

Varia opuscula medica Th. Erasti medici celeberrimi quae cum ipse studiosis communicare statuisset, morte praeuentus, in lucem edere non potuit; quorum seriem sequens pagina indicabit. Ad serenissimum principem Fredericum; Comitem Palatinum ...

<https://hdl.handle.net/1874/427273>

V A R I A O P V S C V L A
M E D I C A

T H . E R A S T I D .
M E D I C I C E L E B E R R I M I ;
Q V A E C V M I P S E S T V D I O S I S
c o m m u n i c a r e s t a t u i s s e t , m o r t e p r æ -
u e n t u s , i n l u c e m e d e r e n o n
p o t u i t ;

Q u o r u m s e r i e m s e q u e n s p a g i n a
i n d i c a b i t .

A D S E R E N I S S I M V M P R I N C I P E M
F R I D E R I C V M ; C o m i t e m P a l a t i n u m a d R h e n u m , B a u a r i æ
d u c e m , a c S . R . I m p e r i j A r c h i d a p i s e r u m & E l e c t o r e m , & c .

C u m i n d i c e R e r u m & V e r b o r u m l o n g e c o p i o s i s s i m o .

F R A N C O F V R D I
A d M o e n u m , a p u d I o a n n e m W e c h e l u m , s u m p t i -
b u s I a c o b i C a s t e l u i t r e i s e n i o r i s .

M D X C .

INDEX TITVLORVM
totius operis.

	Pag.
1, De Medicinæ laudibus oratio.	15
2, Medicinæ methodus breuiffima.	15
3, Disputatio de Saporibus, quatenus hi vtiles sunt ad peruestigandas medicamento- rum vires, in qua etiam aliæ quædam vtiles scitu quæstiones declarantur.	48
4, Epistola de natura, & ortu lapidis Sabulosi, qui in Palatinatu ad Rhenum reperi- tur, ac de vsu eiusdem.	68
5, De Vapore disputatio ad D. Matth. Stoium Medicum.	74
6, Epistola de quibusdam quæstionibus ad curationem pestilentix pertinentibus, ad Conradum Gesnerum Medicum Tigurinum.	88
7, Anatome librorum quinque Comitæ Montani.	102
8, In aliquot primi libri Aphorismos prælectiones.	123
9, In primum & secundum Hippocratis prognosticum prælectiones.	139
10, Expositio primi Aphorif. sect. 5. lib. 6. Epidem. Hippocra. (Morborum naturæ me- dicatrices.)	174
11, Varia ad morbos varios consilia.	182.

FRANCISCVS

Ab Moximus, apud Johannem Wechelium, Impri-

bus Jacobi Cæsarum, Senensis.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI,
FRIDERICO, ILLVSTRISS. PRIN-
CIPIS AC DOMINI, DN. LVDOVICI, COMITIS
Palatini ad Rhenum, Bauariæ ducis, ac S. R. Imperii Archidapiferi &
Electoris, felicitis memoriæ filio, & heredi, Dn. suo
clementissimo,

IACOBVS CASTELVITREVS senior s. p. d.

*U*m iam ab hinc triennium, Serenissime Princeps
Electoꝝ, doctissimi viri THOMAE ERASTI olim
uxorem, mihi matrimonio iunxissem, atque adeo
eiusdem scripta hereditario iure consequutus essem;
nunquam non in animo habui ea typis describenda cu-
rare, in communem studiosorum omnium utilitatem.
Ad quam rem duplici de causa impellebar; primum
quidem, ne clarissimum illum virum, eius scripta sup-
primens, tanta iniuria afficerem: deinde etiam ne ho-
rum studiosorum amantes tanto fructu atque emolumento defraudarem. Quod
ego quidem certe pridem prestitissim, nisi alia subinde mea me negotiola ab ea co-
gitatione auocassent. At vero nunc, quo tempore minus solito negotiis disti-
neor, hoc meum consilium differre diutius nolui, ac sub auspiciatissimo Cels. Tuæ
nomine uxor & ego scripta hæc euulgare statuimus, cum pluribus aliis de causis,
tuo vero maxime, quod cum omnibus constet, quanta fide semper, & obserua-
tia vir ille præstantissimus, primum quidem Cels. Tuæ Auum, deinde Patrem
quoque tuum coluerit, ac veneratus sit; non sine nefario scelere in publicum sub
alterius nomine edere posse ea, nos arbitrabamur; præsertim cum nobis plane con-
staret, Auctorem ipsum, qui semper Illustrissimi nominis vestri studiosissimus,
& obseruantissimus fuit, si vita frui longiore datum fuisset, idem omnino, quod
nunc nos, aliquando præstiturum, atque hæc suas eruditione plenissimas elucu-
brationes Clarissimo nomini vestro consecraturum fuisse. Neque parum et-
iam, ut tibi hæc dicarem, mouit, quod videremus Cels. Tuam bonarum lite-
rarum amantissimam esse; atque insuper (cum quotidie non paucas in eis horas
impendat) omnibus testatum facere, se tanto & honore & fauore eas prosequi,
ut non leuem toti terrarum orbi admirationem pariat: atque adeo talem de se
spem in omnium animis excitare, ut facile intelligant Cels. Tuam non fore minus

Epistola Dedicatoria.

gratam & acceptam humano generi, quam olim nobilissimi eius Maiores fuerint; quin iam commune sibi cum summo, & optimo illo Romanorum Principe encomium suis praclaris virtutibus promeruisse, ut ab omnibus Amor & delicia generis humani & appelletur & habeatur. Celebratissimos autem Cels. Tuos Maiores quod attinet, cum praclara eorum res gesta, & virtutes admiranda, neminem clam esse possint, suoque splendore non possint non omnium oculos atque animos in se conuertere, eas hic recensere supersedebo, ac orationem meam illuc omnem conuertam, ut Cels. Tuam ea qua decet animi submissione & obseruantia orem atque obsecrem, hoc nostrum munusculum hilari & exporrecta fronte accipere dignetur; ac si ab ipsomet Auctore oblatum fuisset: ac insuper rogamus, ut nos quoque in suam clientelam suscipere dignetur; ad quam Uxor & ego non minorem fidem, & obseruantiam allaturos confidimus, quam vel Auctor ipse, vel quiuis alius afferre possit, qui Cels. Tuam ex intimis animi sensibus amat, colit, ac veneratur. Deus Opt. Max. Cels. Tuam plurimos in annos sospitet, atque incolumen conseruet.

Londini Cal. Januarij,
M D XC.

THOMAS

THOMAE ERASTI D. MEDICI CELEBERRIMI, DE MEDICINÆ LAVDIBVS

ORATIO.

INTER omnes artes liberales, quas Deus Opt. Max. pro immensa ineffabiliq; sua erga humanum genus benignitate mortalibus largitus est, nulla exstat, quæ cum Medicina de præstantia & dignitate certare possit. Nam vetustate atque origine: inuentorum & cultorum splendore: subiecti, circa quod versatur, nobilitate: doctrinæ constantia & firmitate: necessitate denique & fructu; facile omnes superat. Cæterum ne me ista fingere, & absque probatione dicere aliquis opinetur, statui ea breuitate demonstrare, qua res tanta doceri potest: idque non more oratorio, sed Medico potius aut philosophico, oratione simplici scilicet minimeque fucata. Valde namque ridicule fecerim, si eloquentiam

& facundiam ostentare coner, qui neque natura ad eam rem factus, neque exercitatione ac vsu naturam superare conatus sum. Proinde vos, qua debeo obseruantia, oro, vt res potius, quam verba, attendatis: & capita solum propositæ causæ recensentem audiatis.

Origo artis Medicæ eadem propemodum est, quæ & hominum. Statim enim post natos homines quæri & coli cœpta esse videtur: quod & ratio & historia demonstrat. Sane omnibus hominibus, præsertim intelligentibus & doctis, confessum hoc est, quod ab Aristotele scribitur, artium illas primas inuentas esse, quarum opere homines minime potuerunt carere: cæteras, quæ vel ad voluptatem, vel ad ornatum, vel ad contemplationē potius, quam ad vitæ necessitatem pertinent, per ocium deinde fuisse excogitatas. Quippe cum desiderium finis excitauerit homines ad inuestigandas artes, ambigi non potest, quin de illis primo loco solliciti fuerint, quib. maxime opus habere se animaduertent. Cerrū potro est, corpora nostra sic fuisse statim ab initio constituta, vt morbis & cruciatibus obnoxia forent. Quoniam non solus cibus & potus morbos generant, sed & aër, aqua, exercitia, labores, animi affectiones: denique tam multæ ac dispares sunt eorum causæ, vt vitare omnes nullus possit. Ergo statim atq; ægrotare incoeperunt homines, (incoeperunt autem mox a principio) atq; a morbis actiones, ad quas se factos meminerant, senserunt impediri, de ratione, qua & præsentem valetudinem conseruarent, & amissam recuperarent, necessitate coacti deliberationes instituerunt. Notum est, actiones ab anima, vt a causa effectrice proficisci, & a corpore, vt instrumēto, perfici: nec vllam edi posse integram, parte corporis, a qua editur, læsa. Quare cum absque sanitate nec viuere se, nec agere aliquid posse perspexissent, quis dubitet eos mox ab initio summo studio indagare artem Medicam voluisse, priusquam de aliis, quæ non ad viuendum, sed ad commodius viuendum faciunt, præcipue cogitatum fuerit? Argumento vel maximo illud fit, quod hodie etiam nulli sunt, qui non medicarum rerum medendiq; aliquam sibi peritiam arrogent. Quomodo enim alioquin omnes ad medendū adeo prompti essent, si non tacito naturæ impulsu propter vsu necessitatemq; cogerentur de hac re omnes solliciti esse? Certum est, ex brutis plurima solo naturæ instinctu sibi mederi. Quis igitur neget infinite maiorem & clariorem rerum ad Medicinam pertinentium notitiam nostris a Deo mentibus insculptam? Si quis neget, ipsa eum sacra historia erroris coarguet. Primus enim homo eam habuit rerum creatarum scientiam, quam posteri eius in hac vita optare magis quam assequi potuere. Quam vt post lapsum fere totam amisisse concedamus, non tamen igniculos quosdam retinuisse dubitamus, quibus inuestigatione ac studio suscitatis potuerit obliatarum rerum reminisci. Quis vero dubitet, an ægrotantes de inue-

nienda ratione ac modo cōsultauerint se a morbis vindicandi? Truncus & stipes fuerit, non
 homo, qui in cruciatibus hærens de vita incolumitateq; sua nihil cogitet: cum brutas ani-
 mantes secus facere videamus. Ergo si & ægrotarunt olim homines, & a morbis liberari
 cupiuerunt, etiam de ratione & via, qua liberarentur sollicitè quæsiuerunt. Nec frustra quæ-
 siuerunt: cum inueniendi facultate neutiquam destituti essent. At mox ab initio cum mor-
 bis & doloribus conflictari cœpisse certum est. Quare ante alias artes de Medicina inuenien-
 da eos cogitasse confitendum est. Et hæc quidem manifesta docet ratio: quæ si cui non sa-
 tis persuadet, ipsa factorum historia confirmari poterit. Et si enim neque sacra neque pro-
 fana historia tempus definit, quo primum aliqui publice mederi inceperunt, tamen ex vtra-
 que discimus, prorsus antiquissimam eius originem esse. In Dei populo semper extitisse Me-
 dicos, ex Mose, Salomone, Paralipomenis, clare perspicimus. Etenim Moses cap. 50. Genes.
 refert Iosephum mandasse suis Medicis, vt corpus Iacob patris sui condirent: quod & factum
 ab eis scribit. Obiit autem Iacob ante annos paulo minus 3300. Idem Moses 21. Exodi cap.
 aperte percussoribus præcipit, vt læso cessationem seu cubatum & Medicationem præstent.
 Erant igitur tunc, & multo ante fuerant, qui Medicandi artem profiterentur. Eduxit Moses
 Irahelitas ex Ægypto ante annos ter mille & amplius. Quod si quis apud se cogitat, Vulne-
 rarios tantum seu Chirurgos fuisse: non hos solos, sed & Clinicos, quos hodie Physicos no-
 minant, ante illud tempus in honore & admiratione fuisse ostendam. Res ipsa demonstrat,
 non magis externis quam internis morbis vexatos homines fuisse: & proinde non minus so-
 licite laborasse, quo pacto his occurrerent, quam quemodo illos pellerent. Quod eo magis
 factum credemus, si naturaliter omnes huc impelli homines, vt morbis & doloribus obstitat,
 meminerimus. Ad hæc certum est, Veteres Chirurgiam ab altera parte, quam Clinicam vo-
 catam dixi, minime distinxisse: sed eosdem & Chirurgos & Physicos fuisse. In magnis qui-
 dem urbibus, qualis Roma fuit, affirmat Gal. alios Chirurgiã, alios Physicam præcipue exer-
 cuisse: quæ partes tamen non sic erant diuisæ, vt non vtrilibet vtramq; callerent. Ante annos
 plus minus quingentos apud Arabes, vt ex Abenzoare conicimus, seiungi cœperunt Chirur-
 gi, Lithotomi, Pharmacarii, & Physici. Et manserunt tres illi Clinicorum velut famuli. Lo-
 quor de tempore, quo apud Græcos floruit. Nam Ægyptii, vt scribit Herod. multo ante sic
 distribuerant, vt vnus morbi aut partis vnus esset Medicus. Vnde plena omnia Medicorum
 fuisse ait: dum alii oculis, alii capiti, alii ventri, alii occultis morbis mederentur. At hinc non
 efficitur, Physicam inuentam non fuisse, sed probatur potius: dum occultis morbis curandis
 aliquos destinatos affirmat. Iam & in 2. Paralip. cap. 16. mentio habetur Medicorum inter-
 nis morbis medentium. Salomonem eam non ignorauisse norunt omnes, qui vel historiam
 Regum, vel alios eius libros attente perlegerunt. Sed & gentiliū historia manifeste probat,
 paulo post diluuiū maxima diligentia summos Reges Medicinam colere cœpisse: vt mox
 ostendemus. Ecclesiasticus refert Deum & Medicum creauisse, & Medicamenta. An ad so-
 los externos morbos profligandos pharmaca producit terra? Non opinor. Quid ergo aliud
 docere voluit, cum addit, Deum Medicinæ scientia homines donauisse, quam notitiam ani-
 mis hominum impressisse recte vtendi pharmacis, quæ ad depellendum omnis generis mor-
 bos, externos & internos, terram iusserat proferre? Clarius hoc ipsum perspicier, qui ob id
 Deum nobis instillauisse hanc notitiam animaduertit, vt suam erga nos paternam volunta-
 tem declararet, ac gloriam ex mirabilibus, quæ per Medicinam facit, consequeretur. An
 non omni tempore voluit Deus propter beneficium hoc mortalibus datum prædicari? Ego
 certe sic censeo. Cogimur ergo confiteri, Deum salutarem hanc artis Medicæ totius cogni-
 tionem statim ab initio animis nostris inferuisse. Nō minus enim, imo multo magis, mirabilis est
 abditorum morborum, quam externorum, sanatio: nec minus ex illorum, quam horum
 depulsione laudatur Deus. Scio nullum hic adesse, qui certioribus argumentis antiquita-
 tem artis Medicæ demonstrari velit. Quæ enim possit excogitari verior ratio ea, cui sacro-
 sanctum Dei verbum testimonium perhibet? Attamen & profanam historiam huc vsq; di-
 ctis consentanea tradere breuiter ostendam. Quod enim mox post diluuiū Medicinæ stu-
 dium florere cœperit, post vetustissimos Poetas & Philosophos testatur Suidas, dicens
 olim apud Ægyptios Medicum Iachenum nomine claruisse, qui in curandis morbis excel-
 lens, at hoc nomine longè excellentior fuerit, quod Ægyptios docuit accensis ignibus depel-
 lere pestem. Hunc sub Rege Senuo vixisse tradit. Porro de Senuo Rege alio nullo, quod
 quidem adhuc audire aut videre potuerim, mentionem faciunt historiæ, quam de eo, quia
 Chamsenus, nostris autem simpliciter Cham vocatur. Hic Rheam vxorem habuit, ex
 qua genuit Osirim, qui postea Rex Magnus vocatus, & pro Deo cultus fuit. Is Iachenus
 propter inuentam rationem repurgandi aëris pro Deo cultus apud Ægyptios scribitur. Mor-
 tuo namque templum ædificarunt, in quo & sepultus fuit. Quotiens deinde pestis inuasit
 Ægyptum, eidem sacrificarunt, & de igne super altari accenso, alios per vicos & regiones vt-
 bium

bitum ignes accenderunt, itaque virus aëris exstinxerunt. Regnavit autem Senuus cum Rhea coniuge in Ægypto circa 270. annum a Diluvio. Quod si hoc tempore Iachenus illustris Medicus fuit, facile intelligi potest, ante ipsum præclaros alios viros exstitisse. Hic quia fortasse plus cæteris artem amplificavit, ac primus modum pestis arcendæ pellendæq; reperit, maiores apud eos honores meruit.

Post hunc Osiris prædicti Cham Senui filius in medicina clarus exstitit: quem nonnulli artis inuentorem falso existimarunt. Significat autem Osiris Ægyptiorum antiqua lingua multos oculos habentem, siue perspicacem & oculatum: unde & Solem eum appellarunt, & pro Deo, vt dixi, coluerunt. Cæterum duo Osirides Ægyptii Reges fuerunt: quorum alter circa annum mundi 2160. regnavit: quem noster (Pharao putatur fuisse, qui Abrahamo uxorem rapuit) annis centum triginta quinque præcessit. Hic Osiris, vt Diodorus Siculus scribit, Saturni & Cybeles, siue Cham Senui & Rheæ filius fuit, sororemq; habuit Isidem, quam etiam uxorem duxit. Creditur a nonnullis Bacchus, ab aliis Serapis, ab aliquibus Iupiter: Isis autem soror & Ceres & Luna & Iuno nominatur. vterque Medicinæ peritus fuit: licet Diodorus Mercurium faciat inuentorem: & propter eam causam ab Osiride Saturni & Rheæ filio magnifice habitum honoratumque scribat. Isis nihilominus multorum remediorum inuentricem prædicant. Epitaphium eius, columnæ inscriptum apud Herodotum lib. 1. habetur: in quo hæc inter alia continentur: Ego sum Isis Ægypti Regina, a Mercurio erudita. Ego sum vxor Osiridis. Ego sum prima frugum inuentrix. Ego sum Ori Regis mater, &c. Osiridis ergo atque Isidis, filius fuit Orus, id est, Apollo, postremus apud Ægyptios Deus. Hic a parentibus Medicinam edoctus eiusdem inuentor a nonnullis putatur. Legimus & Apin Regem Ægyptiorum, quem & Serapin nominant, Medicinæ inuentoris laudem acquisivisse: quem aliqui eundem cum Osiride faciunt. Non multum nostra refert, siue idem siue alius putetur, quando moris hoc apud veteres fuisse constat, vt, quisquis præclaro additamento artem auxisset, vel alia ratione illustrasset, pro inuentore eiusdem haberetur. Cæterum Ægyptios præ cunctis fere aliis gentibus Medicinæ studiosos fuisse, Plutarchus etiam declarat in Dialogo de ratione brutorum vbi Gryllum inducit dicentem, πάντας μὲν Αἰγυπτίους ἰατρὸς εἶναι. Apud Assyrios etiam antiquissimam fuisse artem hanc vel ex eo constat, quod Zoroaster Magus apud Bactrianos regnâs, quem Nini & Semiramidis temporibus vixisse scribit Euseb. lib. de præpar. Euangel. 10. cap. 3. primus eam magicis sordibus conspurcauisset. Floruit autem Semiramis annis 800. ante bellum Troianum (quod septem annis antecessit tempus, quo iudicavit Samson Iudæos.) circa ætatem Abrahami: annis ferme 400. ante natum Mosen. Post Zoroastrem semper fere mansit eius professio penes Sacerdotes: qui pulcherrimam artem scèdissime contaminarunt, donec ad Græcos sensim translata est. Ab Ægyptiis enim ad Græcos importasse Apollo creditur. Noti sunt Ouidii versus;

Inuentum Medicina meum est, opifexque per orbem

Dicor, & herbarum subiecta potentia nobis.

Huius & Phoronidis filius Æsculapius eam deinde plurimum ornauit, vt ipse etiam, quemadmodum pater Apollo diuinos honores impetrauerit: etsi in quodam oraculo, quod apud Euseb. lib. de præparat. Euangelica 3. cap. 4. exstat, omnem hanc gloriam sibi soli vendiceret, hæcce verbis:

Natus ego ex sacra Tricca, cui tota medendi

Ars, cui sese omnis pariter sapientia debet.

Quem mater peperit compressa ab Apolline magnum

Illum Æsculapium, Diuum numeroque receptum.

Constat ex recitatis & propter vetustatem non satis certum esse eius primum inuentorem, & propter nobilitatem ac dignitatem inter se clarissimos quosq; de Inuentoris titulo & honore certauisse. Mercurius Trismegistus qui paulo post Mosen, Iosua scilicet temporibus claruit, vtrumque, Apollinem videlicet atque Æsculapium, Ægyptios fuisse asserit: ac sepulchrum Apollinis cum templo in monte Libyæ memorat constitutum. Vt hoc habeat, Græcicos fuisse scribunt: & Æsculapii filios Podalirium & Machaonem Græcos in bellum Troianum suis nauibus secutos affirmat Homerus. Ex quo perspicere licet, quanti tunc ab omnibus etiam Regibus fierent, qui in excolenda Medicina studium ac diligentiam ponerent. Circa hoc tempus Chiron Centaurus magister Achillis, Saturni & Philyræ filius in hac arte celebris fuit; a quo etiam hodie herba Centaurion nomen retinet. Plutarchus auctor est, Homerum quoque Medicinæ studiosum fuisse. Post hos in Græcia secuti sunt Æsculapii successores longa serie, item Herodicus Selybrianus, Democritus, Empedocles, Pythagoras, & tandem Hippocrates ille Cous, ab Æsculapio 18. qui primus, auctore Celso, Medicinam a studio sapientiæ sciunxit: cum ante illud tempus iidem fuissent & Philosophi & medici. Satis perspicue, vt opinor, non ratione tantum, sed etiam autoritate historiæ do-

cui, Medicinam ab ipso mox diluuiio cœptam esse quæri. Et si vero non statim ad artis eam formam reuocari præcepta potuerunt, sub qua nunc ea videmus: tentauit nihilominus vnusquisque pro viribus inuentis aliorum addere, artemque locupletare & augere. Qua in re alios aliis feliciores fuisse par est: cum idem in aliarum quoque artium inuentione vsu venisse nemo nesciat. Eodem modo si non omnes nationes æque studiosæ illius fuisse concedatur, non tamen nullam omnino rationem eius habuisse putandum est. Apud Ægyptios diligentius culta, apud alios obscurior fuit, donec ad Græcos transit. Hi eam, sicut omnes bonas artes maiore studio expolierunt atque illustrarunt. Primus inter eos Æsculapius scriptis mandasse nonnulla putatur. In huius postea templis, quæ in Pergamo, in Epidauris, alibi que habuit, notata seruabantur, quæ quisque vtilia inuenisset: id quod in Apollinis quoque templis factum memorant historici: & multo ante apud Ægyptios idem obseruatum fuisse legimus. Equidem ante inuentas literas hieroglyphicis signis notarunt remedia, quæ industria hominum inuenisset, aut Fortuna indicasset, vsusque probasset. Ex his, & scriptis aliis plurimis, quæ tunc exstabant, opera sua composuit Hippocrates. Edita autem tunc multorum fuisse scripta de re medica, ex ipsius monumentis clare perspiciuntur. Nam in lib. de veteri Medicina sic scribit: Medicina autem iam ab antiquo est, & via inuenta, per quam multa & probe habentia comperta sunt: per multum adeo tempus reliqua deinceps inuenientur, si quis idoneus sit: & iam inuentorum gnarus, ex his procedat ad perquirendum. Quicumque vero his reiectis omnibusque reprobatis, alia via aliaque forma inquirere conatur, & quid inuenisse gloriatur, falsus est & fallitur. Impossibile namque est. Facit etiam mentionem sententiarum Cnidiarum, contra quas scripsit. Floruerunt enim illo tempore scholæ Medicæ tres, præ aliis: Cnidia Italica, & Coa, vt testatur i. Meth. Therapeut. cap. i. Galenus. Idem etiam putat duos illos libros, qui de articulis & fracturis inscripti sunt, quosque suis ipse commentariis illustrauit, ab auo eiusdem nominis Gnosididis filio scriptos fuisse. In epistola quadam ad Democritum fatetur Hippocrates se ad finem artis Medicæ non peruenisse: sicut nec Æsculapium. Probat id ex eo, quod Scriptores testentur, eum in multis a se ipso dissensisse. Ex quibus verbis clare patet, aliorum tunc scripta vulgata fuisse: & Æsculapium quoque aliqua post se reliquisse. Audiuit noster Hippocrates præstantissimos ætatis suæ Medicos, patrem Heraclidem, Elaphum Chryseæ filium, Gerodicum Selybrianum, Prodicum, Gorgiam Leontinum, Democritum. Floruit autem paulo ante bellum Peloponnesiacum, & Darii Hystaspæ filii temporibus: vt ex epistolis ipsius liquet. Secuti eum deinde sunt Diocles Carystius, Praxagoras, Chrysippus, Erasistratus, Herophilus, alique plurimi excellenti doctrina viri, ad Galeni vsque tempora: qui demum artem perfecisse creditus fuit. Non debet hoc ita accipi tamen, quasi non egregie prius illustrata ab Hippocrate fuisset. Quippe Galenus non in vno tantum loco libere aperteque faterur, se nihil ad ea, quæ Hippocrates nobis reliquisset, addidisse, præter vnâ doctrinam de pulsibus: quam Hippocrates aut nesciuisse, aut neglexisse videtur. Propter hanc igitur causam, & quod, quæ concise, breuiter, obscure, scripsit Hippocrates, fusius explanauit, melioreque & faciliore methodo tractauit, perfecisse artem non iniuriâ dicitur. Quæ namque posteriores adiecerunt, ea tanti non sunt, vt obscurare Galeni gloriam nomenque possint.

Ergo manifeste ostendi, quibus authoribus ars medica inuenta, constituta, aucta, perfecta fuerit. Neque mirabile cuiquam videri debet, tam vtilem, tamque necessariam artem Diis inuentoribus adscriptam fuisse ab vniuersa veritate. Non enim potuerunt sibi persuadere tantum ab homine boni proficisci posse, quantum ab arte Medica ad se redire subinde videbant. Quæ sane causa Ecclesiasticum quoque permouit, vt a Deo tum medicos tum Medicinam omnem manasse constanter scripserit. Quocirca Deos esse existimarunt non illos modo, qui primi inuenerunt, verum etiam omnes alios, quicumque præclaro inuento aliquo eandem auxissent melioremque reddidissent. Multæ certe gentes de eius inuentione inter se certarunt. Constat autem Ægyptios & Assyrios multis ante Græcos seculis eam & inuenisse & excoluisse. Nam inter Zoroastrem seu Semiramidem (cuius tempore in magno eam honore habitam demonstrari) & primos apud Græcos Philosophos, Pythagoram, Anaxagoram, Heraclitum, Democritum, anni haud pauciores 1500. intercesserunt. Plin. lib. 7. cap. 56. ostendit inueniri, qui ab Arabo Apollinis & Babylonis filio repertam asserant herbariam, & medicamentariam Chironi adscribant. Sed de hac parte nimis fortasse multa diximus. Non possum, neque etiam debeo, facere, quin hoc loco moneam, Paracelsum & discipulos eius, partim inscite, partim impudenter, partim impie sibi veræ Medicinæ inuentionem arrogare. An non enim turpis inscitia est, nescire, iam olim veram Medicinam indagatam & inuentam fuisse? An non incredibilis & nullis seculis audita impudentia est, asserere, nullos Philosophos vera naturalium rerum principia vidisse? nullos Medicos artis suæ fundamenta cognouisse? omnes tum Philosophos tum Medicos (neminem aliquando excipiunt) bardos, asinos, stupidos, rerum omnium ignaros fuisse? Medicos superiores nil nisi carnificinam exercuisse

creuisse: Pertinaciter negant, quatuor simplicia corpora, ignem, aerem, aquam, terram, naturalium mistorum elementa existere: sed cœlum & terram, quæque his clauduntur vniuersa, ex mercurio, (sic argentum viuum vocant) sulfure & sale primo mista concretaque esse, inque hæc iterum dissolui. Huius opinionis, vel potius insanix, authorem primum se facit Paracelsus. Tolerari forte possent, si dicerent dumtaxat male, non etiam facerent perniciose. Quid enim nouis suis principiis & venenatis pharmacis aliquot hisce annis necis istius artifices patrauerint, notius est, quam vt hoc loco exponere opus sit. An non horribilis quoque impietas est, quod Deum, qui ante tot secula ex mirabilibus, quæ per Medicinam largitus est mortalibus, laudari & prædicari voluit, mendacii arguentes, artis principia vera nulli ad Paracelsum vsque patefecisse asseuerate dicunt & scribunt? Si nihil aliud docuit priorum seculorum Medicina, quam perdere & excarnificare, nihil ex ea boni ad homines rediit. Quam ergo ex medicationibus gloriam consequi potuit Deus? aut quo pacto non putabitur vel non donasse mortales medendi scientia, vel non rectam veramque rationem docuisse? Qui non videt ista sine blasphemia cogitari non posse, nedum dici, nihil videt. Quare profanis istis hominibus missis, ad propositum nostrum reuertamur. De origine, antiquitate, & inuentoribus artis Medicæ diximus. De cultoribus eius aliquid adiiciemus. Etenim non abiecit fortis homines, sed præstantissimi & summi quique viri eam coluerunt, Principes videlicet, Reges, Monarchæ, & Deorum filii putati. Et qui tales non censebantur, vel hoc ipso diuinos honores consequiebantur: ac si mortalium reliquorum conditionem longe superauissent. Dignam, inquit Hippocrat. libro de veteri Medicina, iudicauerunt, quæ Deo tribueretur: & nunc ita receptum est. Non vetustissimos tantum Deos putauisse artis adeo tum necessariæ tum vtilis inuentores, sed etiam suæ ætatis homines ita sensisse affirmat. Nec eum sefellit opinio. Nam & ipse diuinos assecutus est honores. Errarunt illi quidem in eo, quod homines mortales existimarunt deos, aut diuinis honoribus afficiendos; at non peccarunt in eo, quod summo in honore habuerunt, ac necessaria suppeditarunt. An non enim ab omnibus honorari & beneficiis ornari æquum est, qui omnibus, quodcumque vitæ institutum teneant, cuiuscumque generis, ordinis, conditionis, ætatis, sexus, existant, quo denique loco & tempore viuant, benefacere possunt? Idem certe hoc, quod ratio rectum esse dicat, Deus mandatum necessaria Medicis suppeditare, & eorum operâ, post nominis & auxilii Diuini inuocationem quoties opus sit, vti iubet. Merito igitur non tantum vetustissimi illi, dum rudius adhuc seculum esset, sed & posteriores Medicinæ cultoribus & summos honores, & amplissima stipendia, decreuerunt. Et de Antiquioribus quidem satis diximus in superioribus. De Recentioribus non libet in præsentia recensere omnia: sed pauca quædam exempli dumtaxat loco attingam. Soranus in vita Hipp. author est Coosipsi sacra plurima instituisse, præter collata in patriam beneficia: Thessalos quoque & Athenienses summis eum affecisse honoribus. Nam & Eleusinis sacris eum initiarunt Athenienses, & honores Herculi tribuerunt, & ciuem scripserunt: & quod alii affirmant, statuam ei auream posuerunt. Nemo est, qui non audierit aut in epistolis eius legerit, quomodo Persarum potentissimi Regis, aut quantum omnino vellet pollicentis preces spreuerit: quod Græcorum tunc hostis esset Persa. Sic & Asclepiades a maximo Regum Mithridate vocatus ingentes eius pollicitationes pro nihilo duxit. Augustus Cæsar cum ab Antonio Musa Medico clarissimo a diuturno & pessimo morbo, solius ferelactucæ vsu magna felicitate curatus esset, ingrati animi memoriam statuam æream iuxta Æsculapii statuam collocari iussit. Ex quibus liquet, non rudi tantum illo seculo, sed florentissimo illo Augusti Imperatoris tempore præclarissimis esse honoribus affectos, propter diuina illa beneficia, quæ in humanum genus contulerunt.

Quæ cum ita habeant, mirum videri nulli debet, quod Philosophi omnes præstantiores, quod Reges, quod Principes, quod viri clarissimi omnium ætatum ac nationum in hac arte excellere studuerunt. De Philosophis dubitare nullus audet, qui antiquas historias legit. Supra quoque monuimus Hippocratem primum discreuisse eam a studio Philosophiæ: cum ante illud tempus iidem essent Philosophi & Medici. Sed ne hodie quidem aliquis vel præclarus esse potest Philosophus, nisi idem quoque sit Medicinæ peritus: vel in egregium Medicum euaserit, si non sit supra mediocritatem in Philosophia versatus. De Regibus exempla & testimonia satis multa exstant. Fuit enim hæc doctrina longo tempore in familiis Regum conseruata & propagata. Non iam repeto, quorum supra memini, sed Alexandrum Magnum, Mithridatem, aliosque tales propono. De Alexandri in arte nostra studio Plutarchus scribit, eum non tantum artis studiosum, adhortatore Aristotele, fuisse, verum etiam amicis quibusdam Medicinam fecisse. Mithridatis antidotus satis probat, quam fuerit in materia Medica probe exercitatus. Retinent adhuc aliquot plantæ nomina Regum, a quibus vsurpatæ inuentaque sunt, vt Gentiana a Gentio Rege Illyriorum: Lysimachia a Lysimacho: Centaurium a Chirone Centauro. Iohannis Mesuei Abdela Regis Damasci filii libri

in omnium manibus versantur. Auicennam quoque nemo ignorat vnum ex Regis Persarum principibus Regi charissimis fuisse. Horum & similium plurimorum commendatione approbationeque, etsi reddatur omnino clarissima, multo tamen plus ei splendoris illud addit, quod Angeli Dei Medicinam fecerunt. Notum est, quomodo Thobiam docuerit Angelus Domini felle piscis curare oculos patris: quo remedio etiam hodie in affectibus oculorum similibus vtimur. Quin & Ecclesiasticus in commendationem Medicinæ illud adfert, quod de aquis amaris ligno quodam dulcoratis, Exodi 15. legimus. Quid quod ipsemet Seruator Christus eam non obscure nobis commendauit? Tacebo iam quod clarissimæ totius orbis Prouinciæ eam studiosissime iam olim coluerunt, Chaldæi, Assyrii, Ægyptii, Græci, Arabes, denique Indi etiam: vt ex Strab. intelligimus. Quocirca minime debetis mirari, quod nullis vnquam artificibus maiora stipendia decreta apud Plinium legitis. Quippe lib. 29. cap. 1. annua mercede conductos fuisse scribit Medicos ab Imperatoribus ducentorum quinquaginta millium sestertiūm: quæ summa iuxta supputationem Georgii Agricolæ supra 9000. vncialium, seu Thalerorum Ioachimicorum: Vngaricorum aureorum 6060. ascendit. Idem Plinius scribit, Q. Stertinium Principibus seu Imperatoribus imputauisse, quod 500000. sestertiis contentus esset, cum 600000. sibi fuissent quæstu vrbis, ostensis domibus. Efficit hæc summa fere 22000. Ioachimicorum: vel 14545. aureorum Vngaricorum. Admirabilius est, quod idem Plin. lib. 26. cap. 1. scripsit, Manilium Cornutum pro solius Mentagræ curatione persoluisse 20000. sestertiūm: hoc est, 7272. Ioachimicos vnciales: vel 4848. aureos Vngaricos. Galeno Boëthus pro vxore curata, vt lib. ad Posthumum testatur, quingentos donauit aureos: qui paulo minoris æstimantur mille Vngaricis. Sic & Ptolemæus Erastitratum propter seruatum patrem Antiochum centum Talentis donauit, hoc est 5100. aureorum Vngaricorū. Ne vero quis opinetur, solos veteres illos potentissimos Reges atque Romanorum Imperatores orbis dominos liberales erga Medicos fuisse, recentiora quædam attingam. Petrum Aponum, quem Conciliatorem nominant, qui que circa annum 1300. hoc est, ante annos 270. plus minus floruit, legimus stipendio 50. coronatorum in singulos dies conductum aliquando fuisse. Scribit etiam Cominæus Regem Galliæ Ludouicum II. Medicum suum in singulos menses stipendio 10000. coronatorum conduxisse, ipsumque 4. mensium spacio, quibus ei adfuit, vitamque produxit, ad 50000. coronatorum, præter Abbatis & Episcopatus, quos suis nepotibus & cognatis impetrauit, accepisse. Iacobus Carpensis, qui ante annos non ita multos vita functus est, cum ex aliorum morborum, tum maxime Gallici curatione tantum lucratus fuit, vt moriens supra 40000. coronatorum aureorum præter argentum reliquerit Duci Ferrariæ: quem hæredem instituerat. An non satis hæc declarant, quanta sit Medicina omnibus ætatibus ac temporibus æstimata? Sane in legibus Romanorum amplissimi honores & maiora Medicis præmia decernuntur, quam aliarum artium liberalium professoribus vllis. Et merito quidem liberalium studiorum Professoribus anteponunt: quum hi studiorum curam dumtaxt agant, illi communem omnium salutem procurant. Et quod maxime mirum est, soli Medicæ arti feruntur pepercisse Pyrrhonii illi dubitatores: dum alias omnes explodendas disputarent. Mirarer profecto Medicos tanti fuisse omnibus ætatibus apud omnes, summos præsertim Reges, nisi & ex verbo Dei, & ex ipsa artis consideratione causam perspicerem. Quippe sic scribitur in Ecclesiastico: Dominus Medicum fecit, & a Rege stipendium accipiet. Scientia eius caput eius extollit; & Proceribus erit admirationi. Manifeste hinc videmus, Deum animos hominum huc inclinare, vt Medicinam, suæ erga nos benignitatis & beneficentiæ illustrissimum argumentum, maximi faciant. Etenim per operationem Medicinarum celebrari clementiam suam voluit. Hæc porro impulsio non est miraculosa. Non enim alia ratione homines ad opem Medicam quærendum incitauit, quam vt per eum modum amorem suum erga genus humanum declararet, atque ad earum rerum contemplationem, quas Medicina proficitur, omnes inuitaret. Quoniam non solum circa nobilissimum subiectum versatur, verum etiam omnium prope rerum, quas aspectabilis hic mundus continet, cognitionem complectitur. Quid enim homine inter omnes visibiles creaturas maius ac præstabilius fingi queat? Vere dictum a Philosophis est, eum finem quendam esse totius mundi corporei: vt, quemadmodum ad glorificandum & celebrandum creatorem ipse factus est, ita ipsius causa vniuersæ res aliæ sint creatæ. Omnia enim homini seruire sic oportet, quomodo quæ finis causa facta sunt, eatenus valent, quatenus absque ipsis finis obtineri nequit. Finis ergo cum longe illis præstet, quæ hunc efficiunt, liquido patet, homine præstabilius & excellentius in hac mundi machina nil inueniri. Quæ res Philosophos gentiles minime latuit. Etenim natura duce viderunt, homine maius nihil sub Sole extare: tamen si veram eius rei causam non potuerint cernere. Nos cælitus edocti scimus vnum hominem inter huius fluxi & caduci mundi creaturas ad imaginem Dei factum esse. Quis ergo miretur, Deum huius, quam aliarum rerum, maiorem habere curam?

Quomodo

Quomodo ergo non sit artium omnium nobilissima, quæ hominis vitam & incolumitatem tueri & conseruare docet? At hoc præstare non potest, nisi rerum vniuersarum naturam & efficientiam scrutetur: vt quantum quælibet commodare vel incommodare possit, doceat: Non enim necessarium est, vt, quod propter hominem est, semper iuuet, oblit nunquam. Etenim & lædentiæ nonnumquam profunt: quod Ethnici quoq; intellexerunt. Quis porro nescit, a sublunaribus cunctis nostras vires labefieri vel confirmari? Quare non circa vnum dumtaxat genus instar aliarum artium versatur, sed pomcerium finesque suos multo protulit longius: dum rerum omnium naturas & facultates explorat, vt quantum quælibet vtilitatis aut damni adferre possit, præuideat. Considerat ergo Medicus, quis sit cuiusque loci situs, quæ ventorum & aquarum natura & conditio, qui mores hominum, quæ victus ratio, quæ omnium ibi nascentium qualitas, efficientia, proprietates: vt ex hisce qui morbi quouis loco maxime regnent, & qua ratione aptissime tum arceantur, tum profligentur, colligat.

Summa est, quicquid in hoc mutabili mûdo continetur, contemplationi Medicorû subiectum est. Non enim salutaribus & vtilibus tantum rebus eos Deus præfecit, vt iis ad sanitatem hominum vtantur, verum noxias & perniciosas quoque censuræ eorum subesse voluit: vt quomodo hæc quoque vel vtilis efficerentur, intelligerent, vel apte cauerentur, prouiderent.

Recte igitur Architectonica imperatrixque artium vocata est: vt quæ cæteris omnibus, Edificatoriæ, Culinariæ, Sutoriæ, Vestiariæ, ipsi denique Imperatoriæ imperet. Omnibus enim leges modumque præscribit, quatenus vsui esse vel non esse possint. De subiecto & materia omni, circa quâ occupatur Medicina, diximus: de probationum firmitate, deq; necessitate vtilitateque vt dicamus, restat. His enim tribus, subiecti scilicet dignitate, probationum constantia, & vsu, scientias alias aliis præstare monuit Arist. initio lib. de Anima. Minime opus esse animaduerto: vt certis ac firmis argumentis Medicinam sua probare theorematam demonstrarem. Quis enim adeo est rudis, qui nesciat, quam de Elementis, de temperamentis, de potentiis naturalibus, earumq; operationibus, de generatione humorum & spirituum, de partium singularum natura, situ, actione, vsu, solide differant Medici? Quis de morborum differentiis, causis, effectibus subtilius, verius, certius, disputauit? Nullæ in tota Physica demonstrationes accuratiores & firmitiores reperiuntur illis, quibus omnes probationum Medicorum libri pleni sunt. De qua re si quem dubitare scirem, non difficile mihi foret infinitis prope argumentis testatum facere. Non ob id veræ scientiæ non est particeps Medicina, quia in ea omnia præcepta diriguntur ad effectiõnem, veluti ad scopum: aut quia res mutabiles & fluxas intuetur. Etenim ne physicæ quidem rationes certæ iudicari possent, si hæc ratio valeret. Pura & simplex scientia in sola rerum speculatione & perceptione acquiescit, fateor: & ob eam causam Medicinam exquisitissimam scientiam non esse confiteor. Sed ex hoc minime efficitur, scientiam nullo modo esse. Principiis insistit naturalibus, veris & perpetuis: quatenus natura constantium rationes perpetuo veræ & immutabiles esse possunt. Ex his conclusiones & præcepta deducit similiter stabilia & vera. Quæ si mutari nonnumquam videntur, id eis accidit, quatenus nimirum mutabilibus rebus adhibentur. Quis neget immutabilem præcepti huius esse veritatem, quo iubemur hominem, qui ob redundantiam sanguinis acuto morbo correptus sit, si ætas & vires consent, secta vena vacuare? At multa interim ægroto accidere possunt, quæ sanguinem detrahendo vetant. Non inficior. Illud nego, rationes mutabilium rerum communes ideo falsas effici, quia res illæ non eodem modo semper habent. Limitationes quædam sunt, quæ sic accidunt, quæ nõ minus veræ sunt ipsa regula, cuius sunt exceptiones, cum generaliter accipiuntur.

Summa est, Medicina Physicæ germana soror est: vt Democrito in Epist. ad Hippocr. visum est: ἰστορίην σοφίης, inquit, δοκέω ἰητρικῆς ἀδελφὴν καὶ ζύγουσαν. Idem Hippocr. multis in locis affirmavit. Equidem iisdem insistentis principiis rerum naturalium naturas, affectiones, operationes, proprietates, vsus, non minus studiose perscrutatur: quædam etiam accuratius quam illa examinat. Quo fit, vt præclarus Medicus nullus esse possit, nisi qui egregie in physicis sit versatus: quod cum alii omnes, tum ipse Hippocr. in lib. de veteri Medicina his verbis testatur: ἐπειὶ τοιγαροῦν μοι δοκέει ἀναγκαῖον εἶναι παντὶ ἰητρῷ περὶ φύσιος εἰδέναι, καὶ πάνυ σπουδαῖον ὡς εἴσεσθαι, εἰ περὶ τὰ μέλλει τῶν δρόντων ποιήσεν. Satis opinor, clare demonstraui, Medicinam inter artes liberales plerisque maxime demonstrationibus superbire: atque ob eam causam quoque admirabilem præ aliis omnibus existere.

De vtilitate artis Medicæ ideo pauca dicam, quia omnia pro dignitate exponere is solus forte possit, qui cum Cicerone de Eloquentia certare aufit. Tam late patet eius vsus, vt

omnes, cuiuscunque ordinis, conditionis, ætatis, sexus, attingat: & fructu eius carere nullus possit. Quod enim per eam efficitur, est sanitas: qua præstabilius nobis in hac vita nihil contingere potest: quod & autoritate, & argumentis certissimis docebo. Aristoteles in prologo Apollinis scriptum fuisse refert, λατρον το υγιαίνειν. Plato in Gorgia antiquum fuisse dictum hoc ait, υγιαίνειν μὲν ἀριστόν ἐστιν· τὸ δὲ δευτερον, χαλὸν γενέσθαι· τρίτον δὲ, τὸ πλεῖν ἀδύλω. Pythagoras loco eius, quod nos dicimus, salve, υγιαίνειν dicere solebat: quod nihil optari posse maius & præstantius arbitraretur. Max. Tyrius antiquissimum carmen citat, quod sic habet: υγιαία προσβούη μακάρων, μετὰ σὺν νόμιμὸν τὸ λειπὸν ὕδρον τῆς βιοτῆς. Menander eodem modo scripsit, ἔκ' ἐστὶν υγιαίας κρεῖττον ἐδ' ἐν ἐν βίῳ. Quinetiã visus est quidam scribere, Vitam seu vivere non esse vitam, sed sanitatem siue recte valere vitam esse. Sed quid veterum opus est testimoniis, cum nullus hodie viuat, qui non iudicet sanitatem maximum esse humanorum bonorum? Nullus enim sani iudicii inter morborum cruciatus vivere optat. Probat, quod dicimus, factum eorum, qui vel propter insaniam sibi consciscunt mortem, vel dolorum victi impatientia sceleratas sibi inferunt manus. Quis etiam non sæpe ab ægrotantibus mortem optari audit? Sane omnes fere, qui cum dolore aliquo diutius decumbunt, mortem cum eiuscemodi vita commutare cupiunt. Quare non inepte quendam dixisse aiebam, ἢ τὸ ζῆν ἐστὶ ζῆν, ἀλλὰ τὸ υγιαίνειν. Quorsum ergo, dicat aliquis, argumentis probare laboras, quod vltro tibi concedunt omnes? Non hoc est propositum nobis: sed magnitudinem & excellentiam bonæ valetudinis per hunc modum declarandam suscepimus: vt quanti boni causa sit Medicina clarius intelligatur. Etenim bonorum omnium, quæ inter bona numerant homines, quæq; in hac mortali vita solum valent, aut causa est, aut condimentum illiusmodi, quo sine vix a quoquam expetantur. Bona omnia vel sunt intra nos, vel extra nos: quæ fortunæ bona vocantur: vt liberi, vxor, opes, honores, imperia. Interna partim ad corpus referuntur, partim ad animum spectant. Corporis bona sunt, pulchritudo, virium robur, membrorum firmitas, sensuum integritas, actionum constantia & perduratio. Ad animum propius pertinent ingenii solertia & sagacitas, iudicii acrimonia, cogitationum certi conatus, memoriæ fidelitas, morum probitas. Communis maxime est vita. At hanc ipsam sanitatis effectiõnem esse, nullus nescit, nisi qui morbum mortis causam esse nunquam cogitauit. Non ob aliud, quam ob vitam eiusque actiones sanitatem desideramus. Si enim absque ea commode vitæ actiones exercere possemus, frustra sanitatem expeteremus. Ratio eadem est corporis bonorum omnium. Sunt enim nihil aliud, quam sanitatis effectus. Quod quia notius est, quam vt in dubium venire possit, ostensione opus non habet. Quid aliud, quæso, est sanitas, quam summa corporis perfectio & virtus? Quid vero aliud est virtus, quam vt Cicero definiuit, in se perfecta & ad summum perducta natura? Ad summum porro rei cuiusq; natura perducta tunc censetur, cum, cuius causa facta est, apte, iucunde, facile, expedite, agere potest. Quippe Philosophi quoque, vt ex Aristot. didicimus, cuiusq; rei substantiam potentia & operatione definiendam censent. Tunc ergo summam perfectionem corpus nostrum adeptum dicitur, cum absq; impedimento & dolore suas actiones edit. Quod tunc fit, cum sanum, siue naturæ congruenter affectum est. Sanitas enim affectio illa corporis est, a qua primò actiones secundum naturam fiunt. Virtus igitur & perfectio corporis nostri est sanitas. Quare non alia est actionum conuenientium causa. Nec vero corporis duntaxat actionum causa proxima est sanitas, verum etiam earum, quæ magis ad animum accedere, propiusq; ab eo manare putantur, ratiocinationis vt delictet, memoriæ, & similibum. In causa est, quod sine corporis apta dispositione anima ne has quidem exercere potest. Equidem frequentius, quam vellemus, cernimus, tum has, tum alias per morbos hebetari, deprauari, corrumpi ac tolli. Quæ alia causa efficit deliria febricitantiũ, melancholicorũ, furentium, & quauis ratione desipientium? Sine sanitate igitur, nec viuere, nec sapere, nec ambulare, nec aliud facere valemus. Hac de causa non male scripsit Democritus: Omnes homines oportet Medicam artem scire, (quia res honesta & ad vitam utilis est) & ex his maxime doctos & eloquentes: Ἰδὲ παρδείας καὶ λόγων ἰδέας γεραιμείους. & paulo post: Augescit mens siue intelligentia præfente sanitate: cuius providentiam habere recte sentientes honestum est. Habitu corporis ægrotante, nec mens alacritatem habet ad virtutis meditationem. Morbus enim præfens vehementer animam obscurat, intelligentiam in consensum trahens. Si maius in terra iam dictis nihil excogitari potest, quomodo non confitebimur Medicinam, quæ omnium dictorum causam parit, maximorum bonorum authorem esse? Quid quod non tantum impeditas actiones expedit, deprauatasq; corrigit: verum etiam mores emendat, animum ad virtutis & honestatis amorem erigit, mentem acuit, memoriã confirmat, omnes deniq; actiones perfectiores efficit? Admirabilia certe & prope incredibilia, imo diuina sunt, quæ dicimus: attamen vera esse nullo negotio demonstrabo. Non dicimus ex stulto sapientem, ex stupido acutum facere Medicinam. Hoc volumus, naturam cuiuslibet hominis, si modo periti Medici præceptis obsequitur,

quitur, arte aliquanto meliorem reddi: quantum scilicet vniuscuiusq; conditio patitur. Equidem ex antedictis patet, animam non sine corporis dispositione suas actiones edere. & per bonam bonas, per vitiatam vitiosas edere. Sane quisquis pro mutatione temperamentorum, siue per ætatem fiat, siue per morbos eueniat, siue per aliam occasionem accidat, in nobis mutari mores. studia, cogitationes, nescit, is vel puer est, vel incogitans, vel imperitus rerum omnium. Tanta namque est animi cum corpore coniunctio, tamq; arcta societas & connectio, vt alter alterius bonorum & malorum prorsus fiat particeps. Quis non vidit per febres aliquos delirare? aut quis per bilis vstionem non deprehendit aliquos furere? Melancholia laborantium tot sunt desipientiæ species, quot nullus facile enumerauerit. Taceo iam Epilepsiam, Apoplexiam, Catalepsim, aliosq; morbos ex cerebri frigiditate ortos: qui omnes ferestuporem inducunt. Sed facillata ignorari a plurimis, an quæ per ebrietatem inducitur varietas morum, cogitationum, actionum, consiliorum, latere aliquem potuit? Athæc fieri necessarium est, quia vel cerebri, vel spirituum, vel humorum in eo existentium natura permutata sit. Pulcherrime hanc rem explicat Arist. sect. 30. Probl. I. in quo quæritur, cur omnes ingeniosi Melancholici fuerint. Idem Philosophus mirabilem animi & corporis consensum in lib. de Physiognomia eleganter & ingeniose declarat. Nam initio argumento ex ebrietate & morbis sumpto, animi cogitationes pro diuersitate temperationis corporis variari demonstrat. Deinde ex animi morbis, odio, ira, inuidia, amore, tristitia, gaudio, corpus ita animo compati, vt corpori animus per morbos corporeos compatitur, indicat. Tertio vtrunque ex consideratione inspectioneque naturæ operum probat. Ex illis quæ natura sunt, inquit, multo clarius apparet, sic esse corpori animum iunctum, vt vnius mutationes redudent in alterum. Nullum enim animal corpus canis, exempli gratia, nactum est, animam vero moresque suis aut cerui: sed in canino semper corpore inhabitat anima canina. Cum igitur pro diuersitate animarum varient corpora, & pro differente corporum structura & temperatione semper discrepent informantes animæ, certum est corporis temperamentum consequi mores. Idem hoc Gal. in lib. quod animi mores corporis temperamentum sequantur, pluribus ostendit. Nec minus id monstrat, quod alimentis omnia fere videmus animalia curari ac mansuetiora fieri. Plurimum hic potest aeris in quouis loco temperies: id quod non tantum bruta ostendunt, verum etiam hominum naturæ & ingenia demonstrant. Hinc est, quod gentium aliquæ sunt bellicosæ, audaces, laborum, frigoris, famis, patientissimæ: aliæ contra imbelles, timidæ, ignauæ, molles, effeminatæ, ocio luxuque diffuentes: aliæ industriæ, solertes, honestatis, pietatis, virtutum amantes: aliæ perfidæ, impiæ, virtutis hostes, honestatis contemptrices, crudeles, barbaræ, &c. Quanta sit gentium pro regionum, aeris, vitæ, studiorum, & educationis ratione dissimilitudo, vix potest verbis exponi. In eadē quoq; regione, pro varietate ventorum, aquarum, alimentorum, caloris, frigoris, quibus vrbs aut locus quilibet expositus est, magnam & manifestam esse morum & ingeniorum differentiam vel vnus Hippocr. in lib. de locis, aere, aquis, abunde probauerit. Sed quid hic immoror? Habet vnusquisq; in seipso, quo huius rei veritatem intelligat. An non enim aliis rebus & studiis in pueritia, aliis in adolescentia, aliis in ætate virili, aliis denique in senectute tenentur & delectantur omnes? At huius dissimilitudinis causa alia nulla est, quam temperationis immutatio. Mutatur autem ab aere, studiis, exercitiis, maxime vero cibis & potibus. Horum porro omnium facultatem & efficientiam docet Medicina. Quocirca potest animum atque mores hominum emendare: modo inueniat obtemperare volentes. Quæ cum Galenus in eo libro demonstrasset, in quo docet animi mores temperationem corporis sequi, disputationem his tandem verbis concludit: Ergo nunc quoq; veluti resipiscentes ii, qui alimenti virtute hos modestiores fieri, illos proteruios, quosdā nequiores, alios temperatios, & audentes, & ignauos, & mansuetos, & lenes, & litigiosos, & peruicaces fieri posse ægre concedunt, accedant ad me, quibus vesci, quæ bibere eos oporteat, edocendi. Nam & ad moralem philosophiam proficient plurimum, & partis ratiocinatricis facultates ad virtutem prouehent, utique tum solertiores memoriaque validiores, tum studiosiores prudentioresq; effecti. Eos enim præter cibos & potus, ventos quoq; ipsos, & ambientis aeris temperationes: qualia item loca eligere, qualia fugere cõueniat, docebo. Hæc Galen. Ex prædictis omnib. manifeste perspicimus, sanitatē omnium animi & corporis bonorum causam esse tum cõseruatricem, tum reparatricem. Ad externa, quod attinet, tamen si per se nõ efficiat, causæ tamē, sine qua acquiri non facile possint, aut saltē cõdimenti rationē obtinet, sine quo delectare nequeat. Amplæ diuitiæ, bene educati liberi, honesta & formosa vxor, imperiū in alios, plerisq; videntur esse diuitiæ, pulcherrimæ, optimæ res. Et sane non contemnendam nobis vtilitatem ac voluptatem adferre solent. Hæc tamen omnia, quæ tantopere expetimus, sæpenumero non modo non delectant nos, sed dolorem ac tristitiam augent: quoties videlicet inter cruciatus morborum iacentes frui eis non possumus. Sicut febricitantibus nonnullis saccharum & mel, res dul-

cissimæ, plane videntur amarissimæ: ita fere, quæ charissima aliâs nobis fuere, per vehementiores oppressis morbos oneri & dolori magis sunt, quam voluptati. Sanis iucunda hæc sunt, non ægris: quod Horatius his versibus etiam docuit:

*Non domus aut fundus, non eris aceruus & auri,
Ægroto domini deduxit corpore febres:
Non animo curas: valeat possessor oportet,
Si comportatus bene rebus cogitat vti.*

Qui vitæ sibi periculum impendere intelligunt, libenter eam, si modo honeste facere liceret, hisce talibus redimerent. Quid vita nobilior ac diuinius datum nobis est? Attamen cum vehementius nos morbi torquet, ac longiore tempore dolores excruciant, hanc quoque ponere potius cupiunt ægotantes, quam per eum viuere modum. Quod si igitur morbis nihil magis fugimus, sanitate nihil magis expetimus: Sanitate ergo nihil melius. Sed hanc tum seruare tum restituere docet Medicina. Quis igitur non omnibus aliis artibus anteponat? Cum apud me cogito, quid facere ægotantes soleant vel sola spe sanitatis recuperandæ, facile perspicio, quantum ea sit bonum. Nihil tam triste, tam ingratum, tam foetidum, acerbum, amarum, horridum, quod non sumant. Et quæ, cum valent sola imaginatione concepta fastidium & horrorem, totiusque corporis concussionem afferebant, se ipsos cogentes prompte deglutiant, quo pristinae valetudini restituantur. Magna profecto vis est Medicinæ: cum eius opera & beneficio & viuamus, & bene viuamus. Nam & vitam & vitæ operationes eius auxilio conseruari ostendimus. Si permultos absque Medicis sanari obiicias, cum Hippocr. in lib. de Arte respondebo, maximum hoc esse signum diuinæ artis, quod etiam illi per eam sanantur, qui eam esse nesciunt. Etenim inscientes casu quodam egerunt, quæ sciens & prudens secundum artis præscriptum fecisset. Cum enim, quicquid sit, ab aliquo fiat, necessarium est, eos aliquid fecisse aut omisisse fortuito, propter quod melius habere cœperunt. Idem hoc eruditus Medicus ex arte facere iussisset. Hanc artis Med. cæ necessitatem atque vsum, cum Antoninus Pius cognitam haberet, prudenter mandauit Metropolitanis vrbibus, ut Medicos: Medioximis, vt 7. Minimis, vt 5. ex ærario alant. Habetur mandatum in ff. de excus. tute r. l. si duas. Sed & Vlpianus in l. i. ff. de decret. ab ord. faciend. hortatur Decuriones, vt Medicos constituant. Nullus certe non intelligit, Reipub. maxime interesse, vt vbique periti Medici habeantur, qui pro salute hominum vigilant. Qua ratione adducti sunt Imperatores, vt immunitatem & amplissimos honores eisdem decernerent, maximisque præmiis & beneficiis ornarent. Nec dubium est, quin ista præmiorum magnitudine plurimos ad eius studium inuitare voluerint. Quod forte fortuna non accidit: sed Deo sic disponente factum est: vt supra demonstraui. Augustus igitur Senatu assentiente, vt refert Dion, toti Medicorum ordini immunitates multas, & ius aureorum annulorum, quod, vt idem Dion lib. 48. scribit, nec liberto nec ingenuo vlli, sed Senatoribus & equestri ordinis hominibus dumtaxat permissum erat, concessit. Qui post Augustum secuti sunt Imperatores plurima in eisdem beneficia contulerunt, propterea quod, sicut Vlp. ait, salutis hominum curam agerent. Multa huius rei adhuc exstant in iure monumeta; vt Titul. de professoribus vrbis Romæ & Constantinopolitanæ, Tit. de professoribus & Medicis, Tit. de Comitibus & Archiatris; id est, Principis Medicis. Sic enim Alciatus recte hoc nomen interpretatur. Lucianus quoque in Abdicato suo scribit, Liberas ciuitates honores & præmia Medicis decreuisse. Hinc Prudentia præstantes viri, vt sua Medicis dignitas seruaretur integra, exercitium artis Iudæis & illegitimo thoro natis prohibuerunt. Nulla prope infelicitate alias laborat maiore Medicina, quam quod omnes eius sibi noticiam arrogare audent: vnde versus isti vulgares nati sunt:

*Fingit se Medicum quisquis Idiotæ, profanus,
Iudæus, Monachus, Histrio, Rasor, Anus.*

Quare non immerito videntur Iurisconsulti disputare, quinam Medicorum nomine comprehendantur. Vt summatim omnia dicam, peritus Medicus vere vocari potest ἀλεξίκακος, quo nomine Græci Apollinem propter artis præstantiam salutarunt. Nam futuros morbos multo ante quàm fiant, prospicit, impendentes arcer, nascentes in ipso ortu suo extinguit, tardos vrget, properantes impedit, vehementes reprimat, sæuios mitigat, furentes compefcit, euentus denique præuidet ac prænunciat. Idem semiputridos integritati restituit, afflictos recreat, languentes corborat, semimortuos iamque ad orcum descēdentes in hanc lucem vitamque reuocat: cumque ipsa subinde morte colluctatur. Per Medicos Respubl. quoque conseruantur: dum viri boni in vita retinentur. Gregorius Nyssenus Medicos propter easdem causas putat in pretio haberi debere; quia scilicet pro salute hominum cum ipsa morte quasi decertare soleant. Author lib. de flatibus miseriam Medicorum cum fructu, qui ad omnes deriuari solet, comparans, inquit, οἱ δὲ νοσούντες ἀπαλλάσσονται τῶν μεγίστων κακῶν διὰ τὴν τέχνην τῶν ἰατρῶν, πόνων, λύπης, θανάτου, πᾶσι γὰρ ἰατροῖσιν ἁλιευτὸς ἡντιμὴ εὐέλκεται ἀμεσοῖς. Er vt Plinii

Plinii verbis tandem concludam. Vna artium Imperatoribus etiam imperat, & ea nulla est fructuosior. Verū obiiciet fortasse aliquis: Si ars tanta est, quī fit, quod toties sine suo frustra- tur? quod tam multi moriuntur? quod plurimi tarde admodum sese recolligunt? Etenim alii artifices raro admodum a scopo aberrant aut spe sua excidunt: sed plerumque voti compotes efficiuntur. Non est nouum hoc obiectum: sed exprobratum fuit Medicis ante Hippocratis ætatē. At respōdet præclare Hippocrates in lib. de arte: Si quis, inquit, ab arte exigat, quod non proficitur, vel a re naturali facultatem postulat, ad quam facta non est, is nescit in sanos a- mentes potius esse, quam ignorantes. Quorum instrumentorum facultatem ars obtinuit, iis artifices sumus. Quæ talibus effici nequeunt, ab arte requiri non debent. Morbi igitur, qui pharmacis siue instrumentis Medicorum non cedunt, arte Medica sanabiles non sunt. Inter- ventia igne nihil magis vrit. Quod si morbus aliquis vltionem exposcens igni resistat, igne is, vel arte, quæ igne vt instrumento vtitur, percurari non poterit. Hac de causa aphorismo- rum librum his verbis conclusit, *ὅσα φάρμακα ἔχουσιν, σίδηρος ἴηται ὅσα σίδηρος ἔχουσιν, πῦρ ἴηται ὅσα δὲ πῦρ ἔχουσιν, πάντα χεῖροσιζεν ἀνάστα.* Sed & Lucianus in Abdicato monet, non recte *πλὴν τῆς τέχνης ἀοδύνας* accusari, cum malum est *ἀνίκατον*. Defectus artis accusari tunc optimo iure potest, cum effectum proficitur eorum, quæ perficere non potest. Medici nec immortalitatē præstare possunt, nec omnium morborum curationem pollicentur: quæ duo impius ille Paracelsus ætate nostra promittere ausus est. Discipuli breui Magistri vita de- territi, nō audent eadem de se ipsis iactitare. Iura quoq; mortalitatis euentus non patiuntur Medicis imputari: vt ex Vlp. in l. Illicitas. §. sicuti. ff. de offic. Præf. potest intelligi. Non bene etiam comparatur Medicina cum aliis artibus, quæ artificiosum operi finem imponunt. Hæc namque materiam habent tantum patiabilem. Itaq; & principium & medium & finis ope- ris abs sola arte pendent. Medicina talis ars non est. Versatur enim circa materiam viuentem & agentem. Natura namq; est, quæ proxime morbos curat, vt docuit Hippocrates: Medicus minister dumtaxat est Naturæ, instrumenta ei suo tempore congruentia suppeditans. Finis siue sanitas, ob id non est artificialis res, sed naturalis. Etenim Natura a Medico & Medica- mentis adiuta finem hunc induxit. Quoties igitur Natura corporis, quia vel fracta vel aliter impedita est, non facit officium, licet Medicus, quæ sui sunt muneris, fideliter omnia præ- ster, imputari culpa ei non debet. Si enim incommoda & lapsus omnes corrigendi faculta- tem haberet, etiam immortales seruare, quos vellet, posset. Et si hoc modo habet res, non ta- men laudari debet factum eorum, qui, cum non omnes morbos sanari posse audiunt, totam artem despectui habent. Desipientiæ est, nulli vlceri remedium quærere velle, quia ex eis ali- qua medicamentis nullis percurari possunt. Morborum non est vna omnium cōditio. Qui- dam omnino sunt immedicabiles, vt facta Elephantiasis, confirmata seu nodosa podagra, cancrosa vlcera, cordis vulnera ad ventriculos vsq; penetrantia, &c. Aliqui ægre sunt curabi- les, attamen aliquando sanantur, vt Epilepsia, Hydrops, Podagra, &c. Plurimi natura sua sa- nabiles existunt: & plerumq; Medicorum peritorum opera curantur. Et ex his alios Natura sponte sua, sed tardius vincit, a Medico adiuta celerius propulsat: alios sine ministerio Medici nunquam, cum eo, cito & facile superat. Ex omnibus alii interficiunt, nisi depellantur, alii ad mortem vsq; comitatur ægrum, per se exitiosi non sunt. Multorum natura & vis ambigua est: vt salutare ne sint futuri an perniciosi de principio intelligi non possit. Multi etiam per se cu- rabiles, minimeque graues cum sint, cum corpus debilitatum & fractum inuadunt, insanabi- les fiunt. Primis remedia adferre nullus intelligens tentabit. Reliquos negligere, præserum occidere potentes, & sine ope Medica non cedentes, non est hominis, sed bruti. Quid enim talium neglectus est aliud, quam salutis propriæ despectio & homicidium? quam naturalium impulsio- num contemptus, quam diuini mandati aspernatio? Non frustra enim Deus Medi- cinæ scientia homines donauit. Non frustra Medicos præmiis afficere mandauit. Non ideo tot medicamēta producere terrā iussit, vt spernerentur, nō vsurparentur. Cur Medico locum dare præcepit, quoties opus est, si vtilitatem nullam adfert? An non præstat bidui spacio au- xilio Medici a doloribus liberari, quam solius naturæ beneficio curari velle, ac diebus decem aut pluribus affligi? Mouere nos merito debet exemplum Regis Ezechix: qui, tamen si mira- culo summo certus de salute sua redditus fuisset, remedia tamen negligenda non esse censuit. Scimus alimentis nos iuxta Dei præscriptum in hac vita seruari. An ergo non edendum quis putet, quia aliquibus ingestus cibus nil profuit? Recta potius sequenda est ratio: & vtendum mediis a Deo nobis concessis: vt ab ipso tamen successum omnem expectemus. His cum vsi erimus, & nihil tamen profecerimus, Deo sic volente, factum recte putabimus, quicquid consecutum est. Si officium nostrum neglexerimus, itaq; pereamus, quin culpa nostra acci- derit, quicquid nobis euenit, negare nō possumus. Quia enim certi non sumus de voluntate Domini, priusquam peracta res est, illud facere nos conuenit, quod recta ratio docet. Recte igitur Ecclesiasticus imprudentem esse asseuerat, Medicinas aspernantem. Ex eisdem re-

pondere illis etiam poterimus, qui ex Plinio artem Medicam oppugnare solent: a Romanis
 vrbe pulsos Medicos obiiicientes. Quasi vero nihil male, iniuste & contra rationem egerint
 Romani. Si peccarunt semel, facti correctione errorem testati sunt. Contrarium rationi fa-
 ctum illud fuisse, ne hi quidem negare possunt, qui istud nobis obiiiciunt. De Plinio in præ-
 sentia nil aliud dicemus, quã cum non satis prudenter ac vere scripsisse, Pharmacorum com-
 positiones auaritiæ commentum: & vires medicamentorum scrupulatim, vt ipse ait, collige-
 re ac miscere, non humanæ coniecturæ, sed imprudentiæ esse. At imprudenter hæc eum asse-
 uerasse, ratio, seculorum multorum experientia, ipsum deniq; verbum Dei demonstrarunt.
 Vt enim alia nunc mittam, quomodo non false scripsit Sirachus, nullum esse operum seu
 compositionum Sepalsarii modum aut finem, si nõ certa proportione inter se misceri oportet?
 Tantundem valere eius debet authoritas, cum inconstantia arguit artem, quia non eisdem
 semper vsi præceptis & remediis fuerunt omnes. Non artis hoc, sed hominũ est vitium.
 Quid enim? an ob id ars Medica damnabilis iudicabitur, quia Paracelsus eam euertere co-
 natus est, ac pestilentibus remediis eandem infamant eius discipuli? Non arbitror. Catonis
 historiam si ex Plinio nobis obiiicias, facilis erit responsio. Primum enim non rem damnauit
 Cato ille, sed Græcos artem exercentes: quod ipsemet Plinius testatum facit. Et vt non scri-
 psisset hoc Plinius, maior tamen Deo, quam Catoni fides habenda fuisset. Equidem vir pru-
 dens, ait Sirachus, Medicum & Medicinas non spernet. Imprudens igitur Cato ille fuit, si
 spreuit, verum vt dixi, non artem despexit, sed Græcos, qui tunc eam soli fere callebant & ex-
 cecebant, detestatus est, quando Gens ista inquit, suas literas dabit, omnia corrumpet. Tum
 etiam magis, si Medicos suos huc mittet. Iurarunt inter se Barbaros omnes necare Medicina.
 Nos quoq; dicitant Barbaros: & spurcius quam alios Opicos appellatione fœdant. Hæc Ca-
 tonis verba præclare docent, non Medicinam, sed Græcos Medicos ab eo damnatos. Nec
 Medicinam solam hoc nomine execrabilem esse voluit, sed multo magis totam Philosophi-
 am: id est, omnes Græcorum literas. Qui hanc rem plenius cupit cognoscere, & quanto o-
 mnem Græcorum Philosophiam artesq; omnes odio persecutus sit, intelligere, Plutarchum
 in vita Catonis Maioris consulat. Sua certe Medicina vxori, filio, & sorori necem procurauit:
 dum eadem his præscripsit, quibus ipse citra noxiã vsus erat: nec cogitauit non eadem omni-
 bus conuenire, propterea quod non vna sit omnium temperatio. Quod si maxima in cæteris
 rebus *ἀναμάρτητος* fuisset Cato (qualis fuerit, apud Plutarchum, qui hanc ipsam historiam cla-
 rius tradit, quam Plinius, reperies) plus tamen apud nos valere deceret rationem testimonio
 diuino comprobata, quam hominis duri & vitiosi falsa opinio. An enim ob id Philosophia
 & artes a Græcis excultæ conuulcandæ fuerant, quia inter Græcos reperiabantur homines
 impii? Quanquam calumnia sit, quod de coniuratione Græcorum dixit. Cum enim audiui-
 set, vt Plutarchus scribit, Hippocratem a Persarum Rege multorum talentorum mercede
 vocatum, nunquam se Barbaris, Græcorum hostibus operam nauaturum affirmasse, omni-
 um Medicorum commune iuramentum esse dixit. Quæ huc vsq; diximus, satis scio refelli
 veris argumentis non posse. Quare illud etiam nobis concedatur oportet, eum locum inter
 artes habere Medicinam, quem inter naturales res habet sanitas. Tanto enim ars quæuis est
 excellentior & maior, quanto opus eius vtilius est ac præstantius. At summum locum inter
 ea, quæ ad huius vitæ vsuram Deus nobis concessit, sanitas tenet: vt quæ aliorum omnium bo-
 norum vel causa sit, vel condimentum. Quoniam per sanitatem alia omnia nobis sunt iu-
 cunda, sine ea nihil gratum acceptumq; fieri potest. Quamobrem iure optimo antefertur
 cunctis aliis artibus. Non me latet Medicos cum Iurisprudētibus de dignitate & excellentia
 professionis contendere: & vtrosq; suam alteri antepone. Sed controuersia hæc in verbis
 consistit magis, quam in rebus. Profecto maxima sunt beneficia, quæ in mortales redūdant
 ex scientia iuris: nec inferiora illis, quæ Medicina præstat. Et si alterutra carendum foret, faci-
 lius forte Medicina, quam Iurisprudētia publice carere possemus. Etenim tam Politiam
 & societatem humanam continue tueretur, & ne corruat, prouidet. Qui temperanter viuūt, &
 naturam sortiti sunt bonã, raro Medico habent opus: cum iustissimi etiam patrociniõ legum
 perpetuo egeant. Prodest in vniuersum omnibus; cum Medicus raro simul omnibus consu-
 lar; sed plerumque paucis quibusdam opem ferat. Præterea conseruantur nobis opera & be-
 neficio legum, pax, quies, & quæcumq; ad tutandam salutem nobis sunt necessaria; cum Me-
 dicus tantum indicet, quæ ad sanitatis tutelam cõducibilia intellexit. Equidem virtute legum
 in pace viuimus, tranquille agimus, ab iniuria & vi tuti sumus, in securitate illis, quæ largitus
 nobis est Deus, fruimur. Quæ si non adessent nobis, nec sanitatem tueri, nec morbos propul-
 sare facile possemus. Adde quod deterret scientia iuris malos pœnis a vitiosis actionib. bonos
 aut præmiis ad virtutẽ hortatur, inuitat, incitat; quorũ medicus, quatenus medicus est, nihil
 facit. Quamobrem nõ bene faciunt, qui minus vtilẽ Iuris scientiam cõtendunt arte Medica.
 Et si enim per se sanitatem non efficit instar Medicinæ, sine ea tamen nec vitam nec valetudi-
 nem

nem seruare possumus si ad vsum & necessitatē dumtaxat respicimus, merito Iurisprudentiā
 Medicinam præcedit. Si autem vtriusque Methodum, considerandi modum, præceptorum
 constantiam, argumentorum & probationum certitudinem intueamur, nulla iam ratio est,
 quæ parem esse dignitate Iurisprudentiam Medicinæ ostendat. Imo difficulter artis nomen,
 quod ad iam dicta attinet tueri poterit. Quod vel ex eo perspicuum fiat, quod solum Roma-
 num ius in formam aliquam artis contractum videtur. Gentes aliæ ex suis legibus peculia-
 rem scientiam non fecerunt: nisi per legum scientiam totā Politicam seu gubernandi scien-
 tiam, cuius pars est iuris prudentia, accipiamus. Apud Hebræos certe iidem fuerunt Legis-
 periti, Theologi, & Politici. Principium legum humanarum, & Idea, quæ per eas exprimi
 debuit, est lex diuina immutabilis. Hanc ut aliqua ex parte imitetur ius scriptū, valde multa
 tamen in eo insunt, quæ non facile quadrent. Cicero veri iuris veræq; iustitiæ solidam effi-
 giem nullam extare, vmbra tantum & simulachris quibusdam nos uti affirmat: & ut his vta-
 mur optat. Si de Iureconsultorum libris integris hoc dicere potuit, quid ad frustillatim col-
 lectas, & non satis apte consultas leges nostras diceret, si videret? Magna pars iuris Imperato-
 rum & Regum decretis ac placitis truncatis innititur: in quibus tamen statuendis sæpe plus
 valuit ratione voluntas. Hinc vulgo dicitur, (etiam ab huius artis Professoribus minime vul-
 garibus id ipsum ego quoque audiui.) Qui legem fixit, idem refingere quoq; potest. Ex eodem
 fonte manat, quod frequenter anteponitur plurimum consensus veritati: ut quæ sententia
 communis heri fuit ac valuit, hodie priuata nulloque in precio apud iudices existat. Vim le-
 gis habere oportet, quicquid consuetudine introductum est; licet periti iuris cum iure scripto
 pugnare ostendant. Nullum in Medicina præceptum iam verum est, iam falsum; sed sempi-
 terna est eorum veritas omnium. Numquam enim eodem morbo laborantes, cum non va-
 riant necessariæ circumstantiæ, diuersa vel contraria ratione curantur. Numquam calidum
 frigidum, verum falsum factum est; cum quod iustum antea fuit, iniustum sæpe factum sit a-
 pud Iureconsultos. Audio quidem ex fontibus virtutum seu moralis Philosophiæ riuos de-
 ductos esse. At quid præter virtutum notiones inde hauserint, discere magis cupio, quam vi-
 deo. Hoc certe constat, nequaquam sic ex principiis certis ordine certo & connexionem firma
 deductas esse omnes conclusiones, ut in Medicina, Physica, & proprie appellatis artibus fieri
 solet. Verissime quidam ex Iureconsultissimis affirmant legū cognitionem farraginem magis
 esse opinionum, quam scientiam vel artem. Aristot. Dialecticam & Rhetoricam artes pro-
 prie esse negat, sed *νόμιμα* nominari debere indicat; artium nomine dignatur, quatenus or-
 dine quodam tradi possunt. In his ordinem esse multo certiore, quā in legum studio, nullus
 puto dubitat. Multo igitur minus patietur iuris istam, quæ hodie existat, nouiciam, artem ap-
 pellari. Medicinam quin & artem proprie iudicari, & scientiam non minus esse crediderit,
 & vocauerit, quam Physicam: quatenus rerum naturas, motus, effectiones, & causas scruta-
 tur, contemplatur, probat, communibus insistentibus rationibus, dubitatione caret. Sic enim
 considerata nil est aliud, quam pars quædam & propago Physicæ. Quid enim aliud est Phy-
 siologia, Pathologia, Ætiologia, Diætetica, Therapeutica, quam Physica speculatio? Quid
 in his est, quod non æque certum sit, atq; rationes Physicæ? In sola Semeiotica coniectura re-
 gnat: quæ tamen ita est artificialis, ut ad scientiam prope accedat. Non debet autem aliquis
 cogitare, me, cum hæc dico, de dignitate & nobilitate prudentiæ legum aliquid detractum
 velle. Non enim ob id solum scientia vna aliis expetenda magis est, quia firmioribus ratio-
 nibus sua probat: sed vñus ac necessitas considerari debent. Quis negat scientias proprie no-
 minatas artibus probationū firmitate præstare? At nemo adeo rerum imperitus est, qui obe-
 am rem putet maiorem in Republ. dignitatem esse veritatem contemplantium & nihil agen-
 tium, quam eorum, qui artes liberales, cunctisq; tum vtilis tum necessarias norunt & exer-
 cent. Ingenue dico, Iurisprudentiam, si vetustatem, subiecti nobilitatem, tractationis Metho-
 dum, & conclusionum aptam cohesionem ac certitudinem consideremus, Medicina longe
 inferiorem esse. Nam & fuerunt olim gentes pluriinæ, & nunc etiam sunt, quæ non minus
 bene, pacifice ac feliciter sine Romano iure ad artis formam redacto vixerunt ac viuunt,
 quam qui hoc solo vtuntur: & minus forte litium habent, qui hanc iuris artem nunquam co-
 gnouerunt, quam apud illos reperimus, qui secundum hanc omnia coguntur administrare.
 Versatur etiam Iurisprudentia circa corpus & sanitatem hominis, & circa res alias, quas Me-
 dici contemplantur: sed ratione longe alia. Tres sunt sanitatis opifices & conseruatores, Na-
 tura, Medicus, Iurisconsultus. Natura vere & proprie præsentem sanitatem tuetur, & labe-
 factatam restituit. Medicus idem efficit, quatenus Naturæ instrumenta ad operis perfectio-
 nem suppeditat. Iurisconsultus hoc solum prouidet, ne contra iustitiam & æquitatem male
 alicui fiat. Multo ergo propius tum effector, tum conseruator sanitatis fuerit Medicus, quam
 Iurisperitus. Ratio eadem est omnium aliorum bonorum. Etenim nec humani corporis,
 nec aliarum rerum Naturam, proprietatem, motiones, effecta, considerat: sed hoc solum stu-

det, vt sine externa vi cuiq; suis tuto liceat vti. Ergo cedit Iurisprudencia Medicinæ vetustate, cultorum splendore, Methodi accuratione, demonstrationum firmitate, & considerationis modo. Et si enim tum hominis tum rerum humanarum omnium fere curam agit, non tamen ita eas considerat, vti Medici solent. Hic enim finis est, vt quantum quisque habet aut iure habere debet, tantū ei tuto possidere & acquirere liceat. Interim partes in Republ. priores magno suo merito ac iure tenent Iurisperiti, vbi Romanum ius in precio est, propterea quod eorum professio Reipubl. quæ huic fundamento innititur, æque necessaria & magis etiam utilis existit. Iam enim diximus sine legibus nec vitam, nec alias res nostras saluas esse posse. Prouident enim leges vt in pace degant omnes, suum quisq; retineat, ab iniuria securus agat, & quoties res postulat, Medici opera vti valeat. Nam hoc etiam curant Iurisprudentes, vt boni Medici honestis stipendiis, præmiis, atq; honoribus inuitentur, conducantur, & alantur. Huc vsq; satis copiose ac solide monstrauius, Medicinam inter artes liberales origine antiquissimam, inuentorum suorum splendore ornatissimam, cultorum gloria clarissimam, Imperatorum ac Regum ornamentis laudatissimam, rerum quas contemplatur nobilitate & multitudine dignissimam, Methodi accuratione & demonstrationum certitudine admirabilissimam, mortalibus cunctis non solum maxime necessariam, verum etiam vtilissimam esse. Sola namq; humanarum artium sanitatis ac vitæ custos est, vim mentis hebetatam corrigit, iudicium acuit, ingenium expolit, memoriam labefactatam restituit, animi mores ad virtutem componit, morbos impendentes arceat, exorientes impedit, natos extinguit, vires collapsas instaurat, semimortuos alteroq; pede sepulchrum occupantes in vitam reuocat: dum qui cibi, qui potus, aer, studia, medicamenta, habitationes, exercitia, cuiq; conducant, aut noceant, sola præscribere docet. Intellexit hoc præclare Carneades, qui non prius ad disputationem prodire solitus est, quam caput Elleboro purgauisset. Iustissime igitur Hippocratis verbis orationem claudere poterimus: διὸ δὲ ἀναλαμβάνοντα τῶν

πραγμάτων ἕχαθα, μέγα γινώσκων τὴν σοφίαν ἢ τὴν ἰατρικὴν, ἢ τὴν ἰατρικὴν ἢ τὴν σοφίαν ἰατρὸς γὰρ φιλόσοφος, ἰσθθεὸς· πολλὴ γὰρ διαφορὴ ἔστι τὰ ἕτερα· καὶ γὰρ ἐν ταῖς πρὸς σοφίαν ἐν ἰατρικῇ πάντα.

Dixi.

METHODVS

METHODVS BREVISSIMA TOTIVS MEDICINAE,

TRADITA A THOMA ERASTO

D. medico celeberrimo.

*An possit brevi temporis spatio totius medicinae
methodus perdisci.*

5 **G**AL. 2. cap. lib. 9. de placitis Hippocratis & Platonis testatur nullam esse methodum quin possit anni spatio perdisci.

At multæ sunt artes & scientiæ, quæ longiorem requirunt methodum, quam Medicina: Multo igitur minori spatio hæc perdisci poterit.

10 **O**biicies: tamen Hippocrates inquit Aphorismo 1. Vitam esse breuem, artem vero longam.

Respondeo, verum id esse: sed quod dicit superius Galenus, de eo intelligitur, cum tantum generalia præcepta traduntur. Si vero ad vsum illa accommodentur, recte cum Hippocrate dicitur artem esse longissimam.

15 **D**e utilitate Medicinæ multa dici possent, sed brevitatis studio a nobis omittuntur, cum ea res ab omnibus fere, qui de Medicina scripserunt, copiosissime tractetur, verum ea summam ex ipsius Medicinæ definitione colligitur.

Quid sit Medicina.

20 **E**ius definitiones sunt variæ: varie enim ab Hippocrate, & iis qui eum secuti sunt, est definita. Aliquando dicit, vt libro de Arte, Medicinam esse, Morbos ab ægris in totum tollere, & morborum vehementiores impetus retundere, aut certe minuere, & ad incurabiles morbos manum non adhibere: vel eorum qui morbis victi sunt, curationem non aggredi, cum in
25 confesso sit Medicinam tales sanare non posse. Aliquando aliter, vt libello de flatibus, Medicinam esse additionem, & subtractionem. Additionem eius quod deest: Subtractionem eius quod abundat. Quæ definitio exposita, & rationibus confirmata est a Galeno in libro cui titulus est Introductorius, siue Medicus. Item 17. metho. cap. 12.

30 **A**lter definit Galenus lib. de opt. sect. Item in libro de constitutione artis medicæ, & in libro vtrum Gymnastica pertineat ad medicinam.

Varie etiam ab aliis est definita. Auicenna ait Medicinam esse artem, quæ sanitatem præsentem conseruat, & amissam restituit. Quæ definitio etiam Auerroi placuit, sed addidit ille: Esse notitiam corporis humani quatenus est sanum, conseruandi, & quatenus ægotum restituendi.

35 **V**erum hæc definitiones omnes extra rem sunt, & cum proprie, & accurate est loquendum, & per se si considerentur, non deprehendentur.

Certum est artem Medicinæ non esse actionem aliquam. Sed additio & subtractio sunt actiones: Ergo ars medicinæ non potest esse additio, & subtractio.

40 **R**atio: nam actiones artium, nõ sunt essentiæ artium, sed definitiones sunt essentialium. Ergo. Differunt enim actiones artium, & ipsæ artes, tanquam effectus, & causa. Atque hæc definitio potius cõueniret medicationi, quæ aliud nil facit, quam vt addat & subtrahat. Non recte etiam dicitur medicina ars, quæ conseruet, & restituat.

45 **P**rimum enim rursus definitur per ea quæ agit. Deinde eum finem non semper consequitur. Galenus etiam ait in lib. Introduct. medicinam non definiendam ex iis, quæ cum facit aliud sequitur: Medicina enim proprie non conseruat sanitatem, vel restituit, sed facit quædam ex quibus hæc consequuntur. Exempli causa: Medicus nouit febrem accensam esse a putrefactione, putrefactionem oriri ab obstructione: cogitat ergo quomodo possit tollere obstructionem, qua ablata, cætera consequuntur. Ergo medicinam si quis recte velit definire, cogitet quod sit ars, & habitus animi nostri, seu intellectus, seu animæ, qui sit studio, & exercitatione comparatus. Ergo erit facultas, seu habitus quidam ingenii nostri, qui docet quopactò, quæne ratione possit præsens sanitas conseruari, & absens restitui. vel, secundum Hippocratem: Est habitus docens addere, & subtrahere, qua ratione id quod deest addendum, & quod abundat, subtrahendum sit.

Et ea ratione definitio instituta est a fine, quæ etiã optima: Nã est causa propter quam, quæ instituit nos quid agendum sit in omni re circa corporis humani crasin versante. Et est causa quæ informat subiectum, & facit eius causa subiectum vt consideretur. Scopus enim, seu finis medicinæ, est sanitas.

Vtrum medicina scientia sit an ars?

Auicenna, Auerroes, Brusianus monachus, Conciliator, & alii plurimi opinati sunt, medicinam esse scientiam, plerique tamen non totam putarunt esse scientiam, sed partem eam quæ practica dicitur inter artes retulerunt. (scientiæ habent finem propositum, scire, neque amplius quærunt, artes vero non vt sciant, sed vt agant aliquid.) Galenus, omnesque Græci inter artes collocant medicinam. Vt Gal. de opt. sect. lib. de constitutione artis medicæ, circa principium, & finem. Item vtrum Gymnast. pertineat ad medicinam. Aristot. in Ethicis & Metaphysicis. Cum vero Galenus ipsam scientiam appellat, vocabulo (scientia) generaliter vitur, vt cum ex sententia Herophili, scientiam salubrium, & insalubrium, & neutrorum vocat, statim addit, Intelligo autem scientiam communiter. In summa, Græcorum omnium sententia est, eam esse artem, non scientiam.

Vtrum medicina recte diuidatur in Theoreticam, & Practicam?

Semper recurrendum est ad finem: Sententia enim Galeni & omnium Philosophorum est, Artes non rectius, neque melius distingui posse quam sine, qui nihil aliud est, quam forma, & anima artium.

Fines vero omnium methodorum non plures quam tres positi sunt.

Omnes methodi finem habent	}	Scire,	25
		Agere, quod fit quoties post actionem nihil relinquitur; quod possumus ostendere, quia habet esse suum tantum in fieri.	30
		Facere, cum possumus aliquid, vbi desimus, relictum ostendere.	30

Discrimen inter actionem, & Factionem (si ita licet dicere) hoc est, quod actio nihil post se relinquit, vt est videre in cantatione, & saltatione. Factio (vt ita dicam) post se opus ostendit, vt id scriptio, & artificis fere omnibus.

Quartus finis esset is, quæ Galenus videtur addere, scilicet Acquirere aliquid, vt piscatoria, venatoria. Sed & ille refertur ad duos posteriores illos fines, maxime vero ad tertium.

Omnis igitur ars, aut scientia existit, vt aut sciatur tantum, aut vt in Actionem, vel opus aliquod euadat.

Medicina vero finem habet, vt possit scire quæ sint ad recuperandam sanitatem vtilia.

Habet igitur finem vel agere, vel facere. Sed non agere: nam relinquit opus aliquod. Collocatur igitur inter artes actiuas nõ speculatiuas, seu eas quæ discuntur, vt faciant aliquid: Opus enim quod relinquit Medicina, est sanitas, quæ potest ostendi. Sed tales sunt artes omnium hominum sententia: Ergo & medicina est Ars.

Mirabilis igitur est Auicennæ diuisio, & nõ multo dissimilis tali: Animalium aliud est ratione præditum, aliud ratione caret; & si item dicatur, Rationalium est aliud rationale, aliud ratione carens. non enim diuisio est faciendâ, in qua rursus coincidat membrum distinctionis prius factæ.

Scientia alia est Notitia, alia quæ ad opus accommodatur. Fines generales duo sunt. Scire, & operari, & quot scopos habet operatio, tot sunt artes. Obiectio. At multæ sunt res in medicina contemplatiuæ vbi tantum speculandum. Responso. Nulla est ars, nulla notitia, quæ non sit speculatio, quæque per contemplationem non discatur tota. Vt in anima nostra artem habemus, ita verbis, & scriptura exponimus.

Qualitas igitur in anima est ars, & causa Actionis & operationis, vt musica non est cantatio, sed habitus per quem apti sumus ad cantandum; ita medicina non est medicatio sed habitus. per quem apti sumus ad medicandum.

Diligenter distinguendum est inter Theoreticam & Practicam, quæ vtraque est habitus. Hæc docens facere, illa scire. Similiter distinguendum inter Theoriam, & praxin, quæ sunt operationes istorum habituum. Ex quo perspicitur perperam medicinam in practicam & speculatiuam distingui. Non minus absurde etiam facient qui in praxin, id est actionem, & Theoriam, id est speculationem eam diuidunt, cum hæc tantum sint operationes artis, Habent autem

autem praxis, & Theoria se eodē modo, quo fines artis ad ipsam artem, & quemadmodum præmissæ ad conclusionem. Conclusio enim non est pars præmissarum, vel syllogismi (proprie enim loquendo præmissæ sunt tantum syllogismus) sed effectus syllogismi. At præmissæ sunt propter conclusionem, & tamquam causæ. Quemadmodum igitur præmissæ ad conclusionem se habent, ita artes ad actiones & arte facta. Medicatio igitur est quasi conclusio. Consideratio vero, cogitatio causarum morbi tantum præmissæ.

Cæterum ubi negligentius loquimur ibi conclusionem pro parte syllogismi ponimus, ita etiam fit, cum actionem partem artis facimus: Actio enim non est pars artis sed effectus. Ars semper facit maiorem, & minorē, medicina est ratiocinatio maioris, & minoris; sed conclusio est ipsa exhibitio. Et quamvis minor propior semper sit conclusioni, non tamen ideo conclusio est, vel pars conclusionis, sed pars causæ conclusionis; ita etiam deliberatio de adhibendo medicamento est propior adhibitioni, non igitur est adhibitio. Medicina, si proprie loquamur est ars resectiua, non simpliciter factiua. Aristot. libro de communi animalium motione, id quod de syllogismo, præmissis, & conclusione diximus, egregie illustrat.

Quid sit medicus proprie?

Aristoteles trifariam dicit sumi medicum: 1. pro opifice, ut pote pharmacopœo, vel alio astante, qui a medico iubetur. 2. pro architecto, ut qui iubet, qui scit artem. 3. pro usu perito, & qui ex usu quodam medetur tantum, licet scientiam artis non habeat. Vide Aristotelem lib. 3. cap. 2. pol. item lib. 1. de partibus animalium. Platon. in Gorgia, siue Rhetore, ubi peritos negat esse artifices, qui artis totius causas reddere nequeant.

Medicinam esse effectiuam artem.

Omnium medicorum sententia est, omnem mentem, aut animam informatam, esse contemplatiuam, aut actiuam, aut effectiuam: & contemplatiuam nullam esse actiuam, aut effectiuam: quatenus est contemplatiua: & nullam actiuam aut effectiuam posse esse contemplatiuam, quatenus est actiua aut effectiua.

Omnes notitiæ vel sunt

}	Contemplatiuæ,
	Actiuæ,
	Effectiuæ.

Et quidē cōtemplatiuæ habent finem, scire, sed actiuæ, & effectiuæ non tantum scire, sed præterea aliquid. Ita medicinam discimus, non ut sciamus, sed ut medeamur: illud vero iterum diuidere in Theoreticam & practicam plane ridiculum est.

Omnium artium theoremata (ut & medicinæ) necessario requirunt hæc tria. Primo ut sint vera. Secundo utilia, ad finem scilicet propositum. Tertio, ut sint consentientia inter sese, nimirum cum antecedentibus & consequentibus.

Ponamus igitur partem medicinæ, atque omnia eius partis theoremata, quæramusq; an sint theoremata medica, quod nemo negabit. interrogemus amplius an vera? Si vera, an utilia, ad finem illius artis (nam utilitatem theorematum meditatur ad finem aliquem) scilicet eius cuius sunt theoremata. Vide Gal. lib. 5. cap. 6. de simplic. med. facultatib. & in memoriam reuoca quæ in expositione nostra leuiter dicta sunt.

Sumamus igitur esse utilia, ipsa igitur pars utilis ad medendum dicenda erit. Si igitur utilis ad medendum, non est speculatiua sed practica. Si non utilis, non erunt theoremata medica, & cuius sunt theoremata, non pars medicinæ. Nam aut sunt theoremata medica, aut non: si non medica, non pertinent ad artem: si medica, habebunt id omne quod theoremata habet, ut sint vera, & utilia, & consentientia. Ergo directa ad opus: quæcumq; vero opus respiciunt sunt practica.

Exemplum ex lib. 1. Eth. cap. 2. Aristotelis ad Nicom.

Faber, inquit, & geometra diuerso modo considerant rectum angulum. Geometra quid, & quale sit; Faber vero non quid & quale sit, sed quatenus solummodo ad opus utile est, & ad finem potest accommodari (quando res aliqua consideratur per se, pertinet ad scientiam, quando vero quatenus ad opus utilis, tunc est subiectum artis, id est factum practicum) vide Aristot. 2. metaphys. distinctio. 5 Nam finis scientiarum contemplatiuarum, est veritas, aut veritatis consideratio: Earum autem quæ agunt, aut faciunt non veritatis cognitio, sed opus aliquod. Igitur illæ considerant actiones non res, quomodo per se habeant, sed ut nunc sunt, & quem usum habeant. Qui considerat res in se ipsis, dicitur contemplator, qui per finem

earum, quatenus scilicet eadem illæ res sunt vtilis ad opus aliquid, non amplius contemplator, sed actor appellatur. Hoc igitur discrimen est inter contemplatorem, & practicum, quod eandem rem considerantes, contemplator vt sciat, actor vt agat, habet propositum.

DIVISIO.

Quot sint partes medicina?

Partitio Medicinæ valde est difficilis: itaque vt eam recte partiaris, diligentissime euoluas necesse est libellum Galeni de partitione artis medicæ.

In fine libelli illius, ait mirum nemini videri debere, quod tam varias attulerit diuisiones: res enim omnes varie posse diuidi. Sed non est quod hoc nos turbet. Quare veram methodum sequamur & artem secundum eius propriam naturam diuidamus.

Confessum est omnibus, res per materiam esse plures, neque per formas posse diuidi. Omnia enim per formam vnū sunt, & diuisiones earum fiunt a materia, quæ est causa multiplicationis. Videndum igitur quæ materia, seu quod subiectum artis nostræ medicæ sit.

Diuisiones aliæ sunt essentielles, aliæ accidentales: nostræ vero essentielles esse debent. Cuiusque vero rei essentia, est materia, & forma. Ergo vel a materia, vel a forma diuisio est sumenda.

Materia autem artis nostræ (si proprie loquamur) nulla est: accidentia enim nō habent materiam ex qua, sed tātum in qua, id est, in qua insunt. Huiusmodi igitur, (scilicet materiam ex qua) nec Medicina, nec aliæ artes habent. Materia in qua est animus noster, in quo est notitia artis, quæ notitia dicitur Ars medica.

Materia circa quam, id est, in quam explicat ars opus suum, est corpus humanum, quatenus morbis & sanitati est subiectum, animus noster, vel nos ipsi per artem illam imprimimus in corpus illud, per quod vel conseruatur, vel restituitur.

Finis nostræ artis sanitas determinat nobis subiectum, scilicet corpus humanum. Forma igitur huius subiecti propter quam, id est, subiectum Medicinæ est sanitas: forma vero, vt omnium artium aliarum, ita etiam nostræ est finis (animaduertendum, nos, cum dicimus finem eius esse sanitatem, non distinguere finem a scopo, sed finem, intentionem & scopum pro eodem habere: non consideramus enim solum artificem, sed artem artificis, cuius rei adeptio finis est) quatenus sanitatem introducere cupimus, est scopus: quatenus autem iam introducta est, est finis.

Nunc videamus, quo modo possimus diuidere. Medicina non potest diuidi per se: est enim quiddam indiuisibile, affectus scilicet animi. Nō potest etiam diuidi a materia ex qua, quam nullam habet. Neque diuidi potest ratione subiecti in quo: id enim indiuisibile est, quippe animus noster. Diuidatur ergo ratione subiecti in quod, vel circa quod, ratione scilicet corporis humani. Quod si faciamus, partes eius erunt alia quæ curet oculus, alia quæ aliam partem, vel erunt quæ curent morbos, fietque diuisio a fine, vt sit vna pars, quæ febris, alia quæ aliis morbis medeatur. Sed hac ratione infinitæ fient partes. (Igitur male faciunt, qui diuidunt eam in duas partes; vnde etiam doctores vtriusque Medicinæ vocantur.)

Cum vero hoc sit incommodum, ratione formæ diuidamus, inueniemusque duas Medicinæ partes: nam sicut sanitas se habet diuerso modo, ita etiam diuersas partes habet: nam vel præsens est & conseruanda, vel absens & reparanda. Hæc igitur erit diuisio. Omnis Medicina aut salubris, aut *ἰατρικὴ*, id est, aut conseruatricis, aut reparatricis est. Sed ne sic quidem satis accommodatam nostro instituto habemus diuisionem.

Fit sæpe, & non ab essentia rei, sed a commoditate docendi & rem tractandi diuisio sumatur. Quod nobis etiam in præsentia faciendum est, cum non possit haberi diuisio proprie essentialis, vtpote neque a materia, neque a forma, atque accidentalis prorsus indigna nostra sit arte. Inquirenda igitur talis, quæ si non proprie essentialis, tamen etiam non accidentalis, sed quasi media sit, alioqui non poterimus integram artem per partes generatim tractare & considerare. Sed interim tamen ab essentia rei non discedendum, alioqui longissime aberrabimus. Repetenda igitur hîc definitio est, e qua intelligimus, Medicinam nihil aliud esse, quam collectionem quandam theorematum & notionum, siue præceptorum, quæ omnia consentiunt & faciunt ad hunc finem consequendum. Ergo quot erunt istæ notionem, tot poterimus facere diuisionis partes, seu quot erunt operationes, tot conficiemus partes: notio enim omnis intelligitur in relatione ad aliquid, id est, alicuius rei est notitia, alioqui intelligi non posset, nisi sciretur, cuius rei esset notitia: sicut & res cuius est notio, vel notitia tantum in relatione intelligitur. Cum igitur medicina nihil aliud sit, quam talis collectio notionum, illæ, sicut res, quarum sunt notionem, diuidi possunt. Et cum res Medicinæ sint variæ, arsetiam ipsa

iam ipsa varie poterit distribui (exemplum; res logica in definitionem & argumentationem tanquam præcipuas partes diuiditur. Recte igitur ex ipsa Logica in notitias definiendi & argumentandi diuiditur) At res circa quas versatur Medicina ita sunt, vel ita se habent, vt quædam dici possint naturales, vtq; earum natura perspecta, eas considerare possimus; vel consideramus vt causas, quibus cognoscimus morbos, vel vt signa, per quæ cognoscimus morbum præsentem vel futurum, vel vt instrumenta, per quæ introducit sanitas.

Vno diuiso ratio, diuiditur & alterum, potentia scilicet, vt pater, quatenus pater est, diuiditur: ita & filius, quatenus est filius, potest diuidi, vel diuiditur potentia. Ita quatenus res diuiduntur in causas, signa, instrumenta, sunt ipsarum quoque rerum notiones, quatenus earum sunt notiones, ita diuidi possunt: siue igitur dicatur hæc diuisio ab essentia, siue ab actionibus, satis nobis sit, quod ita possimus comprehendere integram docendo. Sunt quidem diuisiones tales ab actione, vel operatione sumptæ, & non sunt proprie essentielles, quæ sumuntur a materia. Nos tamen hanc rationem sequamur, & habeamus ordinem tractandi totam artem, nisi accidentalem velimus diuisionem accipere aliquam, quæ est indigna nostra arte. Possimus illam diuisionem sumere vel pro ratione actionum, quæ sumitur a differentia rerum, quarum est notitia; vel possumus sequi illam diuisionem, quam alii habent, qui Medicinam in quinque partes hoc modo diuiserunt:

- I, Φυσιολογική, quæ Naturam habet subiectum, & omnium eorum, quæ ad naturam rerum pertinent considerationem, maxime vero considerat corpus humanum.
- II, Αἰτιολογική, quæ etiam παθολογικῶς comprehendit, quæ causas, affectus præter naturam, & symptomata inquirat.
- III, Σημειωτική, quæ explicat signa, quæ morbum præsentem ostendunt, & futurum indicant.
- III, Ὑγιεινή, quæ considerat corpus nostrum, quatenus sanum est.
- V. Θεραπευτική, quæ docet morborum curationem, atque in alias tres diuiditur partes.

- I, Διαίτητική, quæ victus ratione
  - II, Φαρμακευτική, quæ medicamentis
  - III, Χειρουργική, quæ manuum opera
- } curandi rationem tradit.

Sunt partes aliæ quædam, quæ sub aliquo ex prædictis comprehendere quidem possunt; modo, licet non admodum commode. Cæterum, quia meliorem hac non habemus diuisionem, eam retineamus necesse est.

Repetatur hic definitio Herophili, quæ bona est, nosq; eam seruaremus, si nobis methodo definitiua progredi animus esset, sed sic ad institutum nostrum deest ipsi aliquid. Quamuis enim sciam, quid salubre, quid insalubre, & quid neutrum; non tamen totã habeo artem. Oportet enim me præterea tenere modum artis quo propellam morbum, & conseruem, vel restituum sanitatem.

Recte quoque dicitur a medicis, quæ consideramus in Medicina, ea esse, aut naturalia, aut non naturalia, aut præternaturalia. Naturalia vt corpus, sanitas, actiones illæ. Non naturalia, vt auxilia, quæ adhibemus, item aer, cibi, potus, &c. Præternaturalia, vt morbi, symptomata. Hæc bene conueniunt cum priori distributione: naturalia enim salubribus, & præternaturalia insalubribus respondent, & non naturalia neutra dici possunt, quia scilicet naturalia sint & salubria, sin contra morbos in nobis generent, præternaturalia sint, & insalubria. Hæc igitur diuisio continet ea quæ in arte sunt consideranda, solo modo adhibendi excepto.

Cæterum nos diuisionem supra a nobis positam seruabimus, & primo de Physiologica agemus. Eam diximus nihil aliud esse, quã tractationem subiecti Medicinæ, id est corporis humani. Ex quo perspicitur ad hanc partem pertinere considerationem earum rerum, circa quas versatur Medicina, nimirum humani corporis, & partium ipsius, & vsus omnium partium, virium, naturæ, & facultatum omnium medicamentorum.

In hac parte, vt & in reliquis omnibus tractanda, hunc obseruabimus ordinem, primo indicabimus libros Hippocratis & Galeni eam præcipue tractantes. Deinde nos quamlibet per suas partes generaliter tractabimus.

Libri Hippocratis & Galeni ad hanc rem pertinentes:

De natura humana, maxime primus;

De elementis:

- De temperamentis, & quicquid de humoribus apud illos extat.
 De naturalibus facultatibus.
 De arrabile.
 De anatomica administratione.
 De sectionibus tam particularibus quam vniuersalibus.
 De vsu partium.
 De foetus formatione.
 De semine.
 De placitis Hippocratis & Platonis: qui liber non proprie quidem huc pertinet, sed ra-
 men vicumque habere locum potest inter libros de Elementis.

Partes Physiologicae.

Ad Physiologicam pertinet con- sideratio	}	1	Ipsius naturæ in genere.	15
		2	Elementorum, & mixtionis.	
		3	Temperamentorum.	
		4	Humorum, ex elementis.	
		5	Partium simularium ex humoribus factarum.	
		6	Instrumentalium ex simularibus compositarum.	20
		7	Totius corporis ex instrumentalibus orti.	
		8	Partium singularum.	
		9	Facultatum, animalis, vitalis, naturalis.	

His si addiderimus considerationem ciborum, & medicamentorum, habebimus pri-
mam partem artis.

Quid sit Natura?

Natura sumitur philosophice, & medice.

Philosophis bifariam sumitur, vniuersaliter, & particulariter.

Natura vniuersalis apud philosophos nil aliud est nisi vis seu potestas quædam quæ omnia gubernat, regit, generat, & corrumpit. Hæc dicitur ab aliis anima mundi, ab aliis Idea, intelligentia sublunaris, Deus ipse, cæli, ab aliis aliter. Proprie autem & re vera nil aliud est, quam ordinata Dei potestas, illa facultas, illud iussum, & mandatū Dei, quod Deus indidit omnibus rebus in prima creatione, vt ita agerent, quo modo iussit omnes hoc facere, quod faciunt. Et vt primo condidit, ita seruat adhuc omnia. Igitur Augustinus, & scholastici theologipie tradiderunt, non differre creationem a conseruatione proprie, & conseruationem nil aliud esse quam perpetuam creationem (Exemplum: si aliquid attrahimus, & attractum ad corpus retinemus, tunc illa retentio nihil aliud est, quam perpetua tractio) Nam nisi seruarentur omnia, redirentur in nihilum.

Hæc sententia fuit omnium philosophorum: sed quia nō fuerunt illustrati lumine diuinitus, non potuerunt intelligere. Et si enim Aristoteles mundum æternum dicat, cogitur tamen dicere factum, & fingere fuisse initio materiam informem, vbi dicit Deum, & naturam nil facere frustra, intelligit de natura vniuersali. Item in libro de generatione quem explicans Auerroes eo deuenit, vt diceret creatum esse.

Natura particularis est, quæ in rebus singulis singulari modo inest. Quæ nihil aliud est, quam principium, & causa eius cui inest primo, per se, & non secundum accidens, vt Aristoteles docet secundo physic. quem locum solus Simplicius recte intellexit, atque illum sequitur Schegkius in commentariis in lib. 6. Top. fol. 28. Simplicius in comment. in lib. 2. physic. textu 16. & 17. vno verbo Aristoteles intelligit naturam esse aptitudinem rerum omnium, quæ sunt aptæ vt moueantur. Ratio seminalis est, vt Augustinus, & theologipie dicunt imitati hac in parte Aristotelem, facultas indita rebus, vt possint hoc fieri, & non aliud, quæ oritur ex materia, & forma. cæterum pro priuatione aptitudo ponitur.

Natura magis particularis, non illa quam feminalem rationem vocant, totam illam vim, quæ toti cuiuslibet inest corpori, significat. Habet vero illa septem, aut octo significationes.

De natura secundum medicos.

Natura apud Medicos multo plura significat, quam apud philosophos.

- 1, Temperamentum, atque huius testimonia tam multa extant, vt non possint recensere.

ri. In 2. partit. Aphorif. Aphorif. 34. Hippocrates in significato maxime proprio posuit temperamentum. Item Aphorif. quo dicit per hyemem & æstatem naturam mutari, vel alterari.

ii, Facultatem naturalem quæ & in toto corpore, & singulis partibus inest 6. Epid. Comment. 5. Expo. primæ particulæ vel sectionis Aphor. 7. Naturas ait esse morborum medicatrices. Item esse vim quandam quæ rebus inest, & eas regat, atque gubernet. 1. Epid. 2. Comment. Expo. Aphorif. 46.

Quinto de sympto. causis cap. 2. Si morbus, inquit, facultatem vicerit, æger moritur, vbi manifeste de natura agit.

iii, Constitutionem seu formam corporis, fabricã corporis 2. Aphorif. in expo. Aphorif. 34. Qui natura habent thoraces angustos, natura prona ad phthisim.

iiii, Ipsam formam substantialem, vel ipsam corporis substantiam. Huius habes testimonium in libello, cui titulus est, Quod animi mores sequuntur temperamentum corporis. Eodem etiam lib. dicitur Stoicos imaginatos esse sibi naturam esse quendam spiritum.

v, Idem quod innatus calor, qui quid sit postea erit dicendum. 5. Aphorif. 22. lib. de marcore, libello de palpitatione. Item 4. Aphorif. 37. Differt autem calor innatus multum a temperatura, atq; etiam a tota substantia.

vi, Materiam, formam, & omnia quæ consequuntur temperamentum, & totam substantiam, id est, corpus, animam, & actiones quæ insunt corpori. 3. de Temp. cap. 4. Item in edito nuper in lib. Galeni qui continet Hippocratis libel. de humoribus, quem interpretatur Galenus, significat primã substantiam, ex qua res omnes factæ sunt, quæ nil aliud est, quam materia prima, vel medice quatuor elementa. Et qui de hac loquuntur naturales sunt vocati philosophi. Item in ipsius fragmenti expositione, ait naturam significare temperamentum, distributionem, fabricationem, commodationem totius corporis.

vii, Consuetudinem, inde consuetudo altera natura & acquisitiva natura dicitur libello de Consuetudine.

viii, Propensiones cuiusque rei naturales, inclinationem naturalem animorum. Steph. Atheniensis, in explicat. lib. ad Glaucon. statim ab initio de eo monet.

Lib. de fœtus formatione. lib. de locis affectis vbi docet naturas animalium esse indociles, id est non egere magistro qui illas doceat.

De Elementis.

Repetantur hîc ea, quæ supra de theorematis dicta sunt. Theoremata dicuntur omnia esse vtilia; si igitur cõsideratio elementorũ nobis est utilis; est tractanda. Cæterum quæri potest 35 utrum Medico utilis sit tractatio elementorum. Utilitas theorematum consideratur ex fine, si igitur ad finem facit, utilis erit. Finis Medicinæ propositus est sanitas. Sanitas autem est constitutio corporis consurgens, vel oriens ex mutua temperatura, & conformatione partium, secundũ quã temperaturã & compositionẽ omnes bene, aut male habent. Quod si cõpositum nõ cognouerimus, tum finẽ cõsequi nõ poterimus. Cõpositum aut cognosci nõ potest, nisi cognitis componentib. Componentia vero sunt elementorum qualitates, ex quibus 40 temperatura & materies ex qua corpus fit. Scire igitur quid elementa, & quot sint vtile est Medico. Item si corpus recte vel male agit, prout recte vel male affectæ sunt partes. Partes autem compositæ ex elementis, quomodo possint ex elementis mutari & conseruari necesse est Medicum scire, item recte affectam naturam debemus conseruare, & non rectam corrigere.

Quædam igitur de elementis si considerentur sunt vtilia Medicis, quædam non. Vt mouetur quæstio valde difficilis, elegans tamen & erudita: Vtrum cum ex elementis inter se confusis generantur mista, ipsa elementa in mistis seruentur actu, siue virtute: Verum, siue hoc fiat, siue illud: id est, siue in mistis maneat eorum forma, siue nõ, nihil ad Medicum attinet, qui solas qualitates considerat: Cum Philosophi res considerent, vt in seipsis sunt, nulla 50 comparatione ad rem aliquam aliam facta. Medici logicas vocant.

Quæstiones de elementis { Philosophicæ, quando transcendent vsum.
Medicæ, quando non transcendent vsum, eiusmodi quatenus elementa sunt elementa.

Tractabimus igitur nos: Primo quid sit elementum: Secundo quot sint: Tertio quomodo ex iis fiat mistio.

Quid sit Elementum?

Galenus definit (1. de elementis cap. 1. & 8. de placitis Hippocratis & Platonis cap. 2 & alibi sæpe) esse minimam partem, eius rei cuius sit elementum. & addit (in 2. cap. 8. de placitis

Hippocratis & Platonis) quiddam quod scitu adprime est necessarium: esse elementum ad aliquid, ut est pars. Sicut enim pars est relatū ad totum, sic elementum (ut ita dicam) ad elementatum. Deinde hoc quoque considerandum: esse nimirum partem eius rei, cuius est elementū, non quæ videatur, sed quæ intelligatur. Aristot. i. de ortu & inter. c. de mixtione. Si elementum est pars minima, ergo alicuius erit elementum, alicuius non. Quod. n. ei, qui accuratorem habet visum elementum est, id est minima pars, alteri, qui habet visum obtusorem non æque elementum esse potest. Vox igitur, MINIMA, intelligenda, quod ratione, non sensibus sit pars talis. Quando dicimus quod non possit diuidi in minorem partem, minorem non intelligimus quantitatem, sed formam, id est, quæ non possit diuidi in alias partes alicuius speciei, sed tamen ut non possit videri composita. Notare præterea oportet, cum dicimus, vel definiamus elementum, esse intelligendum per comparisonem ad id, cuius est elementum: Aliud enim elementum quatenus corpus simplex, & aliud quatenus elementum. Sed quærat aliquis cur non dicamus idem esse corpus simplex & elementum. Dicimus igitur, quia corpus simplex non consideratur ut elementum, nec est elementum: sed quatenus consideratur quod possit ex eo conflare aliquid, est elementum. Quæret item aliquis, utrum elementa sint contraria. Respondemus esse contraria. Necessè est enim principia rerum esse contraria. Quod si obiiciatur nos contradicere Aristoteli, & omnibus Philosophis, qui dicunt substantiæ nihil esse contrarium, & elementa esse substantias. Respondemus Aristotelem quidem lib. de sensu & sensilibus aperte dicere, & vere, igni, aëri, & c. nihil esse contrarium, nec ignem aëri, vel aquæ esse contrarium. Cæterum, idem etiam ait habere in se elementa qualitates contrarias. Quatenus igitur considerantur, ut substantiæ, non sunt contraria: verum considerata ut habentia & possidentia qualitates contrarias recte dicuntur etiam contraria. Elementum est igitur tale, non solum quatenus est substantiæ, sed quatenus habet qualitatem. Ignis igitur, aër, aqua, terra elementa sunt, quatenus calida, frigida, humida, sicca. Actamer si necesse est ea cum substantia coniungi in mixtione vel mixtis: tamen a forma sunt talia, non a qualitatibus illorum.

In igne non caliditas facit ignem: sed forma, quam indidit illi Deus. Forma autem nihil aliud est, quam iussus ille Dei, quo iussit ut talis esset, & se ita propagaret. Quando igitur ea consideramus, ut sunt talia, consideramus etiam formam: Quando vero consideramus corpora, quatenus habent eam naturam, & eas qualitates, dicuntur elementa, quæ ratione in presenti loco usurpamus. Atque hoc modo verum est, quatenus sunt rerum principia ipsa esse contraria. Non enim consideramus formas eorum, sed qualitates. Inde possemus disputare, utrum in mixtis formæ eorum manerent. Sed quia præter rem hoc esset, omittimus, præsertim cum ea de re aliquid sit dicendum in tractatione de mixtis.

Sufficiat igitur hoc loco scire: Elementum esse minimam partem eius rei, cuius est elementum, non quæ videatur oculis, sed quæ ratione deprehendatur, neque posse elementa intelligi, nisi comparatione eorum, quorum sunt elementa relatiue, nempe respectu elementati.

De speciebus Elementorum.

Elementorum alia sunt communia omnibus corporibus, alia propria cuique corpori. Elementa corporis humani (si proxima & propria sumantur, sunt enim similes partes adhuc propiores) sunt humores. (Hippocrates & Galenus de natura humana.) Et fortassis item dicet aliquis quatuor humores (specie sunt elementa omnium animalium sanguine præditorum, atque ita erunt adhuc communia: sed nos dicimus propria respectu generis. Proprium enim hic dicitur elementum, ex quo primo vnumquodque factum est. Commune vero non quod multis, sed quod omnibus est commune, ut terra, aqua, aër, ignis. Præter quem ignem nil in mundo est purum; neque etiam omnis ignis est purus, sed is solum qui sub contactu lunæ esse animaduertitur: Pura enim & simplicia corpora non sunt colorata, cum noster ignis sit coloratus. Deinde noster maxime vrit, cum rarissimus & purissimus ignis non ita vrere possit.

Communia igitur quatuor sunt elementa, ignis, aqua, aër, terra. Cur autem quatuor sint, Galenus alicubi conatus est probare, & quidem multo probabilius id facit Aristoteles, quod etsi non necesse est a nobis fieri, tamen quia utile videtur, ea de re dicamus aliquid.

Elementa, quæ debent esse corporum principia, necessario vim habent per contactum alterandi: absque contactu enim alterare non possent. Cum igitur elementa alterare debent per contactum, necesse est ut habeant qualitates tactiles quæ possint alterare. Sed si omnes qualitates tactiles quæ alterare possent, id est, quæ agant & patiantur in se mutuo, & per se, considerauerimus, non plures quam quatuor inueniemus. Acutum enim iuxta acutum nil agit in ipsum per se: sed calidum iuxta frigidum positum, si sint æqualia, temperabuntur, sin alterum

alterum superet, frigidum in calidum, aut contra aget. Solæ igitur hæc tactiles quatuor mutare possent qualitates. Acutum quidem benefecabit, sed non mutabit.

Inter omnes vero has qualitates maxime agit caliditas, post eam frigiditas, quam sequitur humiditas, minimum vero siccitas. Duæ igitur priores habent rationem agendi, posteriores duæ, patiendi, comparatione scilicet. Nam si simpliciter loquamur, omnes quatuor sunt effectrices. Iam harum combinationes cum duæ sint impossibiles, tantum quatuor esse possunt. Itaque tot etiam solummodo sunt elementa. Sed hæc præter rem: sufficiat igitur nobis scire omnem mutationem fieri ab illis quatuor qualitibus. Quod si quis plura desiderat, legat supra citatos locos, & librum de constitutione artis Medicinæ, lib. 7. 8. 9. 10. 11. Vbi Galenus duobus præcipuis argumentis ex Hippocrate desumptis, patibilia & mutabilia esse elementa probat. Rursus iam propria tractanda essent elementa, nisi tertium caput superesset de mistione scilicet, quo pertractato rem illam aggrediemur.

De mistione.

Cum elementa corporis nostri sint quatuor humores (ex quibus partes similes) & illi humores rursus ex quatuor elementis illis communibus scilicet: necesse est scire, qua ratione fiant ex elementis illi humores & corpus mistum. Nec putandum est, Medicos sentire ex illis quatuor elementis communibus statim absque intermedio fieri sanguinem (quod valde ineptum esset: nam multæ intercedunt mutationes, ut videre est in libr. 4. capit. 15. de Simpl. med. facult.) sed ita disputant, quasi sic fieret, quia eodem modo quo mista fiunt ex primis, ita ex mistis hi humores.

I. Ut ex elementis aliquid fiat compositum, necesse est ut conueniant. Nam duo quæ procul distita sunt, nunquam generabunt tertium.

II. Nec satis est conuenire illa, sed oportet, ut inuicem & agant & patientur.

III. Requiritur etiam ut ita agant, & patientur, ut omnia maneant, & nullum corrumpatur: Nam si corrumpentur, non generaretur aliquid ex ipsis. Si enim transit vnum in aliud, non manet illud, sed corrumpitur, & non potest dici aliquid ex eo fieri. Cum igitur ex elementis fiunt res, ita ut illis insint elementa, non debent corrumpi. Cum ergo conueniunt, per contactum agunt, ita ut omnia mutantur, sed non plane corrumpantur, ut ex omnibus fiat aliquid tertium.

Iste congressus elementorum (quatenus elementa sunt) & actio ista dum inter se agunt & patientur, vocatur recte mistio, proprie dicta: & ut recte monuit Scaliger non vere definitur, esse vnionem miscibilium: sed est proprie congressus, actio & perpassio, in se inuicem in eum finem, ut vniantur, & dum ea vnio fit, dicitur mistio, facta vnione, temperamentum. Nam si finem assequutæ sunt, terminus ille extremus mistionis est temperamentum: Mistio vero mutatio præcedens temperiem. Quærendum igitur nobis quid sit mistio, quæ ab Aristotele lib. 1. de ortu & interitu, ca. 10. definitur esse miscibilium alteratorum *ἑνωσις*, Latine vnionem (melius & magis proprie quam vnionem) non terminum, sed progressum ad terminum. Quæ definitio est valde bona, sed obscura. Nos eam aliis verbis definiemus. Nihil ergo aliud est quam diuisio corporum ad minimas vsque partes, alteratioque, qua mutuo inter se agunt res, patienturque, ut fiant vnum. Ergo cum dicimus esse vnionem eorum quæ miscetur, & misceri possunt, cum prius sint alterata, ut vnum fiant, ea oportet alterari, atque alteratio non fit absque actione & passione, quæ non fiunt absque contactu. Necesse est igitur, ut se mutuo contingant, nec solum contingant, sed etiam agant & patientur mutuo. Præterea ne hoc quidem sufficit, sed oportet istam actionem, & passionem talem esse, quæ totius substantiam per totum mutet, id est, agens ita esse, ut patiens totum transmutet, & contra. Necesse igitur est, non partibus quibusdam magnis se contingere, sed ut ad minima diuidantur, ut possit quouis a minima quouis particula attingi: quæ ita miscenda sunt, ut vnū fiant, non iuxta aliquam partem alterentur vel mutantur, & reliqua maneant integra, sed debet tota per tota mutari. Oportet ergo ad minima diuidi. Cum ita diuisa in se agunt & patientur, fit mutatio quædam, in qua nihil ipsorum quæ miscentur, corrumpitur, neque integrum etiam quicquam seruetur, sed omnia vnum fiunt. Si igitur multa diuersa vnum fiunt, necessario mutantur: Si prorsus mutantur non mista dicuntur, sed corrupta, ut si aqua attenuetur, & in vaporem & aerem transeat, non est mistio, vel remissio, sed corruptio aquæ & aeris generatio. Non possunt igitur misceri nisi ea quæ permanent. Cum igitur debeant mutari simul & seruari, apparet opus esse ut quodammodo corrumpantur, & quodammodo seruentur.

Quæritur igitur iam utrum actu an potentia seruentur? Quod actu non seruentur ex eo manifestum est, quod non possent esse vnū: quomodo enim quatuor actu diuersa vnum essent? Necesse namque esset ignem non esse ignem, nec aerem, &c.

Sed

Sed necessitas exigit vt vnumquodq; fiat omnia quatuor (aliud tamen magis, aliud minus) & suis qualitatibus ita coeat, vt ex omnibus quatuor fiat vna qualitas, quæ omnes quatuor contineat. Non satis est vt se contingant ad minimas partes, sed vt etiam in se agant & patiantur a se mutuo eo vsque, donec vnum fiant, & tamen nullum eorum corrumpatur. Oportet igitur imaginari in quolibet elemento esse materiam, & duas qualitates, quæ sunt in elementis quatenus elementa, quod per se planum, & apertum est: tam enim passiuæ, quam actiuæ qualitas duplex est. Cum igitur coeunt in mistione, oportet imaginari eorum quodlibet diuidi in minimas partes. Hac ratione fit, vt misceatur res, & non sese mutuo corpora penetrent. Deinde qualitas, quæ est in ista particula, alterat sibi proximam, & hæc rursus proximam, atque ita fit vt quæq; alteret proximam, & alteretur a proxima: Elementa enim non tota per tota misceantur: libr. de element. 2. & lib. 2. method. Exemplum vt siccitas, vel caliditas quæ est in igne agit in humiditatem vel frigiditatem, quæ est in aqua, & contra: Ita debilitatur aliud ab alterius qualitate, vt ad medium perueniant, & omnia possideant vtramque particulam. Elementa diuiduntur in partes minimas: sub qua tamen forma adhuc maneat elementa, & semper agunt in sibi vicinam, vt qualitas quæ in igne penetret in aquam, vt se mutuo obrundant, & remittant tandem vtraque non nihil, ita vt in aqua non tantum sit frigiditas & humiditas, sed & caliditas, & siccitas (sed tamen in vna magis in altera minus, quod in dignoscendis medicamentorum facultatibus maxime obseruandum est) dum particula ignis recipiunt humiditatem aquæ, non ita recipiunt vt non magis sint calidæ & siccæ, sed vt non tantum quantum antea: id est, particula ignis accipiunt qualitatem aquæ, non vt ignis esse desinant. Quælibet. n. particula manet adhuc sub substantia, sed debilitata. Ita & aqua ignis particulam recipit, vt tamen habeat frigiditatis & humiditatis, nec prorsus fit ignis, sed in vtraque manet plus de nativis, & obrunditur tantum vna ab altera, vt generetur vna qualitas quæ consistat in temperamento omnium quatuor. Seruat igitur ignis aliquam igneam suam vim, sed non integram, verum vehementer debilitatam, & victam. Sed in resolutione item redeunt in elementa. Responderi itaque breuissime potest ad quæstionem, vtrum elementa seruentur in mistis: adesse nimirum, quia non prorsus sint corrupta, corrumpi, quia in vnum coeunt: percipitur enim in iis vis adhuc illa, ideoque non plane corrumpuntur. Quemadmodum etiam fit in lacte, cuius partes omnes habent vim & actionem vnam, dum sunt coniunctæ, sed quum separantur habet quælibet pars suam propriam, quæ tamen omnes coniunctæ conspirant in vnam illam, vt inde etiam dubium appareat. Vt vero in lactis generatione non videmus ita corruptas esse partes, vt non possint redire in integrum, ita etiam in elementorum mistione. Non tota igitur per tota in se inuicem penetrare, quæ erat Stoicorum opinio, manifestum est: penetratio enim corporum est contra omnium philosophorum sententiam, atque etiam ne fingi quidem potest: est namque contra institutum Dei.

Huius actionis & passionis (dum quælibet particula cupit sibi proximam similem reddere, dumque hoc facit, se vniunt, & conspirant, quæ in amicitia & consensu, & societate coeunt) terminus est temperies, id est, dum alterum, sibi vicinum alterum conatur mutare, & ita aliud in aliud agit, & ab eodem patitur, dum ita pugnant inter se, ista pugna dicitur, & cum in societatem coeunt dicitur mistio, cuius terminus vocatur temperies.

Quarum rerum sit mistio?

Mistio est affectus; omnes affectus sunt ad aliquid, Ergo, aliquorum est mistio. Quæ igitur dices sunt illa? Hoc ex definitione colligitur: bona enim definitio hoc præstat, primum vt res ipsæ intelligantur: secundo vt omnia consequentia: tertio vt responderi possit ad omnia quæ obiciuntur. Itaque opera danda omnibus modis, vt ea tamquam rei anima recte intelligatur. Vnum dicitur duobus modis: primum mathematicæ, id est, continuatione sola: secundum actu, seu forma. Mathematicæ vnum dico, quodcumque terminum vnum habet communem, seu continuatione vnum: vt si in arbore virenti emoriatur ramus, is est mathematicæ vnum cum arbore, sed non naturaliter: anima enim est forma arboris: quod si esset ramus ille vnus cum arbore, haberet eandem formam. Ergo mathematicæ vnum est, quia ei coheret, sed non per vitam, per animam, per actum. Rursus partes quæ viuunt sunt continuatæ arbori non mathematicæ solum, sed etiam naturaliter, quia participes sunt eiusdem vitæ & formæ. Sic ungues nostri tantum mathematicæ corpori coherent. Potest aliquid mathematicæ & naturaliter vnum esse: item quod naturaliter vnum, vno scilicet numero & vna specie etiam mathematicæ vnum est. Sed non quicquid mathematicæ vnum est, etiam naturaliter vnum esse oportet.

Certum est igitur, ea quæ miscentur & vnum fiunt horum modorum aut altero aut vtroque fieri vnus, & si non naturaliter, continuatione tamen quæcumque naturaliter vnum etiam

etiam continuatione vnum sunt (actu & numero vnum naturaliter intelligo, vt de vna arbore, non de duabus: nam non est idem actu, id est, specie vnum, hoc est numero, quo omnia naturaliter vnum; etiam mathematicè vnum sunt, & actu, id est, genere vnum) His ita positus non erit difficile scire, quorum sit mistio: mista enim debent fieri vnum continuatione. Ergo impossibile est, vt misceantur vere, quorum extremitates non possunt vnum fieri. Mixtio item est eorum quæ habent alienos terminos & non proprios: Itaque fieri non potest vt misceantur vere, quæ non possunt proprios terminos amittere, & terminum communem recipere, vt arida, & humida, quæ non possunt suos terminos amittere, verum humida & liquida, & quæcumque non finiuntur propriis terminis facile, sed alienis facillime.

Illa vero quæ finiuntur difficilius proprio, non possunt alieno difficilius finiri. Proprie igitur facile miscetur humida, quia facile finiuntur alieno termino, vt aqua in vase facile recipit omnia & a vase alieno termino facile continetur. Sed fumentum in vase retinebit se cum proprium terminum, & non facile recipiet alienum, id est, latera vasis non vndequaq; continget, sed relinquet multa spacia vacua. Aqua facillime recipit terminos alienos, difficile lime habet proprios. Proprius. n. eius terminus, est rotunda figura, sed illa recipit difficulter: aer difficulter alienum recipit, ignis difficilior, terra omnium difficillime. Terrea igitur cum terreis misceri non possunt, aquea cum aereis facile. Liquidorum propria est mistio. reliquorum autem propter mixta, liquida donant aliis vt possint etiam mixtionem recipere: Terrea recipiunt illa vt facile alieno finiuntur termino. Illa rursus hæc vt proprio continentur.

Quot sint modi & species mistionis?

Mistio alia est artificialis, alia naturalis. Sed illa numquam vera est mistio, si fiat a sola arte, cū simul a natura fieri potest. Disputatur etiā, an artificialis sola esse possit in Alembico nec sola ars, nec sola natura miscet, sic fortassis etiam in Theriaca fit. Artificialis sola, vt cum miscemus puluerem cum puluere. Naturalis item diuidi potest in perfectam & imperfectam. Imperfecta vt aqua & vinum, item lac & quæ possunt iterum solui, item in nubibus & omnibus meteoris est imperfecta mistio. Magis etiam imperfecta est metallorum. Perfecta autem mistio est omnium corporum animatorum, vt plantarum & animantium, fortassis etiam gemmarum, de quo tamen dubitari potest, licet maxime accedant ad perfectam mixtionem.

Quomodo iam ex elementis hoc modo mistis inter se generentur corpora, describit Galenus ex sententia Hippocratis, & Platonis lib. 8. ca. 4. de plac. Hippocratis. Plantæ parum nos alunt, quia sunt ita ex elementis mistæ, & habent multo plures dissimilares partes, quam similes.

Qua ratione primo quæque ex elementis fiant, veluti plantæ.

Philosophi omnes, tam qui mundum æternum, quam qui factum crediderunt, hac in re nihil aliud responderunt, quam ista per se, & ex elementis non ita esse facta: sed a Deo sic creata, & illis inditam vim, vt ita deinde alerentur, & propagarētur. Cur igitur ex putredine animalia multa generantur? Responderetur, quia ei materiæ sit inditum, vt si accederet calor solis, eam formam fusciperet.

Meteora & Metalla statim & primo ex elementis generantur tamquam imperfecte mixta; perfecte vero mixta non ita ex elementis, sed ex creatione sunt. Vbi autem de perfectis dicimus, non ita intelligendum: tam statim enim ex elementis vt imperfecta fieri non possunt. In mistis vero fiunt omnia vnum, non tantum continuatione, sed & naturaliter. Quia necesse est, vt dominetur illis forma vna, vbi seita in vnum redegerunt istæ qualitates coniunctæ, dicuntur vna qualitas.

Quid sit temperamentum?

Temperamentum igitur est compositio quædam quatuor qualitatum in vnum, vel vnam qualitatem. Vt elementorum qualitates inter se proportionem quandam habent, ita temperamenta fiunt diuersa. In omni vero temperamento perfecto, & per se considerato, semper viuunt calor, aliquando magis, aliquando minus. Is enim dux, rector, mistor & auctor totius mistionis est. Calor autem non ageret, nisi aliis qualitibus ita esset limitatus; alias enim omnia consumeret, & in siccam redigeret formam. Opus fuit siccitate, quæ daret humiditati terminum, nempe consistentiā. Si calor ageret in solum siccum, semper seruaret suum terminum. Igitur humiditas accommodat terminum. Siccitas, vt consistat. Exemplum habes in equo

& fræno, præ frigiditate frænatur caliditas, & si non adesset, destrueret potius quam aliquid ædificaret caliditas. Temperamentum itaque est illa vnio qualitatum, quæ, dum miscentur corpora, nondum erant vnitæ. Ex qualitatibus non potest fieri compositio. Temperamentum proprie dicitur, quia est qualitas quædam ex pluribus temperata. Vbi igitur temperamentum est, ibi esse oportet plura inter se mista.

Quot sint temperamenta, hoc est quomodo diuidenda?

Differt mistio a temperamento, vt terminus ab actione, itio a loco quo quiescit, vel a quiete, vel vt progressus a quiete. Galen. lib. 1. de temperam. cap. 2. docet varias fuisse sententiâs quorundã de temperamentorũ numero, recitatq; duas opiniones antiquorũ, quib. ipse tertiã addit. Prima opinio fuit antiquorum, qui iudicauerunt tantum quatuor esse, calidum & siccum, calidum & humidum, frigidum & humidum, frigidum & siccum. Secunda fuit aliorum, qui duo tantum tradiderunt, calidũ & siccum, frigidum & humidum, atq; suam sententiam ita probant: Vbicumque calor est, ibi necessario humiditas absimitur: itaque temperamentum calidum etiam siccum est.

Vbi frigus, ibi est, imbecillus calor (in omni enim perfecto misto semper præualere calorem cæteris memento, & si homo fere mortuus esset, semper calidior tamen, quã frigidior existeret) ibi fiunt concoctiones malæ, generantur humores maligni & innumeræ cruditates.

Fieri itaque non potest, vt corpus aliquod humanum sit frigidum & siccum, quia ibi multa cruditas, ergo & humiditas. Atq; hæc sunt ipsorum argumenta: ad quæ alii ita respondent, quorum quidam negant, calorem necessario consumere humiditatem; quidam vero concedunt, sed aliter respondent. Priores, qui scilicet negant, calorem consumere humiditatem, respondent: siccus quidem calor consumit humiditatem; humidus vero humiditatem conseruat: caloris enim est calefacere, non exsiccare, eodemq; modo de frigore: sed re vera hæc est inepta responsio: etsi enim per se calefaciat, tamen etiã exsiccet, consecutione scilicet vt in scholis loqui solent: extenuat enim. Quæ vero extenuata sunt, exhalant, & ita relinquuntur siccitas.

Alii qui concedunt, calorem consumere humiditatem respondent hoc modo:

Primo tempore ætatis corpus esse calidum, & humidum, progressu temporis exsiccari: tandem generari frigiditatem, inde sequi cruditatem, deinde ex cruditate humiditatem, atq; ita tandem interire. Ergo quatuor esse temperamenta concludunt.

Refutat Galenus has opiniones, & ostendit vnum esse æquale, planeq; temperatum, vbi nullum vincat, sed omnia sint æqualia. Quot modis ab eo discedatur, tot fieri temperaturas intemperatas: potest crescere nimirum vel calor, vel frigus, vel calor cum humiditate, vel cum siccitate.

Athenæus aliter iudicauit. Is negauit primam qualitatem esse temperatam & æqualem, reliquas tres intemperatas. Temperatam scilicet calidam & humidam, atque hac vsus est ratione. Mors consistit in frigiditate & siccitate: Ergo vita in contrario. In quo consistit vita, illud est optimum. At consistit in calido & humido: Ergo illud est optimum. At optimum est æquale non ad totam Naturam, sed ad hominem collatum. certum est enim in Natura non posse dari temperamentum simpliciter æquale: nam inter simpliciter æqualia non est actio & passio, quam necesse est esse in temperamentis. Quum igitur dicimus, temperamentum, intelligimus id, quod solent vocare ad iustitiam, non ad pondus, id est, quatenus homini conuenit, id est temperatissimo, tale scilicet, per quod exactissime exercere potest actiones.

Elementa omnia binas habent qualitates; Ergo necesse est, ambas esse in temperamento. Vincit caliditas, non vt sola, sed cum humiditate: frigiditas vincit, non vt sola, sed cum siccitate.

Ratio Galeni, qua suam defendit sententiam, hæc est. Concedit, corpus esse calidum cum sicco, & calidum cum humido. Quod vero eum vtroq; extremo esse potest, etiam cum medio esse potest: non enim nisi per medium ab vno extremo ad alterum fit transitus. Ergo etiam concedendum, quod sit calidum cum medio inter siccum, & humidum. Ex quibus satis constat posse dari etiam temperamentum medium inter calidum & frigidum, cum medio inter siccum & humidum.

Auerroës reprehendit Galenum, & ponit quatuor cum antiquis, & vnam temperatam: probat igitur Galenum male dicere quandam esse temperatam & æquabilem, eiusmodi cum non sit in rerum natura, neque secundum pondus, neque secundum iustitiam. Tandem vero dicit posse aliquam secundum iustitiam: atque profecto nullam aliam Galenus intellexit. De reliquis adfert rationes; quia non consistant qualitates agentes sine patientibus, id est, ma-

est, materia, siue forma. Sed quia hæc sunt magis philosophica, quam medica, ea relinquamus, licet facile responderi ad ea possit, sed responsiones transeunt vsu. Nos sensus docet Galeni rationem esse veram. Observandum est illud: Temperamenta ista mutari pro ætate, regione, aëris constitutione, exercitii genere, & ratione victus.

Certum est temperamentum esse quo immediate actiones omnes proueniant, exceptis illis, quæ ab instrumentis profluunt. Si igitur seruabimus temperamenta, seruabimus & actiones, & sanitatem. Sanitas & temperamentum idem sunt re, sed ea ratione, de qua postea dicetur. Vt præsentem sanitatem conseruemus, & absentem reuocemus, necesse est scire cuius quæuis sit temperamenti.

De temperamentis totius corporis.

Cognoscendum primum quod sit temperamentum totius corporis, deinde partium singularium: Nō enim omnium partium idem est temperamentum: aliud enim neruorum, aliud venarum. Sed ex his omnibus oritur totius corporis temperamentum, quod vocant medium. Omnis homo est æqualiter, aut inæqualiter temperatus. Æqualiter non quod habet omnia membra simili temperamento, sed ea proportione, vt totum temperamentum sibi pulcre respondeat, & ita consentiat, vt probe actionem obeat. Temperamentum cerebri magis affine est & simile ossis hominis, quam temperamentum ossis hominis, ossis alterius animalis. Si enim ita esset cerebrum temperatum, vt cerebrum canis, non posset obire munus vel actionem. Inæqualiter temperatum vt epar calidum & humidum; cor frigidum & siccum, &c. non simpliciter quidem, sed pro temperatura, quam habere debet homo recte temperatus, & proportione reliquorum.

De temperamentis partium singularium.

Quod cuiusque sit temperamentum, & vnde cognoscendum docet Galenus, lib. de temperam. Item in principio primæ partis artis parua. Gal. Si possem exacte temperamentum cognoscere, Æsculapium me esse existimarem. Nos accedimus quantum homini licet.

Cæterum satis non est nouisse totius corporis & omnium partium temperamentum, sed oportet etiam præsens temperamentum cōseruare, & corruptum, vitiatum vel amissum restituere. Scire itaque etiam oportet, quibus modis seu instrumentis conseruetur præsens, & restitatur amissum temperamentum. Nec etiam sufficit nosse corporis, eiusque partium temperamentum, sed requiritur etiam cognitio temperamenti medicamentorum, alimentorum, aëris, loci, & quatenus commutet illud somnus, vigilia, vitæ genus, & omnia, quæ homo aut lumit, aut ei foris admoventur, aut agit. Qua ratione autem id discamus, docet Galenus lib. de simpl. medicam. facultat. Item libro de attenuante diæta, de alimentis, & multis aliis. Summa autem omnium illorum librorum hæc est: vt per experientiam exploremus singula: sed quia erat impossibile, inuenta est ratio commodior, qua citra experientiam prope possemus accedere.

Alimenta tota substantia sunt nobis similia, Ergo experientia fere inuenienda sunt, sed per experientiam ratione & methodo quadam. Præterea excogitata est ratio, qua possumus ad experientiam prope accedere, si exploremus sapores, odores, colores: præterea materiæ consistentiam, substantiam qua sint prædita medicamenta, vnde necessarium est scire generationem saporum, quod Theorema est Medicum. Imprimis vero consistentia obseruanda est, an lentum, viscosum, friabile, crassum, tenue, &c. aliquid sit. Quod sit in quaque aëris regione temperamentum, vel ipsis rusticis notum est. Cæterum non acquiescendum Medico in vulgari illa cognitione, sed longius progrediatur necesse est, obseruetque quibus ventis regio maxime sit exposita, vtrum sit natura pluuiosa, an nocui halitus euaporent, terra qualis, an lenta, sabulosa, montosa, paludosa, & reliquas qualitates obseruet. Item, an multos habeat fontes, illosque calidos, vel metallicos, &c. Item an ventum habeat aliquem, vel auram peculiarem (vt fit in quibusdam locis, habentibus ventum aliquem certis temporum periodis redeuntem) aliquibus certis temporibus. Sunt auræ, quæ oriuntur ex halitibus, quæ certo tempore e terris exhalant, quæ sunt pestiferæ plerumque. In temperamento vero corporum imprimis est obseruanda ætas. Temperamenta enim corporum multum variantur pro ætate: pueri enim sunt humidissimi, sed humiditas illa paulatim siccescit, vt videre est in adolescentibus pueris multo siccioribus. Qua de re legantur libri Galeni de tuenda sanitate. Pro temperamentis ætatum etiam morbi accidunt: Alii enim morbi accidunt pueris, vt Epilepsia, qui morbus puerorum est proprius, paucique ab illo non infestantur. Item senibus sui sunt morbi. Adolescentia quoque suos habet morbos, vt patet ex Hippocratis Aphorif. 2. & 3. particula.

Fuerunt semper & hodie quoque sunt variaz ætatum distinctiones. Astrologi distinguunt ætatem hominis secundum planetas, quos illi tribuunt. Primo cum homo nondum natus est, sed adhuc in utero matris delitescit, prima ætate Saturnum ei addunt, qui primo mense regnat. Secundo mense Iovem, & sic deinceps; octavo item mense Saturnum, ideoque partum eo tempore esse difficillimum: nono mense item Iovem, quo fit facilis partus.

Aliter distinguunt, cum iam in lucem editi sunt. ut enim antea a summo, ita iam ab imo incipiunt semperque per septem annos unum homini planetam tribuunt. Prima ætate, id est, primo septenario, vel primis septem annis Lunam, quia tum humidissimi. Secundo septenario Mercurium, quia tum incipiunt pueri discere, legere, garrere. Tertio Solem, quia iam aspirant quodammodo ad honorem. Quarto Martem, quia tum robusti ac bellicosi sunt. Quinto Iovem, quia politicam tum maxime vitam agant. Sexto Saturnum, quod senio fiant grauiores & morosiores. Mathematici sequuntur eandem rationem septenarii, sed planetas istis rebus non accommodant. Dicunt vero septenarium habere maximam vim immutandi corporis: sed protrahunt ætatem usque ad nonum septenarium, illicque finem statuunt, vocantque septenos illos annos climactericos, singulisque septem annis magnæ mutationis periculum imminere existimant.

Tertia distinctio est eorum, qui Rempublicam gerunt; apud Gellium & Cælium, ubi distinguuntur prout sunt apti ad Rempublicam. Prima ætas in adolescentiam diuiditur usque ad vigesimum primum annum plus minus. Secunda in tempus militiæ a 30. usque ad 40. annum. Tertia non amplius ad militiam, sed Rempublicam gerendam post 40. annum. Unde apud Romanos in catalogo esse dicebantur ii, qui annum quadragesimum nondum attigerant, & ex catalogo, qui plus 40. nati erant. Ægyptiorum quidam Dioscolus nomine, dicit cor hominis primo pondus duarum drachmarum habere, & singulis annis duas accrescere, eoque dum ad pondus centum drachmarum perueniat. Deinde eodem modo decrescere. Ex quo apparet illum duas ætates constituisse, ad crescentem & decrescentem. Philosophi duas, vel si exactius rem expendamus, tres statuunt ætates. Prima est ea quæ augetur, usque ad 18. annum scilicet. Secunda quæ consistit, vel in vigore est usque ad 40. plus minus annum. Tertia ea quæ decrescit, qui sunt anni sequentes. Pro actione enim caloris in humidum fiunt mutationes temperamentorum, dum humidum depascitur calor.

Medici etiam distinguunt per septenarium, non ut putent in numero vim esse aliquam, sed in re. Septimo enim anno res plerumque mutantur, & septenario omnia fere iudicantur, ut septem diebus, septem mensibus, &c. Apparent enim circa id tempus manifeste mutationes in corpore. Circa primam ætatem septimo mense pueri incipiunt dentire, circa septimum annum fiunt multo agiliores, nec caput amplius ita magnum habent respectu aliarum partium. Deinde anno 14. mutant vocem, & semengenerant. Primos itaque septem menses primam vocant ætatem, septem sequentes annos ætatem totius infantia, quam tripliciter distinguunt, atque primum annum simpliciter infantiam vocant; Tempus vero a primo ad quartum vel quintum annum nominant pueritiam, etiam usque ad septimum. De hac ætatum distinctione vide Cælium Rhodiginum.

Tertia ætas vocatur adolescentia, & ad vigesimum primum durat annum. Quarta, iuuentus, ubi non amplius accessit in longum sed fere in latum & profundum, id est, fit corpulentior usque ad 38. annum. Quinta, virilis ætas, seu consistens a 38. usque ad 45. aliquando usque ad 49. Sexta ætas ab hoc tempore usque ad 50. annum vocatur senium (duos enim septenarios id fere comprehendit) Reliqui qui sequuntur anni attribuuntur decrepitis. Atque mutatio ista consistit fere in temperatura siccitatis & caloris. Atque ut a fine, quemadmodum philosophi omnes fere docent, incipiamus: Finis hominis est ut omnes actiones perfecte obeat: profuit ergo homines habere membra dura & iustam magnitudinem: & membra habere robusta. Cum vero oporteat eum euadere in iustam magnitudinem, quia talis nati non potuit, necesse fuit eum esse valde humidum; atque etiam paruum: nisi enim mollis admodum fuisset, apte omnia formari nequiuissent. Generatur itaque ex sanguine & semine rebus duabus humidis & mollibus. Sed quia necesse erat ut membra fierent dura, atque omnis durities a sicco oriatur, oportuit mollitiem esse adiunctam. Si per terream siccitatem debuisset fieri siccus; oportuisset multum terre inferere: Quia non valde actiua est illa siccitas, sed potius passiuua. Indidit ergo Natura calorem & siccitatem igneam, sed hic opus etiam erat mediocritate, & mensura; alias humiditas breui esset absumpta. Indidit igitur tantum terre, quantum satis erat ad consistentiam, eodemque modo indidit etiam, quantum sufficiebat ignei & caloris: ita ut corpus magis, magisque, exsiccat, donec membra robusta euadant, & exacte agere possint. Calor itaque a primo anno magis magisque exsiccat, atque partes omnes corporis

corporis quotidie fiunt sicciore: cum ossa puerorum sint instar casei recentioris: ex quo fit vt pueri curuos sæpe habeant pedes. Nam cum matres cito eos doceant incedere, & pedibus insistere: mollicula adhuc ossa molem totius corporis sustinere nequeunt; itaq; incuruatur. Primo septennio cerebrum puerorū eo vsque exsiccat vt aliquid rationis habeant, & non-
 5 nihil discere possint. Quomodo calor agat in corpore nostro, longiusque exsiccando procedat, hoc exemplo disci potest. Si globus demittatur per locum decliuem, in cuius medio signum aliquod fixum sit; cum globus impellitur vt currat, si signū illud attingit, id est, ex nostro libito. Si vero currat longius, id non est ex nostro proposito; neq; fieret, si paratum esset
 10 obstaculum. Ita calor, quem Natura semel indidit, longius progreditur, quam naturæ sit intentum. Quod si posset mutari (inquit Galenus) elementatio, id est, fieri noua formatio; confisteret homo: sed id nō potuisse, inquit, Naturam. Hinc commentati sunt philosophici Ethnici, Naturā non potuisse per indiuiduum; ideo curasse fieri per speciem, quod est falsum.

De facultatibus Naturalibus.

15 Disputare quid sit facultas, non est Medici, neque ad artem eius pertinet. Atque licet apud Medicos ista de re disputetur, tamen non vt Medici, sed vt philosophi disputant. Quæritur vtum facultas aliud quid sit ab illa substantia, cuius est facultas, seu ab ipsa anima: vel an facultas sit quædam facultas animæ, an ipsa anima. Galenus in hac re est valde varius, sed tan-
 20 quam philosophus. Ad nos vero hoc nihil attinet. Medico sufficit scire quamlibet partem habere facultatem attrahendi, retinendi, assimilandi & expellendi. Perpendatur quid sit theorema medicum. Nouerit item facultatem nil aliud esse, quam causam actionum, & dici re-
 latiuè ad id cuius est facultas, nempe actionis alicuius.

Dicimus attractricem, retentricem, assimilatricem, &c. in qualibet parte esse causam, per quam id fiat. Iam si quæramus quæ sit ea causa; non pertinet id ad Medicum. Per tempera-
 25 menta æqualia seruatur illæ causæ, per corrupta vero corrumpuntur. Atq; vitiato temperamento, necesse est corrumpi aliquam istam actionum siue functionum. Quod nouisse nobis sufficit, siue sit iam anima, siue temperamentum, siue aliud quiddam, nostra nil interest. Nos teneamus, facultatem non agere, nisi per temperamentum tamquam instrumentum com-
 30 modum, vt exemplo cultri male & bene secantis doceri potest. Si anima sit quæ agat per facultatem, necesse est eam bene agere non posse, si habeat instrumentum malum. Facultas dicitur respectu ad actionem; omnes enim actiones fiunt ab aliqua causa. Medici ponunt temperamentum; non quod velint obstinate defendere non esse aliud, sed quia est immediatum instrumentum, per quod omnes actiones fieri necesse est. Temperamentum corrigendum
 35 tamen. Anima vero nō est morbis obnoxia, itaque nec curari potest; semperq; eodem modo agit, vbi eadem sunt instrumenta, per quæ agit.

Quot sint facultates?

40 Tot sunt facultates, quot sunt actiones specie: sunt enim correlatiua. Actiones autem in genere tres sunt. Prima vitalis, quæ secundum Medicos sedem habet in corde. Secunda animalis quæ in cerebro. Tertia altrix, quæ est in hepate, comprehenditque sub se generatricem. Huius sedem faciunt testes, non proprie tamen, sed tamquam instrumenta; propria enim sedes eius est in hepate. Animalis diuiditur secundum Medicos in tres partes. Primum
 45 in partem principem, id est, ritionalem. Secundo, sensitiuam. Tertio motiuam. Princeps pars rursum tripliciter diuiditur in memoriā, ratiocinationem, & phantasiam. Motrix non in alia diuiditur, illa scilicet quæ animalis est, & pendet a neruis. Neque etiam vitalis diuiditur: Distribuitur vero ex corde per spiritum. Altrix distinguitur in generatricem, augmentatricem, & nutricem. Habet vero quatuor facultates, quæ in singulis partibus viuentibus corpo-
 50 ris, siue ex magnæ sint, siue paruæ, insunt. Primo vt quælibet attrahat ex massa sanguinis, quod sibi est familiare, vt magneti inest vis attrahendi ferrū suæ naturæ familiare; Barbare dicitur Electiue attrahere. Secundo cum nihil trahat propter trahere, sed propter aliquē finem: Trahit igitur, vt retineat. Attractio & retentio nō sunt diuersa re, sed tantum nomine: Non enim alia facultate attrahimus, alia retinemus. Retentio enim nihil aliud est, quam perpetua,
 55 continuaq; tractio. Tertio oportet mutari, quod dissimile est, in simile, ideoque attrahunt & retinent vt assimilent. Quarto, quia in ista mutatione semper generatur excrementa; necesse est habere instrumentum, per quod expellantur. Sed hæc de his in abstracto dixisse sufficiat; iam ad corpus humanum accommodentur.

*De partibus corporis humani: sed primo de humoribus & membris
ex humoribus constitutis.*

Partium corporis humani diuisionem integram cum Iacobus Weckerus Basiliensis, duabus tabulis folio 14. & 15. sicut & prioribus duabus 12. & 13. similiter, eleganter complexus sit, nos prætermittimus.

Magna est discordia de numero earum: sed illa non est necessaria, licet sit iucunda. Similares dicuntur, quæ possunt diuidi in partes similes specie, vt adeps, pinguedo, caro, arteria, &c. Dissimilares, quæ in partes specie similes non diuiduntur, vt manus, digitus. 10

De humoribus.

De humoribus consule libellum Galeni nuper seorsim editum, in quo tamquam in summa quadam habentur ea omnia, quæ in aliis libris passim de humoribus tradidit. Humores sunt quatuor: Sanguis, pituita, Bilis flaua, & atra, quæ interdum naturales sunt, interdum præter Naturam; vt sanguis naturalis, dulcis, ruber, mediocritis consistentiæ, generatus in hepate. Non naturalis, qui habet pituitam, bilem vtramque, plus minus, admixtam. Sed hæc diuisio non est satis exacta. Solus sanguis est, qui nutrit partes corporis: isque consideratur vel per se & simpliciter, qualis non extat seorsum in rerum natura: vel vt is qui est in corpore humano. 20

Disputatur etiam vtrum reliqui humores insint sanguini actu, an potentia: atque alii dicunt actu, alii potentia inesse. Nulla enim est particula, quæ non habeat admixtum sanguinem, id quod exemplo lactis manifestum est, in quo tres partes actu manifeste sunt, quæ facile possunt separari: & tamen etiam sunt potentia; quia antequam separentur, nulla est particula, quæ non omnes tres contineat. Ita in sanguine etiam humores reliqui actu insunt, sed ita mixtu inter se, vt nullam nobis liceat accipere particulam, in qua non omnes tres proportionem quadam insint. Quod si reliqui humores separentur a sanguine, non vsui sunt ad nutriendam vllam partem: neque enim bilis, aut pituita a sanguine separata nutrit. Cum igitur bilem flauam nutrire dicimus; sanguinem biliosum, id est, tenuem & qui multum in se habeat bilis, intelligimus. Idemque in sanguine est discrimen, quod in lacte: in asinino vincit serosum; equinum lac aliquid butyri & pinguedinis habet; lac ouium parum butyri, multum vero casei habet: ita in alio sanguine plus inest bilis, in alio plus pituitæ, & sic deinceps. Partes illæ quæ attrahunt reliquos humores, non ita attrahunt vt a sanguine prorsus separatas: sed vt plus continent illius sibi familiaris humoris quam alterius. 30

Possent etiam sanguis ita diuidi vt diceretur alius Naturalis, alius præternaturalis, qui vterque sit vel sincerus, vel non sincerus, sed cum aliis adhuc mistus. Naturalis, si sincerus sit, nutrit; si non sincerus, non nutrit. Præternaturalis siue sincerus sit, siue mistus, numquam nutrit; sed inseruit aliquo modo: vt pituita motioni articularum, &c. Nos consideramus in humoribus vel qualitates primas; & dicimus esse vel calidos, vel frigidos, &c. Vel qualitates secundas; & dicimus alios esse lentos, alios friabiles, alios dulces, alios acidos, alios olere bene, alios male: vel alterationes eorum, vt cū dicimus alios coctos, corruptos, adustos, crudos, aliterque affectos: vel effectus; & tum sunt vel naturales, vel præternaturales. Naturalium est, vt nutrant, & vt mores recte forment, vt atra bilis a Deo ideo addita est, vt sit quasi fundamentum reliquarum. Bilis quæ volubilis est, fere hominem volubilem facit. Est igitur addita atra quasi frenum reliquorum humorum. Aristoteles & Cicero dixerunt vix vnquam fuisse præstantes viros, in aliquo genere, qui non essent melancholici. Non intelligunt eos, in quibus abundet melancholia, sed vbi modum teneat. 40

Mores sunt etiam actiones: cum ergo multa ex actionibus cognoscenda sint, vt & temperamenta; ita etiam ex moribus temperamenta cognosci possunt, vt per temperamenta mores, sic rem temperamenta per mores, quasi per circulum in se redeuntem cognoscuntur. Humores itaque quoad sunt naturales, mores fere; quatenus vero præternaturales, morbos indicant. 50

De spiritibus & innato calore nihil diximus; quia ante paucos dies expositum est, idque diligentissime, quid sit calor innatus, & spiritus. 55

De secunda parte Medicina.

Secunda pars παθηλογική & αιτιολογική dicitur: neutra enim rem integram comprehendit, cum παθηλογική de morbis & symptomatis agat: αιτιολογική vero de causis. Vtramque igitur

igitur sub hac secunda parte comprehendimus. Tria illa Galenus lib. 2. Meth. Thera. cap. 3. & libro de symptom. causis cap. 1. vocat *διαθεσις*, Latine affectus seu dispositiones.

De morbis.

Quærendum primo quid sit morbus; id autem explicare non potes, nisi quid sanitas sit, notum prius habeas. Virtus enim Naturæ præcedit vitium: neque cognosci potest, quid sit non naturale; nisi nouerimus, quid sit naturale.

Si igitur Galenum sequamur, ordiendum nobis erit ab iis rebus, quæ omnibus hominibus sunt notæ, vel a notione, qua omnes homines sunt præditi de sanitate. Sanum vero esse iudicant vnumquemque, quando id, quod vult & potest potentia naturali facere, id facit sine impedimento, id est, quando omnibus corporis partibus recte & sine impedimento vitur. De quo vide principium lib. de differentiis morborum.

Sanitas ergo erit, vel ipsa operatio recta, vel actio non impedita, vel ipsa operationis causa. Hæc notio non est principium medicum: nam hoc non differret artifex ab idiota: sed ex huius consecutione medica principia deducimus.

Quod vero actiones ipsæ non sint sanitas, rursus ex omnium hominum notitia colligitur; cum scilicet is qui dormit sit sanus, licet nihil agat. Nam actio cum non fit, non est. At sanitas est, etiam cum non agimus: Ergo aliud est sanitas, quam actio. Erit igitur qualitas corporis, per quam actiones fiunt. Et hoc est principium Medicum, vel artis nostræ. Sanitas itaque est affectio corporis secundum naturam, qui immediate producit actiones bonas, quales esse debent.

Cum Galenus definit hoc modo, sanitatē consistere in qualitate seu affectu, seu *κατασκευῆς*, infert ex contrario, Ergo morbus est affectus præter naturam, qui impedimento est actioni. Inquisiturus igitur differentiam specierum alio vsus est principio. Erit ergo morbus affectus præter Naturam, a quo primo leduntur actiones. In huius definitionis examinatione tot sunt difficultates, quot fere in nulla alia re in tota Medicina. Si enim dicam morbum esse affectum, quaeritur, utrum affectus significet quantitatem, an qualitatem, an substantiam, an relationem, &c. Atque hoc scire interest Medici: quia vix tollet quicquam, nisi nouerit, quid, & quale sit. Primo igitur expendendum nomen affectus: de hoc enim nomine maximæ sunt ortæ controuersiæ.

Affectus Latine, Græce *διαθεσις*. Vtar autem affectus nomine & dispositionis, nam alias *πάθησις* affectionem & affectum nominauerunt. Vtar ergo nomine affectionis, affectus, dispositionis, *κατασκευῆς*, *κατασκευῆς* vel *συμμετείας* pro eodem. *Διαθεσις* autem significare affectionem rerum omnium quomodocunque habentium, Galen. principio de different. morb. item in principio metho. docet. Et res omnes dicuntur esse affectæ, aut sese hoc modo habere, &c. Quæ significatio vocis affectus est generalis. Aristoteles 5. Metaphysic. dispositionem esse ordinem rei, inquit, quæ habeat partes, aut secundum locum, aut secundum potentiam, seu vires, aut secundum species. Oportet omnino dispositionem habere positionem.

Ergo intelligimus in omni dispositione esse ordinem partium. Sed eam dispositionem in omnibus illis paribus intelligere est difficile: vt in externis rebus videmus partium aliquam dispositionem: ita & in intelligibilibus. Illa qualitas, quæ inde exoritur, ex rebus ita dispositis, dicitur dispositio. Et parte aliqua mutata, mutatur & dispositio, & inducitur aliqua qualitas. Exemplum habes in lapidibus, qui sunt in rectam, vel quadrangularem formam positi. Si notio ipsius dispositionis recte intelligatur, omnes controuersiæ soluuntur facile. Prima igitur hæc dispositio dicitur secundum locum, sitque aliquando in aere, vt fumus cum est procul in aere, si feratur ad nos propius alia fiet dispositio in aere quo ad locum, quam antea fuerat. Ex hac et intelligimus quæ per species, seu potentias, seu vires faciant dispositionem, quod in exemplo de mistione & temperamento perspicitur. Fingite enim in ista vnione qualitates quatuor, inter quas caliditas se habeat vt 4. humiditas vt 3. &c. Vt hoc modo qualitates sint repressæ, atque coeant in talem *διαθεσιν*, vt ex reb. ante contrariis vnū fiat: Ita ex virib. id est, efficiētia qualitatum fit talis dispositio & ordo, ita vt simul omnes agant. Sunt exempli gratia, calidum vt 4. humiditas vt 3. &c. Cum hoc modo agunt, dicitur esse dispositio inter has qualitates. Si finxerimus aliquam agere vt 5. videbimus mutatam dispositionem, & aliam factam. Et hæc intelligitur in viribus, in *δυνάμει*, facultate, seu potentia: ita cum aucta, vel diminuta fuerit, & aliter agit qualitatibus earum aliqua; mutata est dispositio. Tertia species dispositionis est in speciebus; id est, in iis rebus quæ species habent inter se distinctas. Illa vero intellectu sunt difficillima. Exempli gratia: vbi aliquis febricitat; videmus in febricitatione multas qualitates: in primis calorem; deinde colorem pallidum, iactantiam, squalorem oculorum, dolorem capitis. Illæ species, formæ, seu qualitates habent inter se aliquam dispositionem (id est, consideratur in iis dispositio, vt in rebus

sensui obiectis) vt quædam se habent, vt causa; quædam vt effectus; quædam, vt accidens,
 &c. Dispositio enim est specierû, quæ sunt aliæ atque aliæ formæ; secundum quam aliæ sunt
 causæ, aliæ effectus. Hinc dicimus, nunc melius habere aliquem, nunc difficilius. Atque hoc
 modo consideratur affectus in Symptomatis, & in morbis respectu symptomatum: mutato
 enim accidēte, mutatur & dispositio. Breuiter: Dispositio idem Latinis est quod *διάθεσις* Græc.
 cis, atq; significat ordinem in rebus partibus habentibus. Partes autem trifariam intelliguntur.
 Primo, respectu scilicet loci. Secundo, virium (vt exemplo temperamenti declaratum est, in
 quo consideratur dispositio iuxta vires, seu efficaciam qualitatium, quæ inter se mixtæ sunt.)
 Tertio, respectu eorum quæ nec locum habent, nec qualitatem, sed considerantur, quatenus
 quædam sunt formæ, & inter se quandam habent *χέσιν*. In icholis dependentiam vocant; vt
 cum morbos consideramus, expendimus ipsas causas, effectus, signa, Symptomata. Quod
 Aristoteles *τάξις* vocat, quæ non proprie in Latino sermone ordo dicitur, sed rectius positus
 diceretur; quia *τάξις* & *διατάξις* ponere significant. Positum nihil potest habere nisi habe-
 at partes. Sed omnia possunt habere dispositionem, Ergo partes. sed non habent omnia par-
 tes eas quæ sensu possint distingui: necesse est igitur, vt alia ratione distinguantur, de qua su-
 pra dictum est. Non ipsæ vero partes sunt dispositio, sed qualitas illa, quæ ex certa quadam
 partium positione oritur; vt videre est in iis quæ sensibus sunt exposita, quæ transferenda sunt
 ad ea, quæ a sensibus sunt remota. Cum definitio illa sanitatis & morbi sit principiū, & circa
 principia semper magis sit laborandum: nos accuratius singula in ea expendemus. Bona de-
 finitionis proprium est, Primo vt rei essentiam exponat & diligēter quidem. Secundo vt rem
 ita declaret, vt omne, quod ad eam consequitur, intelligatur ex definitione. Tertio, vt do-
 ceat occurrere omnibus illis, quæ contra rem quæ definitur, obiici possunt.

Διάθεσις, Latine dispositio aut affectus, quid sit, habes apud Aristotelē obiter tractatum
 in prædicamento qualitatis, accuratius vero libro 5. Metaphys. Est igitur alicuius rei, quæ ha-
 bet partes, ordo; oportetque positum aliquem habere dispositionem: dispositum enim esse,
 est aliquo modo, vel ordine positum esse. Galen. lib. 1. methodi, & lib. de ratione curandi per
 sanguinis missionem cap. 3. & lib. 1. de different. symptom. cap. 1. docet in omnibus rebus cer-
 ni dispositionem: at vero non semper secundum locum esse potest, Ergo & secundum speci-
 es erit. Interpret Græcus Aristotelis, quem alii Alexandrum, alii Michaelē Ephesum esse
 putant, rem exemplis declarat. Secundum locum positum habent; veluti in exercitu vbi pri-
 mum locum habent vexilliferi, vel alii, secundum hos rursus alii & sic deinceps. Secundum
 vires: vt in corpore humano sunt multæ vires; aliæ principes, aliæ mixtæ. Si iam posteriores
 velint impedire primas, id est, magis agere, mutatur dispositio, vel proportio illa virium in a-
 gendo. Aliud exemplum declarans dispositionem secundum locum, sit ventriculus, qui vbi
 secundum naturam habet, esse debet vacuus ab omnibus excrementis, & excrementa debent
 se extendere vsq; ad vltima, vbi collecta excernantur. Si vero non excernantur, sed regurgi-
 tant in ventriculo, vt multum sæpe bilis retro cedat: illa faciunt in ventriculo aliam disposi-
 tionem secundum locum; debebant enim in alio esse loco. Faciunt ergo iam morbū, quem
 in suo loco existentia nunquam confecissent. Eadem res explicari etiam potest exemplo spi-
 rituum, seu flatuum, qui sunt in cerebro. Omnia ea, quæ continentur in corpore, quæ non
 eò pertinent, vel cum adesse debent, non adsunt, morbos dispositionis secundum locos effici-
 unt. Ita virium; cum quælibet secundum suam proportionem agit, quod si alia plus agat, alia
 minus, mutata est dispositio virium, vt exemplo quatuor facultatum naturalium disci potest.
 Si expultrix non agit, quando agere debebat, aut retentrix, fit eversio & mutatio dispositio-
 nis virium. Item si vehementius depellat, id est, vtilia vna cum noxiis depellat: item secundum
 vires mutata est dispositio. De dispositione secundum formam habes exemplum in
 febris, in qua est sitis, pallor, &c. quæ res sunt formæ, & in qualibet ea sunt dispositione, vt illa
 sit causa, illa effectus, illa sequatur illam proportionem, illa aliam. Vt sitis in febricitante non
 est eadem cum siti in non febricitante, quia alia eius est dispositio.

Galenus non idem per vocabulum dispositionis intelligit. Nam Aristoteles, dispositio-
 nem hoc differre ab habitu in prædicamento qualitatis docet, quod illa sit mutabilis: hic vero
 constans, permanens, nec facile dissolubilis. Et Medici vocant morbos alios stabiles, perma-
 nentes, fixos: alios leues, facile dissolubiles, &c. Aristoteles in quinto libro Metaphysicorum
 docet quid sit habitus, & recitat primum significatum eius, quod nil aliud sit, quam actus in-
 ter eum qui habet, & qui habetur. Et deinde addit alio modo: habitus dicitur *διάθεσις*, &
 quæ sequuntur. Ex quo perspicitur habitus dispositionem esse quasi genus. Est igitur habi-
 tus per quem res omnis vel bene, vel male affecta est, id est habitū quandam habet, per quem
 vel bene, vel male se habet. Dispositio vero est, per quam res hoc modo se vel ad se, vel ad a-
 lias res habet, &c. statimq; subiungit huiusmodi esse sanitatē. Si morbum neget esse *διάθεσις*,
 negabit morbum esse, id est, habere *τάξις*. Morbum autem palam est esse qualitatem, qua
 corpus

corpus male habet ad actionem. Necessario igitur est $\psi\epsilon\sigma\iota\varsigma$ inter qualitatem, & eius actionem. Deinde dicit habitum esse dispositionem, per quam bene vel male habemus, ut iustitia est habitus, ad hominem scilicet, id est, sibi tribuit homo, quæ sibi conueniunt, & aliis, quæ aliis conueniunt. Omnes artes sunt dispositiones, per quas bene vel male se habent ad actiones. Sanitas qualitas est, per quam bene se habet ad actiones: morbus vero qualitas, per quam male se habet ad actiones. Et tales dicit Aristoteles habere partes.

Ex his intelligimus primo $\delta\iota\acute{\alpha}\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$ esse nomen generale. Non esset autem definitio, nisi adderetur *

10 Generale enim comprehendit, bene & male disposita: Deinde quia morbi sunt accidentia, definiri sine subiecto nequeunt. Subiectum igitur, siue differentia est (corporis humani.) Aristoteles septimo Metaphys. docet, omnia accidentia propria definiri per suâ subiecta. Sed dicit aliquis, symptomata & causæ sunt etiam affectus præter naturam corporis humani. Respondeo, ab his distingui eo quod additur (actiones primo lædens) Præter Naturam) Distinguit hoc a sanitate morbum. (Primo lædens actiones) Distinguit hoc a causis, quæ non
15 primo lædunt, & a symptomatis, quia ipsa sunt actiones læsæ. Lædunt, id est, sunt effectus morbi, non ipsi morbi. Intelligimus etiam dispositionem, $\delta\iota\acute{\alpha}\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$, non posse significare substantiam: $\tau\alpha\acute{\xi}\iota\varsigma$ enim in speciebus potest videri, in viribus tantum intelligi. Atque illam significationem apud omnes antiquos habuit. Obiiciat aliquis: Lapis in vesica est morbus, at ille est substantia. Ergo, &c. Reperantur hîc, quæ de dispositione secundum locum dicta
20 sunt. Lapis est in causa alterius dispositionis, quod scilicet non possit vesica vndique contrahi. Ergo dispositio illa est morbus, lapisque est proxima causa. Et Galenus dicit non morbum numeri. Non ipse numerus est, sed qualitas, quæ in numero cernitur, ut in acie homines non sunt ordo, sed eorum dispositio. Homines enim non sunt dispositio, sed id in quo est dispositio: ita lapis in vesica non est dispositio, sed propter quem, id est, cuius præsentia talis est dispositio. Quarto intelligimus, quomodo etiam omnis morbus est in prima specie qualitatis, & fit $\delta\iota\acute{\alpha}\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$, vbi cunque tandem ille consistat. Certum est habitus & omnes dispositiones non
25 sentiri in corpore, sed actiones eorum sentiuntur: ut nemo sentit in se musicam, sed videtur effectus musices: $\delta\iota\acute{\alpha}\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$, vel affectus non est res ipsa, cuius est $\delta\iota\acute{\alpha}\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$, sed qualitas, ut exemplo linguæ discitur. Denique manifestum est etiam, pessime eos sentire, qui putant Galenum
30 per $\delta\iota\acute{\alpha}\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$, alterationem, seu mutationem aliquam, id est, motum aliquem intellexisse. Apud Aristotelem semper significat qualitatem, quæ est, $\xi\epsilon\chi\omicron\upsilon\lambda\omicron\varsigma$, id est, * habet positum * est ita esse, non ita fieri. Nam si $\lambda\omicron\gamma\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$ est ordo * rempositam * necessario interpretatio sumenda est de iis quæ sunt, res vero omnes sunt, quatenus iam sunt factæ, non quatenus iam fiunt, & quatenus sunt, habent thesin. Gal. 1. de loc. affect. Alteratio vero est motus,
35 qui non est, nisi dum fit, qui $\lambda\omicron\gamma\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$ esse non potest. Sed nunc explicandum est, qua ratione cum causæ, tum symptomata dici possunt $\lambda\omicron\gamma\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$, vel quare causæ, quæ plerumque sunt substantiæ, dicantur $\psi\epsilon\sigma\iota\varsigma$ esse vel affectus, & vtrum symptomata, quæ consistant in leui actione, & nihil aliud sunt quam effectus morbi, sint affectus.

De causis cum Medici agunt, non agunt de materiali & formali, sed tantum de causis
40 efficientibus morbum, & licet rarissime, de finali. Huiusmodi sunt fere humores in corpore peccantes aut qualitate, aut quantitate. Causa igitur, ut humor, est affectus præternaturalis, id est, dispositio, quatenus habet in se, quod facit aliam dispositionem in corpore, quam ante præsentiam ipsius aderat. Causa itaque dicitur affectus, non quatenus est substantia, sed quatenus pars illius dispositionis, quæ morbus dicitur. Galenus in morbi definitione aliquando
45 includit, aliquando excludit permanentiam, ut libro primo de different. symptom. dicit hoc differre passionem a morbo, quod passio consistat in motu, & habeat suum esse in fieri. libr. 2. Method. morbum esse ex genere eorû quæ sunt: symptomata, quæ re vera non sunt, sed dum fiunt, sunt, dum facta sunt, nil sunt. In fine lib. 1. Method. vbi refutat Olympicum, quod male definierit morbum & sanitatem. Ostendit enim in definitione ipsum addidisse, affectus
50 esse $\mu\omicron\nu\iota\mu\epsilon\tau\omicron\varsigma$, id est, stabiles, permanentes: quia, inquit, nomina morborum sunt res, quæ sua natura significant permanentiam, ut humiditas, siccitas.

Ad hæc responderi potest, Galenum censuisse in definitione non addendam esse permanentiæ vocem, vel non requiri, quia ibi natura rei consideratur, quæ habet per se permanentiam. In discrimine vero a passione & symptomatis necesse fuit id addere. Meth. 2. cap. 3. valde perspicue se explicat, ita ut planissime appareat, ipsum sibi non contradicere.

Est igitur morbus affectus præter naturam (non in abstracto, sed in corpore humano) lædens actionem primo. Additur autem lædens actionem, quia morbus est quædam qualitas præter naturam, & potentia quædam, quæ non distinguuntur, nisi actionibus & operationibus. Oportet ergo distinguere ab aliis potentiis. Deinde non essent tollendi morbi, nisi læderent actionem. Galenus alibi dicit: Nos actiones corporis præcipue cupimus, & propter

cas iustam instrumentorum structuram. Oculum enim cupimus habere non propter se, sed propter visionem. Quod si igitur morbus non impediret actionem, nemo cuperet eum sublatum. Primo: vero additur, quia etiam causæ lædunt actiones, sed non primo. Causæ enim faciunt morbos, qui lædunt. Lædunt igitur causæ intercedente morbo. Exemplum habes in regulis.

Aiunt quidam Galenum male definiuisse morbum, quia posuerit genus valde ambiguum, scilicet affectum. Istud enim vocabulum significare causas & symptomata. Ea vero differunt plurimis modis a morbo. Secundo significare alterationem, seu mutationem communem in rebus omnibus: deinde est mutationem præternaturalem. Denique qualitatem permanentem, sed id abusive. Ergo non solum ambiguo, sed & improprio usum esse genere. Respondetur, argumentum valitum esse, si vera sunt, quæ dicuntur: quod enim dicunt significare causas & symptomata, nihil est. Positum namque esse genus cum distinctione, neque melius dari poterat propter vocabulorum inopiam & rerum infinitatem. Deinde genus etiam necesse est latius semper patere. Vana igitur hæc est obiectio. Quod vero dicunt significare alterationem seu mutationem omnibus rebus communem; id absolute, & simpliciter est falsum: quia nunquam significat alterationem, ut ex Galeno & Aristotele patuit. Instant vero: In libro 1. de symptom. different. cap. 1. dicit Galenus omnia habere affectum, ergo esse communem. Verum id quidem est, sed non significat ibi mutationem, vel motionem, sed dispositionem inter partes. Ex eodem loco probare conantur, etiam alterationem præter naturam significare: sed idem, quod antea, respondendum est. Locus est quidam in principio libri de ratione curandi per sanguinis missionem, capit. 3. qui aliquam habet probabilitatis speciem: ibi, inquit, affectum ego per totum hunc librum intelligo *ἐκτροπήν*, id est, egressionem: atque hoc modo affectus videtur motionem significare: sed ibi per affectum intelligit dispositionem, quæ sit egressa naturales terminos, *ἐκτροπήν*, non quæ fiat, sed quæ iam facta est, quatenus egressus factus est, non quatenus ille egressus sit. Cicero quodam in loco huic sententiæ patrocinari videtur: sed si rectius expèdatur, nihil ad rem facit. Cæterum ut ut sit, nihil ad nos attinet, cum non a Latinis nominibus, sed a Græcis pendeamus. Quod dicunt abusive id etiam dictis falsum esse patet. Addunt ex libro 1. de locis affect. cap. 3. quamquam per abusum vocarunt etiam huiusmodi affectus. Ibi dicit morbum esse qualitatem quæ sequitur ex alteratione. Quamquam etiam eam motionem, quæ adhuc sit, vocant affectum, verum abusive: legatur in Græco textu: *πάθος*, enim non est dispositio, sed motus quidam: veteres enim per hoc vocabulum duo intellexerunt; primum motum proprie dictum, & qui in motione consistit; secundo improprie, id quod post motionem manet, quæ est dispositio, vel post motionem facta dispositio. Hinc morbos vocat *πάθη*, sed improprie: morbus enim permanet: *πάθος* non permanet, sed est motus, cum morbus, motus non sit. Debuerat igitur Latinus interpretes *πάθος* posuisse vel passionem, non affectum. Obiicitur etiam, Aristotelem aliter hoc vocabulo uti, quam Galenum pro qualitate scilicet facile mobili. Ad id supra est responsum. Quod autem dicunt non omnem morbum posse lædere actionem, ideoque non veram differentiationem esse, quæ primo lædat, &c. idque ex Galeno probant qui lib. de locis affect. ait, ubi primum corpus sit egressum naturalem constitutionem, nondum fieri actionis læsionem. Id ita soluitur: morbus consideratur dupliciter. Primo per se & in sua natura, id est, simpliciter & philosophice. Ibi non ut sensibilis, sed ut intellectu læsio etiam eius consideratur. Secundo, ut a medico, quatenus subiectum: atque tum sensibilis eius consideratur læsio. Addunt præterea non primo solum lædere morbum, sed causas etiam lædere primo actiones, ut cum quis nimium cibi sumpserit, lædi actionem primo. Ergo, &c. Respondetur istam cibi abundantiam vel male facere facultati, vel eo obesse, quia euinci non potest. Si nihil præterea obest, nisi quod euinci non potest, actionem lædere non dicitur. Actiones enim dicuntur, teste Aristotele, ad quiddam definitum. Ita ventriculus non dicitur male affectus, si ferrum concoquere non possit, vel aliquid aliud: sed tunc cum id nequit concoquere, quod debet concoquere: non enim natura factus fuit, ut tantam concoquat multitudinem. Si vero incommodi aliquid attulit, primo dispositionem præter naturam effecit, quæ postea læsit actionem. Anima enim proxime per dispositionem agit, non per temperiem, quatenus est qualitas, sed quatenus talem efficit dispositionem: ut sectio non fit primo a ferro cultri, sed dispositione eius ferri. Multitudo præterea illa cibi aut agit aliquid in calorem concoquentem, aut nihil agit. Si nihil agit, non dicitur lædere actionem. Si vitiauit calorem, non per se & primo, sed per illam vitiationem caloris lædit actionem cōcoctionis. Aristoteles 7. physic. text. 16. docet motum non esse ad sanitatem vel morbum, quia sint habitus corporei, &c. Sic habitus non sunt alterationes, a quibus differunt, ut quies a motu. Obiicitur, actiones multarum partium interdum esse læsas, quæ tamen non ægrotent. Si vera esset igitur definitio, necesse esset omnes partes ægrotare, quarum læsa est actio. At multæ partes habent actiones læsas, & tamen ipsæ

ipsæ partes sunt sanæ, vt accidit in pede, qui moueri non potest interdum, nulla facta tamen pedis læsione. Atque id in paralyfi etiam vsu venit.

Responderi varie ad hanc obiectionem potest: Primo enim posset illa reiici cum non sit medica quæstio: Galenus enim libro primo de loc. affect. eam logicam quæstionem vocat. Deinde respondetur etiã eas partes quæ obire actiones suas non possunt, minime esse sanas.

Quod autem dicitur sanas esse, quod vel temperamentum, vel compositio, sint illæsa, nullius est momenti. Itaque in paralyfi partes aluntur non minus, quam antea, sed non sentiunt, neque mouentur: viuunt saltem vt plantæ: sed si diu istis destituantur, refrigerantur tandem membra. Ista *Diæstæsis*, per quam fit motus & sensus in pede, non requirebat tamen talem conseruationem neruorum & omnium inter se iunctorum, sed etiam iuxta neruos spiritus animales aut substantia sua, aut facultate per neruos transmissos. Cum illi non insint: deest aliquid, vnde mutatur *Algestæsis* sanitatis.

Restat vnica difficultas, eaque fere grauissima: Symptomata lædunt actionem etiam primo, nullo modo intercedente, vt accidit interdum hominibus quibusdam, vt oculi per certam aliquam causam fiant flauis: inde quicquid intuentur, flauum ipsis apparet. Quomodo id fiat intelligi facile potest exemplo vitri colorati, per quem perspiciētib. omnia eo colore apparent, quo ipsum est vitrum. Sic si humor interne insit oculo, vt vitium externe (quemadmodum in febribus biliosis omnia apparent gustu amara vbi lingua est affecta) cur igitur, inquam, oculi alieno colore ita sunt infecti, & propter illum primo apparent omnia eius coloris, id est, apparet flauum colorem esse immediatam causam: Sed ita videre est deprauata, vel corrupta visio: putantur enim aliter colorata quam sunt; læsa igitur est actio: & tamen color non est morbus, sed symptoma; id est, affectus consequens morbum: Morbus autem non lædit hic actionem primo, sed illa flauities. Ergo symptoma interdum primo lædit, & non est solius morbi. Itaque illa definitio non est bona. Ad hoc respōdemus visionem oculi fieri immediate a *Algestæsi* naturali, qualem requirit cuiusque partis natura, ad obeundam actionē, quæ est ei a natura indita, vt crystallino vel aliis humorib. qui sint destituti omni colore. Est enim axioma, & principium vniuersale, quod recipere aliquid debet, necesse vt nudatum & priuatum eo sit, quod recipiendum est. Cum igitur oculi humor debeat recipere omnes colores, priuatus sit oportet omni colore (ita enim aer, atque inde multa medicamenta coquantur felicius in aqua pura:) fecit igitur Deus, vt haberet temperamentum omni colore priuatum. Cum igitur accedit color, necesse est eum esse præter naturam, & facere etiam dispositionem præter naturam, eamque non secundum loci, nec vitium partes, sed secundum speciei. Alia enim est dispositio in specie oculi, quã antea, & non loci aut vitium.

Solui etiam hoc modo potest. Causa cur oculus sic videat, non est color, quatenus color, sed *Algestæsis* a colore facta. Obiicietur autem, quomodo possit fieri *Algestæsis*, cum illa requirat partes: hoc veto sit accidens, & partes habere nequaquam possit. Ad id dicimus considerari in speciebus, seu formis, non in partibus naturalibus. Accidens necesse est in subiecto esse. Oculus autem non est subiectum proprie coloris, quia natura omni colore est priuatus. Itaque præter naturam hoc ei accidit. Ille igitur generatur aut in oculo, aut habet subiectum in quo. Sed in oculo non generatur, nisi is sit corruptus: at nō est corruptus. Concedendum igitur, quod sit in subiecto, in vitioso scilicet humore. Intelligimus ergo humorē illum facere dispositionem etiam secundum locum. Color non facit morbum, quatenus color, sed quatenus talem facit dispositionem, speciei nimirum. Exempli gratia: Species facta est flaua; quæ non debebat esse flaua.

De diuisione morborum.

Cum species morborum melius appareant quam sanitatis, medici morbos prius diuidunt, quam sanitatem, cōtra quam in definitione factum est. Tot vero sunt species sanitatis, quot morborum, sed ex carent nominibus. Nos vero species specialissimas morborum examinabimus, non quidem ad indiuidua vsque, quorum, vt pote infinitorum nulla est scientia. Inter species specialissimas sæpe euenit, vt appareant differentiæ, quæ tamen re vera non sunt differentiæ: vt mas & fœmina sexu, non specie differunt: *Æthiopes* a nobis accidentali differentia differunt. Omnes illæ differentiæ sunt accidentia, vt inflammatio alia videtur esse in hepate, alia in pectore, &c. In meninge dicitur phrenitis, in pulmone peripneumonia, circa pleuram pleuritis, cum eadem tamen sit specie & natura. Articularis morbus in manibus chiroagra, in pedibus podagra, in coxis ischiatica, in omnibus articulis arthritis.

Morbi vero diuiduntur ratione subiectorum in quibus sunt. Sunt autem morbi *Algestæsis*, igitur qualitates simplices: per se ergo non possunt diuidi. Cum vero alias *Algestæsis* accidant ratione materiarum: hic quoque ratione subiecti, in quo *Algestæsis* sunt, fiat necesse est.

Actiones vero omnes fiunt per duastantum *Algestæsis* sed ex illis duabus tertia etiam exurgit ambarum particeps.

i. Ex $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$, quæ cernitur in temperamento qua quælibet pars attrahit, retinet, &c. huc pertinet auerix, nutritrix facultas, &c.

ii. Ex $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$, quæ non fit per has qualitates primo, verû oportet aliquid aliud esse, per quod agat. Sunt. n. actiones instrumentorû. Actiones namq; sunt duplices. Primæ, quæ consistunt in temperamēto solo. Secundæ, quæ nō consistunt in solo temperamēto, sed et certa forma instrumenti: vt ferra secat lignû, & in ferra duo cōsiderantur: vnû substantia ferri, quatenus durû est, alterû formatio ferri, vt est dentata. Sic et hîc, si cōsideramus substantiã, est, quasi cōsideremus $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$, quæ est in qualitatib. primis: deinde præter hanc cōsideratur et formatio, quæ & ipsa etiã est $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$, quæ in positu consideratur, nō in viribus, seu specie. Ita naturales actiones quandoque opus habent vtraque $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$, eaque ratione attrahunt, retinent, &c.

$\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$ igitur duplex est. Prima, vbi opus nō habet formatione aliqua, & sic agit sine altera dispositione. Ergo necesse est non solum temperamentum quod agat, bene dispositum habere, sed etiam instrumentorum dispositionem bonam. Vel, $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$ duæ sunt: vna quæ cernitur in temperamento, & est similarium, altera quæ cernitur nō solum in temperamento, sed etiam in figura, &c. & est instrumentorum.

Hippocrates lib. de ratione victus in morbis acutis, habet aliquid de speciebus morbi, vel de morbi diuisione. Ad diuisionem morborum inueniendam duo requiruntur. Primum, vt discamus quot sint $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$, per quas afficiantur actiones corporis: quot enim $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$, tot actionum læsiones. Secundo vt cum perceperimus duas in genere tales esse $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$, perpendamus quomodo inter se differant: quod vbi perceperimus nulla amplius hac in re erit difficultas. Duæ vero istæ $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$ ita differunt, quod prima est similarium partium, quæ consistit in quatuor qualitatibus, altera quæ consistit in quatuor rebus, forma scilicet, apta, numero apto, magnitudine apta, & commodo situ.

Quomodo per $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$ actio aliqua fiat.

Videmus in externis omnibus, non satis esse habere aptam materiam, sed etiam requiri, vt ea sit commode formata. Ita anima nostra agit per duo instrumenta, temperiem, & formam illam instrumentorum, vel $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$ instrumenti. Ita aurifaber agit duobus instrumentis: vno quodammodo viuo, quod est ignis, quo emollit, fundit, coagulat; altero, quod est maleus, vel aliud instrumentum, si quid aliud est agendum. Sic anima nostra vititur duobus instrumentis, vno quasi viuo, ceu igne, id est temperie, quæ attrahit, retinet, nutrit, auget, &c. per hanc fiunt omnes actiones naturales. Non naturales vero, sed animales, vt sensus, motus, &c. ista omnia fiunt per $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$ non hanc proprie (quamuis hanc etiam adesse oporteat) sed per $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$ instrumentorum. Breuiter, omnes actiones anima obit per $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$ temperiei. Animales vero per $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$ instrumentorum. Quot modis iam $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$ poterit egredi naturam, seu statum naturalem; tot erunt morbi. Temperies præter naturam, & morbus idem sunt, quia temperies non est natura, sed dispositio illa qualitatum. Quoties igitur illa temperiei, vel instrumentorum $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$ poterit mutari; tot erunt vnicuique genera morborum. Prima $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$ consistit in quatuor qualitatibus: mutatio in qualibet tot modis potest fieri, quot sunt componentes eam; vel potest tot modis mutari, quot modis poterunt componentes illæ variari. Possunt autem ita variari. Primum, vt vna ex his qualitatibus non seruet modum, vt caliditas, vel humiditas sola, atque ita quatuor erunt morbi. Secundo ita variari poterunt, vt duæ simul excedant, sed contrariæ non possunt simul excedere. Ergo necesse est calidum vel cum humiditate, vel cum siccitate, &c. excedere, & sic erunt iterum quatuor. Potest igitur dispositio temperiei octo modis variari.

Quæritur vero, vtrum vna qualitas possit sola excedere? Constat vero nōs sæpe hoc solum agere, vt calefaciamus, vel humectemus solum, aut exsiccemus, videmusque, illis sanitatem restitui. Cōstat item morbum in solius illius qualitatis excessu cōstituisse, id est, solã qualitatem contrariam excessisse, qua qualitate repressa, effectus etiam cessauit. Illæ vero qualitates seu excessus, vel sunt simplices, id est sine alio humore, vel cum humore. Orientur itaq; inde præter superiores octo sine humore, alii octo cum humore.

Disputant vero recentiores non posse esse quatuor simplices tales dispositiones cum humore, & forsan non prorsus errant. vt cum humidum affluit ad aliquem locum corporis, in quo secundum naturam non debet esse: tunc adfert eam qualitatem, quam natura habet ille humor. vt cum humor calidus in manus influit: Calidus ille humor ibi auget calorem. Cum igitur caliditas alia vel maior in manu esse non deberet, quam ea quæ ipsi a natura indita est: quando eousque illa aucta est, vt mutata $\Delta\lambda\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$ lædat actionem; morbus dicitur. Si vero non lædat, morbus apud medicos non appellatur; quamuis philosophi id nomen illi tribuant. ita cum caliditas humoris hic accreuit, si non tantum aucta sit, vt instrumenta impediatur,

pediat, dicitur morbus simplex, id est, similis. Si nimirum humor valde paucus est, sed caliditas tanta, ut dolorem excitet maximum, tunc dicitur morbo simplici, id est, intemperie laborare manus, sed non habet intemperiem sine affluxu. Fluxus humoris semper adfert intemperiem, cum quis humor eam qualitatem, quam natura habet, secum adferat. Si vero tam multus humor sit, qui eleuet, extendatq; manum, ut claudi non possit, id est, efficit, ut cutis fiat breuior, quæ in contractione extendi deberet, quod impedita humore facere non potest, impedit instrumentum: nam cum clauditur, quasi rugatur, quæ rugæ sunt extendendæ, interdum affluxus humoris pauci, qui habet qualitatem intensam, & tunc dicitur morbus intemperies, cum affluxu simplex. Cum vero multus, sed nec frigidus, nec calidus impediens vero multitudine extensionem cutis, tunc est instrumentalis. Verum cum vix vnquam reperiri possit aliquis humor præter naturam, qui sit solus, sed plerumque solutio continui & intemperies vna sit coniuncta, haud facile etiam simplices morbi inveniuntur. Accidit quidem aliquando, ut homines nonnulli tantum naturalis, temperata, laudabilis, bonæ generent carnis, ut incedere non possint. Hi habent quidem totius corporis actiones impeditas, cum non possint incedere, vel stare, vel sedere, a mole ista corporis impediti: sed moles eiusmodi potest esse sine dolore. Itaque Galenus de mole illa dicit, ipsam esse sine intemperie, sed instrumentum impedire. Tumores vero alii vix vnquam sunt sine intemperie: imo sua intemperie sæpius actioni officiant, quã copia: fieri enim potest humorem affluxisse tam paucum ad locum, ut sua multitudine non potuerit impedire, sed intensa sua qualitate; ut cum bilis affluit in partem aliquã corporis, adeo eam exalfacit, ut ingens dolor oriatur antequam exulceretur, per quem impeditur actio. Sensus enim deprauate agit, deinde debilitas, ut plane ad actiones sit inutilis. Dicitur huiusmodi cum affluxu humoris, sed tamen simplex dicitur, licet alias, aliter vocetur.

In prima igitur *Ἀσθένει*, intemperiei scilicet cum affluxu quatuor sunt simplices & quatuor compositæ. Sine affluxu item quatuor simplices, & quatuor compositæ. Iam eiusmodi intemperies considerari possunt, vel in toto, vel in parte. Si in toto, dicitur febris. Si in vna aliqua parte, caliditas sit lædens actionem, dicitur simpliciter intemperies calida, seu squallor calidus, non vero dicitur febris, nisi quis velit particularem appellare febrem.

In frigoribus cum frigus in toto corpore viget, opponitur febrī. Si in parte, intemperiei calidæ in parte corporis. Sed siue in toto, siue in vno sit, non est differentia secundum essentiam, nisi quod occupet vel vnum, vel plura, vel omnia membra. Iam omnes habemus species, & si quis est, qui possit excogitari in intemperie, id est, prima *Ἀσθένει*, tamen differt tantum accidente. Secunda *διάρθει*, instrumenti, scilicet, habet duos morbos, quod non possumus scire, nisi sciamus ex quot partibus *διάρθει* illa oriatur. Cæterum ex quatuor ori-

tur: ex certa formatione, magnitudine, numero, connexione, seu compositione, seu situ.

In vena non cõsideramus numerum partium, ut in compositis. Illa igitur instrumenta, quæ sunt ex pluribus partibus composita suam consistentiam ex illis quatuor habent. At quales sint simplices *Ἀσθένει* sine affluxu, perspicitur in febrī ephemera, quæ constat sine materia, estque intemperies vniuersalis sine affluxu. Quæ vero admixtam habent instrumentariam *Ἀσθένει*, id est, compositæ sunt *Ἀσθένει*, eorum exemplum habes in hecticâ, vbi caliditas, & siccitas summa est in toto corpore. Item in putridis febribus cum materia. Particulares illas raro esse sine instrumentalibus diximus. In morbis considerandum quot sint simplices in vniuersum: deinde quot modis misceri possint.

Instrumenta quædam non composita sunt ex pluribus sensu distinctis, ut nerui, venæ, arteriæ, ligamenta (quæ tamen non proprie sunt instrumenta) habent hæc etiam *διάρθει*, sed ea sola fere consistit in confirmatione. Si consideratur in ipsis situs, is tantum quoad cum aliis coniungitur consideratur. Numerus non potest in iis considerari, quæ non constant ex pluribus partibus. Habent quidam homines morbum tantum in situ, ut cum luxatione aliqua non recte sunt restitutæ singulæ partes in suum locum; cum sint cætera omnia sana. Cum dicimus in his 4. considerari *διάρθει*, intelligimus ut vniuersum de iis, quæ sunt compositæ ex pluribus. In iis, quæ ex vna sola parte perspicue, conformationem, & magnitudinem: numerum & situm tantum respectu aliorum.

Quod vero hæc dispositiones actionem impedire possint, ex eo perspicitur. Primo, quod formatio impediat, monstratum est nuper exemplo cultri, & serræ. Secundo, sine numero recto non posse aliquid fieri, quod est compositum, manifestum est. Et sic de reliquis.

Ex his etiam constat animam non esse temperaturam, quemadmodum nec artifex destitutus instrumentis indoctus est habendus.

Quod sit discrimen inter istas actiones, quæ a temperamento, & illas quæ ab instrumento proficiuntur?

Axioma est apud philosophos, & medicos, Quantitatem, Relationem, & reliqua Prædicamenta, non esse principia alicuius actionis, sed solam substantiam, & qualitatem. Quomodo ergo tu dicis per magnitudinem, seu numerum fieri, aut impediri actionem? Deinde cum constet etiam per formationem, magnitudinem, &c. impediri actiones in omnibus instrumentis: quomodo axioma illud erit verum. Nam etsi dicamus quantitatem non agere ut quantitatem, sed *Διάθεσιν* illam, quæ inde oritur; tamen iterum dubium orietur, qua ratione fieri possit, ut ex pluribus quantitibus, possit fieri dispositio, quæ agat, aut quæ ex quantitate oritur, aut in ipsa cernitur. Responsio.

Obseruetur in omnibus instrumentis, quæ componuntur ex partibus pluribus, considerari *Διάθεσιν*, per quam anima, id est, totus homo agat, quæ consistit in his quatuor, conformatione, &c. Quod si aliquid in his quatuor mutetur, ita ut tamen actio nondum lædatur; non est morbus: neque enim quodlibet vitium morbus recte dicitur, sed id solum, quod eo usque accreuit, ut actionem lædat. Atque Medicus eas considerat læsiones, quas sensus deprehendit, & non quas intellectus capit. Ideo Medici vocant notabile, quod sensu notari potest. Cum igitur dicunt actionem esse læsam, non simpliciter læsam intelligunt, sed eousque ut iam sentiat. Hoc est discrimen, quod ista *Διάθεσις*, quæ in qualitatibus primis cernitur, non tantum est aptitudo quædam, qua ipsæ agunt; sed ipsa *Διάθεσις* est etiam agens quoddam, vel *διάθεσις* actiua. Illa vero non proprie actiua, sed sine qua anima non potest agere, ipsa vero per se nihil agit. Ista, quæ in quatuor qualitatibus consistit, quam temperamentum vocamus, non est tantum consensus qualitatium, sed etiam coitio, qua agunt. Altera vero nihil agit, sed quasi mortua est: anima vero non agit, nisi per illam. Non sunt principia actiua. Ergo illa *Διάθεσις* non est principium actiuum, sed sine quo non. ut exempli gratia, Aurifaber vitur instrumentis duobus, quorum alterum viuum, alterum mortuum vocabimus: viuo vitur quod est ignis, instrumentum non solum per quod agit, sed ipsum quoque instrumentum agit: mortuo vitur malleo, quod nihil agit, sed ab artifice ducitur. Ut ignis recte agat, opus habet artifice qui temperet, ne magis, aut minus, quam par est agat. per se enim ignis semper idem agit: Ita *διάθεσις* qualitatum est quasi ignis qui semper agit, & nisi temperaretur ab anima, consumeret cibum, non concoqueret. Igitur anima alias addit humiditatem, alias aliud, &c. Aristoteles libro 2. de anima, ait ignem non esse, qui concoquat cibos, sed animam, quæ id per ignem facit. Libro de generatione animalium eodem modo de igne loquitur. Quemadmodum igitur artifex vitur igne, qui consumpturus erat omnia, & ut malleo vitur, quo contundat, &c. ita & anima, &c.

Alteram consistit in qualitatibus, quæ sunt principia prima actionum: necesse igitur est *Διάθεσιν*, quæ in ipsis consideratur, esse principium actionis. Artifex re vera agit omnia, quæ malleus agit: sed cum malleo. Per ignem non proprie, sed ignis agit, ipse tantum adtemperat.

Definitio hæc morbi non conuenit utrique dispositioni tam similitium, quam instrumentariorum, si subtiliter loqui volumus: cum *Διάθεσις* in instrumentis non proprie agat, et si lædatur actio, sed non proficiuntur ab ea tamquam principio. Itaque aliqui volunt poni (Impedit & lædit:) atque tunc ambo comprehendit, & omnibus morbis competit. Si vero primo lædent, non conueniet omnibus: verum intelligimus improprie, quod non lædit tantum ut agens, sed quod impediat.

De tertia morborum specie.

Repetantur hic, quæ supra de speciebus diatheseon sunt dicta.

Qua ratione plura morborum genera erunt cum duo tantum sint diatheseos, per quæ omnes actiones obiri solent? Verum quid est hoc, & sub diathesi instrumentorum, hæc species morbi posset comprehendi, sed quia turbaret ordinem docendi: Galeno, aut auctori huius distinctionis ita placuit diuidere, quod est sequentes probarunt. Res. n. multo planius ita distincta intelligitur. Possimus igitur fingere diathesim in ea specie vnionis similitium, & instrumentariorum, ut quæ similes re vera sint, vnæ etiam & continuæ sint. Instrumentales, in quibus continuitas non consideratur, sed quæ proprie dicitur contiguitas. Exemplum habes vnitatis solutæ in instrumentis, in scopis dissolutis, vbi in ligamento, quod continetur connecta cætera. si secetur: dicitur facta dissolutio vnitatis in instrumento: Nam tunc non consideratur, ut in simili, sed instrumento, quo connectebantur. Vbi nulla fit commotio a loco, & positu, tunc dicitur esse in simili parte, non instrumentali. Potest considerari in partibus, ut similibus, aliquando ut instrumentalibus: Quia interdum lædit actionem similitium, aliquando instrumentalium.

mentalium. Galenus in extremo tertii libri meth. docet, vnde differentiæ vnitatis sumendæ sint. Differentiæ illarum proprie ab essentia sunt sumendæ. Sed sæpius aliter distinguimus, vt a morbis coniunctis, a subiectis partibus. Ita aliqui accidentia, alii essentiam, alii difficultatem & benignitatem vlcera, &c. spectarunt; & sic aliter, atque aliter distinxerunt. Solutio vnitatis in instrumento est, cuius solutione nõ amplius ita probe connexæ sunt, & coherent partes.

De dissolutionis vnitatis speciebus.

10 Possunt perspicuitatis causa tria genera constitui. Solutio enim aut est sensibilis, & manifesta, vt vulnus, aut vlcus, aut non sensibilis, & manifesta, sed intelligibilis, id est, aut sensus de eo potest iudicare, aut sola ratio, & in extensione, repletione, distensione, erosione, antequam manifesta sit. Exemplum doloris colici. Nescio an vllus dolor maior hoc sit, si est in extremo. Multi enim sibi ipsi mortem consciuerunt, & tamen nulla ibi manifesta est solutio 15 continuitatis. Ceterum monstratum est a me in Galeno non posse fieri dolorem absque solutione cotinui. Grauiissimi, acerbissimi, & maximi dolores in corpore humano oriuntur a flatibus. In sectione enim magnus quidem dolor, sed is breui temporis spatio fit, neque adeo est intolerabilis, vt is qui fit paulatim, & longiori temporis spatio. Partes quæ viuunt, etiam si longissime sint distractæ, & distentæ, possunt in pristinum redire locum, in quo prius, antequam distentæ essent, fuerunt. Manifesta vero fit solutio vel ab externo aliquo, & ea fere vocamus vulnera, vel ab internis causis, & ea vlcera dicuntur: ἔλκη, Græcis a trahendo dicta, quia 20 vna pars hac, altera ducatur isthac. Vulnus igitur ab externis, vlcus ab internis causis fit, cum alias nulla sit differentia. Interdum per vulnus intelliguntur omnes cõtinui solutiones, etiam vlcera. Et cum Hippocrates dicit omnem morbum esse vlcus, non intelligit solummodo alteram speciem manifestam, sed etiam non manifestam.

25 Et Galenus probat omnem morbum qui constat dolore esse vlcus, id est continui solutionem. Alia est distinctio cum differentia sumuntur ab ipsa essentia, quæ nil aliud est, quam partium, quæ natura debebant esse continuæ, abscessio ista, & distantia, non actio. Ista continuitas soluta quæ distat a solutione. Dicemus itaque inter solutas eiusmodi vnitates dispositionem aliquam esse, quæ consistat in superficie, aut latitudine aut profunditate partium. In 30 figura vel quadrata, vel rotunda, &c. item esse aliam cauam, aliam rectam, aliam obliquam, aliam habere mirabites amfractus. Si naturam consideremus, dicemus aliam esse magnam, aliam paruum.

Distinguimus et per cõiunctionem affectuũ aliorũ, & dicimus vlcus aliud esse crustosum, aliud sordidũ, aliud simplex, aliud phlegmonosum. Sed hæc nõ sunt differentiæ vlcera, sed indicat affectus illis compositos. Galenus etiam docet, affectus qui per se subsistere possunt, seorsim per se esse morbos, non differentias aliorum morborum. Sic distinguimus vlcera ab ætate, cum alia vetusta, alia recentia dicimus. Sed ætas tantum indicat nobis vtrum sint maligna, nec ne: non vero ostendit differentiam. Distinguuntur & ab aliis accidentibus vnde Chironia, & Telephia, &c. vocantur.

40 Queritur vtrum omnes morbi sint comprehensi sub tribus illis morbi differentiis. Excogitantur quidam multos, sed frustra, quos sub hæc genera referri non posse existimarunt. Vnus est morbus, qui videtur ad nullum horum posse referri: flauities scilicet oculi. Si humor crystallinus, vel intermedius alii insciantur colore flauo, vel rubro, vt omnia quæ inspicimus videantur flaua. Quæstio iam est, cum immediata causa huius morbi nihil aliud sit quæ flauities, quo debeat referri iste morbus; quia omnes consistunt aut in intemperie, aut in diathesi instrumentorum, quæ consistit in quatuor qualitibus, aut in soluta vnitare. Non potest autem hic morbus ad aliquem horum referri, quia non est diathesis temperie, nec instrumenti, nec continui solutio. Videtur posse referri ad similes partes, si ad instrumentum. 45 sequentur, & non est disputandum: nam in eo est Galenus: nec tamen reprehendendus est, quia non habebat alium locum, quo illum referret, nec fuit etiam necesse, vt huic soli vnum locum attribueret. Si vero debemus ad aliquem eorum referre, referendus est ad temperiem: quia ex mutua qualitatũ temperatura generatur nõ solum temperies, sed & obiectum ipsa pars similis. Nam mutuis illis congressis, & in se inuicem agentibus, & patientibus progrediuntur corpora. Quod autem id, vel id tale quid sint, id habent, aut a natura, aut a causa diuiniore. Etiam similitudinum partium natura consistit in temperie, si consideramus quod generet humores ita affectos. Cum vero non ita sint affecti, ita videtur mutatum temperamentum. Si vero proprie volumus considerare, videmus illum colorem nec ex calore, frigiditate, humiditate, siccitate oriri, quia externe accidit, nec est in partis substantia genitus, sed eius parti externe accessit. Si ad instrumentales, videbitur posse conferri ad conformationem, vt 50 oculi hoc modo sint crassi, colorati, &c.

Quod si non placeat, potest referri ad numerum, quia partes plures sunt in oculo quam antea, scilicet ille humor habens flauitiam accidentariam. Atque vtrumque recte dicitur, & fortassis melius quam si ad temperiem referatur. Nullo alio modo comprehendi sub illis tribus potest; non itaque mirum, nullum illi nouum constitutum esse genus, quod fortassis veteribus in mentem non venit. Cæterum hæc disputatio parum habet vtilitatis, siue morbus hic sit solus, siue ad hanc, vel illum referatur speciem.

De Causis.

Quæredum primum quid sit causa. Secundo quotuplex. Tertio quid & quomodo differat Plato (cui consentit Galenus) & Aristoteles in Causarum differentiis enumerandis. Quarto, quæ descriptio causæ a Galeno. Quinto quot sint causæ apud Medicos considerandæ. Secundum Aristotelem 5. Metaphyl. Causa est ad cuius esse aliquid sequitur: hoc est, Causa est quidpiam, quo posito sequitur aliud, & quo non posito, id esse non potest. Quod facit vt aliquid sit, cum absit & cum non adsit, nec illud quidem sit.

Secundum Galenum primo lib. de Symptom. differentiis: Causa est, quicquid sua natura aliquid confert ad eius, quod fit generationem; id est, quicquid partem aliquam ei dat, quod fit. Nempe, Causa nil aliud est, nisi aliquid quo posito pars aliqua fiat, & eo non posito non fiet.

Secundum Aristotelem igitur quatuor sunt: Efficiens, quia nisi sit quod efficiat, non futurum est quicquam. Artifex est aliquid ad cuius esse sequitur esse aliud. Materia, ad Materiam esse, vel Materiam sequitur aliquid. Forma: nisi enim certa forma consistat, id quod est, non est. Finis: Omnia enim propter aliquid fiunt, inde omnium potissima hæc causa est. Galenus, & Plato ponunt interdum quatuor. Efficientem, Instrumentum, Materiam, Finem. Interdum addunt & quintam, Formam, scilicet, quam Plato ideam vocat. Sed plerumque sub fine comprehenditur: Est enim finis duplex apud philosophos. Primus, qui (Cuius) dicitur: Secundus, qui Finis (Cui) appellatur. Finis (cuius) est forma, quæ generata est; perfectio scilicet ad quam Natura tendit eius, quod generatum est. At finis (Cui) non est in ipsa re, sed extra rem, vt vtilitas, & vltus rei alicuius. Sic cultri finis cuius est ad secandum: finis vero Cui nescitur ab artifice: Nam alius euenit, qui considerat finem non eum, quem artifex, sed eum ad quem ipse cultrum destinat. Finis igitur primus cuiusque rei est forma. Finis Cuius est in ipsa re. Finis vero Cui est propter quem vnumquodque est. Intelligunt igitur Plato, & Galenus vtrumque finem scilicet, Cuius & Cui. Addunt autem ipsi instrumentum, quod Aristoteles omittit, sed vbiq; comprehendit sub Efficiente, idq; commodissime, quia ipsum instrumentum mouet, sed non motu primo. Efficiens enim causa est ipsius motus primū principium, quod mouet, non motum. Instrumentum vero mouens motum est. Aristoteles 5. Metaphyl. cap. 1. statim ab initio dicit, Causam esse ad cuius esse, Essentiam, vel naturam sequatur aliud. Cum igitur res tales quatuor sint, sequetur etiam quatuor esse Causas.

Conueniunt itaque vtrique, quod scilicet Aristoteles sub Efficiente duas, & Plato cum Galeno sub fine duas comprehenderit causas. Aristoteles secundo Physicorum, vbi de causis tractat, ostendit inter causas Efficientes alias esse remotiores, alias propiores.

De definitione Galeni 1. de Symptom. differ. cap. 1.

Causa est, quæ sua natura confert aliquam partem generationi eius quod fit (suapte natura) Interpretatur ipse Galenus alicubi, veluti eodem loco cap. 1. vel 2. & ait, Idem scilicet, quod per se. Alibi, vt de causis morborum, Idem quod primo. Ergo idem quod per se, & quod primo apud Galenum. Apud Aristotelem dupliciter dicitur aliquid per se. Omne primum est per se, sed non omne per se primum. Primū est inter quod non intercedit medium, per se, quod sua Natura ita est. Petrus, Exempli gratia, est animal, est hæc propositio per se, quia ex natura, & essentia sua Petrus est animal. Sed tamen Petrus nō est animal primo, quia aliud est intermedium, scilicet homo. Est ergo Petrus per se animal, sed non primo. Homo vero primo est animal. Galenus per se semper fero intelligit id quod primo. Aristoteles vero aliter sentit. Vt manus secat non primo, sed per se. Culter erit causa per se secundum Galenum, & non manus: sed secundum Aristotelem etiam manus per se secabit. Alii dicunt illa verba (suapte natura) significare quicquid per suam naturam aliquid facere potest, siue primo, siue secundo faciat. Et sub hac definitione ea per accidens etiam comprehenditur, & ea, quæ, sine qua non, dicitur. Quia statim post definitionem, illam recitat. Sed de hoc vtrum verum sit dubitari potest, cum certo certius sit nullum locum in Galeno inueniri, vbi per suam vim, vel naturam dixit, per quem non intellexerit per se, & quidem primo. Quare non est,

est, ut hinc aliter capiamus, nisi certis argumētis doceatur, hinc non eodem modo accipi. Quælibet enim dictio proprie sumenda est, si res id ferat. Si igitur hinc non est ita accipienda illa vox, necesse est rem id ferre non posse. Sed hoc nemo probabit: imo ipsa rei natura ut in vitata acceptione illius vocis persistamus, postulat, & flagitat. Nam Galenus tantum eas causas comprehendit illa definitione: si per se ita intelligatur, omnibus illis quatuor conuenit, quæ omnes per se, & primo aliquam partem generationi conferunt. Causa proprie dicitur tum, cum agit, quæ non agit, non proprie causa est. Causæ efficientes, quæ non primo agunt illæ sunt remotiores, & a Galeno vocantur per Accidens. Quid efficiens proprie dicatur Galeno, habes in 1. de locis affectis, ubi adfert proprie efficientis definitionem. Alias vero etiam remotissimum efficiens quoddam est, quod primo mouet, & non mouetur, ut scriptiois causa prima anima est. Et sic Aristoteles intelligit, & reliqua ipsi sunt remotiora mouentia. Definitio est, quo agente afficimur, & quo non agente non afficimur: illud causa est apud omnes. Efficiens causa Galeno est, quod confert aliquam partem.

Cur igitur subiungit, dices, illam distinctionem, ut sua definitio intelligatur tantum de propriis causis, & non de aliis, scilicet per accidens?

Respondetur ad diluendam tacitam obiectionem id illum fecisse. Lentus enim humor non est per se, id est, suapte natura, & prima causa febris, quia multa intercedunt. Sed obstructionis prima causa est lentus humor, & obstructio putredinis, putredo vero febris.

Necesse igitur est, ut hoc primo sciatur, quia Medici volentes restituere sanitatem, &c. non considerant vllas causas, præter has. Addunt alii conferuantes sanitatis & morbi, causas quidem conferuantes morbi, non ut velimus conferuare, sed tollere. Materiam non quatenus Medici, sed quatenus philosophi, quia morbi non habent materiam ex qua, sed in qua. Igitur primo utile est scire quid sit Efficiens causa. Conferuantem, & Efficientem non distinguimus: Nam eadem efficit, eadem conferuat, nisi quod facilius fortassis conferuat: idemque est discrimen inter retentionem, & tractionem. Galenus sæpe scribit, Efficientem, conferuantem, & augmentem idem esse. In Arte parua vero eas distinguit, & sane recte: Non quod re vera sit inter illas discrimen, sed perspicuitatis in docendo gratia.

Causæ etiam sunt effectus seu *diagnosis*. Sunt autem *diagnosis* causæ in corpore non lædentes primo, id est, per se, vel suapte natura, sed secundo, id est, per intermedium quoddam.

Restat ut videamus, quot sint causæ apud Medicos. Duæ, si rem recte expēdamus, inueniuntur, Efficiens, & conferuans, quæ & augens dicitur etiam. Id demonstratur exemplo trahentium eandem rem, iisdem viribus, quæ non mouetur. Genera vero causarum Efficientium sunt tria, vel tres sunt causæ efficientes. Prima quam Galenus vocat *αρχαία πρόκλησις*, id est, præincipientem. Secundam *αργύρησις*, id est, antecedentem. Tertiam *συνεχόμενος*, id est, continentem, quæ est propinquissima. Dicuntur etiam causæ Efficientes aliæ Externæ, aliæ Internæ, & hæ sunt vel propinquæ, vel remotæ. Præincipientes causæ sunt omnium notissimæ, etiam vulgo. Ita vero vocantur, quia primo incipiunt alterationem corporis. Præterea ubi non ipsæ generant morbum, aliam quandam causam generant, quæ rursus aliam, & hæc proximam, ut habes exemplum in frigore densante corpus, &c. Vocantur etiam euidentes, ut apud Celsum, qui primo sic eas appellauit. Aliquando occasiones ab Hippocrate nominantur, eo quod re vera non videantur causæ morbi, sed occasiones agendi cæteris causis præbeant. Vel hoc modo, quia ipsæ per se, & suis viribus non sunt ita efficaces, ut generent morbum nisi habeant corpus valde dispositum, id est, non possunt agere nisi summa occasione oblata, hoc est, nisi corpora sint valde apta, ut per occasionem oporteat agere. Externa ab omnibus vocantur, quia extrinsecus accedunt. Non tantum omnes *αρχαία πρόκλησις*, externe accidunt, sed etiam internæ, ut somnus, vigilia, crapula, &c. sed illa vocantur externæ, quia eque euidentes ut externæ. Internæ duplices sunt, Antecedentes, & coniunctæ. Antecedentes dicuntur Galeno, quæcumque alias non sint notæ, sed artifices eas cognoscunt; quæ intrinsecus latet, & vulgo notæ non sunt ut priores, tales sunt humores, &c. Coniuncta causa non est diuersa ab Antecedente: sepe tamen est diuersa. Non diuersa, quod morbus iam factus possit separari illa causa. Diuersa cum & generauit morbum, & conferuat ipsum. Præcedentium aliæ propinquæ sunt, aliæ remotæ. Propinquæ, quæ proxime antecedunt morbum. Remotæ, quæ non proxime, sed aliud faciunt, ut est putrida febris, cuius proxima causa putredo, putredinis obstructio. Obstructionis multitudo lenti humoris, illius infirma, & debilis concoctio, aut nimia cibi ingestio. Obstructio, multitudo lenti humoris, &c. sunt causæ antecedentes, sed non proximæ, nihilominus dicuntur antecedentes, cum lateant intra corpus, & a vulgo non cognoscantur: & referuntur inter causas, sine qua non, siue inter accidentales, in quorum numerum Galenus omnes refert, quæ non primo agunt. Sed parum interest. Putredo certe prima habetur causa. Per accidens fieri apud Galenum dicitur duobus

modis. Primo quando aliquid ei, quod agit accidit, vel quod patitur, non accidit ab eo, quod patitur vel quod agit. Vt si quis fecat ligna, & is idem sit ebrius, tunc dicimus ebrium fecasse ligna, sed per accidens. Secundo, alter modus includit etiam in se modum Aristotelis, per se, cum quidem aliquid agit per se, sed inter id quod agit, & quod agitur, intercedit aliud, id est, quia non primo, sed interueniente alio agit. Exemplum habes de tegulis.

Per accidens igitur intelligimus, quia non sunt proximæ illæ causæ. Per accidens vno modo opponitur ei, quod primo, vel per se secundum Galenum, id est, suapte natura dicitur. Remotam aliquando causam esse legetis, sine qua non, vel per accidens. Ibi intelligendum non per se primo modo, sed secundo, secundum Galenum. Qui plura cupit de hoc (per se) legat Aristotelem lib. i. Analyt. posteriorum.

De Coniuncta causa.

Notetur testimonium Galeni lib. i. de causis puls. cap. i. quod est apertissimum. Quæstio hæc magna est, sed re vera Medico non necessaria. Iudicandum ex utilitate, & fine, an proprie ad Medicinam pertineat, nec ne. Disceptantes inter se eandem rem intelligunt, & tantum de nominibus disceptant. Si de rebus est, de iis est tantum rebus, quæ vsum transcendent. Dari autem causam coniunctam testatur Galenus in libello contra Iulianum, & etiam si non testaretur, veritas tamen ipsa hoc euinceret. Causa continens, quæ *συνεχτική*, siue *συνεχτική*, aliquando, cohærens, continua, coniuncta, coniunctiua, adiuncta, &c. vocatur. Aristoteles etiam huius causæ frequenter facit mentionem, sed non eodem modo vsurpat, quo Medici. Intelligit enim per eam causam remotissimam & maxime generalem. Ad quam interrogando tandem subsistere cogimur, quæ omnes reliquas causas continet: Vere continens causa est in quolibet genere summa. Medici per continentem intelligunt eam, quæ est effectui proxima, vt ipsa præsentem effectus sit præsentem, & absente absens: inter quam & effectum nihil intercedit. Exemplum: Fingite partem vitri aliquam esse fractam, particula absente fit apertior, præsentem obstructior. Clarius est de die, & sole: lux solis causa est continens diei. Nomen hoc primi excogitarunt Stoici, vt Galenus testatur in libro de plenitudine, vbi contra Stoicos disputat, atque etiam in libello, vt puto, contra Iulianum. Et attribuerunt ipsi id nomen, non rei, quam proprie, & vere dicitur significare: sed spiritum quendam excogitarunt, cuius vi omnia continerentur, vt quo anima cum corpore colligaretur, vt eo præsentem anima esset in corpore, non præsentem abesset a corpore. Sed Aristoteles in lib. de anima vanam illam opinionem esse docuit. Non possumus imaginari, neque etiam est aliquid intermedium inter sigillum, imaginem, & ceram, alias non esset forma. Ita non debet cogitari intermedium inter materiam, & formam ipsius. Finxerunt spiritum Stoici, qui contineret formam quamlibet in materia. Contra hanc sententiam disputat Galenus. Athenæus, Attalanus primus inuexit in medicinam illam locutionem. Hippocrates non ita locutus est, sed tamen in externas & internas distinxit: non enim erat mos ita appellare. Postea methodici frequenter vsi sunt ea appellatione. Ab Auicenna est pulcre introducta. Leonicensis postea, & Manardus primo mouerunt, sed tandem reliquerunt hanc quæstionem. Tandem resumpsit Fuchsius. Vtrum vero sit aliqua causa, quæ ita morbos contineat aut conseruet potius, vt ea præsentem morbus adsit, non præsentem, absit; docet Galenus lib. 6. de morbis Epide. præincipientes, antecedentes, & continentes considerandas, dicens, lib. de opt. sect. de istis rebus eodem modo differit. De putrida febre, ait, putridum humorem esse causam continentem. Si quæ relinquatur in temperies, cum iam occuparit solidum, non est putrida febris.

De iis, quæ morbum consequuntur.

Vocabula primo omnia artis sunt explicanda, vt sunt, accidens, passio, symptoma, Epigennema.

Accidens dicitur, quicquid corpori siue secundum naturam, siue præter naturam accidit, quicquid in corpore humano reperitur, quod non est de essentia corporis.

Passio significat quoddam corporis humani accidens, siue secundum naturam, siue præter naturam.

Differunt vero duo illa: eo quod passio significat tantum motum aliquem, siue id sit secundam naturam, siue præter naturam. Accidens vero non motum tantum, sed affectum quoque. Passio igitur omnis accidens est, sed non omne accidens passio. Habet itaque accidens se ad passionem vt genus. Græci antiqui, vt inquit Hippocrates etiam, visionem, auditionem, &c. denique ipsam concoctionem, & quicquid in motu suam essentiam haberet, passionem vocarunt. Atque sic omnes Philosophi vsurpabant, sed discrimen faciebant inter pas-

ter passiones efficientes, & corrumpentes. Actiones quædam perfectiones rei sunt, aliæ vero aut res corrumpunt, aut rei corruptionem sequuntur.

Symptoma (quod vocabulum apud solos fere Medicos in usu est) duo significat, ut Galenus testatur in primo cap. de symptom. differ. vbi fuse de hac re agit. Primum quicquid in corpore humano præter naturam est, siue sit motio, siue affectus, siue dispositio, ut hoc modo etiam morbum comprehendat (sed in hac significatione raro admodum vsurpatur) ut appetitio venulæ alicuius spontanea, natura recte & secundum propositum agente, est quiddam præter naturam corporis, tamen cum nec causa morbi sit, sed potius morbum auertat, nec sit morbus aliquis qui lædat actionem, nec symptoma, quia non adest morbus, accidens potius appellari debet. Quicquid igitur præter naturam sit, generaliter symptoma dicitur. Quod autem secundum naturam sit, id accidens & non symptoma est, ut visio non est symptoma. Epigenema, id est, quod nascitur, vel cõsequitur, nil aliud significat quam symptoma proprie appellatum, de quo iam agemus.

Symptoma proprie nil aliud est quam id, quod morbum consequitur, ut umbra corpus si opponatur corpori lucido; vel nil aliud est, quam effectus morbi, & sic distinguitur a morbo, ut morbus a causa. Impossibile est proprie symptoma in corpore inueniri, aut cogitari non præcedente morbo.

Habet species tres, vel genera summa tria.

- 20 I. Aut læsio alicuius actionis ipsamet læsa actio.
- II. Nam omne symptoma est } Aut excretio, seu retentio præter naturam.
Aut affectus aliquis consequens morbum, quem morbus peperit.
- III.
- I. Affectus consequentes sunt qualitates, quæ in sensus cadunt, ut colores, odores, sapor, 25 res, soni, & qualitates tactiles. Colores, ut videmus quosdam a morbo pallescere, alios flauos, alios plane rubros, alios plane nigros, ut qui ex splene laborant fieri: Et hoc aliquando in toto corpore, aliquando in parte aliqua, ut lepra (quam a λεπρωδες, id est, albescere dici volunt) infecti. Odores, fætores, ut Galenus scribit aliquando ex ipso halitus odore, vel fæto- 30 re iudicare vulgum, an quis peste sit infectus, nec ne. Item ex rubore circa labia. Item quod aliquis sit pallidus, interdum flauescens, aliquando rubescens, & sic de cæteris. Sonos, ut mur- 35 mur intestinorum. et si disputatur, vtrum soni proprie sint motiones, siue affectus.
- II. Excretiones, vel retentiones, vbi aliquid excernitur, vel retinetur præter naturam, quod non potest fieri, nisi præcedat eam aliqua, quæ illa efficiat. Ipsa excretio, actio scilicet ipsa, proprie pertinet ad tertiam speciem, actionem nimirum læsam: sed excreta vocantur 35 symptomata: Nam in actione læsa consideratur, quod vel nimis multum, vel minus, quam par est, vel deprauate excernitur. Sed hic consideratur, an excreta sint præter naturam quantitate tantum, vel qualitate tantum, vel toto genere. Toto genere, quod simpliciter debebat esse in corpore, ut cum effluit sanguis bonus, & laudabilis. Qualitate, quæ debebat quidem 40 manere in corpore, non quatenus nõ bonum, sed quatenus bonum, ut semiputridum. Quantitate, cum nimirum etiam si sit præter naturam, excernitur. Breuiter: si vtile est quod excernitur, tum excretio facta præter naturam, toto genere. Si partim vtile, partim inutile, quali- 45 tate. Si vitiosa res excernitur, sed plus quam corpori conuenit, quantitate.
- III. Ipsa actionum læsio, seu actio læsa. Huius species sunt tres. Vel enim prorsus tollitur, vel minuitur, vel deprauatur.
- 45 Iam si intelligitur quot sint actiones, tot & læsiones comperiemus. Actiones in genere, animales, vitales, naturales. Animalis sensus motionis, memoriæ, ratiocinationis, &c. Minuitur actio, vbi acute quidem videt oculus, sed non potest tam diu durare quam antea. De- 50 prauatur quum quis quæ simplicia sunt, duplicia putat. Tollitur, si oculus nil prorsus videt,

De tertia parte Medicinæ, quæ Σημειωτική dicitur, omnium difficillima, ita etiam iure utilissima.

Signum est vocabulum relatiuum, quod intelligi non potest absque signato, non tantum secundum dici, sed etiam secundum esse. Galenus in libello Spurio, de Historia Philosophica, ut & Aristoteles in lib. priorum analytic. exponunt signum Philosophice, vel logice, & dicunt esse * mentis coniunctum, &c.

Omnia signa Medice sumpta, si signorum essentiam spectamus, aut sunt signatarum rerum causæ, aut effecta, aut connexa cum causâ & effectû. Vt iris est effectum signum rotundæ nubis. Pleraque vero neque sunt effectus, neque causæ, sed quiddam coniunctum vtrique, ut tussis cum expuitione.

Si consideremus secundum id, quod nos spectamus, alia sunt salubria, quæcunque scilicet, indicant sanitatem in toto; aut parte corporis, alia insalubria, quæ contrarium ostendunt.

De salubribus & insalubribus Galenus scribit in lib. Artis parvæ. Item de Temper. Dividimus etiam signa ratione temporis, ut morbum alia indicant præsentem, ut cognoscamus ubi, & qualis sit morbus: alia præteritum, ut cicatrix: alia futurum, ut prænoscamus morbi eventum, huc *κρίσις*, & modi *κρίσις*. De prognosticis Galenus scribit in Aphorismis, in comment. in lib. prognosticorum Hippocr. ubi ita exposita sunt, ut nihil desideres, siue in acutis, siue in aliis morbis. De his rebus etiam habes lib. de crisiibus, de different. febrium, præsertim vero lib. de locis affectis. De iis vero, quæ præsentem morbum indicant, & ostendunt qualis sit morbus, ex professo scripsit in lib. 6. de locis affectis. Signa febrium habes lib. de different. febrium 1. ad Glauconem, lib. 3. de Crisiibus, In methodo.

Fontes ex quibus omnia signa eiusmodi sumuntur.

Tota hæc doctrina posset ad quatuor capita reduci, sed nos perspicuitatis causa quinque statuemus.

I. Videndum quænam actio læsa sit. Symptoma esse actionem læsam, sine quo symptomate non potest esse morbus (sunt enim causæ, & effectus conuertibiles) iam antea dictum est. Nullum igitur tam certum morbi signum est, quam symptoma. Quod si igitur recte cognouerimus, quæ actio sit læsa, quo loco & qualis sit morbus, facile perspiciemus.

II. Obseruandum quæ excernantur ex corpore; ex iis enim facillime iudicamus. Sed in his omnibus prænouisse oportet, quæ sit cuiusque materiæ substantia. Neque enim consideramus solum quantitatem, & qualitatem, sed & per substantiam intelligimus sæpe quid ei sint affecti.

III. Expendendus dolor, ut obseruemus quæ partes doleant, quoue modo. Quædam enim partes corporis habent dolorem quasi grauantem. Si dolor est obtusus, hæret in visceribus. Si longus, in neruis. Si latus, in membrana.

IIII. Animaduertendum etiam utrum tumor aliquis sit præter naturam, & an aliqua pars intumuerit, nec ne. Corpus igitur bene contrectandum, ut reperiatur an aliqua sit durties, vel tensio.

V. Notanda etiam sunt propria accidentia, quæ morbū qualibet in parte priuatim consequuntur: ut si quis laboret pleuritide, laborat inflammatione, quæ potest in aliqua parte consistere. Sed non eadem habet accidentia, quæ ibi. Sunt etiam alia signa coindicantia, ut aer, victus ratio, vigilia.

De quarta parte Medicina, quæ Conseruatiua dicitur, quod præsentem sanitatem in corpore humano conseruet.

Pars hæc, si rem recte expendamus, a Therapeutica nõ differt, neque ab ea distinguitur, quod cum ex ipsa rei natura, tum ex Galeni doctrina intelligitur. In libello Galeni ad Thrasybulum, ubi utrum gymnastica pertineat ad Medicinam cap. 2. disputat. Hoc facit discrimen inter conseruatricem, & curatricem: quod secundum maius, & minus dicantur. Item lib. 1. de sanitate tuenda, Corpora inquit nostra esse in perpetuo fluxu, igitur semper aliquid effluere. Qui igitur volet conseruare sanitatem, eum oportet semper tantum & qualitatis & quantitatis reponere, quantum, & quale effluxit. Debemus igitur considerare primum temperamentum eius, quod effluxit. Deinde etiam temperamentum eius quod in locum effluxit reponendum est. Si qualitas mutata est, restituatur, atque etiam ita de quantitate. Si id fecerimus, quasi per insensibilia negotium transigemus. Habet itaque præseruatiua locum, ubi exiguum quiddam effluxit. Sed ubi magnum aliquid elapsum est, curatiua utendum. Galenus hanc totam partem diligentissime persecutus est in libro de tuenda sanitate.

Hoc igitur loco temperamentum, quod in physiologia cognouimus, est ad subiectum accommodandum. Atque primo temperamentum illius subiecti, id est, corporis considerandum. Secundo instrumentorum ratio expendenda. Deinde utrum aliquid sit in corpore immutatum præter id, quod effluxit. Si enim nihil aliud sit immutatum, Medicus in eo solum est, ut cibum exhibeat ea quantitate, & qualitate, qua temperetur id quod effluxit.

Præseruatiua versatur circa rationem victus, aerem, repletionem, & vacuitatem, exercitia, & lapsus exiguos, ut sunt lassitudines. Item circa cruditatem. Huc pertinent libri de alimentis: de cibis boni, & mali succi, de attenuante victus ratione. Huius partis etiam est consideratio locorum, regionis, aeris, exercitiorum, excretionum, &c. Ex his videtur verum esse id quod

id quod quidam affirmarunt de ἀεὶ παθεῖν, quod scilicet corpus humanum semper ægroter. Dicitur enim is, qui conseruat sanitatem considerare semper paruum lapsum, & perpetuum fluxum corporis, cui semper aliquid decedat. Atque sic etiam omnia cætera in perpetuo esse defluxu, arbitrati sunt quidam, vt Anaxagoras, &c. Sed ad hoc respondetur, nos si velimus loqui vt philosophi, vtq; ratio docet, de corpore humano omnino concedere illa esse in perpetua passione. Quod Galenus aperte affirmat quoque in lib. de tuenda sanitate. Verum Medici id non curant, nisi ita muretur, vt actio aliqua iam sit læsa. Quod si id factum non est, restitunt lapsum illum, aut victu, aut alia ratione. Neque Medici, neque alii vocant id lapsum, quia nō curant intelligibiles, sed sensibiles lapsus. Verū quidem est corpora humana semper affici, sed affectiones non considerantur a Medicis, nisi in magna latitudine. Atque hoc modo secundum Medicos negatur ἀεὶ παθεῖν.

Quomodo cibus sit exhibendus in accessione particulari.

15 In acutis morbis per totum paroxysmi tempus cibus non est exhibendus. Quod si æger ferre non possit illam moram, tunc exhibeatur quatuor horis ante accessionem, vt sit iam cōcoctus quando fit accessio. In continuis morbis detur eo tempore, quo paroxysmus est leuissimus, & calor mitissimus, & tempore ægotanti consueto.

20 Pharmacum dicitur quicquid natura alterat, & aer, & quæ secant, cōtundunt, &c. quæ mutant, aut conseruant.

Omne vero pharmacum, aut vacuat, aut alterat.

25 Vacuamus autem multipliciter. Primum aut venæ sectione, aut purgatione (quæ sunt perspicuæ, & frequentissimæ purgationes) aut inædia, aut mouentibus sudorem, aut medicamentis discutientibus, aut per vrinas, aut per menses, aut per hæmorrhoidas. Atque sic vel vacuamus totum corpus, vel partem aliquam. Inædia vacuat per accidens, & ea non semper possumus vii: multa enim sæpe id prohibent. Galenus 10. Method. sunt quidam ita affecti, vt si non detur cibus, primum incidant in febrim, &c. Nec omnes morbi per inædiā possunt euacuari. In pituitosis inædia est utilis; in reliquis non itidem.

30 Alterationis species multæ sunt, sed possunt comprehendi sub his nominibus, quod, scilicet, alia species sit concoctio, alia digestio, vel distributio, ἀνάδοσις (noui practici nil fere per hanc aliud quam concoctionem intelligunt) alia alteratio proprie dicta (alteratio a Galeno vbiq; bifariam diuiditur, vt sit vel mutatio qualitatis, vel loci, proprie tamē cum loquimur, non est alterationis species, sed motus, verum Medici sub alteratione etiam comprehendunt) quæ nil aliud est, quam mutatio qualitatis in corpore. Alia præparatio, ista autem non fit vno semper modo. Est etiam disputatio, an sit concoctio nec ne: item, an humores statim ab initio detrahendi, an vero prius concoquendi.

35 Sed de hac re ita statuendum. Primum præparationem fieri, quando crassa inciduntur, vt cum dicimus, cibum præparari ventriculo, si bene manducamus atque masticamus in ore: attenuata enim facilius a partibus, in quibus collecta sunt, digeruntur. Secundo, fit etiam præparatio, quando meatus * cum, scilicet, vena aliqua obstructa est, ob quam causam medicamentum trahere commode non potest. Sed hæc præparatio præcedit purgationem fere, non concoctionem.

40 Tertio cum adhibemus detergentia, quibus humores lentos partibus adherentes detergimus.

45 Quarto cum humores acutissimos retundimus, temperamus, & benigniores reddimus per medicamenta βλαναγενή. Quæ vero pus mouent concoctioni *

Concoctio vero generaliter omnem reductionem humoris cuiusque ad benignum, id est, similem significat. Specialiter vero cum humor ita mutatur, vt in substantiam mutantis conuertatur.

50 Percurrantur iam omnes species facultatum medicamentorum, & apparebit omnes reducendas, vel ad euacuationem, vel alterationem.

Vacuamus vero multis modis, sed duo sunt præcipua genera. Primū, cum totum corpus vacuatur, scilicet, per venæ sectionem, purgationem, sudorificum aliquid, vel menses. Alterum cum pars aliqua, vt per nares, & palatum vacuatur cerebrum. Item cum scarificamus, atq; medicamentis e pectore aliquid educentibus vitmur. Venæ sectio tum requiritur solum. Primum vbi morbus est magnus. Secundo cum & vires constant. Tertio cum ætas neque puerilis, neq; senilis est. Sed obiciet fortassis, non abundare sanguinem. (Galenus lib. de curandi ratione per venæ sectionem: item 4. comment. de ratione victus in morbis acutis, & in methodo) Ad hoc respondetur. Vt morbus non superet, vena secanda est, etiam si non abundet sanguis. Idque causa malignitatis ipsius, vt in pestilente febre vehementiæ ab-

fecti loci nobilis. Hic tamen exceptiones sunt ut in pestilente; quamvis non sint propriae exceptiones, quia neque in pestilentibus vires constant. Secamus autem non semper ut vacuamus, sed ut & deriuemus ab affecto loco, & reuellemus, & prohibeamus, ne possit ad eum locum fluere. In iis autem, qui nondum ægrotant, sed præseruari volunt, profecto sanguinem non educimus, nisi cum redundat: Illis autem quos scimus breui tempore colligere sanguinis copiam, & morbis esse obnoxios, aliquando in vere detrahimus. Tempus venæ sectionis non est dies, sed omne tempus, cum vires adhuc bene constant, quod est in principio morbi. Vide Galenum de curatione per sanguinis missionem. Cæterum cauendum est, ne ventriculus sit plenus, vel cruditate laboret. Ideo autem mane fere sanguis mittitur, quia ventriculus tunc est vacuus, & cibum per totam noctem consumpsit. In iis vero, qui nihil fere comederunt ante, nil vetat etiam vesperi, vel de nocte sanguinem mittere. Dicunt quidam, si sanguis mittatur sano visu debilitari. Id vero non solum in visu, sed & in reliquis sensibus, si ita sentiant, fieri probabile est. Si vero in plenis sanguinem mittamus, aut sanguis transpiret, non solum non hebetatur visus, sed etiam acutior redditur. Galenus ideo in lib. de sanguinis missione capite 7. obtusum habentibus visum, & sanguine redundantibus, venam secandam præcipit.

De purgantibus.

In purgatione quatuor fere sunt consideranda. Primum virium robor. Secundo utrum humores sint crassi & lenti: quod si tales sint, non ad purgationem accedendum, nisi incisi, & deterfi fuerint. Tertio, utrum meatus aperti sint, alias frustra exhibebitur, ut si venæ mesaraicæ sunt obstructæ, tum igitur referendæ. Quarto utrum aliqua sit inflammatio, in partibus vicinis, mesara, ventriculo, & hepate, tunc non purgandum est.

De quinta Medicinæ parte, quæ Therapeutica, seu Curatiua dicitur.

Non recte Celsus, & alii ipsum sequentes, Medicinam (hoc est, hanc partem a qua vera Medicina nomen habet) in tres partes distribuerunt, eam, scilicet, quæ victu curat, quæ medicamentis, & quæ manuum opera. Ex sine .n. supra intelligi potuit vnam tantum esse partem Medicinæ. Pars certe non habet tres partes, sed tribus utitur instrumentis. Quæ præcessit pars plerumque victus ratione utitur, & ita fere nihil, quod animaduerti possit a consueta ratione, recedit, ut omnes norunt, medicamentis vero raro utitur, manuum opera numquam fere.

De victus ratione.

Cibus, & potus necessaria sunt corpori, propter causam, quia quotidie aliquid decedit ex corpore nostro, quod nisi restituatur, viuere diu homo non posset: Ultra enim 7. dies absque cibo ad longissimum, vitam protrahere non potest. Cum igitur ad conseruationem corporis tum requiratur, cur ad curationem adhibetur? Nullus est morbus, qui indicet, requirat, vel postulet cibum aliquem: imo quando exhibemus, tantum adhibemus fomentum morbo, & quo magis nutrimus, eo magis etiam lædimus, quantumque adhibemus cibi, tantum morbi subleuationem retardamus, quia impedit naturam: sæpe enim morbos internos nec Medicus, nec cibi, nec medicamenta, sed natura curat: cuius actio si a cibo distrahatur, ita agere contra morbum non potest, sed occupatur in cibo concoquendo.

Principia in curatiua methodo obseruanda. Cibus non exhiberi vquam nisi propter conseruationem virium. Virtus corporis est quæ curat. Natura omnia facit primo, proxime, & proprie, Medicus secundo, siue per accidens. Per cibum vero seruantur vires corporis, vnde & ipsi dicuntur curare morbos.

Quomodo Galeni loci de scopis victus intelligendi?

Victus, seu cibus nemini fuit exhibitus, nisi vires posset conseruare. Virtus igitur sola indicat cibum exhibendum. Scopus vero morbi quantum & quale. Quale natura, & causa morbi. Morbus omnis repudiat cibum, & docet non esse exhibendum. Febres acutæ, quæ decimum quartum diem excedunt, dicuntur ἐν μεταστάσει, ex recidencia. In cibo semper detrahendum vsque ad statum. Cibus indicat virtus. Quantitatem virtus cum duratione morbi. Qualitatem essentia, seu qualitas causæ. Cibus neque calefacit, neque frigefacit, sed relinquit corpus quale accepit. Medicamenta vero mutant corpus, & qualitatem. Inter medicamenta

camenta, sunt quædam media, quæ & alimenta, & medicamenta dici possunt: quæ sunt alimenta, quatenus ex ipsorum substantia restauratur nostra substantia: medicamēta vero ideo dicuntur, quatenus qualitate ipsorum mutatur qualitas corporis nostri.

Præter hæc consideranda sunt ætas, cōsuetudo, regio, exercitium, & huius generis alia, sive de substantia, sive quantitate, sive qualitate.

De sexta parte Medicina, quæ Chirurgica dicitur.

Tradiderunt hanc partem Hippocrates in lib. de fracturis, de ossibus, & medica. Galen.

Methodo. 3. 4. 5. 6. lib.

Paulus Ægineta summam horum librorum complexus est in vnico suo sexto libro.

F I N I S.

Disputatio de Saporibus, quatenus hi vtilis sint ad peruestigandas Medicamentorum vires: in qua etiam aliæ quædam vtilis scitu quæstiones declarantur.

A V T O R E

Thoma Erasto Medico D.

RESPONSIO THOMÆ
ERASTI AD OBJECTIONES
D. DOCTORIS I. C. CONTRA THE-
ses de Saporibus disputatas.

PVT ABAM nuper, cum Galeni sententiam, quam nos sequebamur, tam acerbè carpebas, te recondita quædam habere, quæ nobis obiiceres. Magno propterea desiderio, tuas obiectiunculas expectauimus, ad quas nunquam certe respondiſſem, si ad vnum me scripsiſſes. Nunc cum aliis, atque etiam auditoribus meis legenda exhibuiſti, ne illi tecum fallantur, sed rectius omnia cognoscant, examinanda nobis erunt, quæ ad rem pertinere videbuntur. Interdum attingemus etiam a proposito aliena, cum occasionem nobis præbebunt talia dicendi, ex quibus causa dilucidior reddi possit. Sequutus autem sum ordinem tuum, nisi cum aliquando vno in loco exposui, quæ tu diuersis in locis de eadem re scripsiſti. In Syllogismi formam præterea, vt res esset planior, redigere studui, quæ ἀσπλογίως scripsiſſe tu ceteri potes. Talis videtur prima statim obiectio, quæ hoc modo institui poterit:

Quod planius nobis herbarum nomina suggerit, quam facit sapor, magis conducit ad medicamentorum facultates cognoscendas. At planius faciliusq; odor, quam sapor, ea nobis indicat. Ergo odor, quam sapor, conducibilior est ad inueniendas pharmacorum vires. Si propositio tua est vera, efficiam ego colores, quam odores ac sapor, multo euidentius docere, qua sint medicamēta quælibet potestate prædita. An qui plantam aliquam diligenter inspexit, & colorem eius accurate considerauit, vbi eandem iterum videt, non melius citiusq; agnoscit, quam si vel odorem vel saporem illius percipiat? Si non est hoc in omnibus verum, in plurimis certe, ne in omnibus dicam, verum est.

Sed dic quæso, nomen ad rem præsentem quid facit? An putas eum, qui nouit quo nomine plāta aliqua appelletur, mox vim facultatemq; illius peruidere? Si ita est, plariq; omnes idiotæ rectius ac doctius de herbarum viribus differuerint, quam multi Medici, & quam tu quoq; in hoc scripto tuo disputes.

Illud præterea falsum est, planius ex odore, quam ex sapore, herbas agnosci & dignosci. Equidem frequenter, imo quotidie vsu venit, vt quæ odor indicare nequiuert, sapor indicet. Ergo cum nec propositio, nec assumptio vera sit, de complexionem quid sentiendum nobis sit, vides.

Verum enimvero placet assumptionem paulisper concedere. An hinc consequetur, medicamentorum vires per odores felicius indagari posse? Non credo. In causa est, quod haud paulo plures visu, quam olfactu, stirpes agnoscimus, quarum tamē facultates nobis colores nequaquam felicius significant quam odores. Confirmatio quam adiciis, æque est lubrica & falsa. Odorum, ais, differentiarum notiores sunt, quam saporum. Idem hoc non ita multo post repetis. Vnde non excidisse, sed præmeditato tibi dictum esse conicio. Addo ergo Maiorem. Quod notiores habet differentias, plus adiuuenti adfert medicamentorum facultates inuestiganti. Ergo præstabunt hac in re saporibus odores. Vides, opinor, hic quoque vtramq; propositionem falsam esse. Nemo dubitat ex coloribus coniecturam aliquam de temperamento, licet obscure, sumi posse. Nec minus confessum est, colores colorumue differentias notiores nobis esse, quam odorum, ac fortasse etiam saporum. Ex tua erga summptione concludetur, plures nos vires medicamentorum ex coloribus cognoscere, quam ex odoribus. Quod cum sit manifeste falsum, necessarium est, tuam propositionem, ex qua id efficiebatur, falsam esse.

Assumptio non meo, sed Philosophorum ac Medicorum præstantissimorum iudicio prorsus falsa quoque est. Intelligere ex eo debebas, quod nomina imponere paucis omnino odoribus potuerunt. Quod tamen si naturæ nihil adimit, vt tu recte dicis, argumento nihilominus est, homines doctos non tam multas habuisse odorum species cognititas, quot saporum. (Quanquam hic quoque plura fortasse ignoramus quam scimus.)

Non nescio res infinite plures esse, quam nomina. Et hac de causa non potuisse singulis nomina imponi, haud inficior. Hoc aio, quæcunq; cognitæ sunt rerum differentiarum, illas aut nominibus aut oratione ab eruditis distinctas expositaq; esse. Clarius & verius est hoc, quam vt dubitari de eo possit. Ergo si qua res non est aut nomine aut oratione declarata, nominataq; ea vel prorsus latuit, vel eadem esse cum alia quapiam propter affinitatem ac similitudinem visa est. Iam non est multis cur ostendere velim, per pauca nos habere odorum discrimina, quæ sint oratione expressa. Saporum certe plura suas habent appellationes. Quinimo

imo saporum nomina indita sunt odoribus quoque, illis præfertim, qui nutrimentum indicare posse videntur, ut vel hac ratione distingui possent. Non obscure patet, minus commode rem in quibusdam succedere. Quis enim, ut alia mittam, animo concipiat odorem salsum, nitrosum, amarum? Claudicat ergo tua ratio ista non minus, quam superior.

5 Sane Galenus in 4. cap. de different. Sympt. ex Platone recenset idcirco veteres non omnibus rebus nomina imposuisse, quia plurimas tantum adhuc ignorarent. Iam res aliter habet. Nihil enim ferè nescitur eorum, quæ sciri possunt, hac in parte. Nisi tu fortasse plures quam omnes alii, quod tamen nondum apparuit, odorum differentias percognoueris. Profecto qui verum fateri volet, non de se modo fatebitur, verum etiam de aliis, crebro nos olfactu

10 cere quædam, quorum odores verbis nullis eloqui possumus. Sed ne in re omnibus testatissima sim longior, quod supra feci, hic quoque ultro faciam; odorum differentias tibi, emundatissimæ scilicet naris homini, notiores esse concedam. An propterea vere concluderis, ex odore, quam ex sapore medicamentorum vires plenius commodi

15 rum vires inquirimus, quam odorem, affirmavit. Pro causa attulit, quod odor illius dumtaxat substantiæ index possit esse, quæ ad nares usque peruenit. Peruenit autem ea, quæ ab odoratis rebus exhalat. Iam non alia, quam quæ a calore in tenuissimum spiritum cõuerfa est, exhalat. Quam ob rem non de omnibus medicamenti partibus, sed de ea tantum, quæ se ad nares diffundit, conicere ex odore possumus.

20 At vero per pauca reperiuntur corpora, quæ in spiritum exhalationemque tota conuertantur, nisi ignis vi in fenum soluantur. Non enim partes habent eiusdem naturæ omnes, & ad expirandum similiter idoneas, quæ vehemèter olent, ut de inodoris taceam, quorum numerus est maximus. Et quæ odorata sunt, tempore sæpe odorem perdunt, nulla ferè sensibili substantiæ imminutione facta. Quod cum sit omnibus hominibus testatum, probatione nulla eget. Quinimo iam dicta planissime demonstrat. Nam si æque essent ad exhalandum partes omnes aptæ, in spiritum aliquando omnes soluerentur, nec odorem ante amitterent, quam tota in ambientem corpora dissoluta dissipataque forent.

30 Quæ odorem amittunt, quasdam partes in superficie extenuatas possident, aut humorem tenuem coctumque continent, qui breui totus in vaporem conuersus, expirat. At terrea crassaque partes, ut quæ nec dum exenuata sint, remanent odore destituta. Porro certum confessumque est omnibus veritatis studiosis, imo cunctis hominibus, in plerisque odoratis medicamentis, partes non paulo plures inesse, quæ effluere nequeant, quam quæ attenuari & in vaporem solui queant. Hic rursus non ratione, sed sensu opus est. Accipiat, qui non credit quam

35 prorsus odor euauerit, & remanentes partes cum illis quæ expirauerunt conferat. Quod cum fecerit, nos nihil non rebus consentaneum dicere perspiciet. Quæ huc usque diximus, clare ostendunt, primum quidem, non de omnibus medicamenti ex odore certi aliquid colligi posse. Plurima namque odore carent, de quibus aliud nihil affirmare possis, quam calorem ea ignauum adeo habere, ut per paucas partes extenuare potuerit, aut ita temperata ab initio fuisse, ut olfactum exhalatio mouere nequiverit. Deinde vero ne de odoratis quidem omni tempore odor iudicat, quippe facilius in quibusdam euane

40 nescit quam sapor. Et cum vigent, suosque adhuc seruant odores, nihil de illis partibus, quæ ad exhalandum non sunt aptæ notæ, certi pronunciarum adhuc poterit. Hoc odor iudicat solum, partes in corpore odorato quolibet contineri quæ a colore percoctæ extenuataque sint hactenus, ut in aerem diffundantur. An vero aliæ in eodem medicamento substantiæ partes reperiuntur, quæ huc usque non sint elaborata, ostendere nullo pacto valet.

45 Non sic in lingua saporibusque res habet. Non enim vna aliqua pars sola medicamenti linguam contingit, sed omnino omnes ac singulae pro sua natura potestateque sensationem in ipsa excitant. Ne hic quidem alio quam sensus iudicio est opus. Sæpissime accidit, ut re aliqua degustata, plures lingua diuersosque eodem tempore (aut mox alios post alios) nonnumquam etiam contrarios saporibus percipiat. Quod certissimo nobis est argumento, plures eodem tempore medicamenti partes linguam attingere, cum interea odor non nisi vnus nares feriat. Quare cum nares solum extenuatas in halitum expiratasque partes, linguam autem prorsus omnes sapore præditas concipiat, quis tam est iners, qui non gustatum hic odoratum præstare concedat? Quod si lingua, quam nares plures nos vniuscuiusque medicamenti potestates cognoscere docet, necessario consequitur obiectum linguæ saporibus, plus adferre nobis hac in re commodi, quam obiectum narium siue odores. Idem quia tu quoque vidisti, in eo tamen acquiescere non voluisti, credere me oportet, te aut non satis intellexisse, aut studio dissimulasse. Horum alterum inscitia, alterum si nihil aliud, certe imprudentiæ argumentum foret.

Exposui ista paulo verbosius, non tamen quam oportuit, quia omnes tuos conatus vna fere ista ratio irritos facit. Hæc est causa, cur saporibus quam odoribus plus tribuendum cum Galeno cæterisque viris præstantissimis putemus, non illa, cuius tu mentionem facis, quod homo odoratum habet, teste Aristotele, imbecillimum. Quamquam non inficias eam, difficultatem hinc quoque plurimum augeri. Tanto enim minus probe exacteque odorum differentias, quam saporum dignoscere potest homo, quanto saporum discrimina diiudicare certius potest, hoc est, quanto gustatus est odoratu in nobis præstantior ac melior.

Sequitur alia obiectio. Moschum & Zibettum rectius odore, quam sapore iudicamus. Ergo plus tribuendum odori. Hoc te inferre voluisse vaticinor. Odorata olfactu potius quam gustu cuiusmodi sunt, iudicari perlibenter fateor. Ita etiam saporibus gustu certius ac verius dignoscuntur quam olfactu. Atque semel ut omnia dicam, sensuum vnusquisque certissime de suis obiectis iudicat. Cum scire cupimus, quod nam ex duobus aut pluribus medicamentis suauius aut insuauius, acutius aut remissius oleat, quis miretur si olfactum non gustum consulamus? Tunc enim non aliud, quam odorum discrimina quaerimus. Ita medicamenta recentia ab antiquis, integra a putridis, vera ab adulterinis, bona a malis aptissime distinguimus. Atque odorem hic nobis non parum seruire, vel ex libro ad Pisonem didicerimus.

Cum vero illud a nobis quaeritur, an Moschus Zibettum & huius generis alia, vel sumpta vel illita, certi aliquid in corpus agere possint, non contenti sumus odore, sed saporibus plus confidimus, nisi omnino similes partes tale medicamentum possidere cognitum comperitumque habeamus. In Moscho partium esse diuersitatem, sapor aperte docet, licet quæ odore sunt præditæ, numero facultateque fortasse antecellant. Quare non ex solo iudicamus odore, cum non quæ bene aut male oleant medicamenta, sed quibus morbis mederi possint, præcipue cognoscere studemus. Quod longe aliud est, quam cum odoris tantum causa, ut reliqua vnguenta, expetimus, & inter se conferimus. Ergo falsum est antecedens, nec probas quicquam. Quod si aliter tu accepisti, ad rem nihil facit, nec quod tu putas, ex eo efficitur.

Haecenus argumentis te probasse opinaris, odori plus tribuendum esse in inuestigatione facultatum medicamentorum. Iam illud agere videris, ut nos, quia aliter sentimus, non recte facere probes. Non enim quo modo aliter tua accommodem video. Quam feliciter hic quoque laboraris, mox patebit. Sic igitur te argumentari voluisse diuino. (Oedipum me subinde, non Dauum, esse oportet.) Odor plura nos docet, quam sapor; male igitur tu facis, qui omnem naturæ & temperamenti cognitionem acceptam fers vni saporibus. Repetis eandem postea sententiam (de consequente loquor) in tertia & quarta parte tuarum obiectio- num. Neque tamen reperies vlllo in loco dictum a nobis fuisse, solum saporibus indicare nobis temperamenti qualitatem. Quinetiam in prima ista thesi, tua reprehensio valide confutatur. Nam odori hic etiam aliquid tribuimus, & saporibus non necessarium esse explicatis verbis scripsimus.

Ita Thesis habet. Naturæ ac generationis saporibus notitia ad cognoscendas medicamentorum facultates, multo quidem est quam odoribus (quamquam pene similis vtrorumque generationis modus esse videatur.) vtilior, non tamen necessaria prorsus existit. Sane quod vtilitatem quidem præbet ad alicuius rei inquisitionem, attamen vsum necessarium non habet, tale non est per quod solum, quod quaeritur, inuestigari queat. Quippe sine quo aliquid inueniri nequit, id ad eiusdem inuentionem omnino est necessarium. Atqui saporibus viles quidem, non tamen necessarios esse ad perspiciendas medicamentorum facultates, quas temperamentum parit, ex Galeni sententia recte vereque diximus. Quid igitur in mentem tibi venerit, ut saporibus tantum nos deferre affirmares, nescio.

Probatio certe tua est vana, ridicula, putidula. Nullam ais, odoribus facis postea mentionem amplius, Ergo saporibus ascribis omnia soli. Quasi vero non licuerit mihi odores præterire, qui de saporibus, non de odoribus, præcipue agere statutum haberem. An propterea inutiliter iudicare existimari debebo? An ideo saporibus omnia deferre videbor? Possem, si odoribus nihil concederem, alteri cuiquam qualitatem partem laudis istius adscribere. Deinde cum odorem non plane inutilem esse dixi, licet non æque vtilem atque saporibus concesserim, rursus nihil conficis. Præterea si nullam prorsus odoribus mentionem fecissem, an propterea nihil eos operæ præstare censuissem?

Adde quod tui fortasse oblitus, mox affirmas, nos in secunda thesi odoribus atque saporibus causas indagare, & de origine harum duarum sensibilibus qualitatibus in eadem agere. Id si verum est, non prorsus nullam odoribus mentionem facio. Ita tuis temet rationibus subinde refellis, pro quo tamen officio non magnas tibi habemus gratias. Etsi odoribus causas in præsentem loco non ex professo excutere animus esset, non tamen prohibere voluimus, quominus tu, & quicumque vellent, id faceretis. Ex istis sic expositis clare vides, neque antecedens, neque consequens tuæ ratiocinationis consistere posse. Quod cum sit manifestum, negari

negari nullo pacto potest, quin falso tu nos accuses, quasi de medicamentorum facultatibus indagacionem obscuremus.

Bonum sit fortasse hic quoque acumen tuum considerare, argumentaq; expendere, licet vix ad formam redigi aliquam posse videantur. Complexio tua hæc est, Obscuratur natura medicamentorum indagatio, cum sapore contenti, non etiam odorem in suis cassis inquirimus. Libenter hic tibi assentimur. Eandem nostram quoque mentem esse, vel ex ipsi thesibus docuimus. Nihil ergo erat opus, vt probare velles, quod ego iam ante sponte tibi dederam. Sed consideremus medium seu causam, qua probas. In omnibus enim naturæ actionibus, præcipue attendenda est concoctio. Haud scio, an cum hæc scriberes, de certa argumentandi forma cogitaris. Si cogitasti, talis, nisi fallor, erit:

Quisquis non in omnibus naturæ actionibus præcipue attendit concoctionem, is methodum inuestigandi pharmacorum virtutes obscurat. Porro qui sapore contentus non etiam odororum causas perquirat, non præcipue attendit concoctionem in naturæ actionibus: Ergo methodum inquirendi pharmacorum vires obscurat. Nos, quia non ex solo sapore temperamentum perdiscendum putamus, hoc argumentum, in quo tamen non omnia placent, valere sinemus. Pars prima propositionis primæ, ita probatur: Quod efficit vt res gratum in gratumue spirent odorem, præcipue in omnibus naturæ actionibus obseruandum est, At concoctio id perficit. Etenim odorata bene cōcocta sunt, fœtida male. Ergo concoctio in naturæ actionibus diligenter & ante omnia consideranda est. Ex concoctione porro intellecta, iudicium de gradu caloris siue actionis erit facile. Ne videar rixari velle, atque minuta quædam superstitiose confectari, omittam multa quæ suspecta mihi sunt, ac illud expendam, quod odorata bene concocta graueolentia vero incocta seu cruda dicis esse. Nimis enim crasse vel indistincte a te dictum id mihi videtur.

Ergo duo hic sunt consideratione digna. Vnū, quod fœtida cruda ponis esse. Alterum, quod cruditatem hanc in plantis a nimio calore fieri putas. Si odor malus semper a cruditate proficiscitur, necessario sequitur, vt, quæ natura fœtida apparent nobis, cruda semper sint, nec vnquam percoquantur. Tunc hyoscyamus, testes Castoris, Sagapenum, Assa fœtida, & infinita alia, numquam sunt perfecta, semperque intra fines terminumq; perfectionis a natura sibi præscriptum, permanent. Etenim vnum quodque ex his perfectum non ante censeri potest, quam recte sit concoctum: si numquam recte concoquuntur, numquam perficiuntur. Dici tam non potest, ea semper plus quam ipsorum naturæ conueniat concoqui, quam non potest credi, calorem numquam ad maturitatem suam ea perducere. Neutro igitur modo cruda existimanda sunt. Quod si aliquando eam perfectionem consequerentur, vt sibi simile producerent, nec tamen grauiter olerent, suspicionem aliquam cruditatis fœtor fecerit fortasse. Quod cum eueniat numquam, iniuriam facis naturæ, eiusq; opifici Deo, cum cruda vocas, quæ ipse eousq; percoqui voluit, quousq; autoris iussui patientia percoquantur. Etiam fœtentes plantæ suas habent, easque perfectas & absolutas concoctiones. Nec minus probe suos habent succos, pro sua natura elaboratos & perfectos, atq; illæ habent, quæ sunt iucundissimo præditæ odore.

Frustrate hic excusaris, homini comparata sic dici. Certum enim testatumque omnibus est, ex odoratis pariter atq; fœtidis, inueniri quæ calefaciant & quæ frigefaciant hominis corpus. Quare si hæc partim ab imbecillo, partim a valido nimis calore fiunt, illa quoque ab vtroque fieri oportet. Quod si non modo grauis, sed etiam suauius odora maiore simul minoreque calore generatur, falsum est, benevolentia a temperato seu moderato, grauiter autem olentia vel ab effœto, vel nimio calore produci, comparatione facta ad nostra corpora. Aromaticum, Moschi, Zibetti, mentionem tantum faciam. Quis non ista a calore plus quam temperato, si ad nostra referantur corpora, gigni confiteatur? Quis rursus non violas, & rosas, frigidiores esse nostro calore concedat? Non igitur pro excusatione adferre hoc poteris.

Iam illud consideremus, quod cruditatem a nimio etiam calore nasci censet. Quid te deceperit videre mihi videor. Medici nonnumquam crudos appellant calidos etiam biliososq; humores, tamen si multo, quā expediat corpori, calidiores existant. Sed hoc tuā causam nihil omnino iuuat. Etenim eiusmodi humores, non ante crudi putantur nominanturq; quam naturæ imperium detrectarunt, morbosque in corpore excitare cœperunt. Hoc tempore, natura, non vt eos generet elaborare nititur, sed vt malitia eorum expugnata, ipsos redigat in ordinem, studet. Crudi igitur tantisper vocantur, dum secunda, ista concoctione superentur, hoc est, dum effrenes in corpore hincinde vagantur, nec imperio facultatis naturalis parent. Cum primum vero eos hætenus compescuit, vt vel expellere extra corpus, vel alias frenare possit, concocti, alio certe modo, dicuntur, quam humores cæteri, qui naturæ motum seruarunt, & in hunc finem generati sunt, vt alimentum corpori sint.

Eodem igitur tempore, intra corpus humores aliqui sunt concocti & elaborati, & præ-

terea crudi, ampliore indigentes concoctione, non quidem ut fiant, iam enim sunt, sed ut malitiam, quam induerunt, deponant, naturæque pareant. Si 4. librum Aristot. de Meteoris studiose perlegeris, videbis eandem rem, comparatione ad diuersos seu fines seu usus facta, coctam pariter crudamque vocari posse. Τέλος δὲ ἔστι τὸ αὐτὸ πᾶσι, inquit Aristoteles, ἔτε ἐφο-
 μύοις ἔτε ἐπιπομύοις, ἀλλὰ τοῖς μὲν πρὸς ἐδωδὴν, τοῖς δὲ πρὸς ῥόφησιν, τοῖς δὲ πρὸς ἄλλην ῥεσίαν. 5
 Quocirca alio respicientes dicimus bilem putridam esse crudam, quam cum sanguinem dici-
 mus esse crudum. In hoc spectamus perfectionem, per quam nutrire partes possit. In illa na-
 turæ obedientiam ad expulsionem.

Quod si in allio tales reperies humores, facile patiar, ut crudos eos appelles, atq; adeo a calore vehementiore huc perductos opineris. At vero cum natium allii, aliorumq; graue- 10
 olētium pharmacorum succum crudum nominas, nihilo rectius loqueris ac sentis, quam si recte & secundum naturam affectos succos probum videlicet sanguinem, crudum nominare iudicareq; velis. An succus natium allii omnis, qui in omni allio temporeque omni reperitur, tam est effrenis, ut formæ eius numquam pareat, sed perpetuo eidem resistat hæcenus ut im-
 perio ipsum subiicere suo numquam valeat? 15

Hoc si dici cogitarique non potest, (non enim redundant plantarum corpora excre-
 mentis, ut animalium corpora, quod & res, & experientia docent, ac Aristot. in 13. proble. sect. comprobatur.) multo minus illud vere dicatur, eum nostro calori comparatum crudum ap-
 pellari posse. Nam nec frigidior est nostri corporis calore, nec eiusdem est excrementum, actionem imperiumque ipsius defugiens. Si quidem intra corpus numquam fuit, nec futu- 20
 rus etiam est, nisi admoueat. At tum medicamentum erit, calorem habens longe, quam noster est validiorem. Hoc, tamquam instrumento, natura vitur ad disseccandos crassos len-
 tosq; humores, & huiuscemodi alia opera perficienda. Si ob eam causam allii succus cru-
 dus est nominandus, erit omnium calidorum, imo plane omnium succus, crudus dicendus.

Fortasse pro te adduces Aristotelis sententiam, excrementa & maleolida cruda voci- 25
 tantis. At hac obiectione aliud non efficies, quam quod Aristotelem recte loquentem, te non recte intelligere demonstrabis. Etenim excrementa, & quæ in corpore nostro grauiter or-
 lent, recte cruda nominantur, eo, quo iam exposuimus, modo. Calor enim ad certam usque
 meram agere in ea debebat, ut ad benignum statum perduceret. At in allio humorem, qui
 iam finem suum assequutus est, ne, si possit quidem, mutare amplius velit allii forma. Et quo 30
 humores & excrementa foetent illie magis, tanto hoc sunt pacto crudiora, & naturæ actioni
 magis rebellia. Ita namq; ista coqui oportet, ut pus in abscessibus concoquitur. Quanto v-
 numquodq; coquitur melius, tanto minus male olet. In causa est, quod corpori quod non foet-
 tet assimilatur, quantum ipsius natura patitur, proxime.

At allii succus, quanto coquitur perfectius, & ad naturam allii, quæ foetida est, accedit 35
 propius, tanto redolet grauius. Nisi ita fieret, ne concoqueretur quidem. Siquidem conco-
 ctio aliud non est, quam rei, quæ cōcoquitur, cum ea, quæ coquit, assimilatio. Hæc vera cau-
 sa est, cur excrementa corporis nostri foetida, cruda vocantur nonnulli, nihil autem aut parum
 male olentia, concocta. De coctione enim non qualibet, sed ea, de qua dictum fuit, intelligi
 oportet. Quæ simpliciter cruda sunt, hoc est, a calore imbecillo nihil perpeffa sunt, ea tantum 40
 abest, male ut oleant, ut plerumq; nihil oleant, nisi putredinē quampiam contraxerint. Quod
 per facile illis accidit, cum præsertim abundant, aut alia quavis ratione naturæ imperium de-
 trectant. Exemplo vrina tibi sit cruda, quæ tam non olet grauiter, quam aqua fontana, cui si-
 milis sæpe cernitur.

Hæc ego in allii exemplo exponere pluribus volui, quia tu quoq; eo pro exemplo uti 45
 voluisti. Ratio eadem est Meconii, hyoscyami, aliorumq; talium, quatenus odorem obtinent
 siue gratum siue ingratum, quicquid tu tandem sentias. Poteris, siquidem libet, hac de re sect.
 13. problem. Aristot. perlegere, quo rem plenius perspicias. Causas boni maliq; odoris in præ-
 sentia exponere velle, neq; opportunum neq; commodum est, ut qui nostra defendere, tuasq; 50
 obiectiones confutare, tantum instituerimus.

Vehementer velim, te, quando in obiectionibus contra tertiam thesin tantopere con-
 tendebas, non posse ex sapore seu leui gustu infinitam quatuor naturarum in mitionibus di-
 uersitatem percipi, memorem fuisse eorum, quæ hic dicis, ex odore bono & malo coctionem
 attendi posse, ex coctione attenda (verba tua sunt) facile de gradu actioneq; caloris iudicium
 esse. Non enim minus sub sensum sapores cadunt, quam odores. Nec minus, sed multo ma- 55
 gis & apertius in suas causas resolvere possumus, ut Galen. Arist. alii, & nos paulo ante decla-
 rauimus. Quinetiam tu non aliter hic odorum causas inquirere iubes, quam per eam metho-
 dum, per quam sapores ad fontes suos reuocamus. Potes hinc intelligere, quam candide no-
 bis ista infra obiicias, quæ tibi non incommodare ex odore temperamentum inuestigaturo,
 hic censeres. Quod ad nos attinet, non erat opus ut multis probare contenderes, odores posse
 in suas causas reduci. Illud

Illud potius egisses, vt Galenum male contrarium tuæ sententiæ iubere ostendisses, cum scilicet sapor plus, quam odori, confidendum, exemplo rosarum proposito, demonstraret. Ad hæc tu cur files? An quod reponeres in contrarium nihil inueniebas? Cur ergo non fatebare, veritatique cedebas? Galenus certe non exemplo, quod ad declarandum propositum adhibuit solum, sed ratione motus, contra tuam opinionem sapor plus, quam odori, tribuere nos docuit. At hæc supra sunt exposita. Pone odorum omnes nobis differentias esse notissimas. Finge nos facile, imo facillime cuiusque speciei causam intelligere posse. Verum nihilominus erit, nares non nisi de partibus in vaporem solutis: linguam non de vna aliqua, sed de omnibus, aut saltem pluribus, medicamento partibus iudicium sententiamque ferre posse. Arbitror te, nisi clausis oculis, vt medicamentorum vires nos inquirere supra docebas, ista præterire velis, perspecturum tandem esse, quam sint ieiuna & cruda quibus nos oppugnas. Si cruda sunt putida, putent plus allio tuo.

Plurimum tibi debebo, si, quid ad rem præsentem faciant quæstiones tuæ quæ hic sequuntur, ex te didicero. Prima est, An cum Galeno putemus odorata omnia calida esse. Altera, An defluuium a sicco extenuato per calorem in humido, odorem existimemus. Nobis de odore non secus mentionem facere propositum fuit, quam vt obiter eum ad inueniendas medicamentorum potestates, minus aptum esse sapore indicarem tantum. Quare sine causa interponis hanc disputationem. Sed quia huc vocas, huc eundem, seu potius celeriter hæc pertransendum erit. Vtrumque credimus, si modo per defluxum intelligis, non ipsum habitum, sed in eo impressam qualitatem. Neque solum Galenum hæc in parte sequimur, sed Aristotelem quoque ac Theophrastum idem docentes imitamur. Hic in lib. 6. de causis plantarum, ille cum alibi, vbi de odore disputat, tum in 12. & 13. sect. problem. idem planissime & explicatissime docet. Ac nostræ non officit sententiæ, quod frigida quædam sunt odorata. Tamen si enim partes frigidæ in talibus calidas partes sua quadam ratione superant, nec caloris satis ea medicamenta ad calefaciendum corpora nostra habent, ad odorem tamen in certis partibus generandum satis est ille efficax. Quanto enim effectio qualibet caloris est imbecillior, tanto minore opus est quantitate. At vero, si sic sentiamus doceri eupis, quomodo in aqua locus exhalationi esse possit. Deinde quomodo per tam longa terrarum spacia odor moueat vultures. Demum cur frigida & crassa odorem fundant, cum ex ipsis nihil defluat.

Ad priorem interrogationem pueri pro me interrogati respondebunt. Si reuera nescis, quid de te dicam, dubito. Si nosti, frustra interrogas.

Secunda plus habet excusationis, & iam olim ab Aristotelis interpretibus mota fuit. Quod illi responderint, legere apud eosdem poterit, qui volet. Ego odorum species absque substantia per aerem diffundi multiplicarique haud credo. Neque ex tam longo interuallo vultures odorem cadauerum percepisse concedo, nisi ventus aliquis partem vaporum eo deportauerit, vt Auicenna existimauit. Qui in venationibus exercitati sunt, quam procul feræ homines præsentiant, quoties ab ea parte ventus spirat, qua ad eas accedunt, norunt. Decipere eas cum venatores volunt, operam omnino dant, vt ea parte appropinquent, qua aduersum quidem ipsi ventum, feræ autem auersum habeant. Quippe hoc modo proxime accedunt, priusquam odore prodantur.

Equitanti mihi accidit semper, vt equi longissime animaduertent ex odore equas, quoties ab his spiraret ventus, tardissime cum nos sequeretur. Qui horum nihil obseruauit, venatoresque interrogare non poterit, is in cadauerum, florum, aliarumque rerum odoribus siue malis siue bonis, vento spirante experiatur. Commemoravi hæc ideo, vt hic quoque sensum docere intelligamus, quid verum sit. Nemo enim hinc non intelligit, in corpore tamquam subiecto odorem inesse, eumque a vento longissime dispelli posse. Non enim si qualitas odor esset absque materia, (sicut sunt rerum species, per quas omnia videmus) a vento moueri vllam in partem posset. Non impedit ventus, modo aer clarus sit, quo minus ita res cunctas cernamus vti cum nullus spiraret cernebamur.

Frustra hic sonum nobis obiecerit aliquis. Non enim talis est qualitas, sed aeris quædam percussio. Quare cum aere moto necesse est ipsum moueri etiam (suo tamen modo) quod non habet locum in odore.

At vero Homerus, inquit, de vulturibus affirmauit. Quasi vero aut verum necessario sit, aut credere nos mox oporteat, quod vel Homerus vel alius quisquam citra rationes contraque experientiam existimauit ac dixit. Si talibus omnino fides adhibenda est, illud etiam pro vero admittere cogemur, eos cadauerum odorem ante percipere quam cadauera sunt. Hoc enim ex Vmbrii Aruspici peritissimi testimonio Plinius narrat, scilicet triduo ante aut bi-duo volare vbi cadauera futura sunt. Sed huiusmodi Astrologi diuinatores credant. Quibus haud difficulter persuaseris, ea quæ non sunt in rerum natura, perinde agere ac si iam extant, cum quæ fuerunt quidem, non tamen extant amplius, efficaciter operari persuasissimè

mum habeant. Philosophi contra, res quaslibet ita, non secus, agere certo sciunt, vt existunt. Deinde non exposuit Homerus, quomodo tam procul percipere odorem potuerint, sed aduenisse tantum narrat. Postremo non hoc vidit Homerus, sed ab aliis accepit (nisi Poerarum more fabulari voluisse putetur.) vt qui plus centum post bellum illud annis claruerit. Sed nimis multa hac de re.

Quod præterea difficile putas ex Galeni principiis dicere, cur violæ Nymphææ vitiumque flores iucundum spirent odorem ex substantia humida, frigida, crassa, lenta, tam est facile in Galeni doctrina versato explicare vt auditores mei, omnes præclare te id, si nescias, docere possint. Poterit idem tibi præstare Theophr. lib. 6. de plantarum causis, cap. 25. poterit Aristot. in suis proble. hunc tibi nodum explicare, vt reliquam philosophiam taceam. Non indiges hac in re mea opera. Illud mihi monendus es, istos flores non esse absolute frigidos ac humidos, sed ad hominis corpus collatos, dici tales. Quod si per se tales forent, nec insitus calor cæteras qualitates vinceret, alimentum neq; coqueretur, neq; distribueretur, neq; omnino viuerent nutriturq;. Non potest lenta humiditas prohibere, quo minus aërea & extenuata a calore partes effluat, cum præsertim flaccessere mox cernantur a defluxu isto. Quinimo ex ipso glutine calefacto, quo nil est tenacius, exhalare vapores ignorat nemo. Autores prædicti tam non dubitant hac de re, vt cum aëreis & elaboratis particulis opinentur etiam terreas & crassas exhalare, quarum permixtione odor in proximo minus appareat gratus. Quo pacto igitur mirum tibi videatur, si ex Ambra, Moscho, & aliis tenacibus, præterea ex violis & frigidioribus etiam plantis, elaborata a calore partes expirent?

Hæc te mouent, vt an odor ἀπόροια sit, qualem Galen. Aristoteles, & peritissimi quicq; existimarunt, dubites. Ex quo facile intelligi potest, quam facile tibi persuadeat, quisquis noui aliquid adfert. Fructus te ac flores, quos repositos in tuis ædibus sæpe videre potuisti, admonere debuerunt, substantiam ex ipsis aliquam resolui, siue frigidi sint, siue calidi. Equidem qui ex his odorati sunt, cum odorem amiserunt, cutem rugosam & vacuam manifeste habent. Si congenitum calorem humidum istud aëreum crassis lentisq; adeo humoribus permixtum coquere attenuareq; potuisset, vt odorem conciperet, cogitasses, quomodo idem exhalare etiam faceret, minus dubitasses.

Nullus est fructus ita frigidus, nulla planta, nullum aliud medicamentum non lapideum, quod non vetustate flaccidum rugosumq; fiat. An aliter tale fiat, quam per substantiæ alicuius vacationem? Ergo si in non odoratis hoc etiam contingit, quomodo in odoratis, in quibus calor est amplior, & subiectum magis aptum natum ad exhalandum, fieri non facillime optimeq; poterit?

Galeni de Rosa exemplum, quod tuæ causæ obstare plurimum vidisti, facile te erudire potuisset, si veritatem scire desiderasses. plura nos sapores, quam odores, docere. Tu certe hic palam fateris, factum tibi Galeni in dissimiles partes obtinentibus medicamentis non discernere. Quod si in hisce saporem plus conferre concedis, quam odorem, cur in aliis non concedas, in quibus tamen non est æque multiplex partium discrimen, haud facile causam iustam adduxeris. Et vt aliquam protuleris, parum profeceris. Pars enim maxima pharmacorum ex natura dissimilibus partibus composita est. In plerisq; igitur, contra quam probare volebas, per sapores quam odores commodius feliciusq; temperamentum inquiremus.

Neque vero magno mihi hic opus est conatu ad probandum, res plerasq; ex diuersis substantiis siue dissimilibus partibus conflatas esse. Ipsi namque oculi etiam hic omnem facile controuersiam dirimant. Considera, si quidem adhuc dubitas, ea solum non oscitanter, quæ dicta mihi hactenus sunt, nec ampliorem ostensionem requires. Si namque in plerisque rebus partes quædam inueniuntur, quæ in halitum solutæ, effluere in ambientem possunt, aliæ non possunt, iam dissimiles in tali medicamento partes inesse constat. Nemo est, qui non in vna aliqua re, diuersos aliquando comprehenderit sapores. At non possunt distincti specie sapores, in eodem omnino in hære subiecto. In diuersis igitur partibus eos inesse oportet. Quare ex diuersis etiam partibus compositum erit. Ergo, cum, qui exercitati sunt, in omnino plurimis rebus sapores diuersos reperiri animaduertant, certum est, in omnibus talibus diuersas inesse substantias.

Velim te plantarum naturam animo, si oculis non potuisti, contemplatum fuisse, & quomodo cum nutritur, tum auerentur, fructumq; producerent, obseruasse. An tu formam ista munera diuersa obire sine diuersis instrumentis cogitas? Sane vt ex consimilibus partibus in animalium corporibus, instrumenta conflantur, per quæ suas actiones exercet, ita in plantis quoque rem habere verisimile, imo necessarium est. Non refert, quod hic obscuriora sunt omnia, quam in animalibus. Satis est quod proportionem aliquam omnes hic esse oportere periti intelligunt, consentuntq;. Galenus istam in pharmacis partium diuersitatē, non modo in tercio de simpl. facul. libro, vbi ex professo argumentum hoc tractat, verum etiam alibi passim

passim probat, declarat, demonstrat, inculcat. Quo fit, ut minus operæ pretiūm putem, pluribus hic ostendere velle, præsertim vero cum ipsi etiam oculi in plerisque; verum esse doceant, nec tu negare ausus fueris. Quamquam enim in vltima tuarum obiectionum parte in dubium reuocare videris, non tamen in plerisque; inueniri eam inficiaris. Quin etiam chymistarum authoritate comprobas, quæ hac in parte omnino multū valere debet, cum sensus, rationem, experientiam, habeat consentientem.

Supra modis omnibus contendebas, odores aptius nos ad indagationem facultatum in pharmacis perducere, quam saporibus. Iam cum ad conclusionem ventum est, teque, quod maxime volebas probare nequiuisse cernis, tantum egregie vtilis esse ais, id quod ne nos quidem vnquam negauimus: ut ex iam ante dictis patet. Idem tibi hoc loco accidit, quod illi, cui, cum amphoram instituisset, rota currente vrceus exiit.

Postremo loco partem thesīs accusas, quæ vtriusque; qualitatis causas propemodum eandem esse dicit. Eam, quia non magni tumet facis, nec admodum serio oppugnas, haud opere confutanda nobis visa sunt, quæ hac in parte obiciis. Discrimen odoris & saporis in cōtione Aristoteles primum, deinde etiam Theophr. in libro ante citato cap. 24. & 25. satis declarauerunt. In nutrimentis verum dicit esse, at non in medicamentis. Ratio est, quia in multis vt Moscho, Maiorana, odor deprehenditur gratus, sapor ingratus. Videtur ratiocinatio tua hæc esse. Grati & ingrati non possunt eadem esse causæ. Sapor & odor in multis medicamentis hæcenus pugnant, vt hic sit gratus, ille ingratus. Non habent igitur eandem causas.

Primum facile tibi illud dederō, non prorsus eandem esse odoribus & saporibus causas. Hoc in parum aut nihil redolentibus, ac saporem nihilominus minime fatuum habentibus, patet. Neque nos eandem omnino, sed prope eandem esse vtriusque qualitatis causa diximus. Qui discrimen nouisse desiderat, Galenum, Aristotelemque; consulat. Hoc primum est.

Secundum est, quod eas partes, quæ odorem iucundum obtinent, saporem ingratum habere minime planū certumque; est. In Moscho & Maiorana partes amaras comprehendī a lingua liquet. At eandem illas exhalare odoreque suo iucunde nares afficere, id nondum liquet. Ratio contrarium potius docuerit.

Tertium est, quod nondum video, quomodo nō idem calor, dum subiectas partes terreas perurit, humidumque; consumit, ac sic amarum saporem gignit, aliquas in halitum conuertat, quæ cum sui sensus organo similitudinem & familiaritatem habeant, cum lingua non habeant. Quantum enim linguæ temperamentum, ab olfactus organi temperamento differt, tantum necesse est obiecta quoque; differre. Itaque; nihil prohibet quod siccius est, (exempli gratia) quam vt linguæ conueniat amicumque; sit, olfactus organo maxime esse familiare.

Postremum est quod valde hallucinatis, cum aliam causam odoribus vel saporibus in cibis, aliam in medicamentis somnias. Quoniam eiusdem generis eadem omnino sunt propinquissimæ causæ. Ergo si alias eorū, qui in cibis, & rursus alias eorū qui in pharmacis reperiuntur, statuas propinquas causas cogeras, velis nolis, concedere, eos genere differre. Quod cum absurdius sit, quam vt te concessurum sperem, absurdum illud etiam fatearis oportet ex quo id consequbatur. Quinimo tu in obiectionibus tertie; propositionis, quamuis pro tuo more dubitare videaris, nihil verare ais, quo minus saporibus differentias ad medicamenta etiam extendamus, vtinam in cæteris ad veritatem similiter accedas. Galenus in 1. de alimēt. fac. capite 1. diserte affirmat, cibos eandem cum medicamentis facultatem habere, cum quibus sapore conueniant. Vide quæso, quam ad pauca, cum pronuncias, spectes: quod Aristot. reprehensione dignum putauit.

Parum scite Aristotelis propositum considerasti, qui eum de odoribus ac saporibus non generatim differuisse arbitraris. Non desunt authores, qui hoc nomine Aristotelem Galeno præferunt, cum de saporibus extremis disputant, quasi hic eos solum, quatenus actionis medicamentorum in corpus humanum indices sunt; ille, quales per se & in sua natura sunt, considerarit. Non cogitasti animalia omnis generis herbis vesci? Quod si quæcunque; nutrire aliquod animal possunt, nutrimenta nominanda sunt, vana erit tua distinctio. Equidē hac ipsa de causa ingenerauit Deus rebus omnibus suos saporibus, vt non homines modo, verum etiam cætera animalia ex sapore odoreque sibi familiarem cibum consecrari, noxium autem fugere possent.

Videris hic etiam verbis Aristotelis perperam a te intellectis, deceptus, ita scripsisse. Fortasse non apud ipsum authorem, sed alium quempiam legisti, quod permultis occasionem errandi sæpe præbuit. Aristoteles duas odoribus species facit. Harum vna ad saporibus pertinet, quorum index est & nuncia. Inde factum est, vt eodem quo saporibus modo in species diducta sit. Altera non est saporibus nuncia, sed in illis plerumque subiectis inest, quæ saporibus habent minime gratum. Itaque; non vt indices saporibus siue alimenti, sed vt remedia quædam

frigiditatis vel humiditatis cerebri, aut certe voluptatis gratia expetuntur. Hoc pacto solos homines odores appetere tales asseruit, quod bruta non nisi nutrimenti causa odores consequentur. Hæc est sententia Aristotelis, qua nec dixit nec sensit non easdem ipsorum utrobique causas esse, quatenus odores existunt. Exposui ista, quemadmodum alia quædam pluribus in hac prima parte, ne, cum tu postea repetis, ego quoque repetere toties eadem cogere.

Haecenus operam te lulisse ostendi in confutatione primæ thesisi: iam postulat ordo, ut similiter, quæ contra secundam obiecisti, examinem ac refellam. Dicimus in secunda thesi, sapores temperamenti proprietates consequi; non a forma, nisi per mediū temperamentum, fieri. Hoc tibi vehementer displicet; nec tamen contrarium probas. Etenim hoc tantum agere videris, ut sapores non ex nudis siue solis elemētorum qualitatibus nasci ostendas. Non tanto conatu opus erat, hoc ut ostenderes, quod nemo umquam negasset. Ego certe nunquam dubitavi, sapores qualitates esse, quæ ex varia sicci humidique mistione & concoctione in subiectis corporibus orientur. Nec aliis aut grauioribus ad id probandū testibus indigeo, quam thesibus, quæ non modo, quod iam dixi, perspicue probauerint; verum etiam parum æquum censorem te declarauerint. In septima thesi aliud non esse saporem dicimus, quam *πίθος*, affectionemue in humido a sicco, per actionem caloris ea miscentis & concoquentis, ortam, quæ potestatem obtineat gustatum mouendi. Quid potest dici clarius ad te confutandum, cum ex solis qualitatibus absque materiæ consideratione fabricare nos sapores dicitur? Sed præstat argumenta tua examinare, ut quam apte tua probes, pateat magis. Si temperamentum, ais, sequuntur sapor & odor, omne medicamentum erit sapidum atque olidum. Omne enim mistum, quatenus mistum est, temperamenti vires seruat. Puto te hic de perfecte mistis loqui. Nam quæ secus habent, nihil fortasse prohibet, nec sapida nec olida esse. Quid igitur obtinebis, si omnia ista concessero. Nō omnia, dices puto, sapida & olida sunt, & mista tamen sunt, ex quo sequitur, saporem & odorem non esse effectus temperamenti. Miror te plurimum, qui supra contendebas, ex odore temperamentum indagari cognoscique posse, ut qui ab eo nascatur, hic vero neges. Sed hoc iam a te demonstratum velim, medicamenta perfecte mista inueniri, quæ sapore omni prorsus careant. Probe scio te id nunquam perfecturum. Vanum igitur & putidum est primum tuum argumentum.

Vix aliquid inuenies, quod gustari possit, aqua minus compositum mistumque. Eatenim non est omnino insipida. At Galenus cæteri que autores ita de ea loquuntur. Et recte quidem illi ita loquuntur; tu modo recte eos intelligas, vide. Compatata aliis, quæ sapores, magis euidenter nata sunt, saporis experts esse dicitur: non quod reuera omnibus modis sapore destituatur suo. Lingua nostra suum habet peculiare temperamentum, nec nisi excessus iudicat. Quo fit, ut quæ insipida ipsi videntur, sapida nihilominus & sint & videri quibusdam aliis animalibus queant. Sic Galenus alii que omnes non dubitant affirmare, dulcia non omnibus eadem esse, sed alia aliis. Idem de cæteris saporum speciebus est iudicium.

Quod si pressius argumenti vim expendas; cæteris omnibus concessis, non tamen validum erit. Facile namque dederō, multa saporis odori que prorsus expertia reperiri. Sic enim Aristoteles censuisse putatur. Experientia quoque consentire videtur. Lapidem enim multos, & quæ vehementer arefacta sunt, odore ac sapore carere videmus. Neque abhorret ratio, quæ in humido fere saporem, in sicco sapido abluto odorem consistere docet. Ergo ut recte dixeris, omne sapidum esse mistum, ita non retro comeat. Ratio, omne mistum esse sapore præditum. Non enim omne temperamentum siue omnem mistionem sapor consequitur, sed certam. Huius rei causa diximus sapores consequi, non temperamentum, sed temperamenti proprietatem. Ratio eadem est in odoribus. Hæc tu expendere ante debebas, quam nostra confutare, aggredere.

Materiam habere diuersas in medicamentis vires a temperamento, libenter concedo, si materiam patiendi solum, non etiam agendi principium statuas. Actio namque omnis a forma & qualitatibus in materia manat. Alia ratio fuerit, si per materiam intelligas mista corpora, ex quibus coeuntibus deinceps alia fiant, ut ex butyro, sero, caseo, fit compositum, quod lac nominamus. Talem namque materiam agere nemo negabit umquam sanus. Cum Auicenna cibos agere qualitate ait, materia, & tota substantia, nihil tibi patrocinaur. Hic enim agere ei dicuntur materia, quæ aptam habent materiam, quæ in substantiam nutriti conuertantur. Nec dissentit interim a Galeno, qui toti tribuit substantiæ. Certe potentiæ, quæ medicamentis a materia insunt, (quatenus scilicet a qualitatibus efficientibus & forma substantiali materia distinguitur) omnes passiuæ sunt. Quare minus recte locutus videri poteris, etiam tunc, cum recte te sentire demonstraueris.

Casiam & cinnamomum primis qualitatibus nō differre, falsum est, tamen si discrimen metiri proprie non possimus. Siue enim gustum siue rationem consulas, discrimen inuenies. Multa, ais, medicamenta sunt, quæ suauissima gustui etiam videntur pari interuallo distare a calidissimo

calidissimo & frigidissimo, quæ actionibus aut effectibus plurimum tamen distant. Si per actiones intelligis, non omnes, sed quas temperamentū producit, pernego verum esse. Tam enim non dignoscant in actionibus differentiam cæteri sensus, quam non potuit recte affecta lingua discrimen in sapore percipere.

5 Audiamus cætera. Si sapes sequuntur temperamenti proprietatem; idem habentia temperamentum, eosdem habebunt sapes, & contra, quæ eosdem habent sapes, idem possident temperamentum. At Opium & Absinthium eundem habent saporē. Ergo idem temperamentum. Quod cum seipsum refellat, palam erit temperamentum non habere vim tribuendi saporē mistis, sed contemplandam quoq; materiam, a qua vnumquodque tenue
10 aut crassum dicitur. Hæc tua sunt.

Si vel teipsum, vel Galenum de saporibus disputantem, a cuius nos sententia in nostris thesibus non discedimus, recte percepisses; non istis argumentis nos oppugasses. Imaginaris tibi materiam quandam esse, in quam inuolēt casu qualitates elementorum, eamq; suo quodam modo subigant. Aliter in mistionibus ratio habet. Non enim qualitates in materiam
15 omnis qualitatis expertem inuadunt, sed secum adferunt. Hinc fit, vt quod multum obtinet caloris ignei vel aerei, multum quoque habeat ignis vel aeris. Et quod multum sicci terrei, multum etiam terræ contineat. Hoc primum cogitare tecum debebas.

Deinde perpendendum illud tibi fuerat, medicamenta fere omnia non ex elementis primo constare, sed ex iam ante, imo pluries mistis composita esse. Corpus hominis Galenus
20 non ex elementis, sed ex quatuor humoribus, vt materia propinquissima generatum factumque ostendit. Hos rursus humores ex cibo & potu factos constat, quos ipsos etiam ex succis terræ pronatos liquet. Etenim animalia plantis vescuntur, plantæ ex terra succum sibi familiarem attrahunt, amarum, dulcem, acidum, qualis scilicet cuiusq; naturæ maxime familiaris existit. Semina certe in terram coniecta, dum sibi vtilem ac conuenientem alimoniam ex
25 terra attrahunt, non pura elementa attrahunt, sed ex elementis compositum succum. Eum si inueniant, pulchre crescunt. Sin minus, contabescunt & tandem emoriuntur. Vix aliam adferunt, cum Hippocr. tum alii, causam, cur quædam vno in loco feliciter aut infeliciter proueniant, quam in alio.

Quod cum Auicē. exponit, complexionēs in primam quæ ex elemētis coiit, & secundam, quæ ex iam ante mistis orta est, dispefcit. Exempla apud hunc & eiusdem interpretes
30 inuenies aptissima. Sanguinem tibi & ex eo generatum lac consideranda propone. Ille non ex elementis sed ex pane, carnibus, herbis, vino, aliisque talibus iam ante mistis fit. Illa quoq; non ex Elementis, sed mistis multo prius succis concreuerunt. Cum ex ipsis sanguis generatur, non ex nudis aut solis sine materia qualitibus generatur, sed ex eorum materia transmutata procreatur. Quare iam calidior & crassior, iam tenuior & frigidior, mox aliter atq;
35 aliter, (pro natura scilicet materiæ, ex qua fit.) affectus apparet. Sic pro modo sanguinis lac generari pinguius, crassius, suauius, aquosius, nemo rusticus ignorat. Ratio eadem in plantis & fructibus obseruatur.

Quamuis vero ex tam diuersis, at non raro pugnantibus partibus, res fiant, ab vna nihilominus forma ita vniuntur, inq; vnam societatem colligantur, vt quam diu sub imperio formæ continentur, inter se pulcherrime omnes conspirent. Retinentur autem in hæc societate,
40 aliæ facilius aliæ difficilius, prout magis minusq; permixtæ fuerint. In absinthio admodum est istas partes difficile separare, in lacte per facile eas diuelli separarique posse cuncti homines norunt. Quæ si tu, vt debuisses, considerasses, facile isto labyrintho, in quem te imprudens
45 coniecisti, expediuisses.

Opium & Absinthium eundem saporē cum habere scripsisti, non nuper vtrumque gustasti. Si enim gustasses, & quæ Gal. in 75. cap. 3. lib. de simpl. fac. disseruit, ponderasses, nec eandem, nec sinceram in vtroque amaritudinem statuisses. Etenim longe aliter afficitur lingua, cum Opium gustat, quem cum Absinthium percipit. Quod ad amaritudinem attinet,
50 non inficior, quatenus in vtroque eadem est, ab eodem temperamento profectam natamque esse.

Tenuitas & crassities materiæ, si accurate loqui velis, nec frigidiora nec calidiora medicamenta facit, sed qualitates in materia existentes. Verum est, tenuiora facilius citiusque in corpora agere, penitusq; in profundum descendere, calidioribus & crassioribus. Interdum
55 etiam, quæ tenuiora sunt, mediocriter calidis minus calefaciunt, propter celerem per densas partes transitum. Nos certe nullibi diximus in inquisitione de medicamentorum facultatibus, non esse præter alia multa etiam tenuitatem & crassitiem inspectandam. Ne hic quidem igitur habes, quod nobis aduersetur. At quod te parum circumspecte loquutum esse probet, non nihil habes.

Tale illud etiam est, quod Galenum scribis a positis suis principiis resiliisse, cum inge-

nii subtilitatis causam exponit. Sane si Galenus se contra te defendere posset, facile arguente te doceret, se non a suis principiis hoc in loco discessisse. Quod sæpe temperamento adscribere quædam minus commode videtur, idcirco ab eo factum fuit, quod præter id nihil adesse rebus certa demonstratione cognouisset. Non inficias eo, ipsum aliquando animaduertisse non omnium causas in temperamento inueniri posse. Sed ex aliis locis, non ex eo, quem producis, probandum tibi id fuerat. Qui, quæ paulo ante de temperamentorum siue complexionum diuersitate diximus, exacte considerat; rationem fortasse reddiderit non ineptam, cur alius alio cerebrum, sanguinem, spiritus, habeat tenuiores vel crassiores, vnde fere de ingeniorum felicitate & infelicitate iudicium fieri solet.

Sed hanc disputationem, utpote subtiliorem in præsentia libenter omittam, atque vltro tibi concedam, opinionem, quæ temperamentum formam esse rerum statuit, & ab eo solo omnes naturæ actiones deriuat, recte iam olim explosam fuisse. Addo, ne Galenum quidem in ea semper perstitisse, sed aliam nonnunquam causam quæsiuisse. Pro confesso pono, artificem ac formam quamlibet aptius concinniusque agere, cum instrumenta apta habet, quam cum inepta & inconcinna sunt. Ne animam quidem igitur, non melius exercere suas operationes sentio, cum cerebrum habet apte conformatum, quam cum crassius est, quam expedit. Fatebor præterea in præsentia, crassitiem atque tenuitatem non a temperamento, sed a virtute corpus efformante prouenire. Ab eadem quoque raritas & densitas cutis, aliarumque partium, nec non, si ita libet (parum enim hic curo) acutus hebesque sensus producantur.

Quid ex omnibus istis vel cum Galeno vel nobiscum pugnat? Prorsus inutilis est ratio cinatio tua. Non possunt omnia ad temperamentum referri. Ergo ne saporum quidem. Vel sic: Ergo ex saporibus non licet de temperamento coniecturam capere. Tu, si potes, ista ut recte cohzereant efficit, priusquam nobis te persuasurum speres. Nostra disputatio non ea temperamento attribuere vnquam cogitauit, quæ tu imprudenter, ne dicam inscite, somniasisti. Non igitur nos rem obscurare, sed illustrare disputando studuimus. Tu vero etiam post disputationem, nescio quo animo consilioque, tenebras offundere frustra contendis.

Recitabo aliud argumentum tuum: Qui affirmat saporem proprietatem consequi temperamenti, non a forma, nisi per medium temperamentum emanare, is omne momentum in temperamento ponit, formam ociosam facit, materiam nullam habere usum asserit. Vos in secunda thesi id affirmatis: Ergo in solum temperamentum omnia refertis. Negamus propositionem tuam veram esse. Eam ubi probaueris, erit quod tibi pro ingenio atque officio donemus. Fingis ita nos tibi responsuros, ut argumentari tu soles. Sed tandem, credo, vidisti, nos non excludere formam, ut sæpe scriptitalisti.

Cur non aperte eam posuerimus, quæris? Respondeo nos apertius in thesibus ponere nec potuisse nec debuisse. Primum quia accuratior formæ consideratio, instituto nostro non erat necessaria. Deinde quia breues esse nos in thesibus decuit. Postremo, quia saporum non recte ad formam, tanquam ad proximam medioque carentem causam reduci videbantur. Hoc agebamus, ut cur, & quomodo, saporum ad peruestigandas medicamentorum facultates conferrent, indicarem. Ideo proximas eorum causas, non remotas inquirebamus. Quod ad formam attinet, nemo ambigit, reor, quin vnica sit in re vna, in qua tamen saporum reperuntur diuersi, interdum etiam contrarii. Quo fit, ut tuo etiam iudicio, in formam tanquam proximam causam inter quam & effectum nulla intercedat alia, referri non possint. Ita namque diuersas in rosa facultates in vnum odorem reduci a Galeno non debuisse aiebas.

Ego mehercule non aut dubitavi aut negavi vnquam, formam primum esse in cunctis rebus naturalibus mouens, adeoque principem causam, cum aliarum omnium affectionum, tum saporum etiam. Qua de causa ne excludere ipsius actionem videremur, mentionem eius in thesi facimus. Rursus ne in eandem velut propinquissimam causam referre eos putaremur, interuenire temperamentum, cuius proprietatem statim sequerentur, monuimus. Ausim credere, te, si aliquando positus affectibus rem expendas diligentius, non aliter facere nos debuisse, affirmaturum. Quod ut facere minore negotio possis, ac ut causa tota liqueat magis, paulo altius quædam repetere libet.

Insunt in rebus naturalibus, siue quibusdam siue omnibus, vires quædam & potestates, quas a temperamento nasci nemo peritus dixerit, qui præter id, formam quandam substantialis effectricem inesse illis sentit. Hoc cum dico, ita intelligi cupio, non posse actiones, quæ a talibus virtutibus manant, notis elementorum qualitatibus attribui. Talis est torpedinis facultas, quæ se contingentes tremulos reddit. Talis Echeneidis pisciculi virtus, qua naues onerarias a valido etiam vento impulsas euidenter remoratur: si modo verum est, quod de hac re scriptum reliquit Aristoteles. Talis fortasse vulgo noti lapidis magnetis potentia est, qua magno ad se miraculo ferrum attrahit, attractum retinet, & quæ præterea ipsum efficere scimus. Dixi fortasse, quia non nescio, argumenta minime aspernanda proferri posse, quæ aliunde vim hanc manare in Magnete probant.

Hæ vires etsi absq; temperamento subiectis rebus non insunt, sicut nec ipsa forma quoque, nõ tamen per temperamenti potestatem ita insunt, vt cū aliæ plurimæ affectiones, tum sapes inesse cernuntur. At iam ante dictas affectiones, illi etiam, qui præter temperamenti proprietatem formam aliam nullam agnoscere admittereque videntur, in vnam duasue notas qualitates reduci posse negat: verum ab occulta quodam nobis virtute, siue a tota pendere fluereq; substantia asseuerant.

In saporibus res longe aliter habet. Notum est, non tantum doctis, sed etiam idiotis, eos ab elementorum qualitatibus salua & incolumi manente substantia, in qua insunt, intendi, remitti, & in alias eiusdem generis species transmutari. Solem calore suo viuifico varie fructuum sapes, cum ex arbore pendentium, tum decerptorum, permutare non negabis. Ac ne elementarem non esse excuses, ignem tibi propono. Hunc pro actionis suæ in cibum atque medicamenta modo, varie eorundem sapes intendere, hebetare, & mutare, nemo nisi amens nescit. Idem quoque aeris, vestium, pælearum, & similibus calor siue ab igne, siue ab alia causa eum conceperint, efficit. Pueri hoc non ignorant, qui immaturos adhuc fructus; in sceno, paleis, lectis, aliisq; locis tepidis ea de causa reponunt, vt suauiores atq; ad edendum aptiores reddantur. Puto etiam te aliquando legisse quæstionis huius solutionem, cur poma gelata pristinum ac natium saporem suum amittant. Ideo euenire hoc scribitur, quia calor, qui siccum humido permiscet, exhalatit vitus a frigore circumstante. Hinc & humidiora euadere ac mox putrescere eadem, si quidem humorem crassiores obtinuerint. Nam quæ tenuiorem possidebant humorem, ea arescere potius quam putrescere, scilicet humore cum calore exhalante. Certum porro est, eas affectiones, quæ a qualitatibus huiusmodi absq; incommodo rerum subiectarum intenduntur, remittuntur, corrumpuntur, inque alias species proprii generis permutantur, ab elementorum qualitatibus, vt propinquis causis, generatas productasq; fuisse. Corrumperet fortasse queant calor & frigiditas illa, quorum proximæ non fuerunt causæ. Qua ratione ipsam quoque formam perdere posse certo modo existimentur. At intendere ac remittere, inque alias atq; alias species, (eiusdem generis dico) transmutare, citra omnem subiecti iacturam, nullam vmquam potuerunt qualitatem, cuius non ortus proximæ causæ extiterunt.

Vix puto te colores nobis obiecturum. Etsi enim hi ab elementorum luce, perspicuitate, & harum inopia siue penuria, tenebris appellatis, varie inter se concurrentibus oriuntur verius, quam ab efficientibus earundem qualitatibus, constat tamen has quoq; non ociosas adesse. Nam & mistio sine his fieri nulla possit, nec illæ conuenire sine his queunt, propterea quod commune habent subiectum. Quantum enim lucis ignei est in re qualibet (non de lumine externo quod abis; sed de interna quæ semper manet, luce loquor.) tantum est etiam caloris. Ratio hæc est, quod vtraque qualitas in igne ita est insita, vt ab ea neutra separari valeat. Idem est de cæteris elementis pro cuiusq; natura iudicium. Hac de causa ab elementaribus qualitatibus colores intendi, hebetari seu remitti, & mutari, nihil, quod animaduerti possit, per se subiecto cernimus.

Nec fere non simul mutantur sapes atq; colores. Paret hoc in fructuum maturacionibus, in decoctionibus, in distillationibus. Semper enim fere vno mutato, alter vna mutatus comprehenditur. Hinc fit, vt non raro de saporum suauitate iudicium ex coloribus faciamus. Certe maturi ne sint fructus, an nõ sint, omnes fere homines ex colore æstimat. Quamquam non inficet, minus esse iudicium ex coloribus de subiectarum rerum temperamento ac viribus tutum & certum. In causa est illud fortasse, quod non calida modo elementa, sed frigida quoque, vt aqua, perspicuitate prædita sunt.

Illud quoq; veritati non obstat, quod inexplicabilis ista colorum in eadem re varietas, pulchritudo, perpetuus ordo, aptaque dispositio, non potest temperamenti adscribi viribus. Nam vt colores oriuntur ac sint tales, hoc ab elementis est, quæ materiam suppeditant, ex quæ, vt sic dicam, fiunt. At vt hoc in loco potius vnusquisque nascatur & appareat, quam in quouis alio, non elementorum, sed formæ virtute fit, quæ materiæ suæ partes omnes ita disponit exornatq; vt vult, hoc est, vt a creatore omnium iussa est. Non minus hoc facere nouit, quam os, carnes, ligamenta, neruos, cætetasq; partes ex sua qualibet materia formare nouit. Quæ cum ita habeant, non poterit dubium videri, quin, quæ iam recitata modo ab elementaribus qualitatibus patiuntur, ab iisdem, vt proxima causa, facta sint.

Equidem quas forma secum potentias inuexit, deque sinu suo promittit, elementorum qualitates per se mutare, non mutata simul re subiecta, numquam potuerunt. In priore mutatione, non priuatio, sed alia eiusdem generis species abeunti speciei succedit. In hac vero cum scilicet facultas aliqua talis perimitur, absoluta priuatio consequitur, nihil eiusdem generis reponitur. Hic enim mutatio siue corruptio, ibi alteratio solum existit. Est igitur in istis (siue alterationes siue mutationes appellare placet) discrimen prorsus maximum.

Torpedo tangentes se tremulos reddit quouis tempore, siue caleat siue frigeat aqua. Quinetiam in sicco, quoad vixerit, hoc est, formam, a qua ea vis prodit, retinuerit (Nā mortuæ cadaver nihil huiusmodi potest.) idem potest. Ridendi facultas in homine, nec alacrior nec ignauior a notis qualitatibus efficitur. Loquor non de actione, quæ voluntati aliquo modo paret, sed de causa ipsius. Hanc eandem siue caleat siue frigeat homo, conseruat tantisper, sicut dum animam seruat. Quod si corpus ab his qualitatibus eo vsque lædatur, vt animæ aptum porro esse domicilium desinat, non mirum est, ipsa abeunte, id etiam abire, cuius ipsa prima & proxima fuerat causa. Similis est in cæteris ratio.

Qua igitur in re nos peccauimus, si formam per medium temperamentum, vt proximam causam, in subiectis rebus sapores producere asseruimus? Non Aristoteles animam calore alimentum conficere affirmavit? Quis propterea ignorat, eam primam veramq; causam actionum omnium in corpore existere? Ipse certe aliter non putauit, sicut eleganter sese explicat in 2. de gen. animal. cap. 4. calorem instrumentum animæ tantum esse apertissime docens. Nec tamen verentur Medici calori coctionem, non repugnante Aristotele, adscribere. Equidem coctionis imbecillitatem per caloris natui augmentum & confirmationem recte depellere student, quoties debilitatum intelligunt. Vides rursus, nos immerito, hoc in loco etiam a te accusari? Percurramus iam reliqua.

Qui temperamentum fontem esse ait diuersarum ex vno medicamento fluentium actionum, formam ipsam in mistis statuit. Vos id facitis. Ergo temperamentum formam ponitis. Quasi vero propositio hic quoque falsa non sit. Nemo præter te vnquam negauit, temperamentum fontem atque causam diuersarum actionum esse. An meatus claudere, calefacere, siccare, concoquere, pus mouere, mollire, abstergere, ex alto trahere, mordicare, & huius generis alia plurima, non præcipue in temperamentum a Medicis recte referuntur? At horum duo, tria, & nonnunquam plura, in vno medicamento reperiuntur. Si omnium dixisses, aliquid dixisse videri poterat. At tunc assumptio tibi probanda fuerat, quod nunquam perfecisses.

Quæ de materiæ, formæ, & temperamenti coniunctione addis, facile admittimus, modo materiam per se principium agendi non putes, quod tamen putare te suspicio est. Laudamus etiam, quod non omnium effectuum causas in temperamenti viribus quærendas esse iudicas. Quemadmodum illud etiam, quod nonnullarum causam concedas. Et his multo amplius, quod idem nostras theses velle confiteris. Quod difficultates dissimulanter præterisse nos postremo addis, pro more tuo dicis. Non enim aut debemus aut potuimus in tam paucis versibus omnia commemorare, quæ cuiuslibet somnianti occursum viderentur. Deinde vt nihil dissimulasse nos credere melius posses, tuas obiectiones pene, quam nos deceret, supersticiosius refutauimus. Itaque non prorsus inutilis opera tua fuit. Etenim qui falsa docuerunt, magnam sæpe aliis, teste Aristotele, occasionem præbuerunt, veritatem vel inueniendi vel planius explicandi.

Iam ad tertiæ propositionis obiectiones peruenimus, vbi minus mihi laborandum video, cum pleraq; iam sint declarata. Et quod primum ais, hoc loco nos omnem temperamentorum noticiam & regulam in medicamentis saporibus deferre, sæpe iam falsum esse ostendimus. Ipsa certe thesis nihil tale habet, sed hoc solum indicat, qui norit a quali temperamento singuli sapores generentur, eum sapore alicuius medicamenti probe percepto, eiusdem temperamentum, quoad eius homini liceat, agnoscere. An hic per solos sapores temperamentum intelligendum indagandumq; dicimus? Huc pertinet, quod mox quæris, quo sint referenda insipida, si ex sapore perdiscenda omnia putemus. Pueros nouisse arbitror, eandem esse contrariorum naturam. Certe ratio quæ sapida iudicare docet, eadem quid de insipidis censendum sit, monet. Nec turbare te debet, quod insipida omnia nobis putata, non æque sunt frigida & humida. Est enim hic, vt in aliis speciebus, magna latitudo, in qua non possunt exquisite omnia distingui.

Tolerabilius est, cum quæris, an ita ex temperamento de sapore, vt ex hoc de temperamento, coniectura facienda sit, quamquam nodum habet quæstio explicatu minime difficilem. Supra quoq; eandem attigimus. Si sensus aliquis temperamenti foret, vt est gustatus saporum index, haud cuncter affirmare, eandem rationem futuram, siue ex saporibus de temperie, siue ex temperie de saporibus coniceremus. At temperamentum non hoc modo sentiri, sed ex effectibus tantum intelligi potest, quantum eius intelligere hominem licet. Tactus namq; excessum qualitatum dumtaxat, non proportionem earundem percipit.

Verumtamen esto, ratio in vtrisque eadem ponatur, vt quantum hinc causæ tuæ atrocitatem accedat perspiciamus. Consequetur, ais, vt quæ idem habent temperamentum, eandem etiam obtineant saporem. Detur hoc quoq;. Ergo myrrham & mel eodem sapore prædita confiteri vos oportebit. Hoc iam non bene additum est superioribus, siquidem prius probari

probari oportebat, idem omnino esse in utroque medicamento temperamantum. At vehementer metuo ne possis. Etenim ratio quam adfers, in eodem scilicet caliditatis & siccitatis gradu a medicis ambo poni, plane elumbis est & euanida. Non enim ignoras graduum istorum magnam esse latitudinem, ut in qualibet infinitæ propemodum differentiæ maioris minorisq; reperiantur, in quo probando frustra verbosior sima futurus cum nemo id nesciat.

Præterea velim dicas mihi, unde nam cognorint medici utrumq; calefacere siccareque in secundo ordine. An ex actione, quam in corpora hominum utrumque impressit? Iudicium hoc periculosum est admodum, cum exacte metiri temperamentū hinc volumus. Multas namque differentias sensus non percipit, tantum maiores excessus notat. Sæpenumero etiam, nisi cauti simus & omnia dispiciamus, quod minus calet, æque calidum censebimus, propter tenuitatem substantiæ.

Sed ne hic hæere velle videamur, faciamus illos, qui ita statuerunt, nō esse vlla in re falsos, & utriusque medicamenti effectiōnem ad amussim perspexisse. Nihilominus quod tu putas, confectarium non erit. Habet enim myrrha diuersissimas, non minus quam rosa, partes, quarum vi peptica est, meatusq; claudit & aperit. Eadem quoque acrimoniam possidet, cuius virtute discutit efficaciter. Postremo insignem habet amaritudinem, quæ abstergendi simul facultate præditam eam dilucide ostendit. Equidem Galenus, qui mellis partes non adeo differentes ponit, hanc in myrrha partium dissimilitudinem aperte satis nobis indicauit, cum post temperamentum ipsius descriptionem addidit, Inest ei etiam amaritas.

Possunt itaq; in myrrha partes esse temperamento virtuteque melli similes. Potest ex calidioribus minusque calidis, amaris, acris, dulcibus, temperatura facta fuisse, quæ non magis siccet, quam mel. Et si enim, ratione amaritatis siue partium amararum & acriū plus melle siccare calefacereq; potuisset, impeditur tamen harum actio a pepticis & emplastis hætenus, ut plus melle siccare nequeat. Habet in certis partibus calorem sicciorē, sed habet eadem in aliis partibus humidiorē, impediētem siccioris actionem. Si quod volo nondum intelligis, Galenum consule; qui hæc rem in 3. lib. de Simpl. fac. cap. 16. exemplo Solani & Anthemidis pro more suo fuse & perspicue exposuit.

Tam multis modis ostenditur, non idem præcise in utroq; medicamento temperamentum esse. Tu cum hæc facultates quouis potius, quam in primarum qualitatum excessum concentumq; referri se passuras arbitraris, bene maleq; iudicare censeri potes. Nam si de solis qualitibus intelligi velis, probō sententiam. Si de eisdem, ut in certo subiecto sibi accommodato inherēt, loqueris, prorsus falsum est, quod dicis. Quod ut verum videas, ipsum Galenum consulto. Ergo ad sequentia pergo.

Quis quæso affirmantes nos audiuit, ex sapore infinitam quatuor qualitatum in mistionibus diuersitatem, aut qua proportione eadem & substantiæ ipsis subiectæ inter se concurrant, iudicari gustuq; percipi posse? Quam hoc recte ex nostra quoq; sententia hic negas, tam male in obiectionibus primæ partis affirmabas. Galenus nobis corporū temperaturas distinxit. Idem nos quotidie, dum hunc calidum, istum humidum, illum aliter temperatum dicimus, facimus. An cum per signa temperaturam inquirimus corporum, id profiteremur, nos ad exactam istam qualitatum proportionem penetrare? Galenus apertis verbis pernegat, seq; Æsculapio parem putet, si hucusq; pertinere quiret. Quærimus omnia ista in quadam latitudine: ut etiam medicamentorum temperamenta viresque.

Non obseruasti in ipsa thesi, nos tuæ cogitationi aptissime occurrisse, cum non absolutam ex sapore graduum temperamentorum noticiam, sed qualem addiscere homines possent, nasci diximus? Cur igitur ista hoc in loco adfers? Mihi certe ut vere a te dicuntur, ita non parum fauent ad ea refellenda, quæ de eodem in myrrha & melle temperamento paulo ante nobis opponebas. Nam si exacte qualitatum substantiarumq; in mistione congressarum proportio cerni cognosciqu; nequit, quod equidem verum esse libens confiteor tecum, qui poteris scire, an in duobus illis prorsus idem sit temperamentum? Si in quadam latitudine intelligenda dicas, nihil contra nos probas, tibi vero aduersaris plurimū, & tua ipsemet cōfutas.

Iam quomodo hoc sis defensurus cogites velim, candens ferrum, non tantum habere ignis, quantum flamma. Illud volens omitto, parum concinne a te dici, ignem habere ignem. Ita vero loqueris, cum flammam, quæ ignis est, plus ignis habere, quam ferrum, ais. Hoc potius admiror, quod in rarissimo fere corpore, in quo ignis flamma consistit, plus inesse formæ siue qualitatis contra omnium cum Medicorum tum Philosophorum sententiam, atq; adeo omnium hominum experientiam dicere non verearis, quam in denso. Quis flammam quæ tenuior est pruna, magis vrere vnquam credidit, præter te? Nō propter densam substantiam vrut ferrum ignitum, quam flamma, vehementius, sed propter multum ignem, quem in multa concepit materia, & quia plures ignis partes propius habet coniunctas, quam accensæ palæ aut arundines.

Gradus ignis idem esse in ferro & palea ignitis, a multis creditur: at plus in aere vel palea quam ferro inesse ignis, cum vtraque ignem conceperunt, nemo putavit. Ignem principium esse calidorum, summeq; calidum omnes concedunt. Purum itaque siue elementarem ignem, qualis in sua est sphaera, calidissimum maximeque ignem esse oportet. At is omnium sententia philosophorum non æque vrit, ut hic noster. In causa esse docent, quia ibi rarissimus sit, hic autem densus. Porro materiae densitate fit, ut caliditatis partes plures cogantur seu coniungantur, & sensibus magis exposita sit actio caloris. Sic Aristoteles in lib. de meteorum affect. *ὅσα γὰρ μάλιστα ἐπιγίγνεται, καὶ περιώτατά ἐστι, ταῦτα ψυχρότατα μάλιστα, ἐὰν περιθῆ ἡ γερμότιμος, καὶ χυμὸν μάλιστα, ἐὰν πυραθῆ, οἷον ὕδωρ καπνῶν, καὶ λίθος ὕδατος χυμὸν μάλλον.* Sed nolo impugnare ista longiore oratione, ne iniurius esse mihi ipsi existimer. Nosti Galeni dictum, *ἐλεγχθῆναι ἀπὸ δὴ ἴσῃ μὴ ἀπὸ δὴ ἀξίας, ὑβρί ζειν ἐαυτὸν ὅστιν.*

Saporem plus de speciei proprietate temper accipere, quam de temperamento, dicis tu quidem, at non firme probas. Ita enim ratiocinaris. Sapor etiam habet alias præter temperamentum causas. Ergo plus de speciei proprietate semper accipit, quam de temperamento. Si hæc tua est sententia, saporē in re qualibet talem fieri, qualem forma eum pro natura temperamentum eius corporis, cuius forma existit, gignit, facile dabimus. Non enim aliud nos quoque aut dicimus aut sentimus. Ita animam quoque cibos in ventre alibi que conficere docemus. Non tamen coctionis causam proximam aliam, quam calorem nativum ponimus. Is ex amaris non gignit dulcia, non ex acerbis acerba. Ita forma rei cuiuslibet alium saporē gignere nequit, quam pro modo caloris quem in sibi subiecta materia continet.

Postremo loco dicis, (nam ad cætera iam responsum est) etiam si des nobis, saporē consequi temperamenti proprietatem, pro substantiæ modo, indicem tamen eum temperamenti non posse censerī. Probas hoc modo: Quod non incurrit in gustum, eius index non potest esse sapor. At temperamentum non occurrit gustatui: Ergo sapor de eo nihil decernere poterit. Assumptionem exemplo cicutæ & quarundam aliarum plantarum confirmas. Verba tua subscribam, ne addidisse me vel detraxisse illis putes. Sed demus eum ex solo temperamento provenire, non poterit de ipso adhuc tamen decernere; quia temperamentum, in quo medicamenti vires sunt, gustui non occurrit. Succus cicutæ primo occurso, quod est in lingua, suum non profert temperamentum. Nam frigidus in eo gradu est, quo postea reductus ad actum percipitur.

An non sim ineptus, si ista tua refellere verbose velim. Si vera est propositio, non poterit ullus effectus index suæ causæ esse, nisi eodem quo effectus sensu percipiatur. Quo cum absurdus nec dici, nec fingi aliquid possit, tibi istam tuam philosophiam haud invidius citraque invidentiam omnem relinquo. Data opera omitto, quæ præterea reprehensione digna hic forent.

Contra quartam thesin tametsi plurima profers, nostram tamen illa sententiam non labefactant. Aut enim ut superiora, nihil roboris habent ad probandum, aut extra propositum dicuntur. Quæ ut non omni ex parte sint vera, a nobis tamen hoc loco non refutabuntur. Illa dumtaxat persequemur, quæ licebit brevitatem, quæ propius ad rem accedere videantur. Primum, ais, nos omnem actionem naturæ medicamentorum, ex temperamento, quod sapor indicat, scrutari; & facilem polliceri scrutationē. Argumento nos niti isto putas. Quod facile indicat primas qualitates, facile docet omnem medicam materiam in omnibus suis operibus cognoscere; primæ etenim cognatas secum trahunt secundas, tertias, opinor & quartas. Atqui saporē facile primas qualitates indicant. Ergo omnis medica materia in omnibus suis operibus per saporē cognita est facillima.

Nisi plane istis contraria continerent theses, sicut iam antè apertissime demonstravi, excusati poteris, tale quid fingens. Hoc dicimus, cognito per saporē temperamento, minime laboriosum hinc esse progressum ad cæteras facultates, quæ a temperamento nascuntur, inveniendas. An propterea nulla re alia opus esse aio? An actiones a forma profluentes non supra excepi? Cur igitur hæc tu nobis tam impudenter, ne acerbius dicam, adscribis? Habes breuem, certam, veram, quamque negare non possis, responsum.

Sed quia cardinem totius causæ præcipuum in hoc verti putas, non præter rem forte fuerit, pressius tua ponderare. Tribus rationibus probas, imò verius te probare putas, cognitum per saporē temperamento, difficulter admodum cæteras ab eodem natas facultates inveniri. Prima est hæc. Multi probati philosophi ac medici in eo desudarunt, & vix ad mediocritatem peruenierunt. Secunda hæc. Avicennæ quidam dimidium artis detrahunt quod in hac parte imperitius versatus puteretur. Postrema talis est. Pugnantes de facultatibus pharmacorum sententiæ, rem esse perdifficilem docent. Vbi hæc tuas rationes vanas & inutiles esse ostendero, quid tum dices?

Principio nego tibi ullum extitisse præclarum philosophum & medicum; qui cognito prius

prius temperamento alicuius medicamenti, multum laborarit in perspiciendis istis facultatibus, quas ab eodem procedere intelligeret. Nos certe non de aliis loquimur pharmacorum viribus, quam de illis, quas ratio & methodus inuestigat. Fieri potest, vt qui temperamentum vel ignorarunt, vel despexerunt, hac in re plus satis desudarint. Tales Empirici & alii quidam fuerunt, de quibus nos parum solliciti sumus.

Verum enimvero in quo deceptus sis, video. Arbitratus es nihil esse discriminis inter hanc orationem; Facile est medicamentorum vires per sapes cognoscere: & istam; Temperamento per sapes probe cognito, minime difficile est in doctrina scriptisq; Galeni versato, hinc initio facto, ad inuentionem aliarum facultatum progredi. Illam nos veram nunquam censuimus: Hanc vt veram approbamus. Non diximus aliquando, facile esse per sapes temperamentum cognoscere; sed nec sapes facile dignosci a quouis posse diximus. Multa nobis ad hoc eruditione opus etiam nunc est, cum Aristotelis atq; Galeni opera hanc rem pulcherrime explicatam habemus. Adferre præterea oportet in omnino plurimis diligenter exercitatum gustum. Quod si Antiqui hanc doctrinæ partem ita habuissent expositam, non magis illi quam nos laborassent.

Hoc diximus, eum qui saporum differentias perspectas habet, ac in super nouit, cuius vna quælibet earum temperamenti sit effectus, de temperamento ex recte percepto sapore iudicare posse. Quis porro neget, peritum medicum hinc de aliis etiam facultatibus, vt de vi aperiendi, infarciendi, repellendi, densandi, rarefaciendi, concoquendi, puris mouendi, & similibus, facile coniecturam facere posse? Velim te, quæ Galenus in fine 5. libri de simpl. medicamentorum facultatibus ista de re scripsit, legere & considerare. Quibus si libet ea etiam coniunges, quæ in præfat. lib. 10. eiusdem operis testata reliquit: vt innumeros alios locos præteream. Est aliis quoque ad harum omnium facultatum noticiam opus, fateor. Ad cognitionem temperamenti non fere huc nos perducere, tantisper negabo, dum rationes tuis validiores res audiero, quæ me falsum fuisse probent.

Quo tantopere desudasse tu scribis, eos vel de aliis quibusdam medicamentorum facultatibus percipiendis sollicitos fuisse, vel doctrinam de saporibus ignorasse, vel in temperamento cognitione aberrasse oportet. Quantum inter se de hac re litigauerint multi, perspicue satis declarauit Galenus in 1. & 2. libr. nuper citati operis. Si extitisse contendas, qui temperamento perspecto, tamen de viribus ab eo natis dubitarint, nõ multum curo. Nihil enim tam certum, apertum, testatumq; est, de quo non dubitare aliqui voluerint. Inuenias etiam hodie, qui Piper, Zingiber, & similia, per se haud instrenue homines frigefacere asseuerant. Hos inter si tu quoque connumerari gaudeas, per me licebit. Satis habeo, si docti videant, primam tuam rationem nihil sententiæ nostræ officere.

Altera falsa est cum iniuria Auicennæ. Non enim quisquam eum, præter te, accusauit imperitiæ hac in parte. Non desunt, probe scio, qui eum parum feliciter versatum in cognitione seu agnitione simplicium pharmacorum affirmarunt. At perperam eum de cognitionum viribus, de quibus nos loquimur, iudicasse, primus tu mihi auditus es asseruisse. Aliud est longissime, plantas non agnoscere, & agnitarum vires non intelligere. Agnitarum hætenus, dico, vt temperamētum non ignoretur. Sic iam vides in altera te ratione plurimum hallucinatum esse.

Vltima tua ratio non minus falsa est, si de talibus loqueris potentiis, quas ratio atq; methodus indagare docet. Nullam namq; de talibus litem inter doctos fuisse probabis, quibus non ignotum fuit temperamētum. Extorta tibi e manibus tela, quibus minaciter hic pugnas, vides: teq; inermem nudumq; relictum cernis.

Quod deinde scribis nos audacius, quam par est, & Galeni sententiæ patiatur, ex saporibus temperamenta docere, probandum tibi erit. Ne latum quidem vnguem a vero, & Galeni ac medicorum præstantissimorum omnium sententiæ discessimus. Vnus Galeni locus paulo ante citatus ex quinto de simpl. viribus me facile ab hac tua accusatione defendet. Peius est, quod mox addis, nos docere ex temperamento citra omne sensuum præsidium & experientia fidem minimo cum labore omnes medicamentorum facultates cognosci posse. Imprudenter hoc iam toties, ne quid grauius dicam, asseruisti.

Norunt omnes Medici, qui Galenum aliquando inspexerunt, facultatum alias ratione ac methodo, alias citra artem sola experientia cognosci. Ad hoc genus eæ pertinet, quas idem a tota rei substantia, siue ab occulta quadam abditaq; potestate proficisci scripsit. Nos cum sapes vtilis esse ad inuestigandas medicamentorum facultates (propterea quod a temperamento effecti, eiusdem indices, vt effectus causæ suæ, essent) diximus, non de aliis loquuti censi possumus, quam de illis, quæ arte ac ratione inueniri solent atque possunt. Hoc si nõ satis intelligebas, aut non cogitabas, potuit ac debuit quina saltem thesis huius te admonere, in qua tales potestates nominatim & expresse excipi videbas. Sed & hoc tibi nos responsuros

aliquando recte cogitasti. Quamobrem valde miror, quid in mentem tibi venerit, ut toties nobis attribueres, quod nos nunquam vel dixisse vel cogitasse ignorare non posses.

Medicamentum, mox dicis, nullum in corpus hominis agere, nisi ab infito calore prius excitetur, propterea quod potentia talia sint vniuersa, Galeno teste, non actu. Quid Galenus dixerit, noui. An tu mentem ipsius affectus sis, nescio. Quid causam tuam iuuet, diuinare nequeo. Ad rem presentem facere nihil, certo scio. Galenus medicamenta, quæ vel intra corpus sumuntur, vel eidem admouentur, ac deductione indigent, hoc a calore nostro accipere ait, ut attenuentur & distribuuntur. Calida præterea propter qualitatis affinitatem calefieri.

Non nesciuit Galenus, ista cum scriberet, acria quædam, præsertim vero humida, si in partes corporis sensiles, cuteque nudatas inciderent, primo statim occurru, & priusquam ab ingenito partis calore aliquid paterentur, dolorem excitare. Sciuit non minus, imo magis multo, ignem, calidum aerem, & frigida medicamenta per qualitates, quas actu possident, corpora nostra alterare. Nec illud etiam ignorauit, quædam, cum teruntur, vaporem emittere aerem, qui in oculos ac nares incurrens, ante has partes mordicet, quam ab infito earum calore vel attenuari vel calefieri potuerit. Parum igitur caute prudenterque locutus es, cum nullam in medicamentis qualitatem actu esse scripsisti. Videris mihi nondum satis perspexisse, cur & quomodo medicamenta dicantur potentia talia esse, vel quomodo a connato nobis calore actum accipiant. Si quæ in 3. de temperamentis & cap. 20. & 21. libri 3. de simpl. facu. disputauit Galenus, attente perlegere uoles; nihil eorum quæ hic diximus, non intelliges.

Debebas præterea inter potentias distinguere, uti cum philosophi tum medici fecerunt, priusquam vniuersim pronunciares. Longe aliter piper calidum est potentia, quam panis aut lactuca. Sic magnum est discrimen inter potentiam, qua sapores sensiles esse dicas, ac eam qua cicuta frigefacere putatur. At vero quia nostra nihil refert, concedam in presenti, nullum medicamentum ante aliquid agere, quam a calore innato actum receperit. Dabo insuper illud etiam, sapores eodem modo potentia inesse rebus; quod tamen in omnibus verum non esse, tu ipse fateberis, si periculum facere uoles. Nam qui in humido sunt corpore, cum primum linguam attigerunt, ab eadem percipiuntur. In aridis & in profundo sapores suos possidentibus, rem aliter paulo habere fateor. Illa namque humore prius rigari, hæc teri oportet, quam apte in linguam agant suis saporibus. Causæ notæ sunt.

Tamet si omnia ista concessero, nondum tamen tibi quid profint, video. Negare arbitror, non audebis, eos in ore suscitari ad actum oportere. Nulla enim pars corporis alia sapores sentit sentireue potest. Quare poterit nihilominus exercitatum gustum habens medicus, ex percepto sapore, siue actu ante fuerit, siue in ore demum actum acceperit, de temperamento veluti ex effectu quodam de sua causa coniecturam facere. Exempla quæ protulisti, per vinum nobis incognitam potius, siue per totius substantiæ proprietatem, quam per notas qualitates, illa perficiunt, de quibus hic tu scribis.

Sed ne sim longior, argumentum tibi tuum ob oculos ponam, ut quam firmum sit, ipse consideres. Medicamenta non agunt in corpus per qualitates quas actu possident. Ergo non potest sapor perceptus index esse temperamenti a quo generatus est. Quæ mox addis de Dioscoride & sequentibus, nobis non incommodant. Quemadmodum neque illa, quæ de Castorio & aliis quibusdam ab occulta proprietate agentibus, attexuisti. Supra dixi me talia præteriturum esse.

Tandem fateris theses non agere de iis, quæ ab occulta nobis potestate operantur. Mirretur alius cur, cum videris, semper tamen dissimulaueris. Ego non miror. Hæc tua velim potius serio tecum cogitasses, scilicet imprudenter eum facere, qui veterum in iudicando ingenii celeritatem assequi nequit, rationes nihilominus sæpe friuolas & contortas antefert experientia. Non tam turpiter te dedisses, contortis & plus quam friuolis imo putidulis ratiocinationunculis contra Galeni & doctorum omnium sententiam, nec non manifestam experientiam disputaturus, si diligentius ista perpendisses tua verba.

Parum me mouet, quod addis, nos in gustabilibus istis qualitibus nimium audaces esse, cum verba sint inania, parique a nobis facilitate contemni queant, qua sunt a te citra rationem scripta. Nam quod euentum non respondere promissis ais, id omnium ætatum experientia falsum comperit. Quare nisi aliud tu probaueris, te somniaisse putabimus. Porro unde formæ rebus naturalibus tribuantur, astrologice, hoc est, imperite, disputas. Nos de ea re, quia parum facit ad præsens institutum, alibi copiosius agemus.

Iam illud restat consideremus, quod scribis; Nullius medicamenti vires aliter, quam experientia longi temporis cognosci posse, si, quod illis has vires dat, ignoretur. Addam ego, in multis, quod vim ipsis dat, quatenus oportet necessariumque est, sciri, nempe temperamentum. De talibus enim nos solis locuti sumus in thesibus, sicut toties iam diximus & probauimus.

mus. Hinc illud consequetur, te sine fructu talia adferre. Quid igitur hinc habes, quod nobis obiicias amplius?

Reliquum modo est, ut quæ contra quintam thesin meditatus es, similiter excutiamus. Putabam me ex mari quodam absurdorum eluctatum fuisse. At hic me mergendum de integro video, tam non est ouum cui simile, quam tu tui similis es. Non desinis absurda absurdis cumulare, falsaq; falsis addere. Principio miraris dissimilia hic eximi, causamq; audire cupis. Nusquam enim talia a methodo rationali inuestigandarum virium medicamentorum seclusa te animaduertisse. Ut tuo desiderio satisfaciam, cur dissimilia exceperim, exponam.

Cum dixi saporem indicare temperamentum cuiuslibet medicamenti, non ita accipi a te debebat, quasi quæ diuersis iisq; perceptibilibus gustu saporibus prædita sunt, hinc exciperentur. Sic enim per paucorum medicamentorum facultates per sapes cognosceremus. Rosarum exemplum, quo Galenum vsu noras, nosq; sicut aliis plurimis inter disputandum vt obseruaras, si modo auditu percipere potuisti, te ab hac sententia abducere poterat. Siue vnus siue plures in quolibet medicamento deprehendantur sapes, semper ex quouis eorum de partium illarum temperamento iudicium facere licet, quæ sapore eo prædita sunt.

Posita exceptio est, propter ea medicamenta, in quibus partes sapida sunt atque insipida. Voco hic insipidas omnes, siue nullum habeant, siue in perceptibilem gustui nostro saporem. Reperiuntur talia non prorsus nulla, sæpenumero etiam vsuuenit, vt certæ quædam partes medicamenti alicuius, saporem admodum habeant acutum, quiq; gustum adeo moueat, vt reliquarum partium (numero plurium facultateq; potentiorum) saporem facile obscuret. Intelligi explicariq; planius ista res non potest, quam si exemplis declaratur.

Si cum aqua multa, aloës aut fellis, aut rei amaræ cuiuspiam, non ita multum miscueris, iudicabit gustus ex amaritudine calidum siccumq; esse, quod oblatum est. Nec fallitur, ita enim res habet, calidæ siccæq; partes linguæ occurrerunt. Sed si biberis talem aquam, multo plus ager frigidis partibus, quas non percepit gustus, quam calidis, quas solas persensit. Huc pertinet etiam Galeni exemplum de malo Cytonio, cui scammonæ mixtum non nihil est. Quamuis enim huius sapor, a Cytonii sapore ita tegatur, vt lingua hunc solum adesse iudicet, tamen cum deuorata in ventrem sunt, & iam soluta est scammonæ, actumq; recepit, multo plus agit purgando, quam Cytonii caro astringendo & cohibendo. Ita propemodum res habet in cunctis medicamentis, quæ aut insipidas partes habent, aut sapore minus vehemente præditas. In talibus iudicium ex saporibus factum falli, certum est.

Si nondum rem satis percipis, aliud exemplum, illustrandæ huius rei gratia, addere non grauabor. Marinam aut aliàs falsam aquam, vinum generosum, acerum, aliosq; humores tales vi exiccandi præditos, nemo est qui non plus in se humidis, quam sicci, continere putat, si oculorum sit standum iudicio. Quinimo visus prope solas humidis & aqueas partes comprehendit, siccas & terreas seu igneas, aut nullo modo, aut perquam obscure perspicit. Vbi vero actionem effectumq; talium obseruamus, & multo plus siccare tandem, quam humectare cernimus, illud simul intelligimus, vim istam in aqueis & humidis partibus inhære non posse. Credere igitur sentireq; cogimur, partes siccas in aqueis tam latere multas, vt in agendo humidis vineant, quantumuis oculorum acies ad eas vsq; non penetret.

Simili fere modo quodam potest ignauus aliquarum medicamenti partium sapor, ab earum sapore, quæ vehementiorem obtinuerunt, hætenus tegi & occultari, vt lingua eum non sentiat, ac ne adesse quidem iudicet. Possunt nihilominus istæ partes, vbi soluta est mistio, nec coercitæ amplius sunt, sed actu iam pro sua natura corpus alterat ac mouet, virtute & potentia sua cæteras plurimum vincere. Si plura desideras, Galenum in præcitato loco, & Aui-cennam, qui eandem hanc materiam libr. 2. canonis tractat, diligenter perlege, nec facile aliquid præterea desiderabis.

Qui Opium frigiditate elemētari hominem interimere existimant, illi haud aliter sententiam suam tueri explicareq; possunt. Qui apud Turcos vixerunt, rationem vitæ moresq; eorum peruiderunt, affirmant omnes, vix Opio aliquid ipsis esse familiarius. Neminem aiunt ita egenum esse, qui non dimidium suæ pecuniæ in opium libenter impendat, præsertim vero cum in militiam proficiscendum est. Nam ex vsu eius alacriores ad subeunda pericula reddi asseuerant, quam nostri bibuli laudem vino liberalius epoto adscribunt.

Bellonius Gallus (homo apprimè doctus, qui multorum mores populorum vidit & vrbes,) quamquam non ita, vt Turcæ, assueuerat, periculum tamē eius facere ausus est. Nec eo deuorato aliud incommodum sensit, quam caliditatem in ore ventriculi, somnum inquietiorem, leuemq; cerebri perturbationem. Corrupto nomine antiquo Ἰσθίον, Aphion hodie elegantiores inter Turcas ipsum nominare dicuntur.

Iulius Cæsar Scaliger constanter asseuerat, Amfiæ, quo in nuper repertis terris ad venerem ciendam vtuntur homines, opium esse: ac mansum, os vrere, mentem percellere, tur-

bulenta somnia concitare. Hoc si ita est, inquit Scaliger, haud alia ratione papauer frigidum est, atq; ipsa rosa.

Hoc, de quo iam diximus, opium ex albo papauere stillat, vulneratis leuiter capitibus. Quod ex nigro paratur, perniciosum fortasse magis est; sicut nigrum hyoscyami semē noxium magis est albo. Magna nihilominus hinc suspicio est, aut non secus quam rosa frigidum esse, aut non frigiditate, sed abdita quadam virtute hominibus exitium adferre. Intellego eam speciem abditæ proprietatis, quæ non substantialem formam, sed temperamenti consequitur proprietatem. Cui ego quoque sententiæ libentius, quam priori, subscripsero. Qui ita sentiunt, illi nobis opii exemplum non obiicient. Vtram sententiam probes, nobis neq; de-
cedet aliquid, nec accedet commodi. 10

Hæc pluribus non ob aliam causam recitavi, quam vt non temere aliquid hic dictum a nobis cerneres; nec sine causa, quæ dissimilium partium sunt, vnicumq; saporem habere videntur, exceperim putares. Cur quæ ab occulta vi agunt (siue ea formam, siue temperamentum consequatur) exceperim, satis notum est.

Quæ mox subiicis, (vt multa contineant, de quibus vera sunt nec ne ambigi possit) facile concedemus tibi. Iam enim non excipi audisti quæcumque sapores perceptibiles habent, quantumuis diuersos multosq; habere cogites. Frustra etiam ad exempla responderim, quibus probare niteris, melius esse ab affectibus ad sapores, quàm ab his ad affectus procedere. Non enim vtrum sit præstabilius hic quærebamus. Fieri potest, vt aliquando hæc, nonnumquam altera via sit præferenda. 20

Tandem præclare & erudite, si diis placet, dubitas, an partium ista diuersitas reuera existat, aut potius imaginatio tantum sit. Putas fortasse philosophos ita indulgere imaginationibus, cum veritatem inuestigant, naturamq; scrutantur, sicut Astrologi faciunt, quibus delirata somnia, anilesq; fabulæ maiorem, quam aliud quicquam, voluptatem pariunt. An ita cum de his disputares, mente ac sensibus carebas, vt nihil tibi occurreret, in quo istam partium diuersitatem inuenires? Non erat opus radicis meminisse, cuius carne pro farina vtuntur homines in Hispaniola insula, tametsi succus eius venenosus est. Porrum considerare poteras, quod sine noxa editur, quamquam succum habet perniciosum. Poteras sanguinem tibi proponere, quem tua te ars, tuique oculi dissimiles habere partes monent. Poteras in lacte, poteras in pomis, pyris, rosis, absinthio, poteras in vino, in aqua nostra, denique in omnibus cernere. Non tu aliquando legisti, aloë diligenter ac sæpe lotam, purgandi facultatem amittere? Si in mentem tibi venit, partium dissimilitudinē in ea inesse facile perspexisti. Potuit eadem te de compluribus aliis admonere, quæ aliud lota, aliud non lota efficiunt. 25

Quid hoc loco aliud dicam, quam somniasse te, cum ista scriberes? Non ita multo ante partem maximam medicamentorum heterogeneam esse dicebas, ac Chymistarum testimonio confirmabas. Iam huius, tuique oblitus, dubitari posse affirmas, an ita res reuera habeat. Si hoc non est euidenti rerum experientiæ repugnare, quid sit nescio. Verum si ita res habeat, confectarium putas, elementa ex fortuito atomorum concursu & non ex elementorum mistione generari. Ratio tua est, quia mistio fiat per minima. 30

Ista cum negligimus, succenses nobis, & prius docere iubes, quomodo contrarii vna in stirpe effectus possint ad elementorum mistionem referri, in qua vnus sit concentus. Perinde facis hic, atq; is, qui, cum nō posset intelligere, quomodo visio fiat, eam fieri prorsus negabat. Tu namque, dum, quo pacto dissimiles in vna stirpe partes esse possint, si mistio in minimis quoq; fiat, animo comprehendere non potes, an sit dubitas. Et cum eam in cunctis prope rebus occurrere animaduertes, ideoque negare non auderes, hoc agis, vt non eo modo fieri tibi persuadeas (aliis enim nullis persuaseris) quo præclarissimi Philosophi & Medici fieri tam aperte & luculente demonstrarunt, vt merito imperitus sit vocandus, qui non videt; delirus, qui cum videt, non acquiescit. 40

Minus iam miror, te Galeni de saporibus sententiam nō approbare, qui, quæ tam sunt nota, testataq; doctis omnibus, tamque solidis & firmis comprobata rationibus, vituperare: & ridiculas illis antepone re fabulas non es veritus. Meminisse te eius hoc loco sententiæ expediebat, quam supra ponebas, vanissimum esse eum, qui, cum neque acumine in iudicando, neque celeritate in inueniendo, veteres æquare posset, rationes nihilominus sæpe friuolas & contortas experientiæ præferret. Nullus Apelles tā eleganter te potuisset depingere, quam pulchre sciteq; tumet & te ipsum hic expressisti. Ego numquam passus fuisset mihi persuaderi, te istas nugas in tuo sinu fouere, (tametsi non ignoro, te fabulosis opinionibus impense delectari) si nō eandem rem sæpius repetiuisses, rationeque confirmare studuisses. Hascine ego refutem absurditates? Inscite inepteq; facerem multo magis, quam si commentus fuisset sem. Nō tanta est tua authoritas, vt tibi citra rationes asseuerati credamus, quod sensus, quod seculorum omnium experientia, quod ratio, quod doctorum omnium consensus, tam ner- uose 50

uofe falſum, abſurdumq; comprobauit, vt qui in dubium vocare auſit, merito principiorum de naturalibus rebus imperitiſſimus eſſe cenſeatur.

Quod ſi digna ipſa per ſe res eſſet, in qua vel enodanda vel confutanda aliquid operæ ponatur, ineptus tamen ſum, ſi id hoc loco tentem. Etenim ſi quam maxime iſta partium inæqualitas ex atomorum concurſu exoriretur, non tamen non ex ſaporibus recte de medicamentorum viribus, quas in concurſu tali nanciſcerentur, coniecturâ caperemus. Oporteret enim hoc, vel alio modo concurrentibus, hunc vel alium ſaporem connaſci ſemper. Non enim arbitror te hac etiam in parte, Democriti ſententiam probare, qua docuit, nihil præter vacuum & atomos exiſtere: cætera omnia videri tantum, re ipſa non eſſe. Si te aſſentiri oſtenderis, tam non mirabor, ſi Abſinthium Saccato dulcius dixeris, quam hætenus admiratus ſum, odores tibi, quam ſapores, notiores eſſe.

Quod te non videre ſcribis, quomodo iſta in medicamentis partium diſſimilitudo non magis Democriti faueat atomis, quam Hippocratis Elementis, facile credo. Cui enim niſi noua placent, iſ illis, quæ Antiquis recte dicta ſunt, mentē non adhibet, quomodo oportet. Si vel Ariſtotelem eiſq; interpretes, vel Galeni vnicum commentarium, quem de elementis iuxta Hippocratis mentem conſcripſit, tanta perlegiſſes attentione, quanta alias fortaſſe ineptias perlegere (ſiquidem verum eſt, quod mihi de te quidam iam dudum narrauerunt) ſoles, non diceres te non videre, quod tuos omnes diſcipulos præclare intelligere credo.

Rides nos, quos Hippocratica retenturos principia ſuſpicaris. Nos Hippocratis, Platonis, Ariſtotelis, & Galeni retinemus principia; atomos vero Democriticas ſeu potius Curionias ridemus. In cauſa eſt, quod illa certis ac firmis niti fundamentis cernimus, quod naturæ & omnium ætatum experientiæ conſentire videmus; has autem naturæ, ſenſui, rationi, experientiæ repugnare perſpicimus; vt non poſſint argumentis certioribus vel illa demonſtrari, vel hæc confutari. Ne miteris igitur, nos, qui tot tamq; præclaris viris, non fueramus abſq; oſtentione fidem habituri, tibi multa quidem aſſeueranti, nihil vero probanti, credere non poſſe. Sed docerinos prius conueniebat, ais, contrarios in vna ſtirpe effectus referri poſſe ad miſtionem elementorum per minima factam, quam atomos rideretis. Vnico ad hæc verbo reſpondeo, non veniſſe nobis in mentem, cum has theſes diſputandas proponeremus, aliquem de principiis iſtis dubitaturum.

Parum ſcite profeſſorem te facis Hippocraticæ artis, cuius principia nondum vera eſſe noſti. Fruſtra & intempetiue operam hic noſtram expectas. Si ex Galeno & Hippocrate diſcere non volebas, atq; ex Ariſtotele cognoscere pigebat, ex Auicenna ſaltem intelligere præclare poteras. Quinetiam ſi, quæ nobis in iſta reſponſione hujuſq; dicta ſunt, non oſcitanter expendiſ, voti deſiderii que tui compos ſies. Parum ſcite etiam, vt id doceamus te, a nobis flagitas. Poſteſt enim ſtirps vna longe diuerſiſſimas habere partes, quatum temperamenta non ſit neceſſe eadem eſſe. Sane in homine aliter temperata eſt caro, aliter os, aliter neruus, aliter cerebrum. Nihilominus tamen omnes conſentiunt inter ſe hætenus, vt vni animæ ſimul pareant: eidemq; vitam ſuam acceptam referant. Quid igitur prohibet idem in ſtirpibus fieri? Equidem non minus eſt in quibuſdam plantis & fructibus, partium diuerſitas nota, quam in animalibus. Si non credis, vel vnicum pomum, ſiue aurantium, ſiue citrium contemplare. Supra quoque iſta de re non nihil diximus.

Decepit te, quod in vna ſtirpe vnicam miſtionem credidiſti. Niſi fortaſſe illud voluiſti, quod magis credo, interrogare, quomodo in vna ſtirpis parte poſſint diſſimiles partes deſendi. Quod ſi per partem diſſimilem idem, quod nos, intelligis, fieri non poſſe dicemus. Quare ab aliis, non a nobis, qui in ea ſententia numquam fuimus, declarationem hanc petere te oportebit. Suſpicio te ſententiæ occaſionem aliquam accepiſſe ex proble. 104. lib. 1. Alexan. Aphrodiſei. At is author tuæ ſententiæ, quiſquis tandē fuerit, nullo modo patrocinator; quod facile probare poterit, qui eiſdem ſcriptum illud attente perlegit.

Verum ego non poſſum videre, inquis, quomodo non iſti magis opinioni faueat fortuitus atomorum concurſus, quam Elementorum miſtio. Quid ais? An te, qui tam cernis acute, vt in ipſas pene rerum ſubſtantias introſpicias, adeoq; oculorum acie hætenus penetras, vt ex ſemine in terram proiecto & putrefacto, atomos effluere, & alimentum ſpecie nobis atomofæ, (agnoscis, credo, verba tua) ad ſe attrahere conſpexeris, iſta non peruidiſſe credere debuimus? Lippis oculis & vix prima Philoſophiæ ac Medicinæ rudimenta edoctis iſta ſunt nota, quæ tui ingenii aciem hætenus effugerunt: in quo non parum noſtram de te opinionem ſefelliſti. Et diſſimulaſſe te, quamquam videres, credere non audemus. Quomodo ex feminibus plantæ generentur, haud paulo melius ex Galeno cognoui, quam ex atomofa tua nube imaginari potuerim. Locum in tertio capite libri ſexti de placitis Hippocratis atque Platonis reperiet, qui videre cupiet.

Prudenter sane fecisti, quod contra sequentes theses nihil tentasti. Etenim in oppugnatione sextæ occubisses prorsus, tam manifeste refutant te verba ipsius omnia. Sed præstat finem hîc facere, postquam nihil restat, quod non sit confutatum. Vale. Heidelbergæ ad diem 20. Iunii. Anno Domini, 1563.

E P I S T O L A

DE NATURA ET ORTV
LAPIDIS SABVLOSI, QVI IN
PALATINATV AD RHENVM REPERITVR,

ac de vsu eiusdem in Medicina; ad virum in omni præstanti doctrina
eruditissimum, D. Conradum Gesnerum Tigurinum,
Philosophum ac Medicum clarissimum.

NON sum oblitus, quod in postremis ad te literis meis pollicitus tibi sum, clarissime ac præstantissime Gesnere, me, quæ mea esset de ortu sabulosi istius lapidis sententia, quoniam iam per Germaniam plurimi felicissime in fracturis ossium percutandis vtuntur, ad te scripturum esse, cum primum locum generationis ipsius vidissem, ac singula accuratius explorauissem. Ne igitur non satisfacisse officio videar; rem, vt inueni, omnem diligentissime explicare tentabo.

Die Aprilis 17. ad locum, vbi plurimus reperitur, aliquot liberalium artium Magistris, medicinæ studiosis, comitantibus, exspatiatus sum. Ad eum nos illustris Principis Electoris aulae Magister, qui iam ante locum perlustrauerat, & vbi plurimus inueniretur, obseruabat, deduxit. Deinde anno 1564. die 11. Septemb. comitantibus tum aliis, tum D. Sigismundo Melanthono Medico, pietate, virtute ac doctrina clarissimo, collega charissimo, iterum exiimus; & quanta potuimus diligentia omnia tunc quoque perferutati sumus. Est is locus in itinere, qua hinc recta Spiram itur, miliari germanico ab vrbe nostra distans: luporû suspensio nobilitatus & clarus. Latissimi ibi visuntur campi steriles, arenosi. Arena alicubi alta est quinque; aut sex pedes, alicubi altior, multis etiam in locis minus est profunda. Est autem arena illa tenuissima & purissima, nihil omnino alienæ substantiæ ac terræ admixtum habens, inftar agrorum; qui, licet arenosi sint, fructum tamen ferunt. Per hosce campos passim innumerabilis copia istorum lapidum reperitur: maxime cum a via publica ad vtramuis manum paulum disceditur.

Hic, cum prope viam ad sinistram maiusculi lapidis vestigia deprehendissemus, perfodere arenam cœpimus, vt radices conspiceremur. Erat in eo loco arena admodum alta. Quam vndique tollimus, maiorem semper fieri truncum seu basim animaduertimus. (quam hoc perpetuum non est. Hoc enim anno circa eundem locum truncum inuenimus, magnitudinem eandem seruâtem ad radices vsq; vt arboris caudex defixus ibi videretur. Crassitudo paulo minor, quam quæ vtraque manu plene comprehenderetur.) Tandem fossa lata facta, altitudine aliquot pedum, inuenimus sub arena argillam pinguem cinerei coloris, ad cœruleum declinantis. Hanc cum rumperemus, apparebat ipsam ex densato & quodammodo cœcocto vel ex dimidio permutato sabulo concreuisse. Opinor ex permistione pinguium, calidorum, & fortasse sulfureorum halituum talem fieri actione latentis in terra caloris. Venas multas rubiginoso colore interspersas habebat, vt ferri venæ existimarentur. Non dubitabamus sulfuris eas indicatiu argumentumque esse. Oblitus sum iniicere in ignem, vt odorem expenderem; tamen tunc prorsus facere in animo haberem.

Per huius argillæ superficiem (& intra eandem) propagines quasdam huius lapidis in omnes partes spargi, atque a trunco paulum ad latera, pollicis crassitudine, aut paulo maiores excurrere vidimus. In superficie duriuscula cum esset argilla, mollior statim, ac pedem vnum fodiendo descendimus, apparuit. At cum secundo inspiceremus, nihil remittebat durities, etiam cum ad tres pedes, plus minus, perfodissemus.

In media ista argilla pingui, cœrulea, rubiginosis venis multis, vt dictum est, distincta, multæ cochleæ parvæ, albæ, inanes, reperiuntur: quas in eadem natas fuisse certissimum censebam.

ensebamus. Neque enim tam alte vilo modo descendere, & tam profunde in argillam insinuare sese potuissent. Quacumque argillæ frustra manibus rumpèrentur, multæ hinc inde sparæ in medio ipsius corpore apparebant. Harum aliæ lentis, aliæ ciceris, nonnullæ maiorem ambitum habebant. Verum ita erant fragiles, vt leuissime digitis contrectatæ in puluerem verterentur. Ita porro affabre & concinne erant factæ, vt nihil artificii deesse eis cognoscere a nobis posset, quod in illis, quas supra terram reperimus, inesse perspicimus.

Cum paulo altius fodiendo penetrassemus, multa statim aqua in fossam inferne confluxit. Neque sollicitos ea res nos valde habebat, quod trunci (ita basim lapidis appello) radices, non multo altius in argillam descendere, sed fere circa eum locum finire cerneremus. Cum secundo eadem hæc in eodem ferme loco inspiceremus, argillam, vt dixi ante, duriorē & sicciorem inuenimus. Quinetiam cum altius multo perfodissemus, vix tandem humorem reperimus. Putauimus causam diuersitatis hanc esse, quod, cum primo exissemus, terra adhuc humida fuisset, propter præteritam proximè hyemem, & nuper præcedentes pluuias copiosas admodum. Nunc vero, cum secundo examinauimus, rationi consentaneum videbatur, vt terra tota aridior appareret, propter præcedentem proximè æstatem, & diuturnam aëris siccitatem. Etenim a die 25. Iulii, vsque ad præsentem diem, vix semel pluit. Quamuis enim nonnunquam per quartam horæ partem, instar roris aliquid aquæ depluisset, id quod ter forte factum est; non potuit tamen ab exigua illa aqua puluis in superficie terræ totus madesieri.

Post expensam profunditatem radicum in argillam de trunco vndiquaque descendenti, reliquas partes explorare incepimus; idque non in vno tantum, sed pluribus postea factum est: quanquam non pari diligentia cæterorum radices inuestigauerimus: quod similiter in omnibus rem habere persuasum haberemus. Et sane verisimile est, cum in cæteris nihil inueniretur discriminis, radices quoque similes fuisse. Sunt ex his truncis, qui magnæ arboris crassitiem æquent. At non ex vno lapide solido, sed ex pluribus teretibus partibus, ceu ramis quibusdam simul colligatis constant. Eas interpositum sabulum, quod spatia intermedia replet, ita coniungit, vt vnum corpus existimentur esse, priusquam manibus contrectantur. Sed nec eadem omnibus est partibus crassitudo, verum maiores minoresq; inter sese iunctæ cernebantur; quæ in pyramidis tamen formam vna fastigiarentur. Quæ res fortasse argumento esse possit, vt non superne sed inferne eos nasci dicamus. At cum vnus solus truncus surgit, par ferme est crassities vtrobique, videlicet supra & infra: vt ante etiam monui. Cum fere ad superficiem arenæ peruenere, ramos quosdam rotundos, quales ad te iam ante alii quot misi, per reliquam arenam emittunt. Ab eo loco eandem fere magnitudinem, siue crassitiem seruant, & raro sub arena, quam in superficie maiores inueniuntur. Quin etiam haud infrequenter eadem crassitudine, vt pollicis, aut digiti, aut maiore quantitate, ab imo ad superficiem vsq; arenæ superficiem ascendunt.

Non est difficile eos a reliquo sabulo internoscere: Nam & duriores conglomerato sabulo, & candidiores multo sunt: & plerumque recta per arenam sursum ascendunt, ac si defixi superne essent: interdum ad latera declinant. Vbi ad superficiem vsque pertigerunt, aut non procul ab ea absunt (quales multos vidimus, quos tamen fractos esse vero videbatur consentaneum) partes aliquæ, vel ab hominibus, vel ceruis, quorum ibi ingens est copia, aliisque animalibus, vel a pluuia & ventis absumuntur. Sane dum adhuc recentes sub arena occultantur, aut cum suo principio, hoc est, trunco continuantur, fragilissimi sunt, adeoque friabiles, vt in puluerem leui admodum confricatione digitorum comminuantur. Quod cum dico non ad sabulum alio quouis modo coactum siue conglutinatum, sed ad eum ipsum lapidem, qui in arenæ superficie de sua radice auulsus iacet, atq; a sole excoctus est, refero: iam enim dixi, eos conglobata arena multo esse duriores.

Quæ hoc modo partes abruptæ, superq; arenæ superficie dispersæ ac soli expolitæ aliquandiu iacuerunt, indurantur amplius, magisq; albescunt. Sed & crustam, quam a circumlito sabulo, quasi nigricantem corticem quandam contraxerunt, magna ex parte amittunt: quidam etiam seruant. Hanc & a pluuia ablui probabile est. Præterea a reflecto a sole humore, quo agglutinabatur, sua sponte sæpe decidere certum est. Ita namque fieri vidimus, cum in manibus nostris exiccari permitteremus. Ob has causas, omnia ferme illa fragmenta, quæ in superficie arenæ reperiuntur, iis quæ sub ea conduntur adhuc, non tantum duriora, verum etiam vt plurimum candidiora fieri existimo.

Oportet hoc in loco commemorare, quod & nobis videre iucundissimum fuit, & ad rem præsentem facit omnino plurimum. Cum per campos illos arenosos vagaremur, & quid quolibet in loco obseruatione dignum appareret notarem: inuenimus ex hoc genere lapidem, cuius tibi fragmentum mitto, ita vt sequitur natum. Crassitudo eius, vti vides, digitum mediocrem vix æquat, aut certe non superat. Longitudo fuit quinque pedum (nam dum ad-

huc integer in terra iaceret metiti sumus) æquali vbique crassitie, vt postrema eius pars, quæ extra sabulum cernebatur, nihilo minor ea esse videretur, quæ trunco inferne subeunti continuata erat. Dixisses baculum seu virgam fuisse sub arenæ superficiem a bubulco absconditam. Si non stipiti paulo crassiori ex profundo ascendenti, manifeste, vt mox dicamus, continuatus fuisset, virga in lapidem conuersa videri potuisset negligentius intuenti.

Huius stipes, aut radix, vt sic vocem, quam paulo crassiolem fuisse dixi, ex profundo ascendens, recta superficiem, vti fere omnes solent, petebat. Ab ea cum non longius abesset, quam palmitem vnum, recuruatus, inque terram reflexus, per spacium pedum plus minus quatuor sub arena latens exporrigebatur. Extra arenam procurrerat pedem vnum, aut eo amplius. Dubium non erat, vel ipsa loci in quo repertus est, natura testificante, quin venti sabulum, quo opertus fuerat, dispulissent. Erat etenim collis arenosus, procul ab arboribus, vt nihil ventorum flatus arcere impedireue possit, vndecumque spirent. Præterea extrema lapidis pars, quæ extra sabulum apparebat, solum non vbique attingebat, sed nonnihil eleuata erat, ac si venti sabulum aridius, cui incubuerat, nuper depulissent, ac subtraxissent.

Huc illud quoque pertinet, quod, licet iam ab arena tegetetur, adhuc tamen per vnus fere pedis spatium cerni poterat. Si quidem arena, quasi pro crassitudinis ipsius modo intumisset, paulo altior cernebatur, ea in parte, qua lapis pergebat, vt sabulum ei cessisse, spatiumque progrediendi dedisse putaretur. In causa vero non hoc, sed humiditas fuit, per quam ei tenacius adhærebat, quam vt a ventis disici tam facile posset. Nam arefactum sabulum instar pulueris dissipabile cum sit, a flatu non magno, longe lateque disicitur. Cum humidum est, hæret, nec dissilabile existit. Sane qua parte detectus erat, sabulum aridissimum videbatur. Vbi tegebatur, adeo erat humidius, vt vel ab ipso lapide aliquid accepisse humiditatis censeretur. Equidem isti lapides cuncti trunco suo continuati, humidiores multo sunt, quam illi, qui de trunco abrupti exiccantur. Ex quo coniiicere licet, eos nonnihil humiditatis a matrice, vel trunco, vel radice perpetuo fere haurire. A lateribus, quod humectari æque non potuisset, facile dispersum est. Continuus erat, vt in eo nulla plane rima appareret. Vt primum de terra sustulimus, in fragmenta, siue partes aliquot diuisus est. Nec præcauere, quin ita accideret, potuimus, licet valde cuperemus atque etiam conaremur integrum conseruare.

Ex ista narratione promptum est intelligere, nullius eos animalis ossa esse, vt cum alii, tum ego quoque de principio suspicatus fui. Quod vero poros habent multos, sicut ossa, de euenire non ambigo, quod ex sabulo concreti sunt, cuius partes tam exacte coire non semper possunt, vt non poros meatuque aliquos pariant. Est tamen inter poros, qui in aridis ossibus cernuntur, & eos, qui in hisce lapidibus reperiuntur, magnum omnino discrimen: id quod libenter confitebitur, quisquis eos diligenter cum arefactis ossibus, vt ego feci, contulerit.

Rotundam seu teretem figuram cum longitudine, a loco generationis & matrice, vt sic appellem, ipsos accipere certum est. Carent etiam plerique omnes ea inæqualitate crassitudinis & tenuitatis, quæ in ossibus inest, sed eandem frequenter magnitudinem, vt ex supra commemoratis perspici poterit, seruant. Quinetiam extuberationibus, & capitibus illis ossium in extremitate horum apparentibus, destituti omnes fuerunt, quotquot ego conspexi: metum omnino multos viderim, eosque bene longos. Nodos seu capita multa habent eorum aliqui, sed non vt ossa in extremitatibus, sed in medio potius & a lateribus. Incurui etiam sunt, & tam varii hac in parte, vt cum ossibus nullis conuenire possint. Quod idcirco monere placuit, ne aliquis deinceps eos pro ossibus habeat.

Modus generationis eorum talis mihi esse videtur. Caliditas quæ in terra inest, ex pingui illa, de qua supra a me dictum est, argilla & aqua subiecta, exhalationes, siue halitus, siue vapores, (pro eodem omnia hæc nomina mihi in præsentia ponentur,) crassos, pingues, calidos, & vt suspicor, sulfureos excitat plurimos. Hi sub arena certis in locis collecti, multas sabuli partes complectuntur, easque pro viribus permutant. Deinde coniunctim sursum tendentes per sabulum rarum, viam sibi, qua possunt, aperiunt, ac partes, quas comprehendunt, sua pinguedine conglutinant. (Supra dixi, eos nonnumquam ad latera exporrigi, & oblique per sabulum ferri. Non enim semper via patet sursum ascendendi. Attamen quia natura sua sursum contendunt, pars eorum maxima ad superficiem ascendit.) Ista postea sic mista & glutinata inter sese, tum a subeunte inferne calore plures semper calidos vapores subministrante, tum ab eo etiam, qui superne a sole in profundum pertingit, excoquantur: ac pro concoctionis modo atque mensura, indurantur albescuntque.

Potest fieri vt sulfurei halitus vaporesue causa sint albedinis aliqua ex parte: præsertim cum suffitu sulfuris quædam albescere manifeste soleant. At sola hac de causa eos albescere vix dixerim. Argilla, de qua dixi hosce vapores tolli, alba quidem & ipsa est, sed minus multo quam lapides. Nam cœrulea potius quam alba est, & rubiginosas multas habet venas. Deinde cum

de cum ex eodem fabulo ipsa quoque generata sit, colorem aliunde etiam traxisse oportet. Trahit autem procul dubio a vaporum permixtione & coctione. Non negem tamen vapores, qui ab ea tolluntur, aliquid de albedine argillæ retinere; & sic plura esse quæ lapides istos albos reddant. Ipsum quoque fabulum arefactum albedinis aliquid habet; ut hac etiam de causa facilius albescere possint. Atque hos ipsos lapides, numquam æque candidos esse, cum humidum adhuc sunt, atque cum arefacti sunt, certissimum est. Hinc suspicio est, eos sui coloris albi nonnihil a fabulo obtinere. Solum fabulum in causa non esse illud manifeste & valide probat, quod in ipsa etiam argilla longe eodem albidiores cernuntur. Quæ cum ita habeant, facile credi poterit, albedinis huius non unicam causam existere, sed plures concurrere.

Porro ex solo fabulo eos non generari, notius esse puto, quam ut explicatione verbosiore indigeat. Humore certe aliquo opus est, quo conglomerentur fabuli partes: quas coherere, uniri que per sese non posse notum est. Sane pluuiam aquam id efficere nullo modo credi potest. Non enim facile qui ita cogitet, rationem attulerit certam, cur certis tantum in locis fabuli nascantur: Cur tereti longaque figura dumtaxat fingantur: Cur inferne ex argilla ad superficiem usque superiorem, eadem illa figura, ut nunquam fere extra circumscriptionem egrediantur, plerumque continuentur: quo pacto aqua pluuiæ tantulas solum partes fabuli coagulet, atque in profundum usque semper eo, quo supra inceperit, modo pergat.

Frustra hic tritum illud, quod in rebus cunctis locum habet, cum recte adhibetur, pro dissolutione huius difficultatis obiiciatur, non omnes fabuli partes idoneas esse. Ut enim id verum sit, ad hunc tamen nodum dissoluendum nihil confert. Permanet enim prior difficultas: & accedit maior etiam: quomodo idoneæ aptæque illæ partes fabuli, quæ in teretem hanc longam figuram solæ rotundari poterant, in unum semper ita locum coierint, ut semper versus inferiora, nunquam (aut perquam rarissime) ad latera inter sese cohererint.

Pluuiæ certe aqua per omnes fabuli partes similiter descendere, ac ab omnibus æque combibi videtur. Ergo cum aqua pluuiæ non possit credi glutinum esse huius lapidis, propter enumeratas causas, & absurditatem rei, aliud quærendum nobis erit. At vix aliud, imo ne vix quidem excogitabitur, præter istos, de quibus supra meminimus, vapores atque fumos.

Probabilior ob id est nostra sententia, quod Aristotelem quoque habere videatur consentientem. Etenim a vaporibus omnia fossilium genera, succosque concretos, & præterea lapides concrefcere docuit. Neque vero fieri posse puto, ut ex solo vapore densato isti lapides fabulosi, de quibus hinc agimus, concrefcant. Nam fabulum inesse, vel oculorum & dentium, si mandentur, iudicio, adeo certum est, ut si quis dubitet, is mihi in meridiana luce tenebras quærere velle putetur. Frigore eos condensatos concretosque oportebat. Hoc si esset, calore iterum liquari fundique possent, id quod non esse verum pro comperto habeo. Non enim magis ab igne liquantur, quam calcarius lapis. Quamobrem ex utroque, vapore scilicet illo pingui, calido, crasso, & fabulo, inter sese mixtis ac percoctis concreuisse eos rationi consentaneum est.

Certum porro illud etiam est, non misceri tantum hæc inter sese, uti vino aquam miscere solemus, sed transmutari a calore & percoqui, ut in formam quandam calcis, non tamen veram, abeant, partes fabuli plerumque omnes. Nam non raro integræ quædam partes fabuli minime permutatæ, nonnullæ etiam semimutatæ, per lapidis substantiam dispersæ reperiuntur. Magis permutantur, aut certe non minus, fabuli partes, in istius lapidis generatione & coctione, quam terra in coctis fictilibus, aut lateribus mutata cernitur. Et huic quidem sententiæ nostræ nihil video repugnare.

Quod enim supra difficultatem habebat, nobis non officit. Dicimus namque vapores non ex omnibus terræ subiectæ partibus eadem copia ascendere, sicut ex omni aëris parte pluuiæ de nubibus defluit, sed ex alia pauciores, ex alia plures erumpere. Quæ causa est evidens, cur non omnes fabuli partes, illæ, inquam, quæ transmutari possent, in lapidem istum conformentur.

Cur autem in longam istam figuram fere torquentur, hinc etiam fortasse cognosci poterit. Vapor etenim copiosus certo aliquo in loco collectus, & superiora petens, per arenam viam sibi, qua maxime potest, (eam veluti perforando, ac terebrando) facit: ac partes, quæ in medio sunt, cogit, conglomerat, uniat, aque reliquis vicinis separat. Istæ sic mutatæ partes proximæ supra se eodem modo afficiunt, donec ad extremam peruentum sit superficiem. Dum ita partes quædam coguntur, & a circumstantibus separantur, in ambitu spatium relinquuntur vaporibus (spatium hoc manifeste apparuit, ubicunque emergere eos intuenimus) altius ascendendi, & superpositas partes simili modo permutandi.

Iam dum ita coguntur, sua sponte superiores incumbentes inferioribus ipsæ quoque ab aliis discedunt, spiritibusque viam præbent progrediendi amplius. Vbi vero fabulum densius est, quam ut commode penetrare spiritus isti queant, & ad latus spatium est, ad latus tum quoque declinant. Potest hoc ex supra recitata a nobis historia, de longo illo quem inuenimus la-

pide, luculente intelligi. Quanquam rarius hoc euenire conspeximus. Plerique enim rectâ per profundum ascendunt, leuiterque aliquando incuruantur, vt non nisi maximum circum-
lum descripturi sua illa curuitate videantur.

Hunc ego modum generationis eorum existimem potius, quam eum, quo pili atque vngues generantur. Nam fabulum sic semper nouum subire, & prius propellere, atque vt in corpore excrementa, ita recens generari oporteret. Sed ipse quoque locus, non ita eos gigni facile & liquido commonstrauerit. Non posset etenim fieri, vt non frequenter superarent fabuli superficiem. Imo plerumq; eminentia subeunte fabulo protrusi. At nullibi hoc vidimus, sed semper intra superficiem, aut in ipsa superficie desinere conspeximus. Quod supra de longo illo diximus, huic non aduersatur. 10

Sententiam illud confirmare etiam videmus, quod non isto in loco solum, verum etiam alibi vbi tales campi extant arenosi, isti lapides inueniuntur, aliâs nusquam. Qua hinc itur Francofordiam, circa villam Ebersdorff appellatam, magna eorum copia reperitur. Audiui etiam non procula villa Schwesingen/ & prope Igelheim/ & Latinoburgum campos tales esse, qui permultos ferant. Quinetiam apud pagum quem Altam ripam vocant, in sabulo hic cis Rhenum, eosdem vidi. Quare cum non nisi in arenosis reperiantur, satis liquet, ex arena fieri. Si constaret similiter, talem arenæ argillam in iisdem illis locis, vbi præterea reperiri diximus, subiectam esse, qualis ea est, quam nos vidimus; dubitari de sententia nostra minus posset. Sane quia exteriora sunt inter se simillima, probabile est interiora non multum discrepare. Commoditatem nactus, explorabo ipse, aut, si per negotia non licebit, aliis hoc imponam. Videntur certe vtrâq; requiri. Nec posse hunc lapidem, vbi alterum dumtaxat reperiatur gigni, vel ex iam dictis liqueat. 15

Quare facile illis respondebimus, qui alibi quoque similem argillam, id quo ego minime nego, reperiri sine isto lapide asseuerant. Non enim est satis argillam talem, & sub ea æquam si ita libet, inueniri, de quibus vapores similes efferri possint. Oporret præterea materiam idoneam, ex qua ille vapor eidem permixtus tale quid efficiat, præsentem adesse. Nec satis est fabulum qualecumque adesse. Verum tale sit oportet, quod & purissimum sit, & tenuissimum. Sane campi multi visuntur plane arenosi, qui tamen, quia non ex simplici arena constant, admodum sunt fecundi. Istud autem fabulum ne herbam quidem facile produxerit, exceptis admodum paucis, quales sunt tithymalli. Præterea si in profundo fabulum esse cogitetur idoneum, terram super impositam ita raram esse oporteret, vt fabulum esse, quo vapores perumpere, atque ad superficiem emergere possent. Et vt tales alicubi sub terra nascantur, non tamen perinde vtilis sint. Quoniam experientia docuit illos esse vtilis in primis, qui durissimi sunt & albissimi. Tales autem fieri, nisi si expositi soli sint, non facile possunt. 20

Vt igitur finem faciam, & breuiter omnia dicam, causas efficientes huius lapidis, iudico esse calorem subterraneum & solarem. Materiam, fabulum esse aio minutum, tenue, purum, conglutinatum a calido, pingui, crasso (& fortasse sulfureo) vapore; quem non materiam tantum, verum etiam opificis aliquo modo rationem obtinere censeo. Locus generationi aptus est fabulum, tum propter materiam, tum propter raritatem peruiosq; meatus. Vidimus aliquot lapides inter fodiendum, plurimum a superficie adhuc abesse, quos frangi non potuisse constabat. Quod si non superiecta arena crassior fuisse cogitetur, quam vt iter vapori præberet, in generationis motu tales adhuc fuisse necesse est. Forma, non extra lapidem quaerenda est. Figuram, a loco in quo generatur accipere eos potissimum arbitror. Finis est is, qui fossilium, lapidum, & metallorum est, quorum vsus aliquis noscitur. 25

De vsu porro lapidis huius dicere plura, quam didici ex aliis, nec possum nec debeo. Poterunt alii forsitan plura narrare, qui frequenter periculum eius fecerunt. Ego illa recensebo tantum, nec omnia tamen, quæ auditione cognoui. Id vbi fecero, quam de facultate eius opinionem habeam, & quo referenda omnia putem, breuiter indicabo. Ex istis eruditi facile ratiocinari poterunt, quibus in morbis vsus eius aliquis esse possit. Vix medicamento alicuius vires semel omnes cognitæ exploratæq; fuerunt. Experientia occasionem atque causam diligentius cogitandi de talibus semper præbet. 30

Audiui ego non paucos, qui vsum eius in fracturis ac rupturis minime aspernandum esse asseuerant. Aiunt illi, si quis fractum os recte in suum locum restitui curet, & ex istius lapidis puluere, emplastrum cum oleo, aut rosaceo, aut myrtino, aut mastichino, modicâq; cera concinnatum imponat, ac eiusdem pulueris drachmam vnâ, vel paulo amplius, mane vespetrique in liquore aliquo sumat, cum intra paucos admodum, non quidem dies, sed, quod admirabilius est, horas, ab omni dolore liberari; & post paucissimos dies membro vti posse. Debet autem non semel tantum sumere, sed ad minimum ter. Alii tribus deinceps diebus, alii binis, alii ternis exhiberi iubent. Audiui præterea a rusticis, quorum in fodiendo opera utebamur, 35

bamur, vt supra dixi, ipsos auos fuisse filiis suis exhibere puluerem istius lapidis frequenter: & vna hac ratione rupturas inguinum percurasse. Emplastrum quidam, non ex huius lapidis puluere, quod tamen vtilius mihi esse iudicatur, sed ex Geranio contuso, & suilla pinguedine subacto compositum fractis ossibus imposuerunt, nō minore, vt ipsi quidem affirmant, successu. Efficacius fit, si pars maxima emplastri constet ex huius puluere.

Certo certius est, cum siccare plurimum posse. Nam præ siccitate etiam linguæ ad motus perquam tenaciter adhæret; is præsertim, qui albus est, & a sole recte percoctus. Non minus quam Bolus ille orientalis, & aliæ quædam tales terræ, tum exiccat, tum adhæret linguæ; & his fortasse amplius etiam. Non dubito quin vapor ille sulfureus, ex quo gigni cum
 10 arbitramur, suas vires ipse quoque hic conferat: vt minime opus sit in sabuli naturam solius referre omnium effectuum causas. Quod si igitur ruptis, & illis, qui ossa artuum confregerunt, tantopere prodest, propter insignem facultatem siccandi, quo præditum esse constat; iuuare tales potest. Potest autem prædicta, vt aiunt, non in hominibus tantum præstare, sed etiam in brutis; vaccis videlicet, capris, atque equis. Dicuntur mire coalescere ossa horum animalium diffracta, si & intra corpus exhibeatur puluis, & emplastri modo impositus sit.

Adstrictionem in eo, qui soli expositus fuisset, gustu percipere nullum quiui. Quamquam hoc affirmare possum, ipsum non in parua quantitate emplastro, defensiuo appellato, inditum, quod ad arcendas defluxiones ad pedis vlcus tibiæ circumponebatur supra locum vlceratam, mire id ipsum reddidisse efficacius. Vfus eodem bis sum interea, dum ad te pri-
 20 mum de hac re scripsi, optimo successu, in emplastri forma, (aliis præterea adstringentibus, & siccantibus admistis) quod rupturæ partium circa vmbilicum in grauidis impositum fuit. Visum est non siccandi modo facultatem emplastri, verum etiam adstringendi potestatem maiorem effecisse. Sed qua hoc ratione eueniat, facile intelligunt eruditi. Hæc ferme sunt, quæ de vsu huius lapidis habeo comperta. Dico me comperta habere, non quod periculum
 25 ipse fecerim, sed quod a tam multis audiuerim, vt non credere aliquid non possim.

Vt fatear ingenue quod sentio, vim facultatemque ipsius tantam minime arbitror esse, quantam ei tribuerunt illi, qui se periculum fecisse asseuerant. Non enim nescio, quam facile homines imperiti artis medicæ in istis fallantur. Vix dubito Bolum orientalem minus efficacem futurum, si quis ad hæc vti malit, tamen si maioris ita sanitas homini multo constet.
 30 Valde increbruisse vsus eius per vniuersam Germaniam audio. In Pomeraniam vsque magnam eius copiam ab equitibus, qui salutarem ipsius vim exploratam se habere mihi affirmarunt, deportatam certo scio. Innotescet aliis fortasse regionibus etiam propter incredibilem vtilitatem, quam præstare ante dictis morbis dicunt.

Fieri potest, vt aliæ quoque nationes eundem habeant, præsertim vbi terra sabulosa reperitur exposita soli, arboribusq; nuda, tamen si nec vsus fortasse norint, nec generationis modum, locumque obseruarint. Placuit hac potissimum de causa, tam diligenter eius natales describere, quo alii facilius in suis regionibus eundem quærerent ac inuenirent. Non audeo commemorare, quæ quanta que miracula de eo audierim. Plura non credo, quam quæ
 40 ad facultatem siccandi, quæ sane perquam strenua in eo inest, recte, apte, vere, possunt referri. Ergo cum incerti nihil ad te scribere decreuerim, nunc finem scribendi facio; præsertim cum epistola modum excessisse iam quoq; existimari queat. Vale.

F I N I S.

K

DISPUTATIO, AD VIRVM
CLARISSIMVM D. MATHIAM
STOIVM MEDICVM REGIO-
MONTANVM, &c.

THOM. ERASTVS D. MATHIÆ STOIO
Medico clarissimo S. P. D.

QUATVOR sunt eius scripti, in quo de vapore disputat contra te Aduersarius, præcipuæ 5
partes declaratione seu potius refutatione indigentes. Prima est, quod ex incertis simpli-
cium facultatibus facile ostendi posse ait, Græcorum methodum incertam esse. Altera, quod
vinum inebriare sola caliditate affirmat. Tertia continet disputationem de gradibus medi-
camentorum. Postrema eademq; præcipua est quod vaporem accidens esse asseuerat, sub-
stantiam esse negat. 10

Et de primo quidem capite, minime opus esse video, vt multa dicam. Non enim verbis
methodus Græcorum euerti vllis vnquam poterit, vt non vniuersa de natura disputatio si-
mul conuellatur. Demonstrationibus est opus validissimis ad rem tantam perficiendam.
Tales, quia nullas in ipsius scripto positas inuenio, atq; excogitare contra veritatem Demon-
strationes veras est impossibile, merito nihil probatū esse aio. Nam quod de incertis medi- 15
camentorum simplicium facultatibus, exemplo vini adfert, nihil omnino demonstrat, & ad
rem propositam parum attinet. Non enim si non omnibus annis, omnibusque in locis me-
dicamenta simplicia similiter efficaces habent vires; continuo methodus Græcorum fal-
sa est.

Quippe iubet illa methodus distinguere inter medicamenta recentia, antiqua, media, 20
inter ea quæ in montibus, in campis, in locis palustribus seu humidis, in siccis & aridis orta
sunt. Discrimen esse docet, inter medicamenta eiusdem naturæ, quæ in calida, & ea quæ in
frigida, atque etiam in temperata regione, nata sunt. Quinimo hoc ipsum, quod iste pro fir-
mamento habet, eadem illa methodus commonet, quædam aliis annis felicius & infelicius
prouenire, efficaciora & imbecilliora nasci pro vt annus sit frigidus, humidus, calidus, siccus. 25
Præterea exponit, quo singulorum vires modo æstimandæ explorandæque sint. Monet præ-
terea, quod a te vere recteq; dictum est, gradus facultatum latitudinem habere minime im-
perceptibilem, sed talem, quæ in quatuor partes apte diuidi potuerit. Galenus enim ita eos in
fine libri quinti de simpl. medicam. facultatibus, distinxit. Quos cum remitti posse concedi-
mus, auferrī posse non statim damus. Hac ipsa de causa, nō temere ac sine ratione vtimur me- 30
dicamentis quouis in loco progenitis. Singulorum ante vim facultatemque explorant pru-
dentes Medici, ac imbecillioribus aut temporis iniuria, aut vetustate, aut alia quauis occasio-
ne redditis, talia semper coniungunt, quibus, quod deest, liberaliter compenletur. Hæc cum
nos facere eadem illa methodus iubeat, ac præterea qua id ratione ac via commodissime re-
ctissimeq; facere possimus, perspicue tradat, nihil argumento suo aduersarius obtinebit, vt 35
maxime sit verum, medicamentorum facultates pro varia anni temporum permutatione
variari.

Præterea non poterit idem ostendere, Arabes aliam secutos fuisse methodum, ab ea,
quæ a Græcis nobis recte præscripta est. Quod si in particulari aliquo problemate non idem
cum Græcis sensere, non propterea methodum totam aut labefactarunt, aut non probarunt. 40
Quate nihil incommodat methodo, quod medicamentorum facultates non eadem pror-
sus sunt omnibus temporibus ac locis. Exemplum de vino, quod non eadem omnibus annis,
(in iisdem locis) suauitate nascitur, minime ostendit, idem de cæteris medicamentis cun-
ctis tenendum esse. Non enim semper valet plantarum & fructuum comparatio. An non
quotidie videmus eandem aëris intemperiem nō similiter animalibus ac plantis incommo- 45
dare? Sane non est eadem tempestas omnibus vel animalium vel plantarum partibus æque
aut noxia aut vtilis. Sed frequenter, quæ certis partibus obest, alias plurimum iuuat. Quod
nō in his dumtaxat verum esse obseruamus, quæ ex partibus maxime diuersis constant (Non
obscure est, frigiditas quædam plantas, calidissimos fructus sine semine ferre. Quin reperti-
ri dicuntur, quarum succus perniciosus est, cum substantia salubris existat) sed in illis etiam, 50
in quibus tantum discrimen non animaduertimus.

Ego sane aliquot iam annos ista obseruans, nullam tam frigidam intemperatamq; estatem vidi, quæ non vitibus, aliisq; herbis quibusdam, saporem suum integrum reliquisset. Qui dubitat, is non ante mihi credat, quam aliquot annis diligenter vitium folia, germina tenella, capreolos ac cortices degustarit. Idem hoc in aliis quoque plantis omnibus tentare poterit. Quod ad me attinet, de vitibus, origano nostrate, ac serpillio, & compluribus aliis non vereor id affirmare. De cæteris, cum non similiter periculum fecerim, minus audacter pronunciauerim. Quod si sapor earum aliquando paulo est dilutior ac remissior, gradus tamen suos, non obscure seruant. Quod, quomodo fiat, illi non ignorant, qui latitudinem eos habere, non indiuisibilem, qualis nec intendi parumper, nec remitti aliquantulum possit, didicerunt.

Si causa huius quærat, ista fortasse fuerit. Plantæ omnes succi familiaris ex terra tantum sibi attrahunt, quanto habent opus. Ac si amplius etiam attraxerint, quod, dum recte valent, nequaquam faciunt, non tamen amplius concoquunt, quam pro sui nutritione satis illis est. Reliquum, tamquam excrementum extra sese expellunt, inque alios vsus vertunt. Possit ista res præclare exemplo hominis declarari, si non plus ingereret sæpe quam ei expedit. Si nobis hominem sobrium & temperantem proponamus, qui non nisi natura postulante edat ac bibat, nec amplius quàm illa flagitat; intelligemus ingesta omnia pulchre concoqui, & quod vinci ab eius calore non potest, veluti excrementum per aluum, vesicam aliosq; naturales ductus, emitti. Quod in homine raro fit, id in plantis, si nõ semper, frequentissime certe euenit.

Equidem quod de optima tantum natura Galenus recte affirmavit, eam, quantum appetit, tantum etiam concoquere, nec iusto plus vniquam appetere, de plantis fere semper verum existit. Homines optima temperatura præditi, possunt etiã plus ingerere, quàm natura flagitat, propter voluntatem, quæ aliquo modo ventriculo imperare potest, plantæ, quæ a sola natura reguntur, nõ possunt cum recte valent: qui has negare audebit suam naturam per hyemem conseruare, is ignem quoque suam seruare negare audebit. Impedit quidem eas aëris frigiditas, vt crescere fortasse, fructusq; & folia proferre nequeant, at vt alantur aliquo modo eo tempore non impedit, nisi etiam perimat. Vnde reuertente calore alacriter eas agere, quæ superioribus temporibus solebant, videmus. Itaque manent in earum substantia sapor & qualitas eadem, quæ si propter concoctionem nutrimenti imperfectiorem, paulo minus sit efflicax, vix discrimen sensu percipi potest. In causa est, quod ab ingenita vi & a terra, cui inhaerent tantum habent caloris, quantum ad naturam & temperamentum suum tuendum satis illis est, etiam si externus nullus accedat. De talibus potissimum loquor, quæ non quotannis intermoriuntur, & solum modo per semen post se relictum reuiuiscunt.

De fructibus præsertim maioribus, & succum vberiore habentibus, comparatione ad plantam ex qua prodierunt, facta, longe alia ratio est. Primum, quia fructus non sunt plantarum partes, sicut nec semen aut foetus partes sunt animalium, sed quoddam excrementum quamquã utile. Quocirca recte Aristot. in 1. de animal. generatione cap. 4. scripsit. *ἔτι δὲ τῶν μὲν πλείων ζῶων ἔργον χεῖρον ἢ δὲν ἄλλο, πλὴν ὡς περὶ τῶν φυτῶν σπέρμα καὶ καρπός.* Eandem hanc sententiam Galenus expressit, in lib. 11. de simpl. med. fac. cap. de ouorum facultate. Deinde quia succus, qui in maioribus fructibus inest, propter copiã non ita facile ab insito plantæ colore superatur, ac is qui instar roris, per substantiam eiusdem sparsus est. Hunc certe calor vndique complecti, omnesq; etiam minimas partes eius attingere potest, illius non potest. Nullus enim a planta calor ad fructum peruenire potest, quam qui per pedunculum influit, per quem solum ei adhæret. Non igitur mirum est, vitem, exempli gratia, natiuam suam temperiam ac facultatem tum quoque seruare, cum fructum elaborare conficereq; perfecte non potest. Non enim æque ad illud, vt ad hoc opus perficiendum, externi caloris opera indiget. Quod Theophrastus vidit, cum ad saporem in fructibus generandum plus externum calorem agere dicit, quam internum. Cuius rei signum illud etiam videtur esse, quod vuarum & cæterorum propemodum omnium fructuum partes, quæ ad pedunculum sunt, tardius maturescunt, quam quæ a planta plus distant. Et negari tamen nequit, calorem iuxta pedunculum, per quem solum ad fructum omnis pertingit, copiosiore esse, quam cum progressus longius plurimasq; in partes distributus est. Hinc & illud ferme fieri dicat aliquis, quod idem Theophrastus animaduertit ac scripsit, fructus omnes aliquo pacto plantæ suæ saporem monstrare quidem, at longe euidentius hoc crudos præstare, quam maturos. Etenim succus talis ex caudice in fructum effunditur, qualis a radicibus est ex terra attractus, & in trunco suo modo alteratus & concoctus. Hic autem a sole percoctus saporem suum mutat, quem, dum crudus adhuc esset, possidebat.

Quod si expositæ rationes non satisfaciunt, satisfacere tamen experientia poterit, quæ omni nobis ratione in talibus certior esse debet, præsertim vbi nihil ei aduersatur, sed pulcherrime consentiunt vniuersa. Vidi Bononiæ biferas ac triferas vites, quæ plerumque in media

hyeme virent, folia fructusq; ferrent. Harum folia, palmires teneriores, claviculas & cortices, æstate ac hyeme gustavi, nec in sapore discrimen vllum percipere quivi, etsi minus habere prædictas partes humoris hyeme, quam æstate, manifeste deprehendi. Potuit quidem hyemis efficere frigiditas, vt huius fructus ad maturitatem non peruenirent, attamen vt non suum vitis saporem seruaret, perficere eadem minime potuit. Cum istius rei causas tum peruestigare, radices eam protendisse intra ædium parietes in locum a pluuia, & niue tutum, non tamen a frigore liberum animaduerti. Ex isto exemplo tum didici non quamlibet aëris mutationem, omnes omnium plantarum partes lædere posse.

Ratio sit, quia non simile omnes temperamentum obtinent. Quin ne flores quidem & fructus eodem temperamento præditi sunt. Prunus syluestris fructum gerit acerbum, adstringentem, frigidum, cuius succo pro Acacia longo tempore vsi sumus. Ex floribus eiusdem syrupum purgatorium conficere soleo. Quo ipso non enitur, non ex qualicumque fructuum quorumlibet cruditate & coctione, de totius plantæ virium immutatione pronuntiandum esse. Quin etiam constat plurimarum temperiem ita esse a suorum fructuum temperatura diuersam, vt quod alteri proffit, alteri plurimum obsit. Causa huius rei minime est obscura. Tentauit etiam Theophrastus eam exponere, vt in sexto libro de plantarum causis videre poteris.

Ergo non bona est ista ratiocinatio; vinum propter aëris aliquam intemperiem non similiter hoc anno, vt aliis maturuit, ergo vites aliæque omnes plantæ eodem modo vires suas congenitas amifere, quas paulo meliori tempore habebant. Debent autem quæ diximus de nostra eademque regione accipi, in qua mutationes tantæ raro incidunt, quæ omnibus obesse paruas queant, quod in Scythia frequenter contingere audio. Deinde si aduersario tuo demus, etiam quamlibet aëris mutationem, pro sua natura plantarum vires & qualitates cunctas intendere, augere, remittere, debilitare, immutare: non tamen hoc sequitur, quod inde confici existimat, Græcorum methodum nõ esse veram. Supra ostensum est, eandem illam methodum hoc ipsum præcipere vt obseruemus, & quo pacto mutationes istæ cognoscendæ sint pariter docere. Proinde neque verum est quod concludit, neque ex positis consequitur.

Alterum caput vestræ disputationis de gradibus medicamentorum fuit, de quo iam aliquid dicere incipio. Si ita sentit hac de re tuus aduersarius, vt loquitur, parum se diligenter de hisce rebus cogitasse declarat. Tres partes siue mensuras in primo gradu calidi medicamenti similiter calefacere posse, atq; vnã partem medicamenti in tertio gradu calefacientis, existimare videtur. At res longe aliter habet, vt exemplo aquæ tepidæ feruentisq; doceri apertissime potest. Sane si in feruentis aquæ mensuram manus imponere aliquis velit, continuo se vti sentiet adeo, vt perferre nequeat. Hanc in tertio si lubet gradu aut quarto calidam ponamus. Non enim refert vtrum dicamus, quatenus hæc res proposito nostro feruit. Si idem homo in mensuram aquæ tepidæ, hoc est, in primo aut secundo gradu calidæ, manum inferat, nihil omnino lædetur.

Quod si aquæ huius copiã triplicauerit aut quocumq; numero multiplicarit, substantiam quidem aquæ calidæ augebit, qualitatem eius nõ intendet, efficaciorẽmue reddet. Argumento certissimo est, quod quocumq; tandem numero multiplicata ea sit (modo quæ additur non sit calidior quam prior fuisset) non magis manum cum imposueris calefaciet, quam calefaceret ante. Accessit quidem calor calori, sed similis in gradu, isq; tuo in subiecto proprio. Quod si posset aqua ista multiplicata in se ipsam ita coire, vel sic cogi & densari, (manente eadem semper caloris copia vel quantitate, vt sic dicam,) vt non superaret mensuram vnã: aut calor, qui in ea inest, posset suum derelinquere subiectum, & coniungere se cum priore caliditate: certũ est, quod triplicatus calor idem efficeret, quod ille, qui in vna feruentis aquæ mensura inest, efficit. Horum quia neutrum fieri potest, sed cuique subiecto suus relinquatur calor, & aquæ partes coire propius siue densari amplius non valent; nõ augetur caliditas, dum aqua multiplicatur, si tactum consulas.

Hoc ideo dico, ne quis me negare putet, multo vino corpus calidius reddi, cum est in sanguinem conuersum, quam pauco. Plures quidem corporis partes calefecerint ac nutriuerint tres sanguinis vnciæ, quam vna. At non calefacient amplius si gradum & intensiorem caloris spectemus, quam vnica vncia. Pari modo duabus aut tribus aquæ tepidæ partibus plures abluere poteris partes quam vnica. At non calefacient magis in gradu seu vehementius tres illæ partes, quam per se singulæ. Ita quoque multi vapores, plures capitis partes replent ac spiritus magis pluribusque in locis impediunt quam pauciores. Quamquam in spiritibus alia fortasse possit esse ratio. Nam possunt arctius coire plurimumq; densari, atque ita sub minori quantitate calidiores reddi. Sed hic plane alia est ratio.

Si quis granum piperis in ore mandere retinereque velit, percipiet is manifestam ex eo caliditatem

caliditatem. Si idem centuplum pondus florum camomillæ aut alterius cuiuspiam rei simili mandet, longo interuallo minorem caliditatem sentiet. Ergo non ita res se habet, vt aucta quantitate & pondere medicamentorum neceffe sit, eorundem qualitatem quoque intendi & efficaciorum fieri quam antea fuisset, quantumcumque illorum pondus auctum cogi-

5 tetur.

Verum enimvero cogitet aliquis, si aucta medicamentorum quantitate non augetur eorundem qualitas, quæ causa igitur est, cur tam superstitione obseruent Medici pondera in compositionibus? Non est difficile istius rei causam asserere. Quod diximus hætenus, locum
10 habet in singulis, si singulariter se ipsa & seorsum examinentur, non si aliis permisceantur. Tunc etenim alia aliis vires suas nonnumquam communicant, ac alia aliorum facultates augent impediuntque, vt ex iisdem, quibus vsi iam sumus, exemplis cognosci potest. Si feruenti aquæ similiter calidam, aut tepidæ similiter tepidam affundas, neutra calidior aut frigidior efficietur. At si feruenti permisceas tepidam, tunc & hanc calidiorum, & illam frigidiorum reddi per sentiesces. In causa est, quod mistæ inter sese, altera alteri vim facultatemque suam
15 communicat. Atque hæc satis sunt ad intelligenda ea, quæ hîc proposita habemus. Non enim huius, sed aliud est loci, istius rei causas accuratius exponere. Illud monere breuiter possum, quamuis de actu calidis exempla protulerim, nihil tamen a me peccatum esse. Siquidem par est ratio eorum quæ potentia talia sunt, cum scilicet hausta, & ab insito calore ad actum perducta sunt. Simile quid in illis etiam vsuuenit, quæ fermentantur inter se, atque
20 hoc pacto suas qualitates mutuo sibi contribuunt. Ex illis quæ hic & dicenda videbantur, & dicta sunt, perspicere vnusquisque potest, nihil adhuc aduersarij produxisse in medium, quod methodum Græcorum infirmare posse censeatur.

Tertium caput ex secundo natum est, nec illo amplius habet aut veritatis aut probabilitatis. Nemo etenim præter hunc affirmarit, solam vini caliditatem inebriare. Nam si vini
25 caliditas absque substantia eiusdem hoc posset, posset omnis caliditas. At hoc falsum esse omnium sæculorum pariter & hominum experientia testificatur. Etenim nullus vnquam propter calidam intemperiem nudam ebrius fuit. Nec a calidis medicamentis vllis, quæ vapores cerebro nullos immitterent, ebrius quisquã factus est. Ego quidem non nescio, odorem lupulorum, & alia plurima talia, similia ebriorum accidentia facere solere. At solam
30 caliditatem tale quid vnquam effecisse, nec vidi vnquam, nec legi vsquam, nec audiui a quoquam.

Nemo facile arbitror dicet, odorem lupulorum absque substantia in cerebrum recipi. Quod si quis ita sentit, eundem confiteri, aut sentire etiam oportet, caliditatem a lupulis in aërem, & inde in cerebrum transmigrasse. At id multo absurdius est, quam vt refutari debet
35 at. Sed nec ita lupuli vlli aërem calefecerint, vt æstat tempore calefit a sole, atque ab igne apud fabros aliosque tales artifices. Quin ne sic quidem calefactus aër inebriat. Præterea febribus nulla delirium per solam caliditatem parit, sed cum biliosis aut aliis vaporibus calidis caput repletur. Raptum istum bilis aut sanguinis ad caput eiusdem grauitas, splendores in oculos incurrentes, rubedo, tensio, vrina bile, quæ ei permisceri ipsumque tingere solebat, carës, &
40 alia huius generis infinita indicant. Sed neque sudatoriorum calor, qui exanimare multos potuit, inebriare aliquem potuit. Si testimoniis rem comprobare neceffe putetur, facile dirimet litem Aristoteles, qui 30. particula problema. 1. ostendit, vinum inebriare, atque ita alios reddere taciturnos & ineptos, alios hilares & alacres, alios audaces & acres, alios timidos, &c. quia spirituosum sit. Sic enim scribit: ὁ χυμὸς καὶ ἡ κραισὶς ἢ τῆς μελαίνης χελῆς πνευματικῆ ὄσθι, δι' ὃ
45 καὶ τὰ πνευματώδη πάλθῃ καὶ τὰ ὑποχόνδρια, μελαγχολικὰ ἰοία τρεοί φασι εἶναι. καὶ ὁ οἶνος δὲ πνευματώδης τὴν δύναμιν. διὸ δὴ ἔστιν τῆ φύσει ὁμοία ὃ, τε οἶνος καὶ ἡ κραισὶς. δηλοῖ δὲ ὅτι πνευματώδης ὁ οἶνος ἔστιν, ὁ ἀφρός τὸ μὲν γὰρ ἔλαρον, θερμὸν δὲ, ὃ ποιεῖ ἀφρόν, ὃ δὲ οἶνος πολλὴν, καὶ μᾶλλον ὁ μέλας ἢ λευκός, ὅτε θερμότερος καὶ σωματώδης ἔστω. Et quæ sequuntur.

De quarto iam & postremo capite vt aliquid dicamus, res postulare videtur. De quo
50 quia præcipua fuisse videtur disputationis illius vestra pars, plura nos quoque dicere conuenit. Dicam igitur primo quid vapor sit; Deinde substantiam esse probabo. Postremo ad argumenta aduersarij tui respondebo.

Vaporem appello corpus, quod Aristoteles ἀλμὴν appellauit (inter ἀλμὴν & θυμίασιν vel ἀναθυμίασιν discrimen notum est ex Arist. eiusdemque omnibus interpretibus) humidam
55 exhalationem. Huius definitionem non est vt curiose inuestigem, cum id a te recte factum sit. Sed & res est omnibus nota.

Est igitur vapor nihil aliud, quam aqua attenuata a calore. Nec differt ab aqua ratione alia vlla, quam quod eadem illa tenuior est & calidior. Hæc autem caliditas, cum ei per accidens insit, cum primum ab eo recedit, coit in aquam, hoc est, densatur rursus, vt sensus nos docent. Nam si subiicias aquæ pleno vasi ignem, & ascendenti ex ea vaporibus corpus frigidum

densumq; obiiicias, statim coire in aquam ipsum videbis. Et hoc sane modo ἀλμίδα Arist. in Meteorologicis definit, esse ἐκκρισιν ὑποχρεωτικῆς θερμῆς εἰς αἶρα καὶ πνεῦμα, ἐξ ὑγρῆ διαλύσεως. Qui in balneis sudat, innumquam non in parietibus frigidis & fornice, calidos vapores in aquam rursus densari perspicit. Eleuati in aërem vapores, in rorem, pruinam, niuem, grandinem abeunt, prout cœtus aut tardius caliditatem, quam ascititiam habent, amittunt, aut frigori maiori vel minori occurrunt. An ista non certissime probant vaporem aliud nihil esse, quam aquam a calore attenuatam siue rarefactam? Quod si philosophorum hic testimonio opus esse opinemur, faciunt illi nobiscum omnes. Et Aristoteles quidem non aliud sensit, quod ex loco iam ante citato, & ex textu 50. libelli de sensu & sensilibus liquido apparet, quo in loco ita scribit: ἐστὶ δὲ μὲν ἀλμῖς ὑγροῦς ἰσῆς, ἢ δὲ χαπιώδης ἀκαθυμίας ὡς περ εἰρηλαί, κοινὴ αἶρος καὶ γῆ· καὶ συνίσταται ἐκ μὲν ἐκείνης ὑδαρ· ἐκ δὲ ταύτης γῆς ἰεῖδης. Non aliter aut locutus est aut sensit in primo Meteororum sic scribens: ὁ αἶρ τὴν γῆν (αἶρ) ἔμῶνον αἶρ ἔστιν, ἀλλ' οἶον ἀλμῖς· διὸ πάλιν συνίσταται εἰς ὑδαρ. Nescio an dici aliquid apertius possit.

Græci interpretes non aliter hac de re locuti reperiuntur. Vt enim alios taceam, Philoponus hæc verba Aristotelis recitata exponens, inter cætera, quæ ad hanc rem faciunt, hæc etiam scripsit: καὶ τὸ ἄλλο ἰσὸ ὑδατῶδης αἶρ, μέση γὰρ ἔστι αἶρος καὶ ὑδατος ἢ ἀλμῖς, ὁδὸς δὲ αἶρος καὶ οἴου γένεσις ἐκ γατέρου εἰς θάλασσαν, ἐξ αἶρος μὲν εἰς ὑδαρ παχυνομένη· ἰσὸ δὲ ἔστιν ἢ ἀλμῖς, παχυστέρα ἐξ ὑδατος δὲ πάλιν εἰς αἶρα λεπτινομένη· ἢ γὰρ ἀλμῖς ὑδατος μὲν ἔστι λεπτιότερα, αἶρος δὲ παχύτερα. Nec multo post, in eodem libro bis scribit idem author, perinde esse quod Aristoteles dixit circa terram, aërem esse ἀλμῖν, id est, vaporem, ac si dixisset, ὑδαρ esse λεπτομερές καὶ ἀφ' ἀκριμύδων.

Si hisce atque aliis huius autoris testimoniis velim Alexandri aliorumque interpretum loca adiicere, longior sim quam oportet. Sane Aristoteles in eodem libro manifeste asserit, vaporem potentia esse velut aquam. Quæ cum exponit verba Philoponus, ita scribit: ἴνι μὲν ἐν ἀλμῖδα ὑδαρ εἶναι φησὶ δυνάμει παχυνομένη γὰρ αἶρ, τὸ μὲν θερμὸν ἀποτίθεται, καὶ τὸ κῆφον, ὡς λαμβάνει δὲ τ' ἀναπύα, τὸ ψυχρὸν καὶ τὸ ὑγρὸν, καὶ γίνεσθαι ὑδαρ. Ex istis manifestum est, recte a medicis esse, vaporem aquam esse per calorem attenuatam, nec aliter ab aqua differre, quæ quod calidus est, & rarefactus. Isto calore per frigiditatem pulso, rursus coit, & grauitatem naturam recipit, & quod ante fuerat, aqua densa fit. Proinde recte Aristot. in libro de mistorum affect. dixit, ab humidis corporibus, cum scilicet exsiccantur, aquam recedere seu euaporare. ἀπὲρ χεῖλαι δὲ ἀπὸ πάντων τῶν ἰσῶν παχυνομένων τὸ ὑδαρ. σημειῖον δ' ὅτι τὸ ὑδαρ, ἢ γὰρ ἀλμῖς συνίσταται εἰς ὑδαρ, ἐάν τις βύλων συνίσταται λέγειν. Vapor, inquit, ab huiusmodi corporibus dum exsiccantur effluens aqua est. Curius signum id fuerit, quod in aquam coit, si quis velit colligere. Quomodo ergo indicauit colligendum vaporem, ut in aquam densari eum constaret? Res minime est operosa vel obscura. Norunt coci cum ad operculum vasis bullientis guttas ex vapore genitas adhærere conspicantur. Norunt balneatores, ut ante diximus, cum occurrantem eum parietibus subfrigidis in aquam densari sentiunt. Norunt omnes mulierculæ propemodum, ut quæ ex herbis aquam per Elambicum, ut vocant, elicere consueuerint. Præclare intelligunt, vi ignis vapores tolli, & eosdem mox in aquam colligi, vbi capitellum minus calidum atigerunt. Ex quibus euidentibus sensibus, vaporem nil nisi aquam esse a calore attenuatam.

Intelligitur ex iisdem, quid Latini interpretes sibi velint, cum, an aqua vapor sit, quæ in horum librorum expositione. Nec aquam dicunt esse, nec aërem vere, sed medium quid aëre crassius & densius, aqua vero rarius & tenuius corpus. Verum hoc est, cum de simplici vapore loquuntur. Nam de eo qui halitum siccum admistum habet, paulo aliter dicendum est. Non enim simplex corpus tunc est, sed aliquo modo mixtum.

His ita expositis, vaporem substantiam affirmare nihil dubitamus. Vtar autem ad id probandum vnico argumento. Non enim scio vter stultior sit existimandus, is ne qui absurda dicit, an is, qui, quæ absurda esse omnes vident, pluribus argumentis refellere studet. Galenus certe non probat accuratorem absurdarum opinionum confutationem ἐλέγχειν αὐτῶν, ἀλλὰ μὴ ἀποδείξει αὐτῶν ἄλυσιν.

Si aqua est substantia, & vapor erit. Iam enim ostensum est ipsum aqua esse tenuiorem. Porro aquam substantiam esse, author scripti non negat cum elementa substantias atque corpora esse concedit. Erit itaque vapor quoque substantia. Ex vapore refrigerato & densato, nulla alia intercedente mutatione, vel oculorum testimonio, fit aqua. Ex eodem magis attenuato gignitur aër. At ista Elementa duo, substantiæ sunt. Ergo vapor quoque substantia erit, aut substantia ex non substantia fiet, quod ex eorum est numero, quæ fieri nullo pacto queunt. Profecto Arist. in lib. paulo ante citato scribit, quod huc maxime quadrat, & quod verum esse omnium nostrum, imo cunctorum hominum oculi vident, corpora, ex quibus vapores vel ignis vi, vel solis opera effluunt, aridiora fieri, & interdum in terram dissolui, aut certe tota in exhalationem verti. τὰ δὲ θυματὰ χροῖα εἰς αἶρα ἐκκρίνεται, καὶ τὰ μὲν ἀφανίζονται ἔνεα, τὰ δὲ γίνονται. Ex his intelligitur, corpora, ex quibus vapor effluit humidus atque etiam siccus, siue ab igne breui tempore, siue

pore, siue ab ambientis calore longiore tēpore euocetur, minui, exiccari, & nonnunquam in puluerem redigi. Quocirca si, quod exhalauit, corpus non erat, imminutum corpus est, corpore tamen nullo abeunte. Nihil itaque impedit, quin eiusmodi corpora prope ad nihilum redigantur, licet corporeum nihil ab ipsis resoluatur. At hæc absurdissima sunt. Nec refert, quod exemplum attuli sicca exhalationis, cum aqua calefacta tota in vapores resolui cernatur.

Nihil iam reliquum esse video, quam ut obiter argumenta perpendam, quibus probasse se putat, vaporem accidens esse, non substantiam. Verba eius hæc sunt: Certum est Galenum spiritus vaporibus tenuiores asserere, eiusque sectatores, quasi corpora quædam cœlestia, statuere, adeoque idoneos ad animæ corporisq; coniunctionem, ut nihil aliud esse calorem naturalem, scriptum reliquerint sapientes. Adeo inquam, tenues: ut solo qualitatis nomine dignos arbitrati sint. Quapropter neque exeunt spiritus, cum non expellantur, quin retineantur in ipso sanguine, cuius pars sunt. His verbis iudicas eum voluisse ex loco Top. probare, vaporem accidens esse, ut sententia atq; mens ista sit: Spiritus magis videntur esse substantia, & pars corporis, nec sunt tamen: Ergo multo minus erunt vapores substantiæ.

Si hæc ratiocinatio eius fuisse dicenda est, non imperite modo collegit, verumetiam Scaligeri verba, ex quo hæc omnia, paucis male immutatis, transcripsit, plane alio contorquet. Atque haud scio, an sententiam istam ferre possint. Liquebit hoc magis, si cur & quomodo a Scaligero scripta sint, breuiter commonstrauero. Cardanus vapores cōtra Galenum spiritibus tenuiores dixerat, quia exirent ex corpore intus manentibus spiritibus, ut ratiocinatio talis fuerit: Vapores foras exeunt, spiritibus intus in corpore permanentibus: At quod exit tenuius est, eo, quod intus manet: Vapores ergo spiritibus sunt tenuiores. Scaliger hic primo recte Galenum docuisse ostendit, spiritus vaporibus multo tenuiores esse. Deinde ad argumentum Cardani respondet, non ideo non exire spiritus, quia crassiores sint, sed quia nō expellantur. Non expelli vero, quia familiares atq; cognati & pars sanguinis sint. Vapores contra exire, non quia sua sponte exeant, aut propter tenuitatem cohiberi nequeant, sed quia a vitæ secretrice tanquam inutiles & peregrini separentur, & tandem velut hostes expellantur. Sane Scaliger nullam in hisce constituit verbis comparisonem inter vapores atq; spiritus, vtri magis minusq; substantiæ sint: sed Galeni sententiā defendit, & Cardani argumentationem inutilem esse declarat. Quod si aduersarius tuus aliud hisce probare voluit, ipse quomodo suo instituto accomoderet, viderit.

Spiritum magis videri substantiam, si vniuersim accipi velit, perspicue falsum est. Vapores etenim, utpote corpulentiores, magis videntur esse substantiæ, quam spiritus, qui propter tenuitatem corporis, naturam pene corpoream exuisse videntur. Vnde factum est, ut radiis solaribus eos quidam comparauerint, & qualitatis nomine dignati sint. Si vero per substantiam intelligat non quamlibet, sed humani corporis, similiter falsum est. Sunt enim spiritus corporis partes. Falsum igitur erit quod dicitur, eos non esse substantias, tamen esse videntur. Quis enim neget corporis humani partes substantias esse? Quinimo contradiceret sibi, atq; etiam veritati manifestæ. Mox enim Scaligeri verbis confitetur sanguinis partes esse. Quare non modo sententiam ipsius verba ista confutant, sed nostram de vapore pulcherrime comprobant. Etenim sanguinem substantiam esse, non opinor, negabit. At pars sanguinis est spiritus: Ergo & ipse substantia est. Pars namq; substantiæ, omnino substantia est. Quod si spiritus est substantia, erit multo magis vapor substantia, siue sit vera nuper proposita ratiocinatio, siue non sit vera. Quo etenim res quæq; est crassior & *συνμαλωδέστερος*, tanto minus potest vel imperitissimo cuiq; non substantiā videri.

Præterea generantur spiritus tum ex vapore sanguinis, tum ex inspirato aëre, ut Galeno visum est. Ergo aut substantiam ex non substantia fieri concedet aduersarius, aut vaporem substantiam esse confitebitur. Ad diuina dictis illud etiam potest, si spiritus partes sanguinis sint, eiusdem quoq; partes esse vapores, ex quibus illi quasi nutriuntur, & propter quos illi partes sanguinis dicuntur. Recte itaque ex Aristotelis sententia vapores aqueos, aquam attenuatam vocauimus. Tot igitur cum sint in ista ratiocinatione difficultates, vix mihi persuadeo, hoc eum voluisse. Principio cum legerem, suspicabar ideo eum hæc proposuisse, ut Scaligeri autoritate probaret vapores esse qualitates. At vero cum postmodum viderem nihil tale a Scaligero affirmatū fuisse, mutare sententiam coactus sum. Dicit quidem Scaliger spiritus corpora esse, attamen ita tenuia, ut quidam eos qualitatis nomine dignati sint. Quod cum dicit, non negat corpora esse, sed tenuissima esse ait, & ad indicandam hanc tenuitatem aliquos ipsos qualitatis nomine appellauisse, comparatione facta ad crassiora corpora. De vaporibus autem hæc intelligi non possunt.

Quid igitur voluit aliud? Ego me hercule non habeo quod respondeam, nisi fortasse probare voluerit, peregrinos esse vapores, & accidere corpori humano. Verū id non erat tam

operosa oratione opus. Nemo namque est, qui non vapores quos expellit natura, peregrinos atque etiam hostes concedat esse. Si familiares & cognati essent, non eos expelleret Natura, cum recte valet. Videtur mihi hoc voluisse ostendere, vapores adesse ac abesse a corpore posse absq; eiusdem interitu. Id si constaret, consecrarium esse putavit, ut pro accidentibus, non substantiis, haberentur. Quomodo aliter proposito aptem, non satis intelligo. Cogitavi etiam ipsum quia non per se mouerentur extra corpus, sed expellerentur, probare voluisse eos non esse substantias. Verum quia argumentum hoc postea inducit, opinionem mutare coactus sum. Ut vero nihil omittam, a capite examinare iterum omnia libet. Spiritus vaporibus sunt tenuiores. Concedo & addo: Ergo magis videntur vapores substantiæ esse, quã spiritus. At dicat aliquis, nõ videtur magis substantiæ corporis humani partes esse: hoc nihil nobis incommodat. Non. n. q. nõ videtur corporis nostri pars esse, statim ne substantia quidẽ esse iudicatur.

Quod additur ad animæ corporisq; coniunctionem idoneos esse, si non huc pertinet, ut probet, non exire spiritus, quo pertineat ignorare me fateor. Siue huc, siue alio pertineant, parum certe probabunt. Mitto hic quod Scaligeri verba, non igitur exeunt, quia non expelluntur, sed retinẽtur, &c. ita transcripsit, ut superstitionis Grammatici nedũ Logici habeant quod reprehendant. Nolo hic disputare quomodo spiritus exeant, ac nõ exeant, quia præter rẽ foret. Quod hostes & peregrinos ait vapores esse cum Scaligero, recte dicitur si spiritibus comparentur. Quod a vi secretrice extra corpus expellantur, (nolo hic inter secretricem & expultricem distinguere, tamen si non sit eadem vtriusq; ratio) non a seipsis, parum refert. Nam ne excrementa quidem vlla aliter vacuantur, quæ tamen accidentia propterea nemo vocauerit.

Quæ postea adiecit verba (Manifestum hinc esse vaporem homini adesse & abesse præter subiecti interitum) cogitare me fecerunt de ante dictis omnibus diligentius. Non enim vnde manifestum hoc fieret, videre potui. Equidem de veritate propositionis, si de certis, non omnibus simpliciter vaporibus intelligenda sit, nihil dubito. At quomodo ex præcedentibus liqueat, non perspicio. An quia expelluntur vapores? Probabilitatem habet oratio. At expelluntur sæpe etiam vtilia, quibus carere omnino corpus nequit. Quin propter eorum expulsionem sæpe corrumpitur. Sed defendi hoc potest. Et præterea causa adest alia, quia peregrini sunt & hostes. At non omnes sunt tales, sicuti neque omnis sanguis peregrinus est, tamen si corruptus sanguis iam sit hostis factus.

Verum esto, peregrini omnes sunt, atq; ob eam causam adsint & absint absq; corporis interitu. Inde ne statim accidentia eos esse non substantias consecrarium erit? Minime gentium. Nam & panis, vinum, poma, vestes atque alia plurima adesse & abesse nobis possunt, quæ tamen accidentia simpliciter esse nemo sanus dixerit. Si absq; cibo corpus esse non possit dicatur, ne absq; vaporibus quidem, addam. Potest tamen ut absq; hoc vel illo certo vapore, ita absque hoc vel illo certo cibo esse. Ista accidentis descriptio intelligenda de illis est, quæ per se esse numquam & nusquam possunt, sed tantum in subiecto insunt. Quæ alias rebus ita accidunt, ut earum nulla pars sint, & per se tamen subsistere possunt, accidisse quidem ei rei, cui accesserunt, recte dicuntur, at non propterea per se considerata vere accidentia, hoc est, in genere qualitatum continentur.

Sequitur argumentum aliud. Vaporibus nõ inest per se motus & quies. At quibus hæc per se non insunt, ne substantiæ quidem sunt. Natura enim reliquis (scilicet nõ substantiis) inserit motum per accidens: Ergo vapores non sunt substantiæ. Tota ratiocinatio falsa est. Nam abstractis substantiis, motus localis (de hoc enim motu argumentum intelligi debet) per se non inest & substantiæ nihilominus sunt. Est igitur propositio non vera. Vapores quæque mouentur. Habent enim naturam quæ principium est motus & quietis. Cur paulo ante dixit, eos extra corpus expelli, si nõ mouentur? Si placet ei ideo negare illis motum, quia violenter interdum ab alio mouentur; nec aqua, nec terra, nec aliud quidquam per se moueri defendi recte poterit. Sane falsum est vapores non moueri eo modo quo naturalia corpora omnia sunt obnoxia motui, seu apta moueri, vel pueris iudicibus. Mouetur etiam sua sponte sursum, eo scilicet modo quo leuia sursum contendunt. Iam demonstraui vaporem corpus esse inter aquam & aërem medium. Quatenus enim calidus & aqua tenuior est, ad aëris naturam accedit propius. Quatenus vero crassior est aëre, & amisso calore statim in aquam rursus coit, aquæ naturam adhuc obtinet. Quare cum vtriusque naturæ particeps quodam modo sit, pro ea portione vtriusq; motu per se moueri eum necesse est.

Naturam reliquis motum inseruisse cum ait per accidens, valde loquitur obscure & improprie. Etenim quibus insertus est motus, ea, motum cum habeant insitum, siue natura & per se, siue per accidens insitum habeant, mouentur: aut quæ in se motum habent, nõ mouentur. Et hoc æque absurdum, ac si quid in se calorem habere affirmes, & calidum tamen esse neges. Recte tu refellisti, quod vaporem atque exhalationem attrahi ab vno astrorum calore

calore possit. Aqua atq; terra cum attenuantur magis, quam Elementis istis conuenit, quodammodo tunc degenerare, atque aëris & ignis naturam assumere incipiunt. Quo etiam fit, vt quatenus ad eorum naturam accedunt, eatenus etiam eorumdem motibus moueantur. Ergo vt aër atque ignis pro sua natura propter insitam leuitatē sursum mouentur magis minusque vt ipsis expedit: ita vapor & exhalatio supra aquam atque terram, quibus leuiores sunt, sua sponte tamen quoque ascendunt, cum nihil est quod vel trahat vel pellat sursum.

Cum *metœoræ* substantias esse negat, nulla mihi re minus quam rationibus confundendus videtur. Quinimo ipse mox se ipsum plane ac neruose refutat, cum ait, substantia omnis per se existit, alterius adminiculo non egens, & nec magis nec minus recipit. His addatur assumptum hoc. At *metœoræ* ista, pluuia, ros, grando, lapides, nix, metalla (possunt enim & debent hæc etiam suo quodam modo, quatenus scilicet ex vaporibus & exhalationibus coalescunt, inter *metœoræ* numerari, quemadmodum Aristoteles ipsa etiam inter hæc percensuit) per se subsistunt, & vt subsistant, nullius ope indigent, ac præterea nec magis nec minus recipiunt. An hinc non recte concludetur, commemorata omnia substantias esse? Non negabit, arbitrator, ipsa per se subsistere, aut subiectum cui inhærent aliquod monstrare cogetur. Id nec terra, nec aqua erit; separantur enim ab iis, & in aërem ascendunt, aut ex aëre in terram descendunt. Aër quoq; non magis quam terra vel aqua vt accidentibus ipsis subternitur. Mutant enim crebro locum, & vna aëris parte relicta ad aliam migrant. At hoc nullum accidens facere dicet, nisi (quod paulo ante recte negare visus est) concedere hic velit, accidentia per se moueri. Quid igitur respondebit? Magis minusque suscipere dicet? Sic sane respondet. Si non scriptum ab eo legerem, nemo mihi vnquam persuadere potuisset aliquem vel cogitare aliquid tale voluisse.

An erit præter hunc tuum aduersarium qui credat aurum vnum, alio quouis auro, aut etiam seipso, magis minusq; aurum esse? Est quidem aurum auro purius, at magis minusque aurum non est. Quod auri speciem habet, quæ indiuisibilis est, totam habet auri essentiam. Formæ, inquit Aristoteles, vt numeri sunt, quibus siue addas aliquid siue detrahas, speciem permutasti. Nec est ratio vlla, cur aliter de imperfecte mixtis aut loquamur aut sentiamus. Non puto hominem inueniri tam rudem ac stupidum, qui non quamlibet pluuiam pro pluuia eodem modo agnoscat. Copiosiores vnâ altera dicet, at magis pluuiam esse aliam alia nequaquam dicet. Sed pudet me istam pluribus rem confutare, vt ex animo loquar, præsertim cum Galeni sententiâ in mentem mihi venit, cuius etiam supra, aliis Galeni verbis meminimus: *ὁ βρομίον ἄλλ' ἐαυτὸν ἔστιν, ἐλέγχειν μετὰ αὐτῶν δὲ μὴ μετὰ αὐτῶν δὲ ἔστιν.*

Itaque probationem audiamus. Imperfecte mixta, inquit, distincta sunt a perfecte mixtis. Fateor, ergo alterius adminiculo egent. Hoc ad illud consequi pernego. Quæso ad quam rem aliorum operam desiderat? Vt imperfecta sint? At sunt iam talia. Vt existant? Atqui iam id habent, vt aliud fiant? Hoc sane velle videtur, cum adiicit, imperfectum ad perfectum contendere. Quasi vero vlla vnquam pluuia, vel aurum, vel argentum, sua sorte non contenta, homo vel bos vel leo esse expetuerit. Materiam si appetere alias atque alias perfectiores formas dixisset: tolerari poterat, sed suppetias causâ nullas attulisset. Verum ista hoc loco sinamus. Pluuiam quatenus est pluuia, nec magis nec minus pluuiam esse quauis pluuia dicimus. Potest, vt iam dicebam, maior aut minor, frigidior aut calidior, salubrior aut insalubrior esse pluuia, magis aut minus esse pluuia non potest. Scio recte dici, aliquando magis pluuere, aliquando vero minus. At vnâ pluuiam se ipsa magis aut minus, aut alia quauis magis aut minus pluuiam esse nullus vnquam eruditus homo dixit. Aliud enim est pluuere, quam pluuia. Cæterum dicuntur *metœora* imperfecta esse mixta, animalibus & plantis, non sibi ipsis comparata. Si muscam homine imperfectiorem dicimus, cui nulla in suo genere perfectio deest. Tam est aurum inter metalla perfectum. Pluuia inter impressiones aqueas, atque absinthium, imo balsamum inter plantas, oues inter pecudes, gallus inter aues.

Fortasse cum Chymistis opinatur alia aliorum inter metalla materiam esse, nec suam vnâ quodque propriam & perfectam obtinere formam, sicut animalia atque plantæ habent. Hanc sententiam hoc loco refellere nihil est opus. Vtrum enim statuatur, causa præsens neque melior, neque deterior reddetur. Semper namque falsum erit, imperfecta aliorum opera indigere vt illud sint, quod sunt, tamen si alius ope egeant vt aliud fiant. Exempla declarabo: Ouum per se subsistit, nulliusq; opera ad hoc ipsum conductitia indiget. Nec magis minusq; recipit ouum, vt vel se ipso vel aliis in suo genere magis aut minus ouum dici censeriq; valeat. Sed nec imperfectum esse, quatenus ouum est, atq; ouis comparatur, cogitari potest. Loquor de ouo, non de monstro oui, aut nondum perfecto ouo. Si gallinæ compares, imperfectum esse certum est. Vt ad hanc perfectionem perueniat, hoc est, vt ex eo pullus generetur, ope aliena indiget. An idcirco ouum non per se subsistere dicemus? An ouo alio quouis magis aut minus ouum esse propterea putabimus? Ouum ouo maius, perfectius, suauius, salubrius,

pulchrius, rotundius, candidius esse potest, magis aut minus ouum esse non potest. Illa ad quantitatem aut qualitatem oui referuntur, hoc ad intentionem formæ, quæcumq; tandem ea & qualiscumq; putetur esse pertinet. Eadem in cæteris omnibus est ratio.

Vapor certe per se existit in aëre. Nec magis minusq; vapor est alio quouis vapore. Atque sibi ipsi aut suo generi comparatus omnino vapor est, & quidem perfectus vapor. Quod si ex eo densato certa quadam ratione & loco nubem fieri cogites, eique compares, imperfectus certe erit, ut ouum pullo, qui ex ipso generari potest, comparatum, imperfectum quid esse diximus. At non magis propterea minusq; vapor est, sicut nec ouum magis minusque ouum fuerit, quia cum pullo collatum imperfectum corpus vocari potest. Cum igitur ratiocinationis nostræ propositionem aduersarius nobis dederit, ac negare assumptum, ne si velit quidem recte possit, efficitur necessario vaporem ac metæora substantias esse.

Posthæc de subiecto vaporis nescio quid æque incite scribit. Aquam & terram esse comparate: quomodo vapor ab aqua & terra eleuatur, & longissime supra terram atque adeo motes excelsos ascendit? An albedo aut accidens aliquod visum vnquam fuit, relicto suo subiecto, aliò migrare? Quæ hoc possunt, ea certe per se subsistere possunt, ideoq; substantiæ sunt, atq; accidentia sustinent. Accidentibus hoc est omnino a natura negatum. Ex quo iterum liquet, vaporem substantiam esse, contra aduersarii asseuerationem.

In illis quæ mox sequuntur verbis, aperire sese incipit. Hactenus more præstigatorum, celare sensum ac mentem suam voluisse videri possit. Vt illi celeritate manuum, oculorum aciem perstringunt, falluntque astantes, ut aliud agere putentur, quam reuera agunt: ita aduersarius sententiam suam, quam, si deprehensa statim foret, ridendam fortasse videbat, verbis tegere obscuris voluisse merito existimari posset, si istis verbis disputationem concludisset. Quia vero paulo post iterum probate videtur, quæ iam ante affirmavit, an hoc voluerit ambigo. Vapor, inquit, ne in sublimi quidem erit substantia, sed massa aut terrea aut aquea, quæ euaporatione eo peruenit ac nomen a loco & actione sortitur. Quo fit, ut nomina qualitatis sint non substantiæ. Horum verborum sententia, si quid video, talis est: Terra & aqua rarefacta & in sublime elata, ibi quoque terra est & aqua, & per consequens substantia. Quia vero in alto est siue sublimi aëris loco, & eo per euaporationem seu expirationem penetrauit, nomen vaporis sortita est, sicut si hominem, qui literas Romam perferre solitus sit, tabellarium Romanum nominare velimus. Quod nomen quia non substantiam hominis, sed officium atque locum significat, recte dixerimus, tabellarium Romanum non esse hominem aut substantiam.

Hanc esse eius mentem atq; sententiam, argumentum videtur docere. Ita enim argumentatur: Nomen vapor, terræ siue aquæ inditum est ab actione & loco. At quæ talia sunt, qualitatis nomina sunt, non substantiæ. Vapor igitur qualitatem significat, non substantiam. Eodem illud quoque pertinere videtur quod sequitur argumentum: Etiam perfecte mixta non augent numerum quinque corporum, scilicet quatuor elementorum & cæli. At quæ hoc non faciunt, non sunt substantiæ. Ergo cum nec vapor nec aliud quiduis tale numerum quinque corporum augeant, nulla erit præter hæc quinque enumerata corpora, substantia. Assumptum probat, dum nullum esse discrimen inter mixta & elementa ex quibus conflata sunt, affirmat. Discrimen enim sumi a forma tantum censet.

Hæc est egregia, scilicet hominis Philosophia. Ego ita respondi hactenus, ut ille scripsit. Quomodo vera sint quæ hoc in loco affirmat, videndum prorsus erit nobis, siue simulet siue dissimulet ipse. Quod in aërem ex aqua & terra attenuatis sublatum est, & nos vaporem (nunc inter vaporem ἀτμός & exhalationem ἀερίδι siue θυμιάσιν vel ἀναθυμιάσιν non pono discrimen) vocamus, id aduersarius massam terream & aqueam vocat. At hæc duo substantiæ sunt. Ergo quod vaporem nos vocamus substantia est. Ergo causa cecidit. Quod si nomen vaporis non hoc notare contendat, respondebimus nos de nomine non litigare, ubi de re sit consensus. Deinde falsam esse huius nominis notationem, quam ipse sibi fingit. Nemo aliter vaporis nomine vsus reperitur, quam qualiter nos vsurpamus. Potest hoc ex supra dictis per facile cognosci. ἀτμός est ὕδωρ λεπτομερές aut παχὺς ἀήρ. Vapor igitur non est accidens, vel aqua rarefacta, vel aër certo modo quodam affectus. Iam si vapor hoc significat, male facit aduersarius, cum contra consuetudinem omnium hominum, genuinam vocis notationem peruertere studet.

Velim scire an halitus seu vapores, qui ab aqua sub terra latente per fissuras seu rimas terræ ascendunt, nec superficiem tamen adhuc eiusdem superarunt, vapores appellandos censent. Si ita nobiscum existimat, non ab aëre nomen sortiuntur. Si tantum ab euaporando nomen istos accipere dicat, primum quidem vapores esse concedet illos etiam, qui aërem nec dum attingerunt. Sic ergo non habebit vapor hoc nomen a sublimi aëris loco, id quod affir-

mare supra visus est, sed a sola vaporatione. Deinde substantias esse cōfitebitur, cum qualitas nulla euaporare, hoc est, in vaporem dissolui aut resolui, absque subiecta sibi cui inhæret substantia, possit. Sane nomen hoc tantumdem in suo genere significat, quātum duo hæc coniuncta nobis denotant, statua ænea, vel, statua lignea. Vt enim hæc figuram atq; formam artificialem vna cum materia notant, sic vapor aquam significat certo quodam modo affectam, non ipsam solum aquæ affectionem. Itaq; vaporem ascendere in aërem dicimus, pluuiam, niuem, grandinem per sese superne descendere affirmamus. Quod si ista per se mouentur sursum ac deorsum, quomodo quæso qualitates nobis dumtaxat nomina eiusmodi repræsentant, non res & substantias denotant?

10 Quod de quinque corporibus postea adiicit, perinde est absurdum. Propositionem si quis neget, propterea quod incorporeas substantias excludit, respondere poterit, se de corporibus hoc in loco disputasse. De corporibus igitur dictam accipiamus, & quam vera sit, quamque philosophorum disputationibus consentiat apte, inspiciamus. Nulla est, inquit substantia præter quinque corpora illa simplicia, quatuor scilicet elementa & cælum. Com-

15 posita namque omnia nihil sunt aliud, nec ab his differunt, quatenus corpora sunt, sed formis res compositæ differunt solum. Hic tam multa occurrunt absurda & falsa, vt mirum sit, quomodo, non quidem dicere, sed publicare seu inuulgare ea ausus fuerit. Aut nō intellexit quod dicit, id quod nequaquam credo; aut neminem lecturum putauit, qui intelligere posset, aut eruditorum omnium & philosophorum cunctorum iudicia pro nihilo ducit. Aliter multo

20 Aristoteles cum alibi frequenter, tum in libro *Metaphys.* hac de re scripsit. Plures substantias statim a principio libri enumerat, easq; ab omnibus citra controuersiam pro substantiis habitas asseuerat. Quinimo sensibiles substantias esse affirmat. Verba eius inter alia etiam hæc sunt: *ὁ μολογόμενα μὲν αἰφυσικῶν (ἑστῶν) οἶον πῦρ, γῆ, ὕδωρ καὶ τ' ἄλλα τὰ ἀπλᾶ σώματα. ἔπειτα τὰ φύλα καὶ τὰ μόρια αὐτῶν καὶ τὰ ζῶα, καὶ τὰ μόρια τῶν ζῴων, καὶ τέλος ὁ ἕρως, καὶ τὰ μόρια τῶν ἕρων.* In hisce verbis Aristoteles recenset substantias omnibus notas atq; sensibiles siue αἰσθητῆς, nec intraram angustos terminos concludit. Animantia & plantas & horum partes substantias esse affirmat omnibus confessas. Aduersarius tuus substantias negat. Cum ipso ne faciemus potius figmentum nobis narrante, an cum Aristotele & omnibus recte sentientibus hominibus?

Parum prudenter cum hoc loco, tum in sequentibus negat vllam esse substantiam, ex-

30 ceptis quinque simplicibus corporibus. Et vt ita esset, nondum tamen cōfecisset, vapores non esse substantias. Sunt enim in numero quatuor elementorum comprehensi, vt iam satis superq; ostendimus. Sed & recitata iam ex Aristotele verba non parum sententiam nostrā confirmant. Cur enim Aristoteles postquam tria elementa recensuisset, addidit, & cætera simplicia corpora? Si nullum esse aliud existimasset præter terram, non dixisset & alia, sed vnus terræ meminisset, aut certe in singulari reliquum dixisset. Quia vero non terræ solum, verum-

35 etiam aquæ & fortasse aëris quoque & ignis species nouerat alias, merito adiecit καὶ τὰ ἄλλα ἀπλᾶ σώματα. Atque hoc est quod supra ex eo citauimus, exhalationem in terræ quandam transire speciem, καὶ συνίσταται ἐκ μὲν ἑκείνης, ὕδωρ ἐκ δὲ ταύτης γῆ, λίθος. Ne cæli obiici posset, ipse cauit, cum vltimo loco cælum & partes cæli posuit.

40 Frustra quoq; obiiciatur, vaporem siue halitū quem Græci ἀμίδα nominant, nō simplex corpus esse, quia plerumq; exhalationem habeat sociam. Quoniam simplicia corpora appellat, quæ sensu iudicio talia sunt. Non enim alias, quam αἰσθητῆς ἑστῶς, isto in loco enumerare voluit. Ergo non modo falsa & ab omnibus philosophis, imo hominibus, negata, pro veris male sumit, verum etiam si ea illi vltro demus; tamen quod vult, non efficit.

45 Iam reliqua videamus. Quæri in philosophorum scholis solet, an in compositis seu mixtis, elementa actu insint an potentia solum. Alii hoc, alii aliud sentiunt. Vtrique suam opinionem argumentis acriter defendere nituntur. Aduersarius quid sentiat, plane hic ostendit, cum mixta nihil aliud esse, quam elementa asserit. Verum quicquid hac de re sentiendum putemus, hoc est apud omnes confessum, corpus hominis, exempli gratia, nec ignem esse, nec aquam, nec terram, nec aërem. Sed nec omnia hæc simul est, nisi omnia ista certo modo

50 affecta intelligas. Equidem res in mixtione longe aliter habet, quam in compositione aut acerbatione. Siquidem quæ miscuntur per mutuam actionem passionemque aliud quiddam fiunt, quam ante mixtionem vel singula, vel etiam omnia simul accepta, fuissent. Qui in Aristotelis lectione aliquantū versatus est, ignorare nō potest, partes ex quibus per alterationem & mutationem totum aliquod gignitur, non prorsus idem esse cum toto, quod ex eo fabricauit natura.

Sed nec proxima cuiusq; compositi materia eadem est. Alias nihil impediret, quo minus ex quolibet quodlibet generaretur. Quod si discrimē ideo nullum inter mixta & elementa statuendum iudicetur, quia ex his illa tamquam ex materia, per multiplicem alterationem facta sunt, ne elementa quidem inter sese distingui debent. Nam & horum quoque vna

eademque est, ut Philosophi docent, materia. Ita non iam erunt quinque corpora, sed vnicum tantum; vel si cælum & cælestia corpora excipere libet, duo duntaxat. Verum cum ignem aliud esse corpus ab aqua dicimus, non formam tantum, sed cum ipsa materiam hoc modo affectam intelligimus. Simili modo corpus hominis a plantæ corpore aliud esse asseueramus, non ratione materiæ remotissimæ, ex qua vtrumque conflauit natura, sed ratione mixtionis, quæ alia in hoc inest, quam in illo, vel, ut dicam planius, ratione proximæ materiæ & formæ.

Hanc Aristoteles iubet adferri cum de materia alicuius rei quaeritur. Si quaeratur, inquit in libro nuper citato Metaphysicæ, quæ sit materialis causa humani corporis, respondendum erit menstruum sanguinem esse. Paulo post concludens, ait, *δει δὲ τὰ ἐγγύτατα πάντα λέγεσθαι. ἢ ὕλη; μὴ πῶρ ἢ γῆν ἀλλὰ τὴν ἰδίαν.* Ut igitur elementorum nomina, non materiæ solius sunt notationes, sed materiæ certo modo affectæ; ita plerumque compositorum nomina non mixtorum elementorum, ex quibus constant, sed certo quodam modo affectorum ac mixtorum elementorum notæ sunt atque signa.

Panem cum dicimus sanguinis materiam esse, aut aliud quippiam tale, nemo tam est iners, qui non intelligat, nos non de formis solum aut accidentibus horum corporum loqui, sed multo magis de materia quæ formis eorum continetur. An alicui persuadebit tuus aduersarius, sanguinẽ, qui ex pane & vino inter se mixtis ac mutatis, generatus est, nihil ab eisdem differre? Ipse sane in materia nullum discrimen ait esse, sed vna formatum diuersitate res distingui. Si de remota materia loquitur, tolerari fortasse possit quod dicit. Verum sic nihil probat. Si de proxima, facile erit eum erroris arguere. Nam si materia diuersorum præcise eadem est, modo forma abesse cogitetur, poterit in materiam quamlibet forma quælibet introduci. Poterit igitur ex quolibet quodlibet generari, modo prior forma de subiecta sibi materia depulsa sit. Quanta hinc sequatur rerum omnium in Philosophia confusio, nolo hic iam verbosius exponere.

Reddenda præterea erit aduersario ratio, cur non ex omnibus vini panisque partibus sanguis fiat, si nulla in materia dissimilitudo reperiatur. Insunt enim tales nonnullæ, sicut excrementa plane ostendunt. Quæ, ut in pane & vino sunt pauciores, ita in aliis quibusdam multitudine euidenter superant partes nutriendo corpori vtilis. Istud vel cæcis animis demonstrat magnam esse in materia vnus etiam corporis dissimilitudinem, adeoque discrepantiam talem, ut nequaquam ex quolibet res quælibet gigni queat. Si, quod huiusce rei causa existit, accidens esse aduersarius contendat, parum in præsentia mea refert. Illud certe negare non audebit, inde fieri ut materia quælibet aptior sit, & dicatur ad hanc, quam ad aliam formam quamlibet suscipiendam.

Quare meritissimo præferenda erit imaginationi huic Aristotelis sententia ita scribentis: *δει δὲ τῆς ὕλης ἕστας δει μὴ λαθάνειν, ὅτι εἰς οὐδ' αὐτὴ πάντα παρῶν, ἢ τῶν αὐτῶν ὡς παρῶν, καὶ ἢ αὐτὴ ὕλη ὡς ἀρχὴ τοῖς γινόμενοις, ὁμοῦς ἐστὶ τὸ οἰκεία ἐκείνων, οἷον φλέγματός ἐστι παρῶν ὕλη καὶ γλυκέα ἢ λιπαρά.* Ex hisce liquet veritati & Philosophiæ nec non experientiæ aduersari, quod aduersarius tuus scribit, corpus humanum terræ ac cæteris elementis simillimum, nec ab iisdem diuersum esse. Nulla enim in tota rerum natura terræ species reperitur, cum qua caro, nerui, venæ, &c. similitudinẽ habeant, uti nec cū igne aëre & aqua. Quinimo nec ex his coniunctis omnibus humanum corpus ante coalescere potuit, quam infinitis modis, iisque certis inter se mutarentur, miscerentur, alterarentur.

Homo non est sola anima, tametsi hominis præstantissima pars ea sit. Est enim homo ex anima & corpore partibus essentialibus compositum animal. Scio quid de homine eiusque corpore alicubi Plato scriptum reliquerit. Neque illud etiam nescio, aduersarium nihil inde præsidii ad figmentum suum defendendum sperare posse. Inauditum mihi hætenus est, corpus accidens esse homini. Si homo nihil esset aliud quam anima, ferri fortasse posset, ut corpus homini accidere diceretur. At ferri tamen non posset, ut pro vero accidente haberetur. Non enim quicquid alicui accidit, nec pars est substantiæ ipsius, id statim per se verum accidens esse existimandum est. Vestes, cibus, potus, homini hoc modo accidunt (pars enim substantiæ hominis nulla sunt) non tamen per se ipsa subsistere illa non possunt, aut (quod accidentium ita est proprium, ut eorum esse nihil aliud sit, quam inesse, si maximæ Philosophantium parti credendum sit) insunt solum. Sane orationes hæ duæ non idem valent seu significat: Hoc huic accidit, & hoc per se, & in se consideratum est accidens, quatenus videlicet accidens opponitur substantiæ.

Quæ de origine huius nominis, Homo, profert, extra rem sunt, propterea quod nihil probant. Tam est nobis facile ea contemnere, quam fuit ei comminisci. Qui locum dat imaginationibus, is similia potest plurima fingere, imo infinita. Si apud omnes homines agentes eodem nomine homo nominaretur, non præter rem fortasse foret, de origine eius diligentius cogitare. Quia vero singulæ gentes sua quadam appellatione vtuntur, frustra superstitionis de

sius de talibus inquiramus. Sciri nequit, quo respicientes, qui primi imposuerunt, ita animal hoc nominarunt. Quin nec docti an indocti fuerint constat. Itaque per me facile cuius licebit sua opinione hac in parte gaudere ac frui. De eo etiam, quod subiicit, composita nil aliud esse quam accidentia, cum tamen elementa, ex quibus composita sunt, substantias iudicet, satis multa supra diximus.

Concludit tandem, perfecte mixta non esse per se substantias, multo minus imperfecte mixta, ut vapores & similia. Digna certe ante doctis complexio. Nam ut superiora falsa esse demonstrauimus, ita conclusio ipsa seipsam non omnino rudibus declarat falsam esse. Miratio. Ea, ex quibus composita, ut ex partibus construuntur, substantias esse fatetur, & nihilominus, quæ ex talibus substantiis coaluerunt, substantias esse negat. Ita ex substantiis fiunt non substantiæ. Eadem poterit via ac ratione, philosophiæ principia secutus, si Diis placet, ostendere, ex aliquo nihil, & ex nihilo aliquid fieri. Non poterit enim ratio probabilis vlla adferri, cur si illud fieri naturaliter potest, hæc non possint. Et si horum alterum potest Natura, poterit etiam vtrumque. Quippe eadem est vtriusque ratio. Vtrumque ab infinitæ potentiæ causa proficisci tantum valet, non finitæ, qualis esse ponitur Natura:

Vaporem non esse qualitatem elementarem subalternatam (ænigmata hæc esse dicas, aut mytheria potius si præcedentia non perpenderit) sed substantiam aqua tenuiorem, aëre autem crassiorem, iam ante probatum est. Quæ de Andrea Mylio scribit, ea per iocum dicta fuisse viro illi ex tua responsione intelligo. Quare non est, ut ea vel explicentur, vel referantur pluribus. Hæc habui quæ in tantis occupationibus in gratiam tui, scribere ista de re inter lauandum placuit, partim ut veritati præberem rogatus testimonium, partim ut eundem me erga te hodie quoque esse perspiceres, qui olim in Italia fui.

Vale. Heidelbergæ. Anno Domini, 1562.

FINIS.

L 3

THOMÆ ERASTI MEDICI,
DE QVIBVSDAM QVAESTIO-
NIBVS AD CVRATIONEM PESTILENTIÆ PERTI-

nentibus, ad virum eruditione, pietate, prudentia clarissimum, D.

CONRADVM GESNERVM Tigurinum, Medi-
cum præstantissimum scripta.

VIRO CLARISSIMO D. JOANNI CRATONI

Vratislaniensi, Medico Casareo, &c. Thomas

Erastus S. P. D.

PER GRATVM mihi fuit, D. Ioan. Crato doctissime, quod occasionem mihi præbuiti
de iis rebus ad te scribendi, de quibus plurimorum audire iudicium vnice desidero. Ante
menses plus minus quinque petiuit a me Vir pietate, virtute, ac doctrina ornatissimus D. Con-
radus Gesnerus, vt de quibusdam quæstionibus ad pestis curationem pertinentibus breuiter
ipsi meam sententiã exponerem. Ego vero non ita breuiter ei respondi, sed rationibus, quæ
tuum mihi occurrebãt, opinionem meam comprobauit. Statueram enim nõ soli Gesnero, sed
aliis etiam amicis ac viris doctis, quorum mihi iudicium minime aspernandum censerem,
in primis autem mihi ipsi scribere. Quippe de iisdem illis quæstionibus aliquoties ipsemet
mecum iam disputaueram. Nec alia mihi tunc ratio comodior apparebat me ipsum ex ista
hæsitacione explicandi, quam vt doctorum plurimorum super ea re iudicia exquirerem. Sic
enim inuenturus videbar, in quo tutò acquiescerem. Proinde idem illud scriptum ad te nunc
mitto, simulque enixissime rogo, vt quid in eo probes improbesue candide, & aperte propter
communem & publicam vtilitatem indicare ne graueris. Erit hoc mihi omnibus diuitiis
charius ac gratius. D. Conradus Gesnerus respondit mihi quidem per humaniter, vt solet, sed
breuiter, atq; ita respondit, vt longiorem ab eo responsionẽ adhuc expectem. Desiderio meo
plene satisfecisset, si per negotia ei tunc licuisset. Cæteri, quibus misi, nihil dum responderunt,
exceptis generalibus. Et pro respõsione laudes fere rescripserunt, quas neque aliã, multo mi-
nus hoc tempore ab ipsis expectabam.

Quamquam autem propositam mihi a te quæstionem in hoc scripto ex professo non
tractaui, tamen obiter de ea non nihil dixi. Neque difficile erit vnique ex dictis animi mei
sensum in hac parte intelligere. Quocirca non libet ea hinc repetere. De formarum natura & 25
origine in tractatu de occultis medicamentorũ potestatibus, earumq; differentiis & causis,
quem medico Antuerpiensi amico meo scripsi, verbose satis disserui. Atque pestem plerum-
que (de ea loquor, quam aëris intemperies peperit) non sine putredine interficere, in alio tra-
ctatu, quem de morbis vulgaribus ab aëris intemperie suscitatis in defensionem thesium qua-
rundã cõscripsi, compluribus argumentis ostendi. Vtrumq; oportunitate data edere decreui. 30
Ergo in presentia hoc tantum dicam pestem, qualis hoc biennio fuit, & qualis plerumq; aëris
vitio accidere consuevit, non tam forma, quam maligna putredine occidere. Neq; enim sic
corrupti aërem existimo, vt ipsius forma, vitæ nostræ tamquam contrariæ formæ adeo ini-
mica fiat, vt instar viperei veneni interimat. Non nescio ea scribi a quibusdam, ex quibus con-
cludere probabiliter possis, talibus eum aliquando halitibus compleri. At hi paulo aliter in eo- 35
dem collecti sunt, quam qui ex intemperie orti sunt. Sic ferme aërem corrupti iudico, vt in
corpus cacochymum, aut certe putredini obnoxios humores continens, receptus, leui mo-
mento putrescat, & humores atque spiritus similiter labefaciat. Nonnumquam in cordis sub-
stantiam se insinuat, ipsiusq; natura labefactata hominem inopinato perimit. Porro gradus
siue species reperiuntur plures putredinis, quarum aliæ aliis inimiciores sint non nobis solummo- 40
do, verum etiam aliis animalibus, alibi quoque demonstraui.

Quamobrem plus huic intentum debere medicum esse arbitror, quam formæ nescio
cui incognitæ, nisi putredinis istum gradum formam nominare aliquis velit. Hoc si ita est, ni-
hil disputo. Non enim vel res, vel curatio, sed nomẽ solummodo sic mutatur. Quoniam pu-
tredo, licet exitiosa, manet, atq; vni huic obistendum erit. Equidem euicta putredine, conco- 45
ctisq; putridis humoribus recipiunt ægri sanitatem, quamuis nihil ignotæ formæ opposuerint.
Rursus qui formæ opponunt omnia, nihil proficiunt; priusquam putredinem extinguant.
Sane

Sane hæc relicta frustra formam tollere studebimus, & sine fructu omnia fecerimus. Vt enim deleri forma, putredine manente, concedatur, tantum hæc nihilominus malignitatis retinebit, vt perimat. Certum namque est, putredinem quamlibet causæ putrefacientis qualitatem, si eâ naturæ aduersaria existat, quodammodo retinere. Sicut vinum vasis, in quod infusum est, odorem ac saporem, si quo imbutum insigniter fuerit, recipit, sic fere putrescens humor putrefaciētis causæ qualitatem suscipit. Et, vt semel dicam, absque putredine, qui in hac peste obiret, neminem fuisse audio. Vbi medicamentis plurimi sunt restituti, talibus prope solis vsi sunt, quæ & prohibere humorem putredinem, & putrefactos iam exigere cum aliter, tum vero maxime per sudorem possent. Nihil hæctenus magis profuisse in ista vicinia intelligere potui, succo Calendulæ a primo statim principio exhibito.

Cæterum si per formam aliquis aërem impurum, humorem ac spiritus corruptum intelligat, fateor eo exacto pauciores superesse hostes. Verumtamen non formam isti veneni, sed malignæ putredinis efficientem causam tolli præcipiunt. Eam nos quoque tollendam esse minime dubitamus. At ea sublata nihilominus permanet in corpore putredo eadem specie, patemque cum effectrice sui causa malignitatem obtinens. Puto sane illos, qui primi sudorem elicentia pharmaca sub initium morbi præscripserunt, hoc in animo habuisse, aërem venenatum extra corpus exturbare. Hoc enim remanente, recte iudicauerunt, reliquâ curationem fore difficiliorem. Etenim ratio omnis docet, causam prius effectricem tolli debere. Porro educi aër nullo potest modo commodius & aptius, quam per sudorem, vt nemo non intelligit. Ego profecto vel hac vna ratione motus, talia medicamenta (modo non sint calida valde, sed aut temperata, aut frigida, & præterea sicca) vt quæ sæpissime sensibilibus profuisse visa sint, non prorsus existimem negligenda. Quamuis enim putrefactos humores statim a principio talibus vacuari minime credam, attamen aërem impurum & vitiatos ab eo spiritus seu vapores, serosas atque tenuiores sanguinis partes educi hoc pacto suspicor. Quod si tunc exhibeantur, cum in his putrida qualitas solis, aut certe præcipue adhuc continetur, percurabitur fere his æger. Cum crassiores iam comprehendit atque adeo occupauit humores, professe etiam tunc possunt, si vires constant, tempestiue, quando, & quibus oportet, exhibita: At minus multo iuuant, quam plerique putant.

Ex prædictis haud est difficile videre, in ea me esse sententia, putredini præcipue esse obstandum, atque formam istam veneni nihil aliud esse, quam putredinis gradum quendam, id quod etiam Galeno aliisque præstantissimis viris visum est. Addam epilogi vice descriptionem aceti, quod D. Gesnerus plurimum profuisse illis, qui vsurparunt, scribit. Ascripsi libentius, quia ita est composita, vt sudorem moueat, nec calefaciat tamen, quod mihi sane plurimum probatur. Vtile certe suspicor esse, quamuis periculum ipsius non fecerim. Vale in Christo Iesu Domino nostro. Amen. Die 7. Februarii, Anno. 1565.

CONRADVS GESNERVS.

Acetum destillari iussi cum Solano, Semperuio, Verbena, nucibus immaturis, &c.
 40 Hic liquor refrigerat & gratus est sumentibus, per se, vel cum sirupo aliquo roborante, ita vt subito refocillet ægros. Nuper cum virgo quædam tertio demum die consilium a nobis peteret, acetum hoc dedimus, vnde cum melius circa cor habere cœpisset, sudorificam postea potionem dedimus. Sudauit. Conualuit. Multis etiam aliis hoc acetum profuit. Huius vncia vna, aut sesqui mixta theriacæ, recentiori præsertim non adeo calefacit, & egregie mouet sudorem.

EXCELLENTI ERVDITIONE
ET PIETATE VIRO D. CONRA-
DO GESNERO MEDICO TIGVRINO S. D.

THOMAS ERASTVS

Medicus.

Non est, cur singulare aliquod a me remedium expectes, vir doctissime, ad pestiferas fe-¹⁰
bres, quas apud nos quoque grassari incepisse vehementer & ex animo doleo. Sed est
hæc calamitas nunc toti Germaniæ communis. Vix vllus locus, quocunque te vertas, a lue
ista vacuus reperitur. Et quo nondum peruenit, eo atrepere sensim deprehenditur. Vfus sum
anno superiore medicamento D. Luca Ghyni, præceptoris olim mei, quod tibi descriptum
mitto. Quo cum fructu, nescio. Dicam ingenue, haud parum me consecutum putem, si ne-¹⁵
mini obfuisse. Perpauci ex ea multitudine, quæ occubuit, vsi vel hoc, vel aliis sunt remediis.
Et qui vsi sunt, pleriq; omnes, vbi iam minus constare vires incepissent, manum medicam
implorarunt.

Sum in præsentia magis dubius, quam vnquam fuerim. In causa est, quod nullam vn-
quam pestem aliam vidi, vt Medicus. Nam cum anno 1542. si non fallit memoria, Basileæ²⁰
me corripuisset, parum mihi tunc ista curæ erant, vt qui animum ad hæc studia nondum ap-
pulissem, imo ne cogitarem quidem hisce operam nauare. Proinde quæ ante annum me pu-
tabam scire, hoc anno me ignorare libenter fateor. Etsi enim hîc non remansi, sed cum Illu-
stris. Principis cõsilio Mosbachium profectus sum: ea tamen audiui, & per alios obseruavi,
quæ me non immerito dubium reddiderunt. Quæ ideo commemoro, vt intelligas, me non²⁵
ita promte & breuiter ad quæstiones a te mihi propositas respondere posse. Cogitavi hisce
aliquot diebus, quantum per negotia licuit, diligenter, & quid cogitarim, ad te perscribam.
Deinde vero, vt non mireris, quod nullum tibi medicamentum, tanquam præfens ac certum
pestis remedium, laudo ac prædico. Ambigo certe, an decantata illa a multis remedia tanta³⁰
efficacitate huic malo resistent, quanta resistere dicuntur.

Ergo de venæ sectione, de qua primo loco, quid sentiam, cognoscere cupis, ante omnia
dicam, deinde similiter de aliis. Accipi omnia debent de febre pestilente seu peste, quatenus
sola est, vel cum bubonibus, anthracibus & maculis: non quatenus vel pleuræ inflammati-
onem, vel alium quempiam morbum similem secû habet, cuius ratione sanguis videatur mit-
tendus esse. Georgius Agricola, vir excellenter doctus, scribit in libro suo de peste: Veteres³⁵
Græcos in curatione febris pestilentis, quam aliàs pestem & pestilentiam nos, λοιμὸν illi vo-
care solent, nec purgationis, nec venæ sectionis meminisse. Sunt qui Rasim, experientissi-
mum inter Arabes Medicum, vtrunq; hoc remedium similiter silentio inuoluisse affirmant.
Quod si est ita, non pessime fortasse quæritur, an in peste vena secanda sit. Quamuis enim re-
cte inuentis posteriores haud pauca recte addiderunt: vix tamen mihi persuadeo, summos⁴⁰
viros hoc remedium, quo tam familiariter in omni febre putrida curanda vsi sunt, quoque vt
præcipuo semper auxilio magnopere confisi sunt, tacite præterituros fuisse, si vtile & salutare
cognouissent. Nisi forte iccirco nihil de eo prodidisse credantur, quia neminem de hac re
dubitaturum iudicarent, vt qui has etiam inter putridas connumerarint, ideoq; similibus eas⁴⁵
medicamentis curari voluerint.

* Quineriam Galenus in 1. cap. libri de cibis boni & mali succi palam videtur probare,
aut saltem non damnare venæ sectionem in peste, dummodo virium imbecillitas absit. Lau-
dat ergo medicos, quod in ea peste, quæ tum grassabatur, & ex vitiosorum alimentorum vsur-
patione orta fuerat, sanguinem non miserint. Etenim non possunt constare vires, vbi tanta
prauorum succorum multitudo in corpore aceruata est. Cum vero in humoribus insigne⁵⁰
vitium nullum cernitur, ac nihilominus propter aeris labem seu corruptionem, a quacunque
tandem causa ea profecta credatur, plurimos pestis inuadit ac iugulat, minus fortasse imbe-
cilles sunt per initia morbi ægrotorum vires. Quæritur ergo, quid in tali peste faciendum
censuerint veteres, cum præsertim in principio libri secundi de Natura humana neque Hip-
pocrates, neque Galenus venæ sectionem aut purgationem inter pestis remedia percen-⁵⁵
suerint.

Puto sane, quia nihil certi apud hos ista de re inueniretur, in tam diuersas abiisse iunio-
res medicos sententias. Nam fuisse aliquos legimus, qui semper a principio venam tundi vo-
luerunt. Rationem sententiæ suæ hanc attulisse scribuntur, quia humores in corde, vel pro-
pinquis cordi partibus putrescerent, quo in loco raro alii a sanguine humores reperirentur.

Addi

Addi hoc etiam potest, quod hæc febris maxime omnes simul humores, non vnum tantum, vt alia putrida, inquinare siue putrefacere nata est.

Alii quidam, nulli sanguinem mitti facile concedunt, cui non ad animi deliquium vsq; detrahatur. Extremis, aiunt, morbis extrema remedia conuenire. Huic tam copiosæ vacuationi vt plurimum corporis refrigerationem, sudorem, & alui profluuium succedere, & sic venenum ex corpore, siue in corde, siue in proximis ei venis contineatur, simul totum educi. Nec alia ratione facilius ac melius ægris consuli, propterea quod humores in corde, vel propinquis ei partibus putrescentes extrahi non possint per minorem vacationem.

¹⁰ Fuerunt deinde alii quidam, & hodie quoque non prorsus nulli reperiuntur, qui nunquam in his febribus venam secant. Non potest, inquiunt, causa mali, quæ in partibus seu venis cordi proximis continetur, per sectam venam educi. Quapropter euacuantur boni succi vna cum spiritibus, ac mali interim in corpore relinquuntur. Vnde est necesse, ægros, naturali calore imminuto, viribusq; labefactatis, interire. Quinetiam experientia se didicisse aiunt, omnes propemodum, quibus in peste aliquando vena fuit aperta, occubuisse, plures multo ¹⁵ ex illis, qui sanguinem non misissent, sanitati restitutos fuisse. Permiseri quoque bonum sanguinem in illa agitatione cum putrescentibus humoribus, & sic venenatam qualitatem longius porrigi. Etenim humores, qui forte quieti in vno aliquo loco permansuri, naturæque viribus facilius cessuri videri poterant, proximum sanguinem contaminare, longe lateque sese diffundere, & certo cum periculo agrotantis ad cor propius nonnumquam pertrahi. Inprimis ²⁰ vero detertere nos a venæ sectione debere insignem virium imbecillitatem, qua præsentem aut futura, omnes præclari medici sanguinem mittere prohibuerint. In his autem febribus, aut mox ab initio vires maxime imbecilles esse, aut paulo post subito collapsuras, quæ in præsentia constare adhuc iudicantur. Iubere etiam Galenum in Comment. 2. Aphorif. 29. Vt in exitialibus morbis nihil moueamus, sed vt finem tantum prædicamus.

²⁵ Patrocinari his illud etiam putatur, quod Galenus in Comment. 3. lib. Epid. 3. declaratione 58. particulæ, scribit, omnes in peste illa magna, & fere solos superstites fuisse, qui seiplos ad comedendum coëgissent. Ex hoc loco omnes medici postea consuluisse videntur, vt ægri viriliter edant. In causa est, quod pestifera febris vna maxime spiritus corrumpit, disfacit, perdit. Quos quia novos & bonos ex probo & idoneo alimento generari subinde oportet, cum ³⁰ alimētum aut apta materia in corpore nulla superest, corrupto scilicet circa cordis regionem sanguine, necessarium est, vt ex ingestis cibo talis procreetur. Constat namque hanc febrem vel solam, vel certe omnium maxime ex corrupto sanguine venarum & cordis nasci. Quoniam ergo æger ob hanc quoque causam cogendus est ad sumendum cibum, parum sane fuerit rationi consentaneum, spiritibus pabulum, id est, sanguinem nondum infectum per venæ ³⁵ sectionem subtrahere. Vbi namque de sufficiendo bono sanguine laborandum est, haud recte is qui adesse potuit, detrahatur. Suspicio Rafim, cuius non immerito summa est inter Arabes authoritas, in hac eadem opinione fuisse, iisdemq; rationibus permotum, nec venæ sectionem, nec purgationem in harum febrium curatione imperasse.

Perfacile, qui sic sentiunt, ad Galeni locum, qui in lib. II. Methodi cap. 25. habetur, saluberrimam esse in omni putrida febre sanguinis missionem, responderint. Etenim Galenum ⁴⁰ non de hisce, sed aliis putridis locutum dicent, aut saltem considerandum respondebūt, quod ab eo adiectum est, *Siquidem nihil vetet.* Vetate autem virium imbecillitatem, quarum ante omnia sit ratio habenda. Quoniam facillime in his febribus morbo succumbant, & nonnumquam subito resoluantur. Proinde præstare, vt sanguis, proprium videlicet partium nutrimentum, & conuenientissima spirituum materia non euacuetur, sed hoc potius agatur, vt apta & ⁴⁵ idonea, pro eorum generatione materia largiter & copiose suppetat.

Postremo sunt adhuc alii, quorum & ego sententiam, veluti rebus maxime consonam, modis omnibus approbo, qui sanguinē solis illis, qui eo abundant tunc cum nihil impedit, detrahi iubent, præsertim vero, si per sanitatem assueti sint venæ sectioni, aut consuetus sanguinis fluxus ex naribus, vtero, aut alia quadam parte cohibitus fuerit. Cæterum plurima in ⁵⁰ his febribus accidunt, quæ sanguinis missionem prohibere possunt, qualia sunt, nausea, fluxus ventris, animi deliquium, & huius generis alia. At illis, qui non sanguine, sed humoribus aliis venas habent plenas, quos *χρῆσις* medici appellare solent (quorum fere semper pestis tempore longe maximus est numerus) purgationes, consideratis similiter circumstantiis, ⁵⁵ præcipiunt. Huic sententiæ præstantissimi omnes Medici, antiqui & recentiores, Græci & Latini cum plerisq; Arabibus, assenserunt. Nititur ea rationibus firmis, & rei naturæ consentaneis, vt postea intelligatur. Nunc ante dictarum opinionum firmamenta breuiter examinare libet.

Primi omnibus mihi modis peccare videntur. Non enim intelligere possum, quid prohibeat, quo minus etiam cacochymi, qui parum boni & puri, multum autem habent vitiosi

fanguinis in toto corpore, peste quouis tempore corripiantur. Quinimo hi plerumque præcæteris tunc periclitantur & numero cæteros facile multumq; superant. At quis sanæ mentis medicus, hos potius detracto per sectam venam sanguine, quam per pharmacum vacuare tentet? Haud recte ab illis dicitur, in peste tantum in corde, aut vicinis cordi venis, contetum sanguinem putredine affici. Sæpissime alibi corrumpitur primum, indeque ad cor arreptit labes. Fit hoc alias sensim, alias breui admodum tempore, cum videlicet subito & inopinato metu percellitur animus. Sic quibusdam terror pestis, putridos spiritus ad cor attraxit, qui absente illo metu, & perturbatione hinc orta, tardius illò peruasuri fuerant.

Quod si certo semper scire possemus, in qua parte, & quando sanguis corrumpi exitiali ista putredine inceptisset, atque ex eo posset loco vel totus, vel pars aliqua corrupti iam sanguinis, priusquam ad cor penetrasset, elici: non dubium est, quin sanguinis missione tunc plerumque æger percurari, aut certe plurimum iuari posset. At vero nos vt plurimum non ante pestis semina in aliquo esse nouimus, quam febrem adesse sentiat. Sentit autem eandem citius, cum per terrorem spiritus ad cor reuocantur, & cum bonis vna vitiosi eodem adducuntur. Accidit aliquando vt qui pestiferæ febris seminaria in se haberet aliqua, funeri obuius fieret, atque ex metu pestis, non multo post in eam febrem incideret. Exempla plurimorum recitari possent, si res postularet, qui omnes serius febrem persensissent, si non per metum siue terrorem putridi spiritus ad cor ipsis attracti fuissent. Inscite, meo quidem iudicio, creditur a nonnullis, terrorem pestis aut imaginationem pestem in corpore bene sano, & a putredinis malignæ fomentis libero, procreare posse. Sed hac de re alibi a nobis est disputatum pluribus: neq; hinc percensere argumenta necesse est, quibus ita sentientes confutari possunt.

Non est verum, quod præterea aiebant, sanguinem circa cor collectum meliorem ac puriorem esse eo, qui in cæteris partium corporis venis continetur. Nō enim video, cur non æque possit impurus esse in finitimis cordi venis, atq; in remotioribus. Postremo perperam existimare videntur, ideo semper nos secare venam, vt corruptum educamus sanguinem. Optandum quidem hoc foret, si fieri semper posset. At frequenter admodum fieri, non potest. Quin aliquando per eum locum educimus, ad quem similiter corruptum sanguinem, si alio in loco putruerit, confluere nequaquam velimus.

Qui ad animi deliquium vsque detrahere iubent, ii compendiosam quidem minimeque difficilem viam ad sanitatem monstrant. Vtinā æque facile docere possent, tam esse eam securam, quam est breuis. Quis nos certos reddet, per largam istam sanguinis detractionem, putridam omne, quod forte relinquitur in venis, per sudorem atque aluum, absque pernicie ægroti, vacuandum? Si vel minima aliqua particula remaneat in venis, an non ea prostratis iam viribus sanguinem vniuersum inficiet, atq; sic ægrum perdet? Non fuit hæc mens Hippocratis, cum extremis morbis extrema remedia congruere dixit. Plus præsidii apud Galenum in 14. Metho. cap. 10. quo in loco copiosam istam sanguinis missionem in pestifero carbunculo approbasse censeferi quibusdam potest, habituri videbantur. Veruntamen hinc quoque generalis regula locum habet, si vires patiantur, atque aliud nihil prohibeat. At prohibent vires mox collapsuræ in tam pernicioso morbo, vt cætera taceam. Illud potius ex citatis Galeni verbis colligatur, licere ex ipsius sententia nonnunquã febre laborantibus pestifera venam secare, quamuis ad animi vsq; defectum detrahere non liceat.

Maioribus viribus opus habemus contra illos, qui nunquam recte mitti sanguinem in pestiferis hisce morbis opinantur. Nam & autoritatibus subnixa, & rationibus fulcita eorum videtur opinio. Et, quod me præcipue mouet, experientia inprimis nituntur, qui sic sentiunt, eamque suæ opinionis faciunt patronam. Profecto nisi fuisset nimis sæpe expertus, falso experientiam plerumq; prætendi, in hac mihi sententia putauissem acquiescendum esse. Cæterum refellitur hæc quoque cogitatio seu imaginatio non contemnendis ac leuibus argumentis. Plurimum quidem oppugnat eam Galeni, & præstantissimorum omnium medicorum autoritas. Deinde docet aperta ratio, argumenta, quibus ea nititur, inutilia esse.

Quod ad Galenum attinet, duos iam locos protuli: vnum ex 7. cap. libri de boni maliq; cibi succis. Alterum ex 14. Meth. Medend. cap. 10. Vtrobique ostendit Galenus, sanguinis missionem se probare, siquidem vires non lædat. Qui attente Commentarios in lib. Epidem. Hippocra. conscriptos perlegere volet, plura inueniet testimonia, si testimoniis Galeni contentus esse possit. Oribasius in libro de Cucurb. & scarificat. cap. 20. (impressa sunt hæc cum Latinis Galeni operibus apud Iuntas Venetiis) sic scribit: Et sane dum pestilentia vehemens Asiam deprehendisset, multosq; perdidisset, meq; etiam morbus attigisset, secunda morbi die remissione febris facta, crus scarificaui, duasq; fere sanguinis libras detraxi, hacq; de causa periculum vitæ. Pleriq; etiam alii hoc præsidio vsi, superstites euasere. Erant enim plenitudinis signa. Illiq; præcipue saluabantur, qui sanguinem copiosum exhauriebant.

Paulus Ægineta lib. 2. cap. 36. & Aëtius in sermone 1. Tetrabibli. 2. cap. 94. ex Ruso hæc verba

verba habent: *Quibus sanguis abundat plus a quo, vena secta detrahito.* Eadem fere Oribasius ex eodem Rufo transcripsit in Synopsios suæ librum 6. cap. 25. Citavi Rufi verba eo libentius, quod veteres Græcos non abhorruisse a sanguinis missione in pestiferis febribus manifeste probant. Antecessit enim ætate Galenum Rufus, cuius testimonio hi nituntur. Parum probabile est, quod hic a quibusdam dicitur, Rufum non de Curatione, sed de præseruatione loqui. Si hoc sit verum, confectarium est profus, Oribasium, Æginetam, & Aëtium similiter intelligendos, vt qui verbis Rufi vtantur, & ex ipso sua transcripserint. At vero verba, quæ in vtroq; leguntur, & mox post illa, quæ citauimus, sequuntur, planissime demonstrant, Rufum de curatione agere, quicquid tandem Rasis super hac re disputauerit, aut quomocunque ipse intellexerit. De Auicenna & Auerroë (cæteros Arabes non legi, quare nihil de ipsis affirmo) res est nota. Proinde non poterunt hi se tueri autoritate antiquorum, qui ferme cuncti nobis fauent.

Non loquor in præsentia de febre pestilente priuatim sic dicta, quæ scilicet absq; peste in quibusdam nascitur. In hac sanguinem aut numquam mittendum esse, aut certe quam rarissime, præclare scio. Oritur enim hæc ex insigni cacochymia, absque, externa causa tali, qualis in peste intelligitur, humoribus ad veneni quandam naturam permutatis. Quocirca non nisi in paucis reperiuntur (nisi fames præcesserit, aut alia quæpiam similis causa generalis) nec adeo sunt contagiosæ, vt ex sunt, quas aëris vitium, communisue causa excitauit in vera peste. Vires in talibus plerumque constare non posse, nemo sanus nescit. Ideo Galenus in lib. de cibis boni ac mali succi Medicos laudat, qui paucis sanguinem miserunt. Aliquibus missum fuisse ex lib. de atra bile fatis ostenditur.

Meminit huius discriminis (scilicet pestis, & febris pestilentialis, quæ extra pestem aliquos priuatim inuadit) Galenus in duobus locis: quorum alter extat in tertio de præfatio ex pulsibus cap. 4. vbi se ita ex insigniorum Medicorum sententia discernere asserit. Alter in Comment. 3. sup. lib. 3. Epid. in textus 57. expositione habetur, quem, quia ad rem propositam conducit plurimum, adscribere placuit. ἢν δὲ συνῆλθῃ τὰ κείμμενα, καὶ τὸ εἶναι ἀχρόιστον εἶναι σύμπτωμα ἔχει λυμφῶς λοιμῶδους πρὸς τὴν ἰδίαν καὶ λαμβάνοντος ἴσως ἀνθρώπου, καὶ χροῖς λοιμῶδ. Quod si ergo est proprium huius febris symptoma colliquatio, non temere certe venæ sectio fuerit vsurpanda in huius curatione.

Neq; plus eos iuuant rationes, quas adducunt, quam iuuare auctoritates ostensum est. Nostram certe sententiam non oppugnant. Quoniam tunc solummodo venam tundimus, cum & vires constant, & sanguis redundat, naturæque oneri magis est quam vsui, & præterea æger venæ sectioni affluuit. Nec temere tamē post elapsum primum diem aperimus venam, quod suspectam habeamus tunc virium constantiam. Quis sanguinem, qui naturæ in pugna contra exitialem putredinem occupatæ & distentæ impedimento est, non sublaturum detractumque volet? Certe eo detracto, atacrior & robustior efficitur, atque vni malignæ putredini totis resistit viribus, onere altero leuata. Sic dum succumbere eam a duobus oppugnatam hostibus necesse erat, sæpenumero contra & præter omnium expectationem victrix euadit, venenumque profligat. Proinde multitudinis, siue ad vasa, siue ad vires æstimetur, partem auferimus, quo reliquos humores facilius regat, nec putrescere eos sinat, quod euenire tunc est necessarium, cum omnibus regendis propter copiam non sufficit.

Deinde, quamuis obstructio & exitialis putredo per sanguinis missionem non semper tollantur, inducimus tamen per eam corpori frigiditatem, exiccationemque, quibus putredo non omnino nihil cohibetur & hebetatur. Rarefit per eandem corpus, & commodius perspirant succi perniciosi, iidemque facilius vincuntur, concoquuntur, ac resoluntur. Quibus rebus cum in harum febrium percuracione vnice indigeamus, optima sane ratione abundantem sanguinem emittimus. Cauendum nihilominus sedulo dicimus, ne alimentum spiritibus, quos perpetuo novos procreari ex incorrupto sanguine oportet, vlla ex parte adimatur. Quamobrem non incommodat huiuscemodi sanguinis missio, nec vires prostermit, sed maxime prodest, & vt vires minus lædantur a periculoso morbo, efficit. Minus enim ab vno, quam a duobus simul hostibus, omnino offenduntur.

Galenus præcipit quidem, vt deploratos sinamus; at nullo in loco iussit peste affectis nullam asserre medicinam. Omnia ipsius monumenta contrarium perspicue probant. In 9. de Simpl. Medic. facult. non Armeniam modo terram, sed alia quoque plurima agris remedia adhibita fuisse commemorat, quamuis præter nominatam nuper terram nihil aliud conferre videretur. Idem ex 14. Method. vbi pestilentia eiusdem grauis ac diuturnæ meminit, intelligi potest, quemadmodum ex 1. cap. lib. de cibis boni & mali succi, atque ex libro de atra bile etiam cognoscere licet. Constat quæ que non omnibus in peste qualibet frustra medicinas asserri. Quapropter non de peste laborantibus absolute, sed de illis loqui censendus est, qui deplorate iam ægrotant, quosque perituros constat, siue peste laborent, siue alio quouis morbo l. thali premantur.

Cæterum quando perniciosi humoris pars ad glandulas deposita est, modo fieri a nobis possit, eam semper eligimus venam, per quam sanguis nõ ad cor adducatur, sed ab eodem longius ad affectam partem deriuetur, sicq; minore periculo æger laboret. Admoueri etiam tumoribus cucurbitulas, vel alia medicamenta similem potestatem obtinentia, recte iubent medici diligentiores, ne expulsus humor in venas regredi retrahue per venarum suctum possit. Quamquam non multum periculi hæc esse videam, in plenis præsertim corporibus, nisi præter & supra modum venæ inaniantur, id quod maxime caueri oportet. Cum circa inguina tumores exoriuntur, poplitum, siue crurum, siue pedum venas secamus, aut certe cucurbitulas cum scarificatione, vt ex Oribasio dictum est, cruribus affigimus. Quod cum facimus, non ad cor putredinem adducimus, sed ab eo potius ad inguina abstrahimus. 10

Plus fortasse periculi est in maculis, vel exanthematis, quas a peste Pestichias vocandas Massa putat. Etenim licet aliud nihil esse videantur, quam pars putrescentis humoris tenuior, seu potius vapor quidam ab eodem exhalans, non tamen reuocari eam materiam in venas vtile fuerit. Certum est, eas naturam sanguinis, cuius sunt expirationes quædam, adhuc retinere. Quippe pro natura sanguinis putrescentis & putredinis modo variant in substantia & colore. Quoniam ergo constat, sanguinem ex venis exclusum, magis semper corrumpi, verendum certe est, ne isti vel humores, vel halitus ad venas retracti, contentum in ipsis sanguinem pessime afficiant. Arbitror non inutiliter sanguinem, qui ad cutem hoc modo peruasit, vel cucurbitularum appositione, vel fricatione ac inunctione medicamentorum facultatem refaciendi, discutiendi, ac leuiter ex profundo ad superficiem attrahendi possidentium, vacuari, prout vires magis minusue constant. Verumtamen raro hæc in peste maculæ primo statim die apparent, quo elapso, non frequenter sectioni venæ locus datur. Hæc enim constantibus adhuc viribus, hoc est, mox ab insultu febris adhibenda est. Quocirca non admodum impediunt ista exanthemata venæ sectionem. 15

Hæc, & huius generis complura alia, non modo secandam interdum venam probant, verum etiam rationes contrariam sententiam defendentium friuolas esse monstrant. Quamquam ingenue fateor, me, si in alterutram partem peccandum foret, cum illis peccare malle, qui non mitti volunt, quam cum illis, qui tunc mittere audent, cum necessitas nulla flagitat. Puto namq; non frequenter opus esse venæ sectione in correptis iam peste. Aut enim non redundat sanguis, aut tardius adhibetur remedium, aut reliquæ circumstantiæ non sinunt. Plus hinc audaciam, quam timiditatem nocere arbitror (licet neutra medicum deceat) nisi ab initio statim secetur, & is, cui secatur, sanguinis missioni seipsum antea assuefecerit. Equidem vna fere consuetudo præstare videtur, vt nostris hominibus venæ sectio in hoc morbo minus nocere videatur. In hac peste profus multi ex rusticis vicinorum pagorum nullo alio remedio periculum effugerunt. 20

Porro, vbi non sanguis sed alii humores prauis redundant, purganti leniter pharmaco, a quo inutiles humores citra corporis agitationem educantur, vti solemus. Quamuis enim propter alui profluuium, imo colliquationem, quæ nonnumquam peste affectis accidit, minus tutum aliqui iudicent hoc remedium, non difficile tamẽ erit prudenti medico recte ipso vti. Non est verum, quod quidam sensisse videtur, colliquationem propriam & inseparabile esse pestilentis febris, de qua nunc loquimur, symptoma. Non huius, sed illius, quæ priuatim ita dicitur, ac citra pestem quosdam apprehendit, proprium symptoma Galenus dixit. Quamquam minime negem, idem frequenter peste laborantibus accidere, sicut in hac præsentiper multis contigit. Attamen multo plures huiusmodi nihil perpeffi sunt. In causa est, vt ego quidem iudico, quod non omnes similiter corpora prauis succis referta habuerunt, ac multi non pessime affecti propter cõttagium correpti sunt, quibus cacochymia nihil mali intulisset. Vbi suspicio est, in corpore cacochymiam esse, quæ irritari a medicamento purgante facile posse credatur, cauendum certe fuerit, ne præparati ad fluxionem humores agitentur. 25

Nunc de sudoris prouocatione aliquid dicam, de qua magis sum dubius. Non esse eum ab initio morbi, vt hic pleriq; omnes faciunt, calidis valde medicamentis eliciendum, multa demonstrare videntur. Si de medicorum, non antiquorum modo, sed recentium quoq; sententia quæstio decidenda sit, lis iam dirempta est. Constat enim ex antiquis illis præcellentibus medicis, nullum hoc aut fecisse, aut consuluisse. 30

Ex recentioribus (non de imperitis, qui potius Empiricorum more, quam ratione artem exercent, sed de eruditis & doctis hic loquor) nulli etiam, exceptis perpauca, iisque nostratibus fere, aliquid tale imperasse inueniuntur. Oribasius, Paulus, & Aëtius ex Rufo vacationem per vrinas, & totam corporis molem, si res flagitet, præcipiunt quidem, at non statim a morbi inuasionem. Venam prius secant, aut medicamento aluum subducunt. Deinde vero signis aliquibus coctionis apparentibus, quantumuis obscuris, vrinas cient, sudoresq; prouocant, vt reliquias putredinis hoc pacto educant. Vix mihi persuadeo, ipsos in hac febre, in qua 35

quæ præcordia magnò æstu tenentur, & in qua leuis error certissimum affert exitium, præcalidis illis medicamentis, quæ nunc plurimi in frequentissimo vsu habent, violenter sudorem prouocauisse, aut prouocare alios voluisse. Etenim frigidis, exiccantibus, abstergentibus, incidentibus, passim vtî nos iubent.

5 Auicenna, qui ex Græcis omnia sua transcripsit, ne quidem Ruffi medicamentum putauit in curatione vsurpandum, sed in præseruatione tantum concedit. Quin & in 4. lib. Canonis. Fen. 1. Tract. 4. cap. 5. odores etiam calidos improbat. Galen. in 9. de Simpl. facult. cum de Armenia terra differit, non audebat eam, quanquam nihil possideret caliditatis, in vino, nisi valde diluto & aqueo, febricitantibus exhibere. Quomodo ergo vehementi febre confluctatis calidissima medicamenta, vt iis per vim sudorem euocaret, præscripsisse credi poterit? Equidem in genuinis ipsius operibus nihil tale inueniri posse arbitror. Quæ de Theriaca ad Pisonem & Pamphilianum leguntur, postea considerabimus.

De recentioribus medicis non est res ignota & obscura. In Italia per annos vndecim totos, præceptores meos, viros summos & experientissimos, diligenter & sæpe de cura huius febris interrogare solitus fui, quod vehementer certi aliquid cognoscere cuperem: at nihil aliud expiscari potui, quam vtendum post vacationem frigidis, & exiccantibus medicaminibus absque insigni adstrictione, illis præsertim, quæ a potestate occulta venenis resisterent. Habendam rationem virium, corroborandum cor modis omnibus, & extinguendam esse putredinem. Legi postmodum multorum de hac re commentarios. Apud nullum, quod sciam & meminerim in præsentia, sudorem a principio morbi calidis euocandum esse medicinis legi. Vnus D. Lucas Ghynus huiusmodi quippiam, vt mox dicam, laudabat. Nostrates medici nihil habent vsitatus, imo si hæc negligantur, nõ recte curari ægros sibi certo persuaserunt. Hoc inde adeo euenire opinor, quod venenum se depellere, manente nihilominus putredine, male crediderunt.

25 Quod si rationibus res est explicanda, non potest non absurdum videri, ægrum ab initio statim morbi, pannis contactum, calidisq; medicamentis hauistis ad sudorem cogere. Non enim negari potest, violentos sudores non modo grauibis morbis oppressos, verum etiam fanos mirifice debilitare. Galenus in 2. ad Glauconem cap. 14. etiam robustos, cum ægrotant, ex sudore copiosiore in animi deliquium incidere scribit. Hic autem ad duas, tres, atq; adeo plures horas ægrum iubent sudare, acutissimo & periculosissimo laborantem morbo. Certum est in sudore tam longo & præterea coacto, plurimos omnino spiritus resolui. Relinquitur ergo sudorem coactum, & virtute calidorum medicaminum prouocatum non sine magno periculo in pernicioso isto morbo, qui sæpe corpus repente exoluit, ac vires omnes prosternit, imperari.

35 Galenus alicubi vere ait, sudores in crudis morbis nec prodesse, nec boni signi rationem habere. Et quidem de illis sudoribus id dicit, qui vi morbi, nullo ad eam rem epoto pharmaco eueniunt. Minus, puto, boni esse possunt, quos medicamentum calidum in exitiali & crudo morbo violenter exprimit. In tempestate 3. Com. 2. in 1. Epid. declarat. textus 75. perniciosum afferit in ardentibus febribus per initia sudare. Neque de aliis ardentibus loquitur, quam pestiferis, quas corruptus aër procreare potuit. Vidi ego aliquando idiotas putrida febre affectos cogere, vt pannis bene contacti plusculum sudarēt, eosq; hoc pacto in magnum vitæ periculum adducere, vbi prius nullum erat. Ac certum est inde hoc accidisse, quod spiritus fuissent resoluti, causa autem morbi vacuari non quiuisset. Si in non periculosus hoc febribus vsu venit, ad quas perferendas corporis vires longo tempore sufficiunt: quid in exitiosa hac & maligna fieri oportet, quæ paucarum sæpe horarum spacio vires omnes subito labefacit? Nullus adeo est demens & rudis, qui non a sudoribus istis ægros vehementer frangi ac debilitari intelligat, tunc etiam, cum aut nullis, aut frigidis medicamentis elicitur. Multo, arbitror, magis nocere eos oportet, cum in lethali febre calidis medicamentis violenter euocantur.

50 Præterea norunt omnes, per sudorem tenuia solum & aquosa excrementa in corporis habitu collecta, cum spiritibus vacuari, dum adhuc crudus est morbus. Sane Galenus hoc in locis propemodum infinitis, ratione simul cum experientia attestantibus, docuit. Hac de causa videri potest in 3. Apho. 15. afferuisse, euacuationem per balnea factam paruum esse, solamque ferme cutem expurgare, per carnes & solidas partes dispersa excrementa nequaquam educere, ob eam videlicet causam, quod crassiora existant, quam sudorum materia. Ergo calida ista medicamina, dum sanguinem agitant, inflant, & quasi fermentant, siue intumescere faciunt, spiritusq; impellunt & exigunt, quid, quæ so, aliud efficiunt, quam putredinem augēt? Si in serosa tantum, & tenuioribus sanguinis partibus venenata semper consisteret putredo, sicut aliquando eam consistere non nego, non male fortasse sudorifica ab initio omnibus offerremus. Iam cum in crassa substantia sanguinis, non in sero solo impressa est, sine fructu per-

sudores educere eam tentauerimus forsan, priusquam est extenuata. Multo namque crassior est sanguis, & longius, qui in venis cordi propinquis continetur, a cute distat, quam ut per eam dissipari possit.

Tam etiam subita & improuisa est in hac febre virium dissolutio & extinctio, ut plerumque inopinato concidant, & sic derepente moriatur æger. Certe hoc omnibus fere in peste morientibus accidit, ut tunc moriantur, cum adhuc mediocriter habere putantur, propter repentinum virtutis vitalis casum, & spirituum celerem resolutionem. Vix euadunt, qui non conueniente cibo & potu, etiam præter voluntatem sumpto, materiam eorundem generationi præparant, ut supra declarauimus. Nisi ita faciant, haud suppetit satis multa & idonea pro ipsorum instauratione. Proinde non recte coguntur tunc ægri sudare, cum sanguis bonus non est a malo secretus, & ex æquo bonum & malum vna cum spiritibus vacuari necesse est, imo cum plus spirituum, quam prauis humoris, disperdi oportet. Sane spiritus per sudores affatim & copiose vacuari, satis indicant prostratæ afflictæque post largum sudorem vires. Crassi & inquinati sanguinis nihil, aut particulam exiguam educi, probant accidentia, quæ fere omnia fiunt post sudorem deteriora. Neque possunt corrupta tantum per sudorem vacuari, propter ea, quod vtilia ab inutilibus nondum secreta sunt, ut illa quidem retineat natura, hæc autem expellat. His coniungitur altera illa difficultas, quod videlicet non sua sponte, sed coacta sudores istos exprimit.

Clarius intelliget rem, qui nihil ex venis per sudorē expurgari didicit, nisi quod in corporis habitum effusum, ibidemque, si crassiusculum existat, extenuatum sit. Argumēto sunt cum aliæ putridæ febres, tum vero maxime ardentes. In his enim febris causa non ante rigorem, hoc est ante putridæ bilis ex venis effusionē, eiusdemque per carnosas partes dispersionem, vnde rigor nascitur, per sudorem vacuantur. Neque statim post rigorem, sed post horas aliquod demum consequitur sudor utilis & salutaris. Quippe attenuari effusam bilem a largo calore, qui mox rigori succedit, prius oportet, inque vaporem conuerti. Aliter per sudorem eiici nequit, ut in regio morbo laborantibus manifeste apparet. Non enim potest in his bilis flaua, quantumuis tenuis, per cutem totam penetrare, nisi temporis aliquo spacio ibi hæserit, & magis extenuata fuerit.

Adde quod in peste haud multi per sudores iudicantur. Qui euadunt omnes fere per decubitus humoris crassi vel ad glandulas, vel ad alia loca, liberantur, aut per copiosam sanguinis alicunde fluentis vacationem periculum effugiunt. Dicere non possum, an huc usque in præsentī peste quisquam sit sanitati aliter apud nos per iudicium siue crisin restitutus. Certe vix dici potest, quomodo inchoante nuper morbo tam crassus humor, per sudorem ex venis euocari queat. Quippe bilis flaua, quæ sanguine multo est tenuior, non ante potest euocari per cutem, ut diximus, quam sit amplius extenuata. Quo pacto igitur credimus, crassum sanguinem per vim ex venis expulsam, mox per cutis meatus elici? Nihil dubito, quin tenuiores aliqua partes ac serosi succi hoc modo euacuentur. At quomodo per horum excretionem mox ab insultu febris tentatam, labes, quæ in crasso sanguine impressa hæret, tollatur, id est, quod nondum satis perspicio. Non enim in his febribus, ut nunc sunt, vnus aliquis humor tantum, sicut in aliis quibusdam putridis vsu venit, putrescit, sed sanguinis massa corrumpitur.

Præceptum est artis Medicæ, ut qua natura se exonerare tentat (modo per conuenientem regionem, non per nobilem aliquam partem id tentet) hæc vacuemus. Cæterum pars maxima laborantium abunde testabitur; Naturam in hac peste ut plurimum conatam fuisse, & hodie quoque conari, corruptum sanguinem a corde ad glandulas propellere, interdum quidem inchoante febre, nonnumquam horis aliquot ante eius insultum, sæpe aliquanto post tempore. Equidem sicut natura in febribus intermittentibus putrescentem humorem ex venis in carnosas & sensibiles corporis partes a principio excernere solet, ita in hisce, cū robusta est, mox ad glandulas venenatum humorem deponere studet. Quomodo ergo non male facit, qui, quæ natura per patentis meatus vix ad glandulas detrudere, sicut cœpit, potest, per angustos cutis meatus, contra naturæ inclinationem & consilium, per vim educere conatur? Adiuuanda potius foret, ut quemadmodum cœpit, totum ad ea loca propelleret.

At conuenit, inquiunt, perniciosum humorem quamprimum, nulla occasione alia expectata, a corde auertere, & ex corpore educere. Hoc nisi fiat, magno in periculo ægrum versari. Laudo voluntatem ac studium: at valde vereor, ut natura possit crassum humorem in corporis habitum effundere, & deinde per cutem euacuare. Si id potuisset præstare, non studisset se ad glandes exonerare. Regio namque amplior, commodior & familiarior cutis est. At qui deponere ad glandes incœpit. Cur ergo hanc ipsius actionem, præsertim vero cum non sit insueta Naturæ regio, turbamus diuersa euacuatione? Hoc consequimur, ut deinceps venenum per neutrum locum expellere possit. Non ad glandulas, quoniam ab hoc proposito auocatur. Neque ad cutem, quia crassior est materia, quam ut hæc expellatur. Indicio esse queant

queant exanthemata, quæ culicum puliciumve moribus similia in cute efflorescunt, ex halitu seu vapore nata, qui de putridis humoribus expirat. Hunc constat sanguine putrido, a quo eleuatur, multo esse tenuiorem. Qui cum per cutem penetrare nequeat, quomodo, quæso, crassus humor, ex quo exhalat, penetrare posse creditur? Cõgruit hoc etiam cum illis, quæ de febrium ardentium materia siue causa supra diximus.

Hic si quis iam disputet, sudoris prouocationem huic vacuationi, qua natura humorem ad glandulas a corde protrudere studet, non aduersari, propterea quod vtraq; a centro ad circumferentiam tendat; non magnopere cum eo de hac re contenderim. Nota res est cunctis, nec potest non ignarus artis nostræ discrimen vtriusq; vacuationis, & quantum altera alteri impedimento esse queat, nescire. Similiter etiam illis respondere me hoc loco nõ est necesse, qui expulsionem humoris venenati ad glandulas symptomaticam, non criticam, esse aiunt, atque ideo alteram illam hac non impediri. Hoc volo, non me videre, quomodo humor crassus, qui vix per apertam & amplam venarum cauitatem potest ad glandulosa corpora propelli, per insensiles totius corporis & venarum meatus possit ad cutem dispergi, & per eandem deinceps cum sudore vacuari. Profecto si verum est, quod Fallopius de succo Galegæ epoto affirmat, eum putrescentem materiam ad glandulas trudere, nullum poterit hoc remedio certius, aptius, præsentius, efficacius tunc offerri, cum eodem natura venenũ transmittere cõpiter. Sunt qui Calendulæ siue Calthæ succum, trium plus minus vnciarum pondere statim ab initio haustum, idem præstare asseuerant. Eundem præterea excrementa circa vteros muliebres hærentia per eodẽ felicissime expurgare aiunt. Proinde laudanda magis sunt hæc remedia, quam quæ tantum sudorem ciere solent.

Quod si autem verum non est, hoc saltem affirmare ausim, minus ea nocere calidis medicamentis, quæ alii vsurpant. At certum est, talia statim a principio quibusdam exhibita prodesse plurimum posse. Quippe aliquando non sola illa sanguinis pars inquinata est, quæ ad glandulas transmittitur, aut in vicinis locis continebatur. Quocirca cum aut in pluribus partibus vitium contraxit, aut non est totus ad glandulas transmissus, vtiliter per sudorem vacuabitur, siquidem nihil aliud impediatur. Attamen hic non calidis, sed vel temperatis, vel frigidis vtendum fuerit, qualis est aqua ex corticibus nucum viridibus destillata, quam aliqui mirifice in hoc malo commendant. Ratio similis fere est in succo Veronicæ maris, quam herbulam constat non adeo calidam esse, vt vitari, præsertim ab initio, debeat. Tribuunt autem ei insignem potestatem venenum a corde depellendi, & ne ad ipsum arreat, arceat. Huius generis etiam sunt succi vel decocta radicum Tormentillæ & Serpentariæ. Garent enim perceptibili gustui caliditate, licet strenue exiccent. De aceto, limonum & citriorum succo frustra dixero, cum vsum & vim eorum in peste nemo ignoret.

Porro illud etiam non possum animo satis comprehendere, quomodo calidus & putrescens sanguis, vi medicamenti ex venis expulsus, & per sensiles corporis partes cum impetu dispersus, nullum rigorem efficiat. Constat enim in his sudoribus rigorem non excitari. Deinde manifestum etiam est, sudores hic epotum pharmacum multo citius sequi, quam in ardentibus febribus post rigores iidem consequantur. Quin plerumque corpus totum largo sudore manat, priusquam ex ventriculo pharmacum exiisse, inq; venas distributum credi queat.

Non puto Mithridatum, Theriacam, electuarium de ouo, pulueres, & quæ his similia ad sudorem prouocandum passim exhibentur, tam breui tempore in ventriculo hære, quam cito sudorem mouent. Non enim possunt nullo, vel tam breui temporis spatio dissolui, attenuari, in actum deduci, & tandem in venas digeri, atque in his crassos humores hætenus extenuare, vt in sudorem vertantur. Quod si etiam in hepate non nihil morari concedantur, plus habebit proposita causa perspicuitatis. Profecto ista mihi suspicionem faciunt, nihil aliud per sudores istos vacuari, quam spiritus, & flatulenta aquosaq; excrementa in corporis ambitu inhaerentia. Consentire huic sententiæ omnia fere videntur, quæ vel ægris vel sanis accidere consueuerunt.

Haud alia est ratio, aut non multum diuersa in illis qui a principio morborum spõte sua sudant. Constat eos non leuari eo sudore, sed sæpenumero plurimum debilitari. Sequitur is aut materiæ copiam, aut virium imbecillitatem, aut morbi violentiam, hoc est, naturæ coactæ, non liberæ, actionem. Non enim antequam bonum a malo separarit, vacuare tentat. Et quæ crudo adhuc morbo existente vacuat, non libere, sed coacte vacuat. Hunc naturæ motum non temere ac semper imitati medici debet. Idem fere de exanthematis supra dictis sentiendum puto. Tantum abest, vt horum apparitio in hac peste aliquem iuuerit adhuc, vt plerique omnes non multo post eorum apparitionem extincti ferantur. Videtur a vapore quodam tenui & putrido ad cutem se diffundente nasci, manente intus crassiore substantia. Et tunc fere primum apparent, cum magna ex parte sanguis est corruptus, & hætenus attenua-

tus, vt pars in vaporem soluta exhalet. Hos vacuari quidem velim, at non medicamento calido sudores ciente, ac reliquum sanguinem amplius conturbante. Valde probabile est, non in sola cute hunc vaporem consistere, sed in reliquis etiam visceribus colligi. Quippe si in cutem solam effunderetur malignus vapor, mitior aliquanto fieret morbus. Vtrobique eas nasci posse ex Galeni testimoniis, quæ in lib. de atra bile, cap. 5. & lib. Method. Therap. 5. ca. 12. 5 habentur, perspicuum est.

Ex his, arbitror, patet, sudores statim ab inuasionem febris huius per vim adeo calidorum medicamentorum euocatos, nõ tam viles esse, quam aliqui putant. Siquidem spiritus vacuantur, vires deiciuntur, sanguis inflatur, agitur, turbatur, magisque febris acuitur, quod subtile est in sanguine excernitur, sicque crassior intus relicta materia citius & facilius interficit. Icirco magis videtur factum & consilium eorum approbandum, qui ab his medicinis calidis abstinent, siue sudent ægri ab initio, siue nõ sudent. Certum namque est, sudorem sponte sub initium morbi prodeuntem, diaphoreticum & symptomaticum, non laudabilem & criticum esse.

Quod si omnino vtile putetur ab initio in hoc malo sudorem prouocare, frigidis potentia medicamentis, qualia supra iam quædam commemoravi, & præterea tenuibus (quo facilius penetrant) atque siccandi vim, incidendi, abstergendique possidentibus mox ab insultu, aut etiam ante insultum febris prouocandum eum (non quidem in omnibus, sed in quibusdam) iudicem potius, quam calidis illis & inflammantibus medicinis. Forasan etiam tertio vel quarto die, constantibus adhuc viribus non inutiliter, aut minore saltem cum periculo, non valde calidis medicamentis prolici possit. Tunc enim humor magis attenuatus, facilius naturæ cesserit expellenti. Ioan. Manardus in 5. lib. suarum epistolarum, epist. 3. sic facere iubet. Mihi quidem magis hæc ratio arridet, quam aliorum, licet hinc quoque non omnia plana videantur esse, vt ex supra recitatis intelligere vnusquisque poterit. Magis etiam probo, vt mox ab inuasionem, aut ante eam, eiusmodi exhibeantur, dum putredo vel in aëre inspirato solum, vel in serosis tenuioribusque sanguinis partibus adhuc inhæret, atque crassiores nondum occupauit, aut leuiter tantum comprehendit. Illud affirmare vt verum nihil vereor, ad præseruandum corpus a peste, & expellendum aërem noxium, quem quis forte hauserit vel apud egrotos, vel alia occasione, antequam scilicet sanguinem putrefecerit, febremque excitarit, nihil posse sudorificis istis medicinis ex Theriaca, Mithridato, & similibus aliis concinnatis vtilius excogitari, & certius adhiberi. Tunc enim qualitas venenata in aërea & halitiosa adhuc substantia inhærens, non multo labore per sudorem vacuatur. Forte in primo statim febris insultu, aut paulo ante hunc exhibita, cum crassiorem sanguinis substantiam nondum alte comprehendit putredo, non nihil etiam hæc calida profint. Cum vero iam inualuit febris, atque æstus in præcordiis percipitur, non prodesse, sed potius obesse censeo. Videntur certe talia a tam multis ideo probata usurpataque fuisse, quod aliquos iuuissse obseruatum sit. Ac fieri potest, vt hi vel paulum anteuertent febrim, vel vna cum inuasionem ipsius biberint, & sic periculum euitarint. Quod quia alii non aduertunt, male vti iisdem non in tempore cœperunt, nempe cum altius iam putredo infixæ est, ac febris hominem iam detinet.

Parum curo, quod quidam de sua experientia iactitant, scribuntque. Scio enim quam vana sint eiusmodi. Viri graues & eruditi, qui merito prædicare de se talia possent, non plura afferunt, quam ratio dicat vera esse. Esto, vitarint mortem aliqui ex illis, qui sudorem prouocante medicamento valde calido sunt vbi. An hinc statim recte concludetur, vtilia esse & congruentia hæc medicamenta? Non arbitror. Variis casibus quosdam a magnis morbis liberatos legimus. Nullus tamen medicus, ægros suæ fidei concreditos ita curare tentet, vt illi sanati sunt, si modo non sit amens. Per accidens innumeri euadunt cum ex hoc, tum ex aliis morbis. Si alios eodem modo percurare velimus, homicidæ rectius, quam medici appellamur. Galenus in opere, quod de facult. simpl. medic. scripsit, fuse docet, quomodo experientia medicaminum vires demonstrat, ac quomodo quod per accidens euenit, distinguendum sit ab eo, quod per se fit, indicat. Sicut remedium nullum semper iuuat: ita nullum ex quo semper cunctos perdit. Aliqui semper, quamuis per accidens id contingat, euadunt.

Non admodum dubito, quin aliqui peste apprehendantur, qui sanguinem profusus aquosum habent ac tenuem. Sane cum sanguinem mittimus certis hominibus, aliquando eum ita aquosum cernimus, vt fibræ in eo nullæ appareant, sed in aqua rubra solummodo telæ araneorum simile quippiam immutare videatur. Frequenter hoc in aliorum, & semel in meo ipsius sanguine conspicatus sum. Accidit hoc fere post diuturnas pluias, cumque multum bibimus, & pauco solido cibo vescimur, præsertim vero si per hyemem fiat, & ea exacta sanguis mittatur. Potuit ergo sudorificum pharmacum tali exhibitum aliquando profuisse, non quia illo tempore congrueret morbo per se, sed quia accidisset illi homini tunc habere sanguinem aptum, qui in vaporem permutaretur, & per sudorem vacuaretur. Habent aliqui forte

forte tam patentes meatus, ut crassiusculus quoque sanguis per eos penetrare valeat. Sunt quidam a natura ita facti, ut ab omnibus fere morbis eos sudor liberet. Si ergo in hominem aliquis incidat, qui vel omnia hæc, vel aliqua ex his habeat, ei certe pharmacum tale profuerit, aliis prope omnibus noxium existens. Vnde multo plures ab eo lædi, quam iuari omnino est necessarium, si promiscue cuilibet offeratur.

Qui hoc pacto sanitati restitutos enumerant, similes mihi illis videntur esse, qui anathemata in templis numerant, ac ex numero coniciunt, cunctos id esse consecutos, quod a tutelari eius templi numine, ethnicorum more comprecanti sunt. Ut enim omnes isti, qui anathemata posuerunt, casu quodam compotes voti facti sint, atque id precibus suis se impetrauissent credant, non tamen aut recte hoc factum ostenditur, aut ideo periculum effugisse putandi sunt, aut sancti homines, quorum opem implorarunt, ob eam causam opem tulisse credi debent, ut qui auxilium a se petitum forte ne rescuerunt quidem. Si quis numerare omnes illos posset, qui similiter auxilium ab homine mortuo & sancto expetuerunt, neque tamen impetrauerunt, multo plures hinc, quam ibi, esset reperturus. Sic si audaces isti Empirici percensere nomina eorum, quibus nocuerunt, tam expedite possent ac vellent, quam paucos quosdam, quos sua potius fortuna, quam horum medicorum (si tam honesto nomine sunt digni) pericia, ex periculo eripuit, in ore semper habent, ac identidem numerant: procul dubio pro restituto vno perditos & occisos decem aut viginti numerare nobis cogerentur. Notum est Diagoræ dictum in causa si mili; In peste facilius est excusatio, quam in aliis morbis compluribus. Nam qui pereunt, sanivita morbi interiisse putantur. Qui aduersantibus morbo, medico, & medicina, vix euaserunt, a medicis seruati stulte aliquando creduntur. Quocirca non tam quid aliquando in hoc morbo fiat, quam quid rationi & rerum naturæ cõsentaneum sit, diligenter considerandum existimo.

Inepta magis est illorum iactantia, ne dicam fatua, qui certis remediis se omnes, paucissimis omnino exceptis, percurasse, aut percurare posse dicunt. De peste laborantibus loquor, quos, si medicinis non vtantur talibus, mori sit necesse. Ea est pestiferorum morborum natura, vnde nomen sortiti sunt, ut semper plures e medio tollant, quam viuere sinant, quantumuis aptis remediis occurratur malo. Plerumque enim naturam vna cum remedio superant, ut agrum occumbere omnino oporteat. Equidem nullum est remedium, quod mitissimum etiam morbum in omnibus & semper extinguat. Quomodo ergo isti omnes se curauisse a peste oppressos affirmare impudenter audent? Nisi forte in paucos quosdam, eosque per se se conualituros inciderunt, & nihil operæ precium agendo morbum se perniciosum expugnasse incite credunt. Quanto rectius ac verius Galenus, qui terram Armeniam ita profuisse scripsit, ut omnes, qui curabiles essent, euasisset dicat, non autem omnes, qui eam sumpsissent, per sanatos affirmer. Facilius tolerari poterant, si præseruatos omnes dixissent, qui talia usurpauissent, quam peste iam prehenso percuratos fuisse.

Obseruatione dignum hoc quoque est, quod non omnes pestes vnius eiusdemque naturæ sunt ac moris. Ut cætera hinc prætermittam deque subiecto tantum aliquid dicam, certum est ipsum aliquando virus in seroso præcipue humore insitum esse, aliquando in crassiore sanguinis substantia inhaerere. Prioris generis est ea, quam sudorem Anglicum plurimi nominant. Argumento est, quod fere is sudor in humidis regionibus humida corpora post diurnam aëris humidam intemperiem vexauisse fertur. Legi qui affirmaret, vernaculum esse morbum maritimarum quarundam regionum ad Occidentem sitarum. Non mihi adhuc legere contigit, qui exacte hunc sudorem describeret. Nec vidi aut audiui, aliquem, qui eo laborasset. Multi se ex eo laborasse aiunt quidem; at cum de morbi natura, moribus, inuasionem, liberationem, symptomatis, a me interrogati fuissent, hoc tantum responderunt, nisi octonis, vel senis, vel quinis diebus copiose, propemodum ad animi deliquium usque, sudent, pessime se cum agi. Hos non sit mirum sudorifico pharmaco pestis tempore percurari. Videntur enim in talibus venæ omnes plenæ aquosi sanguinis esse, qui facile per sudorem quouis tempore eliciatur. Ratio non dissimilis esse videtur eorum, qui veto illo pestifero sudore Anglico corripiuntur.

Explicata hoc modo illa simul videatur quæstio, qua nonnulli quærent, vtrum præcedere alterum debeat, sanguinis missio, an potius antidotus per sudorem venenum vacuans. Quod si monstratum sit, recte sudorifica, etiam calida, peste comprehensis offerri, sic forte agendum fuerit. Quando corruptus succus vniuersus adhuc intra venas cohibetur, tunc sanguinem ab initio mitti oportere puto, si quidem sanguinis missione ægrotus indigeat: qua tamen indigere videntur, cum propter aëris intemperiem pestis nata est. Mox quæ cor corroborant, viresque reficiunt, ac veneno resistere, idemque expellere possunt ex sententia illorum, qui sic sentiunt, offerenda erunt. Etenim parte vitiosi humoris vacuata, facilius natura, ab antidoto adiuta, reliquum dissipabit. Qui primo loco per sudorem vacuare studet, nec educere

venenum totum potest, ac sanguinem postea mittit, is putrida excrementa, quæ ad cutem extruserat, ad venas retrahit. Certe in magno versatur æger periculo, ne, quod paulo ante cum labore natura expulerat ex venis, ab iisdem recipiatur. Deinde si venæ multo sanguine repletæ distentæque sint, & is medicina calida sudorem prolicente infletur amplius, tunc aut non bene continebunt sanguinem venæ, aut putredo certe augetur. Quoniam in ista com-⁵ motione & agitatione sanguinis, spiritus & putridi vapores facilius & penitius permiscebuntur, sanguinemq; vndiq; inficient. Taceo quod debilitatæ a sudore vires postmodum difficilius iustam venæ sectionem admittent. Proinde multitudine præsentem, auferenda ea prius est, deinde antidotus offerenda, præsertim vero calida. Nam frigida minus afferet periculi etiam ante detractam multitudinem exhibita. Cæterum nuper dixi, calidas antidotos non videri ¹⁰ mihi temere offerendas, nisi in ipso mox principio proponantur.

Quod si vel tumor, vel carbunculus apparuisset, curationem a venæ sectione similiter auspiceret. Minore quippè tunc labore prohibere possumus, ne venenum retrocedat, inque venas se iterum insinuet. Verumtamè si ab initio natura per sudorem feliciter vacuare inceperit, quod in præsentem febrem per quam rarissime accidere puto; tunc ab initio antidoto sudore ¹⁵ mouente, siue calida, siue frigida sit, adiuuandam esse arbitror, quo reliquum aprius expellat. Sed tunc, vacuato scilicet humore noxio vniuerso, non magna sit futura sanguinis missionis necessitas. Præseruationis gratia magis, quam curationis adhiberetur. Quanquam hic etiam non nihil periculi video. Sed hæc extra rem dicta sunt. Quoniam dubito adhuc an vel omnibus vel plerisque ægrotis sudorificum medicamentum præscribi, seu imperari vtiliter ac ²⁰ recte possit. Calida quidem per paucos, & in primo tantum principio febris exhibenda iudico. Frigida etsi minus obesse possunt, quocumque febris tempore, constantibus adhuc viribus, offerantur, ab initio tamen vsui magis fore videntur.

In cæteris antidotis, quæ ad frangendam ac retundendam malignam putredinem, ad corroborandum cor, & ad confirmandas vires adhibentur, facilis est nodus. Nihil enim ²⁵ prohibet huiusmodi quouis tempore exhibere, modo citra nauseam fastidiumque sumatur. Si ventriculum perturbatura vomitumq; motura videantur, paulo longius, vel ante, vel post venæ sectionem offerenda forent. Haud enim obscurum est, quam multis venæ sectio ventriculum recte affectum conturbet. Si absque fastidio sumi possint, atque paulo ante aperitione venæ hausta sint, non tantum roborabunt, sed præterea ne ventriculus a sanguinis missi-³⁰ one aliquid pro more perpetiatur, perficiet. Non sufficit autem semel hæc remedia obtulisse, si magnopere iuuari illis ægros velimus, sed sæpius, iusto interposito spatio, repetenda erunt. Certe si primum talibus sit cor confirmatum, alacrius a se post sectam venam vitiosum sanguinem alio depellet, vbi alterando eundem minore cum periculo natura subiectæ partis ³⁵ tandem superet.

Tota hæc quaestio, sicut alii multi errores in pestilentiae curatione occurrentes, ex hoc fonte manauit, quod aliud venenum esse creditum est a perniciofa putredine, aut quod venenosam qualitatem ex sanguine deleri posse censuerunt aliqui, remanente nihilominus putredine. Qui norunt ista re non differre hæcenus, vt alterum sine altero ex corpore exturbati-⁴⁰ queat, sine multo sudore hinc se extricauerint, atque ad alias etiam quaestiones plures expedite, recte, ac solide responderint. Profecto in aliis febribus, in quibus vnus aliquis humor, non tota sanguinis massa putredinẽ concepit, nullus temere putrescentẽ humorem, ante ipsius vel coctionem, vel ex venis eiectionem, per sudorẽ exigere tentet, nec sanguinis missionem tunc quisquã sudorẽ cõsequi debere opinetur. Quomodo ergo hic, vbi vniuersi humores simul (nõ in omnibus corporis partibus, aut nõ similiter in omnib.) afficiuntur, de talibus dispu-⁴⁵ taremus, si nõ persuasum haberemus, dissiugi ista separariq; posse? Sed de his alibi plura dixim.

Vnicum restare adhuc videtur, vt quid de Theriacæ, & Mithridati antidoti exhibitione sentiam (Euphorbii mentionem, & similibus aliorum, nullam hinc facio, quoniam a paucis probata fuisse peritis video) breuiter commonstrem. Cum febris adest notabilis, raro exhibenda huius generis calida medicamenta censeo. Ratio est, quia febris hæc, vt tangentibus ⁵⁰ mitis & lenis appareat, interiora plerumque valde vrget vritq;. Deinde, quod in hac peste nostra obseruatum est, multos post horum sumtionem de caliditate & inflammatione præcordiorum & pectoris conquestos fuisse. Postremo, quod præstantissimos medicos non vti animaduerto. Germani nostri propemodum soli aliquid hinc audent, propter regionis frigiditatem, vt suspicor. An aliarum nationum ad septentrionem medici eadem vsurpent, nescio. ⁵⁵ Arbitror tamen, quia in sudore Anglico profuisse talia compererunt quidam, ipsos mox in alia quavis peste vilia existimauisse. At ita res non habet, vt supra indicaui. Præsens namque pestis in crassa parte, non in tenui & aquosa sanguinis substantia inhæret.

Huc pertinet, quod ex veteribus neminẽ talibus vsu fuisse legimus, præter auctores ^{ibid. e} Theriaca ad Pisonem & Pamphilianum. Quamuis enim Paulus Aegineta & Aërius, Theriacam

Theriacam ex Galeno in profliganda peste vtilem esse scribant (putarunt hos duos libros a Galeno fuisse conscriptos) neuter tamen in curatione adhibuisse deprehenditur. Nam Paulus post traditam descriptamque curationem, tantummodo addit, Galenum ipsam commendasse, scilicet in prædictis libris. Aëtius vero in loco supra citato, vbi febris pestilentis curationem docet, Theriacæ, & similibus medicaminum calidorum mentionem non facit, sed in 1. Serm. 4. Tetrab. cap. 96. tale quid ex Galeno refert.

Sane non eadem est ratio veneni hausti & pestis. Nam ibi si educatur venenum, plerumque conualuit æger. Quod vt non sit in omni veneno verum, in plurimis tamen verum est, illis præfertim, quæ ab occulta virtute homines necant. Hic putredinem tollere oportet, nec, qui ægrotat, statim conualuit, aëre, qui eam intulit, vel exacto, vel consumto, vel permutato. Non satis etiam perspicio, an probe ratiocinentur, qui certa quædam medicamenta pestilenti febrili vtilia concludunt, propterea quod venenis aliis aduersentur. Non enim quæ vni veneno resistunt, omnibus resistunt, vt omnes norunt, nisi forte generali qualitate, vt exiccando, exempli gratia, resistant. Venenum, quod ab aëre humoribus infertur, tunc fere venenum fit, cum per putredinem tale factum est. Raro aër actu venenatus ita est, vt instar virulentarum bestiarum occidere sua venenositate homines possit. Similiter enim omnes occideret, quemadmodum hæc facere scimus.

Ergo cum non omnes interficiat aër in peste, sed illos tantum, qui vel humores, vel spiritus, vel cordis substantiam aptam habent ad putrescendum, non nisi per putredinem plerumque mortem affert. Equidem multi cum infectis cohabitant, spiritum eundem inquinatum, aut certe eundem aërem per inspirationem, quem alii, qui in eodem loco versantur, attrahunt, & sæpe largius ac longiore tempore citra offensionem attrahunt, aliis per eundem illum haustum periclitantibus. Cur non illi similiter pereunt? Quia nihil potuit haustus ab ipsis aër putrefacere in corporibus illorum. Quoniam ergo per putrefactionem nocet, hæc tollenda erit. Quod si calidis medicamentis exasperatur potius, quam leniatur: acuitur magis, quam hebetetur: augetur citius quam extinguatur: haud erit vsus eorum vtilis & salutaris. Non enim satis est aërem malignæ putredinis effectorem sustulisse, quod in aliis forte necantibus venenis præcipuum est, sed ipsam quoque putredinem, siue effectum auferre oportet, siquidem tutus esse æger debeat. Ipsamet putredo venenata est, etiam si aliud nullum infit virus. Nec tolli ergo venenum poterit, manente putredine, multo minus aucta eadem auferetur. Illa ergo remedia præcipue pesti aduersantur, quæ venenis resistunt, simulque refrigerant & siccant, hoc est, putredinem extinguunt arcentque, ne videlicet vno modo iuuent, altero autem lædant.

Ad Galenum quod attinet, sic sentio, nunquam ipsum tam calida medicamenta febrientibus in peste exhibuisse, aut exhibenda censuisse. Etenim ne Armeniam quidem terram, nullius caloris participem, in vino tenui non diluto offerre ausus fuit, quamuis vinum hic maxime tum vtile, tum necessarium esse cognosceret. Sic enim facilius & ocus terra arida & crassa distribuitur, atque ad cor vsque pertransit. Posteriores Medici cum aceto & aqua rosacea, quæ mirifice cor recreat, ob easdem causas, puto, miscuerunt. Nihil certe dubito, quin aut secum ipse Galenus totò, quod aiunt, cælo pugnet, aut non sint ab eo conscripti illi libri. Non enim excidisse ipsi puto, quæ in vtroque scripta sunt. Neque persuadere mihi possum, ipsum post tot labores, & tot opera a se conscripta, hoc ipsum sero tandem, scilicet in extrema ætate sua, addidicisse.

Ridiculum est cogitare, eum virum, qui in tam graui & diuturna pestilentia tanto iudicio & studio cuncta solertissime explorauerat, hæc tandem ita nude scripsisse. Tam sæpe pestis illius longæ meminit, ac symptomata curationesque ægrorum recenset; Theriacam aut inutiliter, aut vtiliter exhibitam nusquam dicit. In 9. Simpl. scribit, solam Armeniam terram quibusdam profuisse. Haud puto Galenum in alia peste, quam in longa illa, de qua in tam multis locis mentionem fecit, Romæ fuisse. Quid quod ad Pamphilianum scribitur, autore Æliano Meccio Theriacam Romanos vsurpare primum in peste Romæ sæuiente incepisse? Vt semel dicam: Galeni non puto eos libros esse legitimum partum. Vt ita sentirem, primum effecit Epistola de hac re Iulii Alexandrini, quæ inter Andreæ Matthioli Epistolas extat (quam te legisse non dubito) deinde vero etiam alia. In quorum censu & illud fortasse ponatur, quod autor ad Pisonem cap. 15. succum absinthii ait atram bilem contemperare, & quasi edulcorare. Vt enim hic fingere interpretationem, qua vtrunque excusetur ac leniatur sententia, non videatur difficile, non tamen id Galenus quoque mox senserit. Equidem in legitimis operibus eius nihil simile vidi me recordor, vt interim taceam, eum pro more Galeni minime indicare, quo tempore morbi Theriaca fuerit vsus in illa quartanariorum curatione.

Haud me mouet multum, quod Paulus, Aëtius, Auicenna, Galeni esse putarunt, & ex

his tamquam legitimis Galeni operibus, testimonia citarunt. Oribasius, qui hos omnes longo tempore antecessit, ac sub Iuliano claruit, nullam, quantum ipse memini, mentionem eorum facit, quod certe efficit, ut credam, vel suspicer saltem, ipsum non vidisse eos, aut non pro Galeni operibus agnouisse. Profecto si tantam Theriacæ laudem atque efficaciam sciuisset a Galeno adscriptam fuisse, vix præteriturus fuerat, cum de pestis curatione disserteret. Si sciuisset, nec uti voluit, non probauit. Cum enim de curatione pestis eadem ex Rufo in Synopsin suam transcripserit, quæ post eum Paulus & Aëtius inde in suos libros transtulerunt, vix silentio Galenum præteriuisset, siquidem eos vidisset, aut pro legitimis Galeni libris agnouisset. Non parum probabile est, post Iuliani demum tempora conscriptos ambos fuisse. Hoc certum est, non congruere hanc sententiam cum ea, quæ in cæteris Galeni scriptis extat. Proinde nec Paulo, nec Aëtio, nec Oribasio, ut iam monuimus, nec Auicennæ persuadere potuit, quisquis tandem author esse putetur, ut Theriaca in harum febrium curatione vterentur. Tamen si enim Auicenna in lib. de vitandis incommodis in regimine siue rectione sanitatis euentibus, exhibitionem ipsius approbare videatur: in Canone tamen suo, ubi ex professo, & cum ratione tractat omnia, longe aliter sentit, uti ex supra dictis perspicui potest.

Actuarius antidotum Hippocrati attributam describit, eaque ipsum in peste Athenis grassante usum narrat, & corona ob eam rem ab Atheniensibus donatum ait, quæ ipsa quoque admodum calida existit. Quod si in præseruatione vsus putetur, non valde miror. Si, quod sentio, dicendum mihi est, fabulam esse arbitror, quod de ea scribit, scilicet Hippocratem esse authorem, & in peste Athenis sæuiente curanda hac usum fuisse. Mirum namque foret, si præter Actuarium, scriptorem recentem, nullus Græcorum aut Arabum de prædicta antidoto aliquid resciuisset. Qui composuit, Hippocratis nomen ei præfixisse videtur, quo commendabiliorem redderet. Idem in libris factitatum olim fuisse Galenus monet. Quid igitur miri sit, si Galeno supra dicti libri, ut alii permulti, falso adscripti iam olim fuerint.

Recentiores medici, Auicennam secuti Theriacam nunquam, vel saltem in quantitate exigua, non ad mouendum sudorem, ut hodie faciunt multi, sed ad hebetandam & extinguendam malignam putredinem, post venæ sectionem, admistis frigidis & exiccantibus succis, aliquando imperarunt. Quin ipse author libri ad Pamphilianum, non exhibet, ut malam sanguinis qualitatem per sudorem huius vi vacuet, sed ut eam ex inimica amica efficiat. Verba ipsius hæc sunt: *Χρησὼν γὰρ ὅπου φαίνεται τὸ αἷμα ἀσθὲν, & πλὴν φερομένην ἐν αὐτῷ φαιλότητα ὅπου κρῖνισσα, ἀλλ' ἐξοικεῖσθαι πλὴν ἀτοπίαν, καὶ χρῆσθαι τῆς κατὰ φύσιν ποιότητος.*

Quamdiu in Italia ipse fui, a nullo, præterquam a D. Luca Ghyno præceptore meo, viro optimo, erudito & exercitato commendari calefacientia ista animaduerti. Is mihi, quamuis se nunquam usum diceret, medicamen ex Theriaca & Mithridatico compositum mirifice prædicabat, ex narratione celebris viri, qui in peste quadam Neapolitana omnes periculo exemisset, qui ante 24. horam ebibissent. Fuerat autem is, qui tam multis dedisse ferebatur, non medicus, sed mercator. Quod ideo addere placuit, ut minus mireris, si eo fuerit ausus uti homo artis medicæ imperitus. Multos an paucos eo sanauerit, nescio. Qui ei dederat, quiq; vsurparat, idem laudauit etiam, cum forte laudatorem alium non reperiret.

Verum enim uero, dicat aliquis, esto, non scripserit iam sæpe nominatos libros Galenus: a docto nihilominus viro, vel duobus, si placet, conscripti sunt, quorum autoritas non est aspernanda. Quod si ergo tanto cum fructu isti theriacam exhiberi viderint, non prorsus absurdum censei debere, si & nos ea recte, & cum successu vsuros quispiam affirmet, credat, speret. Profecto hæc ratio, & præterea Pauli, Aëtii, Auicennæ, ac recentiorum quorundam medicorum autoritas & exemplum, me quoque permouerunt, cum minus diligenter causam examinarem, ut putarim non inuoluntate exhiberi, præsertim quoties natura per sudorem tentaret se alleuiare. Principio prodesse scribebatur mihi (Mosbachium, ut dixi, secesseram, ut præsens obseruare non possem) quod facile tunc credidi. At reuersus cum diligentius omnia inuestigarem, rem non ita, ut speraueram, inueni, tamen si recens esset nostra theriaca, & vix annum excessisset, qualis frigidior esse a multis creditur. Quo factum est, ut accuratius singula deinde perpenderim, & non nihil dubitare incœperim. Neque me nuper dicta ratio nunc ita sicut prius mouet. Et cur non moueat, supra satis expositum est. Author ad Pamphilianum audita recenset. Is ad Pisonem comperta sibi narrare se scribit. Ego non quid vnusquisq; affirmet, cum non consentit ratio, sed quid verum sit, ex ipsa re proposita inuestigandum esse, tum hæc, tum alibi iudico.

In præseruatione valde vtilem esse vtranque antidotum, certum est. Hic enim cum experientia consentit ratio, & accedit summus præstantissimorum medicorum omnium consensus, nec quicquam usum eorum impedit, sicut cum præsens est febris. Theriacam tutum reddere ab æris noxa, ipse quoque Andromachus dixit. Galenus in 1. cap. vtriusque libri de antidotis, theriacam in vna tantum re, in morfu scilicet viperarum, Mithridato præfert, in cæteris

teris omnibus hanc illi non cedere, imo præstantiorem in plerisque venenis aliis esse affirmat. Autor libri ad Pisonem instar ignis purgatorii cuiusdam scribit theriacam corporum nostrorum vitia expurgare, putredinem futuram arcere, præsentem amouere, videlicet exiccando & absumendo redundantes humores, attenuando crassos, calefaciendo frigidos, concoquendo crudos, & dissipando malos & noxios. Quæ cum perficiantur caliditate in sanis non conspicua & molesta, aut certe non noxia, merito commendatur hic vsus ipse, si iuxta medicorum præcepta sumatur. An autem febre correptis ad eiciendum sudores exhibendam, vel alterutram, vel vtrancq; antidotum arbitreris, valde ex te scire desidero.

Scripsi de istis capitibus tam verbose, non vt te docerem, cui omnia notissima multo ante fuisse certo scio, sed vt me ipsum exercerem, & si interrogarer, haberem quod responderem. Cogitavi namq; sæpe de hisce, at scribendi occasionem tuam dedisti. Scripsi ergo vt mihi met commentarium seruarem. Et hæc prima causa est.

Altera est, quod vehementer cupio tuam atque aliorum doctorum de omnibus sigillatim sententiam cognoscere, quò vel sic tandem inueniam, in quo animus tuto acquiescere possit. Non me vnquam puduit, & ne nunc quidem pudet, etiam publice, quotiescunque res postulat, errorem agnitum confiteri. At pudet in eodem persistere, nec meliora docentibus assentiri. Quapropter libere sententiam te, vbi a veritate deflectere eam videris, reprehendere iubeo, in singulis etiam particulis. Etenim si in vilo morbo periculum affert error, in hoc affert, vt pote per se periculosissimo. Quocirca minus hic etiam quam alibi, vbi leue peccatum sine pernicie aut incommodo ægri committitur, errare velim. Cupio ob eam rem ex te, & aliis doctis veritatem cognoscere, vbi ea me adhuc latet. Spero etiam diligentiam eruditorum in hac re explicanda minime infructuosam censeferi posse, in nostra præsertim Germania, vbi Empiricorum more plurimi, methodo per pauci morbos curare student. Ipsa certe rerum, de quibus agitur, natura atque ratio vberiore & longiore explicationem desiderare mihi visa est. In Christo felicis, vale. Heidelbergæ 17. Septemb.

Anno 1564.

FINIS

N 3

ANATOMIE LIBRORVM
 QVINQVE COMITIS
 MONTANI VINCENTINI.

SPVDASTES, ERASTVS.

VIDISTI ne librum de morbis anno superiore editum a Comite Montano Vincentino?
 ER. Vidi, & nuper admodum mediocri attentione perlegi. S P. Cur tam sero legisti? for- 10
 tasse vt inutilem, & lectu indignum contempisti? ER. Nequaquam. Quis enim contemne-
 re potui, aut fastidire, cum quid in eo contineretur, nondum certo scirem? Ocium & tempus
 defuit. Cum enim sub tempus nundinarum Paschaliū e Francia Orientali domum profi-
 ciscerer, Francofurtum negotii cuiusdam causa deflexi. Hic cum proflare librum forte for- 15
 tuna vidissem, nouitate inscriptionis seu nominis motus, chartas eius aliquot inspexi, statimq;
 animaduerti Argenterium, Fernelum, Fuchium, reprehendi. Accessit Petrus Longus Bibli-
 opola Venetus, amicus meus, & me quoque in eo perstringi monet. Itaque emi, domumque
 reuersus conglutinatori compingendum dedi. Mox ab illustrissimo Principe Hennenber-
 genfi ad thermas Emsenses vocatus die 15. Iunii demum æger redii. Antequam ex eo morbo
 sane quam graui me satis recollegissem, in Franciam iterum abire coactus sum. Post reditum 20
 conuasare supellectilem oportuit, vt huc cū familia commigrarem. Quæ deinde postquam
 huc veni, occupationes me impediuerint, facile cogitare potes. Maluissem certe temporius
 legere & expendere. Sed quid de eo, tu iudicas? S P. Non tantum mihi vel doctrinæ arrego,
 vel autoritatis vsurpo, vt ferre sententiā hac de re debeam. ER. Si eum perlegisti, facile di-
 ces, quid tibi videatur, quicquid tandem in ipsa re insit: non enim censoriam a te sententiam 25
 nunc postulo. S P. Author mihi vir doctus videtur, & in Galeni lectione multum sane, diu-
 que vertatus; licet non videatur mihi iudiciū semper adhibuisse, quale Galenus postulat. Me-
 thodo interim elegante omnia tractauit ac disposuit, nec sæpe limites transiuit. Ego certe ex
 eius lectione libri fructum mihi percepisse videor. Hoc fere solum displicuit, quod in repre-
 henfionibus aliorum nimis est agrestis, & vehemens præter naturam Italorum: Solent enim 30
 modeste & grauius errores refellere, nec eorum authores a quibus numquam laceffiti fue-
 runt, asperere & barbare excipere. ER. Non procul abes a meo sensu. Poterat hic vir, nisi me
 fallit animus, doctrinæ laude clarus esse, & gloria hinc parta pacifice frui, si consilium quod a-
 liis dedit, capere ipse sciuisset: Scribit enim in fine tertie præfationis nec defuisse, nec defutu-
 ram scribendi materiam excitatis ingentis, siquidem ea, quæ Galenus vel non atigit, vel mor- 35
 te præuentus non absoluit, perficere, aut quæ obscure, deprauateque tradiderit explanare: de-
 nique repugnantem sibi conciliare velint. Si, inquam, in his ingenium exercere, itaque cele-
 bre sibi nomen parare maluisset, quam vanam gloriolam ex aliorum inlestatione, contem-
 ptuq; aucupari, voti sui compos fieri potuisset. Dum enim alios confutare studet, ea plerum-
 que dicit, quæ fortasse numquam dixisset, si argumentum scribendi non litigiosum elegisset. 40
 Nunc in magno videtur periculo hærere, ne quam doctrinæ opinionem, ac laudem expete-
 re videtur, maledicendi libidine rursus extinguat apud intelligentes, & bonos. Quid enim
 hoc est, quod impotenter nimis viros præclare doctos dequere literaria optime mereri stu-
 dentes, propter vnum, alterumque errorem (quorum ipsos reos agit quidem, at nondum rite
 peragit) e numero doctorum expungit, inertes, amētes, stupidos, barbos, ἀνασθητός pronun- 45
 ciat; a lectione librorum, quos conscripserunt, veritas, quia factis non potest, absterret. Quin-
 etiam vitæ longiorem vsuram inuidisse eis videtur, quos odisse cepit. Quid enim habuisse a-
 nimi, ac optauisse eum putas, cū ad finē primæ præfationis dolere se ostendit, quod nulla lege
 sic ipsi liceat in illos animaduertere, qui aduersus Galeni placita scribere, ac disputare audēt,
 quomodo inquisitoribus concessum est cum omnibus agere, quos hæreticos esse iudicant? 50
 Ignes certe, gladios, ac restes videtur spirare oratio, dum sibi multam irrogare Galeni repre-
 henforibus, scripta eorum flammis absumere, sanctionibus quibusvis prohibere, ne quis talia
 scribat, concessum non esse conqueritur. S P. Videtur in ipso statim limine repugnantia scri-
 bere. Hic enim cupit lege cautum, ne cui contra probatos authores scribere liceat, cum ad fi-
 nem tertie præfationis omnibus facultatem concedat, Galenum sibi repugnantem concili- 55
 andi, deprauatum corrigendi, & quæ forte defint addendi. In eadem Galenum hominem fu-
 isse, labi potuisse, adeoque in anatomicis non semel tantum aberrasse affirmat: vt taceam quæ
 in progressu operis in hanc sententiam scribit. ER. Gaudeat suo sensu Montanus. Ne speret
 interim se nobis persuasurum, vt maior apud nos futura sit Galeni, quam veritatis autoritas.
 Libenter ei principem inter Medicos locū tribuimus, ducem, & præceptorem agnoscimus,
 parem

parem ei neminem fuisse confitemur: at sequi eum veritate posthabita, ubi firme probari potest dissentanea rebus scripsisse, nondum decreuimus. Ira namque veritatis sumus amantes; ut ne tum eam deserturi simus, cum Montanus inquisitoris instar cruces & gladios intentare nobis coeperit. Sed Deo gratia est, quod, liceat in censoriam sellam nullo Senatusconsulto; nulloque plebiscito, nullo denique vel Imperatoris, vel Principum aliorum rescripto (quod quidem ego resciscere potuerim) euectus ipse semetipsum collocarit, potestatem tamen carceris & gladii arripere non potuit. Quæ res fortasse in causa fuit, quod tot claros viros, quia aliter multare non potuit, conuiciis obruere, & deformare non est veritus. Sed dum alios fœdare studuit, se ipsum potissime dehonestauit. Odisse errores debemus, non homines, a quibus præsertim læsi nunquam fuimus. S. P. Quid si causam se iustam habuisse vehementiæ istius respondeat? E. R. Quam tandem adfert aliam ab ea, quam attulit? peruersas, inquit, opiniones, & exitiosa mortalibus dogmata inuexerunt. Verum poterat, ac debebat demonstrationibus potius, quam cōuiciis, & barbara ista vehementia prauas opiniones confutare, quod Aristotelem, grauesque alios scriptores fecisse videmus: Sane rectius fecisset, si Censoriam illam dignitatem (quam inconsulte, ut opinor, & nimis præcipitanter sibi arrogauit) cum modestia & suauitate condidisset. S. P. Argenterius fortasse eum exacuit, ac inflammatum, dum ne Galeno quidem pepercit. E. R. Negare non volo, quin Argenterius immodice Galenum carpere studuerit, & summa diligentia omnes occasiones taxandi captauerit, adeoque plurima, quæ apte interpretando excusare poterat, meliora facere non voluerit; tamen a crudis illis conuiciis abstinuit. Et ut Argenterius petulantius egisset, quid hoc ad Fuchsum, Alexandrinum, Valeriolam, Vegam, alios, attinet? An alienam hi culpam præstabant? Deinde testantur scripta mea, nullum asperius verbum in ipsis inueniri, nisi cum aliquo disputauerim, a quo prior laceffitus fuerim. S. P. An non Paracelsum sæpe duriter tractauisti? E. R. Non inficior. At homo ille, siue mores, & vitam eius spectes, siue ad doctrinam respicias, monstrum, & sæua pestis fuit. Maledicentia quoque in eo tanta fuit, quanta fortasse in nullo mortalium deprehensa est. Si centum libros eius perlegas, & conuicia, quæ in immeritos euomit homo spurcus, seiungas, non restabunt libri decem, in quibus aliquid doceat. Itali qui, quantam carnificinam hic cum suis discipulis in Germania exercuerit, & nunc etiam per eosdem exercent, nesciunt, desiderabunt in me forte modestiam: Germani, & qui norunt, quibus ille suos libros maledictis, conuiciis, calumniis & mendaciis inferferit, quantamq; lanienam inuexerit, me nimis molliter cum eo egisse dicent. Ab eo tempore, quo Medicinam exerceri coepit, tot maledictis onerata non fuit, quot in eam monstrum illud exspuit. Nec ego contra eius fanaticos, & monstrosos errores vnquam calamum strinxissem, si non crudelem illam medicationem, frequenteisque hominum interfectiones inspicere coactus fuisset. Hæc si viri illi doctissimi, atque optimi aliqui intelligunt, non tantum me excusatum habebunt, verum etiam studium, & consilium meum valde collaudabunt. Sed & Montanus censor, si ista sciuit, ac nihilominus scripsit, me pro defendenda causa continente monstra in arte Medica peperisse non minus prodigiosa, quam in Paracelfo inuenerim, pessime & mollissime dicam, facit. Quippe Paracelsicorum immanem audaciam imprudens non parum confirmauit, & ob id scelerum illorum participem se, reumq; fecit, si istorum gnarus, talia scripsit. Ego vero certo scio, & si opus erit, insolubilibus argumentis demonstrabo, summam hac in re iniuriam mihi fieri. Quid dico mihi? Grauius multo in alios quosuis, qui in illorum carnificum manus incidunt peccat: nec tam in me, quam in illos, quam in Rempublicam, quam in Deum ipsum iniuriosus est, dum pestes illas audaciores reddit. S. P. Cum hoc apud me considero, non habeo aliud, quo eum exculem, quam quod res nostras ignotas ei esse puto. E. R. Ego quoque ita sentio. Sed age quid putas eum ad inconsideratam istam acerbitatem incitauisse? S. P. Galeni amor si non accendit in eo zelum hunc, quæ res, quæ causa, quæue occasio eum impulerit, nescio. E. R. Si absque maledicentia non potuisset declarare suam erga scripta Galeni opinionem, in tuam sententiam me facile protraheres. Iam cum modeste, & grauius idem eum facere potuisset, nec tamē voluisse, cogito; aliud eum inflammasse nolens etiam credere cogor. S. P. Quid hoc est. E. R. Arbitror ipsum eodem morbo illo laborare, quo Argenterium affectum suspicatur lib. I. c. 13. Quippe metuere videtur, ne gloria, cuius est sitiētissimus, consequi non possit, nisi contra illustres scribat: Ut sic putem, facit hoc primum quod adeo solite conquirat ex omnibus angulis quod accuset, ut aliqua prorsus leuicula, & ad propositam dissertationem vix pertinentia producat. Audi quæso bellam excusationem. Nolim hoc, inquit, annotatum inter Fuchsi errores, sed potius esse documentum hominum, ut sciant se esse homines. Poterat autem totum hunc locum, in quo Fuchsius forte sui oblitus est, præterire, cum ad rei propositæ disquisitionem nihil conferret. Deinde quod mihi (nolo enim nunc de aliis loqui) affingit, quæ nec cogitavi vmquam. Etenim lib. I. cap. 12. audet (nescio quod pudore, aut qua potius negligentia) asseuerare, me alicubi voluisse probare, morbum non esse.

se relationem, quia sit alteratio: quæ manifesta est calumnia. Lib. 2. cap. itidem 12. ait meli-
 brum de optima secta omnibus aliis Galeni libris antepone: quod ipsum etiam in mentem
 nullo tempore venit. Lib. etiam 4. cap. 28. scribit me morbos instrumētarios negare morbos
 esse, & qualitates, quod æque vanum est. Denique lib. 5. cap. 25. affirmat, me opinari solutio-
 nem continui in partibus similaribus diuisionem, seu dissectionem esse temperamenti, quia
 scilicet alicubi affirmauerim vnitatem duplicem esse, τῆς συμφύιας scilicet καὶ τῆς συνεχίας.
 Nihil in eo loco aliud docui, quam quod passim Galenus docet, videlicet duas esse doloris
 causas, continui solutionem, & intemperiem violentam subitoue factam. Quod autem solu-
 tio vnitatis, quæ in continuitate, seu συνεχίᾳ partium similarium consistit, temperationis ea-
 rû sit dissectio. (Quæ n. temperatio, quæ per se nec oritur nec interit, in duas partes instar cor-
 poris distrahatur?) tã abfuit procul ab omnib. meis cogitationib. quã potest lōge abesse, quod
 lōgissime abest. Quod si eadē æquitate alios tractat, qua erga me subinde vtitur: facile intelli-
 gēt, qui iudicio, & eruditione præstāt, quantū huic censori fidei sit tribuendū. Confirmat hoc
 quoq; suspitione, quod in prima præfatione cōparat Inquisitori Episcopo, quasi a nescio quo
 Doctorū cōcilio sic ei demandata fuerit censura in eos, qui Galeno contradicere audent, vt a
 Pontifice Romano demandatur potestas certis quibusdã in omnes illos inquirendi, qui eius
 autoritati obluētari audent, siue quos hæreticos esse dicunt. Quid quod Herculi monstro-
 rum domitori ἀνάλορον seipsum facit lib. 1. cap. 19? Quid aliud de se ipso iudicare, ac sentire
 qui talia publice iactat, censeri potest, quam doctrina, & iudicio se tanto aliis esse doctiorem,
 quanto Hercules fortitudine aliis præstantior fuit? Sed videndum ei etiam atque etiam cen-
 seo, ne, dum vult videri, & appellari monstrorum domitor, ab omnibus doctis vocetur mon-
 strorum genitor. Si cogites primum eius fœtum esse (ipso met teste) in quo tantum sibi arro-
 gat, omnino suspicari cogaris, eum insano quodam, laudis & gloriæ studio æstuarē. Postremo
 auget opinionem maxime, quod lapsus nullius momenti nequaquam excusat & tegit, sed eos
 quãtum potest, exaggerat, amplificat, atq; ex musca, vt dicitur, elephantū facit. Si veritatis, ac
 publicæ utilitatis amore motus, nulloque gloriæ cestro percitus errata refellere voluisset, ar-
 gumentorum pondere cum philosophica grauitate ac modestia coniuncta facere tentauisset.
 Nunc cū montana & rustica despicientia eorum authores insectatur, indignosq; vociferatur,
 quorum scripta legantur, valde verisimile est ipsum existimasse tanto se candidiorem appari-
 turum, quanto alios nigriores ostentasset, hoc est tantum sibi splendoris, & claritatis access-
 surum, quantum aliis detraxisset. SPVD. Dic mihi, oro te plurimum, nullum ne ipse erro-
 rem in hoc opere commisit? ERASVS. Imo multis & crassis scætet. SPVDA. Si ira habet
 res, imprudenter sane egit, quod non apud se cogitauerit hominem se esse, errareque pos-
 se: nec est veritus, ne qua ipse in alios asperitate vsus, eadem ab aliis rursus excipiatur. ER.
 Nō debemus vitia aliorum imitari, sed virtutes sequi, nec videre quid alii meruerint, sed quid
 nos deceat. Ignoscendum ei est, si dum primum partem edidit, iusto morosior fuit: Solent e-
 nim iuuenulæ mulieres idem facere, priusquam se accommodare didicerint. Fœtus certe
 primo aspectu perelegans est, venusta satis membrorum symmetria ornatus, tametsi tectæ
 partes maculis, pustulis & vlcerib. mire deformatæ cernantur ab iis, qui nudatas intentis ocu-
 lis diligentius explorantur. In causa illud esse potuit, quod permature eum edidit. SP. Audio
 virū esse matura ætate, vt nihil ab eo præcipitanter actum videri debeat, & multis iam annis
 priusquã eniteretur hunc ipsum fœtū, parturiuisse. ER. Vt, vt ista sint, nos nō decet aliorū tur-
 pitudinē detegere, sed multo magis pulchritudinē cōmendare. Quoniam igitur Montanus
 in hoc opere cum malis multis coniunxit non vlla bona, æquissimis animis ei censoriam di-
 gnitatem, quam sibi nemine imperante, vel cogente, offerēte, arrogauit, (quamquam vt cum
 gloria, & honore suo longo tempore conseruet vnice cupimus) permittimus, dum modo eam
 modestia, vt par est, philosophica temperet: nec ei inuidebimus augustum, sublimemque
 thronum, siquidem nos alios patiatur in subselliis suorum pedum sedentes libere pronuntia-
 re, & sentire de rebus ab ipso iudicatis. Hanc si nobis potestatem denegabit, pro censore non
 facile agnoscemus. Hæc habui, quæ iam tibi responderem. SP. Quid igitur? nihil ne respon-
 debis ei? Quæ scripsi, publici boni causa scripsi, nec aliud in votis habui, quam vt publice pro-
 descent. Gloriam ex eis nullam quæsiui. Quid enim ea mihi, aut quando profuit? Vt multi boni
 & docti studium, conciliumque meum probent, quid ex eo capiam commodi? Ætatis par-
 tem optimam vixi, & diutius vixi, quam olim sperarim. Si quid reliquum est vitæ quod in v-
 nius Dei voluntate positum est, (ego enim causam habeo nullam, cur longiorem vitam expe-
 tam, qui satis longo tempore spectator huius fabulæ mundanæ fui, & meliorem iam olim vi-
 tam expectaui) hoc in pace transigere cupio. Quamobrem decretum apud me fuit, me con-
 tradicentibus nō debere quicquam respondere, nisi Paracelsi aliquis perniciosā dogmata co-
 naretur defendere. Ad reliqua, quod attinet, semper putaui numquam defuturos, qui mea
 defensuri essent, quatenus rebus consentanea, & vera nouissent, Quæ talia non sunt, non mo-
 do non

do non scripta fuisse opto, sed confutari maxime, vnicuique cupio. Quis enim omnibus satisfaciat, & sine errore omni de rebus obscuris scribat? Qui sapiunt, ita omnia legunt, ut quod verum est, probent, quod falsum est, damnent, ac negligant seu vitent. Hunc ego animum in legendis aliorum scriptis habui, nec in quemquam verbum aliquod grauius cogitavi, qui citra contumeliam aliorum, quod ipsi visum fuisset, scripsisse videretur. Satis esse putavi studiosos monere, & deinde suo cuiusque iudicio permittere, & quod vnusquisque elegisset, sequeretur. S. P. At Montanus suspectas reddit omnes tuas aduersus Paracelsum editas disputationes, dum scribit haud pauciora in eis monstra inueniri, quam in illo tu deprehenderis. E. R. Falleris plurimum. Quippe dum in illis monstruosa dogmata inesse concedit, non omnia damnat, licet in continentis causa assertione, de qua praecipue videtur loqui, me a scopo errare pronunciet quidem, at non probet. S. P. Saltem nobis tui, veritatisque studiosis hac in re gratificare, ut rectius iudicare contraria scripta discamus, minusque seduci nos speciosis rationibus in posterum patiamur. Adde, quod ipsa tot illustrium virorum, quos autor hic immerito nimis, & indigne, ac duriter tractat nomina, hoc abs te petunt, ut eorum existimationem aliqua ex parte afferas. Etenim plerique iam vita functi sunt, Rondeletius, Fuchsius, Argenterius, Valeriola. Iulius Alexandrinus ea videtur iam esse aetate, ut si maxime velit, non possit hoc certamen subire. Christophorus a Vega longius abest, quam ut mature accipere hunc librum possit, cum constet eum difficulter a nostris haberi adhuc potuisse. Tu igitur merito tui ipsius, atque aliorum patrocinium suscipere teneris, ut quid in tota re verum sit, aut non, iuuentus perspiciat, ac in posterum meliora deterioribus relictis amplecti discat. Putat Montanus in naturam peccare omnes, qui non probent Galeni omnia: quae mihi nimis dura videtur seruitus. Equidem inter legendum hoc animaduerti, eum aliquando vix, interdum nullo modo, nonnunquam maiore errore admissio sese explicare voluisse ex diuersis Galeni sententiis. Taceo, quod eum errauisse in Anatomicis fatetur, quia fronte nulla negare potuit. Et quid hoc est? An Deus ita dedit vni Galeno omnia, ut nec errare instar aliorum hominum potuerit, & nihil reliquerit posteris vel quaerendum, vel corrigendum? Sed ecce iam me recolligo nescio quo impetu abreptum. Putavi enim de principio vix quicquam in hoc libro reprehendi potuisse. Cum audiui quae in te damnari iniuste, alia quoque in mentem venerunt, quae me ut dicerem, quae modo dixi, impulerunt. Summa est, te oro ut postquam dubitare coepi, mihi & per me aliis rem totam exponas plenius. E. R. Dicam ingenue; propositum mihi ab initio fuit, nihil ei respondere, ut qui iudicarem doctos omnes, qui nostra cum Montanis contulissent, facile visuros, quid distent aera lupinis. Sed vnum hoc praecipue permouit, ut an inhibere hominis a nobis laceffiti insolentiam oporteret, mecum deliberauerim, quod tanta audacia me tot monstrorum autorem publice proclamare ausus est, cum ne vnus quidem vel minimi in toto hoc opere suo potuerit conuincere. Accessit deinde alterum, quod ex diuersis regionibus ac locis viti doctrinae laude celeberrimi literis missis me cohortantur, ut maledicendi nimium luxuriantem libidinem pro viribus comprimam, ne longius serpat. Me tamen maledicta eius non commouerunt, ut qui pluris non aestimem, quam sibilum anseris. Quod facio, praecipue ob id facio, ut Paracelsi sectatores intelligant, quam non potuerit vllius nos erroris conuincere, quanquam multos ipse in hoc libro suo sparserit, ac seminarit, atque ita cristas erigere desinant. Morem ergo tibi geram. At aliorum patrocinium nequaquam suscipiam, propterea quod eorum libros, quod sancte affirmare possum, partim nunquam, partim olim, partim non ita, ut oportet, legi. Alexandrini nihil vnquam inspexi, Fuchsii pauca vidi, Argenterii multo pauciora, Valeriolae plura, sed obiter tantum percurri, nec eorum, quae legi, nunc memini. Fernelii libros de abditis rerum causis attentè examinaui olim: & post annos aliquot etiam Medica quaedam expendi. Christophori a Vega librum habeo quidem, & in eo quaedam legi, sed perlegendi ocium & occasio concessa nondum fuit. Quae ideo hic refero, ut cur eorum defensionem mihi nolim imponi intelligas, & simul non recte Montanum facere videas, dum me huius, vel illius argumentis persuasum hoc vel illud asseuerauisse pronunciat. Potest fieri, ut a praceptoribus meis Bononiae talia audierim. Sed nec quia hi dicerent, nec quia ex aliis ipsi hausissent, fidem eis adhibui, priusquam apud me diu ruminassem, rebusque consentanea inuenissem. Non enim statim credere solitus fui, quicquid a praceptoribus aut aliis affirmari audiui. Qui, qua felicitate mea oppugnet, viderit, de aliorum erratis rectius iudicabit. Etsi enim Fernelium multa perperam inuouasse non inficior, tum Argenterium cupide nimis Galenum taxauisse, factique sui plerumque causam nullam iustam habuisse non nego: tamen cum quomodo me tractarit Criticus noster, considero, facile huc propendeo, ut iniuriam eis factam in nonnullis locis suspicer. Scio etiam, quae iuste alias reprehendi poterant, non tamen ab eo confutata esse. S. P. Si constitutum est ea duntaxat persequi, quae in te nominatim, ut falsa damnat, patere me personam eius induere, quo melius rem omnem intelligam. Quia etiam facile in nostra ista colloquutione

eueniet, vt vnus difficultatis explanatio secum trahat (vel in animo meo ingeneret) dubium aliud, quod fortasse extra illa sit, de quibus tibi differendum duxisti, peto vt illud etiam explicare non graueris. ER. Placet. In Aristotelis Galenique doctrina certius nihil est, quam morbum esse ad aliquid: Quomodo ergo tu hoc argumentis quibusdam tibi oppugnandum putauisti? Sed omisis tribus posterioribus argumētis (quatuor enim adfers) primum magno vitio laborat. Quippe Aristoteles 7. Physic. 3. demonstrat hoc argumento sanitatem ac morbum non esse alterationes, quia sint ad aliquid, tu vero probare vis morbum non esse Relationem, quia fit alteratio. An non manifeste hoc cum sententia, menteq; Aristotelis, ipsaque adeo veritate pugnat? Quē enim possit alteratio terminus alterationis censerī, cum necessarium sit alterationem non amplius esse, cum primum terminata est, atque alteratione adhuc durante terminus eius existere nullo modo potest. ER. Propone argumentum, vt recte omnia declarentur. SPVDASTES, Relatio de sententia Aristotelis V. Physic. non est principium, nec terminus motus. Morbus est principium & terminus motus. Calor enim, qui paulatim auctus est eousque, vt actiones læderet, habuit initium motus, ac finem. ERASTVS. Iam verba mea vicissim audi, & an hoc dixerim, quod Censor Montanus somniauit, obserua. Sane Aristoteles relationem recte, ac vere negat vel principium, vel terminum motus esse. At omnis morbus est motus principium, siue causa, atque etiam motus terminus. Cum enim alteratio dispositionē permanentem attigerit talem, quæ actiones offendat, morbus dicitur esse. In hoc argumento duo sunt media (quæ breuitatis causa coniunxi) causa motus, & terminus motus. Quare duo et sunt argumenta, quorum prius est: Nulla relatio est causa, vel principium motus. Omnis morbus est causa motus. Alterū tale est: Nulla relatio est motus terminus, seu finis. Omnis morbus est motionis finis. Minor primi syllogismi est per se nota & concessa, ex morbi definitione. Definitur enim quod sit *aliquid* actionem primo lædens. Quare causa est motus, nempe actionis læsæ. Nulla igitur eguit probatione. At alterius syllogismi minor, quia non æque manifesta videtur, probata est a me his verbis: cum enim alteratio dispositionem, &c. Dispositio permanens ab alteratione inducta est motus terminus. Morbus est dispositio ab alteratione inducta. Malui ponere nomen alterationis, quam motionis, quod generalius est, vt Galeni verbis potius quā meis vterer. Vbi nam, oro te, in verbis meis reperitur, quod Montanus falso mihi adscribit Morbum esse alterationem? Quis non nouit contradictoria affirmari ab eo, qui morbum alterationis finem esse ait, & alterationem esse pariter asserit? Simul nullo pacto sunt, vel esse possunt motus, & finis motus: sed altero existente, alterum non existere prorsus est necessarium. Quid in tota illa epistola magis vrsi, quam morbum esse rem permanentem, & non motum? Credidi cælum potius ruiturum, quam aliquem inuentum iri, qui me in illis epistolis asseueraret docuisse, morbum alterationem esse. At repertus est Comes Montanus publicus Censor, qui publico scripto id asserere ausus est. Quam recte, ipse viderit. SP. Non sic intellexit, sed putauit te nomen principii vsurpauisse pro principio vel initio temporis ac generationis, vt hic sensus sit: Morbus est initium alterationis & eiusdem quoque terminus. Tu autem principii nomine vteris pro causa. ER. Cum in tota illa epistola hoc potissimum egerim, vt morbum demonstrarem a motu toto genere differre, non sine causa miror, quod huius me criminis reum facere tentarit Montanus. Rerum duo esse genera ex Galeno docui, quorum altero res existentes, & factæ continentur, altero motiones, & alterationes, & omnino quæcumque non sunt, nec esse possunt, nisi quamdiu fiunt, comprehendantur. Ac morbum nō in hoc, sed in illo genere collocatum demonstraui. Argumentis etiam multis & indissolubilibus ostēdi morbum sientem nullum esse, si absolute & proprie sumatur verbum fieri. Quomodo ergo suspicari Montanus potuit me principium ibi accepisse pro initio motus? An initium motionis non est motus? Deinde cum non posuerim solum nomen principii, sed ei addiderim nomen causæ (sic enim scripsi: Morbus est motus principium, siue causa) omnino vidisset, si videre voluisset, me per principium, & causam idem intelligi voluisse. An non hoc est querere quod accuses, vbi tamen nihil est accusatione dignum? An iusta est Censoria hæc virgula, & non potius incurua & contraria? SP. Esto sane, errauerit in hac parte: an propterea non recte damnat, quod hic morbos relationes esse negas? & in fine epistolæ de curatione, morbum & sanitatem statuis cum Aristotele ad aliud esse? vt Montanus ait lib. 2. cap. 12. ER. Videamus contradictionem. In loco a te citato hæc leguntur. Aristoteles morbum & sanitatem ad aliud referri ait lib. 7. physic. 3. Quænam est hæc dissensio cum morbos relationes non esse aio, & cum morbos referri assero? Oculatiores estis, tu & Montanus Censor, quam ego sim, si dissensionem hanc aliquam videris. SP. An non pugnantia sunt, morbum referri, & non referri? ER. Imo vero vtrumq; recte dicitur, cum ad diuersa respicimus. Sed vbi hæc a me dicta inuenisti? Ego enim recordari non possum. SP. In locis citatis vtrumq; reperitur. ER. Si tibi negauero, unde probabis? An tu pugnare censes, referri, & non esse relationem? Video Montanum, aut fal-

fa & sinuosa vsum esse regula, aut negligenter adhibuisse. Relatio est accidens, seu qualitas illa vna participata a duobus absolutis, propter quam inter se referuntur. Vt si albedo vna ad aliam albedinem referatur propter similitudinem; relatio erit similitudo albedini vtrique accidens, siue inter eas interueniens, easque inter se connectens, & deuiciens. Relata vero sunt vtraque; albedo quatenus similitudine participant. Ipsa autem similitudo, quæ est relatio, non refertur ad aliud, sed est id quo albedines inter se referuntur. Si enim referretur alia relatione, necessario referretur, & illa rursus alia, sicque in infinitum res abiret. Ex his facile perspicis recte me affirmare, Morbum, qui est qualitas absoluta, dispositio scilicet, non esse relationem sicut nec hæc vel illa, relatio est, antequam similis ei alia albedo oriatur. Et quemadmodum albedini accidit, vt alii similis fiat, ita morbo accidit, vt referatur. Aliud ergo longe dicit, qui morbum non esse relationem dicit, hoc est, qui accidens illud esse negat, quo referri potest, & qui morbum referri seu relatum esse ait: cum non sint idem relatum, & relatio. Si eadem essent, cum relatum omne ad aliud referatur, etiam relationem referri ad aliud oportet necessario, quod fieri non posse ostendi. Quæ quia Montanus non animaduertit, facile putauit me pugnancia scribere. Mirari interim licet morbos non esse relationes, & referri tamen fateatur, vitio mihi vertat, quod laudi sibi ducit. Si tibi libet considerare verba Montani hæc (leguntur lib. I. c. 17.) Plenitudo, quatenus est morbi causa, relatio est; quatenus vero humorum redundantia, qualitas est, quæ dispositio dicitur, facile perspicies quam eleganter, ac proprie de hisce rebus loquatur, vt alia taceam. Profecto mihi si proposuissem ita in ipsius scripta inquirere, vt ipsi nostra censere libuit, quam multa, quamque vere plerisque in locis, & in his verbis possem ostendere negligenter, & incaute ab eo affirmata esse? Verum alio nunc propero. In presentia sufficiat, clare aperteque demonstrauisse Montanum iniuriam mihi facere, cum me ait scripsisse morbos alterationes esse. Nec melior est altera accusatio dum me mihi contraria de Relatione morborum tradidisse, ait. S. P. Cum de hac re diligenter cogito, quomodo eum excusarem apud me ipsum non reperio. Quippe vix est credibile eum non vidisse in quo significato nomen principii posueris, præsertim cum nomē causæ adieceris. Deinde qui potuit opinari te in illis epistolis morbos alterationes facere, cum nihil studiosius probes, quam eos in genere subsistentium, factorum, ἀπλῶν ὄντων, vt Gal. in Meth. loquitur, contineri? Valde probabile est eum sibi persuasisse ex crebra reprehensione se vberiore fructum messurum gloriæ, & ob id anxie conquisuisse, consulteque mox arripuisse quicquid occurrit, quod accusari posse videretur. Huc pertinere illud quoque videtur, quod alicubi scribit, instituti sui esse, Fernelii auctoritatem quacumque ratione possit, infringere. E. R. Si aliqua esset mea apud doctos existimatio, non admodum affirmare dubitarem, tale quippiam ei in animum venisse. Sed parum nostra refert, quo consilio nos inuadat, dummodo veritas declaretur, & intelligatur. Quare ad secundum caput censuræ suæ accedamus. S. P. Alterum accusationis caput est in lib. 2. cap. 11. Hic enim ait te vna cum D. Christophoro a Vega manus dedisse argumento ab Argenterio adducto, idem illud laudare, nouaque ratione a definitione morbi petita confirmare, hoc modo: Quod est dispositio, siue non habet τῆσιν, vel secundum locum, vel secundum potestatem, vel secundum formam, morbus non est. Sed qualitas in intemperie alias exuperans, non est dispositio, siue non habet θέσιν, vel loci, vel potentiam, vel formam, siquidem per se consideretur. Talis igitur qualitas morbus non est, cum omnis morbus talis sit dispositio. Sunt ergo tales qualitates, non morbi, sed morborum causæ. E. R. Hoc ne scelus illud grande est, quod totidem arte Medica peperit monstra, quot nobis Paracelsus genuit, ac enutrit? S. P. Imo vero non est vnicus in hoc argumento tuo error, sed plures. E. R. Quinam? Recense nobis. S. P. Negas caliditatem, frigiditatem, &c. superantem alias qualitates in vitiosa temperie morbos esse, quia non sint dispositiones: & causas interim morborum esse concedis, ac si causæ dispositiones non essent. At Galenus tam vocat causas dispositiones quam ipsos morbos. Deinde aduersaris Aristoteli, qui caliditatem & frigiditatem pro exemplis dispositionum ponit. Postremo non solum a ratione, verum etiam a sensibus alienum te declaras, cum caliditatem & frigiditatem dispositiones esse negas, quia positionem non habeant. Quid enim est, quod magis possit vocari dispositio, quam qualitates primæ? aut quid est, quod magis præ se ferat ordinem & dispositionem partium? Equidem in primo libro determinatum est, dispositionem esse ordinem, & distributionem positionum, quæ ab agente in patiente ponuntur. Vnde asserendum est qualitates istas multo magis positionem habere, quam tuas proportiones. Illæ namque sunt res positivæ, cum hæc potius sint imaginariæ. E. R. Putavi te mihi portentosos, & prioribus seculis non vnquam auditos errores, imo crimina stupenda in Philosophiam & Medicinam commissâ obiecturum, cum me non mente solum, verum etiam sensibus spoliare. Verum nihil præter portenta inanum verborum, & rerum monstra audiui. Errorum meum nullum, Montani grauissimos recitauisti, quos paulo post demonstrabo. Altius nunc repetere me quædam oportet. Quod antequam aggredior, illud primum obiter monebo:

falli Montanum, cum me, ut ita sentirem, Argenterii argumentis compulsus audacter nimis affirmat. Nam quo tempore illa scripsi, nihil Argenterii videram, excepto libello de consultationibus apud ægros. Vega quoque tunc nondum scripserat, ut opinor. Quid prohiberet te velim, quam curiose & sollicite Criticus noster quæsierit, quod carperet. Nam circa hanc 5
nem commentarioli de causa continente morborum explicatis verbis dixi, me ad ostendam causam continentem accurratione ista uti voluisse, quia subtilius & exquisitius dicitur, quam mihi de proposita quæstione differendum duxerim. Monere solum obiter volui, posse aliquem accuratius ista tractare & expendere: mihi tamē ἀκριβείαν illam esse necessariam 10
ut qui satis iudicarem esse ita ea de re disputare, ut Medici solent, qui non libenter a sensuum iudicio abeunt. Falsum igitur vides quod scribit, me hoc argumentum pro defendenda causa continente adduxisse, cum me uti eo nolle professus sim. Si in reliqua disputatione tot 15
monstra prodigiosa repperit, cur non illa potius, quæ dicta volui, refellere tentavit, quam telum conatus est, quo me tum defendere, aliove lædere nolui? Vehementi gloriæ, laudisque siti æstuans arripuit fortasse quicquid eam extinguere visum est, priusquā canone suo explorare 20
satis potuit. Itaque cum se hinc aptam materiā inuenisse putaret, auide nimis hausit. Verendum autem est ne sub dulcedine ingens latuerit amaritudo. Equidem non multo post perspiciet, opinor uter nostrum vera scripserit, aut monstra pepererit. S. P. Ad rem ergo ipsam accedito: memini enim ita rem habere. E. R. Principio videndum est quid sit temperamentum, ut ex veris principiis veram eliciamus cōplexionem Temperamēti vox (temperiei, temperaturæ, temperationis par ratio est) apud Latinos idem aliquid significat, quod moderatio, seu modus, & mediocritas, μετρίότης Græcis dicta. Vsurpatur ab iisdē non infrequentius pro 25
qualitate ea exprimenda quam κρῆσις Græci nominant. In qua significatione Medici videntur, & nos deinceps utemur. Galenus frequentissime κρῆσιν, aliquando etiam εὐκρασίαν, & συμμετρίαν vocat. Nomen ἡεταροειδέης latius patet cum apparatus & structuram quoque comprehendit instrumentorum, sicut & nomen συμφωνίας, & ἀρμονίας, quibus Aristoteles interdum 30
usus est. Qui superioribus aliquot seculis Medici floruerunt complexionem appellarunt, voce minime inepta quidē, sed Latinis in hoc significato non usitata. Scite hoc loco Montanus asserit latius diffundi nomen mistionis, quam temperamenti, quod mistio etiam de corporibus efferatur, Temperatio de solis qualitatibus accipitur (nos mistionis vocabulum sæpius 35
vsurpabimus in hac disputatione, pro sola qualitatū mutua temperatione seu alteratione) Est enim temperamentum mediocritas primarum quatuor qualitatū, quæ est nominis expositio. De nomine satis nunc de re ipsa dicendum. Definitionem temperamenti, quam Montanus noster ex Auicenna, & Alexandro attulit, docti omnes semper, ut veram collaudarunt. Temperamentum (inquit Auicenna) est qualitas ex mutua qualitatū elementariū 40
um actione ac passione orta. Cum enim inter se viribus suis agunt ac patiuntur, provenit in toto qualitas, quæ dicitur complexio. Sic Alexander discrimē generationis & temperamenti declaraturus ait, Temperamentum esse qualitatem vnam illam, quæ post mutuam primarum 45
qualitatū actionem ac passionem repressis iam contrariis earum excessibus quibus se inuicem hostiliter oppugnabant in materia subiecta existit. Haud aliter veteres omnes temperamentum nobis definierunt. Omnes certe vnam quandam qualitatem definiendo expresserunt a primis quatuor differentem. Qualitas hæc vna quæ terminus est, ac finis mutue 50
actionis, & passionis primarum qualitatū, necessario alia est ab ipsis, & ob id a nonnullis quinta qualitas dicitur. Si enim temperari dicuntur, quæ ad mediocritatem deducuntur, nec tamen prorsus corrumpuntur: sequitur omnino, ut mediocritas illa diathesis quædam sit in 55
earum omnium vnitate, ac repressione consistens. Non igitur vel frigiditas, vel caliditas, vel humiditas, vel siccitas, sed ab omnibus his diuersa est. Quod ut planius ac melius intelligas, diligenter apud te ipsum considera, quoniam res in temperamenti ortum concurrant, & quo inter se discrimine distent, ac facile te ex hac re, quæ obscura & intricata aliàs videtur, extricabis. Sunt loco primo quatuor primæ qualitates. Secundo, ipsa inter se actio & passio, siue alteratio. Tertio, alterationis huius terminus. Cæterum ipsæ qualitates non possunt vocari 60
temperamentum, cum sint eius causæ. Nec alteratio, seu actio & passio illa, qua se mutuo reprimunt, atque singulæ aliarum vehementiam hebetant, dum inimicitiam deponant, temperamentum censerit poterit. Ita enim inter se differunt ut motus, & eius terminus. At motu existente terminus non est: ac termino existente impossibile est motum esse. Quod si ergo simul 65
esse numquam poterunt, quomodo eadem erunt? Temperamentum quoque diathesis, & res permanens est, cum ista actio & passio motus quidam sit, hoc est, fiat solum, & nullam facti partem seruet. (quicquid enim in motu factum est corruptum est.) Quocirca ne quidem fingere nobis licet, quomodo pro eisdem haberi possint. Restat igitur ut temperamentum 70
confiteamur diuersum esse a qualitatibus quatuor, a quibus per mutuam alterationem efficitur:

citur: quod Auicennæ, Alexandro, & omnibus eruditis semper placuit. S p. Fateor ingenue non posse aliud ex Auicennæ, Alexandriq; verbis elici, quomodo cumque torqueantur. Nec de ipsa rei veritate quicquam dubito, cū aperta ratio ita nos cogat existimare. Ceterū quia alii quidam, & Montanus noster aliter iudicant, cupio hoc ipsum pluribus rationibus declarari pariter ac probari. E R. quia facile mihi factu est, satisfaciam tuo desiderio: tamen non videro cui satis esse possit ni, cui, quæ dicta sunt, non sufficiunt. Quis enim ambigit, quin terminus motus toto genere differat ab ipso motu, cum terminus sit res permanens, motus autem non sit, nisi dum fit? Deinde fieri nulla vi potest, vt vel motu existente, terminus eius existat, vel hoc existente motus sit. At temperamentum est motus finis, ac terminus: Æque certum est effectum aliud esse ab efficiente causa. Vt enim nihil ex se ipso fit (semper enim id quod ex aliquo fit, ab eo discretum, & distinctum est, ex quo fit) ita quoque nihil se ipsum efficit, sed a se, aliud. Etenim esset, ac ageret, priusquam natum esset: in quo manifesta contradictio est. Sed constat qualitates quatuor primas per motum, seu per mutuam inter se actionem, ac passionem, diathesin, quam temperamentum vocamus, efficere. Quid igitur amplius requiras?

15 S p. Et quid vetat quo minus quoque alia addas quibus hoc ipsum argumentum illustretur? E R. Quando ita libet, fiat. Confessum est cunctis pro vna, eademq; re significanda a Medicis poni hæc nomina, sanitas, conueniens naturæ corporis temperatio, (tu vero de simularium partium sanitate potissimū dici putato, quæ hic dicemus) *εὐραδία, συμπεψία, ἀρμυρία*. Hæc porro voces omnes non vnam aut duas qualitates tantum significant, sed mutuam inter eas consensum ac dispositionem denotant. Quippe, vt harmonia, vel concentus vocum aliud est ab omnibus vocibus, quibus consistit: ita temperatio qualitatum aliud est a qualitatibus inuicem temperatis, & ad certam mediocritatem redactis. Intelliges plenius, si quid in misti corporis generatione eueniat, cōsiderare voles. In vera mistione, cum ex elementis mistum aliquod fit, vt exempli gratia, caro, duo quædam necessario simul contingunt. Nam dum ipsa elementorum corpora in carnem (quæ nullum est ex elementis, sed ab omnibus diuersa res quædam) opera qualitatum coalescunt, & nouo communique actui, seu formæ se subiiciunt: ipsæ quoque qualitates per mutuam actionem, passionemq; remissæ conspirant, & communi quadam dispositione, quæ crasis vocatur, veluti forma quadam cohibentur. Et quemadmodum carnis materia aliena est a singulorum elementorum materia, ex qua tamen per alterationem nata est, ita qualitatum quoque dispositio, quæ repressas qualitates deuincit, ac vnit, diuersa est omnibus qualitatis, in quibus consistit. Quod cum Cicero vidisset, præclare scripsit sanitatem esse corporis temperationem, cum ea congruunt inter se, quibus constat. Constant autem partes similes non vna, vel duabus, sed omnibus quatuor qualitatis in materia rite temperatis. Ceterum negari non potest quin congruentia hæc sit qualitas quædam distincta a qualitatis primis & in omnibus æque insideat. Quoniam igitur omnibus vocabulis, quibus temperies reprimitur, non vna dumtaxat, vel duæ qualitates primæ significantur, sed alia ab illis omnibus distincta repræsentatur: merito dicimus temperiem non esse primarum qualitatum aliquam, sed ab his ortam, & in his, velut in subiecto consistentem dispositionem. Dico velut in subiecto, quia non nescio subiectum proprie vocari, & esse partem, cui, tum ipsæ qualitates, tum ex earum alteratione nata temperatio inest. Si alio exemplo declaratum cupis, ita fere se habet temperies ad qualitates, in quibus spectatur, vt se habet acies ad milites, aut forma domus ad parietes, fundamentum & tectum, siue materiam. Quis porro dubitat, an aliud sit acies a militibus in aciem dispositis? aut quis domus formam nō intelligit differre a figura partium, quarum est figura, & dispositio? Si distinguere neges, concedere te oportebit partes domus disiectas, & quouis modo iacentes domus habere figuram. Domus itaque erunt, & non erunt eodem tempore: quod fieri non potest. Adde quod elementorum qualitates, siue integræ, siue remissæ ponantur esse, per se augeri ac minui possunt, quod temperamento per se non competit. Longe igitur differunt. Sed quid est argumentis opus in re clara? Quis, quæso te, non intelligit, qualitates illas omnes, quarum ratione corpus nostrum mouetur, & alteratur plurimum distare, nec easdem esse posse cum iis, quarum ratione idem non alteratur, sed quiescit? Equidem non minor est discrepantia, quam inter motum, & eius terminum, seu formam ab eo productam, si hoc dempseris, quod illæ simul esse possunt tempore, illæ non possunt. At certum est propter qualitates primas corpora nostra per se alterari, & propter temperamenta quiescere, non autem moueri. Certissimo igitur certius est, temperamentum esse qualitatem distinctam a quatuor primis qualitatis, siue simul omnes sumantur, siue vna vel duæ seorsum ab aliis accipiantur. S p. Ego sane de hac re nil amplius dubito: attamē scire cupio, an præter Auicennam & Alexandrum ceteri quoque præstantes Medici & Philosophi consenserint.

E R. Quisquis hæc causam recte intellexit, nec veritati sciens, & prudēs opponere se decreuit, non dubitabit, quin idem alii, præsertim vero Galenus, & Aristoteles senserint. Quia de

Auicenna, & Alexandro diximus, de Galeno, & Aristotele quoque adiiciam, postquam id te
 cupere animaduerto. Quamquam cur de Galeno dubites, non video, cum omnes eius libri
 testimoniorum pleni sint. Quid enim aliud censeris potest voluisse, cum medicamenta toties
 dicit agere, vel qualitatibus reliquas superantibus, vel toto temperamento? Aperte qualita-
 tes a temperie alias facit. Idem statuere cogimur, cum propter *ιδιοσυμπαθείας* certos peculiari-
 ter agere, vel pati asseuerat. Ne imaginari quidem aliter eum sensisse possumus, quoties nil
 aliud esse temperiem contendit, quam formam substantiæ, quam animam, quam facultatem
 animæ, aut potentiam corpus gubernantem. Nemo mihi persuadebit Galenum vsque adeo
 inertem, & stupidum fuisse, ut sanitatem, ut animam, ut facultates omnium operationum no-
 strarum authores, & effectores putarit nihil aliud esse quam patibilem qualitatem a con-
 trariis infractam, & perstrictam. An Aristotelem non legit? An eius hac de re sententiam, &
 probationes vsquam reprehendit? Nequaquam. Probauit igitur in libello, quod animi mores
 sequantur corporis temperationem, ab euidenter apparentibus argumento petito acriter ad-
 uersus Aristotelem pugnans probare conatur quæ diximus. Et si autem quod vult, non con-
 ficit, non tamen non docet nos, quæ in hac parte mens eius fuerit. Huius generis sententias in
 1. de vsu part. 9. de multitud. 3. denique vbique reperies, ut superuacaneum merito videatur
 plura citare. Fortasse in progressu disputationis plura, vel nolentes citare cogemur. Quin
 idem docuerit Aristoteles, nullus ambigit in eius lectione versatus. Quamuis enim totidem
 verbis non dixerit, tamen ex doctrina eius tota necessario concluditur. Sufficit nobis vel vnus
 ille ex fine 7. Metaphys. locus, vbi exemplo, BA, syllabæ negocium præclare declarat. Sed in
 lib. 7. phys. cap. 7. idem verum esse demonstrat, ut tuo deinde loco perspicietur. S. P. Tem-
 pus est ut crimen obiectū diluas. E. R. Satius fuerit fortasse prius videre, quid Criticus noster
 hac de re sentiat. S. P. Bene mones: nam visus mihi est non a te solum, sed etiam a seipso non
 nihil dissentire. Noster esse videtur cum lib. 1. c. 3. *Ἀφθεσίω* ex Simplicio asserit formam esse,
 quæ post alterationem, siue passionem, & patibilem qualitatem prouenit. Deinde cap. 10 ait
 calorem, qui post calefactionem in corpore inest, formam esse ex alteratione natam. Deniq;
 lib. 2 cap. 3. hæc habet: Temperies est qualitas, quæ ex omnibus illis resultat, mediocris, &
 moderata. Qui hæc ita volet accipere, ut verba sonant, non putabit aliud eum sensisse, quam
 tu sentire te demonstrauisti. At vero cum quæ mox cap. 4. lib. 2. sequuntur intueor, aliter eum
 existimauisse iudico. Sic enim ibi scribit: Dico temperiem non esse qualitatem quintam a pri-
 mis quatuor diuersam, sed ex omnibus illis resultare, & vnã ex illis esse non summam, atq;
 intensam, sed remissam ac refractam. Et cap. mox 12. eiusdem libri: In disputatione contra
 Fernelium asseruimus, inquit, temperiem non esse concentum qualitatum quatuor, sed me-
 diam illam qualitatem, quæ ex mixtione oritur. Item: Non est proportio inter qualitates pri-
 mas, sed medium illud, in quod desinunt peracta mixtione. Et paulo post: Ad argumentum
 dico temperaturam non constare ex quatuor qualitatibus, sed ex mixtione quatuor qualita-
 tum exoriri, ut recte sensisse Auicennam demonstrauimus. Et ideo cum deducit: Ergo nulla
 qualitas est per se temperatura, sicuti parietes non sunt domus, nec tectum, nec fundamenta,
 perperam fit deductio hæc: Nam domus vere constat ex illis. At temperies ex quatuor qualita-
 tibus non constat, sed vna est ex illis: ut patet mixta omnia consideranti. Cum hæc, inquam,
 diligenter examino, videre mihi videor, eum sibi non constare, dum alios tentat refutare.
 E. R. Huc & illa pertinet, quæ lib. 4. cap. 28. habentur. S. P. Exciderant. E. R. Nihil peccatum
 a te est: Nam suo deinde loco fortasse hæc etiam examinabimus, aut his explicatis inspicie-
 mus. Montanus sæpe accusat alios, quod studio vel gloriæ aucupandi, vel alios redarguendi
 facti sint cæci. Quid ipsi euenerit, nescio, sed grauiter hinc, & alibi eum errare scio. Vix dixerō,
 an se ipsum intellexerit, dum hæc scribebat. Temperies, inquit, est mediocris, & moderata
 qualitas ex mutua primarum qualitatum actione, & passione orta. Quæro igitur ex te quæ-
 nam sit illa qualitas mediocris? vnãne dices ex quatuor, an ab aliis distinctam statues? Re-
 sponde pro ipso, postquam te id facturum receperis, & ipsius verbis responde, si potes, vel, ut
 libet. S. P. Iam dixi, est vna vel duæ ex quatuor primis. E. R. Nomina eam. S. P. Quia in bo-
 na temperie nulla excedit, vix habeo, quod securus dicam. In vitiosa temperie, quia semper
 aliqua cæteras superat, tutius nominare possem. E. R. Nihil hinc difficultatis. Arbitror enim
 mediocrem ab eo dici, non eam, quæ ad pondus æstimatur, sed quæ in homine quolibet sano
 comparatione ad intemperiem facta spectatur. Esto ergo, si ita placet, caliditas. S. P. Bene ha-
 bet. Sit ergo caliditas ad medium tale reducta. E. R. Vnde vela quo est mediocris reddita?
 S. P. A mutua inter se actione, & passione. E. R. Dum hæc ita ad mediocritatem per actionem
 redigeretur, an non & aliæ tunc agebant, & patiebantur, & ad mediocritatem subiecto con-
 uenientem deductæ sunt? S. P. Omnino. Quippe non esset facta mixtio, mutuaque actio, &
 passio, nisi omnes mutuo se repressissent. E. R. Cur ergo solam caliditatem vocas mediocrem,
 & temperatam, imo ipsam temperationem. Si tres reliquæ huic mediocritatem tradidissent,
 nec iuxta

nec iuxta proportionem quæque suam similiter passæ fuissent, tolerari fortasse poterat. Iam cum omnes secundum analogiam egerunt, & perpeßæ sunt, unde hanc prærogatiuam sola caliditas acquisiuit? S. P. Quia cæteris præstat potestate, & viribus. E. R. Si a viribus nacta fuisset hanc dignitatem, habuisset eam ante misionem, seu temperationem. Dico tibi temperatam vocari caliditatem, quia est ab aliis ad hanc moderationem coacta. Sed idem passæ sunt reliquæ. Cur igitur non similiter vocantur, & ponuntur temperamentum esse? Nihil hinc excusat excessus, cum ex æquo omnes sint, pro suo singulæ modo retusæ, & hebetatæ, hoc est alteratæ, ac temperatæ. Quare cum affectio hæc sit communis omnium, ut ex æquo omnibus insit cur vni tantum, vel duabus tribuit? S. P. Non habeo quod dicam aliud: Caliditas est velut domina, & gubernatrix aliarum, ideo ipsi præ cæteris hunc deferimus honorem. E. R. Haud existimo Montanum ita frigide respondurum: non enim cui qualitati maior sit habendus honos, quærimus; sed quid verum sit inuestigamus. Si propter dignitatem & excessum caliditas pro temperamento esset habenda, in sicca, vel humida intemperie transisset hæc dignitas ad alias qualitates. Deinde temperamentum esset caliditas, priusquam temperaretur. Imaginare qualitates quatuor conuenisse ad misionem, sed nondum agere, ac pati cœpisse. An non tum eadem est ipsorum proportio, dignitas & excellentia, si inter se comparare velis, quæ post factam misionem existit, hoc excepto, quod ante misionem sinceræ & summas habent vires, post eam debilitatas? Profecto si misionem recte ab Aristotele tradita est, fateari nos oportet ita esse: nullã. n. ex qualitatibus corrumpi, sed seruari oportet, repressis earum viribus. E. R. Cur ergo ante misionem caliditas non erat temperamentum, cum eandem ad alias haberet dignitatis comparisonem? S. P. Quia nondum erat temperata & ad medium reducta, opinor. E. R. Recte dicis. Quippe a temperatione nanciscitur nomẽ. Interim scire oportet, longe aliud esse si dicas caliditatem esse temperatam, quam si dicas, eam esse ipsum temperamentum. Deinde cum idem accidat aliis, redit prior quæstio, cur caliditas sola vocetur temperamentum: Nullam enim in temperatione habet prærogatiuam, licet in aliis habeat. Sed nobis de temperamento negotium est. S. P. Quoniam intemperies omnis denominatur a qualitate reliquas superante; consentaneum rationi videtur, ut in temperie hominibus conueniente in qua caliditas superat alias certo quodam gradu, similiter a caliditate appelletur. E. R. Plurimum differunt denominari, & esse. Non veto quin hominis temperiem ob adductam causam, calidam voces, at superantem caliditatem statuere ipsum temperamentum esse, hoc illud est, quod negamus. Sicut calidum, & caliditas differunt, ita quoque discrepant hæc duæ enunciationes; temperamentum hoc est calidum, & temperamentum hoc est caliditas, siue caliditas est temperamentum. Quando temperiem hydromelitis, facta mellis, & aquæ comparatione aquosam esse dices, vel non aquosam, nullus te reprehendet quasi male sis locutus. At quando aquam esse hanc temperationem dices, aut contra, omnes te coarguent. S. P. Si hæc ad canonem Aristotelis lib. 7. Physic. cap. 3. admoueris, & diligenter expendaris, per facile intelliges, cur temperies dicatur calida, & non caliditas. Statuam, inquit, non dicimus æs, aut lignum, sed æream, aut ligneam. Eodem modo, temperamentum calidum, aut frigidum recte dicimus, caliditatem, aut frigiditatem recte non dicimus: similis enim ratio est figuræ ad subiectum, & temperamenti ad qualitates, in quibus primo inest. Inconsiderate hinc de rebus disputat, qui, quæ in hoc loco differit Aristoteles, non perfecte prius intellexit. Quid porro dicam nihil occurrit: video enim temperationem, sub qua ad certam mediocritatem reducta qualitates connexæ omnibus quatuor ex æquo conuenire, non magis caliditati, quam reliquis competere. E. R. Ut certius veritatem cognoscas, quæro ex te secundo loco, an putes caliditatem superantem reliquas in temperie qualitates secundum hypothesein consistentem in parte corporis nostri, temperamentum dici posse. Ponamus reliquas tres qualitates, postquam caliditas debilitata est & domita, extinctas esse, caliditatemque solam remansisse: Quæro iam, an sola existens debeat appellari temperamentum? S. P. Tu ponis, quod fieri nullo pacto potest. E. R. Ne te hoc impediatur: omnes enim docendi causa aliquando per hypothesein, quæ esse non possunt, esse ponunt ut propositum sic clarius demonstrant. S. P. V. D. A. S. T. E. S. Si vocabulum temperamenti nihil aliud indicat, quam retusum esse, & debilitatum, non video, cur non possit, ac debeat temperamentum appellari: Etsi enim ipsa se ipsam hebetare non potuit, nihil tamen vetat, arbitror, quin ab aliis fracta iam, absque iis, a quibus fracta est, permanere talis possit. E. R. Nondum ab aliquo probatam vidi qualitatem aliquam primam, quæ sola absque admisione contraria extitisset, fractam diu mansisset. Sed huius quæstionis tractatio ad institutum præsens non admodum pertinet: Scito igitur nomen temperamenti nobis idem nunc significare, quod Græcis *χρᾶσις, συμμετρία, ἁρμονία, συμφωνία* significant: est enim qualitas in pluribus rebus consistens.

S. P. Scio concentum, qui *ἁρμονία* dicitur non in sola graui acutæ voce inesse, sed qualitatem esse, quæ in omnibus sub certa proportionem iunctis intelligitur. Quare si idem securi-

dum analogiam sit temperamentum in qualitatibus primis, quod concentus est in vocibus, audacter respondeo, non posse. Quod enim non seipso, sed aliorum virtute, ac beneficio, instar concentus subsistit, id absque talibus imaginabile non est. E R. Recte sentis: quippe temperamentum est qualitas illa, cui se omnes, tamquam communi actui subiecerunt. quæque simul omnes in amicitia mutuaque consensione detinet. Infracta ergo dici poterit: tempera-⁵ mentum appellari, aut esse non poterit. Quocirca cum neque sola, neque præcipue sit temperata caliditas in mixtione reliquas excedens, sed vna cum ipsis in hanc certam temperationem conspirarit, aut potius coacta, detrusaque sit; nullo pacto temperiei nomen sibi sola vindicare potuit. S P. Cogito quid respondere possim. E R. Vt cogitandi ampliolem habeas ansam, quæro tertio loco an excellentem istam, patibilem qualitatem an impatibilem esse velis? S P. ¹⁰ Non te intelligo. E R. Estne caliditas illa patibilis qualitas, secundum quam corpus alterari, & moveri solet? an vero talis, cuius ratione quiescat, alterationisq; obnoxium non sit? S P. Periculosa est responsio. Si namque ratione eius alterari affirmavero, temperamentum non esse inferes, cum iuxta *Ἀσθεσι* corpora sint immobilia. Si dixerò ratione ipsius corpus quiescere, ac immobile esse, quia nimirum sit *Ἀσθεσις*, seu qualitas in prima specie qualitatis posita, de ¹⁵ responsi veritate ambigo. Etenim caliditatem non pro viribus suis calefacere in quibus est, aut quæ attingit, quantulacumque esse fingatur, non mihi tutius esse videtur, quam asserere, niuem esse atram. Quid igitur superest, quam ut dicam vtrumque responderi posse. Nam quatenus temperata est, ac infracta qualitas, temperamentum existit, & ratione hac corpus im-²⁰ mobile facit. Quatenus autem qualitas est patibilis, eatenus alterabile corpus reddit. E R. Ergo vna & simplex hæc qualitas, infracta tamen, quolibet temporis momento patibilis est, ac non patibilis, corpusq; subiectum eiusdem ratione simul omni temporis puncto, actu & vere alterabile est, ac non alterabile. Dico vere, ne fortasse effugium quæras, dicendo ratione caliditatis illius alterari, at eius caliditatis causæ, quæ in pariete est, non alterari, aut simile quidpi-²⁵ am. Vt maximeingas, nil tamen effinges quo te extrices ex isto labyrintho. Nisi me omnes mei sensus fallunt, numquam hoc Montanus affirmabit, hanc caliditatem excedentem, quam temperamentum vocat, simul esse patibilem qualitatem, & temperamentum. S P. Quid si alio, atque alio tempore duo hæc esse dicam? E R. Frustra dixeris: Quamnamq; vi sub-³⁰ inde ex non temperamento fieret temperamentum, & contra? Deinde quo tempore caliditas ista temperies foret, corpus alterari ab ea non posset, & dum patibilis esset qualitas, corpus vel non esset temperatum, vel temperies ista non consisteret in pluribus qualitatibus, quam duabus, si duæ excederent, vel tribus, si vna sola superaret. S P. Dicam caliditatem hanc remissam esse, ac mixtam: & proinde a simplici, & pura caliditate, quæ patibilis sit qualitas, di-³⁵ versam existere. E R. Magis te intricas, & veri ac sani nihil adfers. Primum enim si qualitas per contrariarum actionem hebetata non est, iam amplius, quod prius erat, scilicet patibilis qualitas, sed natura mutata in aliud genus transit, ac ex patibili qualitate temperamentum effecta est, necessarium est, ut mutatio hæc omnibus ex æquo acciderit. Omnes enim hoc sunt passæ, non illa solum, quæ cæteris potentior videtur. Quare in quavis parte quatuor con-⁴⁰ tinebuntur temperamenta. S P. Non omnes simul excedunt, sed summum duæ. E R. An inferiores non sunt debilitatæ & fractæ? S P. Non nego. E R. Ergo sunt etiam temperamen-⁴⁵ ta. Iam enim probatum est æque omnes mixtas & infractas esse; & quod ad hoc attinet, discrimen inter eas nullum esse. Quid hinc efficietur aliud, quam corpus nostrum esse impatibile factum, cum temperamenti, seu dispositionis, habitusue ratione alterari non possit. In ardente quoque febre nulla erit ratione aucti caloris alteratio. Excedens enim caliditas non est patibilis qualitas, sed est ipsamet intemperies, seu dispositio. At dispositionis causa non alteratur corpus. ⁵⁰ Præterea nulla in hoc mundo reperietur qualitas patibilis: Nulla, n. reperitur sincera, & non mixta. Ignis certe hic noster, si Aristoteli credimus, purus non est: sed omnis in aliena materia inest. Quid ergo fiet aliorum elementorum qualitatibus? Quomodo etiam calefaciet corpus ratione caloris, si dispositio est? Cæterum omnes fere simularum actiones opera caliditatis ex-⁵⁵ erceri, ac perfici quis nescit? Tibi dico patibilem qualitatem, semper manere hoc, quod est, siue sincera, & mixtionis experta ponatur, siue confusa, & remissa cogitetur. Ideo enim iuxta temperiem quiescit corpus, quia patibilis qualitas non est, sed pro diuersa earum proportio-⁶⁰ ne, mutuaque actione, ac perpeffione in subiecto existit. Non potest ab omni ratione & veritate alienius quicquam scribi, ac dici, quam caliditatem (ratio eadem est reliquarum trium qualitatum) infractam, & quouis modo hebetatam, patibilis qualitatis naturam exuisse, dispo-⁶⁵ sitionisque proprietatem induisse: de qua re etiam postea dicetur. Ex omnibus huc vsque dictis ita demonstratum est, præpollentem in temperamento quolibet qualitatem (siue vna ponatur, siue duæ, semper eadem manet ratio) nullo pacto esse ipsum temperamentum. S P. Non contradico amplius. E R. Manifeste iam vides, recte Auicennam, Alexandrum, Gale-⁷⁰ num, Aristotelem a nobis exponi, cum temperamentum dicimus esse qualitatem ab omnibus quatuor

quatuor primis distinctam, licet in his tamquam in subiecto insideat. Vides etiam scire Aristotelem tradidisse syllabam, BA, diuersum quid esse a B, & A; Est enim, Ba, totum quoddam quod non est idem quod suæ partes secundum Aristotelis doctrinam, nisi per totum intelligatur aceruus. Denique vides ipsum quoque Montanum recte scripsisse in his locis, in quibus

5 eū a nobis, hoc est, a veritate stare arbitraris. Quippe recte ex Simplicio asserit, temperamentum, seu *ἄρσενον* esse formam, quæ post alterationem patibilium qualitatum proueniat: Differt enim *ἄρσενον* a patibili qualitate qualibet. Recte quoque ait formam esse post calefactionem, seu alterationem exortam. Non minus bene loquitur, cum temperiem dicit esse qualitatem mediocrem, ex omnibus quatuor resultantem. S. P. Si licet, iniiciam aliquid. E. R.

10 Licet. S. P. Dum de hac re differentem te audiui in mentem mihi venit, quod Montanus lib. 2. cap. 4. ad locum Aristotelis respondens concedere videtur, ita temperiem non solum aggregatū esse quatuor qualitatum, sed aliud aliquid: sicut, BA, syllaba non tantum fit A, & B, sed aliquid aliud, etsi cur etiam caro non sit solum modo ignis, & terra, &c. sed aliud aliquid. Velim ergo scire, quæ sit inter vos dissensio. E. R. Nulla esset, si in his perstitisset. Verum non

15 est hoc infrequēs apud Montanū, quod in sequentibus videbis, ut cōtraria de eadem re scribat. Quinimo de hac ipsa re loquens, in 4. lib. 2. hæc legis: Dico temperiem non esse qualitatem quintā, a primis quatuor diuersam, sed ex omnibus illis resultare. (nota quod dicit, Ex omnibus, quod in præcedente cap. 3. itidem dixerat) & vnā ex illis esse. Annon in paucis hisce verbis sibi contradicit? S. P. Non intelligo. E. R. Cur temperiem qualitatem esse dicit ex omnibus quatuor resultantem (sic enim ipse loquitur) quī poterit hæc qualitas vna ex illis esse? Annon quod ex alio nascitur, diuersum est ab eo, e quo prodit? Inficiari nullus poterit, nisi forte aliquis inscite putet, aliquid ex seipso nasci. At esto, non sint distincta, id quod ex aliquo fit, & quod ex eo fit (quod simpliciter est impossibile) an ob id recte dictum sit a Montano, temperiem esse qualitatem intemperie superantem? Dicit fieri seu resultare ex omnibus quatuor. Si ergo idem sunt, id quod fit, & ea ex quibus fit, non vna erit ex quatuor, sed erit omnes quatuor: Non enim ex vna magis, quam ex aliis ortum est temperamētum. Quare, siue idem ponatur id ex quo nascitur, siue differre dicatur, ut re vera & necessario differunt, semper tamen manebit verum, aliud esse temperamentum a patibilibus qualitibus. S. P. Nunc demum perspicio contradictionem, & tanto magis miror, quod non semel tantum sic est locutus. Nam cap. 12. ait temperiem non esse concentum quatuor qualitatum, sed mediam qualitatem ex mistione ortam: & hanc deinde affirmat esse qualitatem superantem. Atqui superans qualitas non est ex mistione orta, sed præfuit. E. R. Intelligit in mistione fractam & hebetatam esse. S. P. Scio, sed male interim loquitur. Nō enim fit ob hanc rem alia, quam prius fuit: Hoc enim maxime competit patibilibus qualitibus, ut magis ac minus recipiant. Sed

35 magis & minus non mutat speciem. Quare cum genere differre temperamentum, & patibiles qualitates ipsemet fateatur nobiscum, omnino sibi contradicit, dum qualitatem remissionem factam, aliud a se ipsa, nempe *ἄρσενον* ex pluribus ortam asserit. E. R. Tale est illud etiam, quod ex eodem cap. citabas supra, esse medium illud, in quod mistione perfecta qualitates quatuor desinunt. Qualenam aut quid putabimus hoc medium esse? Qualitas in misto

40 excellens, quia excellit alias, medium non poterit existimari. Si per medium nos velit intelligere mediocritatem virium in agendo, non est hoc vnus, aut duarum tantum qualitatum, ut iam sæpius audiuius, sed ex æquo omnium. Sin qualitatem aliam ab omnibus aliis quatuor distinctam putauit esse hoc medium, composita lis est. Sed hoc non vult, si serio nobiscum litigat. Quid autem reliquum est aliud, quam ut in se ipsas desinere dicamus. Quamuis absurdum de dici videtur, demus nihilominus bene dici: Quid hinc ad eum lucri redibit? Nihil. Omnes enim in se desinent, hoc est omnes temperatæ, ac virium parte priuatæ erunt (quid enim per medium intelligat, si non hanc virium perstrictionem intelligit, diuinare nequeo) & proinde omnes temperamentum erunt, non præpollentes solum. Quicquid tandem velit, semper verum manebit patibiles qualitates esse ac perdurare, licet vires non integras, sed re-

50 tufas habeant. Negat autem Montanus, idque recte loco eodem, temperamentum esse quatuor qualitates simul omnes. Imo grauius, minusque accommodate loquitur his verbis. Dico temperaturā non cōstare ex quatuor qualitibus, sed ex mistione quatuor qualitatum exoriri, ut recte Auicennam sensisse demonstrauimus. Enunciationes hæc sunt: Temperamentum non cōstat ex quatuor qualitibus. Temperamētum oritur ex mistione quatuor qualitatum.

55 Temperamentū est media illa qualitas, in qua mistione perfecta desinūt. Temperamentū est vna ex his qualitibus alteratis. Vehemēter velim aliquem adesse, qui has nobis enunciationes vere conciliaret. Ego. n. non possum cōsentientes reddere omnes, licet aliquas lenire possim. Si non constare ex quatuor primis nihil perpeffis dicat, recte quidem dicit, sed Argenterii argumento nihil respōdet, qui de passis, alteratis, & mistis apte loquitur. Si de his intelligit, manifesta est inter enunciationem primam, & secundam contradictio. Deinde, si temperamen-

tum est qualitas, quæ post mixtionem existit, seu ex mixtione exorta est, alia erit ab illis quatuor, & omnino ex illis constat. Sicut enim caro ex quatuor elementorum mixtione orta aliud est ab elementis, & ex ipsis vere consistere dicitur, ita etiam seruata analogia (caro enim substantia est. Temperamentum autem accidens est) de qualitatibus sentiendum, & loquendum est. Denique si ab omnibus est diuersa & post mutuam omnium actionem ac passionem orta qualitas, non poterit vna esse ex quatuor. Contradictoria enim sunt; Temperies est vna dumtaxat ex illis quatuor, & Temperies est qualitas ex omnibus quatuor mixtis orta. Sed audi quid respondeat Argenterio sic concludenti: Temperies constat ex omnibus quatuor, Ergo non est vna sola ex eis, sicut nec domus est ex partibus eius aliqua sola. Domus, inquit, vere constat ex fundamento, parietibus, & tecto. At temperies non constat ex quatuor qualitatibus, sed ex vna ex illis, vt mixta omnia consideranti patet. Argenterii argumentum hoc est: Res nulla, quæ ex plurimum mixtione vel compositione oritur, siue ex pluribus concreta est, siue ex quatuor primis qualitatibus inter se mixtis, & vnitis exorta est. Ergo nulla ex his qualitatibus censerit poterit Temperamentum. Negat minorem Montanus, sed male negat, cum & vera sit, & toties ab ipso etiam Montano affirmata. Quid enim, quæso, aliud significat, Temperiem ex quatuor qualitatibus resultare, quam ex his ortam esse, & ex eis constare? Profecto inter has duas propositiones, manifesta est contradictio: Temperies oritur ex mixtione quatuor qualitatum, & Temperies non oritur, aut non constat ex qualitatum quatuor mixtione. Quomodo etiam consistit domus forma in apta compositione fundamenti, parietum, & tecti, & non consistit Temperamentum in congrua qualitatum sub certa proportione conuenientium vnione seu consensione? Si illam artis, hanc naturæ esse respondeat, non facit hæc differentia in ea parte discrimen, in qua nos inter se comparamus, & conuenire dicimus. Sed nimis iam de his disceptauimus. Nemo est, vel intra modum doctus, qui ex disputatis non manifeste perspiciat, quas compedes sibi iniiciat homo hic, dum instar aranæ se ipsum ex-haurit, vt telam texat, qua muscas minutiores irretiat, hoc est inanem vulgi applausum, & nescio quam gloriolam aucupetur. Solidior, & diuturnior laus fuisset, si absq; montana illa, & aspera aliorum insectatione venari eam sciisset. S. P. Quid ad obiecta aduersaria respondebis. E. R. Qui, quæ diximus intellexit, responsione alia non habet opus. Cæterum vt res planius excutiat, age deuoremus hanc quoque molestiam. Principio illud repeto, cuius supra memini, me hoc argumento non conatum fuisse probare, causam continentem in morbis nonnullis dari. Quin palam dixi, disputationem illam *ἀπιβέβη* tanta non egere, propterea quod de corporea causâ dumtaxat quæsitum fuisset. Ad finem (cum ad probandum tale prius produxissem) obiter solum indicavi, me si quis eiusmodi obiiceret, non contenturum: neque vel Argenterii vel Vegæ scripta tum temporis adhuc videram. Quare imprudenter admodum Montanus ait, me laudare, nouaque ratione confirmare voluisse, quod tum usurpatum hinc viris non sciebam. Fecissem, si sciuissem, sicut nunc probo, & collaudo, si ita senserunt vt Montanus eos sensisse scribit. Sudabit, & algebit Montanus plurimum, antequam argumentum a definitione, non morbi (quo itidem perperam affirmat) sed *ἀλγέσιως* peritum refellat. Sed ad rem. Negas, inquit, caliditatem, & frigiditatem, & c. reliquas in vitiosa temperie qualitates superantem, morbos esse, propterea quod non sint dispositiones. Nego certe præpollentem in temperie caliditatem (hanc enim pro exemplo, vt supra quoque fecimus, nobis sumemus) morbum esse. Et ideo nego, quia non est dispositio, seu *ἀλγέσιως*, sed patibilis qualitas. Quid hinc a vera ratione abhorrens dico? aut quæ monstra prodigiosa pario? An verum non est qualitates patibiles, quoad patibiles sunt, non esse dispositiones? An verum non est ratione patibilium qualitatum corpus nostrum alterari, & dispositionum ratione quiescere, & non alterari? An verum non est caliditatem vno, eodemque tempore subiectum in quo inest, non posse simul & semel calefacere pro viribus, & non calefacere: Hoc est contraria per se simul in eodem subiecto agere? (nihil prohibent eam per accidens contraria simul agere: de quo non loquimur) An verum non est caliditatem pro viribus continenter agere seu calefacere? Non arbitror te dicturum eam aliquando dormire, actionemque suspendere, aut inhibere, cum semper sit actu: non enim de alia, quam quæ est actu loquor. Si vera sunt omnia hæc, qua in re tantum scelus admisi? iterum (non enim me pœnitent aut pudet veritatis) & duo, caliditatem, & qualitates patibiles reliquas non solum in vitiosa, sed etiam in laudabili temperie nec præpollentes tantum, verum inferiores quoque, quatenus earum ratione alteratur corpus, neque sanitatem neque morbos esse. id est, neque temperies, neque intemperies esse, sed in his congruenter, vel incongruenter naturæ coeuntibus, temperiem, & intemperiem, siue sanitatem, & morbum inesse. Quid vero? An in putrida febre non vehementer mouetur, alteratur, affligitur corpus? Non negabit Montanus, arbitror. An non ratione putridi caloris patitur, & alteratur? Ne hoc quidem inficiari audebit. Quippe putrido vapore per

per sudores, & alia ratione qualibet vacuato, definit illo modo affligi, seu alterari, seu incallescere. Quid ex his sequitur? S. P. Sequitur necessario caliditatem illam non esse *Αἰθέριον*. Nam secundum eam vides, opinor, me plura fateri, quam perat Montanus.

Ego vero ad hunc usque diem putavi (in qua opinione plerisque esse scio, an Montanus ita sentiat nescio) iuxta solam temperiem corpora quiescere, at iuxta morbum alterari. Etenim per morbos affligi nos percipimus, per sanitatem nihil patimur. Huius rei gratia Aristoteles in problem. sanitatem, quietem, & morbum motum dixisse opinatus sum: & ita olim a præceptorum meorum vno edoctus fui. E. R. Qui te ita instituit, locum Aristotelis paulo ante citatum non intellexit, vbi temperiem perfectioni, & ortui, intemperiem imperfectioni, & interitui comparat. Sed satis est nunc scire omnem *Αἰθέριον* bonam ac malam, motus esse terminum, ac finem; ac proinde eius ratione corpus non moueri. Cum congruit naturæ, in statu est ac quiete recte operandi, & sine molestia. Cum non congruit, in statu nihilominus est, at cū labore & molestia agit. S. P. Quæ est igitur causa, quod per morbos tantopere excruciamur? E. R. Iam audiuiisti. In exemplo proposito manentes causam esse dicimus, putrem caliditatem, quæ corpus contra naturam calefaciendo exagitat, congruentemque eius temperiem magis magisque dissoluit. Toto illo tempore, quo hoc agit, agendo, & vicissim patiendo usque eo peruenit, vt priore societate soluta, nouam cum primis qualitatibus amicitiam contrahat, id est, nouam temperationem in omnibus subiecti partibus ingenerauerit inæqualis, & siens adhuc est temperies, quæ absque sensu & dolore aliquo non existit.

10 Cum facta iam, & cunctis partibus impressa est pugna, mutatum est prior temperies, & noua exorta est corporis naturæ aduersa, & inimica. In hectica febris speciem huius rei, & exemplum habes. Etsi enim intemperies illa non congruit naturæ, non tamen extra latitudinem eam, cum qua, vita, seu anima in corpore in hæreere potest exiit omnino. Itaque viuunt hectici aliquot sæpe annis, & quidem sine doloris sensu omni, si nullus alius præterea morbus ad-

25 sit, aut hectica inducta putris non extinguatur: non enim potest natia caliditas vllam cum putrida caliditate societatem inire, vt in hectica videmus alienam caliditatem (sed simplicem) certo modo per mutuam actionem ac passionem cum primis qualitatibus conuenisse, vt nulla amplius pugna inter ipsas animaduertatur. In causa est, quod dum caliditas cum qualitatibus permiscetur (sic iam liceat loqui) subiectum quoque putridum, videlicet vaporem siue

30 humorem cum subiecto qualitatibus, siue cum corpore permisceri oporteret. Non enim est imaginabile, quomodo putrida qualitas sit in corpore non putrido, id est, proprietates absque suo proprio subiecto, quod tamen Montanus non pudet affirmare lib. 2. cap. 37. Quocirca diu superesse non possunt, qui cum hectica putridam habent coniunctam. S. P. At sæpe laborarunt aliqui per annum, & amplius febre putrida sola, & sanitati tandem restituti sunt. E. R.

35 Si continua non sit, nihil mirari debemus, cum intermissionis tempore insita caliditas se possit recolligere, iterumque confirmare. In continuis grauius oppugnatur. Intemperies quoque particulares (atque etiam vniuersales, modo febres non sunt) diuturniores esse possunt. S. P. Cur vero adeo tarde intemperies æquales fiunt? Vt enim alia taceam, multi sæpe longo tempore febriunt, nec tamen ex desinunt in hecticas seu factas. E. R. Particulares intemperies citius

40 fiunt æquales, quam vniuersales: Cor etenim propter robur insitæ in ipso caliditatis vehementer resistit oppugnantibus qualitatibus: Quæ si debiles sunt, nihil proficiunt: si magnis ipsum viribus aggrediuntur, prius corrumpunt, quam inter se ad noui temperamenti constitutionem coire possint. Hoc enim tenendum est: vt temperatio fiat noua, & facta, qualis est hectica intemperies, mutua alteratione multa opus esse. Et propter hanc causam non nisi longiore

45 tempore, qui natura calidus & humidus est, frigidus & siccus efficitur. Ratio eadem in aliis quoque temperamentis valet. S. P. Semper igitur fiunt, & factæ sunt nunquam. Ex quo sequetur, nec morbos quidem esse. E. R. Nihil minus. Alibi demonstratum nobis est, fieri, pluribus modis dici: nec omne quod fit, non etiam existere. Non sunt *αὐτάρκεια*, morbum aliquem fieri certo modo, quatenus scilicet in subiecto absque causæ suæ præsentia perdurare nequit, &

50 eundem etiam alio modo factum esse. Etenim tripliciter dicitur morbus fieri, factusque esse. Primo proprie fit morbus, quando nondum est, sed generatur. Secundo, quando incrementum capit. Tertio, quando sine sua causa non potest permanere, sed ab ea adhuc dependet. Totidē quoque modis factū dicimus morbum. Primo, qui iam existit, non autē generatur solū. Secundo, qui non amplius augetur. Tertio, qui ablata causa sua perseverare aptus est in corpore. Primus modus factorum, & tertius fientium coincidunt, & vni accidunt. Permulti enim

55 sunt morbi, qui & facti, & fieri recte dicuntur: quicumque scilicet causis suis ita subsistunt, vt eis abeuntibus in corpore perdurare non possint. Hi tales quatenus actiones lædunt, iam sunt, non simpliciter fiunt: Qui enim simpliciter fit, non est, ac proinde agere non potest. Res enim quælibet sic agit, vt existit, vt recte dixit Aristoteles. Quocirca necessario confiteri cogimur, omnem morbum, qui actu iam obædit actionem, existere iam, factumque esse, non

autem simpliciter, seu primo modo fieri. Idem, si cum causa sua e medio statim tollatur, fieri dicitur, quatenus non potest se ipso subsistere, sed alio subsistit, scilicet causa. Ut quæ simpliciter fiunt, causa generante ablata fieri cessant, ita hi causa ablata non quidem desinant fieri, quia facti sunt, & lædunt, seu agunt, sed existere desinunt. Et hoc modo intelligere oportet Galenum, quando ait in Meth. Therap. febrium aliquas fieri, aliquas factas esse. Fientes enim vocat, quæ factæ quidem sunt, cum actiones actu oblectant, sed a suis causis adhuc pendent. Quippe de febribus ibi loquitur, quæ iam sunt, & curatione requirunt. Quomodo. n. inter febrium species ponat Galenus, quæ nondum existunt? Febrium, inquit, aliæ sunt factæ, ut Ephemeræ, & Hæcticæ, aliæ etiam nū sunt. Quis nō videt stolidissime Galenū distinguere fientes febres ab Ephemeris, & Hæcticis, si de simpliciter fientibus accipiatur locutus? Equidem Ephemeræ, & Hæcticæ non minus fiunt primo modo, quam aliæ omnes. Similis esset diuisio hæc isti. Animalium alia facta sunt, ut homo; alia fiunt, ut bruta. Quis non videt differentias tales incidere? Non ergo hæc ratione seu differentia distingui a putridis possunt Ephemeræ, & Hæcticæ, sed alia nempe quod hæc sine causis suis, ut Medici loquuntur, subsistunt sæpe, quod in putridis non contingit. Proprie diuiditur genus per contrarias differentias in contrarias species: At fieri proprie, factumque esse non sunt contrariæ differentiæ, seu species febrium, cum omni febris accidere possint, nec vlla possit facta fingi, quæ non prius fieret: ut hic de fientibus, & factis loquimur. Quæ sic dicuntur fieri factæ, non eodem tempore vtriusque sunt capaces. At, quæ tertio modo fieri, & primo modo factæ dicuntur, de his eodem temporis puncto vtrumque vere ac recte enunciatur. Ita de febre pleuriticorum vno, eodemque tempore vere dicimus eam fieri, quatenus a phlegmone pleuræ dependet, & factam quoque esse, quatenus actiones cordis lædit. Idem hoc locum habet in inæquali intemperie, quod Montanus quoque Galeno ac veritati consentaneum esse asseruit. Cum enim de inæquali intemperie, quædam præclare scribat, inter alia quoque ad argumentum recte respondet, quo aliquis forte probare tentet, inæqualem intemperiem morbum non esse, quia cum fiat, & facta nondum sit, dispositio esse non possit, quæ nimirum facta est qualitas. Verba eius hæc sunt lib. 2. cap. 28. Dicendum est intemperiem inæqualem omnino esse dispositionem, quia iam facta est, & lædit, & dolorem infert, nondum tamen confirmata, & constabilita: quia tunc est æqualis intemperies. Et id discriminis est inter inæqualem, & æqualem intemperiem, quod est inter dispositionem, & habitum. S. P. Quaratione fit ista fixio? E. R. Occupat alienus calor principio partes in superficie, easque calefaciendo mutat, præsertim vapores, & spiritus, seu status in ipsis existentes. Cæteræ, quæ profundiores sunt, nativamque temperationem retinent, aduentitiã caliditatem, cum imprimens causa abiit, momento fere restinguunt. Exemplo tibi rudi rem depingam ex Galeno ipso. Admoue manum igni tantisper, dum vehementer doleas, & mox ab igne remoue, statimque cessabit dolor. Non cessaret autem, nisi causa eius quæ est morbus, pulsa iam esset. Habemus hinc etiam Montanum consentientem cum 19. ca. eiusdem lib. sic scribit: Respondeo & tunc lædi actionem, sed quia cito tollitur, non videtur esse dispositio præter naturam. Ex 1. autem de loc. affect. 2. hos etiã leues affectus & cito pertranseunt inter morbos reponit Gal. vnde post multa horum affectuum exempla addit. Sic etiam affici aliquem dicimus, cum aliquid extrinsecus accidit, vel calefaciens, ut ignis, vel refrigerans, ut nix, vel contundens, ut lapis, quo separato protinus finitus fuerit affectus, nemine propter hoc dicente, partem non fuisse affectam, quod in ipsa nulla sit relicta dispositio. Ex hoc exemplo facile intelliges, quomodo leuiter impressa dispositio abeunte causa, virtute partium nondum alteratarum mox deleatur, quæ si causa longius egisset, paulatim remotiores etiam occupatura fuisset. Iam vero certum est tanto stabiliorem quamlibet qualitatem esse, quanto plures partes obtinet. S. P. Reliqua est vna difficultas, cur in spiritus adeo celeriter introducatur facta dispositio? In Ephemera enim intemperies spirituum non depedit a causa. In humoribus quoque putridis intemperiem esse factam oportet, cum sunt putridi. E. R. In causa est laxa, & humida horum substantia, in quam se facile tum qualitates, tum corpora insinuant, & vndique alterant. Idcirco facile quoque ad pristinum statum reuocantur, si non sunt ex toto corrupti, ut humores putridi. S. P. Redire tibi iam ad propositum licet. E. R. Ostendi clare supra, putrem caliditatem, quæ in febribus putridis corpus torquet non esse intemperiem, sed intemperiei causam. Tota namque cum humore putrido tollitur: quod fieri non posset si in certam temperamenti formam cum cæteris conspirauisset, ac in ipsis corporis partibus iam, ut in subiecto in sedisset. Idem affirmat Montanus lib. 1. cap. 7. his verbis: si eum recte intelligo: Dico dispositionem illam inesse causæ, & in corpus a causa imprimi, & cum in corpore fuerit impressa, tum & corporis esse dispositionem, id est, morbum. Qualitatem causæ ait, nō prius morbum esse, quam ab ipsa corpori impressa sit. At putris vapor sic aufert secum caliditatem, ut in corpore minime remaneat. Deinde (quod longe maius est ac Montano minus credibile videtur, quia non recta regula, sed Lesbica vitur, eamque rebus, non res regulæ

regulæ aptat) si quàm maxime corpori iam inhæreret, atque cum cæteris in amicitiam coi-
 uisset, ut in hecatica contingit, non tamen esset temperamentum, sed nihilominus maneret,
 quod prius fuit, patibilis nimirum qualitas. Mutata qualitate vel vna, vel duabus, mutari tem-
 peramentum e confessis est, quia in hisce primo inest: at ipsas temperamentum fieri, ex iis est
 5 vnum, quæ non possunt fieri. Temperamentum enim, ut demonstraui, non est vel vna, vel
 plures, vel etiam omnes patibiles qualitates, sed in his primis inest. Verba Aristotelis aliqua
 huc afferam, ut iterum audias: *Ἐπι τῶν ἰσχυρῶν πρὸς τὴν αἰσθητικὴν ἀλλοιώσεις, ἢ τὴν αἰσθητικὴν ἀλλοίω-
 σις, ἢ τὴν γένεσιν, ἢ τὸ ὄλως ἔδει μετὰ βολῆν ἡδὲ μετὰ φανερὸν ὅτι ἢ αἰσθητικὴν ἢ τῶν ἔξωθεν ἀποβολῶν καὶ
 10 λήψεως, ἀλλοιώσεις εἰσὶν ἀλλὰ γίνεσθαι μὲν ἴσως αὐτῶν καὶ φθίρεσθαι ἀλλοίωσι μὲν πᾶσι ἀνάγκη, κα-
 τὰ τὴν φύσιν τοῦ εἶδους καὶ τῶν μορφῶν, οἷον θερμῶν καὶ ψυχρῶν, ἢ ξηρῶν καὶ ὑγρῶν, ἢ ἐν οἷς τυγχάνουσιν ἕσασιν ἀνά-
 15 ταις. Περὶ ταῦτα γὰρ, ἐκάστω λέγειται κακία, καὶ ἀρετή, ὑφ' ὧν ἀλλοίωσθαι πέφυκε τὸ ἔχον.* Adscripsi
 Græca Aristotelis verba, quod in Latinis exemplaribus multis vel non legantur, vel corrupta
 & inuersa legantur. Quoniam igitur, inquit, ea quæ *περὶ τὴν* vocatur, neq; ipsa sunt alteratio-
 nes, neq; ipsorum est alteratio, aut generatio, aut vlla omnino mutatio, manifestum est, quod
 25 nec habitus, nec habituum abiectiones, & receptiones alterationes sunt. At fieri quidem
 ipsos, & corrumpi quibusdam alteratis necessarium forte est, quemadmodum & formas, &
 figuras sicut calidis & frigidis, aut humidis & siccis, aut ea, in quibus primo insunt. Nam ho-
 rum quælibet vna dicitur virtus, & vitium, a quibus alterari contingit id, quod eas habet. In
 his verbis omnia habes, quæ diximus. Sic. n. ratiocinatur: In illis, quæ ad aliud referuntur, quate-
 30 nus nimirum referuntur, nec alteratio, nec generatio, nec vlla omnino est mutatio, quod in lib. 5.
 demonstraui fuit. Sed virtutes & vitia corporis, tum animi referuntur ad aliud: quod paulo ante
 probauit. Ex his concludit nunc: Ergo neq; habitus ipsi, neq; eorum amissiones, aut acquisitiones
 sunt alterationes, siue alterantur. Sequitur conclusio: habitus virtutes, & vitia quædã sunt. S. P.
 Quomodo igitur, cum prius non essent, oriuntur? & cum nunc sint, paulo post intereunt? E. R. Id
 35 explicat ipse his verbis: Sicut inquit, forma substantiæ, quæ *εἶδος* ab eo vocatur, & exterior for-
 ma, seu figura, quam *μορφῶν* nominat per se non generantur, & corrumpuntur, aut quouis
 modo alterantur, sed aliis quibusdam alteratis sunt vel non sunt: ita etiam habitus per se nullo
 modo generantur, corrumpuntur, alterantur, sed aliis quibusdam alteratis existunt, vel non
 existunt. Hæc in Metaphysic. fusius explanantur. S. P. Quænam sunt illa, quibus alteratis, &
 40 formæ, & habitus, ac dispositiones sunt, vel non sunt? E. R. Hoc etiam in his verbis, breuiter
 quidem, sed clare satis docetur, dum ait: Velut calidis, frigidis, humidis, siccis, aut in quibus
 primo insunt, *ἐν οἷς τυγχάνουσιν ἕσασιν ἀνάταις*. Si ea alterentur, in quibus primo consistunt. Quod
 hac ratione probat: Virtus & vitium, bonus & malus habitus illarum sunt rerum termini, &
 45 de corporis habitibus agimus) infinite alterari solet, ac potest, si non habitu, vel dispositione
 ceu freno cohibeantur. Sunt autem tales qualitates patibiles. Has cum terminent habitus,
 seu dispositiones, necessarium est, ut in his primo, veluti in subiecto insint. Et quia in hisce
 primo consistunt sanitas, & morbus, ideo his alteratis illa sunt, vel non sunt. Et quod in his in-
 sunt, ipse paulo ante ostendit citata verba, his verbis: *ὁ μείων καὶ ὑπερβαίνειν κρᾶσι καὶ συμμετρίᾳ θερ-
 40 μῶν, καὶ ψυχρῶν πρὸς τὸ μέτρον*. Ideo postea videtur repetiuisse. Quam multa hic habeas argumenta,
 ipse iam vides. S. P. Colligam, si potero. Habitus non alterantur. Qualitates patibiles alteran-
 tur. Habitus per se non oriuntur, non occidunt, non augentur, non minuuntur. Qualitates
 omnia hæc patiuntur. Habitus sunt definiti, & terminant: Qualitates primæ sunt indefinitæ,
 & terminante aliquo egent. Habitus sunt termini. Qualitates sunt terminatæ. E. R. An cre-
 45 dibile censeres, Galenum hæc vidisse, legisse, interpretatum fuisse, nullo in loco reprehendisse,
 & nihilominus patibiles qualitates cum Montano temperamenta putauisse? Non arbitror.
 S. P. Nec ego. Et si hoc ita est, non tamen non recte reprehendit te Montanus, quod eas qua-
 litates causas cõcedis, & dispositiones esse negas. Galenus. n. dispositiones esse affirmate scri-
 bit. E. R. Scio, & recte scribit. At non recte ob id me taxat Montanus. Etenim causa, morbus,
 50 symptoma, dispositiones quidẽ sunt: at nõ vno modo, seu vniuoce, verum, *περὶ τὸ ἐν*, seu, *ἀφ' ἐνός*.
 Morbus enim proprie est corporis dispositio: causa autem, quatenus efficit, seu imprimit cor-
 pori morbum, & symptoma, quatenus est effectus morbi, dispositiones nominantur. Ita sole-
 mus causam, corpus, & vrinam sana vocare, & vocauit sic Galenus, quia illa efficit, hoc in se
 habet, ac proinde, sanum dicitur: vrina autem sana significat sanitatem, vel effectus est sanita-
 55 tis. Vocatur itaque causa quoq; dispositio, sed ita nominatur a morbo, quem efficit. Quare
 tam non debet reprehendi, qui causam morbi dispositionem corporis proprie non esse dicit,
 quam non potest erroris accusari, qui causam sanitatis proprie sanam dici negat. Quod non
 sit corporis dispositio ex eo liquet, quod non inhæret in corpore, sed in ipsa causa. Quod cum
 ipsemet Montanus supra confessus sit, minime opus est, ut multis argumentis astruere coner:
 Etenim palam scribit, qualitatem, quam causam vocat, in ipso subiecto suo, non in corpore

inesse, priusquam impressa ei sit. Hæc cum suum subiectum deserere, & in corpus transmi-
 grate non possit, numquam erit corporis dispositio, sed si dispositio sit, causæ dispositio erit,
 de quo non rixamur inter nos. S P. Non dum me satis explico. ER. Planissimum faciam, si
 potero. Omnis dispositio est qualitas. At causa est dispositio. Causa igitur qualitas est. Negas
 hîc aliquid? S P. Nihil. Nam & Montanus idem affirmat, dum non humores, aut lapides, sed
 horum qualitates, & vitia morborum causas esse ait. ER. Qualitas ista vel instrumentalem
 afficit morbum, vel similem. De organicis morbis, eorumque causis postea, nunc de in-
 temperie lis est. Erit ergo qualitas ista siue causa, vna vel duæ ex primis quatuor qualitatibus,
 nempe patibilis qualitas. Sed demonstratum nouisti qualitates, quarum ratione corpus per se
 & primo alteratur, non posse esse dispositiones, vt tergiuersandi, aut inficiandi locus omnis
 omnibus sit præcisus. Hinc clare perspicitur, de causa, morbo, & symptomate nomen dispo-
 sitionis non vniuoce efferri, sed eo modo, quo diximus. Pessime igitur Montanus lib. 1. cap.
 14. affirmat, dispositionem verū esse genus, quod de morbo, causa, & symptomate sic enun-
 cietur, quemadmodum animal enunciat de homine, capra, leone, & cæteris animalibus.
 Quod quam sit absurdum licet ante dictis maxime sit euident, tamen cum heri in 3. Polit. le. 15
 gēs forte fortuna in locū inciderim qui præsens negociū pulchre illustrare potest, cū tibi reci-
 tate volo. Δεῖ δὲ μὴ λαθάνειν, ὅτι τῆς παραγμάτων, ἐν οἷς τὰ ὑποκείμενα διαφέρει τῶ εἶδει, καὶ τὸ μὲν
 αὐτῶν ἐστὶ πρῶτον, τὸ δὲ δεύτερον, τὸ δὲ ἐχόμενον, ἢ τὸ ὑστερὸν ἐστὶν (ἢ τοιαῦτα) τὸ κοινόν, ἢ γλιχρῶς
 Latere, inquit, nō debet, quod earū rerū, quarū subiecta specie differunt, quarumq; vna pri-
 or est, altera posterior, & alia deinceps, aut nihil omnino commune est, aut vix. Clare ex his
 perspicias, definitionem aut genus commune nullū habere, quæ secundum prius, & posterius
 dicuntur. Vix nomen commune habent. Quamquam hoc etiam ὁμωνύμως de ipsis efferatur.
 Qui talia vult recte explicare, singulas species seorsum explanare cogitur, quod in animæ de-
 claratione fecit Aristot. Sed hæc in Metaphyl. fusius disputantur. Sufficiat hoc loco indicasse,
 quam non recte Montanus nomen dispositionis de causa, morbo, symptomate, sic prædicari
 scribat, quomodo animal de homine, leone capra enunciat. An non causa, natura prior est
 morbo, & morbus symptomate? At homo non est prius aut posterius siue magis, aut minus
 animal, quam capra, leo, musca, pulex. Minime certe leuis est & vulgaris hic lapsus in eo, qui
 sibi auctoritatem iudicandi alios, & condemnandi arrogat. Quid hîc iam requiris amplius?
 S P. Aristoteles tamen caliditatem, & frigiditatem pro exemplis dispositionum ponit. ER. 30
 Aristotelem in exemplis ponendis plerumq; negligentiorē fuisse nemo in eius lectione li-
 brorum versatus nescit. Siquidem has aliquando qualitates vocat dispositiones, sic nominat
 quia suscitant, efficiuntue dispositiones, vel quia ab eis promanant. Sic in Metaphyl. scribit
 (quod a Montano etiam annotatum est lib. 2. cap. 12.) caliditatem esse sanitatem, aut partem
 sanitatis, aut sanitatem ad eam consequi. Accipio etiam Regulam, quam ibidem tradit Mon- 35
 tanus, nos non tam verba respicere debere, quam ipsam naturam rei intueri, & sequi. At natu-
 ra caliditatis est, vt secundum eam corpus alteretur, & dispositionis natura est, vt secundum
 eam quiescat. Numquam igitur caliditas aut fieri, aut esse poterit dispositio, nisi naturam su-
 am prius exuerit, & caliditas esse desierit. Quod an & quomodo fieri possit, Montano cogi-
 tandum relinquimus. S P. Saltem negare non oportebat, caliditatem habere positionem. 40
 Quid enim magis potest vocari dispositio, quam primæ qualitates? aut quid magis præ se fert
 ordinem partium? Equidem determinatum est in primo libro, dispositionem esse ordinem,
 & distributionem positionum, quæ ab agente in patiente ponuntur. Quare multo magis po-
 sitionem habent, quam tuæ proportiones. Illæ namque sunt res, cum hæc potius sint imagina-
 tiones. ER. Caliditatem positionem habere, id est, in subiecto suo positam esse nullus negat. 45
 Sic enim & anima positionem habet, quæ tamen ob id nec qualitas est, nec dispositio. Nobis
 de ea positione sermo non est, sed de illa loquimur, quæ est qualitas determinans qualitates
 corpus alterantes, id est, secundum quam corpus desinit alterari. Hoc modo, si qualitates pri-
 mas ostendes positionem habere, eris tu nouus, at magnus nobis Apollo tamen. Ordinem
 præcipue in primis qualitatibus cerni, ais. Considera quamlibet per se, & differentiam seu or- 50
 dinem partium eius nobis indicato. An tibi imaginariæ sunt res illæ, quarum ratione bene ac
 male habemus, inque statu aliquo permanemus? Si hanc opinionem ab omni natura, & o-
 mnium eruditorum sententia abhorre dixisset Montanus, rectius equidem fuisset locutus,
 quam tunc scripsit, cum quod nos recte, & consentaneè naturæ affirmauimus, ab omni sen- 55
 tentia longe aliud demonstrauius. Quod dicit lib. 1. cap. 7. declaratum dispositionem esse
 distributionē positionum. Oedipo habet opus, non Erasto, qui diuinare non didicit. Quam-
 obrem prius respondere non possum, quā quid sibi velit intellexero. Interim hoc scio verum
 non esse quicquid adferat si cum iis quæ solide adeo huc vsque demonstrata sunt, non con-
 sentiat. Declaraui hæctenus quid sit Temperamentum, in quibus primo consistat, quid, &
 quomo-

quomodo a patibilibus qualitatibus differat, quidquid tum Philosophi, tum Medici præstantiores de hac quaestione senserint. Ostendi secundo loco Montanum hac de re imprudenter, & false multa affirmavisse. Denique argumenta, quibus nostram sententiam oppugnauit, scopas dissolutas esse demonstraui. Nihil igitur iam superest, quam ut alia accusationis capita examinemus. S. P. Noli festinare. Nondum ad omnia respondisti. Restat Vegæ defensio. E. R. Dixi me non velle aliorum causam agere nisi forte obiter aliquid attingam. Vegæ autem doctrina & virtus ea est, ut meo subsidio non egeat. S. P. Causa communis est, nec plene explicata videbitur, antequam argumentis omnibus sit satisfactum, contra quoscumque tandem sint excogitata, nisi hominem certum solummodo sic oppugnent, ut ea res ad alios non pertineat. E. R. Ergo si aliquid commune habes, promito. S. P. Lib. 4. cap. 28. Vegæ argumenta duo adfert. Prius tale est: Συμμετρία, quatuor qualitatum non est una, vel duæ qualitates, sed condecencia, seu congruentia, quæ inter omnes quatuor existit naturæ hominis conueniens. Eodem modo ἀμετρία non est excessus alicuius qualitatis unius, vel duarum, sed indecens illa proportio, quæ in omnibus quatuor ex æquo consistit. At sanitas est συμμετρία, & morbus ἀμετρία. Sanitas igitur non est una quædam qualitas, sed communis illa qualitas, per quam omnes quatuor in unitate continentur, quæ naturæ sit familiaris. Et morbus non est excedens qualitas, sed communis illa omnium affectio, propter quam contra naturam inter se unitæ sunt. Alterum tale est: Si sanitas est præpollens in bona temperie caliditas, & morbus est eadē hæc caliditas magis aucta, sanitatisque fines egressa, non differunt morbi, nisi secundum magis & minus. E. R. Non argumenta hæc, quæ sane bona & vera sunt, ut ex supra dictis liquido patet, sed refutationem Montani requirebam. S. P. Principio dicit Turisanum (quem plus quam Commentatorem appellant) simile argumentum sibi ipsi obiecisse, & mox idem reiecisse his verbis. Sed hoc nihil est. Nam figura permutata est immediate lædens actiones. Ergo est ægritudo. E. R. Iam de similibus disputamus, de organicis postea differemus. S. P. Argumentum Turisani non minus valet in similibus, quam in organicis. Nam in similibus non ἀμετρία qualitatum, sed plus nimio auctæ qualitates primo lædunt actiones. Sed respondebo pressius. Sanitatem vocat Galenus συμμετρίαν, id est, virtutem, & morbum, ἀμετρίαν, id est, vitium. Ut enim virtus animi est mediocritas, & vitium eiusdem excessus ac defectus, ita sanitas corporis est mediocritas: morbus autem huius mediocritatis excessus est, aut defectus. Sic ergo in corporis virtute & vitio res comparata est, ut in animi virtute & vitio comparatam nouimus. At Liberalitas est mediocritas, Prodigalitas excessus, Auaritia defectus. Si iam quaeras, an Prodigalitas & Auaritia sint ἀμετρίαι quædam, an potius τῆς ἀμετρίαι καὶ αὐτῆς causa? omnes respondebunt ἀμετρίαι esse, non earum causas. Sic etiam habent se sanitas, & morbi, ut lib. 2. cap. 6. & 12. demonstratum meministi. E. R. Si hæc serio scripsit Montanus, nesciens tamen qualia essent, excusatum habeo: si prudens ac sciens dictauit, non laudo. Quid enim est ἡ παροφίη, ut leuissime dicam, si hoc non est? Debat habitum habitui comparare, & ea deinde, in quibus habitus consistunt, itidem inter se conferre: quæ inter se vel nesciens vel sciens confundit, itaque fucum lectori facit. S. P. Exemplum adferre voluit, ideoque ad amissum, inquit, nolo reuocare. E. R. Itane perfunctorie tractare libuit, propter quæ alios reprehedit, ac amentes & ἀνοήτους facit? Respondeo primum, non per omnia congruere, quod ad præsens institutum attinet, affectus animi & corporis. Sed quadrare comparisonem quam proposuit ponamus, & quam non recte posuerit, inspiciamus. Supra ex Aristotele, & ipsamet rei natura ostendi, habitus, seu dispositiones, determinationes, & circumscriptiones esse rerum per se indefinitarum. Quod enim per se finitum & terminatum est, circumscriptione alia non habet opus: Omnis igitur dispositio in illis rebus inest primo, quas terminat. Sanitas, & morbus, siue temperies, & intemperies (de similibus enim loquor) sunt determinationes primarum qualitatum, & in his primo inesse intelliguntur. Sic Liberalitas, Prodigalitas, & Auaritia determinationes sunt aliis recte, vel non recte dandi. Nam quibus, quando, quomodo habitus cum habitibus comparare, & ea, in quibus temperies & intemperies consistunt, cum illis conferre, circa quæ liberalitas, & opposita ei vitia versantur. Ut ergo plane rem intelligas, ordine tibi ponam ante oculos, si prius monuero, excessum & defectum temperiei vel sanitatis non habere nomina propria, ut in virtutibus fere habent. Pro excessu itaque seu prodigalitate ponam intemperiem calidam, & pro defectu seu auaritia ponam intemperiem frigidam. Sic ergo collocari debent Habitus: Prodigalitas, liberalitas, auaritia, intemperies calida, temperies, intemperies frigida.

Circa quæ versantur Habitus?

Quibus, quando, quantum, quomodo dare oportet. Caliditas, Frigiditas, Siccitas, Humiditas.

Monendus hîc mihi es ante omnia, me nō sic comparare caliditatem, frigiditatem, &c. circumstantiis, quibus, quando, &c. vt temperies liberalitati, & intemperies calida prodigalitati, &c. sed tantum ostendere voluisse, circa quæ habitus versentur. Nunc argumentum Montani repetam, & vitium eius statim comparebit. Quemadmodum nullus respondebit, Prodigalitem & Auaritiã causas esse τῆς ἀμετερίας, sed ipsasmet ἀμετερίας, excessum scilicet, & defectum esse affirmabit: ita nullus caliditatem & frigiditatem qualitates modum naturæ excedentes, causas nominabit intemperiei, sed ipsasmet intemperies calidam videlicet ac frigidam existimabit. Hîc vides eum nō habitus habitibus, id est, Prodigalitem, & Auaritiã, intemperiei calidæ & frigidæ, sed ea in quibus dictæ intemperies consistunt, cum Prodigalitate & Auaritiã, habitibus scilicet comparauisse: idque cōtra, quam philosophum decet. Si isto modo argumenti totius partes collegisset, vt ego feci, omnes eius falsitatem perspexissent. Maluit ergo dispersas, & diuulsas ponere, vt vitium facilius lateret. Debit in hunc modum colligere: In corporis virtute & vitio, siue sanitate & morbis sic est res comparata, vt in virtute, & vitiis animi. Ergo sicut liberalitas est in dando mediocritas, & Prodigalitas excessus, Auaritiã autem defectus: ita sanitas simularium est mediocritas primarum qualitatum. In temperies calida excessus, frigida autem defectus. Quare sicut prodigalitas, & auaritiã sunt ἀμετερίας quædam in erogando, nō autem ἀμετερίας illus causæ: ita intemperies tum calida, tum frigida sunt ἀμετερίας, seu ipsasmet vitia temperamenti, non autem horum vitiorum causæ. Si iam ea circa quæ versantur vtrique habitus, recte cōferre velis, ita colliges: Quemadmodum frequentata actio dandi, quibus, quantum, quomodo, quando oportet, liberalitatem generat (quomodo habitus generari possunt,) & erogatio nimia, vel intempestiua, &c. Prodigalitem, nimis parca vero auaritiã: ita quoque generant primæ qualitates congrua proportione conuenientes sanitatem seu temperiem, & inconuenienter hac vel illa proportione concurrentes constituunt hanc vel illam intemperiem. Ex Ethicis, opinor, dudum didicisti frequentatis actionibus bonis, & malis prouenire virtutes, & vitia, nec ignoras discrimen inter bonas actiones, quæ virtutis habitum antecedunt, eumque gignunt, & quæ eundem sequuntur. S. P. Probe intellexi omnia. Vehementer certe mirer, si non vidit hæc Montanus: Scribit enim virtutem a se animi habitum, seu dispositionem, quæ actiones nostras moderetur, & temperet, circumstantias omnes ad mediocritatem reuocando, vt demus (in exemplo liberalitatis maneo) quibus, quomodo, quando, quantum, &c. oportet. Si in horū omnium mediocritate, & æquabilitate consistit virtus, nullum certe vnum ex his fuerit. Citra conuersionem, inquit (& recte inquit) est liberalitas mediocritas & æqualitas erogandis pecuniis, ad quam constituendam multa concurrunt. E. R. Pergamus iam, si quidem carectum post quod abdiderat se Montanus disiectum, & satis perspicuum putas redditum, vt latere post id porro non possit. S. P. Peruium factum centeo, vt conspici facile possit, quisquis post id se abscondere deinceps volet. E. R. Quid ad secundum argumentum Vegæ responsi nobis adfers? S. P. Futile esse aio, & falsissimum. Etenim qualitas mediocris, & modum excedens sunt species oppositæ, & inter se contrariæ, cum altera ex his naturalis sit, altera præternaturam. Naturale autem, & præternaturale contraria sunt. E. R. Quid audio? An qualitas secundum magis, & minus a se ipsa differens in contrariis collocata est speciebus? An caliditas patibilis dum retusa, & perstricta est patibilis est qualitas, & alterabilis: & eadem validior effecta in aliam contrariam speciem transit? & non modo non est, quod fuit, verum etiam contrarium suum facta est? Quæ ista est noua, & vere prodigiola philosophia? Dico tibi qualitates primas esse per se indefinitas, nec mutare naturam suam quando debilitantur, aut roborantur, hoc est, cum magis & minus recipiunt. Hac de causa egent habitibus, a quibus determinentur ad hoc vel illo modo agendum, cum per se idem semper, & solum agant. Caliditas, exempli gratia, nil nisi calefacit pro viribus suis, siue summa sit siue ima, hoc est, siue sincera sit, siue mista, & infracta. Sed per dispositionem, quæ ex ipsius cum cæteris consensione certa oritur, determinata, vel circumscripta, & quasi sub iugum quoddam detrusa, vel chylum, vel sanguinem generat ex habili materia. Et cum nulla res se ipsam hoc modo definiat, ac terminet, rursus liquet, non ipsas qualitates temperamenta esse, sed id, quod eas terminat, hoc est, indefinitas ad finitionem, & consensionem mutuam constringit, inque ea conseruat. Perstant igitur in suo robore argumenta D. Vegæ, cuius dum n̄uos aliquos quærit, vt retegat; se ipsum nudat, turpitudinemque suam omnibus ostentat, vt simia nates. Hîc rursus vides quantum hallucinatus sit in hac re Montanus, dum patibiles qualitates primas in dispositiones Metamorphosi Ouidiana transmutat, & ex tertia qualitatis specie primam effici scribit (errore pudendo sane) lib. i. cap. 5. verba hæc sunt: Ex hoc Galeni loco habemus dispositionem fieri ex passione, primam videlicet qualitatis speciem ex tertia: quod omnes Categoriarum expositores annotarunt. Cæterum ne excidisse ei putes, repetit sequente cap. 10. Quinam expositores adeo sunt improprie locuti, vt ex passione dispositionem nasci dixerint? Nō ex passione, ceu

ne, ceu motu dispositiones pronascuntur, sed post eam, quo modo Galeni verba, cum alterationem scribit ad permanentem peruenire dispositionem, hic interpretanda sunt, alibi diligenter exposui. Verum hoc obiter, illud magis audire aueo, quinam interpretes species prædicamenti vnus vel plurium censuerint, ac dixerint inter se permutari, & nullam in aliam conuertere? Rebus in vno prædicamento contentis accidere aliquid posse, quod ad aliud pertineat nullus ignorat. Par ratio est earum, quæ in vnus prædicamenti speciebus, diuersis collocantur. At ipsa prædicamenta, vel vnus speciẽ vnã ex alia fieri, nullus vel credidit, vel scripsit, nisi fortasse aliquis Montani similis. S. P. Male igitur hanc disputationem concludit, vt video, cum ait, verissimum esse Galeni decretum, sedecim qualitatum excessus intemperies & morbos esse, non causas: quippe hos esse, qui primo actiones impediunt. E. R. Quis dubitet, cum falsa ex falsis concludere? vbi enim dixit Gal. eminentes qualitates esse temperamẽta? aut sedecim qualitates cæteris antecellentes sedecim esse temperamẽta? Nullibi. Longe aliter vbiq; & in loco, qui nũc occurrit locutus est, libro scilicet tertio de symptomatum causis cap. i. dum sic scribit: ὅτι γὰρ ἢ ἐκ τῶν πρῶτων στοιχείων ἴσθια δὲ τῆς κρᾶσις, ἢ ἐκ τῶν ἰδιότητων τῆς γαστρὸς ἐρῆσαι μὲν ἰσθια τῆς ἀλλοιώσεως τῶν στοιχείων, ὅτι τὰ μὲν οὐκ ἔστι πλείον ἐκ τῶν δυνάμιν ἐξέρχεται τὸ θερμὸν στοιχείων, &c. Fatetur hinc Galenus, caliditatem, quæ supra qualitates alias eminent plus cæteris conferre ad ventriculi temperamentum: at ipsam temperamentum esse nõ concedit: etenim talem, quandam ex omnibus ortam qualitatem temperamẽtum aperte vocat, & caliditatem principem partem obtinere concedit, quod nos quoq; semper vrgemus: at temperamentum esse nec dixit, nec sensit vnquam. Toto igitur cælo errat Montanus, si ex disputatis hanc conclusionem sequi opinatur. Æque falsum est, quod hos excessus qualitatum ait actiones primo lædere: non enim excellentes istæ qualitates primo lædunt, sed dispositio, quæ pro qualitatum præpollentia & defectu alia atq; alia oritur, ea est, quæ actionum vitiosarum causa est prima, & medio carens. Si nouisset Montanus, quid dispositiones conferant actionibus, & quo modo earum causæ dicantur esse, non tot errores hæc in re commisset. S. P. Sequeretur absurdi hoc, si res ita vt dicis tu, haberet, quod non sciremus, quibus nominibus morbi similes appellandi essent, quotq; a causis eos nominari oporteret. E. R. Futile est, quod adfers: annon enim intemperies vocamus calidas, frigidas, humiditas, siccas pro vincens immistione qualitatis, modo & mensura? Deinde quæ rerum sequeretur perturbatio, si maxime a causis morbi denominationem acciperent? Nihil in illis accidisse video incommodi, qui iam olim a causis appellationem sortiti sunt. Nihil absurdi video euenturum, si a causis nomen accipiant etiam similes morbi. Sed vt tandem hanc partem concludam, dico tibi pessime eum pro eisdem numerare (idemq; significare non posse) quæ libro primo cap. 9. & 11. pro eisdem ponit, quod ex antedictis facile perspicis. Priore loco ait: Calor non seruans proportionem, calor præter naturam, calor recedens a symmetria, calor excedens, caloris excessus, intemperies calida idem significant, & vna eademq; est dispositio. Idem, vt dixi, repetit cap. 11. vbi σύμμετρον cum συμμέτρησι nimis leuiter confundit. De hac re satis. Si nihil aliud habes, ad alia procedemus. S. P. Commodum mihi nunc incidit, quod hic velim mihi enarrari. Dixisti & demonstraui, Galenum nomine dispositionis vsum esse, vt vocabulo αἰσθησις, quando de causa, morbo, & symptomate efferri dixit. Recordor autem, Montanum lib. I. cap. 7. affirmare, solum tertium genus symptomatum inter dispositiones numerari, actiones lætas & excretiones præter naturam passiones esse potius quam dispositiones, propterea quod essentiam suam habent in ipso fieri. In eodem libro cap. 29. scribit in oratione qua affirmatur, symptoma dispositionem esse, contradictionem inuolutam latere. Quoniam actio (inquit) in generatione est, nec partem vllam habet vel temporis momento permanentem; dispositio autem est motus terminus, & res permanens. Cæterum inter symptomata continetur actio læta. Sedatur contradictio, si dicamus, Galenũ ex trib. generibus tertium solum inter dispositiones enumerare, quod proprie in dispositione cõsistit, veluti flauus color in arquato. Reliqua duo genera dispositiones nõ sunt, sed in alio genere collocantur. Libro de in de tertio cap. 7. ex 1. cap. lib. de sympt. differ. ait: Prima conditio numquam in actionibus lætis nec in excretis & retentis reperitur, sed in tertio tantum symptomatum genere. Altera vero quæ est actionum lætio in omni symptomatum genere quandoque reperitur. Nam actio & læta quandoque & excreta retentaque & nudæ etiam qualitates actiones lædunt: quod licet aliquando per se & primo faciant, a morbo tamen semper pendent. E. R. Tu plus quidem protulisti, quam ad præfens institutum pertineat, non tamen fecisti male quod in animum mihi reuocasti. Est enim explicatio illius quoq; rei non tantum utilis, sed prope necessaria. Cum Galen. dicit non morbum dumtaxat, sed eius causam etiam, & symptoma dispositiones esse præter naturam: non de solis accidentibus est locutus, siue de tertio symptomatum genere, verum etiam de reliquis duobus generibus. Quinimo de his multo magis, cum magis principaliter, & proprie symptomata nominentur. Actio certe læta ἐξαιρέτως, vt ipse ait,

symptoma appellatur. Quare cum nullo in loco Galenus lectorem monuerit, tertium genus
 verius sub dispositione contineri, & nomē quodlibet simpliciter, citraque limitationem positum
 magis id semper significat, quod proprie & primario designat; causa nulla excogitari poterit
 propter quam prima duo genera excludantur. S P. At dispositio denotat rem permanentem,
 actio autem læsa non est, nisi quamdiu fit. E R. Recte hoc dicitur quidem, at quæstionem
 nō soluit. Cum enim symptoma sic dicatur dispositio, quomodo fere vrina dicitur sana, non
 opus habemus quærere vitum res sit permanens. Satis est scire a dispositione, quæ morbus
 est, pendere, eiusque effectum, signumue esse. Quamquam si subtiliter agendum est, quod ta-
 men causa non postulat, hinc quoque permanentem qualitatem deprehendes, quæ partes ha-
 bei *κατ' εἶδος* comparabiles. Exemplum est excretio dysenterica, (vel alia quælibet actio læ- 10
 sa) cuius forma si comparatur cum fluxu alui simplici vel diarrhœa, ratione causæ, affectiq;
 loci longissime alia videbitur esse. Consideratur ergo dispositio, & qualitas hæc, non in fluxi-
 one sola, quoad est fluxio, sed in eius forma, quatenus talis quædam fluxio est a tali causa, lo-
 coque proueniens. Videtne hinc etiam dormitauisse Montanum? & dum Galenum quoque re-
 prehendit immerito, merito ipsum coargui posse? quid vero dicet Montanus, si hinc etiam e- 15
 um sibi contradicere demonstrauero? S P. Quis hoc dicis? Non enim video. E R. Faciam vt
 videas. Annon æternum, & inuiolabile principium, hoc est; Quicquid actiones primo lædit,
 est morbus? S P. Ita omnino est. Idem constanter quoque a Montano affirmatum est lib. 5. ca.
 26. & deinde repetitum cap. 27. E R. Annon in omni morbo duo hæc esse oportet, vt sit affe-
 ctus, siue diathesis, & vt actionem primo lædat? S P. Hoc quoque necessarium est, vel ipso Mon- 20
 tano teste. Quippe ex loco, & verbis Galeni lib. de differentiis symptomat. cap. 1. idem asseue-
 rat. lib. 3. suo, cap. 7. ERASTVS. Iam ergo vide an recte colligam: Quidquid actionem primo
 lædit, morbus est; At omnis morbus est dispositio, & quidem talis, quæ actiones primo læ-
 dat. S P. Quid hic negari possit? Est enim bonæ definitionis proprium, vt cum suo definito
 cõuertatur. E R. Putas ne omnem dispositionem esse rem permanentem? S P. Omnino pu- 25
 to, nec me memini audiuisse vquam aliquem doctum extitisse qui id in dubium vocaret.
 Montanus certe in hoc libro sæpe, constanterque affirmat, & ex Aristotele, Galenoque probat.
 lib. 1. c. 5. & c. 29. & alibi. E R. Vt in hac parte ipse constans sit nescio, at Galenum titubantem
 facit. Ait enim loco a te iam citato Galen. nomine *ἀσθένειας* vti pro motu alterationis, lib.
 de loc. affect. 1. cap. 2. Verba Gal. sunt. Semper igitur necessarium est incipere quidem ab a- 30
 ctionis læsæ instrumento, deinde autem quærere quis sit offensæ modus. *ἀσθένεια ἀσθένειας ἢ δι-
 κόνιμος, ἢ γινώσκουσα μὲν ἐπι, τὸ μόνιμον δὲ ἔτιω πρὸς εὐληφῆα:* numquid dispositio stabilis sit, adhuc
 fiens, nec dū stabilitatem adeptæ. Hoc in loco proculdubio, inquit, dispositio *μόνιμος*, est mo-
 tus terminus. Dispositio vero fiens est ipse motus, vel actio, vel passio. Mox Gal. excusaturus,
 ait propter nominum inopiam eum passionem *ἀσθένειαν* vocauisse, vt qui sequente quoque ca- 35
 pite passionis nomen pro dispositione posuerit. Ego vero nō memini *ἀσθένειαν* pro alteratio-
 ne vsurpatam a Galeno, & contra nomina *πάθος*, & *πάθημα* τὸς millefies pro dispositione, seu
 morbo ab eo posita scio. Hic insuper sententia eius non postulauit, vt nomine abuteretur? E-
 quidem hoc voluit morborum alios esse factos, vt ablata causa nihilominus perseverare in
 corpore possint: alios absque suis causis permanere non posse. Et horum duo etiam sunt modi 40
 vel ordines. Quoniam alii in eo ipso loco causam habent hærentem, non aliunde accerunt;
 alii autem aliunde eam subinde suscipiunt, at non diu retinent. Quid hic est, quod Galenum
 cogat nomine abuti? Deinde obliuiosus est Montanus, qui idem hoc, quod in præfenti loco
 Gal. tradit lib. 2. cap. 28. affirmat disertis admodum verbis, quæ supra citauimus. Nullam igitur
 causam habuit Galenum hac in parte arguendi. Sed hæc obiter dicta sunt. Omnem dif- 45
 positionem dicis esse permanentem? S P. Dico. E R. Credis ne actionem vnã læsam læ-
 dere aliam primò nullo interueniente morbo? Quid hic hæres? S P. Ipse non credo iam, licet
 alias crediderim. At Montanus id ex Galeno palam affirmante probat. E R. De Galeno iam
 non laboro.

In Aphorismos aliquot Prælectiones. 123
IN PRIMI LIBRI APHO-
RISMOS ALIQVOT
PRÆLECTIONES:

Auctore

THOMA ERASTO D. MEDICO.

- ⁵ HIPPOCRATES fuit ex Heraclidarum genere, descendens proxime ab Æsculapio, qui primum de hac arte scripsit. Habuit Podalirium & Machaonem filios, a quorum altero natus est Hippocrates. Ipse autem ab Hercule fuit Hippocrates octauus. Plures fuerunt eius nominis. Vixit tempore Perdicæ, qui fuit auus aut proauus Alexãdri magni. Circa idẽ tempus floruit Thucydides, quo tempore fuit illa pestis magna, quam succentis ignibus Athenis deleuit Hippocrates. Vixit ergo tempore belli Peloponnesiaci, & Democriti. Hippocrates primus, teste Celso, separauit medicam artem a philosophia. In Coõ, Cnido, & Rhodo fuerunt celeberrimæ medicorum scholæ. Vide lib. 1. de vict. rat. in morb. acut. Post has tres in Italia orta est Medicorum schola. Vide Suidam & Soranum. Post Hippocratem successerunt filii Hippocratis, qui putantur quædam scripsisse, quæ hodie annumerantur Hippocratis operibus. Aphorismos autem Hippocratis verum opus esse, inde patet, quia singulæ sententiæ in Hippocratis operibus reperiuntur. *Αφορισμὸς* est separare: aphorismus quiddam separatum, circũcisum quid ab aliis, vt Philotheus scribit, optimus Aphorismorũ interpres inter omnes qui Aphorismos interpretati sunt. Aphorismus est sermo quidam, qui separat præcedentem & sequentem, hoc est, nec cum præcedente, nec cum sequẽte cohæret. Galenus dicit, Aphorismum esse sententiam breuem, quæ paucis verbis multa contineat; dicitur etiam oratio pauper, rebus autẽ ditissima. Aphorismi sunt sententiæ breues, turgentes magnis rebus. Continet hoc opus summam artis Medicæ sub verbis paucis, vt mox patebit e primo Aphorismo. Videntur ita breuiter veteres sua complexi, quia magis studerent rebus, quam verbis. Quæ tota vita Hippocrat. cognouit, congeffit in hoc Aphorismorum opus, in quo comprehendit
- ¹⁵
- ²⁰
- ²⁵ præcepta maxime necessaria.

Aphorif. 1.

- Primus Aphorismus est quasi proœmium totius artis medicæ, quia nullo alio in libro
- ³⁰ totam conscripsit artem sicut in hoc. Ideo in aliis libris non ponit proœmia. Oribasius & Philotheus inter Græcos præcipui interpretes, maxime Philotheus. Vitæ nomẽ multa significat. Hoc autem loco tempus, & tractum vitæ nostræ. Vide 9. lib. Methodi Galeni actũ primum, vel actum secundum, &c. Sicut sigillum iunctum ceræ efficit & imprimit talem notam, ita anima iuncta corpori efficit vitam. Vita, inquit, est breuis si comparetur ad artem Medicam,
- ³⁵ scilicet exercẽdam & discendã. Breuis est si quis artẽ Medicam exacte velit addiscere & exercere. Occasio præcepti. Hæc sequentia verba probant quod vita comparatione artis sit breuis. (Nam occasio est breuis ob materiæ circa quam ars versatur inconstantiam, puta corporis, quod velut quolibet momento mutatur, & semper in motu est. Præterea periculosa est experientia ob subiecti dignitatem. Nõ enim circa lapides, coria, lignum, in quibus, si non legitime tractentur, non multum est positum: sed circa humanum corpus versatur. Denique iudicatio, quæ ipsamet est ratio, quod velut arbitra de agendis iudicet. Difficilis est, quod quidem tot sectarum diuersitas, & opinionum in arte medica multitudo satis ostendit, quæ ideo est, quia veritas inuentu difficilis admodum existit.) Vide lib. 9. de Placitis Hippocratis & Platonis. dicit, quamuis artem vno anno addisci posse, quod verum est si loquamur de habitu artis: sin autem loquamur de vsu artis, iam vita illius respectu est breuis. In habitu tantum consideramus subiectum, & subiecti passiones in specie. Cum autem vtimur arte, considerare hæc oportet in indiuiduis etiam, quæ magnam adferunt difficultatem. Occasiones omnes rei obseruare est difficile, experiri aliquid de quo non satis constat valde periculosum est. Iudicare autem cur hoc vel hoc eueniat difficilimum est. Ergo cum ars adeo sit longa, si velimus eam exercere, vita autem illius respectu breuis, ideo totam breuibis Aphorismis tradere voluit, ne tempus inutiliter tereret. Medica ars tanto fit difficilior, quia nõ habet solum vnum vniucum genus, vt reliquæ artes.
- ⁴⁰
- ⁴⁵
- ⁵⁰

Habet autem vnum *αἰγιον* dictum, quod non vnum simpliciter synonymum est. In arte medica consideramus omnia in hoc inferiori mundo, quia ad sanitatis conseruationem,

aut corruptionem omnia præcise pertinent. Ideo que a Medico etiam omnia considerantur. Inter animalia nullum viuacius est homine, & elephante. Vide libellum de longitudine & breuitate vitæ Aristotelis, vbi docet, cur vita arborum sit longior quam vita hominum. Subiectum medicinæ est *ωδύσιν*, sicut dicuntur multa sana *ωδύσιν*; alia quia sint sana, vt corpora; alia quia efficiant sanitatem, vt medicamenta; alia, quia sanitatem indicent, vt bona vrina. Medicus non res omnes considerat in mundo inferiore simpliciter: sed quatenus ad sanitatem referuntur. Artem esse longam tribus probat. 1. quia cogitur vti occasionibus. 2. multa experiri: experientiæ vero temerariæ animalis interitus finis est. 3. dextre iudicare. *καρπός* est punctum temporis ad aliquid agendum accommodatum; est tempus illud, quo commode aliquid agitur, vel non agitur, vt allocuturus principem aliqua de re obseruabit occasionem commodam. Nec enim ipsum alloquetur cum est iratus, aut cum est in lecto, vel cum est in mensa, aut alias occupatus. Sic etiam est occasio obseruanda in curationibus. Nam certo tempore licet dare medicamentum, secare venam, &c. qua occasione elapsa non licebit hoc facere, si (verbi gratia) prius sumat eibum, aut febricitet, vt secare venam non possim. Occasio cognitu perdifficilis est, inquit Stephanus Atheniensis lib. 1. ad Glauconem. Est enim maxime momentanea. Cum enim corpora nostra semper fluant, & subinde se modis variis habeant: occasiones obseruare, & captare, eo quod sunt sæpe præcipites, & non diu durant, difficile admodum est, sicut in acutis morbis videre est. Vide lib. sextum Collect. Auer. vbi dicit nullum se perfectum vidisse medicum præter quendam Abenzoar, qui habuit patrem medicum a quo didicit septimum agens ætatis annum, vidit mox primum patrem medicinam exercentem per totos annos 40. Præsidia etiam diuersa esse, & alia singulis occasionibus necesse est. Non igitur occasio, quæ maxime præceps est, semper comprehendi potest, ne si quis ipsam iuxta sequi & comitari queat, ita vt aptum præsidium oportune adhibeatur. Hinc fit vt non tantum infortunia, speiq; frustrationes idiotis, sed optimis quoque medicis euenire videamus. Experimentum est periculosum, quia subiectum est valde nobile, & propter hoc periculum boni medici tardè & considerate quid experiuntur. *κρίσις* significat rationem, & ratiocinationem qua quid a quolibet sit factum ratiocinamur. Ob has ergo tres causas enumeratas videtur Aphorismos de re medica scribere voluisse. 1. cum occasio sit præceps, vt ex iis discamus quomodo certis quibusdam signis eam venari debeamus. 2. deinde cum experientia sit periculosa, vt nos doceat quomodo sine periculo magno quid experiri possimus. 3. denique cum iudicium sit difficile, vt illud per artis regulas in opere hoc traditas acuat, ne alia ex aliis deducentes in errorem delabamur, &c. Vel etiam ideo ista posuit, vt cum hæc ita habeant, alios tanto magis ad huius artis perceptionem excitet, & quasi inflammet. *Δεῖ δὲ ἔμενον* Galenus vult nouum esse Aphorismum, qui in se consilium contineat, sequentia continere videntur tacitam obiectionem. Ergo curabimus, diceret quis, ægrotos, si occasione obseruata recte experimentis vtamur, & recte iudicemus. Respondet: Hæc tria non sufficiunt, sed requiritur insuper, vt astantes, & ægrotus faciant officium, nihilq; sit externum quod nos impediat. *Τὰ ἔξωθεν* Nemo est qui nesciat in ægrotis, vt conualescant, multum esse positum. Nam sæpe adeo sunt pusillanimes, vt propter pusillanimitatem medicamentis nihil proficiamus; alii sunt nimis confidentes, & non obediunt iccirco Medico, putantes se adeo confirmatam habere naturã, quæ facile quemuis morbum vincat. Quidam natura sunt adeo mollior educati, vt nihil eorum, quæ præscribit Medicus facere velint, ideoque sæpe pereunt. Alii sumunt quidem; sed postea non sibi temperant a noxiis. Alii libenter fumerent sed non possunt, & statim reuomunt. Talibus non medicamenta afferenda: sed tentandum an cibo & potu corrigi morbus possit. Astantes si non faciant officium, sæpe euertunt conatus Medici, si nimium, aut minus parum dent, vel non iusto tempore, &c. tam medicamina, quam cibos, &c. *Τὰ ἔξωθεν* (Vt habitationes idoneæ, aut turbatarum plenæ, vel iis vacantes,) non debent etiam impedire. Externa quæ nihil admodum ad rem pertinent, & raro accidunt, vt est; si quis ægrotus sit in conalescentia, & nuncietur occisum esse filium, aut tale quid, commouebitur, & incipiet tristari, e qua tristitia facile relabetur in morbum. Sic etiam si quavis alia de causa terreatur, vt quia domus ardet, in morbum priorẽ, quem fere vicerat, relabi poterit. Ista vocat externa, quæ non semper cauere possumus. Galenus in partes septem, Orisbafius in quatuor diuidit hunc primum librũ. Potest tamen docendi causa in duas diuidi. Nam fere tantum de victus ratione in morbis, & vacationibus agit. Ordo duplex est, naturalis & artificialis prope infinitus: hic si aliquis ordo sit, est artificialis.

Aphorif. 2.

Κοιλία aliquando pro qualibet cavitare, vide infra lib. 6. Aphorif. 20. crebro autem pro ventriculo sumitur, hic pro *γαστρίδος* tertio ventriculo. Turbationes vocat cū fiunt excretiones, & con-

& contenta non quiescunt ut prius. Operam dabimus ut vacuemus sicut vacuat natura. Natura vacuat quantum & qualia vacuari debent. Ergo medicus hoc faciat; sin aliter aggrediatur, nocebit, non proderit. Sed dicat aliquis unde sciam qualia sint vacuanda, & quantum, &c. subiicit id coniiciendum esse ex anni tempore, regione, &c. Redundate flauam bilem intelligemus, si sit æstas, regio calida, ætate florente æger, ac tertiana ægrotet, &c. Similiter de aliis humoribus iudicare nobis licet. Vide lib. 1. de natura hominis, Aphorif. 2. lib. 4. Epistolam ad Democritum, & lib. de humoribus. Docere ergo vult quomodo humores qualitate peccantes vacuare possimus citra errorem. *κένωσις* generalius quiddam *καθάρσις* est. Summa est ne vacuemus quod non lædit. Id enim si faciamus, peccabimus, si nocentia tollamus tantum, iu-
 10 uabimus. In spontaneis] Exemplo naturæ probat se naturæ conformia dicere. *καὶ χάριν*] Si sit frigida regio, non cogitabimus acrem bilem redundare, sed pituitam. Anni tempus, non tantum autumnum, ver, &c. sed etiam ipsam tempotis constitutionem, ætatem, quia pro ætatum varietate variantur humores. Ipse morbus, quia hoc in morbo tales, in alio alii generantur humores vitiosi, qui purgatione opus habent. Spontanæ excretiones aliquando vi, & ro-
 15 bore naturæ, (& sic proprie sunt spontanæ: cum enim vi morbi fiunt quodammodo coactæ sunt) aliquando vi morbi, acredine humorum, & quæ a natura sine morbo, & a natura per morbum fiunt, non autem artificiose. Vacuationes symptomaticæ etiam sunt spontanæ. Possimus etiam vocare naturales, quatenus artificialibus opponuntur, & fiunt sine opera Medici. Medicus debet imitator esse naturæ recte agentis; debet ergo sicut etiam natura va-
 20 cuare qualia oportet, hoc est, noxia, ut si pituita molestat, non vacuanda erit bilis, & contra: sic etiam de aliis humoribus. Artificialis igitur quemadmodum naturalis potest obesse, & prodesse, prout ab artifice nimirum instituitur: sed quomodo institui debeat iam dictum est. Vaforum inanitio.] Quidam hæc acceperunt de quantitate, &c. Ut si venæ sectio fiat ut fieri debet, prodest; sin minus, obest. Per vasa intelligit venas, & arterias. Vacuatio venæ instituitur
 25 propter copiam, non propter qualitatem sanguinis: In prima parte videtur de cacochymia, in secunda de plethora agere. Sed Galenus, Oribasius, Soranus, Rufus, Philotheus hæc de sola cacochymia accipiunt. (Et in prima quidem parte videtur de iis locutus purgationibus, quæ a natura sola fiunt. Cum vero dicit: *ἔτε δὲ καὶ κενώσιν*, &c. de iis quæ Medici opera fiunt videtur egisse, &c.) Hinc dubitatur cur ergo vocet *κενώσιν*, alteram autem vacuationem a-
 30 lio notet vocabulo. Cum enim diuersis vitur vocibus, videri potest etiam diuersas notare voluisse, nimirum qualitatis & quantitatis vacuationem. Natura vacuat quæ iam ex venis in ventrem deuenerunt, ideo *καταχλω* vocat. Medicus autem vacuat humores qui adhuc sunt in vasis, ideo *κενώσιν* eam vocat. Per quantitatem intelligunt Medici humores bonos, probos, vtilis, sola quantitate peccantes, qualitate autem, & si non sit absque quantitate, tamen
 35 humores illi potissimum qualitate peccant; nam quantitas non fuisset naturæ molesta, nisi nisi humores haberet qualitatem prauam adiunctam. Quale ergo est purgandum, quantum autem vacuandum.

Aphorif. 3.

40
 45
 50
 55
 Habitus bonus dicitur qualitas quædam stabilis, siue sanitas optima. Nam in hac simi-
 lares sunt optime temperatæ, instrumentales autem rectissime confirmatæ: e quo sequitur
 ut corpus totum sit firmum, & vires sint meliores, quam in aliis corporibus. Resistit hoc cor-
 pus maxime omnibus causis morbiferis. Nam cum sit in medio, longissime abeste ab extre-
 45 mis. Tempore Hippocratis qui se ita exercebant, raro vocabantur Athletæ: erant qui nihil aliud in vita sibi proposuissent, quam vincere in certaminibus Olympiis cursu, saltu, pugnis, lucta, &c. ideoq; ut essent robustissimi, operam dabant, qui hoc modo se exercebant, sepe populo spectacula faciabant. Nutriebantur primum sicibus, quia potentissime nutriunt. Vide Plin. Cogebantur ad cibum sumendum, & ipsi seiplos cogebant, fuerantq; admodum voraces, & se infarciebant sicut farcimina infarcimus. Illi deambulando concoquebant, non statim a cibo dormiebant. Vide lib. 5. Methodi: non bibebant inter edendum, sed post concoctum cibum bibebant. Vide lib. ad Thrasylbulum de optimo corporis habitu, orationem suaforiam ad liberales artes discendas. Item Plaronis lib. 3. de Rep. & Polit. Aristotelis, ab omnibus istis damnantur Athletæ. In hoc aphorismo docere voluit quod in postremis verbis di-
 50 citur, nullam vacuationem debere esse extremam, nec repletionem subitam esse & extremam debere: sed modum in utroque seruandum. Institutum probat sic: Si periculosum est in optimo corporis habitu redundantiam totam & subito soluere, periculosius erit in minus bono hoc attentare: ut in Athletarum optimo habitu prædicatorum corporibus periculosum est: vide infra Aphorif. 27. lib. sexti. Ergo in aliorum adhuc periculosius, &c. Periculosus est bonus Athletarum habitus cum ad summum peruenit, alias minime, Athletas dici volunt, quod

sint ἀλλοίωσι: miseri. Cum enim ad certamina deuenirent, quotidie vulnera, & plagas expectare
 cogebantur. Etiam hoc nomine ita saginabatur, ne possent ab aduersariis comprehendi. Duo
 sunt pericula in his corporibus. i. vt vas aliquod, & præsertim in pulmonibus rumpatur. Nam
 natura ea tantum fecit firmiora, quæ ad longiora loca extendi debebant. Vasa autem pulmo-
 num cum tantum per pulmonem distribui debeant, sunt minus firma. Vide de vsu respirat. 2. 5
 Ne subito calor suffocetur. Cum enim corpus eorum sit plenum, calor non potest diffusi:
 Sic præ multi sanguinis copia Apoplexia correpti subito extinguuntur. Sic etiam periculum
 est pleuritidis, peripneumonix, & aliorum morborum qui ex plenitudine oriuntur. Sanguini-
 nis copia bona est, quæ nec vires grauatur, nec vasorum ruptionem molitur. Corpus continue
 mouetur, hoc est, attrahit, concoquit, assimilatur, &c. Cum non quiescat recidit in deterius, quia
 vel rumpitur vena, vel calor suffocabitur, &c. numquam quiescit corpus, quia semper nutri-
 tur. Soluendus ergo hic habitus, hoc est, aliquid detrahendum, vt nutritionis iterum fieri pos-
 sit principium. (μηδὲ πάλιν τὰς συμπιώσεις) neque tantum vacuare oportebit, vt vasa exinani-
 ta quasi concidant, & eorum latera se mutuo contingant. Talis enim vacuatio periculosa est.
 Quæritur vtrum hi homines possint naturaliter esurire. Calor corporis nostri agens in cor-
 pus efficit, vt perpetuo aliquid exhalet, ita venæ exinanitæ ex aliis attrahunt, donec peruentu-
 ra est ad venas hepatis, & inde os ventriculi, quod sensibile admodum est, & sentit istam su-
 ctionem, quæ dicitur fames naturalis. Si iste suctionis sensus ab aliis fiat causis, non erit fames
 naturalis. Nunquam vilius hominis corpus ita repletur, vt nihil amplius possit accipere, aut
 in illud ingeri. Est ergo in summo, quando venæ propemodum totæ sunt repletæ, & nihil am-
 plus possunt absque periculo recipere. Esuriunt ergo etiam naturaliter, quia in venis tantum
 est adhuc vacui, vt possint plus cibi assumere. Ad vitandum periculum talibus cibis non of-
 ferendus erit, & copia sanguinis venæ sectione detrahenda erit. Sequitur iam in Aphorif. Sin-
 ergo copia detrahi tali in habitu debeat, num tota simul detrahi debebit? Respon. Non debe-
 re hoc fieri, quia vires debilitantur. Oportet ergo cito soluere, vt venæ vacuatæ absq; pericu-
 lo iterum possint nutrir. Exemplo Athletarum docere nos vult, quid in similibus nobis agē-
 dum sit, vt sana feruentur. Corpus nunquam quiescit, quia facultates naturales in perpetuo
 sunt motu, contra quam animales, aut quæ sunt voluntariæ. In venæ sectione si multum va-
 cuetur, etiam vacuantur multi spiritus, & sic vires collabuntur. Verat Hippocrates, ne puru-
 lentos quidem humores, aut aquam in hydropicis totam simul vacuemus, quia cum istis ma-
 lis multum boni vacuatur etiam. Vide infra in exposit. Aphorif. 27. libri sexti. Metitur vacua-
 tionem constantia virtutis, quod in tota arte, & in qualibet vacuatione, quomodocunq; ea fiat,
 obseruari debet. Quantitas ergo vacuationis magis a constantia virtutis sumitur, quam a co-
 pia materiæ, quæ vacuari debet. Ergo vires temperant, & quasi determinant vacuandi mo-
 dum, & limites. Hippocrates creberrime vtitur exemplis, quia hæc docēdi ratio maxime apta
 est. Cum volumus aliquando extreme vacuare, quod interdum fieri debet (nec fieri prorsus
 nunquam debere dicit Hippocrates) tamen illæ vacuationes admodum periculosæ sunt, &
 propterea admodum circumspicere nobis agendum in hisce. Extreme vacuamus, cum va-
 cuamus ad animi deliquium, vt aliquando in venæ sectione. Hodie vix quisquam ita vacuat,
 cum adeo vehemēter sint periculosæ. Repletionem esse periculosa, si nimia sit, in sequenti-
 bus explicabit pluribus. Cum duo sint, quæ difficultatem pepererunt interpretibus. i. an eius-
 modi corpora plena possint nutrir. Responsum est ab iis posse loqui enim illum de corpori-
 bus non simpliciter summe plenis, sed quæ sunt natura summe plena, si adhuc semel nutrian-
 tur. 2. Si non extremæ vacuationi extrema repletio adhiberi debeat, quomodo id pronun-
 ciatum sit verum, quo dicitur contraria pelli contrariis, aut curari contrariis. Respon. Quan-
 titas vacuationis non solo eo quod vacuandum est, sed etiam a viribus ipsis iudicatur. Quod
 ad rem ipsam attinet, certe vacuationi quatuor graduum opponitur repletio quatuor gradu-
 um. Quia autem in viuentē corpore hoc agendum est, vt seruemus vitam; vita autem absq;
 viribus seruari nequit: Ideo non tantum vacuandum, quantum materia, quæ vacuatione o-
 pus habet flagitat, sed quantum vires concedunt.

Aphorif. 4.

In hoc incipit agere de repletionē seu refectione, cum dicit Medicinam esse additio-
 nem, & detractionem; definit eam quatenus ars est in vsu consistens, quatenus docet detra-
 here detrahenda, & addere addenda. Additio & detractio fere in tribus consistit, Pharma-
 cis, Chirurgia, & victus ratione. In hoc Aphorismo vique ad vigesimum fere de victus ratio-
 ne tantum agit. διαίτη & διαχείριον distinguuntur sicut iudicium, & arbitrium. Vide com-
 mentaria Budæi. διαίτη arbitrium significat, est iudicium non exquisitum eius qui se inter
 duos interponit, & cuiq; vt æquitas postulat, tribuit. Conuentus imperii etiam vocat διαίτη,

quia

quia in iis non exquisitissime agitur. Sicut arbiter se constituit medium inter duos litigantes, ut cuique tribuat quod æquum videtur: ita victus inter morbum, & virtutem quasi medius constituitur. *Διαίτη* autem nõ tantum consistit in solo cibo & potu, sed in sex rebus non naturalibus etiam: in cibo & potu species diætæ sunt tres, plenus victus, conueniens sanis a quo vires augentur, medius a quo conseruantur, tenuis, in quo non nihil iam vires debilitantur. Hęc tertia in quatuor species diuiditur. In tenuem simpliciter dictam, & tenuissimam: & prior rursus in exquisite tenuem, vel extreme tenuem. Sic etiam differunt inter se morbi. Morbi alii simpliciter acuti, alii ex decidentia: simpliciter qui 14. finiuntur, ex decidentia qui 20. aut pluribus finiuntur. 3. peracuti qui 7. finiuntur, 4. qui extreme acuti, qui 24. horis, ut in quibusdam anginis, aut quarto die finiuntur. Vocantur ex decidentia, quia in alios decidunt, & mutantur morbos. Vide annot. in prognost. Tenuissimus extreme est nihil; tenuissimus, est melicratum: tenuis exquisitus, iusculi carniū cum aliquatulo pane. Si solum succum & cremorem offeramus, est ac si ius carniū offerremus; tenuissimus victus est aqua cum saccharo, vel hordeo cocta. Iam veniendum ad morborum species, acutus & peracutus. Acutus, qui breuius sua tempora habet, hoc est, breuis est, si natura sit etiam periculosus. Absq; hoc enim acutus non est. Vterq; horum vel simpliciter talis, vel exacte talis dicitur, & habebimus quatuor. His addere possumus acutum ex decidentia. Vide lib. 2. Galeni de diebus decretoriis sub finem. Peracutus est morbus, qui tantum ad septimum diem extenditur, qui longius procedit simpliciter acutus dicitur. Exacte peracutus est, qui vsque ad diem quartum durat: non exacte peracutus, qui ad septimum producitur. Exacte acutus vocatur, qui ad 14. producitur: non exacte autem qui vsq; ad vicesimum, licet ille etiam sit acutus. Est ergo acutus simpliciter dictus, quando non vltra vicesimum diem durat: exacte acutus, quando non vltra decimum quartum; peracutus, quando non vltra septimum; exacte peracutus, quando non vltra quartum diem extenditur. Acutus simpliciter, qui intra 14. aut septemdecim dies finitur, qui vltra extenditur, ex decidentia acutus dicitur. Si excedat vicesimum diem, dicitur longus. Dicuntur ex decidentia acuti, quia tanto tempore, ut non occidant hominem durare nequeunt, nisi in aliam morbi speciem transeant. Acutus exacte est qui intra 14. finitur diē. Angina & quædam Apoplexia, est exacte acutus morbus. Ius carniū exquisite tenuis victus est, & extreme tenui vicinum. Aphorismus hic etiam in postremis consistit verbis. Victus tenuis semper est periculosior, quam non ita tenuis. Patet hoc exemplis. Nam in morbis longis semper est periculosus, quia vires non possunt durare vsque ad morbi finem, si longo tempore tenuiter cibetur æger. Si quis sanus multo tempore tenuiter cibetur, ferre hoc non possit, quanto magis igitur, qui longo tempore agrotat. In morbis acutis non semper victus tenuis est periculosus, quia sunt breuiore: sin autem exquisite tenuis offeratur victus, etiam in iis periculosus erit. Qui densa habent corpora, longiore tempore famem possunt ferre, quia non multum ex iis exhalat. In acutis morbis non semper hoc est, quando non est acutissimus. Sunt quidam ita laxi, & rarum habent corporis habitum ut intra triduum magis debilitentur quam alii qui forte multis septimanis agrotarūt. In quibusdam, [id est, in breuissimis, & in quibus egrorum vires adhuc constant. Grauis est.] Licet institueris secundum rationem, tamen est grauis & periculosus, si scilicet sit nimis tenuis. Multo ergo periculosior est, si absque ratione sit institutus. *καὶ πάλιν*] quasi subdiuisio, quia supra dixerat in longis semper periculosus, in acutis quibusdam periculosus, & rursus in iis ipsis acutis qui eum requirunt est grauis & molestus. Considerandum semper, quo victu æger opus habeat, quod fiet si cognouerimus, quo morbo laboret, & præuideamus etiam statum. Si vires constant, & morbus breuis sit futurus, tenuis ei sufficere poterit victus: sin minus, aliquanto plus offerendum erit. Si morbus longior sit futurus, cibus non adeo tenuis erit offerendus, sed liberalius aliquanto nutriendus erit. Si morbus duret vltra 40. dies, tales fere sicut sani nutriendi erunt.

Aphorif. 5.

50
Doctrina huius Aphorismi etiam præcipua in postremis verbis continetur. Semper minus periclitabitur æger, si error contingat, si paulo plenius cibetur, quam si nimis tenuiter cibetur. Docet hoc, ut simus cauti & circumspecti in curationibus. Vix vllus agrotus victu exquisite tenui vtens, licet recte illa sit institutus, non peccat. Sensus hic est: Si tenui vtens victu aliquem alium errorem committat, qui non in diætâ, sed extra diætâ est, tamen ille error multo est grauior, quam si paulo pleniore esset vsus, ut si quis surgat aut irascatur, tenui victu vtens, multo maiorem committet errorem, quam pleniore aliquanto vtens, surgat, vel irascatur, aut aliud quid faciat, quod sit peccatum, &c. [Vel sic etiam exponi potest: In victu tenui ægri delinquant, quia sæpe coguntur intempestiue cibum assumere. Ut si ab initio æger victu tenuissimo sit vsus, cuius ratione vires hæctenus debilitatæ sint, ut in statu sufferre morbi

vim nequeant, tum sæpe accidit, vt circa statum eos cibare cogamur, & in eo peccatur, quod non fieret, si ab initio pleniore paulo victu essent vsi. Videlibr. de victus ratione in Acutis, & Iachinum in hunc Aphorismum.] Sensus Aphorismi hic est: Virtus valde tenuis est periculiosior, quam paulo plenior; ratio est, quia errores contingentes in exquisite tenui sunt maiores, quam contingentes in victo paulo pleniore. Id autem, in quo grauior est error, deterius est, & periculosius eo, in quo minus grauis est, licet idem sit error. Læsionem quanq; facilius fert robustus, & vires imbecilliores sunt in iis, in quibus victus valde tenuis est. Ægroti fere semper tempore morbi peccant, & fere in victu etiam. Errorum in morbis longis non facit mentionem, quia minus periculosi sunt. Qui vtuntur tenui victu, illi peccant, sicut alii fere omnes, sed magis læduntur: ratio est, quia sunt imbecilliores ob victum tenuem, & per consequens ab erroribus, quos committunt magis afficiuntur iis, qui pleniore paulo vtuntur. facit mentionem tenuium dietarum, quarum tamen altera tenuior sit altera. & sensus est, magis læduntur ab erroribus, quos ægroti committunt, qui exquisite tenui victu vtuntur, iis qui tenui tantum, nō autem extreme tenui vtuntur. Comparat paulo tenuiorem, non tamen malum, paulo pleniori, non tamen malo. Sani ægrius ferunt errores quos committunt, si tenuius cibentur, quam si liberalius nutriantur. Quid ergo mirum sit, hoc idem in ægrotantibus accidere. Vt si homo laborare aut currere debeat sanus, qui non bene fuerit cibatus prius, magis lædetur eo, qui idem faciens bene prius fuerit pransus. Totus Aphorismus non loquitur de erroribus, qui in ipso victu, sed qui extra victum ab ægrotis committuntur. Nam alibi docet idem Hippocrates in acutis morbis debere potius detractioni studere medicum, quam additioni: & rationem addit, quia si minus cibi assumpserit quam debeat, potest ei plus addi: si nimium assumpserit, nō ita eommode potest detrahi. Comparat inter se duo recta, & morbo conuenientia, dicēs, illud rectum, quod ad paulo plenius declinat, est tutius eo recto, quod ab eo deficit, &c. Circa statum, & in statu minimum dare oportet, quia tum natura pugnans cum morbo maxime est occupata, & propemodum etiam oppressa. Impedietur ergo a cibo, a morbi coctione victoria, si occupetur in cibi coctione, & præterea multa generabuntur etiam excrementa.

Aphorif. 6.

Morbus acutus celeriter mouetur, & grauia habet symptomata, hoc est, periculosus est. Sunt morbi habentes symptomata sæuissima, & tamen non sunt acuti, quia longi sunt, vt colici, &c. Extremi seu acutissimi sunt, qui sunt breuissimi, & accidentia habent sæuissima, & vehementissima, vt videre licet in statu. Acutissimus est qui statim habet accidentia vehementissima. Extrema *ἑξέπεια* est fere omnimoda inedia. Cicero hunc Aphorif. in 1. De officiis adumbrare voluisse videtur, cum dicit, Cogi medicos in morbis periculosis vti curationibus ancipitibus. Sic fere faciunt Chirurghi in gangrænis quando membra abscindunt. Medici rarius ad eiusmodi remedia confugiunt, nisi tempore pestis, &c. In hoc Aphorismo fere loquitur de victu, quanquam etiam de aliis remediis intelligi possit. Vide lib. 5. Gal. Method. cap. 15. in quo hunc Aphorismum satis exponit, cum dicit *ἑξέπεια*, & non *ἄσπασα*, satis ostendit non de solo victu, sed etiam aliis curationibus se loqui. Si quis intelligat de cibo, hic sensus erit: Si quis laboret morbo acutissimo (nam per *ἑξέπεια* & *ἄσπασα*, extremos morbos, intelligit peracutos, seu acutissimos) qui intra quatuor aut quinque dies finiatur, huic profus nihil cibi offerendum toto morbi tempore, nisi admodum sit imbecillus, & tum offerenda erit aqua cum saccharo, & aliud nihil. Hic tamen obseruandum, non debere hunc Aphorismum intelligi de febre pestilentiali, cuius alia est ratio. Nam ibi cibus certa de causa offerendus est. Hic Aphorismus est quasi pars aut maior propositio sequentis 7. Extremis morbis extrema conueniunt remedia. Peracuti sunt extremi morbi. Ergo peracutis conueniunt extrema remedia. Offerendus ergo cibus acutissimus, hoc est, extreme tenuis.

Aphorif. 7.

“*Ὁσον ἂν ὀυῖ*”] Particula illatiua, e qua hunc e præcedente pendere patet. Quanto morbus est remissior, & minus acutus, tanto plenorem vctum exhibebimus. Sin ergo morbus sit finem habiturus circa 14 diem, dabimus pisanam, & panem vsq; ad 9. vel 11. diem: postea cum non procul absit morbus a statu; vel nihil, vel saltem minus cibi offeremus. Vide Gal. lib. de decretoriis diebus sub finem, item libr. 2. item lib. 8. Method. cap. 3. Videntur in morbis quibusdam vehementiora symptomata accidere ante statum, nō autem in ipso statu. *αὐτίκα ἴδεν ἑξέπεια πέντε ἡμέρας*, statim, hoc est, circiter primos quatuor dies maximas concitationes siue symptomata habet, &c. Qui non adeo sunt acuti, sed post dies demum aliquot ad statum perueniunt,

ueniunt, in iis liberalius paulo ægrotos cibamus. Si enim extreme tenuissimo victu tum utamur, æger, priusquam ad vigorem morbus perueniat, morietur, &c. *ὅτι δὲ μὴ.*] Hoc addit, ne quis putaret in omni acuto morbo extreme exquisitis remediis utendum esse. In regionibus nostris pauci acutis laborant, nisi loci ratione. Acutorum sunt duæ præcipuæ causæ. 1. materiæ qualitas. 2. loci dignitas, ut si in corde, cerebro morbus nascatur. Si materia sit acris tenuis, tum natura toto conatu in id incumbit, ut vel expellat, vel saltem dissipet. Ita etiam cum in membro nobili est morbus, natura statim insurgit, & statim vel vincit vel succumbit, &c. Apoplectici vel pereunt mox tertio aut quarto die, quia motrix facultas in cerebro perit, vel
¹⁰ mutatur morbus in aliud malum, ut in paralyfim. Male quidam interpretantur hos morbos de letalibus, quos Medici non nisi cum præfatione curandos suscipere debent, ne medicamenta aliàs bona infamentur. Loquitur ergo his duobus in Aphorismis de morbis, de quibus adhuc alià spes est, eos corrigi posse.

Aphorif. 8.

¹⁵ Supra locutus fuit de morborum genere, hic autem de morbi tempore, quæ scilicet victus ratio adhibenda sit in quouis morbi tempore. Hic ergo non de genere & natura morborum loquitur, sed quinam cibus ratione temporis ægro debeat offerri, primum autem de statu. Si in statu offeramus, turbatur natura, hoc est, reuocatur ad cibi concoctionem, & auertitur a pugna morbi, [in quo concoquendo aut vincendo, nullo tempore magis, quam in statu, occupata est] hoc est, si natura prius sit vehementer afflictæ, & insuper oneretur cibo, tanquam nouo onere, succumbit. Eodem fere fit modo, ut natura succumbat, quomodo videmus ignem extinguï, si ligna nimis multa imponantur ei, ita ut tandem suffocetur. Certe si cibus, cum a natura imbecilliore coqui nequeat, crudus per venas dispergatur, augebitur vitiosa materia, & morbus grauior erit. Quid sit faciendum ante statum, supra obiter docuit, cum
²⁰ diceret, quanto longius abesset morbus a statu, tanto liberalius cibandum esse ægrum.

Aphorif. 9.

³⁰ In hoc Aphorismo addit, quod in septimo tacuit: non tantum morbus, & tempus, sed etiam ægrotans inspicendus erit, [& ipsius consuetudo] nam morbus sæpe requirit victum certum, ægrotus autem eum ferre nequit. Hæc omnia eo pertinent, ut circa statum, & præsertim in statu minimum æger nutriatur: causa est, quia nullo tempore natura tam est occupata, quam in statu ipso. Vires nostræ sunt triplices: Animales, vitales, & naturales; & hæc sunt in omnibus morbis considerandæ, in primis vero naturalis & vitalis. Sunt autem validæ, cum calorem insitum habent validum, cuius ministerio vtuntur in suis actionibus exercendis, &c. De calore autem iudicamus ex actione virtutis. Si actio virtutis vitalis bene habeat, recte calor habebit. Vt sit paruus pulsus, tamen adhuc æqualis significat robur virtutis naturalis. Vigorem intelligimus ex coctione & excrementis, & appetitu. In febribus in primis ex alui excrementis & vrinis. Virtutem animalem colligimus constare e motu facili, sensuum perspicacitate, &c. Si constat ista facultas, ergo spiritus, & calor, quibus ceu instrumentis ea vitur. In ciborum oblatione considerandus est morbus, deinde vires ægrotantis, tertio ægri consuetudo. [& morbi tempus] Vtrum videlicet fuerit solitus antea mulum, aut parum comedere. Quod si peccandum sit, hoc potius modo peccernus, ut ab initio nimis multum, quam nimis
⁴⁰ parum demus. Post statum, siue in declinatione liberalius cibare nobis licebit. Tenuissimus victus hic intelligitur circa statum respectu eius, qui datus fuit ab initio morbi. Nam versus statum semper oportet victum imminuere. Videtur nõ in omnibus acutis morbis vehementissima esse symptomata in statu, &c. Vide 44. Commentar. Galen. in lib. 1. de ratione victus acutorum.

Aphorif. 10.

⁵⁰ In Aphorismo octauo dixit simpliciter, in decimo autem quasi illatiue concludit quod in octauo simpliciter dixerat. Tempus quoad tempus est, non simpliciter indicat quantum cibi offerendum sit: sed facultas affecta. Vide lib. de optima secta ad Thrasibulum cap. 39. & sequentibus, & lib. 10. Methodi. Vide text. 25. lib. 1. de vict. rat. acutorum, qui locus cum præfenti Aphorismo pugnare videtur. Nam ibi dicit debere nos augere cibum vsque ad statum. Quidam ut hæc inter se conciliarent, ita exposuerunt duobus a statu diebus, id est, citra statum duobus diebus: sed est falsa explicatio, sequeretur ægros nutriendos esse in statu, sicut nutriebantur sanitatis tempore, &c. Alii dicunt hanc sententiam Hippocratis non esse generalem;

sed loqui eum tantummodo de pleuritide, in eo morbo inquit tanto plus cibi offerendum, quanto magis sputum augetur. Vera sententia est in quibus materia non continetur tota usque ad crifim, vt videre est in pleuritide, & similibus. Vide Galenum in vltimam sententiam lib. 3. de ratione victus acutorum. In pleuritide tanto plus offerendum, quanto plus expuitur duabus de causis: 1. vt vires roboremus, quo eiici per tussim queat materia. 2. quia pituita, non tantum cibi, sed etiam medicamenti rationem habet. Quæri potest an idem sit status coctionis, & accidentium, hoc est, an coqui possit materia perfecte, cum accidentia sunt vehementissima. Non debet hæc quæstio de morbo frigido, omni morbo calido, aut morbo materiã non habente intelligi. Intelligi ergo debet de plerisque febribus, aut morbis acutis omnibus putridis cum inflammatione, aut sine inflammatione, de his quæritur an simul procedant coctio, & symptomata. Cum accidentia sunt grauissima, morbus est sæpe mitissimus, quando morbi tempore materia paulatim vacuatur, vt in pleuritide, & similibus. Cum morbi materia tota continetur, fieri potest vt accidentia sint grauissima, licet morbus sua natura non sit magnus. Quæritur vtrum quando morbus est summus, sicut in statu, etiam sit summa putrefactio. Vide cap. 8. artis medicæ. Coctio est quæ facit cessari putredinem. In statu coctio est optima, ergo putrefactio minima, nec vna cum morbo augetur putrefactio. Vrinæ ab initio magnam indicant putredinem, postea vero minorem, in statu minimã. Materia ab initio in febribus tota rebellis est, in statu non item: indicant hoc urina, crifes, pus. Non ergo procedit putredo cum coctione. Non loquimur de coctione quatenus præparat humores in alimentum, sed quæ est in morbiferis causis. Dux sunt coctiones, vna permutatio materiæ naturæ aduersariæ in eam formam, vt natura illi iam dominetur, alia & magis proprie coctio dicitur, quæ cibum concoquit, vt corpus eo nutriatur. Mutationum naturalium non est progressus retrorsum, sed semper antrorsum, donec deuentum sit ad elementa quæ iam in se inuicem possunt mutari. Quæri ergo iam potest, si causa morbi, materia in statu maxime est euicta, & benigna, cur accidentia sint grauissima. Resp. 1. quia materia tunc magis agitatur, & coquitur, ideo magis afficit. Cum ergo maxime coquitur, maxime mouetur. 2. tum etiã est subtilior, acrior, & mordacior effecta, & attenuata, ideoq; magis nunc potest imprimere, quam prius adhuc incrassata. 3. quia vires non nihil sunt imbecilliores quam prius, & corpus facilius accidentia sentit. 4. quia in statu calor est magis concitatus. Nam eo tempore natura insurgit contra morbum, & ipsius causam, & ex ipsa commotione omnia accidentia etiam critica fiunt maiora. 5. quia circa statum tota materia a natura euicta mouetur, in reliquis temporibus ea tantum, quæ putrefacta erat, mouebatur. In singulis paroxysmis noua colligitur materia vt alibi videbimus. In continuis febribus quia materia est intra venas conclusa, ideo non potest simul expelli, magna tamen ipsius pars expellitur, nisi in maximis contineatur vasis. Aliud est fieri morbum, aut putredinem maiorem, & deteriorem. Maior fit quando manet quod est, tantum augetur vt fit in salubribus. Deterior fit, quando aliam induit qualitatem, quæ peior est, vt in insalubribus morbis fit. Pus fit, quando materia, quæ in pus vertitur, corrupta fuit. Pus est effectus quidam natui caloris, at non solius. In generatione puris natura iam vicit putridam qualitatem, &c.

Aphorif. II.

Paroxysmus habet in definitione sua periodum. Quid ergo sit periodus, sciendum. Periodus vt patet ex lib. Gal. de morborum temporibus, est pars deterior totius circuitus. Est autem reditus vnus ab vno principio ad idem illud principium. Est circuitus quo morbus aliquis ab vno puncto ad idem redit punctum. Vt si hodie hora prima te inuadat febris, & redeat post biduum, vel circa eandem vel aliam horam, vocatur totum illud intermissionis tempus periodus. Periodus in duas partes principes, in accessionem, & remissionem diuiditur. Accessio, irritatio, & paroxysmus dicitur, & continet partes sui tempora 4. 1. ἀρχή & ἄνοδος vocant Græci, cum primum incipit frigere, & hæc pars proprie accessio dicitur. 2. In augmentum, quando totum corpus calet, & præcipue circa pectus. 3. ἄνοδος, quando est iam in summo, & quasi stat. Remissio aliquando habet partem vnã, aliquando duas. Sin ergo per periodum intelligamus integrum tempus periodi, tum in continuis febribus nunquam cibus esset dandus, quod est falsum. Intelligit ergo per periodum tantum partem eius peiorem, quæ accessio dicitur, in qua non cibandus est æger. Quintum tempus declinatio est, quod non continetur sub accessione: sextum tempus ἀποεξία. Principium est in pleuritide generale quando nihil expuit, augmentum, quando semicocta, status quando cocta. Nam vniuersalia tempora præcipue cruditate, & coctione distinguuntur. Docuit supra quomodo generali ratione cibus sit exhibendus: at in II. Aphorismo dicit in principio, non generali,

rali, sed particulari, cibum non offerendum, quia nocet ut supra expositum fuit. Nam in paroxysmo natura magis occupatur, quam in aliis temporibus. Non igitur ei plus negotii cibi oblatione offerendum. Nam non concoquet recte, & sic cibi conuertentur in excrementa. Vide lib. 10. Gal. Methodi, ubi docet aliquando in accessionibus ægros cibandos esse, hæc tamen indicatio non sumitur a morbi natura: sed potius ab ipsius ægroti consuetudine. Docet etiam quam in parte paroxysmi tutissime exhibeatur cum cogimur id facere. Ut in animi deliquio, in corpore arido, & squalido, in eo qui multo tempore non comederat. Accidentia circa ægrotum diligenter obseruanda. Si in principio non vehementer contrahantur, & mitius tempus sit reliquo, rectius ab initio, quam postea exhibebimus. Considerabimus etiam quonam tempore symptomata maxime sint mitia, & tum cibus offerendus. Considerandum etiam quando calor vehementissime arefaciat. Vide sub finem lib. 11. Methodi. Si cibus circa statum offeratur, duplicantur naturæ labores, & generantur multa excrementa. *καὶ ὀκίσσα*] Nisi hæc verba addidisset, intelligere quis poterat tantum in primo paroxysmo abstinendum a cibo esse, sed ut vera sit, non tamen congruit proposito loco. Non enim dicit in paroxysmo primo, sed in paroxysmis. Videtur sic intelligi debere non tantum in paroxysmis febribus a cibo abstinendum, sed etiam in aliis morbis, qui paroxysmos habent id obseruandum esse, ut sunt podagra, dolores colici, & quidam affectus melancholici. In intermittentibus febribus debemus ἀπερξίαν expectare antequam cibum offeramus, in continuis autem in declinatione cibare possumus, quia declinatio non est pars paroxysmi, quādo accessio ut in quotidianis redit citius, tum in declinatione offerendus cibus ut ante accessionem concoquatur. Nostri homines vix vnius diei ferant in ediam, ideo in declinatione fere sunt cibandi, quando febris longa est, ut horarum 24.

Aphorif. 12.

κατάστασιν intelligit ἀκμὴν vigorem, seu statum. αἱ νόσοι, morborum proprietates indicabunt accessiones & statum, siue febris quotidie, siue alternis diebus, siue quarto demum die accedat. Morbi natura obseruanda, hoc est, utrum sit acutus & breuis, an longus. Nunc autem docet, nos a principio mox cognoscere, utrum sit morbus breuis, an longus futurus. Nam recte cibare non poterimus, nisi nobis constet, quam longe morbus a statu absit. Si materia frigida & crassa in parte aliqua ignobili sit collecta, morbus erit longus, quia natura cum non sit molesta admodum, eam negligit. Sin autem in nobili parte, qua non possit carere, collecta sit eadem, breuior erit. Nam tota natura contra insurgit ut eam expellat. Ita si materia sit acris & tenuis quæ morbum gignit, etiam fiet breuior: quia talis naturæ in quacumque tandem sit parte, magis est molesta, quam frigida, & crassa, &c. Cum dicitur in accessionibus nihil dandum, intelligere nos oportet etiam paulo ante accessionem nihil dandum. Nam qui duabus aut tribus horis ante accessionem cibum obtulerit, eodem fere modo, ac si in ipsamet accessione daret peccabit, quia cibus interea non concoquitur. Quādo sit status futurus, cognoscemus 1. e morbi natura. 2. anni tempore, seu constitutione. Morbi propter aëris constitutionem, non propter nomina partium anni oriuntur. Ut sæpe æstas frigida instat veris, expectandi ergo morbi, qui solent in vere accidere. 3. Incrementum periodum. 4. ἑπιφαινόμενα, quæ ubi morbus aliquam diu durauit, accidunt. 5. Excrementa, quæ possumus sub 4. comprehendere, ut sputum in pleuriticis, vrinæ & alui excrementa in ægrotis aliis, &c. αἱ νόσοι] quia alii acuti, alii peracuti, alii acutissimi, alii acuti ex transmutatione, quando tenuis materia exhalauit, & crassior pars remanet. Ut si quis exquisita febre tertiana laboret, quæ sola bile flaua excitetur, dicemus morbum breuem futurum. Si quis angina laboret, dicemus breuissimum fore morbum. Pleuritis fere 14. finitur, rarissime ante hunc, aliquādo tamē post hunc definit. Prout angina in talibus consistit musculis, breuior aut longior erit morbus. Quartanarius quibus diebus non febricit, quoad cibi quantitatem attinet, tantumdem ei concedendum, quantum tempore sanitatis comedere solebat, in hac tantum nos laborare oportet, ut peculiare ei cibos præscribamus. Pronunciatum generale, æstas omnes morbos breuiiores efficit, hiems longiores, si scilicet hiemis & æstatis temperamentum naturaliter habeat. Ver & Autumnus se habent ad proportionem æstatis & hiemis. Omnes breues morbi oriuntur ab humore calido tenui, longi a frigido & crasso. Æstas autem cum humores calefaciat, & attenuet, breues efficit; hiems cum refrigeret & increasset, longiores. Calidis temporibus oriuntur morbi calidi a flaua bile, & sanguine oborti. Frigidis frigidi, ab atra bile, &c. Adolescentia breuiiores, senectus longiores habet. 3. est Periodorum successiua incrementa. ἑπίδοσις nihil aliud est quam ἀνάστασις. Ut si quis tertiana laborans hodie hora prima, postea sequens paroxysmus hora decima inuadat, & etiam longius duret, intelligo non procul a statu abesse febrim. Non tamen semper ex anticipatione tali iudicare poterimus: ideo necessum est anticipatio sit maturior,

deinde paroxysmus sit diuturnior & grauior, tum denique indicat statum non procul abesse. Si tardius accidat, & morbus sit concoctus, indicat in declinatione esse, & statum præterisse. Quo mobilior est morbi causa, tanto maturior sit periodus. Fit autem mobilior, si materia sit tenuior. Quæ febres eadem hora inuadunt, pleræq; sunt diuturnæ. Quo incrementa periodorum sunt maturiora, & vehementiora, tanto status propinquior esse censendus est. Quo sunt tardiora, & mitiora, tanto longius statum abesse sciendum erit. *Ἐπιφανόμενα* sunt, quæ in morbis post principia apparent, vt signa cruditatis, & coctionis, vt videre est in excrementis, &c. Sunt quædam signa, quæ semper cum morbo inuadunt, & cum ipso discedunt, vt pathognomonica. Principium morbi quot modis sumatur, vide lib. de Crisibus Galeni. Excrementa alui sunt ventriculi, & intestinorū excrementa: sudores excrementa sunt habitus corporis. *ἄπειρα*] intelligit quatuor primos dies. Qui tertio die sputum coctum expuit in pleuritide, non durabit morbus ultra diem septimum, & proinde e sputo nos victus rationem instituire poterimus. Quo enim citius in omni morbo apparet coctio, tanto breuior erit morbus. Pro ratione longitudinis principii, etiam reliqua morbi tempora sunt longiora aut breuiora. *Πύσιμα*, aquosam, tenuem & crudam exspuitionem vocant: sed *πύελον* sputum æquale, crassum, & coctum. Nulla corporis pars adeo tenuem habet tunicam, sicut oculus, ideo humores in aliis corporis partibus externis quantumuis tenues, & acres, non possunt effluere, nisi in pus conuertantur, & ferro aperiantur. Interiores partes contra habent, nec adeo crassa cute teguntur, alias humores in iis contenti transsudare, aut effluere non possent, nisi aperirentur, quod sæpe absque animalis interitu fieri non posset. Si solum cruentum, atrum, aut flauum expuatur, indicio erit nobis nihil adhuc esse concoctum. Sin vero sit mixtum, sciemus naturam concoctionem iam aggressam esse, nondum tamen recte concoxisse; quod si sit album & tenue, iam est coctum. Si flauum expuant, sæpe euadunt; si cæruleum, raro; si atrum, nunquam. In morbis capitis excrementa sunt, quæ per nares, aures effluunt, & pus etiam cum caput est vulneratum. Excrementa & alia signa enumerata non tantum indicant, quædo sit status futurus, sed etiam an crisis futura sit bona, an vero mala. Vide expositionem huius Aphoris. lib. 1. de Crisibus Galeni. Crisis bona semper est in statu.

Aphoris. 13.

Docuit ad dixtæ institutionem conferre morbi naturam, morbi tempus, vires ægro- tantium, ætates etiam conferre monet. Nam vna ætas alia cibi subtractionem ferre potest facilius, quod in hoc docet Aphorismo, instituendum scilicet talem victum, qualis cuiuslibet ætati conuenit. Hic ergo aliquid de ætatibus dicendum erit. Ægyptii statuerunt ætatem hominis 100. annorum, vt Plinius refert, & putarunt secundum incrementum, & decrementū cordis durare vitam hominis, cum nascatur esse ij. 3. & augeri vsque ad 50. singulis annis duabus 3. postea decrescere iterum, quod est fatuum. Solon 70. annorum ætatem statuit hominis. Peripatetici diuiserunt in duodecim septimanas, quod etiam Varro fecit ex Hetruscorum libris, hoc est 34. annorum. Plato statuit 81. annum esse hominis ætatem, quia constet quadrato maximo in numeris simplicibus, & putauit esse climactericum; alii 49. quia septenarius in se multiplicatus, efficeret. Quæ de climacterico anno dicuntur, non sunt magni momenti. Natura hominis hanc seruat periodum, vt 9. mensibus excludat fœtum, in hominibus sunt certæ mutationes post septem annos, non propter numerum, sed quia Deus hæc indidit naturæ, vt semper post septimum annum fieret mutatio, & hætenus dicere possumus septimum annum eo esse periculosiorem, quia ad eum deueniens natura facit mutationem, quasi rotam quandam iam circumierit, & eo cursu absoluto iam quid machinari velit. In secundo septenario mutatur vox, in tertio prouenit barba, &c. Per nouenarium in nobis fieri mutationes, naturalibus argumentis doceri nõ potest, sed per septenarium, quod etiam e sacris literis patet. Vide Salom. Authores non eadem in partes ætatem hominum diuiserunt. Auicenna in quatuor partes: Adolescentiam vsque ad 30. annum, postea vsque ad 35. & in nonnullis vsque ad 40. facit ætatem consistentem, deinde senectutem vsque ad 60. postea in extremam senectutem. Adolescentiam diducit in infantiam, 2. in tempus concussionis, quando mutatur vox. 3. pubertatis, cum crescit barba. 4. in tempus fortitudinis. Astrologi diuidunt ætatem hominis iuxta Planetas. Extat hac de re carmen authoris incerti. Pueritiam, dicit Varro, quasi puram dici, quia nondum vlla scelera patrarint pueri. Iuuenes autem a iuuando, quia iuuare possunt Rempubl. in rebus militaribus. Hippocrates interdum in duas, in eam quæ crescit, & eam quæ decrescit, aliquando in tres, hoc loco in quatuor. Galenus senium in partes duas diuidit, inter adolescentiam, & ætatem consistentem ponit intermediam iuuentutem. Quod ad res medicas attinet, vix mutantur vsque ad 14. annum, ideo fere ad eum vsque extendunt puerorum ætatem. Crescit puer in longitudinem vsque ad annum 21. in crassitudinem & robur

robur vsque ad 30. post illum annum præter pinguedinem vix aliud quid crescit. Per senes hoc loco intelligit primum senium agētes, non decrepitos; nam illi ieiunium, seu ciborum omnium subtractionem ferre nequeunt: ideo cum multum concoquere nō possint, sæpe sunt cibandi. Causa huius rei manifesta est. 1. Senes habent calorem ignauum, qui non bene concoquit. 2. habent corpus clausum, e quo non multum effluere potest. 3. abundant humoribus pituitosis & crudis, propter concoctionem nō perfectam concoctis. Qui ætate sunt consistenti calorem vegetiorem habent, quam senes: corpus etiam nō adeo est compactum, nec adeo multos humores pituitosos habet, ægrius senibus, facilius pueris tolerant in ediam. Pueri omnium minime apti ad ieiunium sunt, quia non tantum reponendum est in cibo, quod effluxit, sed insuper etiam oportet augeri illud. Corpus etiam illorum est fere aqueum, & prorsus apertum, ideoq; non mirum, si ex eo plurimum effluat. *ἄποθυμος*, qui animo & corpore promptus & alacris est, *μακρῆρ*. qui sunt *ἄποθυμοι*, habent cor calidius, vt docetur in arte Medica, &c. Tales pueros etiam in morbis, & aliquando in accessionibus ipsis nutrire nos oportet. Non ergo morbum, virtutem & alia: sed etiam ætatem in victus præscriptione obseruare nos oportebit. Sicut inter pueros alii facilius alii difficilius tolerant in ediam, & adolentes, iuuenes, consistentes, & senes. Nam in omnibus eadem est ratio.

Aphorif. 14.

20 Hic Aphorismus nihil aliud continere videtur, quam rationem Aphorismi præcedentis. Si particula *ἄπο*, adiecta esset, videri poterat oratio continua esse. In omni ætate, hieme & vere plus tibi offerendum, quam ætate vel autumno, quod hic docere vult Hippocrates. Quæri potest an calor sit maior in iis, qui sunt infra decimum quartum, an vero iis qui supra 14. annum sunt. Comparisonem facit inter cibum, & calorem cibum concoquentem. Nam temper esse oportet proportionem inter cibū & calorem. Vbi multus & magnus est calor, multo est opus cibo a quo foueatur ille; alioqui suffocabitur, & corpus penitus diffluet, ac dissoluetur. Videtur nō tantū rationē superioris afferre voluisse, sed hoc insuper docere voluisse, quacumq; occasione natius augeatur calor, augendū esse nutrimentū quodq; quia vt prius dicebatur, inter cibū, & calorem temper esse proportionē oportet. Vbi calor multus est, multo opus est cibo: in crescentibus plurimus est: ergo plurimo talibus opus est cibo. Maior probatur: Vbi multū defluit, reponendū multū, nisi velis corpus cōsumi: at vbi multus est calor multū defluit: ergo multum reponendum, alias corpus diffluet & consumetur: non potest autem reponi, nisi cibo: ergo multo cibo est opus. Minorē accipit pro confesso, quod in crescentibus sit multus calor. Aliibi docet, quo quis propior est principio generationis, tanto eum esse calidiorē & quo longius ab eo abest, tanto frigidiorē esse. Vide lib. Gal. de Marcore & cap. 2. lib. 1. de tuenda sanitate. Homo nascitur paruus; quod si debeat fieri magnus, necessum est, sit ab initio valde humidus, alias non poterit dilatari, & omnes in partes extendi; quod si præterea debeat extendi, necessum est, habeat calorem, qui partes coniunctas extendat, vt inter cæteras qualitates dominetur. Hinc est quod philosophi dixerunt quicquid crescit calidum esse, hoc est, 40 in crescentibus calorem cæteras qualitates superare. Non tantum oportuit hominem crescere, sed etiam robustum fieri, ideo ligamētis & ossibus opus fuit. Natura ignem, hoc est, caliditatem & siccitatem indidit animali, vt partes exsiccatione opus habentes, exsiccaret; quando ultra quam opus habeant exsiccet, & crescere non potest, id iam fit præter naturæ intentum. Nam vbi partes quantum satis est exsiccatae sunt, natura ferre posset, vt non amplius exsiccarentur: sed hunc motum impedire nequit; ideo ad senium animalia perducuntur, ac tandem quoque ipsam ad mortem. *ἄποσι*] Contraria argumentatio. Vbi paucus est calor non multo est opus cibo: in senibus parum est caloris: ergo, &c. Probat maior: Vbi cumq; calori paucoco multum fomitem iniicis, ibi calor extinguetur, sicut si ligna multa licet arida paruo igni imponantur, eundem extinguunt, si repente præsertim, & confertim hoc fiat. Minor probatur 50 a signo: Vbi multus est calor, vehementes, & ardentis fiunt febres, sicut in crescentibus, in senibus numquam, aut raro saltem eiusmodi febres visuntur. Ergo in iis calor nō est magnus: Recte ergo dictū est paucoco cibo senibus opus esse: Vide historiā Halicam in qua legitur quædam Hugolinum cū filiis quinque inclusum carceri, & fame necatum, ibi obseruatum est natum minimum tertio, alterum quarto, ipsum autem patrem octauo demum die mortuum esse. 55 Sic poma calidiora & minus terrestria cæteris magis fiunt rugosa, quia calor in ipsis partes depascit, & absumit: ideo flaccescunt, & fiunt rugosa, & nō amplius adeo sunt plena, quod ideo fit quia nihil in locum eius quod est absumtum reponere possunt. Videtur hinc consequi in pessimis febribus plurimum cibi offerendum, quia calor in iis plurimum absumit. Resp. hic sermonem esse de eo calore, qui non tantum potest dissipare, sed etiam reponere, vt est solus calor natius & naturalis. Febrilis autem licet multum dissipet, non tamen reponere potest;

& proinde multum cibum quem reponat, non requirit, &c. Galenus & Aristoteles varie de nativo calore loquuntur. Aristoteles aliquando vocat spiritum per totum corpus dispersum, aliquando vocat naturam animatam, aliquando quasi animal quoddam esse dicit, alias dicit in femine esse spiritum & calorem qui faciat ut semen fiat fecundum. Vide lib. de spiritu, lib. de breuitate & longitudine vitæ, &c. Galenus aliquando vocat temperiem seu temperaturam, aliquando dicit istum calorem esse animatum, aliquando primum animæ instrumentum esse, aliquando, ut in libro de rigore, substantiã per se mobilem, sæpissime vocat spiritum, aliquando exhalationem benigni sanguinis. In lib. de tuenda sanitate vocat ignem. Per calorem mistum significatur substantia quædam calida. Cum autem τὸ θερμὸν simpliciter & absq; ἐμφύσιον ponitur, qualitatem tantum intelligere possumus, ut cum quæritur utrum pueri an iuuenes habeant maiorem calorem, intelligimus tum de qualitate, non autem de calore innato, qui certe maior est in infante, quam in adolescente, quia mox ab ortu incipit decrescere, & quo longius viuit homo, tanto magis ille decrescit. Quæritur ergo quodnam sit illud θερμὸν ἐμφύσιον: responderetur semen cum menstruo. Calidum innatum est quod nobiscum nascitur; semen & sanguis menstruus vocatur calidum, quia calor in iis reliquis superat qualitates. Quod per cibum & potum in assumpti locum reponitur, non est quod nobiscum natum est, sed quod in eius locum successit dicitur etiam calidum innatum, quia facit opera calidi innati, & ei valde simile est, & fit quasi eiusdem cum eo naturæ, licet aliquanto sit imperfectius. Sic res habet, ac si quis vas haberet plenum vino generoso, quotidie autem auferret aliquid, & affunderet postea aliquid non adeo generosi, si parum affundatur, est idem & non idem vinum, non idem quia ignobilius ei est affusum, & cum eo est mixtum, licet hoc sensus non percipiant; est quodammodo etiam idem vinum, quia fere eundem habet affectum, quem habere poterat etiam prius, antequam cum altero mixtum esset. Si longo tempore sic affundatur, peribit tota eius generositas, & quasi senescet, tandem vertetur in aliam vini ignobilioris speciem, aut forte in acetum, hoc est, penitus emoriatur. Sic fere absumitur calidum natuum, & in absumpti locum aliud reponitur, donec tandem homo senescat, & prorsus etiam moriatur. Calidum ergo natuum est calor ille, qui in femine, & menstruo inest. Subiectum eius si fit multum, multus etiam calor erit. Vbi autem subiectum illud humidum in quo inest decrescit, etiam ipse calor fit minor. Corpora non crescentia habent calorem multo maiorem iis quæ crescunt: sed non tantum habent caloris illius benigni, & natui consistentis in materia humida, & ductili. Quod in locum absumpti reponitur, est acquisitum, & semper imperfectius est nativo, quo fit ut e diuturna illa repositione tandem animal totum fiat imperfectum, & deniq; ad mortem ipsam perducatur. Vide cap. 3. lib. 2. de generatione animalium, & totum secundum disputationum contra Paracelsum. Quidam putarunt eum calorem, qui in locum absumpti succedit, non esse elementarem, sed esse cælestem, quod falsum est. Si enim descendat, descendet cum materia, vel sine materia; sine materia dicere non possumus, cum accidentia non sine subiectis sint: ergo cum materia. Si cum materia: ergo illa in corpore nostro nutrietur, sicut alix corporis partes, & sic falsum erit materiam cælestem esse immutabilem, &c. Est igitur elementaris, non autem cælestis calor, qui succedit in absumpti locum. Is calor qui reponitur, est etiam aptum animæ instrumentum, minus tamen aptum, quam sit ipse calor nativus ut diximus, ac tandem progressu temporis ineptum fit instrumentum, ut ne instrumentum quidem animæ sit amplius, & per consequens animal interire sit necessarium. Calor qui in singulis est membris, est quasi ignavus & dormiens, & non potest exire in actum, nisi adiuuetur calore e corde egrediente, aut influente singula in membra. Æstate ob raritatem corporis calor est minor, in hieme autem cum pori sunt clausi, fit ille auctior. Omnes facilius concoquunt hieme, quam æstate, exceptis extreme senibus.

Aphorif. 15.

Argumentatur a consumptione corporis, cibum esse multum pueris offerendum. In 13. argumentatus fuit ab eo quod alius alio famem facilius fert, &c. Eo tempore plus offerendum tibi, quo calor in nobis maior est, in hieme & vere auctior fit calor: Ergo tum liberalius homines cibandi. Quæ dicta sunt de temporibus anni diuersis, intelligenda etiam sunt de locis, & eorū varietate. Nam qui sunt Septentrionales, magis comedunt iis, qui Meridionales. Causam vide expositam in lib. 3. de victu acutorum, &c. Causa est quia aër frigidus circumstantans claudit meatus cutis, & calorem quasi in corpore includit, e quo concoctiones rectius perficiuntur. Sic putei profundi in hieme sunt calidiores, quam æstate. Nam concludit meatus terræ, & sic calor e terra euaporare nequit, æstate autem cum propter æstum aperti sunt meatus, calor omnis euaporat, & reliqua manent frigidiora. In vere multus calor est in nobis, nec ita consumitur ab aëre. Cum autem ab æstate tota calor multus consumatur, licet in autumno

in autumno fit aër frigidus & claudat meatus cutis, tamen hoc solum efficit, ut calor & spiritus qui super sunt, nec ab æstate sunt consumpti, non effluant. Sunt autem pauci, & propterea nõ adeo multo cibo indigent in autumno homines, sicut in vere. Calor insitus etiam pro sanguine & spiritu sumitur. pro sanguine, quia sanguis est materia natiui caloris, spiritus autem ideo sic vocatur, quia naturaliter temperatus, conseruat naturalem calorem, & quasi vnum cum ipso fit. Vnus calor naturalis est implantatus & consistens in temperie cuiusvis partis. Spiritus e corde influens etiam dicitur calor insitus, quia hic spiritus cuius quasi dat suum actum, & viuificat. Nam calor cæteris datus membris est nimis ignauus, nisi excitetur a calore cordis. Iam facile patet, quia calor augeatur hieme. Ventres sunt calidissimi calido innato eo, quod solebat efflare, nempe halitus benigni cibi & potus, sanguis, &c. Calor ergo qui singulis membris est ingenitus, non fit maior in hieme, quam æstate, sed calor influens, & calorem cuius corporis parti concessum excitans. Natura sunt calidissimi, id est, naturali & naturæ conueniente, non præternaturali. Nam æstate sunt calidissimi calore præternaturali. Vel sic possumus intelligere: hieme ventres sunt natura calidissimi, licet per accidens (ut in senibus) eo tempore non sint calidissimi. ὕπνοι μακρότατοι] Per hiemem somni sunt longissimi, ergo multus cibus eo tempore offerendus: valet consequentia si antecedens cum prioribus iungatur. Calor hieme potest multum concoquere, quia multus est, & quia satis temporis habet, cum somnus sit longissimus: videntur longiores, quia noctes etiam sunt longiores, nox autem est frigidior die, ideo magis calor colligitur intra corpus. Causa videtur, quia per hiemem felicissime concoquimus, & magis assumimus, ideo multi ascendunt vapores, & spiritus ligant; ideo longius dormimus, quam æstate, &c. Calorem quo maior est innatus, maiorem requirere cibum argumento sunt pueri, & Athletæ, qui propterea tanto cibo habent opus, quia calor ipsis est magnus. Somnus a partibus externis intra vocans ad interna calorem habet quandam cum frigido aëre similitudinem; ideo per somnum coctio fit perfectior, quam tempore vigiliarum, quæ autem in externis partibus concoquenda sunt, ea per somnum sunt deteriora, quia in somno calor partes externas deserit, & per consequens non potest inferuire concoctioni eorum, quæ sunt in externis corporis partibus. Quia autem concoctio cibi fit quasi in corporis centro: ideo per somnum quo tempore calor eo aggregatur, bene perficitur. Somni longiores fiunt potius a frigiditate ipsius cerebri, quam calore, licet somni tempore diutius circa interiora calor hæreat. Quæri potest, an ventres hieme sint calidiores, & num coctio fiat hieme melior quam æstate, &c. Nam contra habere videtur; quia plures fere hieme laborant morbis frigidis quam æstate: quod si laborant morbis frigidis, abundant humoribus frigidis, & sunt per consequens frigidiores, & minus etiam concoquent. Pituita etiam redundat hieme, quia similis est temperamento hiemis, frigida & humida scilicet, ut docet alibi Hipp. Redundare pituitam hieme docent vomitiones pituitosæ, expuitiones, saliuæ, mucus e naribus & eiusmodi alia. Ad concoctionis perfectionem hoc spectat, ut generentur humores vtilis, & calorem habentes iustum; cum autem sanguis generetur talis, qui sit nobis maxime familiaris, cum generantur sanguis & pituita, generantur duo humores, quia alter simpliciter est vtilis, alter secundum quid vtilis, nempe pituita. Non ergo pertinet aliud ad concoctionem veram, quam ut generentur humores suaves, e quibus nutriri possit corpus. Si generetur humor quo numquam nutriri potest corpus, dicitur ea generatio simpliciter priore peior, ut cum bilis atræ aut flauæ multum generatur. Coctio perfectissima generat sanguinem fere solum, minus perfecta, sanguinem cum multa pituita generans, quæ tamen adhuc in sanguinem verti possit, mala est, quæ cum sanguine generat humores qui in sanguinem verti nequeunt. Quod ergo hieme fit sanguis cum multa pituita, id non argumento est coctionem nõ esse bonam: sed tantum id inde sequitur, non esse eam perfectissimam. Æstate acris aduentitius, hieme natiuus calor abundantior est, æstate superatus est sanguis, ideo ad sanguinem benignum redire nequit, quia in natura non datur regressus. Pituita autem cum nondum sit sanguis, sanguis tamen bonus fieri potest. Bilis calidior est pituita, sed calore acti, non autem natiuo. Dicitur auctus calor hieme, non quia calor singulis membris concessus fieret auctior: sed quia natiuus cum calore singulorum membrorum iunctus augetur. Videtur etiam æstate plus edendum quam hieme. Nam ideo edimus, ut reponatur quod discessit, in æstate autem plus decedit quam hieme. Ergo plus comedendum. 2. Idem æstate debemus magis esurire, quia maior fit resolutio. 3. Hippoc. alicubi semel in die in hieme edendum, bis aut ter in vna die in æstate. Resp. cibi non simpliciter æstimandi sunt e resolutione corporis. Est autem cibus offerendus, prout potest concoqui. 1. ne calor, cum est copiosior absente cibo seipsum consumat. 2. absente fomento, a frigore suffocetur. 3. ut præparemus corpus ut fiat robustius, & facilius æstatis ferat iniurias & æstus: ideo plus hieme comedendum, quam aliis temporibus; ita natura corpus hieme & vere facit robustius, sicut quædam animalcula comportant æstate, ut habeant quo vescantur in hieme. Sæpe ergo propter causas

iam expositas copiosior offertur, & non tantum ideo ut reponatur quod abierat. In æstate autem sæpius cibandi sunt homines quam hieme, quia calor æstate minor est, & proinde non potest ferre homo sine incommodo, si semel multum offeratur. Ergo duabus aut tribus vicibus æstate non tantum offeremus ob calorem imbecilliolem, quantum semel in hieme offeremus. Licet æstate plus consumatur corpus, quam hieme, tamen æstate non ita esurimus sicut hieme. In febribus etiam non esurimus, quia calor febrilis vitiat temperamentum nativum oris ventriculi, ut licet id fugat, non tamen sentiamus. Hieme fit naturalis corporis dissolutio, & insensibilis, in æstate autem sensibilis, ut videre est in sudoribus. Dicunt quidam maiorem hieme dissolutionem fieri, quam æstate, quod tamen falsum videtur prorsus. Hieme tantum absumentur excrementitia: æstate vero vitia pariter cum inutilibus.

Aphorif. 16.

Docere nunc instituit, qualis debeat esse cibus qui offertur, & docet hoc exemplo febricitantium. Aphorismus hic est quasi conclusio, quia nullam eius rationem adfert. Alii legunt *ὕψαι πᾶσαι διαίται*, non *πᾶσι*. Vide lib. 8. Methodi, in 1. de tuenda sanitate, ubi semper legit Galenus *πᾶσαι διαίται*, non *πᾶσι*. Vide lib. 1. ad Glauconem cap. 13. Ut intelligamus huius Aphorismi veritatem, consideranda sunt principia artis Medicæ. 1. similia similibus conservari. 2. contraria pelli contrariis. 3. illa corpora magis alteranda esse, quæ temperaturam habent morbo dissimilem. 4. naturalia servanda, præternaturalia esse tollenda. Huic subditur, febris est præter naturam, ergo tollenda. Ex secunda hypothese contraria pelluntur contrariis, febris est affectus siccus & calidus: ergo pellitur humidis & frigidis. Si quis frigidus incidat in morbum frigidum, tamen non admodum calefaciendus erit, nam paruo calore accedente redibit ad naturalem suam temperiem. Si autem frigidus sit præter naturam calefactus, hic multum est frigefaciendus, si debeat ad nativum temperamentum suum redire. Consuetudo est affectio acquisita naturæ instar se habens. Pueros dum nutrimus frigidis & humidis inter febricitandum, conservamus nativum ipsorum temperamentum, & simul pellimus febrim. Quæritur, cur sæpius in febribus calefacientia & siccantia offerantur, ut videre est lib. 11. 12. & 13. Methodi. Resp. Cum respicimus ad affectum solum, semper cibus debet frigidus & humidus esse, si non febrim, sed causam ipsius, aut aliquod accidens respiciamus, aliquando mutanda est victus ratio hic præscripta, ut si quis febricitet, & sit hydropicus. Causa & morbus aliquando sunt contraria, & causæ vel symptomatis maior aliquando ratio quàm ipsius morbi habenda est. Cum febricitans syncope corripitur, tum vino generoso, aut aliis calefacientibus reficiendus erit, licet iisdem febris augeatur. Quæri potest, cur non etiam in Aphorismis posuerit frigefacientia prodesse ægrotis, siue febricitanti, cum non minus illis indigeat, quam humectantibus. Resp. Id per se notum esse, quod febricitantes iuventur frigidis. Hippocratem autem adeo vulgaria, omnibusq; nota suis Aphorismis inserere noluisse, ideo alterius, quod non æque notum est, nempe humidorum tantummodo meminisse. Hoc enim norunt omnes homines febrim esse affectum calidum, & proinde frigida postulare, non autem perinde norunt affectum esse siccum, ideoque humida febriliter laborantibus offerenda esse. Est autem febris non minus affectus siccus, quam est calidus, quia nulla fit febris, in qua nativus cordis calor non nimium & præter naturam exsiccetur simul & calefiat. Quod si forte ipsum cor nimium calefiat, naturalem humiditatem tamē, quæ in ipsius calore inest, nondum amiserit, ne febricitare quidem animal dici unquam poterit. Consuetudo quædam natura est acquisita, & proprietatis usu inducta, nec est in rebus inanimatis: ut Aristoteles docet in Ethicis, si lapidem sursum sæpius ieceris, nunquā assuefiet, ut sursum cadat, sicut naturaliter deorsum fertur. Consuetudo interdum est signum proprietatis naturalis, ut cum dicimus, quosdam certis cibis delectari, alios ab iisdem abhorrere; loquimur de ea consuetudine, quæ est signum. Sumitur deinde pro causa, quæ non sit congenita, sed propter frequentes actus acquisita. Ad hanc autem requiritur voluntas, e quo patet inanimata haud posse ad aliquid assuefieri. Oportet autem esse propensionem naturalem præcedentem consuetudinem, quæ crebris actibus acquiritur. Sic agens inter agendum etiam patitur, ut si biliosum velimus assuefacere ad lactucam, ventriculus coquit, & aliquid ab ea patitur, quod si diu fiat, tandem qualitatem acquirit, quam prius non habuit, cuius ratione lactuca ei est amica. Hæc qualitas in ventriculum introducta est consuetudo & causa proprietatis naturalis, nec est nobis congenita, sed adventitia, & propter frequentes agendi & patiendi actus introducta. In morbis utriusque consuetudinis, tam eius quæ est signum, quam eius, quæ causa naturalis est proprietatis ratio haberi debet: quia in hoc semper nobis incumbendum est, ut naturam ad pristinum statum reuocemus, &c.

Aphorif. 17.

Non satis est scire Medicum cibi tantum ægroto offerre debere, nisi etiam sciat vtrum eum simul vna, an pluribus vicibus offerre debeat. Difficile admodum est cognitu, quomodo hac in parte gerere nos debeamus. Putat Galenus vires, & humores indicare vtrū cibum offerendum partiri, an simul offerre debeamus, de quo vide commentat. Videtur hic Aphorismus admodum pugnare cum Aphorismo 10. lib. 2 cuius explicationem, & conciliationem vide infra loco citato. Cibum difficulter ferre est eundem difficulter concoquere.

10

Aphorif. 18.

Nunc exemplo temporis declarat quod supra in 17. docuerat. Quo tempore cibi difficulter feruntur & concoquuntur, eo tempore cibi diuidendi erunt in partes, vt in æstate, & etiam autumnō. Certe omnes fere qui in æstate vsque ad facietatem saturantur, non parum læduntur. Hieme cibi facillime feruntur, ergo non opus erit cibos ita partiri. Calor naturalis halituosus ac benignus in æstate propter calorem circumstantem euocatur, & extraneus calor subingrediens non iuuat, sed potius perturbat concoctionem. Si ver se habet vt plethora, dubitatur cur in vere multum cibi debeat offerri. Resp. respectu ætatis & autumnī ver habere rationem plethoræ. Possimus autem offerre multū, quia calor multus est deinde vt præparemus, & quasi muniamus hominē aduersus futura ætatis incommoda. Cū humores in nobis sunt semiperfecti, qui tamen adhuc concoqui poterunt, & pituitosi; tum non multum offerendum cibi erit, si præsertim vires non admodum sint validæ.

25

Aphorif. 19.

Videtur etiam hic Aphorismus supra expositus; hic autem videtur repetitus, vt quasi epilogi loco sit tractationis de victus ratione ab Aphorismo tertio hucusq; quo epilogo quasi transitum facit, & viam sternit ad tractationem de purgationibus, quæ iam sequitur. Crisis est proprie illa perturbatio, quæ præcedit illum subitaneum morbi motum ad bonum vel malum in ipso statu fientem, &c. Repetit hoc loco caput maxime necessarium disputationis de victus ratione *μὴ ἀναγκάζειν* neq; offerendus cibus nolentibus, nec etiam dandus rogantibus, nisi aliquod accidens nos cogat id facere, de quo in lib. 10. Methodi.

35

Aphorif. 20.

Hactenus de victu; deinceps de purgatione. Redit iam ad vacationes, docens quando non sit vacuandum. Supra autem docuit quæ sint vacuanda, &c. *κρίσις* Crisis dicitur per similitudinem iudiciorum, quando natura tandem vincit vel vincitur. Plerumque tamen absolute positum hoc vocabulum bonam significat crisis: reliquæ crises non sic dicuntur absolute: sed fere cum hac adiectione, mala, & imperfecta crisis. Circa crisis non debet purgatio institui. Nam ne cibus quidem tunc dandus est. Summa est; debemus naturam tūc in quiete retinere, non autem auocare a proposito, aut fatigare. Si perfecta fuerit crisis, nihil aliud agemus; si non perfecta, quod sequente Aphorismo præcipitur, agere oportebit. *ἐπερισμοῖσι* Non prohibet cibum offerre post crises, sed irritamenta vetat & medicamenta, &c. *ἀπίως*, id est, perfecte iudicare, eodem fere loquendi modo vtitur Hippocrates in libro de humoribus. Vide cap. 3. lib. 1. de crisis. Crisis bona hæc debet sibi adiuncta habere. 1. vt fiat per vacationem (nam quæ fit per abscessum, bona quidem & ipsa est, non tamen perfecta, quia manet aliquis morbus) 2. vt facta sit manifesta præcedente concoctione; e quo patet extra statum crisis bonam esse non posse. Nam in statu tantā causa morbi perfecte est concocta. 3. Vt fiat in die decretorio, quo die scilicet natura vacuare conatur. quod dicit per locū conuenientem debere vacuari, non est necessarium. Nam phrenitis aliquando perfecte iudicatur per vrinas; sic febris ardens interdum per vomitum, vrinas, aluum: aliquando per sudores vacuari solet. Licet omnia recte habeant, vix tamen vnumquam soluitur morbus, quando crisis die sexta est facta.

55

Aphorif. 21.

Est complementum superioris Aphorismi. Si crisis sit facta imperfecta, oportet educere quæ non sunt vacuata, & quidem per loca conuenientia, &c. *πέπτη* Si scilicet vergat ad loca conuenientia, vt si humores impetum faciant in pectus, non oportebit per pectus vacuare.

Facile enim in cor incurrent. Si quid sit in inferioribus partibus, quod impetū faciat ad caput, remedia capiti ad mouere non debes. Si repat humor ad intestina, vias vrinarum, habitū corporis, iuuabis excretionem. Si non ad loca conuenientia vergat, tum retrahere oportet. Si ad intestina vergat materia, & in intestinis nullus sit morbus, iuuabimus naturam. Si laborent intestina, dabimus operam, vt per sudores, & vrinas vacuemus. In omni transmutatione substantiali excrementa fieri oportet, cum autem transmutationes substantiales fiant multæ in ventriculo, hepate, habitu corporis, &c. dedit natura cuius parti vias conuenientes, per quas possunt vacuari, vt ventriculo dedit intestina, fauces, hepatis folliculum fellis, lienem, renes, &c. Venis vasa emulgentia, meatus tunicarum, &c. habitui corporis cutim, pectori asperam arteriam, &c. semper ergo vacuabimus per loca conuenientia. Mouent dubitationem, quoniam tempore sit purgandum, quia Hippoc. dicit non debere moueri naturam circa crism. Quæritur ergo an in principio vel augmento id fieri debeat. Nam in declinatione cum natura iam vicerit, frustra purgamus. De hac re vide sequentes duos Aphorismos.

Aphorif. 22.

15

Quid sint *πέποινα* scire oportet, hoc est, de qua coctione loquatur, & de qua cruditate, quid item *όπυα*. Quidam post *φαρμακείων* distinguunt, & faciunt duplex præceptum. 1. vt concocta purgemus, 2. vt non cruda moueamus. Non cruda vocant aliquo modo cocta. Addunt ex lib. 2. Aphorismi 19. exemplum, vbi dicit Hippocrates prædictiones in morbis a cutis esse non omnino certas, ibi dicit Galenus plerumque incertas, &c. Per mouere intelligunt incidere, per sudores pellere, &c. Sensus autem est: cocta tantum purganda, semicocta vero per sudores, aut alio aliquo modo erunt vacuanda. Sed hoc modo non poterunt applicari cum sequentibus [neque in principiis, &c.] Rectius ergo sicut alia habent exemplaria legimus, & sensus erit, vt nec moueamus, nec purgemus cruda, sed tantum cocta. Quæritur quidam num coctio medicorum, & philosophorum sit eadem: sed quæstio inepta est. Nam eadem coctio est, & natura semper coquit. Ideo Aristoteles 4. Meteororum cap. 2. egregie hanc rem indicat, dicens esse perfectionem, quam efficiat nativus calor in humido & sicco. Hæc perfectio interdum est natura & species, interdum non. Coctio est perfectio, hoc est, forma inducta a calore nativo, ita vt humida, & sicca certo modo sint mista. Hæc forma inducta aliquando est natura, & species, vt cum ex sanguine fit caro, aliquando est quædam qualitas, quæ certum in natura habet vsum. Huiusmodi qualitas est in humoribus, qui sic coquuntur, non vt fiant pars corporis: sed vt hoc vel illo modo temperentur, vt naturæ facilius obediant. Exempli gratia: Cum coquimus legumina vt fiat puls, mistio illa, & elixatio dicitur coctio: sed ibi non est forma, seu natura, quia manet eadem substantia: sed est inducta qualitas, ob quam potest edi commode. Non mutantur substantiæ, sed forma inducitur utilis ad aliquam rem, manet prior natura. Sed quando fit sanguis, fit alia substantia ac natura. Fructus ergo cum maturantur, non fit in illa coctione noua natura, sed inducitur alia qualitas. In priore coctione est noua mutatio substantialis, maturatio autem est tantum coctio, in qua mutatur qualitas. Hoc loco intelligimus posteriorem coctionem, quæ similis est mutationi, in qua non acquiritur noua substantia, sed inducitur certa qualitas, vt obtundatur acrimonia, & quod tenue est, fiat densius. Prima ergo coctio est ciborum, altera est humorum, qui mutantur, vt non sint inimici corpori. Sic humores putridi concoquuntur, si corrigatur eorum acrimonia, & redigantur sub imperium naturæ, vt possit eos a bonis separare, & euicere. Ex his intelligitur de qua loquamur cruditate, nimirum de ea, quæ est opposita secundæ coctionis speciei, quam similem diximus maturationi. Primæ speciei seu coctioni opponitur substantia contraria, vt pituita est cruda respectu sanguinis. Respectu alterius, qualitas contraria dicitur cruda. Vt si sit incrassandus humor, tenuior humor dicitur crudus, si nimium sit crassus, dicimus crudum esse ob crassitiem. Idem intelligendum est de calido & frigido. Posterior species in duas diuidi potest species. 1. quando res semicorrupta reuocatur ad priorem naturam. 2. quando non potest restitui. Exemplum prioris. Vt si vinum incipiat acere, potest corrigi, vt maneat prior species. Vbi factum est acetum non potest reuocari. Sic in humoribus res habet. Si sanguis incipit corrumpi interdum, sed leuiter, vt natura possit restituere separatis aliquibus partibus. Interdum corruptio est facta, nec potest restitui in integrum, quia non datur regressus a corruptione ad habitum: sed potest tamen aliquando induci qualitas benigna. Emendantur in concoctione hac multa, interdum incidimus, interdum incrassamus, obtundimus, acuiamus, & ea omnia dicuntur coctiones. Secundæ coctionis species quasi primæ inseruit. Omnis coctio procedit incrassando, & cocta crassiora semper sunt, quam cruda. In causa est, qui calor agens in materiam, semper aliquid in vaporem vertit. Mirum est de hoc aliquos posse dubitare, cum tamen Gal. in 2. Prog. Comment. 33. ac lib. 4. de ratione victus

ne victus acutorum Comment. 4. idem doceat, quo fit, vt cum dicimus, aliquid tenuius fieri per coctionem, nos valde improprie loquamur. Obiiciunt alii, quomodo per coctionem sanguinis oriatur spiritus, qui sanguine multo tenuior est, & e spiritu cordis, animalis, qui etiam tenuior est. 2. Item chylus est tenuior pane, carne, &c. 3. & fructus maturi tenuiores immaturis. 4. item e lignis oriuntur vermes molles per coctionem. Ad hæc omnia responsio est facilis: quod de spiritibus dicunt, falsum est. Nam spiritus non simpliciter e sanguine generatur, sed dum sanguis oritur vapor eleuatur, qui in corde demum coquitur. Non ergo spiritus est sanguis, sed est vapor. Is habet partes coniunctas inutiles quæ separantur, & fit crassior substantia. Chylus etiam est tenuior, quatenus aliena eidem sunt admixta, ipsa autem chyli substantia pane aut carne, e quibus generata est, tenuior non est facta. Mustum quando concoquitur fit vinum. Vinum autem fit crassius, quod ad vini substantiam attinet, quamuis accidentium respectu, tenuius aliquando videatur. In coctione sæpe aliena separantur, & tum concoctum quod est, tenuius videtur, non tamen est. Debemus enim vna comparare substantiam ad se non ad mixturem. Animalis spiritus fit tenuior ob aërem attractum, &c. Si dicas multos edere siccos cibos tantum, & tamen chylum fieri liquidum; respondendum erit hoc ideo fieri, quia multum humiditatis in ventriculo contineatur; sin autem omnia simul consideres, substantia ipsius est crassior, quam antea erat. In maturatione dicimus semper effluere multa, fieri autem quæ maturantur tenuiora, ob accessionem noui humoris, qui concoctus facit, vt appositione fiant molliora. Cum dicuntur vermes e ligno generari, negamus, sed dicimus ex humore fieri. Concoctionis species sunt tres, maturatio, elixatio, assatio; his tribus tres opponuntur cruditates. Cruditas aliquando effectus est coctionis, &c.

EXPLICATIONES IN LIB. I.
PROGNOSTICORVM
HIPPOCRATIS:

Auctore

THOMA ERASTO D. MEDICO.

In Prognostica Hippocratis Prolegomena.

40 QVÆDAM ab initio capita præmittenda sunt *αεγλεγομηνον* loco, breuissime tamen iis *Inscriptio*
 tactis e quibus fructus ad nos redit. Inscriptio indicat libri argumentum, indicat enim illa *Et argumē*
 nos percepturos quem euentum morbus sit habiturus. nō certum est, an Prorrheticorum li- *tum libri*
 ber sit Hippoc. Discere hoc e libro possumus, qua ratione prædicere possumus, quem euen- *huius.*
 45 tum morbus sit habiturus. Vide Hippoc. vitam a Sorano descriptam. Vide lib. 3. cap. 1. de dif- *Libri his-*
 ficultate spirandi Gal. vbi enumerantur genuini libri Hippoc. item 3. Epidem. Comment. 1. *ius vtilitas.*
 affirmat hunc lib. esse Hippocratis genuinum. Continet profundam & grauem prognoseos *Libri hu-*
 doctinam. Tertio de argumento dicendum, quod generaliter ex inscriptione intelligere *ius author.*
 possumus. An morbus sanabilis sit vel non, num sit æger moriturus, quo tempore, & quo mo- *Libri argu-*
 50 do, vel num superuicturus, qua die, vel quo modo sit conualiturus. Non docet omnium mor- *mentū spe-*
 borum euentus cognoscere, sed tantum acutorum. Vide infra lib. 3. Prognost. 38. & Com- *cialius ex-*
 ment. Gal. in prog. 1 lib. 2. in hoc opere. Vide cap. 9. lib. 3. de difficultate respirationis Galen. *pressum.*
 Ergo hic signa, e quibus iudicare possumus de fine acutorum, & eorum, qui ex acutis fiunt ex- *Quorum*
 55 Docet ex signis apparentibus in acutis ista cognoscere. Signum est nota in ægroto apprens, *morbosū*
 in sensus cadens, & indicans rem insensibilem, i. quæ tunc non sentitur. Est autem artifi- *signa tra-*
 ciosum ex pacto & conuentu, vt limes in agro, aut naturale. Sic in festo Martini crux, gla- *dat.*
 dius & chirotheca hic appenditur, ostendens quemuis tum liberum esse, & licere cuiuis in- *Signum*
 gredi & egredi, &c. De talibus non est ars, consistunt enim in voluntate hominum. Naturale *quid sit.*
 vel est causa rei significatæ, aut effectus, aut ab eadem causa venit, a qua res significata oritur. *Signū du-*
plex.
Signū na-
turale tri-
plex.

*Effectus.
Causa.
Exemplū
tertiū ge-
neris.*

Talia ergo signa hoc nomine aliud significāt quia perpetuo illud, quod est res significata comitantur & cum ea quasi indiuisse cohærent, &c. nulla alia fingi potest connexio cum re significata. Si videamus fumum procul, ignem intelligimus subesse. Si videamus nubes atra, densas, videmus ibi pluere, licet pluuiam nō videamus. Interdum etiam nota vel est effectus, aut causa, vt si vespere quis Iridem viderit, dicit serenitas sequetur. Nam quod est causa serenitatis, est etiā causa Iridis. Talia in morbis infinita sunt, quæ nec sunt causa, aut effectus mortis, sed ab eadem causa, a qua mors, inducuntur, generantur & fiunt, vt e sputo nigro pleuriticorum, quod non est causa mortis, nec effectus, cum mors nondum adsit, sed ob eandem est causa, ob quam mors affertur, nempe ob extinctionem caloris, mortem vicinam esse colligimus. Hæc signa sunt medica, de quibus loquitur Hippoc. in hoc opere. Sunt signa cōtionis & cruditatis, salutis & mortis, aut sunt signa criseos. 1. in excrementis consideramus. 2. cum ex his, tum e facie, decubita, voce, respiratione. 3. postrema vide in lib. de criseibus. Continentur tribus generibus, nempe accidentibus excretis, & operationibus læsis, de quo vide lib. de

*Alla signa
vū diuisio.*

*Ordo qua-
lis.*

*Medicina
tres partes.*

*Cur insa-
nabilibus
morbis ad-
hibeantur
remedia.*

*Quo sit or-
dine liber
hic legen-
dus.*

*Ab obie-
ctionem ta-
citam re-
sponso.*

*Morbicu-
rabiles in
certis incu-
rabiles sūt.*

*Interpretis
officium.*

*Expositor
et interpretis
differunt.*

*Interpretis
vitium.*

*Palam fal-
sa defendē-
tes.*

locis affectis. Talia signa quid significant, exponit in hoc libro. Est fere ordo, qui fuit in Aphorismis, seruauit tamen eum qui sibi visus est optimus. Quæritur quo ordine legendus sit hic liber in arte medica. Vide finē primi Cōment. de Meth. diagnostica, prognostica & therapeutica; sunt partes tres medicinæ, vt inde patet e loco citato. Prognostica pars tantum continet signa, e quibus præsentia, præterita. præteritorum autem cognitio non admodum alis prodest, sed Medico fere tantum gloriam parit, &c. Et futura cognoscimus. Præsentium cognitio seu dignotio, potius ad diagnosticum, quam prognosticum pertinet. Curare morbum non possumus arte, nisi cognoscamus eum. Præcedere ergo debet prognos, vt videamus, an sanabilis morbus sit, vel insanabilis; insanabilibus enim remedia non adhibemus, nisi cū præfatione, ne æger nimium crucietur: sæpe hoc modo quid adhibemus etiam in desperatis. Prognostica ergo præcedit therapeuticam, quæ postrema est. Non quidem statim ab initio an æger sit moriturus, scimus, hoc tamen e morbi cognitione scimus, vt ruri aliquando sit curatus ex sua natura, nec ne? progressu temporis autem dicit Medicus, vel moriturum ægrum talem, aut euasurum, licet non simpliciter ex sua natura sit incurabilis. Sic podagra curari potest, non autem in eo, qui iam pedes nodosos habet. Practici ergo recte describunt, prius morbum sufficienter, vt cognoscant antequam curationem tradant. Interpretis officium esse Gal. ait, obscuras dictiones exponere, vide Cōment. 2. exposi. 56. lib. 1. Epidem. Item in primo Comment. de fracturis, & in 1. lib. 3. Aphorif. Verba obscura & sensum authorū exponere quidam omissis causis, & hoc ait expositoris officium esse. Vñ tamen ait obinuisse, vt etiā causæ & demonstrationes iam adferantur. Discrimen facit inter expositorem, & eum qui per diæxonem rem tractat fusc ordineq; in peculiari libro. Debet expositor hoc facere, licet non sit vera sententia. Hactenus enim expositoris facit officium, si eius falsitatem aut veritatem demoustrer, facit hoc non quatenus expositor, vere expositor dicitur & proprie. Si quis tamen nimis accurate de placitis authoris disputet, omnino non facit expositoris boni officium. Nihil in hoc opere est, quod non sit verissimum. Causæ & demonstrationes adferuntur singulorum, sed breuiter, qui defendunt palam falsa, hos comparat Gal. causidicis decipientibus iudices suis paralogismis & falsis ratiunculis, &c.

Prognosticum 1.

*Præfatio-
ne cur vta-
tur.*

*Prima ra-
tio.*

*Spei bone
in morbis
commoda.
Aliud cō-
modum.*

Vtitur præfatione forsā propter Methodicos, qui negabant præuisionem futurorum pertinere ad Medicum. Medici namq; officium aiebant in hoc positum esse, quod in bene- ualentibus, præsentem sanitatem conseruare, aut in ægrotantibus corruptam reuocare deberet, sed potius ad vates, vt Gal. exponit. Ostendit ergo, vtile esse, vt sit exercitatus in præuisione futurorum, tribus rationibus. 1. Nam ægri Medico promptius parent. 2. Medicus etiā præuidendo, quæ sunt ægrotantibus euentura, facile obuiam ire poterit in tempore. 3. Deniq; inter necionis crimine vacabit, &c. 1. quæ ad id faciunt, vt æger se committat Medico, & obsequatur, vtilia sunt. Ex prædictione colligit æger, Medicum ægrotantis naturam nouisse. Ergo se obsequentiorem exhibet Medico, & sic morbus facilius tollitur, &c. at præuisio futurorum hoc facit, ergo vtilis est. Optimum est Medicum studere præuisioni & prædictioni, nam æger sic iudicabit, Medicum exacte morbum cognoscere, & erigetur in spem magnam, & se libenter committet Medico. Ægri sæpe magis propter spem bonam conualescunt, quam ob medicamenta. Spiritus enim redduntur alacriores in bene sperantibus, & tota natura facilius morbum superat, in male sperantibus torpent omnia. Medico etiam credit, libenter ei obtemperat, & simul spe plenus facilius euadet, quam alii. In templo Apollinis ob solam confidentiam sunt sanati, qui sanari aliās non potuerunt, vt Gal. testatur quodam loco, propterque bonam suā spem, oblata sumserunt a Medicis, quæ alias numquā sumissent. Bona igitur spes etiam

etiam reddit ægros obsequētiore, &c. Cum spiritus sunt alacriores, etiam natura alacrius oppugnat morbum, & æger facilius conualefcit. Non videtur scripſiſſe propter Methodicos. Vide cap. 4. lib. qui Medicus ſeu introductorius inſcribitur apud Gal. Methodicæ ſectæ Themifor Laodicæ Syriæ fuit author primus, accepta ab Aſclepiade occasione. At Hippoc. eum præceſſit 400. annis. Forte intelligit per methodicos tales, qui tūm fuerunt eius ſententiæ, cuius poſtea fuerunt Themifon & ipſius ſequaces, qui reiecerunt cauſarum inquisitionem. Tales enim etiam fuerunt Hippoc. ætate, licet cum Methodicis nō idem ſenſerint per omnia, qui aliquot ſæculis poſt Hippoc. obitum demum orti ſunt, &c. *ωεγνοια*, prouidentiam ſignificare ait Gal. vt ſit non tantum prouidere euentum, ſed etiam ad illum aliquid facere vt reſte fiat, quod præuiderat. *ἔπιιδέυειν* eſt *μελεῖν*, quod ipſum eſt *ἀσχεῖν* exercere. Vide 1. Epidem. textu puto 48. Oportet cum diligentia, non obiter tantum curare, vt poſſimus futura præuiderere & prædicere, &c. Vide Aphoriſ. 19. lib. 2. vbi dicit, periculofas, non certas & tutas eſſe prædictiones in acutis, ideo difficile eſt prædicere. Dubitatur ergo, an velit Hippocrates hoc loco, vt præuideamus tantum, ſed tantum verba repugnant, dicit enim ideo ſtudēdum præuifioni & prædictioni, vt æger ſe libentius nobis committat. Si nihil dicamus, quomodo ſe magis poterit nobis æger committere? Vult ergo, vt prædicamus prudenter tum, cum ſcilicet nobiſcum ſingula penſitauimus, non tamen ſtatim ab initio, ſed in tractu curationis demum prædicendum. Signa enim tam ſalutis, quam mortis, nō ſtatim ab initio apparent ſemper. Cum ſcimus qui ſit morbus & in qua parte, iam poterimus dicere, quomodo ægrum inuafert, & omnia ſymptomata recensere, quæ ipſemet æger & aſtantes reticuerant. Omitūt autem & reticent ægri non tantum ea, quæ difficulter agnoſci poſſunt, vt ſunt morborum ſedes in profundo corporis poſitæ, earum cauſæ & affectiones, ſed etiam ſæpe cauſas *ωεγνοια*, eaq; accidentia, quæ ipſiſmet ſenſibus euidentia ſunt, &c. Quærunť quidam, an ſit præuifio futurorum, & an diuination, & num diuinare nos velit Hippoc. Cicero ait de diuinatione, quod inter homines verſetur diuination, & hoc ſit ab omnibus hominibus creditū, ideo nobis nō dubitandum eſſe. Sed reuera dubitare poſſumus. Ariſtoteles non putauit eſſe diuinationes, ſemper enim tales prædictiones refert in cauſas naturales, vt in temperaturam talia refert, aut quia fortuito quid fiat, aut quia ſæpe circa id verſamur multo tempore, quod nobis in ſomno ſæpe occurrit. Alii retulerunt ad inſpirationem diuinam, talia ſomnia, quod refutat Ariſtoteles, nam ſi talis eſſet, inſpiraretur potius ſapiētib; & bonis, quam citra exceptionem omnibus. Vide librum de memoria & remiſcentia. Vbi futura dicit ſperari & imaginatione apprehendi, &c. Memoria non præſentium, ſed ſenſus eſt. Eſt ergo præteritorum. Ars ſperandi & diuinandi multum inter ſe differunt, futurorum etiam non eſt memoria, &c. Diuination non datur vt ars. Futura enim neceſſario aut contingenter eueniunt, de neceſſariis non loquimur hoc loco. Contingentia quatenus participant naturam communem, etiam hic non ſunt controuerſa, vt an homo hominem generaret. Sed de indiuiduis, vt qualem hæc editura ſit infantem. Medici præſagiunt cum cauſæ naturales iam inceperunt: Sic etiam Nautæ, Agricola, Politici. Vide Comment. Gal. in lib. Prorrheticorum, vbi dicit Medicum non prænunciare, niſi cum cauſæ inceperunt eſſe, quæ ab aliis non, ſed ob paruitatem a ſolo medico intelligi poſſunt. Exemplum ibi proponitur de phrenitide, vt cum a deſt principium, dicamus, homo ille cras furiet, &c. ita ex vrinis de cruditate, ſalute & morbo, &c. Politici cum aliquid viderunt accidiffe inter principes, tum ex paruis iudiciis illis, quid moliantur, & an bellum ſit futurum intelligunt, ob ortam nebulam paruam, nautæ qui ventus ſit flaturus, &c. Talia autem non vocarunt vaticinium: nam vaticinium veteres eorum tantummodo eſſe iudicabant futurorum, quorum cauſæ penitus ignorarentur, vt ſi quis videat auem hoc modo volare, prædicat futurum bellum, &c. Hanc diuinationem riſit Ariſtoteles, & omnino ridenda eſt. Et tum eſt prophetia inter Chriſtianos, & oracula inter Ethnicos. Reſponſio. Eſt ab inſpiratione vel diuina, vel diabolica, nam diabolus non amiſit ingenii acumen, ſicut homo, & videre vi ſui intellectus poteſt multa, antequam alii hæc nouerunt, ſunt etiam Dæmones agiles admodum, nam quæ vident Conſtantinopoli facta, mox ea hora hic recensere poſſunt, quæ forte poſt menſem demum alias homo hic auditurus eſſet. Tale ergo vaticinium veterum eſt potius, paſſio quædã animi, quam habitus vel ars: qui miracula fecerūt, hic ſolū poterunt, cum ſpiritus illos impelleret. Ergo Apoſtoli non fuerunt tali habitu aut arte præditi, vt ex eo hæc facerent. Vates hodie ſæpe falluntur. Galenus qui ex cauſis proximis, quæ iam agebant, reinceperunt futura præuidebat, numquã ſe deceptū in prædicēdo ait. Hippo. vult ſi prædicimus, vt ex certa cauſa medica, in ſenſus incidere prædicam. Vide lib. 2. prædicationū Prorrheticorū, &c. Numquã voluit Gal. vates appellari. Vide lib. Eraſti cōtra Stathmionē, &c. Fecerūt veteres duplicē diuinationē, Artificialē, vt auīū garritū & ſimilia, & nō artificialē, ſeu naturalē, & iudicabant per inſpirationē Deorum illam fieri. Vide lib. Plutarchi, Cur oracula deſecerint. In Platone ſumma fuit eruditio: qui autē hodie volunt eſſe Platonicī, fere nihil præ-

Obiectio
contra præ
fationis ex
poſitionem.
Secta Me
thodica præ
mus au
thor.
ωεγνοια.

ἔπιιδέυειν
καὶ μελεῖν

Reſpoſſo ad
obiectionē
ex aphori
ſmīs propo
ſitam.

Quando
prædicere
debeamus.

Cicero &
Ariſtoteles
nō idem de
diuinatione
ſenſerūt.

Præd. diu
num ex di
uinatione,
cauſæ na
turalis Ari
ſtotelem.

Alorum
ſententia
& euſdem
reſutatio.

Medici
quando
præſagiāt.

Politici
cur præſa
giant.

Vaticiniū
apud vete
res, &c.

Ad obie
ctionem
Reſponſio.

Diabolica
ſententia &
agilitas.

Quando
Apoſtoli
miracula
fecerunt.

Prædictio
num Me
dicarū ſun
damen.

*Diuina
nis causa
iuxta no-
stros Plato
nicos.*

ter meras habent chimæras. Sic vocarunt mundum animal, & quo quisq; mirabilia fingere potuit, tanto melior Platonius esse videtur. Spiritum illi fingebant in illo magno animali esse, qui prænunderet futura, &c.

Prognosticum 4.

5

Altera causa, ob quam præuisioni præuidere debet Medicus, qui videt. Alteram præuisionis vtilitatem persequitur. Cum enim Medicus ægri affectionem exquisita ratione agnoscit, tum quosdam prohibebit affectus, qui eam affectionem siue morbū sequi solebant, quorundam etiam prohibere magnitudinem: denique omnibus rectius prospicere & præcauere poterit, sicut bonus gubernator per futuram tempestatem, &c. quod sit futurum in morbo, rectius poterit occurrere. Ad quam reddimur apti, vt faciamus facienda, illi studendum Medico. At præuisionis talis est, Ergo ei incumbere debet, &c. Ex arte non possumus metho-
do morbum curare, nisi eum cognoscamus. Quomodo enim contrarium illi opponemus, si eum non cognouerimus qualis sit? Ex præsentibus autem symptomatis, quomodo morbus sit solitus moueri & desinere, &c. colligimus. Ideoq; nihil omittimus ad eius curationem pertinens. Vide librum de Arte Hippoc. Morbus aliquando anteuerit naturæ actionem, vt sunt pessimi, deinde æger sæpe tardius Medicum aduocat. 3. Denique morbus suapte natura curabilis nõ est, vt cancer in aliquo loco, vbi excindi nequit propter vasa aut similes circumstantias, &c. Si hæc duo non sunt, tum Medicus quem cognoscit morbum, eum etiam curare va-
let, si curabilis sit, si videat nimium moueri, occurret in tempore, & retardabit, &c. Vt possimus igitur omnia facere, quæ morbus postulat, ad sui sublationem, debemus studere præuisioni: Cum 1. nimis magna copia humorum est. 2. cum turgent humores, cum acquiescere debent. 3. Cum causa morbi in loco valde nobili colligitur. 4. Cum causa morbi habet aut acquirit malignitatem quandam. Ob hæc enim 4. augentur morbi. Si veniamus ad pestilentem, non curabimus vt alium, sed extinguemus malignam illam putredinem, quando magna humorum copia adest, & per consequens suffocationis periculum, mox ea secta tollemus. Ex præsentibus cum futura præuideamus, rectius curare poterimus. Fieri non potest.] Si potest recte curare futura præuidens, cur non omnes curat? Respondeo: Curabit cum est curabilis morbus. Cum autem quidam sint incurabiles, opus est prædictione, qua non esset opus, si omnes possent curari. Prædicendo ostendemus, nos non in culpa esse, & nos tutabimur ab infamia. Molietur] id est, instituet curationem, & faciet quæ debet, &c. Recte instituire curationem & sanare differunt. Sæpe enim recte agendo tum finem nõ consequimur, aliàs possemus reddere homines immortales. Aliæ etiam artes non semper assequuntur finem, vt Orator non semper persuadent. Medici est ea facere, quæ ad morbi sanationem pertinent, si modo sanabilis est. Si fieri posset, vt omnes ægros sanaremus, melius esset sanationi soli studere, quam prædictioni, &c.

*Cur Medi-
ci non sem-
per agros
restituunt,
Es. c.
Cur ali-
quando mor-
bi augean-
tur.
Præuisionis
futuro-
rum
ad curatio-
nem vtilis.
Ad obie-
ctionem re-
sponso.
Officiū
finis disse-
runt.*

Prognosticum 5.

40

In hoc textu exponit, cur moriantur quidam sine culpa Medicorum, deinde quæ spectare debeamus in singulis morbis, & deniq; tertiam prædictionis vtilitatem ostendit: nempe quod Medicus præuidendo & prædicendo, ægros morituros aut conualituros esse, omnem hac ratione calumniam vitabit, nec suspectus esse poterit, quod forte sua culpa interierit eger, &c. Aliqui non vocant Medicos, nisi cum æger deploratus est. Alii vocant, sed antequam ex-
ploretur morbus, qui arte expugnetur, moritur æger, hi moriuntur ob Medicum non citius vocatum. Si in tempore morbum cognouisset, remedio morbi incrementum inhibuisset. Tales sua ipsorum, non Medicorum culpa intereunt. oportet considerare quantum superet morbus naturam & quatenus: sic enim prædicemus an sit victurus nec ne, si error non committatur. de hoc vide exposit. Aphorif. 1. lib. καὶ τὰ ἐξωθεν. Nihil debemus nunciare ægrotantibus, quod ipsis displicere possit, nec quicquam facere quod ipsis displiceat, aut eos offendat, quantum eius fieri potest. Hic vnus est modus quo ex præsentibus futurum, nempe mortem aut salutem præuidere possumus. Deinde videndum an morbus quid diuini habeat. Videtur namq; morbus aliquando non ita malus, & tum paulo post æger moritur, nam in morbo hoc erat quiddam diuini, nec possumus id e corporis signis, sed aliunde obseruare. Vide Gale. de diuino. Veteres dissenserunt. 1. intellexerunt quidam iram Deorum, & sic exponunt, considerare oportet, an hic morbus a Deo sit inflictus. Refutat Gal. non esse dicendum quod nobis videretur, sed an authoris inuentis hoc sit consentaneum. At Hippoc. nullibi facit causam morborum, iram Deorum. Nos scimus prouenire ab ira diuina, ob peccatum. Quosdã Deus immittit mirabili modo, quosdam naturali progressu. Per peccatum redditi sumus idonei, vt ægro-

*τὸ γὰρ τῷ
καὶ τῷ
σκεντὰ μέλ-
λοισι δὲ πορ-
σάσαι κρείτ-
των ἄνθρ.
Es. c.*

*Alia cau-
tela obser-
uanda in
prædicendo.
Diuinitas
hoc loco
quid sit in-
iuxta vete-
res.
Refutatio
ex Galeno.
Cur homi-
nes morbis
obnoxii
sint.*

ut ægrotare possimus. Medicus Christianus hortari debet ægrum, ut precibus a Deo sanitatem sibi restitui petat. Vide Ecclesiasticum. Primo ad Deum, deinde ad Medicum est fugiendum, ut morbus pellatur. Alii exposuerunt esse amoris quendam affectum, quidam enim laborant ob amorem, qui nullis remediis curari potuerunt; talem affectum vocarunt diuinum quiddam esse. Vide historiam de Antiochi filio, qui Stratonicen amabat. Galenus etiam hanc expositionem reiecit. Vide lib. ad Posthumum, ubi Gal. sic cladem curauit. Alii per diuinum dies decretorios aut eorum causam intellexerunt, quod etiam improbat Gal. Hippoc. ait obferuandū esse diuinū. Loquimur ergo de eo, quod aliquibi tradidit; at in suis legitimis lib. nihil dixit quod huc transferri possit; nisi cælum sit terra, quem diuinum vocant. Per vocem hanc, diuinum, inquit Galenus, ambientis conditionem intellexit, velut in 3. Aphorif. cum ait: si hiems aquilonia fuerit, ver vero australe, febres acutæ fiunt, æstate lippitudines, dysenterix, in primis mulieribus, & iis qui natura sunt humidiores, &c. Vide lib. 1. Epidem. Comment. 2. textu 4. Cælum erat procellosum & subnubilum, vocat ibi cælum aërem, & alibi semper diuinum vocat cælum. Monet ergo non tantum considerandam morbi magnitudinem, sed etiam an aliquid peculiare & malignum habeat ab aëre. Hoc anno plerique pleuritici, quarto die sunt mortui, licet ab initio non magni facerent morbum, qui videbatur esse paruus. Videndum an morbus habeat occultam etiam malignitatem, temporis aut aëris, & victus ratione contractam. Diuinum] id est, ob præcedentem aëris & victus rationem, e quibus malignitas talis humoribus inducta est, &c.

Medici Christiani officium.

2. Alia expositio.

Diuinum iuxta Gal. hoc loco quid sit. Scopus Hippocratis, & admonitio bona.

Prognosticum 8.

Post præfationem ad rem ipsam deuenit, ostendens, qua ratione certis e signis præiudicemus, & prædicere possimus. Ordinem seruat fere sic, ut a notissimis incipiat, & in proemio eorum quæ in medicatura fiunt, hunc ordinem sibi ipsi præscripsit. Diagnosi] est autem diagnosi præsentium cognitio, teste Gal. in Comment. lib. 1. prognost. textu quinto, &c. prognosi & therapeuti constat Medicina. Legendum ergo illud proemium. Nihil notius facie, ab eius ergo signis, quæ Gal. teste vim obtinent maximam, &c. incipit. Est autem optimus ægri vultus, quando sui similis permanet: vel, facies est optima, quando ei, quæ, secundum naturam est, similima existit. Et vicissim deterrimus, si quam maxime in contraria vertatur. Ea vero, quæ inter optimum etiam deterrimum habentur, sic iudicabis. Si propiora sint optimo, meliora, si deterrimo propiora, peiora existunt. Media autem inter hæc sunt, quæ pari utrinque interuallo, ab extremis distant. Optimum ergo eum vultum esse dixit, qui sit ei similis, qui secundum naturam sit. Pessimum vero vultum per signa & iudicia peculiariora, nobis iam in sequentibus exponet. Facies occurrit Medico primum, deinde omnes facile ipsius mutationes obseruantur, nulla etiã pars corporis est, in qua facilius appareant morbi & signa certius morborum & animi, quam in facie. Nam facies constat e valde dissimilibus partibus. 1. carneis, ossibus, veruosis, &c. Ergo incidunt in eam magnæ variationes, in tanta diuersitate cutis. 2. pertenuis est, & vicina cerebro. Cutis faciei videtur nihil esse aliud, quam caro quædam exiccata, & multo magis coniungitur carni, quam in aliis partibus. Quod ergo carnosæ partes patiuntur facilius, apparet in facie, quam in aliis partibus quibus cutis non ita continua est, sicut in facie. Mutatione ergo in carne facta, mox apparet in cute faciei: hæc enim continua est, cum subiectis faciei musculis, & præterea valde tenuis existit, quæ cutis quædam esse videtur: sicut sanguis & spiritus affecti sunt, ita apparent in facie, si sanguis sit multo spiritu plenus, non tantum ruber, sed viuus & floridus est calor faciei. In aliis partibus in quibus cutis quasi diuisa est a carnibus, non ita facile translucet sanguinis spiritus, aut aliorum humorum color, sicut in facie, cuius cutis quasi cum carne continua esse videtur. Affectum cerebri tanto facilius facies iudicare potest, quanto ei est propinquior, ideo hoc videmus sæpius euenire. Trium principum viscerum seu partium affectus, maxime in facie apparent: in dignotione & prognosi, semper a notissimis est incipiendum. Secundum naturam] communem hominum. Monet Hippoc. non solum de communi natura omnium, sed etiam de propria vnus cuiusque præcepta artis consideranda esse. Et cum ait partes affectas considerandas esse, cum benevolentibus, non alienas intueri debemus, sed eius ipsius, qui affectus est, &c. Si prius nouissemus qualis ægri fuisset facies, antequam ægrotaret, non necessum esset ad communem naturam confugere. Quidam fere semper pallent, alii rubent, alii acutum nasum habent, quem videntes, putamus ob morbum adeo acuminatum esse. Cognoscendum ergo hoc ab astantibus, & si non possimus, demum ad communem naturam confugiendum erit.

Cur in facie morborum signa facile appareant.

Faciei cutis.

Quando color sit viuus in facie.

Cur hæc mutationes non etiam in aliis partibus non ita facile appareant.

Cur facies cerebri affectus indicare possit.

Quando ad naturam communem deueniendum sit.

Ostendit signa sex, per quæ facies maxime dissimilis faciei sani hominis describitur: Meminisse debemus eorum, quæ prius dicta sunt, nempe debere nos faciem conferre ægroti cum ea qualem sanitatis tempore, qui iam ægrotat, habebat. Nam si natura simus sit illi nasus, aut aquilinus, vel subrectus; tū etiam in morbo acutior erit, nec ita malū tunc est signum, ac si morbi in hæc acuties ei inducta esset, &c. quæ partim visa, partim tacta deprehendimus.

Facies Hippocratica. Analogismus & Epilogismus differunt.

ὁ ὄστροπὸν κερπιδες describitur cadauerosum, nam hæc in nuper mortuis videntur signa. Vocant faciem Hippocraticam, in qua hæc omnia, aut pleraq; apparent. Est periculosa, quia longissime distat a sani hominis facie. Epilogistica ratio est, cum e notis, vulgo per experientiam quid concludimus: analogismus, cum e meris causis effectum cōcludimus. Est Epilogismus si dicam, facies cadauerosa & periculosa, nam experientia id docuit; cum veras causas indicamus, analogismus est. Vide 4. de ratione victus acutorum Com. 44. Item lib. de sectis. cap. 5. & cap. 1. lib. de Compos. secundum genera. Analogismus inquit Galenus, quæ ab euidente

Manifestum describen. Cur nasus fiat acutus

auspicatur, rei obscuræ cognitionem faciens: Epilogismus vero communis ratio est, & omnium assensu conspecta, aut concessa. De Epilogismo & analogismo manifestum discrimen. Epilogismus fere ἰσοπία, analogismus ἰσοδίοπι adfert. Acutus nasus in extremitate gracilentus existit, quod ita accidit, cum partes ossæ carnosæ humidiores inter se coniunctæ sunt, tunc ossæ ob substantiam terrestrem persistunt, carnosæ autem humidioresq; facile consumuntur, & in seipsas ob spiritus & sanguinis inopiam collabuntur. Hic ergo affectus, sub oculos cadens, cognitu facilimus est. Ait autem Gal. accidere hæc symptomata, vel ob aliquā causam consumentem partes animalium carnosas, vel ob debilitatem natiui caloris, qui nequeat in

Alia causa Humores quando absumantur. Extenuatio duplex. Nasus acutus quid in dicit.

extremas corporis partes extendi, sed in visceribus solis adhuc exiguus superfit, &c. Nasus acutus est ob extenuationem & absumptionem a calore factam, aut ob refrigerationem: hæc fieri signa dicit Gal. alibi etiam ob humorum tenuitatem, ob expultricis robur, & retentis debilitatem, &c. ablutio humorum fit, cum sint valde tenues, quod fit, cum calor magnus est, & pori sunt aperti, quod fit in temperie calida. Extenuatio duplex est, critica & symptomatice, quæ vi morbi fit, non ob externam causam; tunc enim non adeo mala est, & de hac loquimur hoc loco. Nasus acutus indicat consumptionem magnam spiritus & sanguinis sub cute hærentium. Collabitur ergo nasus, nam omnes partes quasi tument ob sanguinis & spiritus

Cadauera cur appareant collapsa. Cur aliquando ipsa carnes absumantur.

ad ea loca concursum. Omnia ergo cadauera, nisi colligantur in iis per accidens flatus, sunt magis collapsa, quam alia corpora. Nasus aliàs in extrema parte parum habet carnosæ, sed cartilagine tegitur, & tum spiritus aut calor exsiccat in ea parte, & absumuntur; relinquitur ergo pallidus & acutus nasus: sic etiam in quibusdam cum irascuntur valde, & sanguis & spiritus abeunt, hoc fit. Si iam cum spiritu & sanguine etiam carnes absumantur in aliqua parte sicut fit, quando collabuntur tempora, cum subiecti musculi iam sunt absumpti, &c. adhuc maius malum est: nam calor est magnus hoc efficiens, & pauci super sunt spiritus, alii in absumptorum locum noui succedunt, aut partes nequeunt attrahere sanguinem & spiritus, quia nimium sunt refrigeratæ, & debilitatæ, aut quia ob debilitatem nimiam noui spiritus generari nequeunt, quod etiam malum indicium est, aut natiuus calor non se extendere potest ad eas par-

Oculi caui quid significant. Oculorum concavitas unde fiat.

tes, sed fere circa principes partes tantum est collectus. In oculis multum spiritus & humoris est: caui oculi fiunt ob easdem causas, ob quas nasus acuitur, & quanto humidiores mollioresque ipso naso existunt, tanto etiam promptius cauari possunt, &c. Cum ergo celeriter absumuntur, & non restituuntur intra diem, cum non affluunt spiritus, vt prius, aut oculus iis non nutritur sicut prius; prius penuriam spirituum esse, alteram non nutriri partem indicat, simul ac etiam absumuntur maius malum erit. Oculi profundius iacent, cum humores & spiritus

Aures cur frigescent in acutis. Aures cur inuertantur, contorqueantur, & breuiores fiant.

a quibus turgebant, assumpti sunt calore maligno vt sic maneant excauati. Aures si quis ab initio morbi frigidæ habeat, quod tactu cognoscendum est, & videantur breuiores redditæ, & auricula retrorsum flecti. (λόβος est, quicquid in aliqua re vel summum vel infimum est, & dicitur ἀπὸ τῆς λαμβάνειν, quod eam partem apprehendimus cum manum admouemus) tum spiritu & sanguine priuatur auris, & quia aures sunt cartilagineæ, facile in iis ista absumuntur, cumque sunt exsiccatæ, facile contrahuntur, vt coriacia omnia. Collapsa tempora] quia spiritus & sanguis cum carne, quæ inuisibilis est, consumitur. Hi musculi habent neruos, & fibras nerueas satisque multum sanguinem, & cum consumuntur, fiunt velut foueæ quædam,

Collapsa tempora. Foveæ in facie.

nam a calore consumente quasi euaporant; in auribus, quæ sunt natura frigidæ, etiam frigus apparet. Cutis dura] Coria enim exsiccata fiunt tensa, contracta, dura, &c. Si quis ergo rugosam frontem habeat, tum vnum e signis istis habet. In Epidemiis dicitur, omnem extenuationem primum laxare, postea tendere; cum quæ in cute sunt vacuantur, cutis fit laxior,

Cutis dura & tensa. Respō. ad obiectionē.

vt cum ex vtre quod effunditur: cum autem solida pars vacuatur, contrahitur sicut corium admotum igni, cū recreatur pars, impletur sanguine. Si ergo extenuatio laxat, quomodo fiet

tensio

tenfio hæc primis diebus febris. Cutis circa frontē.] Consumptio magna adest, cum instar corii fit contenta cutis, quæ tantum vacuant, primo laxant, cum autem & natiua humiditas præsertim lenta etiam absumentur, tum pars durefcit. Contrarium facit nutritio. Hic loquitur de vacuatione fiente per vehementem caliditatem, absumentem spiritus & sanguinem, quibus partes nutriuntur. ariditas in causa est, vt indurefcant & contenta fiat. 6. signum. De colore periculossima hæc sunt signa, si ab initio morbi appareant. Si autem longo tempore homo ægrotet, non mirum est corpus consumi, partesq; extremas refrigerari. Sicut ergo per morbos diuturnos talem fieri multum non adeo periculofum est, ita nec in terra frigida, hieme, senectute. Nam per morbum minus periclitantur ii, quorum naturæ morbus conuenit, aut ætati aut tempori, &c. quam quibus non competit aliqua ex his ratione, &c. Aphorif. libro secundo, aphorismo 34. &c. etiam in prædictionibus extat hæc sententia, tum pallidum & nigrum tantum ibi posuit colorem, hic autem quatuor. Si non in particula, sed in tota facie appareat talis color, tum est periculossimum. Pallidus est mistum quid ex albo & flauo seu viridi. Hic autem est liuidus. est autem color quidam ex virore pallefcens. fit ob extinctionem caloris natiui, præsertim in iis, in quibus multa bilis est. Niger] in iis qui suffocantur, aut in quib. sanguis sursum fertur aliqua occasione, tū vere sinunt effluere per carnes sanguinem, qui refrigeratus ibi talem efficit colorem. Talis etiam apparet in contusione color, eadem de causa, quia effluxit & refrigeratus est. fere in omnibus cadaueribus hic color apparet, non tamē semper in facie, sed in aliis partibus, vocant Todstlecken. Cum partes fere sunt mortuæ, tum sanguis facile effluit e vasis, & sic fit iste color. Prout sanguis est crassus, pituitosus vel aliter affectus, magis vel minus nigrescit, aliquando plumbeus cum plus habet candidi, seu pituitæ modo liuens, &c. oritur ab extinctione natiui caloris.

Questio vel potius obiectio.
Cutis dura circa frontem.
Responsio.
De qua vacuatione hic agatur.
Pallidus color.
Color liuidus cur fiat.
Cur niger color in facie saepe apparet, & in aliis corporis partibus.
Todstlecken.
Plumbeus color in facie quando appareat.

Prognosticum II.

Sunt pessima, si non fiant ab externa causa: tum enim non adeo malum hoc est. Ad- dit ergo hic quandam correctionem: Si signa ob morbi vim adsint, tum moritur æger, sin ob alias causas hæc in facie oriantur, tum periculosa quidem sunt: præstaret quidem ne tales propter causas, vires ab initio morbi exsolui, minus tum periculum est, si ob externam causam, quam si morbi malignitate hæc fiant. Τοῖσιν ἄλλοις σημείοισι. non tamen statim ex iis pronuncian- dum est, moriturum esse ægrum. Recenset tales causas externas tres. Cum igitur ista apparent, tum oportet etiam alia signa considerare, vt vrinas, sputum, pulsum, &c. e quibus intelligemus, vel ob vigilias, alui profluuium, & quamlibet immoderatam vacua- tionem, vel ob inedia hæc apparere: quædam naturæ tales sunt, quæ nisi habeant cibum suo tempore, tales maculæ apparent. Vide lib. 10. Methodi exemplum de iuvene, qui cibantus erat in ipsa accessione. Qui habent multum flauæ bilis, in his apparent talia, nisi cibentur suo tempore. Vide 2. de vitæ acutorum. Fit etiam in iis, in quorum ventriculo multa flaua acris bilis colligitur & regurgitat ex hepate in ventriculum, nec in intestinum deiicitur. nam mordetur orificium ventriculi, inducitur facile leipthomia, oculi euantur, aliquando etiam Epilepsia quidam corripuntur. Causa huius mali non est naturæ prostratio & ablatio, sicut in iis, in quibus ob morbi vim ista apparent, ideo non sunt tam periculosa: quia autem fieri potest, vt ambo concurrant, nempe externa aliqua causa, corpus afficiens, tum etiam febris consumens, distinctio sumenda erit e subsequente die & nocte. Si enim a sola exteriori causa, talis vultus extiterit: correctionem per diem & noctem adipiscetur: si vero ex affectione in corpore, tum vel talis permanebit, aut etiam deterior euadet, &c. ἐν ἡμέρῃ τε καὶ νυκτὶ, &c.] Cum a tali causa fiunt, ob subitam iram, vehementem terrorem, nam in his spiritus tantum retrahuntur, & paulo post iterum in partes effunduntur; radix enim facultatum, ipsum cor adhuc firmum est. At in alteris absumentur, & noui reparari non possunt, ob debilitatem virtutis. Cum primum alui profluuium sistetur intra 24. horas, calor sese colligere poterit. Cum ob morbos ista symptomata fiunt, tum natiuus calor admodum debilitatus est, & cor non potest regenerare alios spiritus, quibus, nutriantur partes. Natura ergo non sufficit concoquendo morbo, vt extremas partes reficiat, nouosq; spiritus & sanguinem ad eas mittat. Si sputa bona appareant, & naturæ victoria in excrementis, tum iudicabimus nõ ob morbi vim, sed propter aliud quiddam accidisse: prouidebimus ergo ori ventriculi aliquando. Vide de cap. 6. lib. 12. Methodi, vbi iubet vinum generosum exhibere. Vna die nocteque] cum dabis cibum, si vigilarit, obseruabis post 24. horas, quæ sit facta mutatio. Si sint ista signa propter externas causas, omnino fiet mutatio intra 24. horas, &c. quod si non mutetur facies, aut signa etiam deteriora fiant, tum vi morbi hæc signa adsunt. Semper tamen malum est priuari sanguine & spiritibus, etiam in sanis, &c. pessimum vero cum ob morbum. Si enim primis tribus diebus potuit hæcenus absumere spiritus & sanguinem, tum non tantum superest ro-

Limitatio prius traditorum.

Descripta faciei externa causa, &c.
Cur quidam inedia ferre nequeant.

Ratio.

ὁ ἀρχῆ.

*Initium
Morbi
principiū
apud Me-
dicos.*

*Quam
interroga-
ri non de-
beant.*

*Quomodo
interroga-
ri de suis a-
grosi.*

*Talium a-
entorum
morbosū
exempla.*

*In quibus
oculis ali-
quādo pro-
minant.*

boris, ut vincere possit morbum, morietur ergo. Inter initia] scilicet acuti morbi; initium in-
telligit hic tres primos dies. Aliās principium 1. pro insulatu morbi primo, & est breuissimum.
2. pro primis tribus diebus. 3. totum tempus quo causa morbi adhuc est cruda. Hic in secundo
significato intelligi debet. Neq; ex aliis signis] si non possis inspicere lotium non exceptum,
& alia, &c. tum debes interrogare: quæ ergo possumus ex arte cognoscere, non debemus in-
terrogare, sic enim videbimur mirabiles, si sciamus quæ ægri sciunt, nobis dicta non esse. O-
mnia ergo sunt consideranda, sputum, pulsus, &c. & ea tantum interroganda, quæ ex arte co-
gnosci nequeunt, tū dicemus, tu vel vomuisti, aut vigilasti, prout nobis videbitur ad hoc vel
illud esse pronus æger, tum autem se libentius committet Medico, si talia audiat: si non possi-
mus distincte dicere, quæremus, num vigilasti, aut non comediti? &c. Si per indicia cogno-
scamus alia, non est necessum interrogare: aut si interrogemus, sic interrogabimus, ac si vidif-
semus. Summa est, ut cum ad ægrum venis, faciem contemplare, si sit similis sani faciei, salu-
bris est morbus, & indicat robur naturæ: si autem sint ista signa similia pessimæ faciei, non sta-
tim dices eum esse moriturum, sed prius perpendes, quam ob causam acciderunt hæc sym-
ptomata, sin autem vi morbi fiunt, eum moriturum dices: nam natius calor non coquet
morbum, qui primis statim diebus ita naturam distinxit, ut extremas partes non amplius pos-
sit viuificare. Certe si morbus non potuit ab integro adhuc calore vinci, quomodo crudus a
debilitato vincetur? Tales sunt 1. febres syncopales, de quibus 12. Methodi. & 2. colliquantes 3.
pestilentes. 4. quæ ex putredine æruginosæ bilis oriuntur. 5. quæ ex certo motu atræ bilis ori-
untur. Rarissime enim ex his euadunt, qui ob certum motum huius bilis febricitant, nō tamen
in omnibus apparent hæc signa, nam qui suffocantur, in iis potius oculi prominent, cum san-
guis aliqua occasione sursum vergit. Vide 12. Methodi cap. 6. vbi dicit de tenuitate humo-
rum, & imbecillitate retentricis & robore expultricis, &c. Accidunt hæc symptomata, cū de-
bilitas retentricis, humores tenuiores, & febris calida adsunt; nam ob debilitatem subinde
aliquid inuisibiliter excernitur, maxime cum humores admodum attenuati sunt. Deinde
febris facile consumit tenuissimos humores, ac minus tenues extenuat, & sic fere numquam
vacuatio desinit, sicut in continuis vomitionibus, alui fluoribus, & immodicis vrinæ vacuati-
onibus. Talis autem vultus dicta de causa nequit esse in morbo pituitoso, vel etiam in ple-
thorico, propter exuberantiam sanguinis, &c. potius enim inopiam in corpore esse oportet,
ac dolorem & curas præcedere, e quibus humor colligitur biliōsus, &c.

Prognosticum 12.

Quid facies significet ab initio dictum est, si non ob externam causam talis facta sit; iu-
bet autem expectare spatium vnus diei, sublatis illis externis causis. Vide part. 2. textu 35.
lib. 6. Epid. dicit malam faciem, etiam in paruo morbo esse perniciosam, diligenter ergo sem-
per inspicienda erit. longi morbi nō mutantur subito, oportet autē præuidere Medicum quæ
cito fiūt, & præter expectationem. Mutationes autem in chronicis etiam obseruari possunt
ab ægrotantibus & astantibus. Morbi etiam longi raro finiuntur per crisin, sed per dissolutio-
nem causæ, ergo non prædicere in iis possumus crisin. In longis etiam multifariam erratur,
ergo prædictio futura esset fallax. De acutis vide lib. 2. Aphorif. 19. denique alibi docuit, quæ
sint in chronicis exspectanda; ideo de his in præsentī opere non agit. Tamen præcipit in acu-
tis, & non dicit eam talem efficere faciem. Resp. nō percipit in acutis, nisi cum vires possunt
ferre, aliās minime quæritur cur post triduum sit minus mala hæc facies, si sit ob externam
causam, quam si ab initio ob morbi vim. Si quis decubuerit per dies plures, & succedat talis
facies, videtur quod minus possit recolligere æger, quam si ab initio fuisset. Resp. quæ paula-
tim fiunt, facilius corrigi possunt, quā quæ subito. Si ergo talis facies primo fiat, robustis adhuc
viribus, ostēdit morbum naturæ esse molestissimum, si progressu temporis fiat, indicatur qui-
dem morbum malum esse, non attamen tantum, ut subito talem faciem inducere potuerit.
Hic aliam addit limitationem ad priores. Vide Comment. 1. Prorrheticorum de morbi prin-
cipio. τὴν τὰ πρῶτα videtur abundare, nam in aliis non legitur. De quibus dictum] an ob causam
aliquam manifestam, hæc facies talis facta sit. Dixit quid facies significet talis primis diebus
tribus: nunc exponit, si post tertium diem appareat, quid agendum sit. Hic oportet cautum
esse Medicum, & quærere num aliquid præcesserit, postea reliqua signa consideranda erūt.
Si ob vigilias & mœsticiam talis facta sit facies, nō statim dicendum, talem esse moriturum.
Si primis diebus fiat vi morbi, possumus dicere absq; aliis signis, eum moriturū esse. Si enim
ab initio statim morbi malignitate talis facies inducta fuit, tum nō tantum roboris superest,
ut natura iam debilitata morbum vincere possit, quæ statim ab initio ab eodem prostrata fu-
it, &c. Cum ergo ab initio adhuc valens morbo resistere non potuit, quomodo nunc debili-
tata eundem concoquet & superabit? si post triduum non simpliciter licebit. Per principium
hic

hic manifeste intelligit tres primos dies Hippoc. si antiquior morbus fuerit triduo, i. si ex-
cesserit principium. Inquirenda sunt] num aliqua causa externa adfuerit: si adfuerit, non
adeo metuendum, si non adfuerit, nec tum quidem pronuntiare quid poterimus, nisi prius
etiam alia signa consideremus, e quibus singulis, quid certi colligamus.

Prognosticum 13.

Αυλὴ non *ἀρχὴ* legendum. si lucem fugiant, &c. *ἀλαμπεία*, sine spiritu & luciditate. *Epilogisti-*
Recitat 11. signa in oculis apparentia, quorum causæ adferendæ, nam epilogisticam vnam *caomniū*
possumus adferre, quia hæc sunt, præter et contra naturam. *ratio vel*
causa.
Fuga lucis] si fiat morbi ratione, non ob externam causam, omnes sani cum intuentur *Limitatio.*
magnam lucem, tum debilitantur oculi; quid ergo in sanis ob nimium splendorem accidit, id *Signum 1.*
in ægris ob parvâ lucem et accidit. Loquitur ergo de iis, qui contuetum lumen intueri etiam
nequeunt, ut est lux diei per fenestras ingrediens. Si fumus mordet oculos, aut adesset oph-
thalmia, alia esset ratio, &c. Perniciosum] nam tale accidens fit ob cerebrum inflammatum, *Triplex ra-*
aut ob spiritus visorii penuriam, aut ob magnam debilitatem visivæ facultatis, &c. Magna lux *tio.*
dissipat spiritum visorium: indicatur ergo nihil aut parum superesse istius spiritus, cum diffi- *Lucis ma-*
patur a parvo lumine, est ergo infusus spiritus, & facultas multum debilitata. Non simul acci- *ioris esse-*
dunt omnia, nam caui oculi, & tumentes, quorum amborum hic facit mentionem, nūquam *ctus.*
simul sunt. Lachrymas fundat] non ob dolorem aut mœsticiam, sed ratione morbi acuti, & *2.*
præter voluntatem, malum est. Vide 52. lib. 4. Aphorif. ubi dicitur, quid fit præter voluntatem. *Limitatio.*
Legitur etiam in 4. Epidem. *ἀκυσίως* pro *ἀπεγορεύτως*. Malum] nam indicant retentricem *Ratio du-*
non posse convertere nutrimentum in substantiam oculi, sed calorem colliquantem id con- *plex.*
vertere in vaporem, & humiditatem: vel significant imbecillitatem summam retentricis, *Lachrymæ*
quæ retinere nequit, quæ retinere solita erat. In morituris fere postremo retērix interit, hinc *et sudores*
sudores, lachrymæ & similia. 3. Perversio] vnus aut vtriusque oculi versus nasum, vel sursum, *in moritur-*
&c. cum non seruant situm naturalem, in quamcumq; partem trahatur malum; nam cum fit *is vndo.*
hoc, necesse est musculus oculi, a quo prius mouebatur, conuulsum, aut resolutum esse. cum *3.*
enim contrahitur, contrahit eum in eam partem: cum resoluitur, tum ab altero musculo in *Oculorum*
oppositam partem trahitur. Habet autem oculus sex musculos, a quibus mouetur, & adhuc *peruersio*
est septimus, qui facit, ut oculum fixum habere possimus. Cum hoc fit per morbum in oculis, *unde fiat.*
indicatur cerebrum valde laborare, & per consequens ægrum valde periclitari. Habetur et- *Oculorum*
iam in Epidem. 3. & Coacis prædictionibus. Item. 11. & 12. 1. Prorrheticorum. 4. Si alter *peruersio*
fiat minor oculus, tum indicat, extingui facultatem, a qua regitur, Gal. teste. Si fit minor: mi- *quid indi-*
nor fit ob absorptionem spirituum & humorum, & resiccationem eorum, quod tum fit, *cet.*
cum coctrix valde debilitata est, cum in altero tantum fit, tum vel vna tantum pars cerebri est *4.*
male affecta, aut responderet affectioni alicuius in eodem latere visceris, ut si lien maligne affi- *Oculi cur-*
ciatur, tum sinister oculus magis extenuatur: nam natura non potest vtrique oculo ob intus *siant mi-*
grauiter laborans succurrere: visceris ergo, quod traxerit in consensum cerebrum affectum, *niores.*
alter oculus indicat. Quæ ipsis] si nō tantū venulæ, sed intermedia spatia sint rubra. (Rubedo *Cur aliter*
Gal. teste, præcipue copiam aut inflammationem significat) cum sanguis valde attenuatus *aliquando*
est, inflammatus exsudat in oculum, aut cum cerebrum est inflammatum, aut cum adest co- *tantū mi-*
pia, quæ exprimitur per venulas, & per rubedinem efficit, tum etiam malum est; si enim solæ *nor fiat.*
venulæ sunt rubræ, non adeo malum, cum sæpe fiat fere in cerebri quavis inflammatione, ni- *5.*
si cætera etiam signa adsint. Venæ] In oculorum albo, si nigricent & liuescant. Fere in o- *Oculus al-*
mnibus febribus venæ rubent, & fit cum vapor in caput ascendit, præsertim in calidioribus, *ter minor*
si sanguis in venulis liuescat & nigrescat, denotat refrigerationem sanguinis, nigredo tum et- *factus*
iam a vehementissimo calore fieri potest, sed raro: nam sæpius extinctionem caloris quam ni- *quid signi-*
miam vstionem significat. Cum ergo extra venulas non effunditur, sed in iis liuescit, tum ex- *ficer.*
tinctus calor est in oculo vicino cerebro: Ergo & cerebrum patitur ob extinctum calorem, *6.*
non ergo faciet officium, & homo suffocabitur licet nihil aliud adesset mali. *Νίγρο* est excre- *Nigredo*
mentum quiddam ex alimento semicocto, & postea corrupto, est album factum, non assimi- *contrariis*
latum, & simile quiddam puri. hæc sordes est sanguinis imperfecta transmutatio, quo oculus *a causis fie-*
debebat nutriri, qualis fere picis est. generatur etiam e materia lachrymarum in oculis cocta, *ri potest.*
& apparet præsertim in iis, qui cerebrū habent plenū, ut in pueris dormiētibus, cū per oculos *7.*
exire velut mucus nequit, coquitur a calore calido, in iis sæpe qui humidius cerebrum habēt, *Ratio.*
tales sordes apparent. Malum] Indicatur debilitas alteratricis, seu coctionis. Est similis ma- *A signo*
teria eius sordibus, quæ dentibus adnascuntur. Vide lib. 4. Aphorif. 53. non potest alimentum *manifesto.*
coquere adfluens, licet per parum adfluat, præsertim in acutis fere semper, nam sanguis ille a- *Manifesta*
limentarius a calore præternaturali magna ex parte absumitur, si certe multū afflueret, oculi *ratio.*

8. non essent caui: Cum ergo quod pauculum est, nequit coquere, est valde debilis. Oculi in-
Oculi cur stabiles.] Qui continuo sunt in motu, & in omnes partes mouentur. Malum.] Nam indicat
si in instabi- moueri spiritus valde in cerebro, & ideo periculum secuturi delirii, vel quia acuti vapores
les. pungunt musculos oculorum, ideoque mouentur. Cum autem tales vapores adsunt in cere-
Quid por- bro, magnum est etiam incendium, & per consequens magna adest causa, cum cerebrum sit
tendant. aliàs frigidum, & etiam magnum periculum. Vide Prorrhet. Comment. 2. textu II. Et in Coa-
Oculi cur cis prædicti. vbi etiam fixorum oculorum facit mentionem, sunt ob conuulsionem, cum o-
aliquando mnes tenduntur muscoli, & ille affectus tetano respondet proportione. loquitur de oculis,
si in fixi. non de palpebris, quæ si moueantur, sæpe non ita malum. Vocant hunc affectum equum, si
 9. musculi mouentur, qui adhærent duræ membranæ cerebri, pessimum. Promineant.] Ob
Oculi cu- laxatos musculos & nervos visorios, quasi extra suum locum procidunt, aut quia spiritus &
tumescit & vapores ingruentes, eum quasi extrudunt, sic tamen si fiat, vt in vomitu & similibus moti-
promine- bus, tum non æque malum est, ac si ob relaxationem musculorum & nervorum id accideret,
ant. cum sunt resoluti muscoli, tum si hic affectus a capite, ergo cerebrum valde affectum est.
Limitatio. Valde caui.] id est, magis quam per initia esse viderentur, tum oportet maximam adesse ino-
Oculi tu- piam sanguinis & spirituum, quæ non facile poterit induci, primo triduo. "Οφθια ἀγγύωσαι.]
mentes cu- Apud Gal. non loquitur hæc verba, ergo ab aliquo inserta videntur. hæc sententia etiam in
mali. 10. Protheticis Coacis prædicti. ponitur non lucentes: Ergo extinctus calor natiuus & spiritus.
Oculi ob Die Augen seindt schon gebrochen. ἀλαμπείς, quales alibi ἀμαυρός, id est, cum in ocu-
scuri cur lis nihil apparet. 2. Cum oculus est turbidus, fit oculus ἀμαυρός. obscuritas vna est sine oculi
fiant. turbatione, alia, quando est oculus turbatus; cum est hebetatio sine turbatione oculi, & appar-
Obscuro ritione, tum spiritus valde imminutus est: si sit turbatus, tamen etiam spiritus abest, & vapor
in oculorū mistus in oculis. Extrema ergo debilitas adest, nam mista & corrupta sunt omnia. Sic calor
quid por- in vrina extinctus si sit, tum fit turbida, & nihil suo loco, vt prius manet, sed omnia diffluunt
tendat. sine ordine, & sunt confusa. Sic etiam in oculo. In acuto autem hæc fieri nequeunt sine ma-
Oculi quā gna cerebri affectione. Totius faciei.] Etiam in Aphorismis de hac re dictum. quatuor sunt
do in acu- mali, croceus, liuidus, plumbeus, niger. In quibus flaua bilis abundat non in venis faciei, non
tis obscu- facile fit plumbeus, &c.
rentur.

Prognosticum 14.

Ἐπιπροσειον dicemus apparitionem potius quam suspicionem. Cum ægri non exacte
 claudunt oculos inter dormiendum, videtur oculus retrahi ad superiora, & sic album ap-
 paret. Malum] vix enim per diem vnum, aut alterum superuiuunt. Hoc signum postre-
 mo recitatur, quia non occurrunt talia, nisi cum sunt vicini morti, est ergo ex his quæ postre-
 mo accidunt. Sic cum ob externam causam fiat hoc accidens, non ita malum, vt si ob famem,
 tristitiam, purgationem, &c. aut ob aliquod potens spiritum & sanguinem absumere, hæc et-
 iam possunt facere vt non claudantur oculi. Si nihil horum sit, quærendum, an sic sit solitus
 dormire: si sic adfueuerit, non metuendum nobis est, sin ob causam externam sic dormiat,
 tunc ea oblata rursus claudere poterit, & non simpliciter est letiferum. Si vi morbi accide-
 rit, valde letale est, nam vix e millibus vnus euadit. Vide Aphorif. 52. lib. textu, significat hu-
 mores & spiritus partium præpe consumptos, aut nervos & palpebras. per retractionem ner-
 uorum, esse conuulsos. Palpebræ enim sunt valde membranosa, & cum contrahuntur, non
 possunt facile iterum claudi: cum ergo est exsiccata aut conuulsa palpebra, nō amplius sicut
 prius extendi potest, inferior moueri nequit, tanto deterius signum est, si oculus semiclausus
 moueatur, tum enim conuulsionis signum est manifestissimum, &c. Præter superiora signa,
 etiam dormientium oculos inspicere debemus, an scilicet palpebræ non sunt clausæ. Signifi-
 cat summam cerebri debilitatem & conuulsionem musculorum oculos claudentium. Vide
 Gal. explicat. Imbecillitas si in causa est iuxta alios, potius clauderetur oculus. Nerui qui ve-
 niunt ad musculos oculorum, conuelluntur. Si non conuelluntur ad superiora, etiam appa-
 ret aliquid de iride, quod raro fit: possit forte etiā adscribi resolutioni, & dicere possumus fa-
 cultatem adeo imbecillam esse, vt nequeat amplius oculum contrahere, aut claudere palpe-
 bram. In hominibus sanis multi muscoli agunt per quietem, qui non agunt per vigilias, ideo
 clauduntur oculi. Sic muscoli agunt etiam in respiratione, & multi strident dentibus, quod
 non fit nisi muscoli contrahantur aliqui. Deinde alii quiescunt; & hoc fit tantum in quibus-
 dam, non in omnibus, &c. Siue sit in causa siccitas neruorum, aut debilitas fa-
 cultatis, sequitur cerebrum valde debilitatum & ægrum
 morti vicinum esse.

Prognosticum 15.

Duo adhuc faciei signa adfert, postea transit ad alia, quæ in corpore apparent. Peruertantur] id est, curua fiant. Vide 49. lib. 4. Aphorismorum, &c. ubi fere repetitur aut legitur eadem sententia. Reliquorum signorum] Si hæc sola adsunt, vix poterimus certi quid pronuntiare, si autem alia etiam, præsertim signa deteriora iam enumerata adsint, & in Aphorismis etiam exposita, tum pronuntiare poterimus quid certi, nempe moriturum esse, si palpebram viderimus conuulsam, distortam, &c.] Hactenus de conuulsis partibus nunc si labra] iam de resolutis si iacent ore aperto, suspensum, id est, resolutum. candidantia, id est, pallida, &c. Peruersio, inquit, istarum partium, quandam intentionem conuulsificam, aut resolutionem in altero musculorum, oculos claudentium, iuxta Gal. indicat, &c. Si hæc partes conuellantur non vi morbi, sed ex affectu in facie existente, nõ ita periculosum. Cum autem vi morbi, indicant cerebrum ita grauius affectum esse, vt hæc partes conuellantur ideo moriturum ægrotum, præsertim si vitium debilitas adsit. Idem per resolutionem ob morbos acutos, significatur, nam etiam hic vehemens affectio est in cerebro. Frigida & pallida] nam calor natiuus ita imbecillus & extinctus est, vt nequeat amplius ad labia extendi, mors ergo vicina. Pallor indicat recursum sanguinis intro ad eor, vt in iis qui animi deliquium patiuntur, frigent, terrefiunt, &c. si præterea frigida sint, iam extreme malum est. Oportet videre an sint constantia signa, quod spatio 24. horarum discimus, & deinde an cum aliis coniuncta sint. In animi deliquio, iste pallor non ita constans est, & fit viribus nondum ita prostratis. His addi potest collapsio genarum, seu buccæ, nam vtrinque; velut foueæ fiunt, ob consumptionem spirituum & sanguinis. Ab initio & toto morbi decursu, hæc obseruabimus apud ægrotos, &c. cum facies Hippoc. apparet ab initio, indicat morbum dominari naturæ, certum ergo naturam esse victam, licet ad hoc aliquantulum resistat. Si progressu morbi hoc fiat, non ita ostendit naturam esse victam, nam qui diu ægrotat, & parum edit, necessario consumitur, & præsertim in acutis, humorum, spirituum, carniuum, consumptio fit, licet cor & viscera non adeo patiantur. Possunt ergo restitui calores externarum partium, calore cordis nondum passo. Cum ergo fit progressu temporis talis facies, non est certum vtrum fiat ob cordis calorem patientem, an vero fiat hæc consumptio, sicut in sanis febrientibus. Si ab initio sic fiat, fit ob vitium cordis calorem, eo enim saluo, non possent intra triduum externæ partes tantopere consumi, quia monuit supra esse obseruanda signa totius corporis; post ergo faciei signa, nunc alia percurrit.

Labrum suspensum.

Limitatio.

Pallor quid indicet & cur fiat.

Cur aliquando in facie foueæ quedam appareant. In morbi progressu.

Calor externarum partium, quando restitui possit.

Quot & que signa obseruanda in ægrotis.

Prognosticum 16.

Semper obseruandum, ne sit ob externam causam, aut æger ita consueuerit decumbere: quærendum igitur, an vigilia, vacuatio præcesserit, vel nõ sic sit solitus dormire. Sæpe enim ad dormientes venimus, quidam pueri vix dormiunt nisi proni, alii supini, quia sic adsueuerunt, alii ob laterum dolorem, & ne tũ quidem adeo periculosum. Oportet obseruare ægrotum cubantem, qui cubet in latus alterum. (Non enim debet cubare supinus, tamquam resolutus: cum enim incumbit laterum alteri, tum necessario adest robur facultatis per musculos corpus firmantis, cum vero in latus cubate, aut vertere se nequit, ob summam debilitatem fere id fit, quod certe malum est:) & brachia aut crura paulum reducerit. Si sic eum deprehendere bonum est, sic enim & sani cubant: probat epilogistice, caput habent parum inflexum ad anteriora, & non dormiunt plane distentis cruribus, spina etiam mediocriter debet esse inflexa, instar mediæ arcus. Nam musculi fere omnes nõ sint prorsus tensi, nec omnino laxi, & membra quæ possunt distendi & contrahi, habent musculos oppositos, qui musculus contrahitur, alterum laxat, sic vt digiti non debent esse extensi in palmam, & nõ contracti in pugnum, tum enim musculi habent medio modo. Potest etiam hoc de aliis corporis partibus dici, non tantum de brachiis & digitis. Ideo addit debere totũ corpus molliter positum esse, id est, mediam figuram in decubitu seruare, vt nec extentum sit nimis, vel contractum. Corpora enim molliora non solent intendi, &c. vt videmus in pedibus: hæc figura omnes musculos in medio habet, i. nec prorsus tensos, nec plane contractos musculos & incuruatos, ista cubandi forma habet, & omnium in hac minime defatigatur vlla pars, quæ hoc modo cubat. Media musculorum forma numquam aut tardissime fatigatur, i. pars omnium minime fatigatur, cum eiusdem partis musculi, nec sunt tensi, nec incuruati nimis. Qui supinus iacet, non potest mediam retinere figuram omnium musculorum, sunt enim dorsii musculi extensi, & fere etiam pedes, & per consequens laborant, & fatigantur. Laudabilis est situs in latus alterutrum, &c. primo incumbendum in dextrum latus, postea in sinistrum: mane autem antequam surgas, rursus cubandum in dextrum, vt quidem voluerunt veteres, sed ista non videntur magni momenti, nam incubandum potius ei lateri, sicut adsueuimus, quod interrogandum erit ex æ-

Quando prauus decubitus nõ sit periculosus.

Decubitus laudabilis qui sit.

Decubitus talis cur sit bonus.

Decubitus supinus cur malus.

Improbatio.

groti. Reductis.] Vt non habeant extremam figuram, & sint nimium extensæ, decubitus in ægris similis sanorum est optimus. Est ratio epilogistica: analogistica est, quia musculi non defatigantur, & indicio est morbum non cogere musculos vt suam mutant figuram, tales valde vrgentur a morbo, cum musculi suam mutant figuram naturalem.

Prognosticum 17.

Decubitus bonum descripsit, quia non omnes sciunt, quomodo sani debeant cubare, non descripsit faciem sanam, quia hoc vltro notum est, quæ sit recta facies non autem qui bonus sit decubitus. Vide lib. i. de motu musculorum, vbi multa sunt ad decubitus pertinentia. *Supini decubitus incommoda. Cur eg in latere alii quando cubare nequeant. Decubitus quatenus hoc loco consideretur.* Corpus fere sua sponte supinum iacet, sed tamen in tali decubitu musculi extenduntur, qui aliâs non extendebantur, & grauior aut difficilior est etiam respiratio. Si quis non possit in latere continere, &c. Nunc docet, qui sint vitiosi decubitus. *ἡσων ἀγαθόν.*] Hoc dicit comparatione præcedentis decubitus, qui erat optimus. Minus.] Nam musculi multi hic sunt extensi, habentes extremam figuram, qui contrahunt sunt musculi contracti, qui extendunt extensi, deinde respirationem difficiliorem facit hic decubitus, nam in latere facilius respiratio fit. Vide 6. sectione, problem. 4. dicit optimum decubitus adiuuare coctionem Aristoteles. Hippocrates hic considerat decubitus, non quatenus alia adiuuet, sed quatenus sit signum bonum vel malum: docet e quibus signis debeamus de morborum euentu indicare, quoad decubitus. Et hic quasi medius decubitus inter bonum prius dictum, & simpliciter malum.

Prognosticum 18.

Nunc describit malum: si æger se nequeat supra puluinar continere, cum supinus iacet, sed decidat a puluinari ad pedes, vt astantes eum rursus attollere in puluinar cogantur. *Ratio.* Malum.] Nam animalis facultas est debilitata, ergo pondus corporis deorsum descendit, præsertim si puluinar aliquando sit altius. Animalis facultas, i. corpus regens, velut extincta & abolita est. Virtus musculorum, non potest corpus in altiore loco continere, sicut prius. *Limitatio.* Virtus ergo cerebri multum debilitata est. Semper addendum, nisi hoc modo dormire consueverint, quidam enim etiam sani, quoties fere se vertunt, semper non nihil decidunt. *Causa morbifica, qua facultate coquatur.* *περὶ:* procliuus, vt a parte altiore decidat. Grauius.] Illo quod proxime præcessit, & erat quasi medius decubitus. Ergo hic iam est malus, licet nondum pessimus. Naturalis facultas coquit causas morborum, cum ergo illa adhuc valet, nondum desperabimus.

Prognosticum 19.

Sequitur iam signum aliud, quod non tantum animalis, sed etiam naturalis facultas vitiatæ, vt plurimum talis *ἀλυσμός*, fit ob os ventriculi male affectum, vt supra patuit, eo autem non bene habente, coctio perfici recte non poterit, & intemperiei signum est. Indicant vitium facultatis coquentis, nempe alteratricis, forte alteratrix ideo constare nequit, quia malignum quid in corporis profundo latet. Quomodo istam inquietudinem & alia mala parit. Certe ore ventriculi male affecto, quæ coctio bene percipi possit, neutiquam video. Pedes nudos.] Si valde calidos protendat, vt sæpe fit in febribus, vt refrigerentur nihil admodum mali, vt si humor calidus ad pedes decubuerit, ob quod fiat, non idcirco totum corpus laborat: si autem non sint calidi, & tamen æger ferre nequit vt sint tecti, tum adest malignitas occulta in morbo, quæ inquietos & anxios reddit ægrotos, & ista nudatio etiam obest, non prodest, malignitas ista in profundo corporis latet, & sequentibus. *ἀλμ.*] Cum subinde mutatum decubitus, & manus, ceruicem & crura non more solito componit, sed has partes inæqualiter dispergit, sedet, iacet, &c. Cum æger hoc affectu corrumpitur, significat affectum interne latentem, ob quem ægri quiescere nequeunt. Fit hæc inquietudo sæpe ob affectum os ventriculi, cum roditur ab acibus, aut aliâs præter naturam afficitur, vel talis inquietatio etiam ob virium debilitatem fit, teste Gal. nam quomodocumque cubent, in omni fere positu & loco se grauari sentiunt, ideo que alium semper querunt. Inquietudo semper oritur a causa maligna, præsertim existente in parte nobili.

Prognosticum 20.

Per *χερόν*, tantum malum, quod iam sequitur adhuc prius, & plane mortale est, si semper hiet aut hians dormiat. Dormimus hiantes. 1. ob consuetudinem. 2. ob narium obstructionem,

onem, cum enim respiratio sit necessaria, natura omnia facit, ut eam conseruet, si nulla ratione fieri queat. 3. quia multi opus habent vehemente respiratione, ut ebrii, & aliis bene repleti, qui vix possunt per nares sibi satis aeris attrahere: quod si autem hisce de causis iam dictis, hians dormiat, id non valde periculosum est. 4. ob resolutionem claudentium os musculorum, qui suum ortum a parte superiorum faucium habent. Et si talem ob causam æger hians dormiat, vel vigilet, magno periculo tamen labium grauitate sua deorsum fertur, cum musculi sunt resoluti. Si etiam inter vigilandum os apertum habeat, adhuc peius est. Vide Vesal. lib. 2. cap. 15. item cap. 5. & 20. lib. 11. de vsu partium, de his musculis. Si musculi hi adeo sunt debilitati, qui adeo sunt vicini cerebro, totum corpus est valde debile. Si os inter dormiendum semper hiet, tum hoc debilitatis est signum musculorum os claudentium, sicut paulo ante etiam de musculis palpebras committentibus est expositum. Vide supra exposit. prog. 4. lib. 1. Labrum inferius non est graue, & tamen non potest seorsum trahi, ideo maxima debilitas adest. Decubitus talis etiam sitim facit, nam ingressus aeris continuus exsiccat fauces, quod non fit si per nares attrahantur: deinde linguam frædat, desiccatur, indurat, & in febricitantibus etiam denigrat: nam fuligo non potest vacuari per os commode ob aerem semper occurrentem, & sordes adhærentes dentibus, ita exsiccat præsertim æstate, ut vix amplius abradi possint. Fere tales surgunt, & os eluunt, quia amaror & limus quidam sentitur. Potest etiam quid mali ingredi in tali cubitu, ut pulueres ex tabulatis, cineres, culices, &c. Cuidam adolescenti ebrio ingressus est serpens sic dormienti, qui postea cruciatu magno est extinctus: fumus etiam ex lumine in conclauis apud ægrotos ingreditur in tali decubitu si os hiet, ac sæpe excrementa in pectore, quæ per spiritum reiciuntur, denigrat. Debet os mediocriter apertum esse, sic ut nihil subingredi possit, ratione musculi, ut habeant aut retineant figuram mediam: præstat tamen omnino claudi, ne quid ingrediatur, plus enim hinc boni quam mali, e clausione, & distensione musculorum oritur. Loquitur de eo oris hiatu in quo musculi contrahentes sunt resoluti, aut aperientes os sunt conuulsi. *κεχινώτες* a verbo *χάινω*, quod est hiare, dehiscere, &c. Vnde *κεχινώτες* pro stultis habentur, qui ore aperto semper incedunt, &c. Si æger aliquando sic dormiat, non statim mortale, nam & sanis aliquando accidit. Si vero semper, cum adest debilitas tanta, ut musculi sint resoluti. Per vigilias musculi plus facultatis recipiunt, quam inter dormiendum, debebant tamen adhuc tot vires remanere inter dormiendum, ut os claudi possit: sed vix tantum superest virium, ut mandibula per vigilias claudi possit, clauditur tamen, sed difficulter per vigilias, &c.

O e hians. te cur dormiamus saepe.

Aphorismi ratio.

Talis decubitus incommodus.

Aliud incommodum.

De qualis oris hiatus loquatur. Cur os raro hiet in vigilantibus.

Prognosticum 21.

35 Crura reducta.] Versus nates. *Ευπεπλεγμένη*, a *σύν* & *πέπλω*, quod est flexio, curuio. *Ἀπεπλεγμένη*, *πλέω*, quasi perplexa, vel circumplexa. Est decubitus valde deformis, itaque vix ullus sic cubat, nisi deliret, indicat ergo fere delirium. Est figura violenta, ideo non diu durat, insanit ergo, qui & adeo turpem & difficilem decubitum eligit.

Prognosticum 22.

40 In omnibus addendum, si non sit adsuetus. Super ventrem.] Vel delirium significat, vel dolorem circa ventrem. Est eiusmodi decubitus, qualem prudens nunquam eligit, insani ergo tantum eligunt, præsentibus præsertim medicis aut aliis honestis viris. Est quasi affectus quidam animi delirantis, aut si citra dolorem ventris & delirium quis ita cubet aliis præsentibus, magnam impudentiam talis decubitus denotat. Interrogatus ergo, an consueuerit ita cubare pronus, aut doleat ne venter, si non propter hæc ita decumbat, iam fere dicere possumus delirium adesse.

Prognosticum 23.

50 Postremum est de decubitu, quod posset etiam inter sequentia numerari. Acuto laborans circa scutum, cupit quiescere: si cupiat erectus sedere, quid magni subest, a quo ad id impellitur, ut sedeat erectus, vel inquietatio, vel angustia in respiratione, vel delirium ut nesciat quid agat: quidam erecti sedent, ut facilius respirent. Si autem hoc malum est in leuibus, multo magis est in acutis morbis. Morbus enim debilitat, & deinde symptomata. Omnes peripneumonici sunt orthopnoici, nam ignis in pulmone est: ergo non potest commode satis dilatari & satis attrahi aeris, & hoc symptoma est proprium peripneumoniæ. Videtur ergo non adeo periculosum esse, sicut in aliis morbis acutis, quibus non proprie ita competit. Gal. aliter legit ob causam dictam, nempe in peripneumonia esse malum, ut in acutis pessimum, nam

Cur peripneumonici difficulter spirent.

vocat morbum vehementissimum esse, quibus alienum symptoma hoc acciderit, delirium indicat. Caput cum corde laborare, si ob difficultatem respirationis in statu surgat æger, tum peius est aliis acutis, quam peripneumonia, in qua illud frequenter accidit: si autem ob aliam causam, &c. scilicet æger in statu surgat, ut ob minimam inquietudinem, delirium, tum pessimum est in peripneumonia, nam ostendit omnino extremam esse, & plane incurabilem. Nam in peripneumonia nunquam tanta est inquietatio aut delirium, propter quod æger surgat in statu, nisi omnino summa sit, &c.

Prognosticum 24.

10

Stridor
dentium
quid.

Furor quã
do fiat.

Cerebri
valde debi-
litas nota.
Cur tales
conuulsio-
nes raro in-
terdum ac-
cidant.

Quia nam
musculi co-
nuulsioni
sunt in pri-
mis obno-
xi.

Cur quidã
semper oculi
nisi silent.

Si audias dentibus stridentem, præter consuetudinem, prædices delirii & mortis periculum esse, plerumque enim vtrumque fieri solet per acutos morbos. Si autem iam deliret & stridat dentibus, dices mortem proximam esse. Stridor dentium species quædam conuulsionis, conuelluntur enim temporales & auspicatorii musculi, ex vno latere magis, quam altero. Perinde ac si duo aspera ligna inter se affricarentur. Stridor est affectus conuulsorum musculorum os cludentium, ergo ipsorum cerebrum est affectum, & humores seu vapores adsunt acres cerebrum stimulantés ut talem motum efficiat. Si humor sit valde calidus, etiam furor fit, vel cum tales vapores incidunt in membranas easque pugnantes vellicant, cum voluntas non amplius musculos regit, sed inuitis nobis sic contrahuntur, & tunc extrema adest cerebri imbecillitas. Fit præcipue somni tempore, &c. Quilibet aliquam partem cæteris debiliorem habet, si ergo musculi masticatorii sunt debiliores, qualibet e causa facile lædentur, præsertim per somnum, quando vapores multi sunt in capite, hos musculos mordentes, quos isto motu conantur excutere. Per vigilias discutuntur, per somnum fere retinentur, & cum sæpe hi musculi sunt natura debiliores, eos ferre nequeunt. Cerebrum male affectum primo eos musculos conuellit, qui conuelli præ cæteris aptiores sunt, hinc sæpe in morituris digitus conuellitur non facies, quia natura erat digitus debilior, & minus potuit cæteris iniuriæ resistere. Sic etiam sanitatis tempore aliam partem, alia citius lædi videmus. Hinc alii podagra, alii non laborant, alii etiam peculiaribus morbis laborant, ob causam nunc expositam. Quidam semper niçant, quia eorum musculi claudentes oculum sunt debiliores, ergo defatigantur cito, & quicquid influit molesti mox sentiunt & mouentur, quod in aliis non fit: quod est niçtatio in oculis, est stridor dentium in dentibus. Furorem.] Nam indicat valde inflammatum cerebrum, coniunguntur ergo membranæ; & fit insania, quando stridor est cum delirio iam annexus est morbus, nec significat delirium, sed iam adest. Stridor sine delirio futurum delirium indicat, & etiam periculum mortis. Stridor vero cum delirio, mortem iam vicinam esse denunciat.

Prognosticum 25.

Ulcerum
considera-
tio.

Quidam acutis laborantes vlcera habent vel in morbo vel ante morbum nata, quæ diligenter Medico sunt obseruanda. Ex vlceris temperie & calore præuidebimus an sit æger moriturus, an vero morbus nondum eo processerit. Non morietur nisi vlcus sit factum aridum, liuidum, pallens, denudandum ergo vlcus & mutationes obseruandæ a medico. Deinde vlcus non amittit colorem natium, cum nondum vicina mors est, licet morbus sit insanabilis sua natura. Sciemus ergo licet moriturus sit, nondum tamen moriturum, nisi vlcus decolor sit. ob debilitatem coctricis vlcus non nutritur, nihil enim amplius adfluit: ideoque fit sicci-
us, & ob extinctionem caloris inducitur hic color vlceri. Non vnus tantum color in vlcere
apparebit semper, sed pro diuersitate humorum in corpore, & pro læsionis modo ac mensura, color mutabitur, &c. Alii putant ob affluxum humorum ad vlcus id fieri videtur, tum ob
caloris extinctionem potius fieri. dicit enim si sit siccum, ergo non adfluunt multi humores,
alias non siccum esset, sicut Hippoc. esse ponit.

Prognosticum 26.

Mores quo-
rundam
agrorum.
Subiectum
laborantis
affectu.

Nulla in verbis obscuritas est, & sententia satis clara, causa autem obscura. Oportet Medicum etiam inquirere & considerare, quid æger agat manibus, nam quasi venatur sæpe, alias abigunt velut muscas, nonnunquam de pariete quid legunt aut vellunt. Floccos, &c.] Talia sunt in valde acutis mala in vehemente capitis dolore, peripneumonia, phrenitide. Afecta hic est phantasia & oculi; cum enim velut pulex apparet, putat æger ante oculos, quod est in oculo. Si constet mens, non facile faciet hoc æger, affecti ergo sunt oculi & ipsa ratiocinatio. Vide cap. 1. lib. 4. de locis affectis, interdum ob ipsum caput affectum, alias ob eruditatem

- tatem ventriculi, cum vapores crassi & obscuro influunt in oculum, & quiescunt in humore vitreo, tum impediunt traiectionem aliarum imaginum. Si macula sit in speculo, tum omnes imagines talem habebunt. ita si non sit vapor pellucidus in humore vitreo, aut albugineo, cum id sit. Si vapor sit mobilis, videtur esse extra oculum quod est in oculo, ut pulices, muscæ, ideo conantur abstergere. quæ intra nos sunt non videmus, nisi inter ipsam rem, & crystalloidem humorem sit spacium, nihil tale potest conspici, nam oportet ut illuminetur medium. Vapores multi aut e pulmonibus, aut cerebro, ut in phrenitide, pulmonia & febris acuta, &c. & tale efficiunt simulachrum, cum scilicet purus in oculis humor exhalationem illam concipit, ab eaque inficitur, definitur ad oculos. Etiam sanis hominibus aliquando talia apparent, h^æ affectus huius causæ.
- 10 pochymata vocant. (Hypochyma, cum inter corneum & crystallinum humorem quid est, vel concrevit, quod visionem impedit) cum vapor circa corneam tale quid apparet, quando autem humor penetrat per oculum, cum ob ventriculi cruditatem vapores secundum membranas ascendunt in oculum, tum passio est similis hypochymati. quocumque vertitur oculus, etiam eo vertitur obscuritas illa. obscura in medio oculi macula facit ut res videantur perforatæ, in suffusione iam ipsi tunicæ est aliquid affixum. Qui sani sunt mente non sæpe faciunt: cum enim bis aut ter frustra absterferunt, desistunt cogitantes esse in oculo. Solem intuens, postea videtur sibi binos orbis, aut alias res videre. Aegrotantes autem, cum non tantum oculus est affectus, sed etiam phantasia, cum non possint intelligere vitium esse in oculo, semper pergunt. Malum.] Nam vehementis in capite morbi signum est, qui iam corruerit rationem, aut saltem phantasiam. Non esset ita malum, si æger intelligeret esse in oculo. Parte autem principali tantopere laborante, valde periculosum est, præsertim in morbo acuto. quidam tamen sunt liberati, sicut Galenus ipse & Theophilus Medicus. Phantasie munus est, rem quamvis ab altera distinguere, & differt a ratione. Potest ratio lædi, manente integra phantasia. Acutis.] Valde aut in ardentibus, &c. Siue e stragulis & vestibus festucas tollat, aut in aëre quid venetur. Læsi vehementer cerebri signa sunt, & ob vehementem æstum, magnam copiam vaporis, qui in caput attollitur, cum dolore capitis fiunt. His ergo indicatur temperiem cerebri iam a dolore corruptam esse. Si enim temperamentum eius non sit læsum, tum non apparebunt, quia humor vltus melancholicus in iis maniam facit. Hæc apud ægros sunt observanda. Gal. dixit spiritum animale lucidum effluere, & aërem mutare, qui postea extensus ad rem visam, sit instrumentum ipsius visionis. Si quis funem extensum longum in altera extremitate tangat, in omnibus partibus sentitur: ita sentit cerebrum, quando attingit illud aër illuminatus. Sed non ita habet. Si sic fieret, non fieret visio per tenebras, cum in remotiore loco ignis est, tum enim licet aër circa oculum non illuminatus sit, tamen videmus illum ignem. Anima in cerebro sentit per nervos, instrumenta sensuum proprie non sentiunt. Vide 8. de usu part. cap. 7. & lib. 7. de Placit. Hipp. & Plat. cap. 6. & 8. item in principio lib. 13. Methodi, ubi dicit requiri duo ad sensationem; instrumenti sensus alterationem, & eius perceptionem, quæ fit in cerebro, non in instrumento; inter dormiendum non percipit anima: nam facultas animalis est magis contracta. Si quis meditabundus alterum videat, nescit se illum vidisse licet imago in oculum aut sonus in aurem sit ingressus: qua percipiat cerebrum, vix dici aut intelligi potest, cum quæ dicta sunt de fune extenso utcumque rem explicant, quæ alias obscurissima est. Anima quasi extenta per nervos instrumenta sensuum & quasi percipit alterationes. Sic ad motum duo sunt necessaria, imaginatio concipit, voluntas imperat, ut fiat motus. Cum igitur oculus est alteratus, & anima non intelligit eum esse alteratum, delirat æger, &c.

Affectus huius causæ.

Hypochymata.

Passio hypochymati similis.

Cur ægrotantes abstergant sæpe.

Phantasia munus.

Symptoma horum causa.

Quid ea portendat.

Prognosticum 27.

- Nunc e respiratione docet signa capere de salute ægroti. Pulsus autem ignoravit aut neglexit, ideo præcipue agit de respiratione passim. Respiratio habet usum, ut seruet innatum cordis calorem, ea ergo læsa pro læsionis modo periculum est. Vide lib. de usu respirationis, & lib. 3. de læsa respiratione, ubi hic locus explicatur. Non recenset omnes difficultates accidentes inter respirandum, sed eas tantum, quæ certam habent significationem, nam alias in Aphorismis, in 4. & 6. Epidem. & in 2. de victus rat. acutorum persecutus est. Si recte distinguantur, raro fallunt. Respiratio est motus compositus ex inspiratione & expiratione, per quem refocillatur vitalis calor: nisi enim ille sit cum hoc permixtus, non amplius est vitalis, per expirationem fuligo educitur, ne calidior circa cor hærens, calorem vitalem extinguat. Tres sunt eius causæ, necessitas, instrumentum, & facultas, necessitas quia reparatio caloris requiritur, sunt autem instrumenta, nares, palatum, &c. quæ moventur, cum adest facultas illa: non respiramus nisi quatenus necessitas urget, ideo modo raram, modo magnam, frequentem, celerem respirationem habemus, prout maiore vel minore respiratione opus ha-

Respirationis usus.

Expirationis utilitas.

Respiratio cur aliquando impediatur.

*Spiratio-
nis tres pra-
cipuae dif-
ferentia.*

bet vitalis calor. Cum facultas est laesa & cerebrum non facit officium, tum vel intercipitur respiratio, licet necessitas adsit, ut in magna apoplexia; aut impeditur respiramus. Vide librum de difficultate respirationis. Differentiæ tres sunt primæ spirationis. 1. magna cui opponitur parua. 2. frequens, crebra densa, cui rara. 3. celeris, cui tarda. Magnitudo in spacio motus, cum arteria multum dilatatur in pulsū, pectus in inspiratione. In frequentia & raritate spectamus tempus, quod inter finem expirationis, & principium inspirationis intercedit. Cum enim minima quies inter expirationis finem & principium inspirationis datur, tum illa quies inter expirationem & inspirationē intercedit celeritate. Ambulans dicitur facere passus magnos, cum plurimum diducit pedes, & hoc potest facere tarde aut celeriter: hæc enim in tempore considerantur; frequens cū sæpe pedes promouet, frequenter incedit, qui quam primum ad murum seu alium terminum sibi præfixum peruenit, nulla interposita mora, statim regreditur, siue iam celeriter vel tarde incedat, paruos aut magnos passus faciens. Contra incedit rarius, qui aliquamdiu iuxta terminum ad quem quiescit. Si celerrime iter faciat, & indefinenter, nullaq; interposita mora, erit celeris & frequens: si in fine aliquamdiu quiescat & tarde procedat, tardas simul & raras faciunt ambulationes & non sæpe repetit: frequentia in crebra repetitione consideratur, raritas cū interponitur magna quies. Celeritas & tarditas in ipso motu quo scilicet ipsa fit exspiratio & inspiratio, consideratur. Frequēs.] Creber, densus, cum nulla interposita quiete, post vnam respirationem, mox alia repetitur. Est autem nuncium quoddam respirationis. Si ergo in morbo acuto frequenter quis respiret, significat hoc dolorem aliquem adesse, alias non sic respirabit, nam vna respiratione magna tantū attrahit, quantum sufficit refrigerationi cordis aliquamdiu. Si autem ob dolorem non possit pectus diduci satis, ut attrahatur, fit inde frequens. Dolor est in partibus, quæ mouentur in respiratione, aut in iis quæ eas attingunt, ut si tumeret lien, hepar, &c. hæc dolentes frequentiore efficiunt respirationem, non enim tantum deducimus pectus, quia inter diducendum offendimus partem doentem, veluti os ventriculi. Parum ergo diducimus, ne dolor magnus oriatur: parum autem sic attrahimus aëris, ideoq; frequenter est respirandum, ut frequentia recompensemus id quod in parua inspiratione attrahi nequiuerat, &c. Pleuritici spiritum valde frequentem habent, & si pectus multum diducit, tenditur pleura, & dolor oritur. Frequens.] i. solio frequentior. Si digitus inflammetur, etiam dolor oritur, cum arteria in eo mouetur, *Es se pffet/ es zucket/* cum enim est tumor, occupat partem, in qua arteria moueri solebat, per motum partes tumefactæ, quasi concutiuntur. Si arteriæ motus esset in nostra potestate, etiam efficeremus tunc frequentem, minusq; paruum propter dolorem, sicut in respiratione. Non omnis densa est parua, sed etiam magna, ut in iis videre est, qui se multum exercuerunt, præsertim cum inflammatio simul & dolor adest, ut in peripneumonia, pleuritide, in qua tum ob dolorem non licet spiritus magnos trahere, nihilominus tamen maiores facimus, quam si solus dolor adesset. Si crebro spiret & mediocriter magnos spiritus ducat, cum dolore simul adest inflammatio. *φλόγωσις* non est proprie inflammatio, sed incensio. Si absq; dolore possent respirare pleuritici, haberēt spiritus magnos, & non adeo crebros. *φλεγμονίαι.*] i. incensionem. Septo superioribus.] Corde, pulmone, aut in cavitare. Magnus & rarus.] Frequens respiratio diuiditur in paruam & magnam, celerem & tardam. In acuto qui habet febrem, rara & parua non inuenitur; nam aëre multo est opus refrigerante qui in parua & rara inspiratione attrahi nequit, sed semper vel magna vel crebra, quia multo frigido aëre in talibus opus est: id eo hic non meminit eius quæ non accidit. Delirium.] Non animaduertunt se opus habere, sed obliuiscuntur; animus enim in aliud est torus intentus. Vide lib. i. de difficultate spirandi. Si vero spiratio sit rara & simul parua, tum ea natiui caloris, qui fere nulla refrigeratione opus habet, extinctionem significat. Et cum rara & parua simul est, haud dubie quoq; frigida erit. qui inter ambulandum serio quid cogitant, aliquando non nihil subsistunt, ac fere simile quid iis accidit quod delirantibus, qui magnos aut raros spiritus trahunt. Si attentissime quid quis cogitat, rarissime spirat, quod magis in aliis obseruamus, quam in nobis ipsis. Quod ergo nobis sanis hic accidit, idem mente motis euenire solet, magnitudine refarciunt illā raritatem. Omnis delirans trahit magnos & raros spiritus, ergo quidam trahens magnos & raros spiritus delirat, non autem omnis; qui enim aliquam in rem valde cogitantes sunt intenti, etiam hoc modo spirant, licet non delirent. Tales & vniuersaliter aientes, particulariter seu per accidens tantū conuertuntur. Animus non potest vtrique rei simul intentus esse. Frigidus.] Sumitur hæc differentia ab eo quod expiratur in acuto morbo, siue sit paruus, frequens, magnus vel rarus: si sit frigidus semper indicat mortem proximam, expiratur fuligo, quæ calida esse debet: si frigida, tum calor natiuus est extinctus, admouemus manum, ut sentiamus, an sit spiritus calidus aut frigidus. Extinctio est manifestissima cū est magna, frigida & rara: sic. n. multa fuligo expiratur, quæ debebat esse calida. Dubitatur cur spiritus sit frigidus, cum cor caleat præter naturam, difficile est respondere, dicunt ob cerebrum frigefactum exire aërem e cerebro

*Spiratio
frequens
in acutis
quid de-
notet.
Cur fiat.*

*Pleuritico-
rum spira-
tio.*

*Crebra &
magna spi-
ratio quan-
do fiat.*

*Magna &
rara spira-
tio cur de-
liriū signi-
ficet.*

*Spiritus fri-
gidus in a-
cutis quid
indicet.*

bro, qui refrigeret eum qui e pectore paucus exit. Circa cor æstus quidem est, sed corde paulo remotiores per quos spiritus transit antequam effletur, partes sunt refrigeratæ: ergo spiritus permeans calidus licet adhuc refrigeratur, antequam ad fauces perueniat; istarum ergo partium, quæ alias natura cæteris sunt calidiores, calore extincto, necesse est parum superesse in corde caloris nativi, ideoq; vicinum morti ægrum esse.

Prognosticum 28.

10 Quæ sit bona spiratio: *ἐπιπνοία* hic vocat naturalem spirationem. Ea vero indicat neq; thoracem, neq; cor, pulmonē vel præcordia, aut partes his vicinas, vt ventriculū, iecur, lienem male affici. Cū igitur ex his nulla admodū afficitur, neq; tanta calor copia infestat, vt premi videatur æger sibi: nec etiam contra insitus calor extingui, tum certe magna spes salutis in morbis est acutis. In iis enim ob febrium magnitudinē, & ob inflammationē proprie dictam pericula hæc imminēt. Iam dicitur, vt non tantum mala prædicere, sed etiam præuidere bona possimus, non tamen statim dicemus conualiturum, qui bene spirat: potest enim paulo post lædi spiratio. Ex mala autem spiratione prædicemus mortem, quia non potest facile bona reddi, sicut bona mala fieri potest. *Cur e mala spiratione mortem prædicamus.* Ægri nō possunt adeo inculpatam habere respirationem, vt sani: si autem sit tam bona, quam esse potest in acutis, tum indicat rem non pessimo loco sitam, in acutis præsertim, qui febriam habent. *ὅσα ἔνι πυρετοῖσι.*] Hoc adiicit vt hos acutos distinguat a cōuulsione, tetano, & similibus acutis, qui sunt absque febre, coniunctam, adiunctam, vt in apoplexia, epilepsia, & sunt improprie acuti; proprie dictus acutus, vel est febris, aut cum febre, & ex sua natura celeriter mouetur, & ad statum cito peruenit. Vide lib. Aphorif. vbi de distinctione acutorum satis est dictum. Loquitur de acutis, qui intra 40. dies desinunt. Ex acutis nascuntur, qui ad 60. 80. dies durant: id fere fit cū ii qui initio acute egrotarunt, decima quarta die non integre indicati sunt, sed morbi reliquæ sunt relictæ: tunc enim non tantum tales, sed etiam aliquando chronici fiunt morbi ex iis qui ab initio erant acuti, vt hydrops, quartana. Ostendit ergo se de iis hic loqui, qui nascuntur ex acutis, & cum finiantur intra 40. dies: nam si ex acuto fiat quartana, marcor, tabes, suppuratio, hydrops; nō multum erimus solliciti de respiratione, nam poterunt mori ægri, licet commode satis respirent. *Malorum signorum significatio.* Morti enim diuturnitas in res paulatim absomit, idq; tanto fit facilius, si æger velut senex, naturam debiliorem existat. Indicat morbum nondum vehementer afficere cor, aut membra vicina, cum adest libera respiratio: corde autem adhuc valido, bona spes salutis est, licet nō sit certa spes, nisi adsit cum signis coctionis. Mala signa fere semper certius signa sunt, quam bona, nisi simul sint multa.

35

Prognosticum 29.

Tradidit hætenus signa ab accidentibus corporis; nunc signa ab excrementis e corpore, & primo numerat sudorem inter ea. Sudor est excrementum aqueum tertiæ coctionis, quod prouenit in mutatione sanguinis in membra, cum membra sanguinem attrahunt, tum sanguinis illæ partes, quæ non possunt in carnes & membra mutari, quæ sunt excrementa tertiæ coctionis. Vide lib. i. de sanitate tuenda cap. 12. in tertia coctione est aqueum excrementum & terreum, alterum sudor, alterum quod adhæret cuti: aqueum aliquando insensibiliter effluit, & tamen non vocatur sudor: nihil est aliud quam vrinæ illa pars, quæ cum sanguine permista est, & cum effluit, sudor est. Sudoris ergo materia humor est potulentus in cibis & potibus. Omnis ergo humor aquosus nutrire non potens materia est vrinæ & sudoris. Generatur etiam e vaporibus, cum multi ad cutem euaporant, & cutis facta est frigidior, cum illi densantur in guttas, sicut in balneis videmus in parietibus. Potus etiam non totus in vrinam & sudorem conuertitur, quia habet in se partes nutrire potentes. Calor humidus est efficiens nō totus in sudores & vrinam vertatur. *Excrementa tertiæ coctionis quæ sint.* *Urina & sudoris materia.* *Cur potus nō totus in sudores & vrinam vertatur.* *Sudoris efficiens causa.* Per sanitatem non sudamus, si nihil agamus, aut si nō versetur in nimio calore: si eadem est materia, cur nō semper sudamus queri potest, sicut est mingim⁹? Resp. Magna copia est vrinæ, *sa.* minor pars huius cū sanguine per corpus totū distribuitur, ergo in vno loco nō multū colligitur, ergo a leui calore potest in vaporē cōuerri. Cyathus plenus aqua in aliquot dieb. soli expofitus vix exiccabitur, effusus aut in tabulā cito exiccatur: ita accidit in sudore, qui sæpe insensibiliter trāspirat. Cū calor nativus impetu fertur, & hanc materiā versus cutim propellit, antequā in vaporē vertatur tum sudor fit. Inter dormiendum est nativus calor solet eo propellere *Sudor qui fit.* materiam redundantem, præsertim cum in cibis in ventriculo coquendis non amplius occu-

Sudor qui fit periculosus. patur. Aliquando ob imbecillitatem retentricis fit sudor, qui est valde periculosus. Differentiæ a substantia, crassus, lentus: a quantitate, copiosus paucus, particularis vniuersalis: a qualitate sensibili, colore, sapore, odore: qui foetet, indicat putredinem circa cutem, item a tactu. Frigidus aut calidus sudor: item a tempore, diei & noctis, dum morbus crudus in principio, augmento, statu, declinatione, in die decretorio. Obseruanda etiam forma, an guttæ magnæ vel parvæ sint. Sudores omnes siccant corpus, nam auferunt humiditatem in corpore existentem, & aliquando vtiliter, alias inutiliter fit. lubet hic obseruare, quatenus euentum significant. Vide lib. 1. de sanitate tuenda. Si sudor flauus apparet, humores sub cute hæretes, flauos significat, si albus, pituitam sub cute esse. Vide libr. 3. de historia animalium, cap. 5. quod quidam cruentum sudant, quia sanguis ita vitiat, ut fere totus in serum fit conuersus. Poterimus excipere in pannis & in vasis, ut videamus colorem. Hic quinque species ponit, e quibus nos etiam alias vult intelligere. Prima est optimi sudoris, qui quatuor conditiones habet, e quibus duas Hippoc. ponit. 1. quod fit in die decretorio, iudicatorio. Vide aphorif. 36. libr. 4. Si ante diem decretorium, cum adhuc morbus est crudus. 2. qui exterminat febrim, nam effectus est optimus. 3. debet sudor vniuersalis esse, & e toto corpore fluere, nam adest febris vehemens, & corpus totum afficit: quod ergo hunc morbum vniuersalem tollit, debet vniuersale esse, nempe sudor, alias pars tantum causæ morbificæ per particularem tollitur, & æger facile in recidiuam incidet. 4. Erit calidus: frigidus enim siue particularis vel vniuersalis fit, semper malus est. Boni etiam sunt.] Adhuc bonus est, cuius tres sunt conditiones. 1. ex toto corpore. 2. febrim saltem minuat, si non totam tollat. 3. fit calidus. Non tollit ex toto, quia non fit in decretorio die, ergo tantum diminuit, ideo non perfecte bonus est. Aliquando in ipso decretorio vniuersalis non tollit, sed minuit tantum, quia materia non tota fuit coacta, sed superfuerunt partes lentæ & crassæ, nondum euitæ, aut quia non satis copiosus erat. Vide lib. 4. Aphorif. 36. de diebus iudicatoriis. Cum homo febricitat, tum calor influens e corde in singula membra in omnibus locis natuum vitiat. Aliquando prodit etiam in die non iudicatorio sudor bonus. Est etiam tertia species, cum alleuiat morbum, sed non prodit e toto corpore, tum etiam bonus, minus tamen bonus altero, qui e toto corpore fluens, morbum minuebat: cum e toto quidem corpore exit calidus, sed morbum non tollit aut minuit, quata species sudoris constitui potest, & est fere ambiguus, malus tamen, quia non nihil debilitatur: nam vna etiam vacuantur spiritus. Contra inutiles.] Nec boni nec mali non fluit e toto corpore sudor, & non minuit febrim. Si nihil fit.] i. nec tollat, nec minuat, vel non e toto corpore profluat. Vide 36. Aphorif. 4. lib. si sudor non minuat febrim, in acuta mortem, in mitiore longitudinem significat. Non est bonus, nam nihil confert. Sudor particularis videtur bonus. Vide 38. Aphorif. lib. 4. morbus est in vna aliqua parte: ergo eius partis sudor debebat prodesse, qui e parte laborante effluit. Responsio: Sudor hic in acutis malus potius quam bonus, in aliis autem morbis particularibus aliter habet res: in acutis autem etiam vniuersalis morbus, debet ergo vniuersalis esse, alias non dominatur natura toti materiæ in omnibus partibus. At aliqua vna pars inflammatur interdum, ut hepar, ventriculus, licet ex eo loco prodeat non utilis est, nam si ob rectam actionem natura prodiret, prodiret ex omnibus locis. Deinde licet vna aliqua talis pars inflammetur, tum mox ceteræ partes ei consentiunt, quo fit cum, non tantum pars inflamata laboret, sed etiam reliquæ ut sudor in talibus vniuersalis potius, quam particularis esse debeat. Indicat ergo materiam in eo loco vel esse multam, aut retentricem valde debilitatam, talis sudor particularis. Pessimi.] Alias duas recitat species. Prima est frigidorum, siue fit sudor particularis, vel vniuersalis. Vide 36. lib. 4. Aphorif. vbi ratio exposita est. Materia potulenta est calida, nam primo in hepate alteratur, postea est cum calore in venis. Ergo natuus debilius est, quam ut exteriores calefacere possit, si sudor frigidus effluit. Si calor cordis ita dispersus est, & non potest i. calefacere ob suam debilitatem, extrema frigent, & hæc materia per eas partes trāsiliens, facile ab iis frige fit. 2. Deinde cum humor frigidus est dispersus, per corporis habitum, & sudor adhuc calidus permeans per humorem hunc frigidum, refrigeratur, cum & fit frigidus sudor. 3. cum cutis ob aliquam causam est frigida, tunc licet sudor calidus ad eam perueniat, in cute tum refrigeratur. Sed in iis quæ stragulis tecti sunt, fieri hoc non potest. 4. cum humor frigidus in corpore collectus eliquatur a calore, & expellitur ad cutem, etiam fit frigidus sudor. In acutis magnus est calor, qui si non possit calefacere materiam, tum indicium hoc est, ingentem esse humorum copiam, aut natuum calorem non extendi ad calefactionem corporis partium. In acutis ergo sudor frigidus fere mortem denunciat, licet e toto corpore profluat. Cum vero febris mitior est, tum facultas nondum consumpta forte progressu temporis hos humores coquere poterit: morietur æger, nam fere extinctus est calor natuus. Si ab copia, morietur rursus, antequam coquere morbum possit. Morbus etiam salubris ob temporis tractum, fieri potest insanabilis, nam multi possunt fieri errores. Longe facilius ergo acutus occidit, in quo sudor frigidus apparebit. Si calor

calor febrilis potuit frigidum & pituitosum liquare, quomodo frigidus esse poterit ille sudor? Resp. Calor potest aliquando haecenus calefacere, ut liquet, non tamen calorem imprimere, ut calidus prodeat sudor. Ita solis calor potest liquefacere glaciē, nō autē eam aquam ad tactū calidam reddere. Non enumerat omnes species, quas tamen intelligere possumus ex iis quas hic posuit. Sudorem circa caput syncopen significare, ait Gal. Et si frigidus circa caput exeat, tum non tantum syncopen fore, sed iam etiam incipere significat, Gale. teste, valde perniciosam syncopen, si circa pectus aut pedes, non semper malus. Particularis circa caput in primis perniciosus, quod experientia constat, nam in acutis rarissime euadūt. Harum partium sudor cū reliquæ non sudant, indicat molestiam cordis, in qua prompte sic sudant, nam omnium fere viscerum affectiones, cito & primo in facie apparent, quæ fere nihil est, quam indurata quædam cutis. Natura mala & bona mittit, cum ergo cor affectum est, tum sicut sanitatis tempore plus spirituum sanguinis, humorum ad superiora mittebat, etiam nūc mittit mala, & sic exprimuntur per cutim, quæ circa istas partes hærent, & fit sudor. hic autem cum indicet cor valde affectum esse, intelligimus iam fere actum esse de homine, præsertim in a-

Sudor circa caput quid indicet.

Prognosticum 30.

Videtur hoc nō esse Hippocratis caput, etiam Galeno teste. Tum quoque sunt mali] Sed hoc nō erat necessum repetere. Milii instar.] Nec hoc debebat repetiisse, siue guttas magnas, vel paruas habeat, circa caput semper malus. Miliaris sudor est, qui habet granula bullulæque instar granorum milii, vel cuius guttulæ flauescunt instar milii. Prior tamen videtur melior expositio qui cum magnis guttis diffluentibus prodeunt, sunt boni si per totum corpus effluant. Per phlegmonem hic intelligimus quamlibet incensionem, non inflammationem tantum a sanguine factam. Fiunt ergo ob vehementem æstum aut ob exsolutam retentricem.

Sudores qui boni.

Prognosticum 31.

Transit nunc ad considerationem pectoris: hypochondria viscera præcipua continent, quæ in morbis considerantur. Possimus multa indicia sanitatis & mortis colligere ex hypochondriis, nisi suffocentur, aut alias ægri cito intereant, semper in hypochondriis indicia occurrunt. Male conuertitur præcordiorum situs, quia præcordia sunt septum transuersum, & *σπύρες* vocant, quia hæc pars læsa statim inducit deliria. Vide lib. de locis affectis, reliquæ partes non inducunt deliria; sicut *σπύρες*. Conferre hæc pars videtur plurimū ratiocinationi, nam hæc læsa mox læditur ratiocinatio, nam per nervos sextæ coniugationis, coniūgitur cerebro. Septum transuersum præcordia & *σπύρες* sæpe idē sunt. Hypochondria quidā ilia vertunt, quæ sunt partes ad latera vicinæ ossi ilii, quibus cingimur, nō ergo hypochondria. Hypochondria alias eam partē, quæ sub costis mēdosis, alias ut hic, quicquid in hypochondriis continetur. Est spatium de vno latere vsque ad alterum] i. quod est septo transuerso, vsque ad vmbilicum, cum contentis visceribus, in dextro hepar, in medio ventriculus, in sinistro lien. i. cum nullo dolore afficitur. Nos vno verbo dicere possumus ea hypochondria esse saluberrima, quæ naturaliter habentibus sint similia. 2. est molle. 3. est æquale. æqualia hic non secundum vnam tantum qualitatem intelligi debent, sed quæ naturalem eandemque affectionem habent, in caliditate, indolentia, gracilitate, intentione, tum illa pars naturaliter habet. Molle cum nihil renititur tactui, & non est tensum. Æquale, quod æqualem habeat altitudinem, & cum nullus apparet tumor, dolor indicat causam præter naturam adesse, quæ sit vel intemperies, aut soluat continentiam, inæquale est, cum aliquid præter naturam adest, alterum attollens, alterum deprimens, nisi forte secundum naturam aliquando, altera pars sit pectoris longior, alia breuior. Si hæc conditiones adsint in acuto laborante, magnam habet ad sanitatem spem; nam in his visceribus fit coctio. i. quod est inflammatum,] Tum erit dolor. 2. Si doleat.] Nondū inflammatum sit, ob intemperiem magnam, aut copiam humorum, & flatuum, qui pariunt solutionem vnitatis, quæ duplex est, qualitatis & quantitatis. 3. Si absque dolore sit extentum, sint flatus & humores intendentes, non tamen, ut dolorem faciant; nec enim omnem intensionem dolor sequitur. 4. malum est etiam hypochondrium, si inæqualiter dispositæ partes dextræ, in sinistra tantum lien laborat. Si in vna parte semper molle, in altera durum, in vna parte doleat, in alia non; etiam dicitur inæquale esse hypochondrium: æquale est i. cum ad visum nulla est inæqualitas. 2. cum ad tactum æqualiter molles sunt partes dextræ & sinistra. 3. cum nullus percipitur dolor in nulla parte: ita si vna pars frigeat, altera caleat, non est æquale hypochondrium: in hypochondrio est officina totius coctionis, & morbi coquantur a facultate,

Hypochondria quæ consideratio utilis.

Hypochondria que continēas.

Hypochondria bene habentium conditiones.

Dolor quid indicet in his partibus.

Doloris pluris sunt cause.

Vnitatis solutio duplex.

Tumor in dextro hypochondrio periculosior.

quæ maxime viget in hypochondriis. His ergo male habentibus, æger in acutis præsertim non potest non in magno periculo esse. Dextræ partes cõtentæ ob mobilitatem visceris, maius malum indicant, nam diutius officio lienis carere possumus, quam hepatis, licet neutro, tempore multo carere possimus.

5

Prognosticum 32.

Pulsatio in hypochondriis quid indicet. *Ελπίς*, id est, expectare oportet, nam mala non recte speramus, sed potius timemus. Pulsatio indicat: vel per *δέρουσον* perturbationem intelligere videtur, qua non tantum æger, sed etiam Medicus turbatur sæpe, id est, periculosam aliquam affectionem, tali pulsatione or-
Oculorum observatio. tam, quæ & ægros & Medicos turbet. Delirium.] Nam septo transverso cerebrum facile cõtensit. Prompte igitur ab ipso laborante & pulsato delirium infertur. Inspiciendi ergo oculi an celeriter moueantur. Dixit pulsationem talem vel perturbationem vel delirium significare; nunc vero exactius determinat, docetq; quando delirium, quando item sola perturbatio futura sit. Sumitur vero hæc determinatio ab oculorum motu. Et supra dictum est, oculorum musculos in primis cerebri affectiones sentire. Cerebrum vero septo transverso, ori ventriculi, aliisque nervosis membris cõtensit. si sunt valde instabiles, erit deliriũ; si naturaliter habeantur, tantũ erit turbatio. Quidã palpitationem per pulsationẽ intellexerunt, alii motum arteriarum in hypochondrio positũ. Arteriæ omnes habent spacium, in quo dilatentur & constringantur. Hoc spacium si occupetur ab humore aut tumore aliquo, tum percipitur motus, qui alias non percipiebatur, & sentitur in qualibet inflammatione carnosã; nam in superficie cutis, non sentitur, quia ibi non est arteria, fit maxime quando pus generatur tũ enim cum materia calefit, admodum inflatur etiam spacium illud in quo arteria moveri cõsuevit, interceptur aut angustius redditur: talis ergo pulsatio (pulsatio fit in hypochondriis, ob motum arteriæ magnæ, spinam perreptantis) in hypochondrio indicat magnam inflammationem, aut distentionem partium illarum, vicinæ igitur partes, vt iecur, ventriculus, perturbantur, i. in periculosam affectionem incidunt, aut promte delirium infertur. Turbari corpus totum potest sine delirio, & delirium etiam esse absque magna turbatione; ob incensionem sanguinis in arteriis, etiam inflammatur cerebrum, & delirium fit magnum. Potest pulsus ab ægris & Medicis percipi. Arteria inflammata magna, inflammantur omnes eius rami, aliquando sentitur in biliosis talis pulsus paulo commotis, præsertim si sit ventriculus vacuus. Turbatio fit ob morbi vehementiam, oculi instabiles sunt, oculorum motiones non tantum hæc in re, sed in aliis morbis omnibus, in quibus delirii suspicio est, exactissime nos observare conuenit, cum membranæ cerebri sunt inflammatae, & punguntur a vaporibus mordacibus, statim communicant affectum oculis cerebro vicinis, & cito illi hoc sentiunt: ergo turbatio non tantum in partibus iam inferioribus consistit, sed ascendit ad superiores, est ergo delirium non simplex, sed graue. Furor est insania sine febris proprie, ideo vehementer delirare Gal. hic significare ait. Maniæ nomine trifariam vitur Hippo. 1. Delirium denotat in quo furiantur, sicut in phreneticis. 2. Desipientiam quamlibet cum febris & sine febris, licet non sit vehemens, vel sit etiam vehemens, oriturq; a flaua bile vsta, quæ in cerebro continetur. 3. significat etiam mite melancholicum delirium. Vide lib. 6. Aphorif. 2 1. Hic significat vehementem desipientiam ob spiritum natium calefactum & sanguinem in arteriis, & ad caput sublatum, quod significat vehemens delirium; potest etiam indicare mitius deliriũ. Spiritus vitales & arteriarum sanguis admodum sunt affecti in tali pulsatione & delirio.

45

Prognosticum 33.

Pulsatio in hypochondriis cur fiat. Oedema dolens. Pulsatio fit ob motum arteriæ magnæ spinam perreptantis. Nunc aliud vicium declarat. *φλεγμονή*: non tumor a sanguine est, sed incensio absque tumore hic est. Oedema idem apud Hippoc. quod tumor quilibet frigidus (oedema solet Hippocrates omnem præter naturam tumorem appellare. Recentiores vero Medici eum tantummodo tumorem ita vocant, qui dolore vacat, & prementi digito cedit: quem vero tumorem recentiores Medici inflammationem vocant, eum Hippocrates oedema durum ac dolens appellat, Gal. teste) plerumque non dolet, proprie si sumatur, sed fere calidus tantum. Oedema dolens est phlegmone, seu tumor a sanguine natus. Durum fit tribus modis, siccitate, repletionem, congelationem, non ob siccitatem nec congelationem, ergo ob repletionem. Pessimum] nam in hypochondrio viscera multa continentur, lactes, arteria & vena magna. Si omnes hæc partes sunt inflammatae & tumefactæ, periculum est maximum; si pars tantum, tum vel dextra vel sinistra est inflammata, & comparatione harum lien cum sic minus principale membrum, minus est periculi si laboret, quam si hepar laboret: hoc enim grauius affecto, vix paucis diebus vivere potest

55

potest animal. Inflammationes in liene fientes, fiunt a sanguine crassiore & frigidiore, ideoque morbus minus est acutus, quam si in hepate fiat: si etiã hepatis inflammatur, vniuersus sanguis in corpore inflammatur. Liene laborãte sæpe per annum superstes manet adhuc animalis sanguis, qui continetur in liene, influit ex hepate & potest inflammari, postquam ex hepate iam egressus est. Quando citra acutum morbum inflammatur liens, sæpe curari potest, & fere semper. Dolens.] Non meminit doloris, videtur autem intelligere inflammationem hypochondrii in parte interna, nam si in externa parte esset, rubra esset. Inflammationes sinistri lateris dicuntur periculosiores esse, quam dextri, vt in pleuritide, quia sunt valde vicinæ cordi, & ideo hoc facile inflammatur: ergo & lienis inflammatio debebat periculosior, aut æque periculosa esse, atq; hepatis. Responso. Intelligunt eas, quæ sunt intra thoracem sinistri lateris: liens autem extra thoracem est, ergo & eius inflammatio, non periculosior est, quam sit hepatis etiã extra thoracem existentis. Si altera pars inflammatur,] i. viscera ibi contenta. Per œdemata hypochondrii intelligit Gal. viscerum tumorem in hypochondrio contentorum, nam si musculos aut cutim etiã cum musculis intelligamus tantum, tum hoc non ita periculosum est, pars enim nec est princeps, vel nobilis. Si pars altera sit inflammata tantum, fieri potest, vt euadat; facilius tamen euadet, si sinistra, quam si dextra sit inflammata.

*Inflammati
o lienis cõ
tra morbum
acutum.*

*Oedemata
hypochon-
driorum.*

Prognosticum 34.

Acutus morbus non tam diu manere poterit, donec coquatur, si ab initio sit inflammatio, siue dolens œdema in hypochondriis. Hunc locum non simpliciter, sed cum limitatione accipiendum Gal. monet. Si scilicet interna graniter afficiantur, aut inflammentur, vt est iecur, ventriculus, liens, peritonæum, initio morbi, tum cito securam mortem: Si enim solum musculi inflammentur, vix eorum inflammatio eam inferre poterit, nisi admodum insignis ea sit, aut magna virium debilitas adsit, aut Medicus male curet, vel ipsemet æger erratum aliquid quod committat.

Prognosticum 35.

Si febris habeat, non decreseat, sed persistat, & continue eum vexet. Tumorum præter naturam aliqui 1. resolutione insensibili. 2. coctione, cum in pus vertuntur. 3. transmutatio-
ne ex vno in alium locum. 4. induratione finiuntur, cum in scirrhum vertuntur. Ergo etiã
inflammationes hypochondrii sic finiuntur aliquo ex his quatuor modis. Si non sit vehemens,
resoluetur, aut magnus in acuto non resoluetur, aut in flatum vertetur: nam acutum radiu nequit susti-
nere æger, donec resoluetur, vt. n. resoluetur multo tempore oportet est. Non resideat.] Vni solutio-
nis species, quia totus humor finiatur per resolutionem, quod forte per febrem non magnam acci-
dit, vt pars saltim resoluetur, si vere resolueretur, et proportione minueretur. Minor fit tumor,
cum tenuioribus partibus resolutis crassæ manet, & sic fit scirrhus. Si non sit mutatio in scirrhum,
quod his verbis innuit, *καὶ τὸ οὐ δὴμα μὴ καὶ τὸ σκίρρον*, & febris maneat, tum pus generabitur. Si
enim sanguis præter naturam in aliquam cavitatem effundatur, suppuratur, vid. lib. 6. Apho-
ris. 20. (Omnis tumor præter naturam curatur, si humor a quo fuerat generatus, disiciatur.
Si hoc non fiat, si ipsi humores aliquanto temporis spatio in loco, vbi tumorem generarunt,
cunctentur; tum per qualitatem futura est mutatio interdum ad putredinem, vt in cadauere,
cum nihil ad concoctionem natura molitur: interdum vero cum scilicet vires valent, in pus mu-
tatio fiet. Recte ergo additur, nisi desistat œdema, cum enim interea discutitur, suppuratio
non fit) quo vacuato liberabitur æger; quod non fiet, nisi febris non sit magna. Sensus est, si
tam diu duret, non fiet scirrhus, iam enim exspirassent tenuiores partes, restat ergo alio trans-
feratur, vel pus fiat. Tumores cum febre durantes mediocri ad 20. dies, non sunt valde calidi;
ideoque vix ante 20. incipiunt suppurari, nam qui sunt in ipso pectore in loco magis calido, non
ante 14. diem suppurantur. Si autem hi vix 14. quomodo illi qui sunt in frigidioribus locis,
tam cito suppurari possent? Si resoluerentur intra hoc tempus, imminuerentur, si in pus ver-
teretur, etiã aliquid discuteretur. Hominis ætas fere quinque partes habet, inter quas vna
καὶ βεσημιόων, qui sequuntur *ἡλικίαν*. Sunt illi qui iam incipiunt decrescere, & faciunt omnia
opera iuuenum, sed imbecillius, ab anno 36. vsq; ad 49. sunt *καὶ βεσημιόωντες*, qui iam descen-
dunt. *καὶ βεσημι*, non est consisto, sed subsisto, id est, non nihil decreasco.

*Tumorã
præter natu-
ram a qua-
druplex
solutio.
Cuius ma-
gnus tu-
mor in a-
cutis non re-
soluatur.
Scirrhus
qui gene-
retur.*

Prognosticum 36.

Aliam rationem solutionis tumorum adfert, nempe transpositionem ad alium locum, per fluxum natium. *καὶ ἔργα ὠφέλει*, &c.] Præsertim in hepate, aut lienis inflammatione. Sed hoc fit in 1. periodo dierum decretoriorum, i. in primo septenario, plerisque sanguis erumpit primis septem diebus, paucis nono & vndecimo, paucissimis decimoquarto; nam si diutius duret, non possumus separare fluxum e naribus: nam in inflammatione extra venas in car-

*Tumorã
solutio per
transposi-
tionem.*

Sanguinis fluxus per nares qui prævideri possit. nes effluit, & cum iis infigitur, tum difficilis eius est reditus in venas, vt in caput possit ascendere: debet ergo fieri antequam sit impactus, nam post septimum admodum raro fit. Vide Progn. lib. 3. Prog. 11. quibus hoc est futurum, incipiunt dolere capite, & oculi obtenebrantur: nam natura sanguinem versus caput transfert, quem cum natura nequit ferre, vacuat per nares. *Capitis dolor.*] Repente obortus in decretorio die, &c. indicant naturam pellere sanguinem ex affecto loco versus caput. Dolor fit ob distensionem membranarum. Caligo oculorum ob vaporum crassitiem in oculos. Intelligimus, si pridie æger nihil habuerit in capite mali, & ista in decretorio fiant, naturam tentare crifim per nares. Galenus ait in aliis haberi exemplaribus in primis periodis, non singulari numero. in primis periodis, i. in primis duobus quaternariis, intelligere nos oportebit.

Prognosticum 37.

Cur caput hic doleat. Oculorū caligo. His qui sunt.] (Docet ab ætate quando sanguinis fluxū prædicere debeamus) Infra vigorem] tum. n. (nam hac ætate Gal. inquit, sanguinis plurimū adest, facultas item valentior, & calor copiosior, quam in aliis existit) sanguis abundat, & plus ebullit, & vires magis vigēt, quam in aliis. Post non admodum vtilem talem solutionem per fluxum sanguinis sperabimus, sicut in iuuenili ob causam dictam.

Prognosticum 38.

Tumorū duo genera in acutis esse possunt. Quaedam Oedemata minus periculosa. Materia scirrhusa. Oedemata quādo sint dura. Alius tumor durus & dolens, alius mollis & non dolens. Hunc iuniores Medici proprie appellāt Oedema, quia possunt esse cum acuto morbo: nunc agit de iis qui non adeo calidi sunt, & quid faciant in acutis, cum in hypochondrio, & parte inferiore apparent aliquantulo. Tardius finiunt & calidus minus periculosi. (talī tumor diutius durat, quia frigidior est, nam calore coctio fit, minore autem cum periculo est, quia dolore vacat, & vires non exsoluit) graues & molesti sunt magis. Oedema proprie sumptum est a flatu, aut a pituita, aquosa præsertim, cum sunt a flatu, non valde periculosa sunt, nisi sint symptomata. Crassior pituita efficit scirrhum, sicut etiam melancholicus succus. Aquosa pituita nō facit febrem, deinde non vertitur in pus, hic autem loquitur de tali tumore, qui post 60. diem suppuratur. Intelligimus ergo Oedema non purum hoc loco, sed quod constet e pituitoso sanguine. Tumores frigidi, non tamē sine sanguine, sed a sanguine pituitosiore, tales humores non sunt duri, nisi tensum quid sit, & quod in partem cauam influxit, vt vesicam eam tendat. Sic enim tympanite durities fit in cauis non in aliis; sic aquosus non facit duritiem, si sit per partes sparsus, sed tantum humor crassior id facit. dolor in his tumoribus fit ob tensionem, quia partes a se inuicem abscedunt, quod in molli substantia non fit, tales ergo sunt sine dolore, & tales cedunt prementi digito. Duo significant, tardum iudicium, & periculum non magnum: nam vires non exsoluunt propter dolorem qui non est coniunctus, cum natura ob visus sensum male afficitur, sicut in duris molestisq; Oedematis, in morbis acutis, sanguis & spiritus eo defluunt, & cor quasi spiritibus orbatum relinquuntur. vel hinc igitur quam Oedemata præsertim in acutis periculosa sint, videre licet. Etiam febres non adeo malignas habent hi tumores, quæ prostertere solent naturam: cum duris autem coniungitur vehemens dolor, qui prosternit vires.

Prognosticum 39.

Hinc patet per hypochondria Hippoc. intellixisse partes eas quæ subiacent tantum nothis costis vsque ad vmbilicum, nam quæ sunt sub ipsis, vocat hic reliquas ventris partes, &c. Si expectanda est suppuratio, ergo Oedema non est simplex. Tale namque suppurari nunquam potest. Si febris interea ceslet, tum humor ita frige factus est, vt non sit spes suppurationis, & si alias vacuetur, etiam non suppurabitur: cum autem febris adest, & non minuitur tumor, tum suppurabitur. non negat posse etiam citius suppurari, sed inquit ad summum 60. die incipient talia oedemata, si prius nō inceperint, cum supra Prog. 35. de oedematis calidioribus ageret, nisi febris desineret, a die 20. fore suppurationem eorum dixit. Nunc autem de frigidioribus agens, sexagesimum diem eorum suppurationis limitem posuit. Iam alia etiam inter hæc media incidunt qui quadragesimum diem alium terminum suppurationis habentia, pro vt plus vel minus calidi aut frigidi participant, tardius suppurantur, quia sunt frigidi, nam pars minima sanguinis est, qui ob humoris frigiditatem, & aquositatem difficulter suppurari potest. Non solum vero oedemata qui in hypochondriis fatigant, si tam diu durent suppuratione ait, sed etiā ea quæ in reliquo ventre sunt. Hinc autem colligitur etiam hypochondria esse quasdam ventris partes, quod si 60. die non incipiat suppurari, nequidem suppurationis

tionis spes est. Sanabitur æger vel per suppurationem, quæ 60. die si non incipiat, frustra sup- *Pus qualis*
puratur, vel per vacuationem. Pus est humor quidam medius inter vere concoctum, & vere *humor sit.*
putridum.

5 *Prognosticum 40.*

Hic per conclusionem quandam repetit, quæ de calidis & frigidis dixerat: hic dicit si
magnus sit, supra vero qui totum præcordium hypochondrium occupat: etiam tumores mol-
les sæpe interitum adferunt, sed tardius & minus frequenter, quam alii.

10 *Prognosticum 41.*

Dixerat eandem esse rationem reliquarum ventris partium: poterat ergo quis cogitare
etiam in reliquis partibus ita suppurari tumores. Sed reliquæ partes ventris minus calidæ sunt,
15 & fere frigidior sanguis eo fluit. *ἀπόστασις*, tumor qui in pus cõuersus, foueam sub cute para-
uit, & partes a sese separauit. Hic pro tumore sumitur, licet fouea nulla adsit, & partes nondum
sint extensæ. Partes sub vmbilico sunt in loco frigido, ergo in iis suppuratio vix fit, i. tardius &
rarius, sanguis etiã ad calidiores partes fluit, non facile ad artus extremos; tales ergo tumores
in istis partibus minus suppurantur quam in thorace, quia sanguis minus calidus est, & etiam
20 ipse locus.

Prognosticum 42.

Sanguis sub vmbilico tardius in pus vertitur, & et ibi raro per sanguinis fluxum soluitur
25 talis tumor; sed in superioribus partibus existens, vt in hypochondriis facilius per sanguinis
fluxum soluitur. In superioribus,] i. in tumoribus fientibus supra vmbilicum: non tantum
tumor inspiciedus, sed an sanguinis fluxu aut suppuratione solui possit: & si suppuratione pos-
sit, qualis nam ea sit futura.

30 *Prognosticum 43.*

Quomodo & quales sint tumores qui suppurantur, videndum: aliquando foras absces- *Abscessus*
sus vergit aperta cute, alii intro rumpuntur, alii intro & extra. Si foras tendens, i. sit paruus, in *optimi no-*
acutum tendat, & valde foras vergat, optimum est: nam vitiosi humores debent a nobilibus *ta.*
35 excedere foras, si sint parui. 2. bonum est, nam non magna pars debilitatur & exteditur. 3. mul-
tum foras vergens in acutum tendentes, indicat hoc robur facultatis; foras tumorem expel-
lentis, nam natura valida est humorem foras protrudens, & humor ipse calidus est & tenuis,
alias nõ ita in altũ tolleretur. Vide lib. 6. Aphorif. quia autem calidus est, efficit morbum bre-
uiorem. Magnæ, latæ, & planæ, &c. sunt pessimæ suppurationes inter eas quæ foras vergunt,
40 nam non sunt ita malæ, vt eæ quæ introrsum rumpuntur. Tumor magnus indicat magnam *Tumor*
causam, & multos vitiosos humores. Lata indicat frigidiorẽ & magis pituitosam materiam, *magnus*
quæ non prompte cedat naturæ, aut forte etiam naturæ debilitatem. *quid indi-*
cat.

45 *Prognosticum 44.*

Nullus est bonus] nam ruptio fit in partes multo nobiliores, & deinde medicamentum
iis commode adhiberi nequit, sicut externis, i. ex iis tumoribus, qui intro rumpuntur, tũ enim
pus ingreditur in cavitatem ventris, vbi copiosius collectum est; cum exitum non habeat,
ascendunt vapores putridi ad cor, & multa mala pariũt si intra peritonæum sit pus collectum.
50 Pus & sanguinem aliquãdo per media ossa transponit natura, cum licet nos ignoremus viam.
Si pus per intestina descendat, ea abradet, si vero in ieiuno & tenuioribus quid puris sit, tum id
alimonix diductionem vitiat, atque in ventriculo coctionem debilitat, & dysenteria fit; si in
ventriculum influat, corrumpuntur cibi, qui cum eo miscentur. Siue ergo pus seruetur in vē-
tre, vel intestina ingrediatur, semper nocebit multum. Optima] id est, minus mala, sine do-
55 lore scil. cutis. 1. cum in musculis ventris, & in cute nihil mali est, id est, cum sic ad interiora
rumpitur, vt nihil relinquat mali in musculis, quod tactu percipiemus, & ex colore. nam si sit
mutatus in eo loco, vitiatã caro sub cute est. Pessimum est, cum intro & foras rumpitur, id est, *Pessima*
quando rupta est interior & exterior pars: sic enim geminatur malum, nam nec sedem, nec *suppura-*
velut initium refectionis vllum natura obtinuit reparandis ruptis, quo tanquam solo firmio- *tio.*
ra iaciat fundamenta repletionis; nam caro noua generari nequit ab exteriorẽ cute, aut inte-

riore quæ est perforata, non ergo regenerabitur, quia deest fundamentum: vlcus ergo non sanescet, & perpetua sanies generabitur. Communicat] id est, non relinquit viciu in cute, vide 41. lib. 6. Aphorif. vbi dicit pus aliquando non apparere ob crassitiem loci aut puris. Argilla debet imponi loco suspecto, & quo loco citius siccescit, ibi pus in profundo continetur. Tale pus cum intro illabitur, sæpe rigorem adfert. Si sciremus subesse pus, forte secare possemus, alias quis secaret?

Prognosticum 45.

Puris optimi nota quatuor.

Puris causa efficiens.

Pus quomodo generetur.

Situs cur albescat. Cur quaedam putrescentia non albescant.

Carnium verus color cur non appareat. Lien cur nigrior sit.

Notas quatuor boni puris tradit. 1. candidum. 2. æquale. 3. leue. 4. vt non foeteat. Habet tamen semper aliquid foetoris. Pus est quiddam non omnino expers putredinis, cum sanguis per locum inflammatum dispersus est, & iam extra sua vasa positus est, non multo tempore suam temperiem, quam intra vasa habebat, seruare potest. Vide Aphorif. 20. lib. 6. mutatur igitur, aut etiam putrescit sicut fere alia omnia alieno in loco vehementius calefiunt. Cum igitur natiuus calor multum a sua temperie recessit, velut in cadauere, sanguis putrescit: cum vero aliquid adhuc roboris obtinet, permista quædam commutatio de causa naturali & præternaturali efficitur. Causa enim naturalis concoquit, præternaturalis putrefacit. Ac vtra magis harum exuperat, per eam necessario signa coloris, odoris & consistentiæ accedunt; ergo non simpliciter a solo calore natiuo generatum, sed habuit comitem alienum ac putridum. Materia concepit principium putredinis, antequam a natiuo alteraretur, ergo adest odor aliquis foetidus. Omnia enim putrida sunt si quæ natura sua non sunt foetida, nec per admittionem foetidæ rei, cum foeteant ea, certe putrescunt. Cum ergo sanguis non foeteat sua natura, cum foetet, putrescit, quod minimum foetet, fit si calor natiuus maxime vicerit in generando pure. Natiuus calor cum agit in sanguinem semiuiciatum, & cum non potest ob viciu contractum integre mutare, confert ei qualitates eas, vt quasi fiat simile ei alimêto, a quo pars nutriebatur. Æquale.] Non sit alia pars crassa, alia subtilis, hoc enim imperfectam coctionem arguit, debet æqualiter tenue esse, non vna parte rubrum altera non, vna foetens, altera nõ, &c. tunc natiuus omnibus dominatur partibus. æqualiter leue] nõ sit asperum, sic enim non integre dominatur. Album.] Nam debet similitudinem habere eius alimenti a quo partes nutriuntur, aluntur autẽ partes alimento albo: indicat absolute natiui caloris dominium in hac materia, & alienum calorem parum egisse. Si nigrum, natiuus non potuit mutare vel ob imbecillitatem aut materiæ malitiam: si asperum, tum non profus dominatur natiuus, est ergo malum, non tamen pessimum adhuc. candidum & inæquale, bonum est sed non optimum, quia vna conditione decessit ab optimo, & sic in cæteris. Quæritur quomodo albedo in pure generetur, nam pus in iecoris carne & in renibus generatur candidissimum, cum tamen hæ partes non sint albæ, sed vna quæq; pars assimilât sibi alimentum; iuuenum animalium carnes sunt albiore, nam seniorum sunt nigriore. Caro hepatis & renum non est candida, & venæ quæ in his partibus sunt, non possunt pus efficere, sed fit a carne hepatis, debebat ergo esse rubrum pus in istis partibus. Cum quid putrescit fit album vt videmus in situ, dasi grau vnd schimlich ist. Pus laudabile multo candidius est semine cum tamen semen generetur a glandibus albissimis, non ergo videtur color semper respondere parti mutati. Coctio præcipue fit a neruosis partibus seu spermaticis, cumq; hæ partes mutant alimentum (vis alteratrix in ventriculo & iecore molitur concoctionem, mutans alimentum in iecore quidem ad sanguinem, in ventriculo vero ad idoneum sanguini humorem) efficiunt id album, vt eo nutriti possint secundum Medicos: situs seu caries etiam albescit, & velut capillamenta super rebus apparent, vt videmus etiam in atramento, videtur ergo a putredine fieri ista albedo. Situs albescit, quia multus aër recipitur & miscetur & quasi congelantur cum vapore. Multa putrida etiam non albescunt, vt situs, quia aër non sic cum iis permiscetur: quædam putrida potius nigrescunt, vt poma putrida, pyra, &c. bilis putrida etiam non albescit. quoties humor aptus nutrire partes corporis, a natiuo aut simili ei alteratus est necessario candescit; si alteretur ab alieno, induit formas valde diuersas, seu colores, prout multũ discedit, aut parum a natiuo, albescit. nam omnes corporis nostri partes albæ sunt magis & minus, si substantiam consideremus, & de partibus spermaticis nemo dubitat; sed de carnibus etiam nõ est dubium, nam caro secta in laminas tenues, apparet alba si sit abluta. nam quod abluitur, non pertinet ad substantiam carniũ, est perinde ac si quis linteum intingat in aquam rubram. Verus carnis color nõ apparet ob humorem admistum, caro iecoris & lienis etiam albescit, lien nigriore sanguine nutritur, ideo nigrior est, & pus quod in liene erit, non erit tam album: cor & iecur etiam candicant, quod patet cum cocta sunt, non tamen albescunt vt caro musculorum; non ergo pus album tantum est, quia a spermaticis alteretur sanguis inflammatus, nam in quibusdam musculis generatur multum pus, & non possumus dicere fieri a partibus spermaticis & fibrosis;

sis, fit ergo a calore natiuo cuicumq; parti concesso. Pus ergo non fit album & bonum ratio- *Albedinis*
 ne spermaticarum tantum partium, sed etiam caloris natiui. tale pus bonum est, indicatur *in pure*
 enim id alteratum esse a natiuo aut qui ei non dissimilis admodum est; alias non album fuis- *causa effi-*
 set, quæ pars alimenti in vulnere conuersa est in carnem, & mutata a solo natiuo, altera quæ *ciens.*
 5 suppuratur ab utroq; calore: omnis sanguis, antequam partem nutriat fit albus, quia est altera- *Cur san-*
 tus a calore natiuo partium. Sic etiam sanguis ad vbera fluens, cum in lac vertitur, fit albus, *guis partē*
 quæ certe albedo a solo natiuo calore in sanguinem agente, eidem inducitur, &c. Si color *nutriens*
 non fit natiuus, tū sanguinem non ita in album conuertit, & ille non nutrire sic poterit. Si caro *albescat.*
 10 mamillarum esset non alba, tum lac generaretur album a calore natiuo, quamquam fortasse
 minus fieret album.

EXPLICATIONES IN LIB. II.
 PROGNOSTICORVM
 HIPPOCRATIS:

Auctore

THOMA ERASTO D. MEDICO.

Prognosticum 1.

30 **S**ECAMVS opus in libros, & certas partes, vt commodius citare testimonia possimus. Par-
 ticula δ, indicat cohærere ista cum superioribus. Hydrops dictus ab aqua, quia vna speci-
 es eius totam ventris cavitatem aqua replet. Tympanites nothus hydrops, quia nunquam est
 sine aqua, licet plus sit flatuum, quam aquæ. Ascites autem plus aquæ quam flatus habet. Terti-
 35 a species est tumor vniuersi corporis, excitatus ab humore albo instar lactis. duæ priores fe-
 re tantum ventrem & partes inferiores occupant, superiores autem tabescunt. Anasarca au-
 tem fere totum corpus æqualiter occupant, ideoq; omnes intumescunt. Omnes fere mo-
 riuntur, qui ex acuto morbo incipiunt laborare hydrope, quando incipit a parte vacua, &c.
 non fit, nisi hepar sit per consensum affectum; nunquam omnino hydrops generatur, nisi san-
 guificationis officium intercidat. Sicuti autem ventriculi coctio magis minúscite læditur,
 40 ita etiam in hepate accidit. Aliquando enim hepar per se proprio affectu, aliquando per con-
 sensum aliarum partium afficitur, vt probum sanguinem non amplius generare possit. Cum
 tamen proprio laborat affectu, multo magis impeditur sanguificatio, quam si per aliarum par-
 tium laborantium consensum afficiatur: ita enim non potest hydrops fieri, afficitur aliquan- *Hepar bi-*
 45 patitur. Consentit aliis quia sunt vicinæ, aut quia magnis venis, neruis, arteriis quasi colligan- *fariam af-*
 tur hæ partes, quæ alias non adeo sibi sint vicinæ. Sic autem iecur per magnas venas copula- *fici potest.*
 tur lieni, ventriculo, & intestinis. Sic quoque os ventriculi cerebro consentit eadem de cau-
 sa, & contra facile etiam cordi, quia vicinum ei est; iecori etiam ventriculus consentit facile,
 quia multas & magnas ab eo venas accipit, eiq; vicinus est. cum affectus aliarum partium re-
 50 cipit hepar, dicitur adhuc fieri, & si nondum hepatis sit firmiter impressus, curabilis est; sin au-
 tem in ipso hepate sit hydrops, vix curabitur. Duæ species hydropis solent post acutos gene- *Partes ina-*
 rari. i. cum afficiuntur partes inanes, id est, lumborum; vt sunt intestinum ieiunum, lactes & *nes hoc lo-*
 intestina tenuiora. Vocat enim partes inanes, quæcunq; inter extremam thoracis costam, & *co.*
 femoris ossa habentur. Nam inanis videtur omnis talis sedes, si eam cum supernis infernisq;
 55 partibus, vtriusq; osseis conferas, & omnis talis flaccida habetur, nisi cibo & potu fuerit quis
 repletus, quas cingimus sunt inanes ab ossibus. Lumbi dicuntur ob musculos duos vtrin-
 vnum, qui sic vocati sunt. Mali.] Nam non tollunt febrim, &c. morbus qui superuenit alte-
 ri, atque eum non tollit, est malus: si iam etiam dolorem inferat, adhuc multo peior, & morta-
 lis est. Plurimi.] Videtur igitur velle, aliquos non ab his partibus oriri, sed hoc non vult: o-
 mnis hydrops ex acuto generatus fit, quia hepar aut primo affectu est, aut partes vacuæ, quæ

sunt a costa vltima vsq; ad os illi. In anteriore parte regio hæc fere est sub vmbilico: in his partibus sunt tenuia intestina, lactes, mesenterium, renes. Vult ergo post acutū fieri hydropem, vna aliqua aut pluribus hisce partibus inflammatis, cum scilicet earundem inflammatio hepatis communicatur, aut debilitato ipso hepate primario aliquo affectu.

Prognosticum 2.

Signa hydropis per consensum nanium partium. Proprium signum talia hydro- pis. Diarrhœa cur in tali hydrope fiat.

Tradit signa horum hydropum. Pedes fiunt œdematosi, est incertum signum, nam etiam sine hydrope fit, quādo hepar est affectum. Fluor diuturnus,] Hoc est proprium signum inflammatarum vicinarum partium; nam his inflammatis debilitatur hepar. In omnibus dictis partibus inflammatis venæ debiles fiunt, per quas iecur ad se trahit alimentum. non igitur seruire amplius possunt visceri ad diductionem, neq; manet in ieiuno, tenuioribusque intestinis alimentum: nam cum ab eo tamquam debilia grauatur, statim id omne deorsum pellunt, & non potest attrahere aut retinere sanguinem. 1. fit ergo fluor, i. debilitatio hepatis, retinere sanguinem non potest ob inflammationem vicinarum. 2. obstructio ab inflammatione facta, ob quam cibi distribui nequeunt. 3. ciborum corruptio & plurima bilis generatio ob inflammationem perpetuo expultricem stimulantem. 4. Humorū toto e corpore propter has partes inflammatas & doloris confluxio ad has partes. his etiam inflammantes fiunt obstructions. 2. non potest ergo humor distribui, ergo in intestina effunditur. 3. ob hanc inflammationem etiam vicinæ inflammantur, & corrumpuntur cibi, & fit plurimum bilis arrodens, fit ergo fluxus perpetuus, & venter non detumescit, quia nihil educitur aquæ ibi collectæ, illa enim aqua non est in intestinis. 4. quia propter dolorem illarum partium, omnis generis humores toto e corpore confluunt & istum fluxum pariunt.

Prognosticum 3.

Partium actiones quando laedantur.

Cupiditas scilicet tussendi, &c. Actio partis lædi nequit, nisi instrumentum quo perficitur actio, lædatur: sanguificatio ergo non lædetur, nisi lædatur instrumentū, quo sanguis perficitur. Nunc tradit signa hydropis profecti primo ab hepate, seu ob hepatis proprium affectum. Tussunt, quia iecoris moles incumbens *ταῖς φρεσίν*, angustiam in pulmone facit non dissimilem admodum ei, quæ fit ob defluentem e capite materiam, vt magis cupiant tussire quam tussiant; nam irritantur tantum, & desunt experientia in dispositionis exquisitiorem notitiam ducti & sentientes, quam temere quid se per tussim reiecturos sperant postea, nihil enim expuunt, nisi aliquantulum serosi tenuisq; humoris, qui cuiusdam sudoris instar e vasis sanguinem continentibus in asperam arteriam quasi expressus fuit. Vide aphorif. 35. lib. 6. item. 47. lib. 7. hic non loquitur de ea, de qua in aphorismis. 1. ob externam causam, & de fluxionem in asperam arteriam fit tussis, & tum nihil est mali. 2. ab ipsomet hydrope statim ab initio. 3. quia hydropis materia recipitur per meatus in pulmones, aut fit ob extinctum calorem hepatis, & est *ὀρυζήνυμα* hydropis: hic loquitur de ea quæ est cum hydrope. Signa pathognomonica & *ὀυβὸν πεύκων* differunt. Sunt etiā quædam critica, tussis de qua in aphorismis loquitur est, ex assidentibus: non enim in omni hydrope est, & malitiam eius indicat. Hic signum est pathognomonicum. vide cap. 6. & 7. lib. 5. de locis affectis, cum inflammatur hepar, tum comprimit diaphragma, si partes gibbæ, vel simæ tenditur deorsum, & quia alligatum est fibris, secum trahit septum transversum, & sentitur sensus peregrinus: insurgit ergo expultrix, vt eiiciat, quia autem nihil inuenit, fit tussis inanis. Tales cum sæpe tussunt, tandem desunt, licet irritentur. Hoc modo in ventriculo fit singultus & vomitus, cum quid molestum percipit. Sic omnes partes aliena ad se depellunt. Sic in thorace cum aliquid impedit respirationem, tum insurgit, & vult expellere, at hic nihil potest, quia nihil est in aspera arteria, quod eiici possit. Et pedes intumescunt.] Quartum signum, quod tamen non proprie hunc hydropem indicat, nam etiam in hydrope apparet, sicut in præcedente prognostico vidimus. fit hic tumor ob sanguinem aquosum, qui a natura eo detruditur, ideo fere semper primo pedes tument. Venter non deiicit.] In superiore hydrope diarrhœa perpetua erat, quæ nec tumorem aut dolorem tollebat: hic vero dicit ventrem siccum esse: alimentum enim in lactibus, & tenuioribus intestinis, quæ nihil adhuc passa sunt, sicut in priore hydrope diutius retinetur. Cum enim firma sint, eo non grauantur, vt in priore, &c. nihilq; nisi dura & ad necessitatem,] i. difficulter deiiciunt, cum se ipsum venter cogit comprimendo intestina, aut clysteribus adhibitis. 1. in causa est absentia causarum illarum, quas diximus in altero esse hydrope. Videntur tamen eadem causæ etiam in hoc hydrope valere, extrema forte excepta. cum enim hepar sensum hebetatum habeat, non poterunt ad hoc propter ipsius dolorem, qui idcirco magnus esse nequit, e toto corpore humores fluere, sicut in altero vidimus. 2. humiditas ob

tas ob quam excrementa facilius exeunt, dimittitur in locum vacuum inter peritonæum & intestina. Si enim aqua in intestinis contineretur, non tantum venter intumesceret. Secto igitur peritonæo, aqua effluit intestinis non vulneratis, videlicet ob hanc inflammationem hepar omnem exugit humiditatem, ergo excrementa manent dura. at hæc ratio etiam in altero vase 5 lere debebat. Dolor qui propter inflammationem fit, facit diarrhœam, hepar autem non sentit malum, licet sit inflammatum, nisi distendatur membrana, cui inuolutum hepar est, non enim sentitur aliquis dolor ponderis. Si inflammatio multum durauerit, & hepar debilitauerit, etiam sequetur fluxus ventris tandem. hinc aiunt Medici cum inflammatione iecoris, plerumque fluxum alui coniunctum esse. Extra hydropem semper merum, in hydrope autem illa 10 humiditas sæpe alio pellitur. Vide lib. 2. cap. 7. Celsi, ubi exponitur, &c. Oedemata.] Postremum signum hydropis ab hepate nati, aliquando in toto ventre, modo in hac vel illa parte (vniuersa fere cutis intumescit hic, nam pituitoso nutritur sanguine, &c. in primis tum pedes intumescunt, qui longissime calidis a partibus absunt, postea subrepat accidens, illud circa ventrem omnem) & modo apparent, modo non: dum comprimitur manu, fit fouea, & postea 15 ea resurgit tumor si sit œdematosus, si a flatu non cedit digitis, aut saltem non relinquitur fouea, sic dicitur subsidere, & rursum tolli, vel oriuntur tales humores, & postea sua sponte iterum abeunt, & interdum fit sæpius. Ab initio tantum hoc fit: cum enim hydrops est confirmatus, non amplius discedunt tales tumores. Hoc signum in altero hydrope non apparet, venter enim ibi nunquam fit minor, in hoc desinunt humore vacuato, alioue misso.

Hepar quando dolorem sentiat.

Pituitoso tumoris nota.

Prognosticum 4.

Nihil habet commune cum antedictis; potest tamen fortasse continuari, ut dicamus in hydrope etiam refrigerari caput, sed in hoc secundo libro nullum seruat ordinem: nunc transit 25 ad alia indicia in corpore apparentia. Vide 48. lib. 4. Aphorif. & lib. 7. Aphorif. 1. Hic clarius loquitur quam in aphorismis. Rigor in ardentibus sæpe bonus, &c. in rigore etiam latera & cutis vniuersi corporis frigida est, in chronicis quibus hieme præsertim senes aliquando affligantur, non est mirum extremas corporis partes refrigerari. Carnosæ enim haud sunt, & procul a visceribus absunt. Si autem talia in acutis fiant cum periculum adest, ut quidem in aphorismis expositum fuit, indicatur ignem esse circa cor, qui sic sinat latera frigere; alia autem inflammatione 30 circa cor, spiritus, instar cucurbitulæ, & sanguinem eo pertrahit. Relinquantur ergo exteriores frigida, quæ indicant grauissimum morbum circa cor esse. 2. ob debilitatem naturæ caloris non potest extendi ad extremas partes, frigent ergo. Cum ergo his duobus modis tantum frigeant extremæ, internis non frigentibus valde malum est, maxime si caput sit frigidum, in quod tam multæ arteriæ & venæ ingrediuntur. Oportet enim extremam contractionem spiritus & sanguinis, aut debilitatem caloris adesse, si etiam ipsum caput refrigerari 35 debeat: nam propter hæc vasa postremo demum refrigerari debebant; nam in quolibet affectu ideo facies facile rubescit, &c.

Cur sæpe externa frigeant, et interna videntur.

Prognosticum 5.

Nunc docet quæ sit optima corporis constitutio in acutis morbis: quæ sit pessima in acutis conditio docuit; iam huic optimam opponit, in qua scilicet corpus æque calidum, & æque molle, licet enim in ardentissimis febribus forte sit æque calidum, non tamen est æque molle. 45 Calidum est magis in acutis, quam alias. Molle erit, cum nulla in parte est inflammatio, aut a flatu tensio. tensio potest esse a materia distendente indicans, crudos adesse humores, qui attenuentur a febrili calore. Potest etiam tensio esse a minima siccitate quæ est pessima in acutis: indicium.

Tensionis causa & indicium.

Prognosticum 6.

Deinde hoc etiam bonum (Morbi vis cum facultatibus conferenda semper erit, si modo in præsagiendo falli nolimus. Cum enim facultates morbo sunt valentiores, & error nullus committitur; tum æger certo curabitur, contra fiet, si morbi maior sit vis quam facultatum. Sicut autem onera ferentes, ab iisque grauati vix mouentur, at si onus leuius est, facile mouentur; ita etiam in facultate animalis res habet. Cum enim valida est, corporis onus fert facile, si 55 vero debilis, ab eo grauatur, & difficulter corporis partes subleuat) si facile de loco in locum verti possit æger, tunc enim est facultas motrix valida, & muscoli funguntur officio. Sic etiam si quis facile surgat, animalis facultas est quæ fert, corpus autem quod fertur, robusta igitur est. ideo hominem dixerunt ex φέρωντος καὶ φερομένης constare. Spiritus & calor insitus bene habet, cum æger facile mouetur,

Prognosticum 7.

Si totum corpus difficilius moueatur, cum hoc est periculosius quibusdam aliis signis supra dictis. Ista grauitas tū fere percipitur, cum æger cupit ambulare, aut etiam cubans, crura alio transferre. Similiter etiam cum manibus quid capere aut dimittere vult. Item in ceruice & spina ea percipitur, dum corporis habitum secundum eas partes commutare tentat: vel sic explicabimus, periculosum hoc est nisi a peculiari ægritudine existente in his partibus fiat, sed ratione acuti morbi accidat: nam si propter proprium membri affectum accidat, non periculosum est. facultas motrix non amplius recte habet: nam non potest obire suam actionem, ergo vel spiritus sunt imminuti, & calor defecit, ergo etiam vitalis, & animalis facultas laborant. In Italia quidam visus est bene habere, quod ad reliqua attinet, pedes mouere non poterat, & tum mox altero die mortuus est, & vrinæ sub vesperâ pessimæ erant. Animalis facultas est quasi superædificata vitali & naturali: iis ergo læsis, non potest animalis bene habere. Cor intra se gaudere & irasci facit, &c. extra se pulsum: ita quælibet pars princeps aliquid intra se, & extra se aliquid operatur. Si pulsus & custodia natiui caloris non habeant recte & nullus peculiaris sit affectus in corde, indicatur nobis facultatem vitalem collabi. Sic de cæteris, &c.

Cordis a-
ctio intra
& extra

Prognosticum 8.

Si præter grauitatem corporis.] Tradidit prius indicium languentis motricis a qua musculi mouentur: nūc addit alterius facultatis, quæ extinguitur, propria indicia. Liuescere namque signum est calorem innatum extingui, qui emanat e corde, idcirco non simpliciter dicit, liuiditatem grauitati partium accedentem, mortem indicare, sed continuo, & sine vlla cunctatione, propterea quod vtriusque facultatis intermorientis signa iam appareant, etiam digiti liueant, præsertim manuum, tum mors est propinqua. Vide quæ dicta sunt de facie liuida. liuor in cute in acutis apparens, fit ob extinctionem natiui caloris qui custoditur ab influente cordis, si ergo extinguatur in membris externis, cor est affectum, ideoq; salutis nulla spes adest. non enim tantum minuitur natiuus, sed extinguitur. In superioribus colligimus naturalem & vitalem male habere ob male affectam animale; hic autem videmus vitalem collapsam esse. Si Melancholicus succus cum pituita inferius eiiciatur cum excrementis, sunt etiam liuida, & sæpe in crisi vtiliter vacuantur talia: nos autem de eo liuore qui in digitis & vnguib; apparet, loquimur, cum præsertim nulla est suspicio, ob contusionem factam, aut humorem, qui ibi sub cuticula hæreat, fieri. In morituri entibus sæpe apparet liuor talis, quia re-
tentrix finit effluere sanguinem eo, i. ad cutim, qui refrigeratus sub cute liuescit, vocant maculas mortis vulgo. Vngues sunt pellucidi, ergo facile demonstrant nobis calorem subiectum. In febricitantibus cum spiritus & sanguis versus cor contrahuntur, talis liuor ibi apparet. Si citra frigus externum fiat, extinguitur calor cordis, qui non sufficit pro fouendo natiuo calore, cuiuslibet parti concessio. Cor author vitæ affectum est, ergo mors expectanda est.

Liuor in
acutis
quid signi-
ficet.

Liuor talis
cur in mo-
rituri entibus appa-
reat.
Febricitan-
tibus vngues cur li-
uescant.

Prognosticum 9.

Videtur hoc mirabile, cum nigredo sit indicium perfectæ extinctionis non tantum inchoatæ, vt liuor. Pars in acutis nigrescit, vel quia materia in eam decumbit, vel quia emoritur. Si fiat ob materiæ decubitus, aliudq; signum salutare adfuerit, non erit periculum: contra, si hæc absint, & pars emoriatur, &c. Si sint nigri, videndum quomodo reliqua signa habeant: nam si bene, sciendum naturam eo mittere viciosos humores, quorum decubitus extinguat calorem in istis partibus. Sæpe accidit in venenatis morbis, vt ob robur naturæ ad extimas partes materia detrudatur, & extinguat ibi partis calorem, internæ autem retinent suum calorem, & non patiuntur materiam retrocedere. Si tantum liuescant, non indicatur decubitus humorum in istas partes, sed extinctio caloris. nigredo hoc etiam indicare potest, adeoq; ipsissimam mortem, non autem tum, quando reliqua signa bona sunt, tunc enim decubitus viciosi humoris in eas partes euocantur, & spes est, naturam critiche per abscessum eo detru-
dere viciosos humores. nigredo autem absq; signis criticis peior est ipso liuore, citra omnem controuersiam. Liuor nō potest esse signum bonum, aut criseos, vt nigredo, melior ergo ipso est. Liuor indicat non materiam decubuisse aliquam, alias pars intumisset, & extingueretur calor eius, & ægri lenius haberent: deinde non possent vngues vel digiti tantam humorum copiam in se recipere sicut tota manus, aut aliud membrum. Vide 8. Problemat. i. cur rigentes liuescant, nam frigus indicat eius rigoris causam esse.

Cur digiti
in acutis
sæpe nigro-
scant.

Nigredo
qua fit ma-
la.
Liuor cur
nequeat
esse bonum
signum.

Prognosticum 10.

Retractionem harum partium videtur intelligere, cum contrahuntur testes, quod fit, quia spiritus & sanguis vasorum maxime arteriarum detrahuntur ad cor, sequuntur ergo & va-
 5 sa, & ipsum pudendum. In omni enim vehemente affectu cordis, ad cor contrahuntur spi-
 ritus & sanguis, ideoque tum rigor etiam fit. Cum igitur eo confluunt, tum valde cor affectum
 est, quod non potest non magnū esse malum. Alii veram conuulsionē testium & pudendi in-
 telligunt, ac tum labores & dolores indicari. Possunt conuelli, habent enim musculos: Con-
 uulsio enim est deprauatio motus animalis, qui nō perficitur absq; musculis, & vbi animalis
 10 motus non est, ne quidem eius motus deprauatio esse potest. Conuelluntur testes ob muscu-
 los cremasteres, suspensorios, qui sint vasis spermaticis inuoluti. Habet etiam pudendum
 vtrinque musculos binos, facientes ad erectionem, & expressionem humoris, qui est in virga.
 Nulla pars corporis citius conuellitur testibus, nisi aliquæ partes sint valde debiliores.
 nam omnes fere muscoli habent contrarios, quos fratres vocant, alius enim digitum claudit,
 15 eius frater oppositus, distendit. Soli autem muscoli testium & pudendi non habent opposi-
 tos, vt cum contrahuntur, non habent oppositos, a quibus laxentur, sed laxantur tantum gra-
 uitate pudendi. Facile igitur leui de causa hi conuelluntur, nam in aliis partibus alter opposi-
 tus musculus obstitit, ne conuellantur, nisi admodum violenta sit conuulsio. Cum ergo per
 20 acutos morbos conuelluntur, indicium naturam grauer laborare, hosq; labores primo has
 partes sentire, & paulo post futurum, vt etiam reliquæ partes conuellantur, quod sine dolore
 fieri nequit, indicant periculum mortis; nam non tantum cor, sed etiam cerebrum est affe-
 ctum. Harum conuulsio est initium conuulsionis futuræ in aliis partibus. Possimus hoc co-
 gnoscere ab adstantibus, nam nunquam inspicimus testes, præsertim in adultioribus.

Testiū & vasorum contractio in acutis.

Motus animalis in strumelia.

25

Prognosticum 11.

Si quis dormiat mane in tertiam diei partem, &c.] Proponit tres somni species, e quibus
 de euentu morbi in acutis iudicamus, in sequente proponit quartam & pessimam. Quicquid
 somnum inducit, facit hoc, quia spiritus reddit quietos & immobiles, & quod hoc nō potest,
 30 non adfert somnum, quicquid reddit spiritus inquietos, vigiliam facit. Diurnus si fiat mane
 ante meridiem, est adhuc vtcunque tolerabilis, si fiat post meridiem, peior est. Somnus no-
 cturnus est optimus. probatur epilogistice, quia fiunt hæc secundum naturam & consuetudi-
 nem, non igitur mala sunt. 1. frigus pellit intro spiritus animales noctu, adimit ergo contra-
 ctionem caloris, & reddit quietum. 2. adiuuant tenebræ, in quibus non cupimus videre. 3.
 35 quies, nam per tenebras nemo libenter ambulat, quiescēdo ergo facilius obrepit. 4. per diem
 fatigati, spiritus multos consumimus, ergo reliqui se recipiunt ad fomitem, vt ibi aucti suf-
 ficiant operationibus alterius diei. 5. vespere etiam liberalius cænamus ob labores, ascendunt
 ergo vapores ligantes spiritus. 6. plurimum ad hoc facit ipsa consuetudo. Ob has causas ergo
 nocturnus somnus est bonus, & ob similes. Interdiu contra habent omnia. Calor exagitat spi-
 40 ritus, & lux, & motus, & reliqua magis turbant. Si tum post prandium quiescamus, etiam fa-
 cile obdormiemus, nō tamen ita quiete vt noctu, propter calorem & lucem diei, vt maxime
 aliud nihil esset. In primis autem consuetudo hic obseruanda. vide libr. 2. de victus rat. in acut.
 textu 43. Si velimus dormire interdiu, minus nocebit, si mane hoc fiat. Tertia diei pars con-
 tinet fere 5. horas vsque ad 10. hoc tempore. Hic enim continuatur cum nocturno, non ergo
 45 profusus malus; si fiat a prandio, malus est. 1. ob lucem non quiete dormimus. 2. quia magna
 est inquietudo & strepitus interdiu. 3. non sunt profundi somni. 4. quia contracto calore
 clauduntur pori corporis, qui debent esse aperti, vt excrementa vacuentur. pinguescunt er-
 go qui interdiu dormiunt. nam excrementa si benigna sunt, & exhalare nequeant, partibus
 agglutinantur: si vero maligni sint humores & vapores, qui exhalare nequeunt, necessum est
 50 eos corrumpi, & multos varioq; morbos (prout videlicet corrupti fuerint) gigni, &c. 5. Effi-
 cit coctionem inæqualem, nam modo in interioribus partibus calor, modo in exterioribus
 est. sequitur ergo dissimilitudo in humoribus. 6. Motus caloris introrsum & extrorsum sem-
 per quid mali adfert. Cum enim contrahitur & exporrigitur, quasi frangitur calor. 7. diur-
 nus augeat catarrhos, quia fere sedentes dormiunt, & inæqualiter fit coctio ciborum. Vide Æ-
 55 ginetam libr. 1. cap. 97. Si quis adsuetus sit, cum diurnus, non ita nocet, ideo consuetis conce-
 dit Hippo. Et Celsus libr. 2. cap. 4. præsertim siccioribus, vt corpus humectetur, & non eua-
 cuetur in summo æstu. Cum sit matutino tempore, tum alimenta sunt cocta, & adiuuat vi-
 ciosorum humorum coctionem, quia nō sunt integre cocti, præsertim vero iuuat ægros, qui
 per noctem dormire nequierunt, donec auroræ tempore aër frigidior fieret, &c. quod natu-
 ræ dissimile est, malum est, quia naturæ quādam turbationem indicat. Si mane dormiat in

*Quid se-
mnum in-
ducatur.*

*Somnus di-
urnus cur-
minus bo-
nus.*

tertia diei parte, minus malum est, non tamē prorsus omni vicio caret. boni somni tantum Epilogisticam rationem adfert.

Prognosticum 12.

Si non potest dormire, spiritus sint exsiccati, & excalfacti valde mobiles, ergo delirabit, nisi hoc accidat ob dolorem. Si sine dolore fiat, cum sint excalfacti & exsiccati, omnino delirium sequetur in ægrotantibus & aliis. ita qui sani habent mobiles spiritus, semifatui sunt, & quam primum leuiter incipiunt ægrotare, valde delirant.

Prognosticum 13.

Hic non multum difficultatis. Alui excrementa naturalia sunt recrementa alimenti sumpti, & in ventriculo cocti. Hepar per venas mesaraicas exsugit ex intestinis quicquid est utile, eo modo, sicut trahit magnes ferrum, at quod relinquitur in intestinis, est recrementum alui, de quo agitur. Si bona sint.] A consistentia, qualitate & tempore, quo deiectiones excernuntur, dignotionem facit optimæ deiectionis, in sequentibus etiam alias quasdam conditiones adiiciet, &c. venter inferior sanus est. 1. Molle, non debet omnino durum esse vt lapis, nec adeo humidum, vt diffluet humidum, non tamen nimis, omne tam est molle quantum humiditatis habet. 2. Debet molle esse, vt sit consistens, est ergo inter liquidum, & durum molle medium. Cohærentia additur, vt limitet mollitiem. Celsus dicit, vt sint figurata consistentia propria figura. Cohærens,] i. æquale: nam crassum & humidum numquam inter se cohærebunt. In ægrotis sæpe aliæ sunt partes crassæ, aliæ aqueæ. Non tamen contraria deiectionis mox inferiorem ventrem contra naturam habere indicat: sæpe enim ex hepate & liene quid in eum influit, quod non tantum odorem & colorem sed etiam consistentiam excrementorum immutat, licet ipse venter inferior bene habeat. Hoc idem illabens efficere potest etiam, vt non seruetur consuetum deiectionis tempus. Optima ergo deiectionis non tantum inferiorem ventrem bene habere indicat, sed nihil etiam dictis e visceribus, in eum decumbere, &c. quod vero excrementum præter naturam habet, aliquando male affectum, aliquando materiam aliunde in eum decumbere indicat. 3. Debent exire solito tempore.] Nam natura valente, seruat suam periodum in omnibus rebus, & venter sic facit officium, sicut certo tempore comeditur cibus & coquitur, ita deiicitur excrementum. Argumentum, naturam a morbo non oppressam si periodus seruetur. Inferiorem ventrem qui sub thorace est intelligit. 1. caput. 2. thorax. 3. venter: intelligit hic in ventriculo & intestinis recte fieri coctionem. 4. Respondeant quantitati assumpti alimenti, non debent pauciora, aut plura excrementa esse, quam ferat cibus ingestus. Sunt tamen cibi ex quibus perparum excrementi generatur, omnia enim fere in alimentum conuertuntur, sed ex oleribus fere tantum quantum ingerit, quia parum habent boni succi. In acutis autem fere optimi succi cibos offerimus: pauca ergo debent excrementa esse, & hæc de excrementis primæ coctionis. Alias flaua bilis & atra etiam miscentur cum primæ coctionis excrementis, quæ debent recte misceri, & indicatur etiam secundæ coctionis excrementa bene habere. quicquid etiam vitiosum est in toto corpore, sæpe cum excrementis critice eiicitur, & tum excrementa non possunt istas condiciones habere. Loquitur de iis quæ æger per totum morbitractum excernit. Si aliter habeant, morbus valde affligit naturam, alias naturalis facultas intestinorum, ventriculi & hepatis, non admodum læditur. Molle non liquidum aut durum. Tertius venter valet, nam sic alterat cibos, sicut sanitatis tempore, quod non a facere posset, si multum laboraret.

Tres ventres apud Medicos.

Oleramentum excrementorum in se habet.

Prognosticum 14.

Inter liquida minus mala deiectio erit, quæ exit sine stridore. Deiectio fit liquida, quia diductio ex ventriculo ad hepar non est facta, vel quia de iecore aut liene in ventriculum quid influxit. Hoc vero interdum vtiliter fit, cum scilicet sine stridore, & pedetentim deiectio illa fit: interdum vero male, cum symptomatice, quid crudi eiicitur, nullaque fit diductio, &c. liquidum fit quia alimentum relinquitur in intestinis non distributum per venas, aut quia alius humor eo descendit, non distribuitur ob obstructionem, aut quia hepar non attrahit: si ob effusionem in intestina humoris mali fit liquidum, non nocet. Stridor indicat permistum multum flatum, magna ergo turbatio adest. Non frequenter,] i. magna copia, nam facit vt ob copiam animo linquamur, & crebra surrectione defatigemur, & nimium etiam vigilemus. Etiam mali humoris eiectioni crebræ vigilia & defatigatio accidunt, quanto magis ergo istud fiet, si quid etiam boni deiiciatur in crebris illis deiectionibus, & vires collabuntur, febrisque deterior

Alui excrementa cur sæpe liquidiora sint.

Alimenti distributio nem quid impediatur.

Stridor quid indicet.

deterior fit. In somno etiam felicius coctiones fiunt; per vigilias ergo morbus non coquatur ita bene. Si liquida per iusta interualla exeant, valida est expulsiō, quæ potest expectare iustum interuallum, & excrementum non adeo est acre, vt ante tempus ad sui expulsionem virtutem irriter. vide quæ alibi de stranguria dicta sunt, quæ cum his conferri hoc loco debent.

5 Si crebro deiciantur alui excrementa, fit vel vicio intestinorum, ob debilitatem ac dolorem eorum, aut ipsius excrementi. Intestinorum, cum vel parum tolerare nequeunt; excrementi, quod sua acrimonia semper vellicat, & intestina abradit, velut in dysenteria fit. Crebra & pauca deiectio, si non aliter, saltem ob surrectionem crebram nocet. Si multum crebro deiciatur, licet malum id sit, quod deicitur, tum animi deliquium inducitur, multoq; citius si cum

Crebra & pauca deiectio qui nocet. Caloris natui subiectum.

10 malis etiam quid boni vacuetur. Vide Aphorismum lib. 6. aphorif. 27. In omni tali vacuatione effluunt spiritus multi, & simul vacuantur, influens autem calor qui in spiritu velut subiecto inest, & totus morbus difficilius coquitur.

Prognosticum 15.

15 Hæc verba nempe conuenire debere excrementa assumptis, &c. non videtur necessaria esse, cum idem sit prius dictum, tantum modo ponit numerum deiectionum, quod etiam Galenus improbat. Censet enim optimam deiectionem esse, si more solito & consueto fiat, ideoque superuacanea verba illa, bis aut ter die, noctu semel, &c. quæ non sunt eadem apud omnes. Quidam moderate & ordinate edunt & bibunt, fere semel in die, qui plus, bis, qui sine ordine, etiam sine vilo ordine deiciunt. Deiectio maior, mane debet esse potissimum, nam vespere liberalius edimus, & conficitur cibus, interdum excrementa descendunt ob motum & rariius excernuntur: inter dormiendum non, & licet descendant, tum non sentimus, ergo cum plus edimus, plus colligitur, & irritatio non ita sentitur, ideo maior est matutina

Deiectio matutina cur maior sit.

25 excretio.

Prognosticum 16.

30 Quod interuallis istis exit subaudi crassiora.] Naturalis cruda coctio semper incrassatur, vt in externis etiam patet, pyra dura, cocta molliora sunt, ergo falsum hoc est. Item ex pane, carne, &c. chylus fit, nec ita crassus vt ingesta. Omnia fiunt humidiora non ob coctionem, sed mistionem humiditatis. nam si pomum posset sine accessione humiditatis coqui, non fieret mollius & tenuius. In coctione semper aliquid exhalat, & incrassatur, quod coquitur. Cui ergo natura morbi causam concoquit, quæ est crassa aliquando & terrea, permiscet humorẽ, vt

35 æquabilem faciat, & cum hoc facit, concoquere dicitur. Status non potest esse, nisi vires consentent. quantum coquitur causa morbi, tantum de liquiditate excrementorum decedit.

Prognosticum 17.

40 Significat bilem in hepate tantam & talem generari, quantum oportet, nullamque obstructionem adesse, sicut in ictericis, si sit sub flauum excrementum: si qua conditio ex enumeratis desit, non amplius optimum est excrementum. Accipit hunc colorem e flauæ bilis permissione. Vide 5. lib. de vsu part. cap. 4. Flaua bilis nullam partem alit, succus autem melancholicus, adhuc utilis esse potest: non igitur statim eiicitur, quod post coctionem in liene

Cur excrementa non atra, sicut flaua bile, tingantur.

45 relinquitur, per intestina eiicitur. Bilis statim eiicitur in duodenum intestinũ sub piloro. Vescicula autem nutritur a sanguine, qui cum bile permixtus est. In intestinis & ventriculo mucosus quidam generatur, sicut e naribus fluit, vt sit armamentarium intestinorũ, quæ admodum sensibilia sunt, & facile absq; isto mucosæ læderentur ab acris cibis. Propter hunc autem mucum tarde admodum descendunt excrementa, nisi bilis vellicans intestina, cogeret ea deorsum eiicere excrementum. Fiunt ergo subfulua excrementa naturaliter habentia, si bilis maior sit copia, fit valde tinctum & omnino flauum excrementum, si nulla sit flaua bilis obstructis meatibus, vt in ictericis fiunt alba canum instar, sunt enim reliquæ eius quod album est.

Bilis in corpore utilitas.

50 Tales longe tardius excernunt, quam sint soliti alias, cum bilis in intestina infunderetur. Ictericus vix quarto die deiciunt, cum alias quotidie soliti essent deicere, nihil enim stimulat intestina & irritat; etiam non nihil nigricant excrementa naturalia, nam etiam aliquid succi melancholici ipsis accedit. Quicquid sua natura non foetet, incipiat aut foetere absq; aliis foetide rei admistione, tum certo putrescit: cibi ergo cum non foeteant, pateat autem omnia excrementa aliquantulum putrescere, sterces non est simpliciter coctum a calore natiuo, sed quantum potuit, non enim est materia nobis congruens, alias nostri pars fieri posset, aliquantulum ergo putrescit, & quæ valde foetent supra modum communem putrescunt. Animalia vehe-

Ictericus cur tardius deiciant.

Excrementa valde foetentia quid indicent.

menter sicca non valde foetentia abiiciunt, putredo enim & foetor maxime in humidis se exerit. Animalia valde foetida, excrementa sæpe bene olentia deiiciunt, quia excrementa debent esse contraria & aduersa iis, a quibus excernuntur. Sic Martis sterco nobis bene olet, male Martibus, nostra autem suibus & aliis grata sunt: cum cibi nobis assimilari per omnia nequeunt, nec recipiant apparatus naturalem, accipiunt aliquid malignitatis; cum ergo in intestinis, quæ sunt calida, illic diu continentur, non mirum si putrescant, &c.

Excrementa quorundam animalium cur boni sint odoris.

Prognosticum 18.

Loquitur de rotundis lumbricis hoc loco, si exeant cum bonis excrementis, cum ad 10
crifin tendit morbus, bonum est: si ab initio, aut in augmento exeant fit ob malignitatem in corpore existentem a qua fugantur: cum autem superato morbo exeunt, tum natura omnia noxia depellere solet. Vide 26. aphorif. lib. 3. Tria vermium genera, vide lib. 5. de generat. animalium apud Aristotelem. E pituita adhærente intestino, cum coquitur a calore, fit vermis ille quem latum vocant. vide libr. 4. de morbis Hippoc. in fine vocant tineam & teneam, quia 15
fit tenuis & latus instar fasciæ. Generantur vermes omnes e putredine aut ex aliis animalibus. vide c. 19. lib. 5. de generatione animalium. Vide finem libri de formatione foetus Gal. Generantur a putrido calore, qui partes aptas tandem viuificat. 1. omnes vermes ab initio morbi prodeunt, prodeunt quia aliquid maligni adest. 2. in febre pestilen. etiam malum: indicat enim maximam putredinem. 3. si per superiora exeant, quæ sunt mobiliore partes, etiã malum. 4. in incremento si exeant viui, minus malum, quam si mortui, tum enim hoc fit, quan- 20
do a summa putredine occiduntur, nam a calore natiuo non occiduntur, viui indicant magnam putredinem, quam fugiant, immo tantam, vt ea sint occisi. Si per inferiora sub crifeos tempus exeant, bonum est, est enim suspicio non ob malitiam, sed naturam pellentem exire. Numquam sunt simpliciter boni, melius tamẽ est eos deorsum a natura, quam sursum pel- 25
li. sunt enim præter naturam. Alterorum duorum lumbricorum exitus nihil admodum significant nobis nisi quod Ascarides indicant putredinem in extremitate intestini esse.

Vermes unde generantur.

Ascarides quid indicent.

Prognosticum 19.

Conclusio de bonis excrementis, si etiam accedit hæc ventris qualitas ad bona excrementa, prorsus nihil erit hic mali, venter non debet esse distentus, & non sit emaciatu & consumptus. Mollis opponitur intento ac repleto, corporatus vero absupto. Vide 35. aphorif. lib. 2. vbi posterioris partis causa exponitur, & eius expositionem. habeat venter tumorem, i. ganositate, & tum sit mollis, i. non multum renitatur tactui, 30

Prognosticum 20.

Quæ sint laudabilia per acutos, docuit. Inter ea autem alia optima, alia minus bona, nulla tamen mala: iam tradit quæ mala sint excrementa. Sunt indicia coctionis fruentis in ventriculo & intestinis, per accidens ergo aliarum partium tantum indicant affectiones, per se autem ventriculi & intestinorum, & mesenterii, & aliquo modo summarum partium hepatis, propter flauam bilem, quæ permiscetur, quatenus aliquid per venas infunditur in intestina etiam per accidens fere totius corporis affectus indicant. Non ergo simpliciter credendum excrementis, vt certissimis signis. semper, i. nisi valde mala sint, valde album, valde viride. Ma- 40
lum est inquit *ἄλγε χροπέειν*, i. qui non semel atque iterum egerit, sed continue egerit. Aquosa cruditate aut obstructionem significant. adest magna feri copia, & calor natiuus non misceat serum hoc cum humoribus. In obstructione tantum penetrat aquosa pars, & retinetur quod crassius est, in acuto peribit æger, antequam crudi humores coquatur. Albicans, i. sicut album esse potest, nam si nihil admisceatur, sunt alba excrementa, quod chylus non potuit at- 50
trahi, & ab hepate in sanguinem conuerti. Si album, i. nihil subrubi habeat sterco, malum est: nam 1. ob ingestos cibos albos talia sunt, & tamen nihil est mali, vt si lac, olera, &c. ingesta sunt, totam coctionem nõ optime peractam esse indicatur. 2. ob obstructionem mearum, per quos bilis in intestina effunditur. 3. cum nulla obstructio est, sed bilis ob aliam causam alio se confert, vt in inflammatione hepatis. Significatur ergo, aut obstructionem, aut alicuius partis inflammationem adeste. *χλωρόν*.] Duo significat apud Græcos hæc vox, & nullum Latini nomen vtramq; significationem exprimit simul, pallidum & viride significat. Pallidum ob permissionem flauæ bilis, quæ si sit vsta, viriditatem efficit. Adest ergo flaua bilis multa & vsta. Oportet autem valde talem esse, & tum demum incrementum magnum huius humoris adest. Bilis aquosa præsertim permista cum excrementis efficit ea pallida. Color flauus cum

Quomodo alui excrementa corporis affectus indicent.

Excrementa aquosa valde quid indicent.

Alba excrementa quid portendant.

cum vritur fit croceus, cum autem ei quid nigri permistum est, & vritur, fit viridis. Viriditas etiam a frigore fit, nam est quasi accessus ad nigrum, quod fit a calido & frigido. quod a frigido fit, longo tempore fit, & in acutis non potest tanta frigiditas esse, vt inde fit nata frigiditas; prouenit ergo a iam dicta in acutis. Spumosum (vide lib. 7. aphorif.) excrementum etiam malum, vide quid spuma fit lib. 7. aphorif. 34. a vehemente motu, vt quidem videmus in externis rebus, veluti cum venti maris fluctus hinc inde mouent & agitat, & a calore magno fit spuma: a calore vt in rebus bullientibus, nam calor attenuas partes aqueas, facit eas euaporare, & in aërem conuerti. In Epilepticis ob vehementem thoracis motum spuma est. Indican-
 10 fit ob magnam perturbationem; nam calor colliquat partes, & inter se agitat, sicut fere inter ebulliendum accidit. Rubrum excrementum fit a bile rubra, quæ est tenuissima pars sanguinis, iam conuerti fere in bilem; differt a sanguine, quod concrefcit, hæc autem pars non concrefcit. Superat ergo eum in acuto hic tumor tam calidus, cum rubent, quod non bonum est in acutis.

Spuma cur in Epilepticis videatur. Bilem rubra quid.

15

Prognosticum 21.

Haftenus de simplicibus malis: nunc de his quæ plures conditiones malas habent, i. de compositis. Duo genera videtur hic depingere, paucum album: lenta & exigua deiectio, a
 20 modica fit consumptione, alias etiam ciborum lentorem efficit. Et viscidum.] Deinde paucum viscidum, subuiride & læue, quicquid e corpore excernitur, læue redditur, quia vel æqualem habet cōcoctionem, vt nulla eius pars naturæ alterationem subterfugerit, aut quia propter vehementem consumptionem nulla pars materiæ mansit, quæ nõ fuerit passa. Sicut ergo quod salubre est, salubrius redditur cum æquale est, ita etiam quicquid malum deterius
 25 efficitur, si simul æquale existat. Talis enim æqualitas vel naturæ elaborationem, vel morbi affligentis malitiam indicat, prout cum aliis bonis aut malis signis coniuncta est. Differunt autem hæc duo, ratione maioris & minoris, nam excrementum paucum glutinosum & candidum fit a calore non valde maligno, quod autem est *προχλωρόν καὶ λεῖον*, fit tale ob maiorem calorem, aut quia pinguedo vetustior & velut semiputris existit. Subuiride autem vehementis consumptionis indicium est: hæc deteriora prioribus, paucum & viscosum ob colli-
 30 quationem, nam calor eliquans tale efficit, si esset multum, a cibis prouenire poterat. Si fit album, pinguedo eliquatur. Si subuiride, tum vel solida & vetusta pinguedo, vel carnes eliquantur, aut etiam accedit putredo: si æquale, adhuc deterius erit, nam æqualitas alias offendit dominium natiui caloris in excrementa: cum autem pugna est inter vtrumque calorem,
 35 fit inæqualitas. Cum vero vitiosa & simul æqualia, iam prorsus dominatur calor præter naturam, nam si inæqualia essent, narius adhuc saltem aliquid ageret.

Prognosticum 22.

40 Licet sæpe appareat eliquatio, non tamen semper moriuntur, licet periculose ægrotent. Nigrum] Nigra deiectio a sincera bile tingitur: Liuida vero cum modica modice permiscetur. Pessima autem deiectio est cum pinguedo ab innato calore consumitur. Graueolentia vero putredinis indicium est, &c. Hæc Gal. Fit 1. ob permissionem succi nigri, vt est melancholicus, atra bilis, sanguinis, vide lib. 4. Aphorif. 21. Atra bilis est melancholicus succus vstus,
 45 & iam acidus redditus, vt terram fermentare possit, de quo etiam muscæ non gustant. Si hic succus fit atra bilis, qui est permistus, morietur. 2. ob vstionem, & ob frigus, hic autem non de frigore sermo est: nam in acuto tantum non est, &c. 3. frigus efficit nigrorem, vt videmus in carbonibus extinctis. Si ab vstione fiat in acuto, maximum periculum est. Eliquari potest
 50 vel pinguedo, vel caro, vel carnes solidæ. 1. si sola pinguedo soluatur, non ita periculum est magnum: cum carnes etiam eliquantur, tum eliquatum rubescit. Liuens, color fuscus, plumbeus, cinereus fit etiã bifariam: 1. ob admittionem paucam melancholici succi. 2. ob extinctionem natiui caloris, aut ob calorem adurentem, & tamen in nigredinem cōuertuntur. Est. n. liuor quidam ad ingredinē gradus. æruginosa, ob aflationem flauæ bilis. Vide 13. Problem. 5. vbi dicitur
 55 accidit in excrementis vesicæ, hæc enim quo diutius retinentur, tanto fœdiora redduntur.

Partium colliquatio non semper letalis.

Eliquari potest quæ possunt.

Ærugo qui fiat.

Prognosticum 23.

Haftenus de iis quæ vnum tantum calorem habent: nunc de variegatis agit. Habuimus quæ sint optima, postea quæ illis proxima, deinde mala, & quæ pessima. Haftenus de simpli-

tior sit talis humor vel dolor. Si iam intestina incipiant murmurare, & cum stercore. *εὶ δὲ μὴ* *Quinam*
ἀγαπερωδέϊς, si vero cum stercore aut vrina non egrediatur, sed locū tantum mutet, etiam *tumor in*
 prodest, aut vna exeat flatus, cessat dolor. Si autem flatus nō excernantur, sed tantum ad infe- *hypochon-*
 riora loca descendant (quod fere in *βορβορυμῶν* fieri solet, ideoq; *βορβορυμῶν* talia accidentia *dris a fla-*
 5 soluere dicit Hippoc.) tum etiam ille color, aut tumor ille œdematosus, quem *κῦρτωμα* vocat *tu sit.*
 in hypochondriis euauisset: liberata enim iam sunt causa efficiēte talia accidentia, vt tumor;
 nam causa est ablata per hanc vacuationem tam doloris, quam tumoris in illis locis. vide lib.
 4. aphorif. 7 3. item lib. 3. de symptom. causis cap. 3. quid proprie sit borborygmus. *βορβορυμῶν*
 non tantum spiritus indicium est, sed cum humore permista, &c.

10

Prognosticum 25.

In primo libro fere sine exacto ordine de iis quæ in oculos incurrunt egit: postea de ex-
 crementis, & fere omnia quæ solent in ægrotis obseruari, de alui excrementis dixit: ea. n. primo
 15 & per se tantū intestinorū & vētriculi affectus significāt, aliarū autē partiū tantū modo per ac-
 cidēs. Cū ergo nō ita multa possint significare, nūc ad vrinarū noticiā, quæ plurimū faciūt ad
 dignoscēdos morbos vniuersales venosi generis. Est autē vrina optima, cū nequaquā incoctus
 humor cū cōcocto apparet. Supra Prog. 6. & 7. huius lib. 2. de iudiciis facultatis animalis ege-
 rat: nunc vero de iis quæ a naturali facultate sumuntur docet. Ea vero alterans & coneoquēs.
 20 Huius ergo facultatis in ventre indicia ex iis quæ per aluum reiciuntur, agnoscimus. Eius au-
 tem quæ in hepate & venis, ex vrina. In his enim indicia clara sunt partim optimæ, partim me-
 diocriter bonæ, partim etiam malæ, & item pessimæ coctionis, &c. sicut etiam in ventris ex-
 crementis indicia talia apparent. Sunt autem morbi fere omnes in venis & arteriis, qui ori-
 untur ob vitium humorum, qui corrupti inducūt morbos, vrina indicium est affectuum qui
 25 in vasis continētur, ideo multa plura significat, quam alui egestionēs. Hippo. & Gal. nusquam
 tradiderunt methodice totam tractationem de vrinis, sed sparsim hinc inde suas sententias, &
 quam vim haberent exposuerunt. Extat libellus de vrinis Galeno attributus, at non est Gale-
 ni, licet pleraq; ex Hippoc. & Gal. sint excerpta, videtur esse Oribasii. Scripsit etiam Actuarius
 quædam, inter quæ non sunt omnia vera. Describitur hic vrina optima, bona, laudabilis; quæ
 30 per se nota sunt, omittit, quia studet breuitati: quæ non necessario consequuntur, illa ponit. Il-
 la est optima.] Nam promittit securitatē & breuitatem. Vrina est materia sanguinis aquosa
 in cibus & potibus ingesta, alterata in hepate & bile tincta, transiens per renes in vesicam. Non
 differt a sudore nisi loco. Quicquid cibi aquosi habent, id etiam vertitur in vrinam. Qui bi-
 bunt etiam vinum nigrum, albam vrinam mingunt, quod sine alteratione fieri nequit. Vrina
 35 non tantum serum sanguinis, sed etiam quod in eo continetur, significatur. 1. & vel in extre-
 ma superficie, & nubes. 2. vel in medio, & suspensum dicitur. 3. vel attingit fere fundum, & hy-
 postasis dicitur: & hoc nomine quicquid in fundo subsidit, vt calculi, pituita, hypostasis dicitur,
 &c. quod in vrina est, *παρρησιάζειν*. Iudicant de qualitate humorum ex vrina & facul-
 tate vitium. Substantia aquea & quod in ea continetur, duæ sunt præcipuæ partes vrinæ. Est
 40 etiam spuma, sed non præcipua pars, in aquea substantia. Consistentia & color in hypostasi
 idem fere, & in vtriusq; odor. Videtur nullam facere mentionem aqueæ substantiæ. Sed est ne-
 cessarium, quæ vrina talem habeat hypostasim, etiam consistentiam habeat mediocrem &
 recte coloratam: si autem posset talis hypostasis esse cum mala consistentia aut colore; haud
 dubie etiam additurus esset, oportere substantiam & colorem etiam recte habere. Vrina.] *Quæ con-*
 45 intelligit totum, aquosam substantiam & contenta. Videtur esse eadem causa albedinis in se- *siderentur*
 dimento (quicquid alimenti in sanguinis generatione naturæ confectionem refugit, subsi- *in quali-*
 dit in vrina: non igitur sicuti sanguis ab ea est cōmutatum, neque etiam sicut pars causæ præ- *bet vrinæ*
 ter naturam vllius particeps est, quod enim mutari aliter non potuit, id non calori recte agen- *parte.*
 ti, sed potius materiæ inhabilitati ascribēdum est, &c. sic natiuus calor panem in ventriculum
 50 ingestum, in chylum & sanguinem cōuertit, minime vero auenam & alia quæ in sanguinem
 vt vertantur, minime sunt idonea, &c.) Idem in semine, & pure. Vide Comment. Gal. in 45.
 Prog. lib. 1. Hypostasis Gal. teste, nulla apparet, si tenuiter vrinatur, copiosa vero si largius, exi-
 gua vero si mediocriter. Ac in morbis biliosis magis est crocea & paucior, in iis autem qui a
 crudis humoribus fiunt, magis candida & copiosior. Si hypostasis alba sit, tum calor eā ge-
 55 nerans est moderatus, ergo non intemperatus erit qui hoc efficiat. Lienis in partium æquali-
 tate, asperitate & lubricitate, cuius partes omnes sunt æquales, vel sunt æqualiter affectæ, per
 omnia similes; item quod nō diuulsum & disiectum est, vt nullus intercedat humor aut fla-
 tus læue dicitur, non sit vrina angulata, sic inter nubem & nubem, quæ diuiduntur, cælum ali-
 quando videtur. *Æquale.*] quod partes æquales habet, læue autem etiam de eo quod super-
 ficiem non asperā habet: læuitas proprie de superficie, læuis quando hypostaseos partes equa-

Vrina quos affe-ctus indi- cet.

Vrina quid sit.

Ex vrinis quid indi- care possi- mus.

Quæ con- siderentur in quali- bet vrinæ parte.

liter affurgunt in pyramidem, æquale de æqualiter crassis vel tenuibus dicitur partibus. Lævis est cum a flatibus non dispergitur; æqualis, cū calor natiuus æqualiter toti materiæ dominatur. Non statim ab initio semper talis debet vrina esse, sed cū incipit talis fieri, talis debet manere: si ab initio talis sit, quarta soluetur acutus morbus: si demum quarta die, in septimo soluetur. Videlib. 4. aphorif. 71. Si die septima futura sit crisis, quarta die apparet nubecula rubra. 5
Aquea substantia, semper ante hypostasim coquitur. In substantia crassitiem, tenuitatem, & mediocritatem consideramus. Nihil melius quam securum, i. non periculosum, & breuem fore morbum. Vrina securitatem promittens, significat morbum esse absq; periculo, citoque integre exsoluendum, nec amplius recursum. Hæc autem indicat in morbis vaforum hoc ipsum, &c. si mingatur aliquando cum hypostasi, aliquando vero pura, i. absq; hypostasi, tūc 10
adhuc bona est, non tamen æque bona vt prior, nam natura nondum omnem morbi materiam vicit adhuc: partem autem coxisse, est bonum, non coxisse totam, non est.

MORBORVM NATVRÆ MEDICATRICES. HIPPOC. LIB. VI. DE MORB. POPVL.

sect. 5. aphorif. 1.

Gal. lib. 2. de Sympto. caus. cap. 1. 2. aph. com. 34. De differ. morb. c. 1. Gal. art. par. c. 85. **N**ATVRA appellatur omnis illa facultas, quæ animal aut voluntatis nutu, aut citra hunc regit. 30
Consistit vero hæc in debita ex quatuor elementis temperatura.
Ab hac actiones omnes dependent. Talis autem dispositio, in qua inoffense omnes corporis nostri actiones obeuntur, sanitas vocatur. Quamobrem nō abs re fuerit sanitatem Naturæ acceptam referre.
Huiusmodi autē sanam constitutionem corporis conseruare non possumus, sine con- 35
uenienti modo earum rerum quas non Naturales appellant. Aërem enim ad vitalis caloris recreationem necessario inspiratu attrahimus. Alimenta ad substantiæ nostræ, quam calor natiuus continuo depascitur, nutritionem & corporis nostri augmentum assumuntur.
Motus ad caloris nostri vegetationem, alimenti distributionem, excrementorum propulsionem & membrorum robur conducit. Quies defatigatis exercitio partibus solatio est, 40
attritas vires recreat, concoctionem promouet.
Somnus cibos conficit, humores concoquit, animi ægritudines obliuione delet, mentis insaniam corrigit, animales spiritus vigiliis exhaustos renouat, & totum corpus humectat.
Vigiliæ animalibus actionibus edendis necessariæ sunt, & ad publica priuataque vitæ munera requiruntur, corpusq; exsiccant. Et quum iam singulæ etiam corporis partes nutriri 45
debeant, quicquid hisce nutritionibus inutile superat, id pro excremento colligitur, debitoque tempore & congruis meatibus expurgatur.
Huiusmodi sunt mucus, sputum, vrina, feces alui, sudor, insensibilis transpiratus, menses, hæmorrhoides, semen. Quorum si vel vnum præter iustum tempus & modum detineatur, 50
mox animal noxam incurret.
Præter iam dicta & animi perturbationes recensentur, quibus cum varie afficiamur, si modum exceßerint, facile morbos accersunt, adeoq; mortem sæpe, cuiusmodi sunt spes, metus, gaudium, tristitia, ira, verecundia, amor, odium, & similia.
Hæc sane omnia mediocria esse oportet, vt sanitas constet. Sin autem a mediocritate notatu digna fiat declinatio: Naturæ statim damnus infertur, quo si actiones ipsius lædan- 55
tur, iam morbus appellatur.
At quia sanum corpus ex similaribus & instrumentalibus partibus componitur. Similariū vero sanitas in quatuor primarum qualitatum commoderatione consistit, sane in eandem dyscrasia morbus inuenietur. Nempe vel calida vel frigida, humida vel sicca naturæ modum manifeste excedente, idq; vel simpliciter vel composite.

Rursus

Rursus cum ad instrumentorum sanitatem etiam requiratur decora conformatio, numerus, magnitudo & compositio partium conueniens: profecto quicquid in his peccati fuerit, id ipsum pro morbo æstimabitur. Similiter ad probam constitutionem partium tam similarium quam instrumentalium opus est, vt vnitæ & continuatæ maneat. Si quod enim vnionis incidat diuortium, haud dubie & illud morbus erit, vtriusq; communis. Ambæ enim diuidi, diuelli & rumpi possunt.

His ita constitutis videamus omniumne morborum aut nullorum omnino an vero quorundam tantum Naturæ sint medicatrices. Si omnium dixerimus, sane frustra medicina excogitata foret, in quam tamen tot præclara ingenia, tot iam sæculis desudarunt. Et certe vsus ipse ostendit quosdam esse affectus, qui Naturæ vim contemnant. Nam fortem apoplexiam soluere impossibile est. Præterea profundum vesicæ, cerebri, cordis, præcordiorum, intestinorum tenuium, ventriculi, iecoris, vulnus, lethale. Similiter quoq; cum discissum fuerit os, cartilago, vel neruus, vel genæ particula tenuis, vel præputium, neq; augetur neq; coalescit. Si quod intestinorum gracilium discindatur, non coalescit. Ex quibus perspicuum est, non omnes morbos natura curari.

Si nullorum esse asseramus: certe id absurdissimum fuerit, sapius enim ægrotat animal, cum tamē nullo accedente extrinsecus remedio sua sponte conualescat. Restat igitur vt quorundam tantum medicam Naturam esse statuamus. Quod cum ita sit, quinam hi sint morbi, quos natura per se curet, quinam rursus, ad quos Medicinæ ministerium requiratur: tandem ecquos affectus sola ars absq; naturæ præsidio tollere possit: an vero vlla sint vitia, quæ tam artis, quam Naturæ leges aspernentur, ideoque insanabilia dici mereantur, paulisper inquiremus.

Morbos vt paulo ante attingimus, alii similaribus, alii instrumentalibus accidunt, alii vtriusq; communes existunt. iidem vel simplices vel compositi. Similarium est temperies vitiosa, eaque aut nuda qualitas, aut cum affluxu substantiæ qualitate præditæ. Nuda qualitas vel toti corpori, vel parti tantum accidit. Totius corporis intemperies calida, vt febris, vitiatio a sole, ab igne; frigida, vt congelatio corporis; humida, vt laxitas aut muciditas corporis. Sicca intemperies totius vt marasmus. Intemperies vero partis alicuius vt vel calor nimius, vel congelatio, vel muciditas, vel siccitas manus, pedis aut alterius membri.

Intemperies cum affluxu substantiæ vel calidæ, vt phlegmone, erysipelas, carbunculus, phygethlon, furunculus. Vel frigidæ, vt œdema, vitiligo. Humidæ, vt hydrops, sarcites, ascites. Sicca vt scirthus, lepra, psora. Atq; hæc est morborum qui similaribus eueniunt, distributio.

Instrumentalium partium ista sunt vitia, videlicet incedens conformatio vel numerus, vel magnitudo, vel collocatio. Conformatio læditur quoties vel figura vel cavititas vel asperitas, vel læuitas partis a naturali modo recesserit. Figuræ vitium vel intra vterum fit & connatum dicitur, vel extra id aduentitium appellatur. Cavititas vitiosa est cum vel sinus nimis ampli sunt, vt ventriculi, thoracis, scroti nimia capacitas, pupillæ in oculo, venæ in varice, arteriæ in aneurismate dilatatio. Aut nimium angusti, astricti, obstructi vel oppleti. Angusti vt thoracis coarctatio ad phthisin procliuis. Astricti vt pororum cutis densitas ex siccitate, frigore, balneo aluminoso, asperæ arteriæ & œsophagi compressio ex angina. Obstructi cum venæ, arteriæ, intestina, vterus, cutis spiracula, ab inhærente materia, velut in farctu minus sunt peruia. Oppleti vt ventriculorum cerebri in apoplexia, vteri in mola, vesicæ in calculo, bronchiorum pulmonis in præfurente catarrho repletio. Asperitas conformationem indecoram reddit, cum lingua, fauces, cutis, vngues exasperatæ sunt. Læuitas in vitio est, cum ventriculus, vterus, intestina, vt retinere non possint, lubrica facta sunt.

Numerus instrumentalium vitatur, quoties vel abundat vel deficit aliquid. Abundat vel res naturalis, vt sextus digitus, tertius testiculus, germen carnis in naribus, nympa in collo vteri: vel res toto genere præter naturam, vt verruca, lapis vesicæ, lumbrici, callus. Deficit, quum vel dens ademptus est, vel os exectum, vel digitus, aut manus amputata.

Magnitudinis morbus est vt si lingua, caput, digitus, auris, pes, erus, oculus vel maior vel minor sit, quam naturæ conueniat.

Collocatio inepta est cum vel in situ vel in consensu peccatur; situ quidem vt luxatio artuum, dentes prominuli, ramex intestinorum, vel omenti in scrotum prolapsi. In consensu, cum mutua partium societas læditur, vt in strabismo. In hoc genere est quoque vinculum linguæ, & pudendi immodicum, coalescentia digitorum, palpebrarum, & cum sedis vuluæ oris labra cohærent.

Similaribus vero & instrumentalibus communis affectus est sola vnitatis solutio, quæ quidem in carnosa parte existens vlceris & vulneris nomen habet. In osse fissio, si in longum; fractura, si in transversum contingat. Punctura, incisio, contusio, ruptura, vasorum dilatatio, *εραζώωσις, Αἰσθησις*, erosio. Talis quidem est simplicium morborum partitio.

2. aph. 42.
6. aph. 18.
6. aph. 19.
6. aph. 24.

Compositorum varia est ratio: Interdum enim similis simili permiscetur, ut calida vel frigida, nuda intemperies sicca aut humida; nuda ex quibus fit intemperies coniugata. Vel rursus qualitati substantiæ additur, fitque pro diuersitate affluentis humoris vel erysypelas, vel phlegmone, vel œdema vel scirrhus. Quæ tandem inuicem commista pro commistorum conditione appellationem sortiuntur, ut phlegmone erysypelatoſa, vel œdematoſa, vel scirrhuſa dicatur. Interdum similis instrumentario iungitur, ut phlegmone in manu oborta, intemperies & tumor partis figuram vitiant. Aliquando similis communi copulatur ut vlcus cum calore. Nonnumquam contingit instrumentarium instrumentario concurrere, ut in luxatione situs ossium figuraque partis peruertuntur. Accidit etiam instrumentarii & communis coniunctio ut distorta manus & vulnerata. Est quoque ubi omnia tria conueniunt, puta in vulnere phlegmonoso, solutio continui cum vitio figuræ (per tumorem) & intemperie calida humidaque componuntur.

At quia symptomata quædam vulgo pro morbis habentur ut paralyſis, hydrops, icterus, cæcitas, surditas, delirium, lethargus, tabes aliaque multa. Non abs re fuerit & horum differentias priusquam progrediamur ob oculos ponere. Cum morbus sit affectus primum & per se actionem lædens, sequitur actionis læsionem velut effectum morbi & symptoma perpetuum esse, quæ quam diu adest, etiam morbus adeste dicitur. Ex læsa actione alia sequuntur, quæ vel partium substantiæ vel excrementis inhærent, ut ita triplex sit symptomatum genus. Actionum alia sunt animales, alia naturales. Animalium alia sensus, alia motus, alia principes. Sensus porro quinque sunt, tactus, gustus, odoratus, visus, auditus.

Motiuæ actio tantum est vniformis. Principes sunt imaginatio, cogitatio, memoria. Naturales functiones sunt appetentia, concoctio, distributio, sanguificatio, nutritio, attractio, alteratio, retentio, expulsio, cordis arteriarumque pulsatio, quæ licet sub motrice locari debere videatur, tamen quia arbitrio nostro nequaquam paret, nec excitare aut impedire cum velimus, nequeamus, recte ad naturales actiones refertur. horum inquam si lædatur aliqua, nascitur pro vitii magnitudine vel abolita prorsus vel deficiens, vel deprauata functio. At quæ ex læsis actionibus symptomata succedunt, sunt vel simplices partium affectus vel excrementorum vitium. Affectus partium simplices sunt, aut visibiles, ut colores fœdi in ictero, aut olfactiles, ut fœtores & vnctus, aut gustatiles, ut sapes ingrati. Alii auribus obuui, ut aurium tinnitus, stertor faucium & pulmonum, dentium stridor, ventriculus rugitus, intestinorum crepitus. Tactui occurrunt, scabrities, durities, rugositas, mollities cutis. Vitium excrementorum, vel est in eorum substantia, vel quantitate, vel qualitate. In substantia si id quod excernitur toto genere præter naturam est, ut calculus, arena, lumbricus, vel cum non excretum, sed ipsa excretio præter naturam est, ut hæmorrhagia ex naribus, ore, vesica, aluo, vulnere facta. In quantitate, si quando largius vel parcius iusto quid excernitur, ut vrina in diabete, in ischuria, dysuria, stranguria. In qualitate, ut in fluxu muliebri, si sanguis tenuis serosus, dilutus. Huc spectant omnes defluxiones in os, fauces, pulmones, albus fluor mulierum.

Peruestigatis iam morborum & Symptomatum differentiis inquiramus, quorum morborum Naturæ sint medicatrices, sumpto ab iis, qui similibus partibus accidere possunt exordio. Sunt autem hi ut supra dictum est temperies vitiosa, eaque vel nuda qualitas, vel cum affluxu substantiæ qualitate præditæ coniuncta. Nuda qualitas vel toti corpori vel parti accidit, eaque calida vel frigida, humida vel sicca; Nuda intemperies calida totius corporis ut febris, vitio a sole vel igne. Et quia se statim in limine febris offert, priusquam indagemus quatenus illa Naturam medicam agnoscat, necesse est ut quotuplex ea sit cognoscamus.

6. Epi. sect.
8. aph. 9.

Tria sunt, teste Hippocrate, quibus corpus humanum constat, nempe continentia, contenta & impetum facientia, hoc est, partes solidæ, humores & spiritus, quorum singula febrium subiecta esse possunt. Quare & tria sunt prima febrium genera pro subiectorum numero. Si in spiritibus consistat calor, Ephemera febris dicitur, si in humoribus, putrida; si in partibus solidis hæctica appellatur. Ephemera duplex est videlicet simpliciter sic dicta, & quæ plurimum dierum vocatur. Putrida trifariam diuiditur in continentem continuam & intermittentem. Continens quæ & synochus nominatur, triplex est; accrescens, decrescens, & in eodem vigore consistens. Triplex quoque est continua, quemadmodum & intermittens pro humoris specie & paroxysmis, tertianæ, quotidianæ vel quartanæ nomen sortientes. Hæctica triplicem quoque differentiam habent, vel enim Ephemeræ, vel ardentes febres, vel nobiliorum partium calidos affectus sequuntur. Hæc summaria est febrium distributio.

An igitur febrium omnium naturæ sint medicatrices, primum nobis excutiendum est. Ephemeræ sane cum in spiritibus ut materia dissipabili consistant, plerumque solius naturæ beneficio, per sudores vel madores prius curantur, quam vel Medicus fere aduocari vel adesse possit. Nec videntur necessaria esse ad febris huius depulsionem molimina illa balneorum, frictionum, vnctionum quæ Gal. tot verbis lib. I. ad Glauc. cap. 3. & 8. methodi inculcat, cum suis

suis Græcis hæc scripsisse videatur, quibus lauari, fricari, vngi, in deliciis & quotidianum erat. Adde quod & finito paroxysmo qui ipsam febrem finire solet, hæc adhiberi mandat. Eueniunt profecto & istæ febres illis sæpe populis quibus balnea, frictions, vnctiones ignota sunt, ne dicam insueta, qui tamen non minus belle conualescunt ab Ephemeris, quam illi quibus
 5 Græca remedia admouentur, quæ potius reliquiis morbi discutiendis aut præseruationi, ne malum recurrat aut in deterius vergat, facere videntur. Si lassitudo Ephemeram suscitauit, certe natura calori quem labor & motus præter naturam cõciliarunt, vna cum sudore finem imponit, extrudendo vaporem cum fuligine per cutem, idq; citra Medici ministerium. Quod reliquum est in musculis, ligamētis, tendonibus, neruis, articulis, siccitatis & attritionis id ipsa
 10 quies demulcet. Si ab ebrietate, ab ira, furore, intensa cogitatione, gaudio, spē, mœrore, metu, aliisq; vehementioribus animi affectibus, accensis spiritibus febris gignatur; vbi vapor fuliginosus per cutem dissipatus fuerit, cessat febris, nihil conferente ad curationem medico. Si quis ob exustionem, frige factionem, densationem cutis, asperitatem aut siccitatem eiusdem aut ob nimium somnum febricitet: cum fere hæ causæ solitam transpirationem inhi-
 15 ant (licet natura poros cutaneos dum sudorem molitur, aliquantum relaxet:) videtur tamen æger vt putridæ periculum euitet, medici opera plusculum indigere, quo casu balneum, frictio, vnctio, vt cutis rarefiat & mollescat (vbi natura nõ satisfacit) multum contulerint. Quoties vero dolor, syncope, euacuatio nimia, vigilæ aut cibi calidi Ephemeram generarunt, omnis spes in Medico est, vt dolorem leniat, vires per syncopen aut euacuationem lapsas resti-
 20 ciat, somnum conciliet, victum refrigerantem præscribat. Sic quoque si a cruditate nidorosa orta sit febris, vt corruptus chylus vel sursum vel deorsum educatur (ne putridam suscitet) & ventriculus roboretur, potiores medico partes incumbunt: quemadmodum etiam in ea quæ ab adenum inflammatione dependet, medici est inflammationi & vlceri vnde inflammatio oritur prospicere, nihil aut minimum natura conferente. Cum autem fames vel sitis Ephe-
 25 meram prouocarint, natura nihil, medicus parum, coquus plurimum ad sanitatem facit. Ex quibus planum fit ne Ephemeram quidem omnes naturam per se curare posse, sed in quibusdam Medicum naturæ præstare: quamuis interim paroxysmos natura sola vt inchoat, ita sola eosdem semper finit, quasi in arenam cum morbo conflictatura descendens.

In Ephemeris plurium dierum (quas synochos non putridas vocant) quia metuitur
 30 ob durationem putredo etiam; Medici industria ad venæ sectionem & rationem victus requiritur.

Sequitur humoralium dispositio, quas, quia putredinis participes sunt, putridas appellant, & pro foco putredinis vel intra vel extra maiora vasa (inter alas & inguina posita) distinguuntur. Si intra vasa totam sanguinis miscellam putredo corripuerit, nascitur synochus putrida (vel febris continens) eaq; triplex, si feruor a principio ad finem vsq; eundem vigorem seruet, ἀκμασική, si magis magisque accrescat, ἐπακμασική, si cõtra decrescat calor, παρακμασική nominatur. Quod si vnus tantum humor intus putrescat, continuæ nomen suscepit, eaq; rursus pro humoris natura triplex: si bilis putrescat, tertiana continua καὶ συνεχὴς dicta; pituita putrescente, quotidiana continua; melancholia corrupta, quartanæ cõtinuæ appellationem ob-
 40 tinet. Cum vero extra maiores venas humorem putredo inuasit, intermittens febris excitatur, triplex hæc quoq; a bile quidem accēsa, tertiana; a dulci pituita, quotidiana; a vitrea ἐπιπλάτος, a melancholia quartana intermittens originem trahit. Atq; illæ rursus sunt vel exquisitæ, vel nothæ. At quid in his potest Natura? Persæpe profecto vsu venit, vt nedum synochos putredine carentes, verum etiam a putredine dependentes & continuas quoq; natura robustior
 45 per sanarit, expulsa per crisin putredine, per nares, per aluum, per vrinas, per cutem, per vterum sibi viam molita. Quia tamen in tanto assiduoque ardore, Naturæ viribus, ne ad finem vsq; persistere possint, non immerito metuimus: succurrit sollicitudo artificis, variosque modos perquirat, vt incendium vel exstinguat, vel (saltem mitiget, dum crassa attenuat, lenta in-
 50 pediat, viscida terget, obstructa referat, transpirationem vacuatione per commodas vias facta expedit, coctionem iuuat, partes debiles firmat, putredinem corrigit. Hæc autem omnia triplici artis instrumento, puta victu, medicamentis & manus opera administrat.

Idem de intermittentiũ curatione siue exquisitæ, siue spurix, siue simplicis, siue compositæ existant, sentiendum. Nam naturæ non facile obediunt nisi artis auxilium imploret, ad subministranda ea, in quibus ipsa deficit.

55 Nunc porro ad heclicas progrediamur, quarum calor iam non spiritus modo aut humorum massam, sed altius insinuatus etiam solidas partes inuasit. In quibus quid natura, quid ars præstare possit perscrutemur.

Heclicarum tria sunt genera vnum quod ab Ephemeris febribus ortum duxit & a causis πνευματικαῖς, tristitia, ira, lassitudine nimia vna cum solis feruore dependet. Alterum quod febres acutas & ardentes male curatas excipit, per quas humiditas substantiæ cordis

magna ex parte absumpta est. Hæc vero non tantum Hæcticæ sunt, verum etiam *μα εχουδεις*. Tertium genus diuturnos nobiliorum viscerum affectus, calidos præsertim vt erysipelata aut phlegmonas, pulmonis, thoracis, diaphragmatis, ventriculi, hepatis, coli, renum, vesicæ, menterii aut vteri sequitur. Sciendum quoque hæcticarum aliquot esse gradus. Nam quæ exquirite consistunt atq; ad *μα εχουδεις* vel tabem peruenerunt, non modo curatu difficiles, sed & incurabiles omnino sunt. Quæ vero non diu cœperunt, spem curationis faciunt. Si quæ autem medio modo se habent, pro vt aut principio aut consistentiæ propius accedunt, ita vel facilius vel difficilius consanescunt. Quid igitur in sanabilibus hæcticis poterit Natura? certe nihil prorsus per sese. Cum enim calor innatus diu adhuc temperatus est, humidum suum illud oleosum, primigenium vt se alat, continuo depalcitur, adeo vt nisi tantundem aut amplius quid ex cōueniente nutrimento quotidie in absumpti locum reponatur, animali omnino pereundum sit. quid futurum putemus, vbi calor ille in igneum (quod in omni febre accidit) mutatus fuerit? Hoc autem calore natura vt instrumento opus habet, cum ad alias, tum ad nutriendi augendiq; corporis functiones, qui si ob intemperiem febrilem ineptus est; naturæ ad alimoniam nedum ad augmentum animantis seruire minime poterit. Et cum causam intemperiei natura in hæcticis, quia habitum corporis occupauit, nec concoquere, nec excutere, quod in aliis febribus sæpe solet, possit: non est quod a natura hæcticam curatum iri speremus. Quamobrem omnis in arte spes hæret. In cuius solum potestate remedia consistunt, quibus febris ista profliganda venit: qualia sunt victus ratio humectans & refrigeratoria cum balneorum vnctionumq; commoda administratione. Restat intemperies illa calida, quam toti corpori solis æstus vel ignis introduxit. vstionem a sole factam, natura fortassis vmbroso, frigidoq; loco per quietem & frigido potu sanauerit, sed vstulationem ab igne impressam non ita: vix enim sine cutis contractione, excoriatione, aut simili solutione continui accedere potest, quæ artis officium requirunt.

Hactenus nudam intemperiem calidam totius corporis perscrutati sumus. Offert se frigida, humida & sicca. Si frigore vniuersum corpus obriguit, calor naturalis robustior sese a centro ad circumferentiam expandens, restituere subinde per sese solet, posteaquam illud in aërem temperatum illatum fuerit; aliquando etiam medicinam implorat.

Humida intemperies totius laxitatem quasi quandam & muciditatem corporis generat. Ad hanc natura siccandam sine artis ministerio nunquam suffecerit.

Ad siccam vniuersi corporis intemperiem qualis est *μα εχουδεις*, nihil spei nec in natura nec in arte pariter situm esse supra ostendimus.

Vbi vero partem aliquam corporis nuda intemperies, puta vel calor nimius, vel frigus, vel humiditas afflixit, a natura sanitas expectari possit. Sin ariditate membrorum squalleat, artis beneficium accedere necesse est. Sed nudæ intemperies partium rarius accidunt.

Sæpius autem vsu venit vt intemperiem particularem alicuius substantiæ affluxus calidæ, frigidæ, humidæ, aut siccæ comitetur. Sed iam non amplius simplices morbi aut similes tantum sunt: sed etiam instrumentales & compositi fiunt. Nam tumores magnitudinem partis deformant. Si calidus humor affluat, phlegmone, erysipelas, herpes, anthrax, furunculus, phygethlon, phyma, generantur. Ex his erysipelas, si purum est, natura subinde per se discutit, furunculum quoque per se plerumq; sanat. Verum ad herpetem, anthracem, phygethlon, phyma & phlegmonem etiam exteriorem medicinam in subsidium vocat. At in recōditis inflammationibus, phrenitide, angina, pleuritide, peripneumonia, nephritide, aut quæ aliis nobilioribus visceribus accidere possunt, nec nomine peculiari donatæ sunt, natura velut sibi diffusa totam se arti permittit. Hæc venæ sectione humoris copiam minuit, influxurum sanguinem reuellit, influentem deriuat, illum qui influit euacuat, dolorem mulcet, feruorem reprimit, partem roborat, maturationem promouet, reliquias materiei dissipat. His accenseri possint aneurysma, gangræna, sphærelus, tumores & ipsi calidi aut ex calidis originem trahentes. Aneurysma enim tumor est sanguine spirituoso plenus, qui ex aperta, rupta vel vulnerata arteria gignitur, quoties integra cute vel per cicatricem rursus vnita, corpus arteriæ, quod propter continuam pulsationem glutinari nō potest, diuisum manet, quale Thomas Iungelingus Antuerpiæ in pectore instar mammæ virginæ habebat, & Italus proxeneta in poplite oblongum. Gangræna est particulæ incipiens, & adhuc siens mortificatio ob inflammationis magnitudinem suscitata. Sphærelus vero mortificatio est iam absoluta & confirmata membri sensu vitaq; prorsus destituti orta plerumq; ex gangræna propter inflammationem inualecente. Vidi tamen totum scrotum frigore sphærelatum, & vtrumq; crus gelu emortuum decidisse. Nullum ex his affectibus naturæ maiestatem veneretur, soli Chirurgiæ subiecta. Imo vix aneurysmati manus adhibere audet medicus difficultate, & imminētis hæmorrhagiæ periculo deterritus.

Quod si frigidus humor in particulam decumbat; œdema, albus albus, vitiligo enascuntur.

scuntur. Oedema raro natura sponte curat siue morbi siue symptomatis rationem habeat, fere medicinam sociam asciscit. Si morbus est, humiditatem partis, quam naturâ impotentior tollere non possit: ars siccantibus atq; dissipantibus medicamentis absumit, membrumque firmat iis, quæ leuiter astringunt. Sin symptoma fuerit, nisi ipsius causa, nempe visceris alicuius morbus, sicut in hydrope, tabe, cachexia, prius auferatur, nihil nec Natura, nec ars œdemati profuerit. Albus albus & vitiligo λευκη dicta, pituitæ soboles existunt, & naturæ solius imperium contemnunt: Sed suscipiente naturæ partes medicina, obediunt, excepta illa vitiliginis specie in qua cutis acu puncta, non sanguinem, sed lacteam humiditatem profert, aut cutis panniculo laneo asperiore conficatæ color non rubescit, sed albus manet: vel si plura corporis loca obsideat, aut vetustius sit malum, tunc enim minus spei etiam in medicina habere censetur.

Ingitur quoque intemperies cum humidæ substantiæ accessu vt in hydrope, ascite & sarcite. In ascite humor intra vacua peritonæi spacia tamquam in vtre colligitur. In sarcite per vniuersum corpus subter cutem humor dispergitur, estque veluti totius corporis œdema, cui rectissime Latinum intercutis nomen quadrat. Natura aliquando per se hydropem curat, cum scilicet saburram per intestina deturbat, teste Hippocrate aphor. 4. sect. 6. Ab hydrope habitato si aqua e venis in vētrem fluxerit soluitur morbus, & apho. 29. sect. 7. qui leucophlegmatia detinetur, si fortis ventris fluxus superuenerit, a morbo liberatur, videlicet si causa hydropis leuior fuerit, puta ex immodica hæmorrhoidum mensiumque profusione, ex fluxu muliebri, ex frigido potu. Quamquam ne sic quidem vna cum tumore ipsius quoq; causa, nempe iecoris refrigeratio tollatur, quæ vt ante tumorem erat, ita & post ipsum restat, nouumque tumorem attollere potis est. Multo minus tali ventris fluxu grauiore hydropis causæ extirpantur, qualis esse possit hæmorrhoidum mensiumque omnimoda suppressio. Scirrhus iecoris, velliensis, aut intestinorum pulmonis ventriculi intestinorum vel alterius visceris magnus affectus, a quibus iecur per consensum afficitur.

Nam vbi hydrops dysenteriam, affectionem cœliacam, lienteriam, orthopnoeam, icterum, cachexiam, febres longas, dolores podagricos aut coxendicos consequitur, ad medicinam confugit, summamque artificis diligentiam exigit. Quos enim morbos priusquam hydrops accederet, curate, dum soli essent, natura non potuit: quo modo accessione hydropis auctos eosdem naturæ faciliores fore putabimus? cum alioqui tam contumaces plerumque sint, vt naturæ atque artis simul imperium contemnunt quod in tympanite, in hydrope alio inuererato, aut eo qui morbos acutos affequitur, aut qui habitum corporis corrumpit, videre licet. Suscipitur, n. in his frustra omnis medicatio. Sub hoc censu nō male cōprehendas hydropem vterinum, hydrocelem, abscessus omnes & collectiones vt atheroma, melicerida, in quibus liquidior substantia latet. Ad quorum curationem ars requiritur, licet abscessus ex calidis tumoribus relictis, excelsa per acrimoniam puris cute, sæpe sponte, erumpant, & hydrops vterinus statis mensium periodis, recluso vtero subinde exhauriatur.

Aliquando sicca substantia intemperiei accedit vt in scirrho, cancro, elephantiasi, lepra, psora. Scirrhus exquisitus est tumor durus doloris & sensus expertis, ex crasso lentoq; succo interdum a principio natus, sæpius tamen per chyrgorum imperitiam a calidis tumoribus vt inflammatione aut erysipelate plus iusto refrigeratis suscitatur, idq; tam intra, quam extra corpus contingere potest. Nam in liene & hepate frequentissimus est. Qui extra oritur, quamquam non sit exquisitus, nec vetus, quia tamen gemino medicamento affatim & emolliente & dissipante indiget: numquam soli naturæ, imo vix artifici adiuncto parer. Quid igitur si exquisitus aut vetus scirrhus euaserit?

Tunc sane moliare quantum potes, nihil effeceris. Intrinsecus in hepate aut liene consistentem, modo nō sit exquisitus, nec diu cœperit, natura remediis adiuta aliquando euincit, conferente ad hoc plurimum calore animantis humido, spirituum tenuitate, viscerum qualicumq; laxitate, vasorum quæ in illis sunt, amplitudine & meatuum per quos expurgari possunt, vicina commoditate. Cancer quem latentem vel occultum vocant, neque enim de exulcerato loquimur, inæqualis est tumor cum dolore pungenti late se extendente, aliquando indolēs quoq; & stupidus, ex sanguine atrabilario in particulam impacta a quo cutis ex cineritio rubet aut subliuet & venæ arto sanguine vndique turgescunt. Prima canceri rudimenta ne aualescant, prohibere licet, teste Ægineta, & Galenus morbum per sui initia sæpe se sanasse affirmat. Sed vbi in molem insignem satis attollitur, nemo sine manus opera potuit curare. Hoc enim malum propter succi crassitiem non consanescit, vrpote quod nec repelli, nec discuti queat, nec totius corporis purgatione cedat, tamq; maleficum, vt mitiora negligens remedia vehementioribus irriteretur & excandescat. Immo cancos in pectore abortos Aetius omnino deploratos pronunciat, quemadmodum & eos qui in capite, collo, humeris, sub alis & in inguinibus generantur. Sunt enim & hi incurabiles. Nam præterquam quod perfecte

tolli nō possunt, hæmorrhagiæ timor incumbit, ne ex ea æger inter medicantis manus pereat. Et quicumque in penitioribus corporis partibus consistunt, utpote in intestinis, in utero, in palato, in ano, aut oculis: manus opere tolli propter situm nequeunt. Quare non immerito a cancris occultis abstinendum esse omnino Hippocrates monet apho. 38. par. 6. cum ait cancris occultos omnes melius est non curare, nisi eos excipias, monente Galeno, qui in summa corporis parte hærent, & quos vna cum radicibus ipsis resecare possis. Si per vniuersum corpus & cutem atrabilarius humor diffunditur, elephantiasis nascitur, in qua cutis inæqualiter dura, crassa, aspera stupefescens, ex rubore liuescens, squammosa & sæpe vlceribus scæda euadit, velut vniuersi corporis cancer. Si recens adhuc malum est ut nihil ex summis deciderit, nulla infestari exulceratio, neque tumores plurimum emineant: sola facies quodammodo sit decoloratior, sed ita ut non admodum deformis appareat: curationem, iubente Paulo, experiemur. Alioqui morbo victis manus admouenda non est. vnde liquet nec in cancro, nec elephantiasis naturam quicquam posse: si quid spei est, ars præstare debet. Lepra & psora, atrabilarii quoque affectus, sed cutanei tantum cum pruritu, asperi, quibus corpus paulatim absumitur. Lepra quidem alius circularibusque erosionibus (teste Paulo) cutem depascit & piscium modo squammas ex se remittit. Piora vero summam corporis cutem exedit, varias figuras habens, fursurea magis, quam squammosa ex superficie descendunt. Sed ne hæc quidem cutis vitia naturæ soli obtemperant, tamen artis mandatis morigera, cum purgantium pharmacorum, vnditionumque extergentium apparatus experientur. Referrī possunt & huc ganglia, strumæ, steatomata, quippe duriora sunt, quam ut per se dissipari queant, vix aliud quam chirurgiæ imperium agnoscentia.

Recentis hæctenus simularium partium affectibus proxime instrumentalium vitia succenturiantur, quæ quatuor sunt, nempe conformatio, numerus, magnitudo & collocatio indecora. Conformationis vitium est quadruplex cum figura vel cavitatis, asperitas vel læuitas particulæ a naturali modo recesserit. figura vitiosa est in varis aut valgus qui crura cancrorum modo extrorsum, in varis qui introrsum contorta gerunt. E quibus caput nimis rotundum, oblongum, aut acuminatum est, figuræ defectus restituere natura nullo, medicus plurimos potest, præsertim si ætas adhuc tenera & ossa cerea sint. Sæpissime enim obstetrices, nutrices, matres deformia infantum membra manu & faucis fingere videmus. At ubi adoleuerint, non ita morem gerunt fingenti duriora ossa. Figuræ vitium in distorto ore per alterius maxillæ paralyfin, in distorto genu, manu, pede per luxationem, ars emendare potest. Cavitatis vitiositas cum sinus vel meatus nimis amplius sunt, ut ventriculi, thoracis, scroti nimia capacitas, dilatatio pupillæ in oculo, venæ in varice, arteriæ, in aneurysmate. Aut cum rursus idem sinus vel meatus sunt nimis angusti, astricti, obstructi vel oppleti. Angusti ut thoracis depressio ad phthisin procliuis. Astricti ut pororum in cute densitas ex siccitate, frigore, balneo aluminosissimo. Asperæ arteriæ & œsophagi compressio ex angina. Obstructi, quum venæ, arteriæ, intestina, vterus, cutis spiracula, meatus vesicæ ab in hærente materia velut infarctu minus sunt perua. Oppleti ut ventriculorum cerebri, in apoplexia, vteri in mola vesicæ, in calculo bronchiorum, pulmonis repletio ex præfocante catarrho. Ex his cavitatis morbis nimiam amplitudinem aut angustiam, si a natiuitate sint, nec natura, nec ars corrigere potest. Sin vero aduentitia sint ut ventriculi dilatatio ex voracitate aut bibacitate assueta, amplitudo cervicis vterini & genitalium ex partu, item earundem partium coarctatio vi medicamentorum inducta: vel naturæ beneficio vel artis subsidio iuuantur. Astrictionem pororum ex siccitate, frigore, balneo aluminoso aut simili astringenti medicamento, compressionem asperæ arteriæ & œsophagi ex angina. Intestinalium gracilium ob tumorem aliquem in ileo morbo natura & ars moderantur. Obstructiones cavitatum sæpe naturæ robur, vel consumendo vel expellendo materiam infarctam per se expedit: aliquando artificis ministerio indiget. Oppletiones ventriculorum cerebri in apoplexia, vteri in mola, bronchiorum pulmonis in catarrho præfocante, vis naturæ expultrix non raro euacuat. At in calculum maiusculum qui vesicam replet, nihil natura iuris habet: quum solam chirurgiam agnoscat. Iam vero si lingua, fauces, palpebræ, cutis, vngues, aut similes natura læues partes exasperentur, conformatio læditur, quæ mala arti magis, quam naturæ obtemperant. Sicut & læuitas vitiosa partium natura asperarum ut ventriculi si cibum, intestinalium si chylum, vteri si semen retinere nequeant, non Naturam, sed artem medicam requirunt.

Porro numerus instrumentalium partium inter morbos recensetur quoties vel abundat, vel deest aliquid. Abundat vel res naturalis, ut sextus digitus, tertius testiculus, germen in natibus, ut nympa in collo vteri, vnguis in oculo, vel res toto genere præter naturam abundat, ut lumbrici, ascarides, lapis in vesica & renibus, in palpebris grando. huc refer vertucarum genera, callum, pus aut alia abscessuum contenta. Deest aliquid numero, cum dens ademptus, testiculus aut os exsectum, brachia, manus, crus, pes amputata sunt. Ad defectus vitium referri

referri potest ophiasis, alopecia & phitosis in quibus pili defluunt a capite aut palpebris. Res naturales numeri excessu peccantes natura auferre nunquam potuit, quapropter medico id muneris imposuit. Ex iis tamen quæ præter naturam omnino sunt, quædam per se ipsa tollit, ut pus in pustulis aut abscessibus quibusdam per maturitatem sponte erumpentibus, lumbricos, ascarides, arenas lapillosq; ex renibus & vesica munitiores sæpe deturbat. Verum ubi contenta abscessuum alieniorem substantiam ex frigido humore adepta sunt ut maturefcere non possint: tunc medicina suppetias venit, sicut ad calculos vesicæ & renum maiores ad verrucas, myrmecias, acrochordonas, callos, clauos, thymos excindendos succurrit. At defectus in numero, dentem euulsum, testem exsectum, digitum, aurem, pedem, nasum, crus aut aliud membrum mutilum, nec Natura, nec ars supplere unquam potuit.

Quoties pars aliqua maior aut minor, quam ex usu sit, euaserit, morbus in magnitudine appellatur. Si quid magnitudinem debitam excessit, ut si lingua adeo excreuit ut intra oris limites contineri nequeat, si nasus ultra labra propēdeat, si labra, auris, digitus, manus, pes, crus, testiculi, genitalia, vbera aut alia denique pars supra quam naturæ conueniat, adaucta sint: nihil horum ars, nihil natura in ordinem redigere poterunt. Carnis tamen incrementum in vulneribus aut ulceribus eueniens, ὑπερσπλασιν vocant, Medicus, non Natura compescit. Si quid contra infra iustum modum defectu alimenti, vel tæbe imminutum est: id ipsum aliquando Natura, sæpius tamen Medicina instaurat.

Collocatio seu compositio inepta est, cum vel in situ vel in consensu aut copulatione peccatur. Situs peruertitur in luxatis dentibus, oculisque exertis in enterocæle, epiplocele, vteri atque ani prolapsu. In consensu vitium est, cum mutua partium societas læditur ut in strabismo. In copulatione, si ligamento aliquo relaxato aut inteso aut disrupto motus partis offendatur. Huc spectant vinculum lingue & pudendi immodicum, coalescentia digitorum, palpebrarum, & cum labra oris, vteri, sedis cohærent in iis, quos ἀσπτης, quasi imperforatos (quibus natiuum vitium erat) veteres appellare solebant. In his malis nihil Natura valet, cum omnia chirurgiæ subiiciantur. Et hæc quidem de morbis, qui instrumentalibus partibus accidunt, dixisse sufficiet.

Sequitur affectus vtriusq; communis, quem vnitatis solutionem vocant: quæ pro subiecto, natura & modo appellationem variat ut iam vulnus, alias vlcus, aliquando punctura, incisio, contusio, attritio, ruptura, fractura, fissura, vasorū dilatatio, transcolatus, ἀνασφραξις, erosio dicatur; non raro quoq; nomen ignoret. At quid in hoc communi morbo agit Natura? sane permultum. Nam ipsa diuisas particulas, velut glutino vnit, carnem generat, caua implet, callum producit, aliena separat, cicatricem obducit. Ergo omnia perficere videtur. Non equidem. Nam distantia vulnerum labra adducere, pus & lordes eluere, situm membri effluxioni puris idoneum seruare, fracta ossa apte componere, læsas partes rite obligare, vasorum vulnera & erosiones sanare, minime ipsa potest; hæc munia Medico relinquit. At neruorum, venarū, arteriarumque per transversum factas incisiones, vasorum dilatationes ut varices & aneurysmata: Item, arteriarum vulnera sane nec Natura, nec Medicus contrahere vel vnire recte possunt.

Hactenus simplicium morborum triplex genus per species & differentias perlustrauimus: & quid in singulis Natura, quid Ars præstare possit, expendimus. Consectarium videtur compositos excutere. Verum cum illi nihil aliud sint, quam simplicium variaz inter se complicationes, qui satis superque examinati sunt: superuacaneum foret, illorum perquisitione tempus terere præsertim cum ex simplicibus compositi facillime æstimari possint.

CONSILIORVM MEDICINALIVM LIBER;

Auctore

THOMA ERASTO D. MEDICO.

*Nunc primum in lucem editus.**Consilium 1.*

Nobilis iste noster ægrotus, natus est annos plus minus triginta: habitu corporis tenui potius quam carnosio: cætera sanus fuit: solum caput catarrhis & pituitæ obnoxium semper sensit. Hodie quoque os perpetuo madet pituita multa aquosa saporis experte, nonnunquam subdulci, aliquando subsalsa, raro subamara. Defluit eadem in ventriculum osq; ipsius sic irrigat, vt nihil omnino plerumque sitiat. Is 10. Nouembris anni 68. a cœna cadens tempus dextrum impexit lapideæ scalæ: at nihil admodum inde sentit mali: quippe surrexit, ac mensæ iterum accubuit, iterumq; bibit. Deinde rigor eum inuasit, vt se conferre in lectum cogere-
 tur: in quo multis horis non potuit calefieri: ex publico hospicio post dies 4. domum iuit: vbi mox cœpit non amplius agnoscere astantes vsque ad finem mensis. Caput quoque toto fere illo tempore erectum sustinere non potuit: ac dexter musculus ex osse pectoris & clauicula enatus mamillarique temporis ossis processui implantatus, frequenter contrahebatur, vt caput in anteriora sinistrorsum traheretur. Eodem illo tempore mandibula inferior ita conuel-
 lebatur a sinistrae partis musculis, vt vehementer sinistri lateris dentes striderent. Distorquebatur simul bucca, inq; sinistro latere versus aurem trahebatur. Cæterum non mansit, neque hodie permanet tracta, vt in spasmo canino vsu venire videmus, & in capitis conuulsione a contractione musculi paulo ante dicti euenit. (Manebat enim caput in anteriora sinistrorsum tractum ad finem paroxysmi: qui breues tamen fuerunt) sed breuibus interuallis vicif-
 sim trahitur & laxatur, nunc etiã quoties paroxysmus recurrit. Brachium sinistrum rigidum efficiebatur: ac linguæ motus impediabatur. Omnia hæc sine magno dolore contigerunt. Circa finem Nouembris de dolore dextri temporis, totius cutis capitis, & musculorum ceruicis tensione conquerebatur. Adhibitis remediis, scilicet purgationibus, inunctionibus, cataplasmatibus, fomentibus, vesicam excitantibus, bene habuit per duos plus minus menses. Dein-
 de cum vinum mustum siue recens liberalius bibisset, redierunt capitis, buccæ & mandibulæ conuulsiones: quæ post vsu remediorum plurimum mitigatæ iterum sunt. Vsus est guaiaci decocto per aliquot dies, ex quo magnum fructum percepit. Etenim capitis humiditas multum imminuta est: ac morbus redditus mitior: attamen malum non est prorsus ablatum. Quippe redit per interualla buccarum in latere sinistro conuulsio, & brachii eiusdem lateris
 imbecillitas, vt forte comprehensa non possit continere, cum dolore aliquo carpi. Redit interdum die octauo, aliquando citius, nonnunquam tardius: & modo leuior, modo grauior est paroxysmus. Quo sæpius recurrit, eo leuior est, vt interdum omnino contemnendus videatur: at cum diu emanat, grauius affligit. Quin & post sumptum cibum raro & leuius: ante cibum autem frequentius & grauius inuadit. Cum vehementior est, veluti fulgorem ante o-
 culos cernit: ac sedere aliquantisper cogitur. Cum leuior est, fulgorem non videt: cumq; ambulare conatur, mox euanescit. Durat breui tempore, tunc etiam cum grauissimus est. Accessit iam aliud malum: quod videlicet in vehemente paroxysmo difficultatem anhelitus patitur, nec expedite, sicut prius respirare potest. Tensionem præterea prope perpetuam in utroque latere percipit, licet ea non sit admodum grauis. Aliquando præter manus sinistrae im-
 becillitatem, de qua dictum fuit, nihil fere sentit: quo tempore obseruauit vaporem calidum ex sinistro pede eleuari, totumq; corpus permeare: in primis autem recta ascendere ad mandibulam vsq; sinistram, atq; inde in sinistrum brachium deflectere, animaduertit. Dum paroxysmus durat, calet brachium, & intumescit manus nonnihil cum remittit, redit ad naturalem calorem, iterumque detumescit. Ante paroxysmum semper sensum famis & molestiæ cuiusdam in ore ventriculi percipit. Esuriuit a morbo plurimum, vt vix satur fieret: & nunc quoq; statim a cibo iterum videtur esurire, tametsi non sic esuriat, vt cogatur edere. Sinit minimum, vt totum etiam diem sine potu transigere posset. A frigore plurimum lædi expertus est. Matrem habuit, quæ ipsa quoq; ex casu in consimilem morbum incidit, sed multo grauiorem: quæ deinde Epileptica facta est. in ventriculo nullam notauit molestiam, nisi quod
 & esurit

& esurit facile, & post cibum liberalius sumtum grauitatem percipit. Cum mane in lecto multum sudauit, aliquoties deinde paroxysmum superuenisse obseruauit. Alias quoq; antecedit aliquando sudor paroxysmum: at non semper.

Dubium non est, quin hic morbus sit (ac notari debeat) simplex conuulsio. Quāquam enim epilepsia vicinus est, ac in eam facile transire posset, tamen epileptica conuulsio nulla cernitur. Constat enim mens atque ratio. A principio quidem læsa fuit ratio, læsi quoq; sensus fuerunt aliqua ex parte; verum non secuta fuit totius corporis conuulsio, qualis in epilepsia accidere solet. Semper enim caput mouere, partesque corporis alias ferme omnes potuit: tunc etiam cum caput sustinere nequiret. Solet interdum, raro tamen, Epilepsia solum caput conuellere: sed reliqua tunc totius corporis membra immota iacent, ac sensus atque ratio amittuntur. quod hic numquam accidisse intelligimus: cæterum conuulsio est Epileptice, quæ per consensum fit, proxima. Nam & breuis est, & vicissim partes contrahuntur ac relaxantur: si non omnes, aliqua saltem: præterquam quod ratio iam non læditur. Forte etiam non tam essentia & causa, quam loco differt ab Epileptica conuulsione. Quoniam constat non perinde lædi centrum ipsum virtutis animalis, vt in epilepsia. Quod si sic res habet, in causa erit non lentus & crassus humor, sed tenuis & vaporosus; qui magis vel quantitate, & substantia, vel qualitate alia quauis lædat, quam lentore & crassitie. Etenim fieri non potest, vt humor crassus tam cito, vel ex neruis excutiat, vel discutiat, quam sunt paroxysmi isti breues; vt iam de inopinata, & plane repentina inuasione nihil dicam. Consonant hinc sententia, primum quidem experientia quæ a flatulentis humoribus sæpe tales morbos excitari demonstrat. Nouimus iam commemorare, quæ Galenus aliisque præstantes Medici hac de re scripserunt: sed reuocare in memoriam illud solum volumus, quod in particularium membrorum momentaneis conuulsionibus, quas nostri homines in sua lingua *frampfi* vocant, vsu venit: atq; in Epilepticis aliisque per consensum excitatis conuulsionibus contingit. Paroxysmi sunt breuissimi: subito inuadunt, subitoque rursus soluantur. Conuulsio non est perpetua, sed vicissim intenduntur, & relaxantur eadem illæ partes, quæ afficiuntur: sicut in stertatione, tussi, singultu fieri perspicimus. Brachium sinistrum nunc non conuellitur, sed debilitatur; intumescit manus, ac mox iterum detumescit. Percipitur vapor totum peruadens corpus, qui repente dissoluitur iterum. Fulgores quoq; ante oculos apparentes quemadmodum modo recitata vix recte aliò referre possumus. Pituita semper apparet tenuis, aquosa & vaporosa: quæ per sudores soluitur maxima ex parte. Tensionis laterum quam aliam comminiscemur causam? si post sudorem sequitur paroxysmus aliquando, id inde adeo accidit, quod materia non est omnis excreta: & quod, quæ crassior erat, est attenuata, inque flatum permutata.

Si de modo, quo fiat, quærat, respondemus sic propemodum fieri, quomodo spasmi particulares particularium membrorum sunt. Repletur nerui rari flatu, extenduntur, molestia afficiuntur: quam dum replere nituntur, contrahuntur ac laxantur, sicut os ventriculi in singultu; aut cerebrum in morbo comitiali per consensum nato. Quis nescit simili quodammodo ratione ac modo neruos in rigoribus febrium concuti moueriq; licet hic humor acris sit in causa frigiditatis illis neruorum, in proposito nostro humorum acrimonia sit nulla? Ergo siue a materia, siue flatu replente neruos dilatari & contrahi dicamus: siue a frigiditate alabentis materię eos lædi putemus: siue ab alia maligna, & nobis incognita qualitate eosdem offendi existi memus: duo hæc semper vera esse comperiemus. Primum est hunc morbum spasmus quidem esse, ac non perpetuum. Habet enim accessiones: & nunc in accessionibus quoq; non est perpetua contractio: sed breuibus interuallis contractio & laxatio sibi inuicem succedunt. Alterum est, non fieri hunc morbum ab humore crasso & lento in neruis insito, multo minus a neruorum intemperie. Fit ergo vel a flatu ex tenui aquosaq; pituita nato impetu in neruos irruente, eosque percellente: aut alio modo replente ac contrahente: vel qualitate molestante, vel frigore, quod magis credo, pungente ac lædente: cum præsertim constet ipsum a frigore plurimum, facile grauiterq; lædi.

Locus affectus, vt ex prædictis potest intelligi, videtur esse, non principium sensus & motus, sed neruorum secundæ, tertięque coniugationis propagines aliquot: vna cum aliquibus neruis, qui in brachium sinistrum inferuntur, & superiores musculos intercostales: a quibus spiritus difficultas oritur, quæ interdum in paroxysmo percipitur. Etenim neque totum caput patitur, neq; sensus & ratio nunc adimuntur: multo minus totius corporis membra vel conuelluntur, vel resoluuntur. Ex medicorum sententia prope omnium fit Epileptica conuulsio cerebri ventriculis oppletis, aut neruorum principio læso. In casu nostro corporis partes plurimæ nulla in re offenduntur, sed paucissimi quidam nerui, seu muscoli nunc solummodo patiuntur. Delabitur etiam perpetuo fere humor aquosus ex capite in subiectas fauces, os & linguam, vt ventriculi cerebri, in quibus Epilepsia causam contineri pleriq; omnes

Medici iudicarunt, nullam videantur obstructionem pati ea in parte, qua se cerebrum exonerat in palatum seu fauces. Ideo autem videntur nerui pati facilius, quia natura sunt sua imbecilli: quod ex eo colligimus, quod & matrem habuit similiter laborantem: & æger ipse confitetur, se a prima pueritia pituitosum phlegmaticumque fuisse. Quod porro pituita aquosa ex cerebro destillans fauces repleat, ac in ventriculum delabatur, osque ipsius irriget, & sic sitim restinguat, frigefaciendoque famem creet: (aut hæc omnia efficere possit) controuersia carecentem. Neque tam putamus ventriculo condolere neruos, quam os ventriculi credimus neruis cõsentire. Quippe sensus ille famis tunc etiam est, cum paroxysmus neque sequitur, neque metuitur. Et quis miretur cerebri neruorumque affectum propter sympathiam ab ore ventriculi percipi, priusquam eo usque auctus sit, ut motum aliasque tales potentias manifeste lædere seu deprauare possit? Reliquorum omnium symptomatum causæ, ex iam dictis a quouis intelligi possunt. Ergo morbum putamus esse, quendam spasmus. Causam arbitramur esse, aut flatum, aut alias tenuem pituitam, substantia vel qualitate sua neruos lædentem: quam propter frigidam cerebri intemperiem copiosam nasci in capite, & a sublatis inferne vaporibus præsertim ex ventriculo, augeri probabile omnino est. Lædit autem neruos ideo tam facile, quia a natura imbecilliores esse videntur. Affectum locum non existimamus cerebri ventriculos, sed neruos quosdam peculiare.

Curatio, sicut nuper scripsi, in eo consistit, ut materia illa pituitosa vacuetur, aliquo familiaris remedio, & non sinatur in cerebro præter modum colligi: quod tunc fiet, si cerebrum corroboraretur, nerui cum cerebro exsiccentur & confirmentur, ac cõcoctio promoveatur. Remedia erunt partim sumpta, partim admota. De exercitio & aliis hoc modo faciendis nunc nihil est opus multa repetere.

Cæterum ipsa morbi & corporis natura postulant, ut principio corpus totum purgetur, non obiter, sed summo studio, quod deinde tale conseruetur. Porro remedia duo sunt, quibus apte & commode obtineri posse videatur ista corporis & cerebri exsiccatio, post purgationes, & sanguinis missionem, (quæ cum non multo ante facta sit, nunc repeti nullo pacto debet) scilicet potus guaiacini decocti & thermarum. Illud præclare per sudorem exiget omnem aquosam pituitam, si præsertim incoquantur cinnamomum & macis. Hoc pacto ventriculus lædetur minus, & sudor profluet facilius, cerebrumque cum neruis roborabuntur melius. Huius rei causæ etiam betonica folia incoquenda fuerint, siquidem æger ferre saporem possit. Præterquam enim quod capiti est utilis, etiam vrinas vacuat. Quomodo autem eo utendum sit, & quam diu, iudicabit præsens Medicus. Potus in mensa sit ex secundo decocto pro more, attamen in hoc quoque cinnamomum large incoquendum, passulæ, zucharum, betonica, & si quid aliud ferre potest: sic tamen ut suavis sit gustui, nec fastidium moueat bibenti.

Thermæ prodesse quidem possunt, si in illis lauet, propterea quod caliditate sua vapores, atque humores sub cute contentos attenuant, & viribus metallicis adiunctis, etiam potenter ex cute euocant, ut vlceretur plerumque tota, & ingens fœtidi viciosi que humoris copia emanet, ac veluti exstillet. Tamen sitim mouent ac bibere cogunt plus quam par sit, & malo huic conueniat. Si in potu sic exhiberentur, quomodo in Italia exhiberi solent, atque vir clarissimus Andernacus in suo libello docet: mirifice profuturæ essent.

Quomodo autem bibere debeat, poterit etiam præsens Medicus, qui in Italia sæpe vidit administrari ab Andertiaco adiutus, copiose diligenterque exponere. Post potum, quum ab eius potu corpus atque venæ purgatæ sunt, vehementer laudem embrocham, ut nimirum per aliquot dies in caput ex alto caderent, quomodo ibi in usu esse audimus (loquor de ferinis) quo & nerui, & cerebrum plenius corrigerentur. Quod si purgare initio non videantur, admittione zuchari primum tentanda res est: deinde etiam tale, in duobus aut tribus primis poculis, sopita facultas facilius excitetur. Sed hæc omnia præsens Medicus dispiciet.

Utro horum remediorum, (utroque utatur si res postulat) delectabitur magis, eo poterit uti. Si thermæ potæ feliciter per intestina, & vesicam iterum vacuentur, remedium certe experietur præclarum & efficax. Ad infessum quod attinet, poterit is potum sequi. Quamquam ego in viris Principibus & aliis ausus sum mane potum exhibere, a prandio lotionem siue infessum concedere summo & felicissimo successu. Imo in ipsa aqua nonnumquam mane potandas exhibui multis ordine diebus pati successu. Sed hic circumstantiæ consideranda. Si nunc uti malit thermis, poterit post annum uti decocto guaiacini, a quo non potest abhorere, cum omnes etiam pueri facillime potui eius assuescant, si præsertim rebus gratis mediocriter cõdiatur: singulis enim annis operam dare oportet, ut totum corpus & pharmacis purgantibus, & illis quæ per cutem vacuant expurgetur semel.

Deinde per interualla utendum vel pil. leuioribus, ut de tribus, hieræ simplicis, aloë, rhabarbaro cum turpeto, rosarum succo, cum turpeti puluere, Diaturbithi maioris puluere,

uere, Diaphenico in solida forma, & similibus. Multa recensui, ne vnus continuus vsus fastidium pariat. Item quotidie mane vti debet vel nuce myristica condita: (præstantissimæ sunt, quæ in Indiis recentes cum cortice condiuntur) myrobal. Chebulis conditis, conferua florum betonicæ, corticibus citri conditis: & huius generis aliis. Ventriculi quoque os sæpe inungendum, & vt semper caleat, studendum. Utendum etiam apophlegmatismis interdum, quibus ex cerebro pituita detrahatur. Item lotionibus capitis accommodatis. De his omnibus formulas deinceps conscribemus, cum eorum vsus non sit, nisi post generalem illam, de qua supra egimus, curationem.

Interim nullo non tempore debet vti aqua pro vertigine, Epilepsia, aliisque talibus capitis morbis arcendis composita: cuius descriptionem quoque tradam cum aliis formulis.

Quia præstantia tua per Dei gratiam nihil amplius sentit ex partibus inferioribus ascendere ad caput, ventriculus officium facit, corpus recte feliciterque nutritur, atque vnica brachii, & deinde buccarum conuulsio remansit: superest, vt nunc illud curemus imprimis, vt caput a pituita liberetur, quæ reliqua est, ac cerebrum corroboretur, vna cum neruis.

Caput & nerui a pituita, quæ causa est conuulsionis adhuc permanentis primum commoda, aptaque victus ratione, deinde remediis exsiccantibus & discutientibus, sumtis & ad motus liberabitur, simulque confirmabitur. In victus ergo ratione fugienda ciborum varietas, & copia. Fugiendi etiam cibi, qui difficulter concoquuntur. De quibus omnibus, cum alias scriptum sit satis, nunc nihil dicam: sed quomodo aliisque remediis, & quod iam est collectum dissipari & vacuari debeat, & quomodo ne plus colligatur, cauendum sit, exponam.

Profuerit ergo primum, vt tua præstantia sæpe caput abluilixiuio curet, in quo herba, quæ in scheda notatae sunt decoctæ sint. Mox a lotionis calidis pannis fricetur suaviter dum bene recteque omnia siccantur, & non exponatur prius aeri, quam recte exsiccatum sit, & poriterum sint clausi. Valde autem conducit, si in sine lotionis, cyatho vini calidi, in quo 3. i. Agarici decocta sit, abluatur.

Herba pro lixiuio.

Secundo debet interdum mane totum caput suffumigio ex puluere super lapidem molarem ignitum asperso siccari & roborari. Mirabiliter hoc pituitam cerebri neruorumque consumet, ac destillationes efficaciter sanabit.

Puluis pro suffumigio

Tertio debet humanitas tua in manibus semper fere gestare pomum quod crebro odoratur: itemque noctu sacculos tenere sub naribus, vt horum omnium vapore intra caluariam recepto, redundans humiditas discutatur.

Pomum odoratum. Sacculi odorati.

Prodest etiam, si ex oleo ad hanc rem descripto singulæ guttæ calidæ in singulas aures infundantur, cum & cubitum iturus. Mox sunt eadem bombyce odorato obturandæ, & postridie diligenter eluendæ vino calido, vel aliter expurgandæ.

Oleum pro auribus.

Utendum etiam illis quæ per nares & palatum vacuant superuacaneos cerebri humores, de quibus alias quoque dictum fuit, quantum res postulare visa est.

Per os sumenda quæ sint, partim antea diximus, partim nunc etiam dicemus, si prius monuero, scarificationes scapularum minime negligendas esse: ac vesperi nonnumquam pedes ex aqua abluendos, in qua incoxerint herba odorata cum largo sale.

Vt aluus quotidie respondeat summe necessarium est. Proinde ad eam rem vt oportet omnibus ante hoc tempus præscriptis. Inprimis autem vtilitatem demonstrabunt excrementorum per leuia pharmaca vacationes. Igitur singulis, vel octo, vel decem, vel sex diebus sumere debet tua præstantia vel de confectio, quæ, vt ego arbitror, non erit insuavis gustui, vsque ad drach. 3. ante reliquos cibos mane: vel de puluere purgatorio drach. 1. vel sesquidrachmam; vel de prunis, ac passulis, quantum ad aluum ciendam mediocriter satis esse vsus docebit.

Confectio. Puluis purgatorius. Pruna & passula.

Ad hæc sumenda aliis diebus mane, & antequam aliquid cibi sumas, pars de nuce muscata, vel drach. 7. vel amplius pulueris, quem pro hoc vsu superiore tempore descripsimus.

Nux muscata condita.

Quod si omnia hæc ita fient, & caput contra frigus munieris commode, semperque fatietatem seu repletionem caueris: habebit res, vt equidem confido, optime. Nihil etiam est quod te grauate facturum existimem; studui enim vbi que quantum lieuit, vt medicamenta non essent ingrata.

Porto debet curatio hæc tota inchoari a confectio, vel purgatorio puluere, quo corpus expurgetur, & nihil inferne ascendat in caput. Horum deinde vsus erit continuandus tantisper dum omnia remiserint, & membra omnia confirmata fuerint.

Postremo utendum est per interualla sicut in priore scripto monui, aqua ad vertiginem descripta, quam parari eleganter curabo, & descriptam etiam tuæ præstantiæ tradam, vt vbi-cumque, & quandocumque libet, parare ipse tibi eam possis.

Aqua ex hiru-dini-bus.

Thomas Erastus Medicus Stephano N. Pharmacopæo Heidelbergensi, S. P. D.

Consilium 2.

QVÆ obiter ante aliquot dies de simplicibus dixi, quæ pro theriaca præparanda nobis examinanda proposuisti, ea nunc paulo diligentius meditata, & scripto comprehensa petenti tibi exhibere placet. Facio ideo libentius quod de mea sententia alii rectius sic iudicaturi, & sicubi rem minus recte attigi, magno Reipub. bono facilius te admonituri videntur, quo errorem cauere, & meliora semper eligere sine omni labore possis. Nihil iam de theriaca per se dicam, talis ne præparari possit, qualis illa fuit, quam Romanis Imperatoribus Andromachus, Galenus, atque alii præpararunt; sed de simplicibus Medicis quibusdam quid sentiam, præsertim vero de substituendis in locum eorum, quibus caremus, tantum exponam.

Detrochiscis scyllæ nihil habeo quod dicam, licet scylla nostra non sit vera scylla, sed Pancratium potius, ex Math. sententia, Dioscor. esse videatur: vires tamen easdem prope obtinet. Credimus etiam orobum referre, semen hoc ita in officinis vocatum, nec ita multum in hoc positum censemus, ut de eo pluribus disputare necesse sit.

Viperarum pastilli, quia ex Italia sunt allati, merito recte apparatus creduntur. De Hedychroi pastillis coniectandum ex simplicium reliquorum examine & cæsu. Piper ut cætera omnia sit præstantiss. vegetum, acre, plenum non cariosum. De Opio si iudicandum est ex Dioscor. lib. 4. cap. 60. certum est nostrum vix vlla in re legitimum referre Opium. Nostrum meconium est, non opium. Atque utinam non sit Meconium pessime adulteratum. Si absque adulterio Meconium haberi possit, poterit pro Opio substitui. Et parari poterat æstate a nobis, si de theriaca paranda fuisset certiores redditi: in hoc medicamento, quia multum est positum, iudico multa esse consideranda, & diligenter curandum, ut quam optimum Meconium saltem minimumque adulteratum nanciscamur, antequam conficiatur Antidotus: iudicium ex Dioscor. verbis fiet. lib. 4. cap. 60. Scordium nostrate sumi poterit utpote recentius, quam quod aliunde aduehitur, at satis est pollens, si modo sit collectum & natum anno calido & sicco, non humido & pluuioso, id quod maxime est obseruandum in herbarum talium collectione.

Semen Napi debet sumi iuxta Gal. siluestris; Math. iudicat domesticum & dulce sumi debere. Quippe Andromachum dulce vocare. Filium autem & Damocratem non addere siluestre. Item Dioscor. & Plinium domesticum, non autem silvestre, commendare contra venena. Sed non magni referre arbitror, utrum ponatur. Nec admodum valere ista argumenta opinor, apud eos præsertim qui Gal. diligenter legerunt. Fuit enim theriaca a Gal. non uti noui studio, diligentia, cognitione, felicitate, minime efficax, at præstans composita, quam ab aliis. Ego sane propter acrimoniam silvestre semen cum Gal. prætulim domestico, ut ignauiori. Non sequitur venenis non resistere, quia Dioscor. lib. 4. hanc ei facultatem non adscripserit. Nec sequitur siluestris Napi semen Antidotis non misceri, quia domesticum misceri scripsit. Sed hic facile assentiar aliis.

De Cinnamomo res mira videtur Scaligero, & quidem recte, si quid iudicare hic valeo, non vllam iam in angulo terrarum reperiri, cum notior hodie sit orbis, ubi Aromata illa nascuntur, quam Romanis fuerit hic noster. Certum est Romanos illarum terrarum nullam, nostræ ætatis homines magnam habere notitiam, omnia perlustrasse, cuncta obseruasse, imò inuestigasse; nec tamē Gal. cinnamomū reperisse. Itaque aut desiit esse cinnamomum, aut non colitur & distrahitur amplius. Hoc postremum cum incredibile sit, propter ipsius pretium & nobilitatem, prius autem a nemine dictum sit: confectarium est certe, cinnamomi & cassiæ plantas, vel easdem, vel minimum discrepantes esse, atque vnius corticem pro alterius fructu, seu cortice vendi, aut forte natalibus, & nascendi felicitate tantum inter se differre. Sane Galen. cinnamomi ramusculos in cassiæ frutice se vidisse lib. primo de Antidotis testatur. Quæ omnia huc faciunt, ut si cassiam bonam habeamus, Antidotum nihilo deteriore fieri appareat, quam si cinnamomum verum haberemus. Placet nihilominus, ut per cinnamomum cassiæ præstantissimæ duplum accipiatur. Damocrates in descriptione Cypheos pro cinnamomo cardamomi semen a quibusdam positum refert.

Pro Opobalsamo ponit Cordus oleum caryophyllorum, alii oleum nucum Myristicarum & horum ut sententiam probo, ita illorum non improbo. Certum est tamē oleum caryophyllorum magis igneum & calidum esse, quā nucis Myristicæ. Hanc describunt eodem prope gradu caliditatis & siccitatis Arabes, quo balsami succum Græci. Caryophylli, ut non modo Paulus docet, sed & gustus persuadet, longe calidiores minusque suaues sunt. Habent et Myristicæ nuges, plus pinguedinis gratæ, eoque nomine commendantur amplius, & inhaerent corpori facilius.

Oleum

Oleum siue pinguedinem hanc punctæ ostendunt. Cæterum hic de oleo, non expresso, sed per chymicam artem extracto, loquuntur, quemadmodum ex caryophyllis elici cõsuevit. Certum est tantam olei caryophyllorum quãtãtatem reddere Antidotum, calidiorem iuxta, & cariorẽ, haud ẽt meliorẽ nucum myristicarum oleo. Quocirca hoc potius vñus fuerit, præsertim cum exemplum Itatorum hic habeamus, qui in præparanda Theriaca facile hæctenus laudem præcipuam obtinuerunt. Porro haud grauate in eorum sententiam pedibus quoq; ierim, qui odoratissimum liquorem, quem ex Indiis iam aduehere cõeperunt, & Balsamum vocãt, propterea quod per multas Balsami facultates habere compertus est, pro Balsamo substituendum censent, siquidem haberi is a te possit.

10 Myrrha omnis nostra, si modo Myrrha est, vel ergasima, vel caucalia, vel his etiam deterior est. Quoniam vero aliam neque habemus, neque sperare facile possumus, nostram ita defecatam, vt nuper te monui, admittere cogor. Math. odoratum liquorem, quẽ Balsamum vocari nunc dixi, staten putat esse. Quod si est, ac haberi quiret, aptissime pro Myrrha poneretur. Quæ de Myrrhæ purgatione hic dixi, de Galbano, Sagapeno, Opopanace, te etiam

15 intelligere iubeo, nisi puriora hæc forte nancisci possis. Rhaponticum verum nunc Venetiis venditur, ex Ponto aduectum. Auicenna Rhabarbarum pro eo ponit, quod certe odoratum cum sit, & eiusdem cum illo generis plantã videatur esse, non inepte vbi illud deest, ponitur. In quo tamen id obseruari velim, vt maxime adstringens, & crudum appellatum eligatur.

20 Radices quinquefolii communes intellexerunt Græci, de Tormentilla nusquam scripsisse eos suspicor, aut saltem nihil me de ea legere apud istos memini. Ego tamen non valde referre existimo, vtra ex his Antidoto misceatur. Si adstrictio quaeritur, in vtraq; inest vis hebetandi venena; tribuitur hæc etiam ab omnibus recentioribus, maxime tormentillæ. Calamintam montanam hic primus, opinor, ostendi nascentem, quæ si in aprico loco colligatur, & anno creuerit calido & sicco, non pluuioso, qualis hic & superior fuit, non sit incommoda

25 futura. Gal. prudenter monet, vt, si non ex sua regione herbæ omnes habeantur, vbi scilicet felicissime proueniunt, quo anno natæ sint obseruetur. Pro costo cum aliis ferme omnibus zedoariam ponerem. Quod si Angelicam odoratam aliquis malit, cum Math. duplum substituerem, propterea quod citra omnem cõtrouersiam imbecillior est gustatu, quam fuisse costus antiquis scribitur. Habet enim hæc radix leuem amaritudinem cum acrimonia, non tamen exulcerante, qualem in costo Gal. ponit, & odorem spirat valde iocundum, magis hæc placet, quam Helenium.

30 De Petroselino Macedonico legatur Gal. in lib. 1. de Antidotis, vt ne putemus nefas esse, aliud eius loco ponere. Quia vero Petroselino ex plurimorum sententia caremus, (nec eius plantæ semen, quam sic vocamus, nec alterius, quæ videri petroselinum possit, tantam possidet amaritudinem, quantam Gal. petroselini semini tribuit: totam hinc Antidotum amariorẽ reddi ait) & Gal. smyrnio in 8. de simpl. medicamentorum facultat. eadem propemodum facultates adscribit, posset huius semen pro illo poni. Est autem Smyrnum herba, quæ alio nomine Romanis olusatrum nominatur, teste Manardo, ex Gal. in Italia non est

40 infrequens. Hic me vidisse affirmare non possum. Iuncum odoratum nuper proponebas nobis recentem, odoratum, & acrem, quo vtendum censeo. Raro tales reperiuntur, vocant officinæ squinantum.

Spica Nardi tua, nec sapore, nec odore vllto erat prædita, itaq; hoc ei accidisse suspicor, quod sua ætate Gal. quosdam facere solitos scripsit. in 7. de Antid. nempe elixam prius ad nos

45 missam esse. Quærenda igitur alia fuerit. Quippe inueniri poterit. Stryax quam nobis ostendisti, optima non erat. Poterit autem defecari & purgari, vt supra de Myrrha est dictum.

Thlapsios semen velim esse legitimum & acre. Tale autem, non visum mihi est nuper illud quod a te nobis proponebatur considerandum. Nisi plurimum fallor, poterit pro eo non

50 male semen Nasturtii in Antidotum indi. Nam & sapor & odor vtriusq; idem ferme est, & videtur genere non discrepare: vires tam habent similes quam vix aliæ duæ plantæ, id quod author scripta de vtraq; planta conferenti mox liquebit. Ad hæc illud etiam accedit, quod Dioscor. vtpote similis naturæ facultatisque herbas mox post Nasturtium thlapsi ponit. Postremo cõmendat idem semen Nasturtii contra serpentum venena, atque adeo suffitu fugare serpentes posse affirmat lib. 2. cap. 149. id quod in re proposita maximum momentum habet.

55 Proinde cū Thlapsios semine vero & bono careamus, Nasturtii autem optimũ habeamus, recte puto hoc pro illo substituemus.

Amomum verum habemus iam hic etiam ante triennium.

Malabathri folio cū careamus, posset Nardi spica pro eo poni. Etenim Gal. lib. de sym. med. facult. 7. & 8. similem habere facultatem Nardo asseuerat. Similiter fere Damocrates

in lib. de compos. medicam. compend. per genera. 7. cap. 16. pro Malabarrho, Nardum gan-
gitidem substituere in compositione acorum iubet. Aliqui casiam ponunt, quod non im-
probarim, nisi iam ante, bis, & semel duplicata, posita fuisset: longe mihi videtur optime rem
considerasse Cordus, cum partes æquales spicæ Romanæ, & Macis ponit. Itaque idem vt fa-
cias tu quoq; consulo.

Feniculum ponatur non dulce, sed acre siue acutum.

Pro Lemnia, Bolus orientalis, qui nihil putatur aliud quam terra Lemnia esse, poëndus
erit.

Pro Amomo (si nō sit positum oleum caryophyllorum pro Balsamo) hic ponerem ca-
ryophylla, at vt iudico optima ratione. sin aliter, posset poni galanga maior officinarum. Aco-
rus verus est calamus aromaticus officinarum, vt docti iam omnes propemodum testantur.
Pro carpobalsamo ponunt alii cubebas nostras, quorum sententiæ nihil habeo quod addam
vel detrahā. Non video tamē cur non liceat caryophylla ponere, cum oleum horum pro
opobalsamo quidam ponant.

Pro Acacia succum sumach siue Rhois ponerē. Magis enim ad naturam Acaciæ ac- 15
cedere videtur quam prunellorum succus. Pro gummi quod antiqui, ex spina adstringente
sumebant, non debet Arabicum vocatū nostrum gummi poni, sed gummi siluestrium pru-
norum, vel ceraforum acidorum, *Sesbaumharz/ oder Schlehenstaudenharz*. Gummi effi-
cinarum non ex adstringentibus modo arboribus, sed ex quibusuis collectum, non eiusdem
profusus naturæ est, ac raro adstrictionis particeps deprehenditur esse. 20

Pro Dauco eretico videmur ex sententia Gal. in 6. de simp. medic. facult. Item in 2. de
alim. fac. vel pastinacā siluestrem, vel carui semen substituere posse: vtrobique enim similes
ferme vires illis attribuit. Posset etiā fortassis Meum, quod Germanice vocamus *Barwurz*
poni: verum id pro Meo positum iam fuit. Ergo, si cui libet, poterit non inepte forsan, radi-
cem eius herbæ ponere quam Imperatoriam aliqui, nos magistrantiam hic vocare solemus. 25
Certe locum Dauci etiam cretici non instrenue tutabitur in Antidoto valenter attenuans,
vrinam potenter ciens & menstrua, flatus validissime discutiens: resistit eadem vt pleriq; pu-
tant, venenis non segniter. Odorata Angelicæ radici hic locum esse nō arbitror quia, acrimo-
nia in ea talis, qualis in Dauci seminibus inest, nulla percipiatur.

In pastillis siue trochiscis hedichroi, simplicia vel habemus in officinis, vel sunt a nobis iam 30
ante examinata, exceptis per paucis, inter quæ est marum, pro quo sumit Cordus dictamum
Creticum. Alii sumunt pusillis foliis maioranam, sed quia & hæc ingreditur loco amaraci,
fysymbrium poni posse iudicant. In qua sententia est Math. ex Dioscor. Certum est dicta-
mnum acriorē & tenuiorem esse maro. Itaq; pulegium malim quod dictamno simile a Gal.
scribitur, præterquam quod non est æque tenuium partium. Sane Dioscorides in eadem sen- 35
tentia videtur fuisse. His addatur & illud, quod non nisi inueteratum dictamnum habemus.
Et cum pro amaraco siue maiorana Italica, quæ nostra longe est generosior, tu nostratum a-
maracum posueris; præstaret, pulegio acrimoniam, quæ in nostra maiorana etiam præstan-
tissima desideratur, compensare. Et nihilominus pro maiorana ponenda erit parua illa, odo-
rata pusillis foliis (non ea quæ pinguiora habet maioraque folia, & minus est odorata) quæ 40
vocatur a nostris mulierib. *Edel Maieran/* vel *klein Maieran*. Pro asphalatho recte ponit Cor-
dus agallochum, siue lignum aloes. Præstat hoc agno casto, vt ego arbitror.

Pro calamo sume calamum aromaticum officinarum, vel acorum verum Dioscori.
idem enim sunt. Si cupis angelicam odoratam in compositione habere, poterit hic apte po-
ni. Et mea quidem sententia, rectius hic poneretur angelica odorata, vt quæ non sit tam cali- 45
da, quam est calamus aromaticus officinarum. Gal. certe asserit calamum odoratum Græco-
rum de quo hic agitur, & de quo Dioscor. lib. 1. cap. 17. egit, temperate calidum esse, non tam
acrem vt est officinarum calamus siue Græcorum acorus.

Pro xylobalsamo placent santali flaui odorati. In Italia plerique cubebas probabant.
Math. præter hæc etiā pedunculos caryophyllorum ponit & agallochum: ego non minore 50
ratione hoc in loco nucis myristicæ florem, quem maceim fere nominamus, positurus vide-
ar; verum si santali sint electi & odorati, facile his sim contentus; si non sint optimi, certe non
putem te præter rem facturum, si macim nucum myristicarum corticem pro his substitutes:
vel macim & santalos æquali pondere coniunctos pro xylobalsamo iniicias.

Pro opobalsamo hoc loco ponerem oleum caryophyllorum, quia quantitas est exigua, 55
quæ theriacam ingreditur.

De aliis omnibus dictum est. Vnum hoc adiciam, si supra pro calamo ponas calamum
Aromaticum officinarum siue Acorum Dioscor. pro quo tamen malebamus Angelicæ ra-
dicem poni; pro amomo posse angelicæ odoratæ locum esse. Valde velim, tam præstanti &
tot facultatibus nobilissimis insignitæ radici locum in Antidoto aptum inueniri. Pro amomo
posse

posse vtiliter sumi caryophylla, si supra angelica sumpta sit, neque acorum repeteré placeat. Hæc habui quæ in ista temporis breuitate de paranda nunc theriaca dicerem. Propter negotia non mihi licuit, ante hodiernum diem calamum in manum sumere, nedum cogitare de his rebus. Proinde oro te etiam atque etiam, vt moram hanc feras æquo animo; facilius impetraturum hoc ab te confido, quia non ignoras me fere toto isto tempore, quo meam de hisce rebus sententiam tibi declarare debueram, domo abfuisse. Cæterum diligenter caueas velim, mihi soli vt credas. Quin potius alios D. Doctores, in primis autem D. D. Ioannem Langium, virum in omni præstanti doctrina eruditissimum audito, quo theriaca ista tua cōcinne præparata locum dignitatemque suam apud quosuis tueri queat, & ea præter quæ a bene recteque præparata theriaca, merito expectari possunt. Medicamenta simplicia, de quibus mentionem hic nullam feci, ea mihi probata sunt tunc, cum vna cum D. Doctoribus nuper omnia ordine examinarem. De quibus admonendus præterea visus es, eorum tantum hic memini. A Math. sententia, cuius in hac re meritissimo summa debet esse authoritas, non temere vel ego discedo, vel aliis discedendum iudico. Vale 21. Decemb. 1564.

15

Consilium 3.

SYMP TOMATA, de quibus quereris, a crasso & flatulento, pituitosoue spiritu in cerebro collecto nascuntur omnia. Hinc enim veluti motus quidam vel susurrus oritur. Hinc oculi dextri caligo, palpebrarumque grauitas, & ad mouendum difficultas, quæ a somno expectata, vbi accidit, originem trahit: sed & blena seu mucus iste, qui per somnium in oculis colligitur, occasionem ab eodem sumit. Quia enim noctu propter clausos oculos vacuari nequit, sed ibi excoquitur & crassescit, vt in pueris solet, mane ibidem apparet. Excreationes illæ copiosiores matutinæ, quin ab aquosa profisciscantur pituita per somnium in cerebro acervata, ne dubitari quidem potest. Huius pars aliqua in pectoris regionem descēdens, cum in flatum vertitur, punctiones illas membranarum efficit. Omnia ergo ex humiditate pituitosa cerebri perueniunt. Colligitur autem in cerebro hic humor propter eius insitam humiditatem. In calore & frigore nullum animaduerto excessum notatu dignū. Augent eundem hepatis caliditas solis * inuadēt vapores ita fere sursum pellens, quomodo signis fumum pellere solet. Quod eo magis fit, quo aluus est durior, ac proinde minus per aluum spiritus isti flatulenti, ac materia ex qua generari solent, vacuantur.

Ex his curatio facile intelligitur. Nam aluus lubricanda erit, hepatis calor temperandus, aut saltem ne augeatur prouidendum. Humores in cerebro collecti, partim educendi, partim exsiccandi. Quod enim affectio oculi non ex vaporibus inferne ascendentibus, & veluti per cerebrum transeuntibus solum efficiatur, ex eo certum est, quod in altero solum oculo percipitur noxa. Quippe experientia multorum seculorum docuit ex ventriculo exhalantia, si in oculos influant, vtrumque similiter infestare. Admodum probabile est abs iocinore potius eos tolli in dextram cerebri partem, indeque in oculum penetrare. Cæterum vt capitis excrementa hæc tuto recteq; consumantur, purgandum prius erit corpus totum, dein de caput, ac tandem ad exsiccationem reliquiarum deueniendum. Quo facto & capite simul roborato nihil supererit faciendum. Etenim vix puto sic esse læsum oculum, vt ablata causa aliquid ibi remansurum sit curationis egens. Si autē restet quippiã aqua extergēte, & attenuante, non magno labore auferetur.

Ergo principio consulo, vt catapotis infra * descriptis, caput cū toto corpore, bis aut ter (deest de-
45 purgetur spatio dierum plus minus quindecim, postea vtendum apophlegmatismo, mane *scriptio.*)
per dies aliquot. Debet autem is in dextra oris parte præcipue mandi ac teneri per horæ ferme spatium ore prono, vt ex capite detractus humor effluat commodius. Post hæc ligni guaiacini decoctum vsurpari poterit, quomodo descriptus est ipsius vsus a medico Vlmenfi.

Prodest item naribus, oculis, ore, excipere fumum pulueris descripti super ignitum lapidis molaris frustum, conspersi cum aceti rosacei momēto ante pastum mane, & caput subinde linteo calido leuiter fricando exsiccare. Nec minus vtilitatis puluis alius adferet, si de eo pondus drachmæ i. aut amplius mane fumatur. Sic facile fiet caput ab humoribus liberum, qui nunc molesti sunt, absq; omni partis vllius incommodo.

Porro vt tale deinceps conseruetur opera est danda, vt victus ratio seruetur quæ caput minime repleat, cruditates nullas generet, aluum lubricam seruet, hepar non inflammet, atq; vaporum assensum in caput prohibeat quantum fieri potest. Ergo repletio fugienda, cauendumq; ab omnibus, quæ agre concoquantur, quæque sumpta grauant, ac nauseam fastidiumque pariunt, quæ speciatim enumerare non est necesse. Debet enim quisque salutis suæ amans, apud se ipsum obseruare, quid suæ naturæ maxime conueniat, quid iuuat lædatue. Illa autem quæ caput replere possunt, studiose vitanda sunt, vt sunt cepa, allium, raphanus, sinapi,

nuces oleosæ, aromatum copia, vina generosa & antiqua. Arcēt a capite vapores adstringentia, in sine pastus sine potu sumpta, cytonea, diacytonium, mala & pyra austera, mespila, corna, & huius generis alia; profunt etiam quæ per vrinas vacuant initio pastus accepta, cichorium herba, & radices, petroselinum, radices fœniculi, anisi, asparagi cocti, vinum absinthites & similia: aluum lubricum seruât multa cum ciborum, tum medicamentorum genera, quorum (* Dreef.) aliquot seorsum notauit in charta, * cuius tibi quoq; transcribendi copiam faciam. Hepatis calorem maxime tuto reprimat, vsus conseruæ rosarum & violarum, si quis eo ante reliquos cibos vtatur: item si parum iulepi vel rosacei, vel violacei ex aquis recte distillatis odoratisque parati nō ex succis, ante alios cibos sumat. Æstati misceri cum aqua buglossi vel endiuizæ, vel cichorii, vel boraginis, vel fontana poterit. Prodest eo tempore, si quis iturus cubitum biberit: caput postremo si a frigore sic tibi putes defendendum, vt nō incalescat nimis. Hæc sunt quæ in præsentia annotanda visa sunt pro symptomatum & morbi supra dicti depulsiōe. cal. Iulii anno 70.

Thomas Erastus.

15

Consilium 4.

EX illis, quæ recitata nobis sunt, hoc primum patet, caput a prima puëritia fluxionib. obnoxium fuisse. Huic sanguinis crebra ex naribus profluua, deinde oculorum caligines, vertigines, diuturni dolores, ac distillationes tam pertinaces, ortum habuerunt. Et nūc etiam partim propter imbecillitatem cerebri, ex frigiditate humiditateque ortam, non satis alimentum proprium concoquentis, partim propter vaporum ex inferioribus partibus ascensum, partim propter humoris & sanguinis vicium, sic repletur quotidie caput, vt a destillatione in subiectum pectus numquam liberetur. Admodum certe probabile est, ventriculum non satis probe cibos concoquere, vaporesq; capiti semper submittere; id quod vel ex eo intelligatur, quod sæpe coli doloribus conflictatur, quos hoc anno bis iam sensit, & quod nunc prope memoriam perdere sibi videtur. Nec mirum id est, cum in occipite perpetuos ferme dolores multis iam mensibus senserit. Quamquam enim alias leuior fuit, vt nunc etiam est, alias grauior, attamen vestigium aliquod sui relinquit, & ex quauis occasione redit. Quod ideo fit, quia & imbecillum est redditum caput, & materiam doloris semper habet aliquam præsentem. Ad hæc accedit, quod hepar calidum est, siccumq; & vapores sic fere pellit, quomodo ignis fumum in sublime tollit.

Laborat nunc prope biennium ex tussi admodum molesta, quæ ex distillatione aquosæ pituitæ nata fuit: liberatus ab ea fuit per menses sex dū exerceretur in peregrinationibus. Postquam exerceri desit, excrementaq; vacuari aliter non potuerunt, in subiectum thoracem destillare iterum cœperunt, tussimq; renouarunt. Nunc res est hucusq; progressa, vt per modica interualla quiescat & lentam fallamque pituitam expuat. Accessit præterea nuper sanguinis ex thorace seu pulmonibus eruptio de quo nunc maxime quærendum videtur, vnde profluxerit, & quæ fuerit effusionis causa.

Sanguinem intra venas & arterias, vt in propriis receptaculis contineri certum est. Proinde cum magna eius copia effunditur, necesse est, vt vel ex vena, vel ex arteria aliqua exierit. Exire autem nequit, si non aut rupta seu diuisa fuerit exesa, siue erosa, aut certe sine vulnere aperta. Quamquam enim exudare nonnumquam sanguinis aliquid per rarefactas vasorum tunicas potest; non tamen multus & crassus, hoc pacto profluit. Sed paucus admodum, & valde tenuis atq; serosus. Noster æger multum & crassum reiecit. Quocirca non est cur putemus, eum per tunicas vasorum sudoris instar extillasse, sed nec de vulneratis aut sectis vasis cogitare possumus, cum nihil tale ægroti nostro acciderit. Arteriam quoque ruptam non esse nihil dubitamus, cum propter duplicis tunicæ robur & firmitatē non facile rumpatur. Quod si venalis vocata arteria rupta fuisset, longe maxime secuta fuisset respirationis difficultas & forte extinctus æger fuisset. Nulla quoque adsunt erosi vasis alicuius indicia. Non enim tam potuisset multus & crassus sanguis ex eroso vase effluere, nec tã cito sistitur, qui ex tali exit vlcere, idcirco necesse est, vt vel ruptam vel apertam venam aliquam existimemus in pectore, vel in pulmone, vel in aspera arteria. Quod ruptura nulla adsit, ex his videtur posse doceri. Primum quod tanta crassi sanguinis copia simul excreta est, quanta non potuisset ex venulæ paruæ ruptura, aut ex magnæ venæ parua rimula prodire. Oportet sane rupturam magnam esse, & in magna vena etiam factam fuisse, ex qua tantum effluat sanguinis. Deinde quod mox suppressus est sanguis sua sponte, vt sputum post sesqui diem nihil sanguinis in se continuerit. Quomodo potuisset autem mediocris vena diuisa sic solidari, vt nihil inde sanguinis emanaret? Quod si aliquid excidisset, hoc autem reici, cum pituita aut in pus verti oportebat. Horum cum neutrum sit factum, satis liquet diuisam non fuisse venam vllam, cum sanguis reiceretur,

ceretur, licet ultra dies plus minus quindecim ter sanguinem eiecerit cum tussi. Quocirca videtur asserendum omnino esse, ex referato venæ alicuius osculo omnem illum sanguinem produisse. Venam dicimus pulmonis, quæcunque tandem ea sit. Nam ex aspera arteria, tam multus, absq; pure, absque doloris sensu, eum vehementi tussi profluere non solet. Nec pectoris venam apertam aut diuisam credere possumus, propterea quod absq; omni dolore exiit: quod is, qui secunda ac tertia vice excretus est, calidus admodum fuit: quod confertim, & in magna copia reiectus est. Etenim partes thoracis sensu exactiore præditæ sunt, quam pulmonum caro, quæ propter ambientem membranulam, in quam solam exiles nerui dispersi insertiq; cernuntur, obscure sentit. Constat etiam sanguinem illum, qui ex pectoris venis effluxit, manifeste calere tunc non posse, cum ad linguam & fauces peruenit. Certum & illud est, illum non posse confertim eiei, sed sic expui, ut pus in pleuriticis expurgari videmus. Proinde cum non sine tussi exierit, necesse est ut ex pulmonibus eum erupisse dicamus, aut ex capite descendisse arbitremur. Quippe solet hic quoque, cum in guttur affatim irruit, tussim excitare.

15 At vero defluxisse eum ex capite, argumentis quibusdam videtur monstrari posse. Primum, quod caput fluxionib. obnoxium semper fuit. Secundo, quod ante pubertatem crebro sanguis ex naribus profluxerit. Tertio, quod post decimum quintum annum, quo tempore ex naribus non amplius effluxit, ex pectore cum aliqua tussi reiectus est, ut ægrotus putat. Quarto, quod semper post vacuatum sanguinem caput visum est habere melius ac leuius. 20 Quinto, quod etiam a scarificationibus meliuscule caput habet, quodq; non per nares æque purgatur nunc, ut antea purgari solebat.

Etsi hæc aliquid videntur probare & confirmare, nihilominus alias esse non minus firmas rationes, quæ ex capite non exiisse doceant sanguinem, quem nuper tribus vicibus cum tussi reiecit. Non enim potuisset tanta eius copia in arteriam influere, ut interim nulla ipsius particula expueretur, nullumq; sui sensum faceret, priusquam in pulmones delapsus fuisset. Deinde qui potuisset quæso in arteria, aut vbi tam diu hære, ut concrefcere iam inciperet, ac demum reiceretur? Adde quod eiectionem ipsius vehemens & pertinax tussis præcessit. Item quod multus, confertim ruber, feruens absque palati & faucium dolore ac sensu, vel uti- 25 tillatione profluxit cum impetu, & quod reliquum tuit, sua sponte fere per arteriam ascendit in fauces: sicut ex terra aqua scaturit, tollente eum spiritu, qui efflari solet, ac expellente natura per arteriam ad fauces. Per nares quoque nihil exiit, quod tamen plerumq; fit, cum ex capite descendit. Quod enim prima vice tinctæ leuiter nares fuerunt, ab impetu & multitudine sanguinis ex arteria in fauces erumpentis profectum videtur. Replentur enim fauces, ut facile aliquid ad narium cavitatem pertrahatur. Quinetiam emunitione aliquid ad eas necessa- 30 rio adducitur. Cum ex capite fluit, excreationes fere perpetuæ, cum tussi non magna, insigni palati titillatione adsunt, quorum hic nihil fuit. Præcessit quoque tussis molesta aliquot mensium: & cum ægrotus nunc etiam tussit, videtur eam ex imo pectore educere. Quibus ex capite defluens in guttur, sanguis tussim parit, illi sic tussire videntur, quasi in summo pectore tussis hæreat, non ex profundo adducatur.

40 Argumenta quoque supra dicta leuia sunt, atq; hoc solum ostendunt, quæ ex capite vacuari alias solebant, non vacuari amplius. Itaq; cum solebat ex capite sanguis effluere, vel per nares, vel per fauces, melius habebat pectus. Nunc illa vacuatione suppressa, transfert alio humores natura: cum autem pulmones propter continuatam tussim debilitentur, & propter eundem illum motum facile recipiant redundantem in capite sanguinem: facile quoque factum fuit, ut referato osculo profluxerit. Nec mirum hoc cuiquam videri potest, qui modo 45 nouit mulieres aliquas propter retentos menses. & mutilata membra habentes, similiter nonnumquam ex pectore sanguinẽ copiosum reiecisse, ac melius deinde habuisse. Potest etiam fortasse ex corde per venalem arteriam sanguis in pulmonis bronchia influere, qui tussi deinde reiciatur: quo tempore, præsertim cum sanguis multus influit, summa spiritus difficultate laborare necesse est, ut a suffocationis periculo minimum absint. Quod an de nostro ægrotato affirmari possit, ut nondum satis liquet, ita nihil hic statuimus.

Ergo sic iudicamus sanguinem illum, qui tertio nunc apparuit, ex aperto alicuius venæ osculo in pulmone existentis, profusum esse. Quod sæpius effluxit, in causa fuit vasorum imbecillitas. Etenim cum retentrix virtus reddita est infirmior, per breuia interualla, & ex leui 55 occasione malum redit. Vnde non est mirum quod postremo exierit aliquid, cum de scanno defiliit æger, & pectus concussit. Interim non dubito, quin occasionem auxerit sanguinis acrimonia & saltedo. Nam æger manifeste calidum & salsum esse persentit.

Causæ apertionis ex his, quæ nunc dicta sunt, absq; negotio intelligi possunt: solent enim vasorum ora referari a sanguinis multitudine, aut fusione, ab imbecillitate facultatis retentricis, a sanguinis vitio mordacitateue, & causis alijs similibus, ut inflatione seu copioso statu in

eo existenti, a quo & vtres, & vasa rumpi videmus. Multum in pulmonibus sanguinem contineri inde coniciat aliquis, quod facile aliorum membrorum copiam propter imbecillitatem, & diuturnum motum, quo violenter propter tussim agitur, recipit. Fundere sanguinem tū alia, tum maxime motus solet. Quod si præterea crudus sit, & in flatum verti, partes ipsius aliquæ prompte possint: magis funditur magisque intumescit, ac distendendo venas aperit. Equidem vix, puto: dubitari potest, quin talem ægrotus noster habeat sanguinem, qui in spiritum facile permutetur. Non enim non potest sanguis post tam longum & pertinacem catarrhum, perpetuamque fere tussim crudus generari, dum somnus, quies, coctio impediuntur, & pituitosi humores vbique cum sanguine miscentur, qui ad flatum procreandos aptissima sunt materia. 10

Adest etiam in sanguine salsedo & acrimonia, quæ non parum potest molesta esse venis. Sunt ergo omnia fere in nostro ægrotō, quibus recludi venarum ora scimus, vt de causa ambigere nobis non liceat amplius. Iam cum constet sanguinem ex venis pulmonum erumpentem, si non probe expurgetur, sed ibi manens putrescat, vlcus parere curatu difficilimum: opera omnino est danda nobis vt prohibeamus istam sanguinis ex venis effusionem. Prohibebimus autem, si & copiam minuemus, & ne pulmones repleantur, quique in ipsis continentur sanguis fundatur, seu in flatum vertatur, procurabimus. Hoc autem obtinere difficile erit, si catarrhus perseveret. Sistendus ergo is in primis fuerit. Hoc facto, coctiones futuræ sunt meliores, minusque vicii contrahet sanguis in venis contentus. Demum pectus a sordibus purgandum, & modis omnibus corroborandum erit, vt deinceps tam facile humores aliunde in ipsum irrupentes recipiat: quibus hæc remediis perfici posse existimemus, nunc iā commemorare breuiter instituiamus. 15 20

Principio totum corpus erit vacuandum venæ sectione, deinde pharmaco leui sæpius repetito, ne lædatur pectus ex violenta purgatione. Quod corpus purgationi prius idoneis & conuenientibus syrupis præparandum sit, per se notum est. Ergo ante omnia accipiat bolum infra descriptum, vt eo mesaraicæ extergeantur. Deinde vtatur per dies quinque syrupo similiter infra descripto. Demum sumat 3. r. pilularum, quæ ibidem & notatæ habentur. Verumtamen non satis est semel accepisse, sed debet syrupum priorem iterum per triduum sumere, & quarto die totidem pilulas. Mox interposito alio triduo, tertio easdem pilulas repetere. Post harum pilularum vsum valde vtile fuerit 3. r. theriacæ bonæ italicæ, aut huius nostratis in decocto, aut hyssopi, aut betonicæ summo mane hausisse. Toto corpore sic purgato, caput priuatim purgandum erit apophlegmatismis & errhinis. Post hæc si thermis posset vt Cellensibus, valde profuturas ideo speraremus, quod multis hoc pacto laborantibus profuisse eas scimus. Siue autem vtatur thermis, siue non vtatur, necessarium omnino erit, vt exercitio, matutinis frictionibus, lotionibus vespertinis pedum, leuibus & frequentibus pharmacis aluum similiter subducentibus, nonnumquam etiam diureticis leuioribus vapores humoresque a capite auertantur, extraque corpus educantur, ne videlicet in cerebro aceruentur. Collectos autem dissipare & expurgare oportet lixiuis exsiccantibus & roborantibus, pulueribusque capiti inspersis, aut sacculis, aut consimilibus aliis suffumigiis odoramentis. Per interualla repetere ea quoque erit vtile, quibus supra paulo purgari caput diximus, nempe apophlegmatismos & errhina, in primis autem vtilia erunt errhina. Horum omnium exempla infra in aliis medicamentis præscribemus. Ante omnia autem victus rationem sic institui oportet, vt quoad fieri potest excrementa paucissima generentur, & caput minime repleatur. Ergo cibus vtatur boni succi, & in quantitate parua bene nutrientibus & temperate calidis, nempe carnibus auicularum, pullorum columbarum, hædorum, caponum, gallinarum, veruecum, vitulorum, ouis recentibus, sorbilibus, hordeo, oryza, auena, ciceribus, spinachia, cichorio, bugloso, boragine, passulis, amygdalis, prunis dulcibus, nucleis pini, iuribus carniū, cicerum rubrorum, cum momento croci, pyris coctis cum asperso zuccharo, in fine mensæ coctis cydoniis cum zuccharo cydoniato, amygdalis dulcibus, pineis nucibus, & similibus. Conueniunt, pulicula ex passulis, & panis micis, item ex lacte amygdalarum confectæ: vtatur in vna mensa non multis cibus, sed duobus, aut ad summum tribus ferculis crebrius assatis, quam elixis carnibus, vtatur prandio, & cæna; & tempore intermedio, quantum poterit, sibi a cibo potuque caueat. 30 40 50

Abstineat ab illis omnibus quæ caput replent, vinis generosis, sinapi, erucæ semine, nasturtio, raphano, cæpis, allio, aceto multo, carnibus & piscibus salitis, vel in fumo aliterue affectis. Piscibus vti potest marinis, in locis lapidosis degentibus, & carnem mollem, ac friabilem habentibus, vt sunt truitæ, funduli, lucii, salmōnes, percæ, & marini prædicti. Ab his quos nostri vocant *Karpffen* ab anguillis, tincis & similibus caueat. Haleces bene macerati, vt salelem omnē amiserint nō sunt profusus damnādi: in fumo exsiccati nullo pacto, admittēdi, fugiēda lacticia, caseus, caro, suilla, & quæ ex pasta paratur, beta, brassica, & quæ huius farinae alia sunt. 55

sunt. Item aromata omnia exceptis caryophyllis, nuce muscata, & huius flore, quem hodie vocant macim. Duo postrema genera imprimis sunt vilia, sicut nux muscata condita, chebuli conditi, cortices citri conditi, conferua rosarum, conferua betonicæ, & confect. diambrae, ac diamufci, aromaticum rosatum tabulatum. Rad. helenii zuccharo conditæ, sicut & eringii
5 maximi radices similiter conditæ. De hisce quotidie poterit mane sumere aliquid, horis tribus, aut duabus antepastum, sæpe etiam post purgationem corporis, & capitis, lambat sirupum de hissopo cum sirupo de glycyrrhiza mixtum.

Caput seruetur ita tectum, ut neque præter modum calefiat, neque a frigore lædatur, atque austros frigidosque ventos summo studio deuitet. Cum primum senserit frigescenti, caput diligenter operiat, & noctu quoque contra frigus commode muniat, tegumēto, seu vitra ad hoc parata. Nec minus interdum sollicitus esse debet, ne frigori caput exponat. Mane pectinet, & panno calido confricet. Quod si suffumigio prius imposito pannos calefaciet, vtilius iis caput confricabitur: vtetur frequenter pedum lotionibus vesperi, mane autem scapularum & brachiorum frictionibus calidis: vtilis eadem vesperi quoque sunt, si ante pedum lotionem
10 sub genibus deorsum pedes fricentur tantisper, dum cutis rubere & calere incipiat, mox in calidam demittat. Scarificationibus vtetur scapularum, & supra cubitum in exteriori brachiorum parte singulis mensibus, etiam extra balneum sudatorium, quo raro vtendum fuerit, ut humores deorsum reuellantur. Vnice prodest cauterium circa finem musculi: deltoidis in brachio excitatum, & sic seruatum. Efflueret enim maxima pars humoris cerebrum occu-
20 pantis, & in pectus destillantis. Possent etiam fieri eo in loco quo collum capiti coniungitur. Sed talia tunc demum tentare licet, cum totum prius corpus, deinde vero caput etiam purgatum probe fuerit, ac cætera remedia superare morbum nequeant. Opera quoque est danda, ut quotidie alius excrementa sua deponat. Id si sua sponte non fecerit, irritanda fuerit glande, aut ratione alia simili. Exempla talium rerum præscribi aliqua ægroto curabimus. Singulis prope septimanis vtatur aut pilulis, aut alio idem præstante pharmaco leuiter subducente, quorum exempla aliquot subiecimus. Semper post purgationes suffumigiis mane vtatur, noctu pulueribus capiti inspersis, coronali videlicet, suturæ, lixiuiis per interualla, pro more consueto, caput abluat.

Bis quoque in anno ad minimum pharmaco valentiore corpus purgetur; & semel saltem, aut in hac iuuenili ætate, bis vena secetur, exterior videlicet cubiti, seu humeralis vena, aut certe ea quæ mediana vocatur. Singulari studio caueat, ne nimio aut difficili concoctu cibo ventriculum repleat, neue generosum vinum copiosius bibat. Si posset per ventriculi infirmitatem, & colici doloris metum a vino prorsus abstinere, aut raro bibere, præsertim vinosum; confuleret suis rebus pulcherrime. Possent ergo vel tenui ceruisia vt, vel aquam cum
30 zuccharo, prunis, cinnamomo, mastiche & maci decoctum pro vino vtiliter vsurpare. Certum est vini vsu caput plurimum repleri, & catarrhos adaugeri. Paret ergo ex dictis & similibus aliis sibi potus suaues. Quod vt sit factu facilius, exemplum adscribere in charta placuit.

Quod si thermis vti Cellensibus decreuerit; post corporis primum, deinde etiam capitis purgationem, ut dictum supra fuit, illo se conferat, vasque ligneum, quod tinam aliqui vocant, & qualia illo in loco vsurpantur ab omnibus in hypocaulo poni curet. Cum serenum cælum est, non est necesse, ut calefiat hypocaulum, nisi frigus matutinum id postulet. Exortio iam sole fenestræ & ostia aperta sint, dum in solio sedet, ut locus perfleret. Cū nubilum, aut pluuium est cælum faciendum erit idem; cauendum tamē ne aer per fenestras ingrediens caput
40 feriat. Quamquam si commode tectum sit, non facile tum lædi queat, cum in solio adhuc sedet. Paulo antequam exeat, claudantur fores & fenestræ, excipianturque æger linteo panno longo, & corpus exsiccet, mox in lectulo ibidem posito hora vna plus minus quiescat, mediocriter tectus; hoc tempore iterum licet immittere aerem, ea adhibita cautione, quæ dicta est, ne videlicet caput ab aere feriatum nudum.

Lauet initio sic, ut aqua non nimis caleat, sed in ea tantum non frigeat. Cauendum enim modis omnibus, ne caput nimium incalescat. Cum tale quid fieri animaduertet, mox frigida eiusdem generis aqua solium temperet. Initio per horam dimidiam mane lauet, deinde amplius, ut ad horas circiter tres vel 4. ascendat. A prandio leuiore horis fere quinque iterum ingrediatur in solium, & primū moram in eo breuiorem faciat, paulatim diutius infideat, ut
50 iam monuimus. Mane & vesperi in lectulo post balneū quiescat, deinde cibum sumat, eumque simplicem, nec nimix quantitatis, sed potius intra iustam quantitatem. Lauet hoc modo septimanis plus minus quatuor. Si corpus exulceretur ab aqua illa, ut plurimis vsu venire solet, cum primum reualuerit, lauari desinat, attamen paulatim, non subito.

Admodum quoque foret vtile embrocha istius balnei, quam Duciam vocant, vti: sed quia nunc aer est frigidior, differri hoc remedium in sequentem annum præstat, quo tempo-

re artificiali poterit vti, si longius ab his & aliis congruentibus thermis absit. Potus quoque harum aquarum præsertim vero, si per vrinas vacuentur, aluumque subducant, mirifice pectori conducit, in qua re consuetudinem aliorum ibi lauantium, præcipue obseruabit.

Post vsum thermarum diligenter sibi caueat ab aere frigido, & humido, ne caput eo lædatur; atque illa vsurpet remedia, quæ supra pro exsiccando & roborando capite recensuimus. Interim quoque imprimis det operam, vt ventriculus recte valeat, probe concoquat, vapores non tam multos in cerebrum submittat. Proderit ob hanc rem, postquam coenauerit & pransus fuerit, vt nec edere, nec bibere amplius iam velit, pulueris describendi cochlear sumat, quo vaporum in caput ascensus prohibebitur. Curet etiam, vt post balnei vsum per integrum mensem ad minimū accurate viuat, & in nullo quo ad eius fieri poterit, delinquat. Reliqua quo modo perficiantur, satis est multum a nobis expositum.

In conserua betonicæ aut cum myrobal. chebulis, aut aliis talibus accipiat frequenter ꝑ.ß aut ꝑ.i. pulueris cornu cerui vsti, aut tibiæ cerui vsti, quo vno remedio iuuabitur omnino plurimum, ac testimonium ei præbebit ægrotus, spero, optimum, vbi eo fuerit vsum.

Bolus.

℞. Spec. Hieræ simpl. ꝑ. i. ß.
Cassie nouæ tractæ. ꝑ. v.
cum zaccharo quantum satis
fiat bolus. inspergantur anisa
zaccharo incrustata.

Sirupus.

℞. Sirupi stœchadis, betonicæ, ana ꝑ. vi.
Aquarum hyssopi, betonicæ, ana ꝑ. i. ß.

Pil. purgatoria.

℞. Pil. cochiarum, fumi terræ, ana ꝑ. i.
Agarici trochisc.
Pil. de agar. cum rhab. ana ꝑ. ß.
cū sirupo de betonica f. pil. num. 33. &
conspergantur zaccharo & puluere
macis, ana q. s.

Apophlegmatismus.

℞. Rad. pyrethri,
Zingiberis, ana ꝑ. ij.
Caryophyllorum,
Piperis, ana ꝑ. i.
Mastiches, ꝑ. ß.
Cera q. s. fiant rotulæ paruæ instar lu-
pinorum compressæ.

Errhinum.

℞i Olei irini, ꝑ. ij.
Succi nasturtii vel anagallidis,
Succi betonicæ,
Iridis, ana ꝑ. i.

Elaterii.

Ellebori albi,
semen nasturtii, ana ꝑ. i.
ceræ parum, fiat linimentum.

*Aliud preciosum pharmacum caput
per nares purgans.*

℞. Aquæ stillatitiæ maioranæ, ꝑ. iij.
musci optimi, ꝑ. v.
Tepesciat aqua per dies 7. continuatos.
a purgatione corporis mane trahatur ex
paruo vitro angusti orificii per calamum
in nares, ore prius aqua repleto.

Pomum odoratum.

℞. Myrrhæ præstantis. ꝑ. i.
styracis calam. ꝑ. ß.
sem. nigellæ,
Gran. paradyfi, 20
Benhoini,
cor. citri,
santal. flauor.
Rad. pæoniæ mar. ana ꝑ. ij.
cinnamomi, 25
caryophyllorum,
nucis moscatae,
macis, ana ꝑ. 4.
sp. diamoschi dul.
Gallie moscatae, ana ꝑ. ß. 30
musci,
camphoræ,
Ambre præstantis. ana ꝑ. iij.
Terebinthine puriss. q. s. vna cū aqua
rosacea moscata. f. pomum odoratū. 35

Herba pro lixiuio.

℞. Betonicæ,
stœchadis,
Maioranæ,
Menthæ, ana M. ß. 40
Rosarum rub. ꝑ. ß.
Folior. senæ, ꝑ. ß.
Agarici, ꝑ. ß.
Bulliant in lixiuio quantitate, quæ pro
vna lotionem sufficiat. 45

Herba pro vitta nocturna.

℞. Origani, calamenti mont. saluie, stœ-
chadis, maioranæ, chamæmeli, bac-
carum lauri & iuniperi, ana q. s. 50
Contundantur baccæ herbæ, teran-
tur, insuantur vittæ duplici ex panno
lineo confectæ.

*Puluis pro suffumigio & in-
spersione capitis.*

℞. ligni aloes, sandarachæ, rosarū rub.
mastiches, thuris, styracis calamitæ,
olibani, ana ꝑ. i.
Caryophyllorum, cinnamomi,
macis,

macis, an. ℥.ij.
Gallicæ muscatæ ḡ.iiij.
Terantur, & in puluerem exquisite tenuem redigantur omnia.

5 *Pharmaca leuiter purgantia.*
℥. specierum hieræ simpl. Gal. ℥.ij.
Agarici recens troch. ℥.i.
Rhabarb. opt. ℥.sem.

10 Gum syrupo vel melle rosato fiant pilulæ numero xi.
Item syrupo nostri compositi ex flor. pru. siluest. ℥.ij.
Item eius qui ex rosis factus est.

15 Item cochleare. diaireos descript. Andernaci.
Item pil. stomach. officin. ℥.i.
Item pil. Aggregat. ℥.i.
Item pil. mastich. ℥.i.

20 *Puluis post cibum.*
℥. coriandri præparati, ℥.i.

Semen anisorum
fœniculi, an. ℥.sem.
cort. citri,
macis, an. ℥.ij.
cinnamomi, ℥.ij.
pul. diacyton. absq; aromat. ℥.i. se.
Zucchari rosati tabulati ad pondus omnium, fiat puluis ex omnibus tenuissimus.

Vinum factitium.

℥. Aquæ fontanæ mensuram nostratam
in hac bulliant ramenta, santalorum rubrorum, dū aqua rubescat: ad finem iniiciantur cinnamomi, crassiuscule contusi, ℥.ij. sem.
passularum, ℥.i.
zucchari q. s. vel vnc. ij.

Si clarescere cupis, destilletur per caligam siue manticam Hippoc. & suspendatur in ea de filo in panno raro ligata macis & caryophyllorum puluerizata.

25

Confilium 5.

PVELLA nobilis annos fere 15. nata, laborat diabete, & diu iam eo morbo laborauit, ita tamen vt post vsum acidularū in *Kirchensfeldt* non nihil remisit, nunc autem rursus exasperetur. Diligēter circumstantias inquirēs, nullum caliditatis renum potui signum animaduertere. Ipsa certe perpetuo magis friget circa eorum regionem, quam caleat. Quæritur de causa huius mali, eiusque curatione. Ad primum respondeo fieri non posse, vt vrinæ excretio oblatra sit, si partium earum, per quas ea naturaliter obitur, secundum naturam habeat. At de vesica non est, cur hic cogitemus, siue attrahere, siue recipere dumtaxat lorium ponatur. Non enim posset tantum attrahere, simulque intolerabilem illam sitim inducere. In renibus ergo, qui præcipue huic muneri destinati sunt, vt serum e magnis vasis ad se attrahant, vitii aliquid inesse verisimile, adeoq; necessarium existit. Nisi ita esset, tam non attraheretur serum ea copia ad ea loca nunc, quam non attrahitur in hydrope, aliisq; aquæ in vasis & hepate collectionibus. Dum naturaliter affecti sunt, tantum ad se attrahunt quantum debent. Si maior adsit feri quantitas, eam in vasis relinquūt, vt sæpe fieri solet. Sed nec attrahere videntur in hac puella, cum caliditatis eorū, vt dixi, nullum exstet indicium. Quid igitur, an ab hepate intemperato illo propelli dicemus? At non recipient, si valent. Cum in omnes partes me verso, nihil inuenio, in quo tuto acquiescam, in hoc quidem casu. Sciō quid Galenus, quid alii tum vetustiores, tum recentiores scribant: vidi ipse quoque puerum, eundemque percuravi, qui calida renum intemperie laborabat. Sed hic nihil tale reperio. Caliditas multo minor, quam quæ vi tanta trahere possit, manifeste percipitur, hic nihil caloris sentitur. At hepatis calidioris non obscura adsunt indicia; quare in hac sententia nunc sum, laborare quidem renes in hac puella intemperie frigida potius quam calida, sed ab hac sola vrinæ tantum profluum fieri non arbitror. Hepar calidius factum suspicor omnem, quæ ad ipsum peruenit, humiditatem celeriter depellere ad renes. Hos propter debilitatem contentiuæ facultatis nullo fere tempore retinere. Quod cū sit, necessarium est, vt perpetua sit eorū attractio, licet alia ratione immodica forte non sit. Trahunt igitur, sed quia tracta pro more continere non valent, nec carere tamen eo quod naturaliter trahere solent, volunt; continue trahunt, & quod trahant, inueniunt. Hinc tanta potus excretio oritur. Quæ si ita habent, certum est hepatis intemperiem corrigi, & renes corroborari oportere renes etenim non tam ob intemperiem, quam affluētis subinde humoris serosi & frigidi copiam debilitari & grauari. Quamobrem victus ratio institui debet, moderate calefaciens & adstringens; quæ celeriter alterantur, & penetrant, minus conueniunt. Profunt etiam alimenta medicamentorum naturam participantia multo magis quam pura pharmaca. Ad cibos quod attinet, conducunt maxime oryza & milium, & auena, si in lacte vel amygdalino coquantur, vel vaccino, in quo tamen prius chalybis igniti frustra extincta sint. Deinde profunt pedes vitulini & suilli optime cocti, omphacioque

seu agresta conditi. Carnes assæ magis probantur quam elixæ. Omnes tamen agresta, vbi fieri commodè potest, condiendæ; sal & aromata vitentur. Oua mediocriter dura cum agresta laudantur. Tortæ vocatæ ex contusis amygdalis, & ex eisdè pultes factæ conueniunt: quemadmodum & cydonia, & poma omnis generis, subacerba seu austerata cocta. Commendantur maxime pruna siluestria & corna condita. Bene quoque facit vua, quæ Ribes appellatur, lac acidum, quod exempto sit butyro, comestum potumque iuuat. Vtile quoque est vinum rubrum quod austeritatis est particeps, & crassiusculum apparet. Confert maxime aqua cocta cum prunis siluestribus, & interiore quercuum cortice decocta, quo remedio fere solo aliquando morbum istum in puero curauit. Poterit pro nostra puella incoqui macer, seu macis inuolucrum nucis myristicæ. Deinde suauitatis, & vtilitatis gratia permisceri, quoties bibere cogitat, poterit vel succus cydoniorum absq; zaccharo, aut saltem nõ multo paratus. Confido maxime in sirupo ex consolidæ maioris radice, & prunis siluestribus præparato; quo ei si non sum in hoc ipso morbo vsus, ea tamen felicitate in affectibus huic malo similibus vsurpauit, vt non verear affirmare plurimum hic quoque profuturum. Et hæc de talibus, quibus ego solis principio curationem tentarem. Si nihil proficerem; ad pharmaca demum, trochiscos, electaria, pulueres, confectiones medicamentosas descenderem: quorum eadem esset vis, quæ est in iam dictis. Cæterum non opus fore talibus mihi persuadeo, si cum illis quæ recensui ac similibus, serio morbus oppugnetur. Si aqua ferrea alicubi reperiretur citra acrimoniam, ea vtendum censerem. Acidulis cur non fidam, multa me mouent. Hoc interim silere non debeo, multum prodesse vomitum a multo potu excitatum. Quare vel in id frequenter fieri, si modo ægrotans vomere citra periculum possit.

De sumendis dictum est. De adiuuendis aliquid nunc dicendum.

Hepatis regio inungatur mane & vesperi vnguento, quod signo A. notarum est. Tertio aut quarto quoque die abluatur locus spongia in aqua, vel vino calido madefacta calefacta & expressa, iterumque inungatur, vt prius. Quotidie bis inungi lente, sed diu infricari debet, mane ac vesperi. Simili modo inungi quoque debet renum regio bis singulis diebus linimento B. & imponi post vñtionem debet emplastrum C. signatum. Hæc si cum diligentia fiēt, citius opinione sanitatem recuperabit, spero, nobilis illa virgo.

Quod supra oblitus fui dicere, hic monebo. Si puella delectatur herbis ex aceto, sale, & oleo, quibus vulgo nobiles per Galliam, & Italiam initio cænæ vtuntur; condiatur endiuia & pimpinella Italica, (nostri sanguisorbana nuncupant) quæ ad hunc vsum passim expetitur; lactuca etiam & cichorii hortensis folia præcocta comedi possunt, itemque portulaca, sic tamen vt semper admista sit pimpinella cuius mentio facta est, & in aceto passulæ prius maderint. Melius tamen est abstinere, aut rarius attingere. A labore, scalarum ascensu, saltationibus, & exercitiis consimilibus diligenter caueat, si salutis suæ amans est. Si ventriculum debilitari sentiat, adiuuere scutum debet, quod eum confirmet, ac naribus subinde, violas, rosas, acetum rosaceum, & odoretur. Hæc habui, quæ de affectu raro dicerem, semel enim tantum in puero solum vidi & curauit: at cum aliis morbis iunctum sæpius animaduerti. De causa eius multo plura dicenda fuissent, nisi capita dumtaxat attingere constitutum habuissem. 2. Martii, anno 80.

Thomas Erastus.

Consilium 6.

PVER nobilis Gallus, annos natus circiter 14. habitu corporis gracilis, & macilentus admodum, niger, subtristis, aliquot iam annis interdum sensit debilitatem quandam, velut *εὐλυσιν*, postea malo paulatim aucto grauius habere cœpit: demum *λειποθυμία*, seu *λειποθυμία* correptus aliquoties fuit, sine causæ euidentis interuentu. Syncopen nondum perpeffus est; quod quidem intelligere nos potuerimus. Idem scabie iam diu laborauit molesta satis: ex qua nondum plane conualuit. Ante animi deliquium semper & alias frequenter questus est de doloris cuiusdam sensu in ore vetriculi. Dextrum hypochondrium sinistro multo magis tensum est; actactui manifestius remittitur. Cor manu, pectori imposita euidentissime moueri sentitur maiore contentione, quam pro motu arteriarum. Sic prope videtur moueri ac si flatu plenū, distentūq; restet: iam & si, nulla in eius motu deprehendi a nobis potuerit inæqualitas: quemadmodum nec in arteriis vlla nobis apparuit. Vrinæ substantia & colore laudabiles visæ sunt, in quarum fundo arenulæ & veluti cineres multi apparuere: nonnumquam materiam in eis conspeximus, crassam & multam, puri, quam hypostasi similiorem. Edit, bibit, dormit, & commode, & pro naturæ suæ cōsuetudine: nisi quod per morbum nunc visus est liberalius appetere, ac noctu minus aliquanto quiescere. Queritur de magna faucium siccitate (licet expers sit febris) vt aliquando frigida colluere cogatur. Versus auroram bene

bene satis dormit. Tussicula etiam inani vexatur, propter titillationem in faucibus perceptam: ut nobis retulit.

Ergo cum animi defectus sit subitus virium lapsus, necessum est, ut eorum aliquid mutari cogitemus in quibus vires consistunt. At in spirituum iusta quantitate, & qualitate, nec non congruente solidorum partium seu membrorum temperamento, consistere eas certum est. Quocirca vel congenitum membrorum calorem vel spiritus pati sequitur. Cæterum ut in membrorum vitiis, accidentis huius causam queramus, nulla nos res mouet. Quippe figura, numerus & reliqua culpa carere videntur, & motus cordis qui manu percipitur, naturalis videtur: cum & æqualis omni tempore, (nam & ante & post cibum contrectauimus, ut nihil inexploratum relinquere) maneat, & arteriæ naturaliter molles æquabiliter etiã pulsent, ac morbidæ affectionis signum in se habere videantur. Temperamentum autem adeo celeriter eousq; non mutatur, ut animus deficiat. Corripit eum affectus inopinato, nulla, ut diximus, causa morboe præcedente; in spiritibus ergo mutationem fieri nobis persuasimus. Et enim ex solutiones & deliquia inducunt spirituum insignes, vel alterationes, vel euacuationes, aut dissipationes, vel interclusiones, aut suffocationes. Euacuationis & dissipationis signa in ægro nostro nulla se nobis offerunt. Quoniam dum optime valere videtur, hilaris est ac lætus, nec vlllo, vel animi, vel corporis motu perturbatur, deniq; cum nihil minus metuit, repente inuadit eum affectus. Anxietas & dolor in ore ventriculi tantus non est, ut eius rationem habeat: nec eo præsentente, succedit semper animi defectio. Quæ res facit, ut minime putemus, spiritum perturbate motum, aut ex corde confertim ad os ventris propter eius dolorem accitum symptoma hoc parere. Sed nec suffocationis, aut interclusionis, aut extinctionis, indicia vidimus. Quamobrem alterationem eos pati censuimus. Alterantur porro spiritus aliquando simplici & nuda qualitate, sicut in Ephemera contingit; nonnumquam per admisionem inimici halitus. Et in ægroto nostro prior modus locum non habet: ut & prædicta ostendant: & illud præclare probat, quod malum non sensim augetur, sed celeriter inuadit, & mox iterum soluitur. At simplex intemperies tanta, quanta vires deiiciat, non tam celeriter restingui solet: quod Ephemeræ satis declarant. Alterantur igitur ab halitu quodam inimica qualitate prædito. Ergo certis temporibus spiritum vel halitum malignum in parte aliqua corporis colligi coniecimus: qui ex interuallis erumpens, os ventriculi, cor, deniq; caput etiam lacestat. Signum huius est quod subito generatur hoc accidens, & celeriter iterum definit, & quod tum sibi caput repleri, & non nihil accendi aduertit. Quinimo strepitum, velut aquæ bullientis tantum percipit, ut mirentur adstantes non eundem audire. Flatum hunc melancholicum esse iudicamus; videtur enim corpus ægri generationi huius succi maxime obnoxium esse; quod præter corporis habitum gracilem, colorem liuidum, & quodammodo plumbeum, mores ingenium illud etiam probat, quod parentes ac fratres, (quos circa hanc ætatem consimili prope morbo laborauisse audiui) similiter temperati fuisse feruntur. Iam quia in splenis regione nihil vitii deprehendimus: at in altero hypochondrio, tensionem seu repletionem manifeste obseruauimus, ex hoc potius, quam illo flatulentum hunc spiritum mala qualitate præditum prodire statuimus. Nec mirum hoc videri poterit ei, qui nonnullis hepatis ac dextri hypochondrii vitio, nullo interim morbo in lienis regione apparente, melancholicis deliriis infestari animaduertit. Ex his patet, quænam iudicio nostro sit locus in quo causa mali oritur, licet generationis seu aceruationis modum nondum exposuerimus. Videtur nobis melancholicus succus in nostro adolescente copiosior in hepate generari, quam ut a splene omnino attrahi possit, ac perfectius elaborati, & concoqui. Ergo circa hepatis regionem relictus accedente venarum eius partis obstructione paulatim corrumpitur, & in flatum dissoluitur: qui deinde in cor & cerebrum irrumpens symptomatis causa efficitur. Non exugitur autem omnis a liene, vel quia tantum copiam expurgare non est aptum natum hoc viscus; vel quia morbo aliquo debilitatum intra modum trahit. Nobis vtrumque esse posse videtur, tamen si iecur potius, quam lienem accusandum putemus, quod in splene morbus nullus se prodat, iecoris intemperies a toto corporis habitu, colore, moribus nimis clare arguatur. Hanc iecinoris proprietatem qui naturalem & congenitam statuet, a scopo non prorsus, nisi vehementer fallimur, aberrabit, ut ex ante dictis liquet. His ita constitutis, manifesta est curationis ratio. Quippe danda erit opera, quantum fieri poterit. (nam naturale hepatis temperamentum haud facile mutatum iri perspiciamus) ut huius succi minus gignatur in iecore. Deinde ut quod genitum fuerit, a splene totum expurgetur, pleniusq; elaboretur. Tertio si quid expurgari non poterit, id ut leui pharmaco ex interuallis per aluum euacuetur. Denique, ut os ventriculi, cor, & cerebrum sumptis & ad motus apte, confirmentur. Primum efficiet alimentum usus, ex quibus cõcoctis minimum huius humoris generari solet: ac causarum illarum, propter quas multiplicare consuevit, deuitatio. Alterum consequemur, si venæ ad lienem pertinentes factu liberentur, & reclusæ cõseruentur, ac viscus ipsum roboretur, quo facilius ac largius attra-

hat. Quibus instrumentis hæc perficienda sint, dicemus, vbi de inani illa tufficula aliquid monuerimus. Huius causa nobis videtur esse vel spiritus acris & mordax, ex thorace ascendens. (qui & siccitatis oris causa existit) vel tenuis & paucus aquosus humor ex capite stillans ac laryngis seu faucium musculos laceflens, siue humor sit, siue fumus, qualis interdum febricitantes quosdam hoc modo tuffire cogit, neque valde acris est neque multus. Quare non admodum sollicitos nos habet.

Consilium 7.

PRO D. IOANNE CNODIO IVRECONS.
& Cancellario Ambergense.

10

D. Stephano Cirlero Secretario S. D.

Quid D. CNODIVS, a me petat, perlectis literis intellexi; capita hæc sunt.

15

1. Vtrum puluere D. Wirfungi ut tuto possit, ut enim dubitat effecisse Medicos, testimonio ex autore de theriaca, ad Pisonem producto. Interim vero uti eo cupit D. Cnodius, & ut cupiat mouetur aliqua ratione, quod videlicet fluxiones ab eo exsiccandas sperat suspicaturæ.

20

2. Qua ratione muscoli pedum seutibiarum, carnosiores ac firmiores reddedi sint, quo firmiter pedibus inniti ambulareque possit. Huius maciei causam videtur in vnam referre cruciatuum sæuitiam. At vero hæc tantam in illis locis atrophiam non induxerit. Proinde humores ibi adesse vitiosos necesse est, a quibus nutritio impeditur. De his ergo duobus capitibus nunc aliquid dicam.

25

1. De puluere, quem D. Wirfungus misit, haud male coniciunt Medici, esse cum ex chamædri herba, chamæpity, centaureo minore, & aliis quibusdam talibus compositum. Exsiccatis valde admodum & strenue, & vrinas ciet, perque eas excrementa venarum pulchre vacuat. Vsum eius in valde calidis & biliosis periculosum esse constat. In humidioribus & frigidioribus non leuiter eum prodesse posse, docet ratio, & profuisse eum experientia comprobauit.

30

Verumtamen quæstio hic oritur nõ negligenda, vtrum, quæ hoc modo vrinas promouent, & per easdem ex venis excrementicios humores expellunt, totumque corpus haud fenigniter siccant, capitis intemperiem humidam exsiccare, atque corrigere sic possint; at nullos porro humores qui ad pedes defluant, generent: vel si hoc præstare nequeant, an per vrinas educere genitos ibidem prauos succos atque a pedibus abducere valeant. Medici, quorum consilio vitur, neutrum effici posse persuasi esse videntur. Authoris libri ad Pisonem. (non enim Galeni est fœtus) testimonio non recte vtuntur; cum non hoc dicat, quod ipsis dicere videtur, quamuis paulo licentius locutus videtur. Si namque hoc sensisse eum putent, nulla medicamenta epota præter theriacam, & mithridatis antidotum, podagricos iuuare, citra ea pericula quæ ibidem commemorat: falluntur certe plurimum. Fallitur non minus ipse quoque author, si hoc sensit. Puto ego eum de illis solis loqui pharmacis, (aliter quomodo fides ei potius, quam & rationi, & consentienti omnium sæculorum experientiæ habenda sit, non sane video,) quæ exsiccando tantum & roborando iuuabant, non autem de illis, quæ simul vacuando profunt.

45

Ad propositam quæstionem sic ego respõdeo. Pulueres tales capitis intemperiem confirmatam aut numquam, aut certe admodum tarde curaturos; cuius rei causa fortasse præcipitur ægris ut per integrum annum fumatur. Ratio sententiæ meæ est, quod huiusmodi pulueres, qualis hic est, de quo loquimur, nihil habent in se dulcis & grati. Itaque post sanguinis in hepate confectione, quicquid hucusque pertransiit, cum serosa sanguinis parte, ut cætera excrementa acria, & tenuia, ad renes propellitur, ad caput non ascendit. Et ut pars aliqua sanguini permista ad cerebrum sustollatur aliquando: tanta tamen ea non est, ut sanguinem efficiat talem, qualis ipsa est, calidum videlicet siccumque. Iam nisi tali sanguine nutriatur cerebrum, intemperiem adeptam & factam non facile rursus amitter. Hac de causa guaiaci decoctum cum tenui diaeta longiore tempore potum plus præsidii in talibus malis adferre mihi videtur. Quippe paulatim fit, ut natura alio cibo carens ex ipso guaiaci decocto sanguinem efficere conetur, atque sanguis guaiacinus (liceat mihi sic nominare) quodammodo efficiatur. Certe qualitates eum guaiacinas induere omnino est necesse. Quocirca non est mirum, quod partes tali sanguine postea nutritæ sicciores redduntur, aut saltem ab excrementis, quæ in suis meatibus dispersa habebant, liberantur. Quod si vero ista humorum collectio in cerebro,

50

55

in cerebro, non tam cerebri culpa, quam ventriculi, & vicinarum partium vitio vapores perpetuo multos ad cerebrum mittentium eueniret: dici non potest, quam fructuosus futurus sit diuturnus vsus talium medicamentorum. Ego D. Cnodii res non satis habeo compertas, nisi quod memini eum de ventriculi imbecillitate conquestum aliquando mihi fuisse. Tunc e
 5 corporis habitu, proceritate, & corpulentia eum mediocriter calidum quidem, sed magis tamen humidum corpus habere conieci. Quamquam parum diligenter de istis tum cogitarem; quod consilium a me serio non peteret, sed obiter solum quædam interrogaret. Cæterum inde suspicio aliqua mihi nunc etiam nascitur, hunc & vicinas ei partes cerebro plus excrementorum transmittere, vel tantundem certe, quantum ipsum talium generet. Id si esset
 10 verum, nihil cunctarer polliceri ei magnam vtilitatem ex huius pharmaci vsu, modo nihil aliud impediatur. Iam enim dixi, mihi temperaturam, & cæteras circumstantias necessarias non satis esse notas, vt qui scire numquam opus habuerim.

Sed obiiciat hic forte aliquis, hac ratione non multum eum iuuandum. Posse enim reliquum excrementi, quod ab ipso cerebro proueniat, & a puluere illo vacuari nequeat, pro
 15 pterea quod ad eas regiones, ex quibus is vacuare potest, non descendat; (sic enim affectum esse cerebrum pono, vt excrementa plura colligat, quam per vsitatas vias expurgare valeat, quod tamen non ad ventriculum transmittat sed ad pedes deponat) illum metum parere, quem author ad Pisonem proposuit. Huic ego responderim, facile hoc caueri posse si singulis mensibus, præterea bis aut ter, (interdum vero plures, nonnumquam rarius, ac semel tantum,
 20 pro excrementi scilicet quod colligitur, copia & qualitate) aloë vel rosarum succo, cui agatici aliquid permixtum sit, vel alio quopiam in hunc finem præparato pharmaco leni & suauis, excrementa capitis, & reliqui corporis vacuentur. Ego sane solis purgatoriis talibus suauibus grauissimos articulorum recurrentes cruciatus, tum in principibus, tum plebeiis hominibus, Deo adiuuante, percuravi, post sudores & alia quædam remedia opportuna. Assuescit caput,
 25 vbi quis talibus paulo vtitur, frequentius excrementa sua ad intestina deponere, priusquam cum impetu in articulos detrudantur, quo tempore imprimis prodest prædicti pulueris vsus. Velim etiam cum Aetio sermone 12. cap. 47. purgatoria misceri, vt per aluum etiam expurgarentur simul excrementa, & per vrinas. Talis est Antidotus ipsius ex Hyperico, vel ea quæ ex centaureis fit, siquidem huic agaricus, aut simile aliud permisceatur. Præstiterit tamen, seorsum hæc exhiberi, ne se mutuo impediatur.

Ergo si non videatur cerebrum excrementa sua ad eas venas depositurum, per quas puluis præsens educere ea cum vrinis possit; medicamentis hoc consequemur forte lenibus & suauibus. Interea puluis corpus exsiccando roborabit, & ne copia vaporum in caput ex inferioribus ascendat prohibebit, atque vel hac ratione vtilissimus erit. Si vel insuauiitate sua, vel
 35 alia de causa sumi non poterit, promptum & facile erit ei, qui, ex quibus, & quomodo hic sit compositus, nouit alium conficere, qui facultate non sit forte inferior futurus. Habeo ego descriptionem a Medico Italo doctissimo, quem Iouis puluerem vocabat, quo a paucis annis aliquot percuratos asseruit. Huic Domino Wirfungi persimilis est, & eadem habet, sed plura, constat enim ex 8. simplicibus, cum D. Wirfungi ex 6. tantum compositus sit. Præterea non est par ponderum in utroque ratio, & accedit nolter magis ad Aetii descriptionem.

De primo capite dixi fere, quæ dicere potuit circumstantiarum ignarus. Certum hoc est, aut non esse veram auctoris ad Pisonem sententiam, aut non sic esse intelligendam, vt præter theriacam, nulla absque periculo vsurpentur remedia fructuose in hoc morbo. Etenim
 45 si remediis aliis hoc ipsum præstemus, quod theriaca præstat, exsiccemus, excrementa consumamus, corpus roboremus per aluum atque vrinas, quæ redundant, & discuti a natura nequeunt, educamus: quo pacto non perinde profimus, ac si theriacam insuaue medicamentum sæpius exhibeamus? puto tamen, si quis hac vti vellet ac posset, & per interualla purgatoriis vteretur, eum magnum inde commodum percepturum esse. Quos ego adhuc curandos
 50 suscepi, & obsequentes reperi, (quorum profecto minor semper est numerus) solis purgatoriis leuibus, prospere admodum, Deo est gratia, curare tentavi. Ista enim vt facerem potius, quam vt diureticis vterer, omnia suadebant.

2. De Atrophia musculorum pedis frustra plura dixero, si prauus ibi humor continetur (propter dolores frequentes & magnos, & partium debilitatem probabile est multos ad ea
 55 loca descendere, & a musculis excipi) & fotu & leni manuum mollium contractatione seu frictione paulatim consumendus. Debent autem manus prius calido oleo, scilicet chamæmelino aut alio facultatem huic non dissimilem habente, perungi. Nec sunt initio fortiora ad mouenda, sed satis est nutrimentum leuiter attraxisse. Cū primū corpus fuerit redditum siccum, & minus humorum delabatur ad pedes, omnia talia sua sponte disparebunt. Debilitas est in neruis præcipue propter combibitos humores laxioribus redditis; illis exsiccatis, officio suo

musculi recte fungentur. Hæc mox, atque literas mihi traditas perlegere licuit, scripsi, ne alia negotia forte impedirent. Die 9. Februarii, Anno 1566.

Thomas Erastus.

Thomas Erastus D. Ioanni Cnodio Cancellario Ambergensi,
Domino & amico suo honorando S.D.

Ipsa die Id. Martii, qua die mane in periculosam incidi subito dysenteriam, tuæ mihi literæ redditæ sunt. eas cum heri perlegissem, putavi ad eas mihi aliquid nunc esse respondendum. Morbus enim, Deo opt. max. gratia sit, ita remisit, vt scribere iam meditarique possim; declarabo autem quædam forte verbosius, plulculum otii in hoc meo morbo nactus, vt mihi ipsi, & memoriæ hac in parte feruiam potius, quam vt cuiquam contradicam. Scio vix nocentius aliquid esse ægris acuto morbo laborantibus, vbi in mora maximum sæpe periculum est, altercationibus istis medicorum inter sese. Scio & illud, pluribus ægris plurimum quoq; profuisse eiusmodi disputationes: Vbi morbus dat inducias, & æger, eo præditus est iudicio, vt inter disceptantes arbitrari possit, non poterit sane non prodesse, si omnia perpendantur accuratius; quæ cum in nostra præsentia causa concurrant, non inutile forsitan erit, quædam penitus introspicere. Scribis ergo te puluere vsurum fuisse, nisi duo quædã te adhuc impediuisent. Alterum est, quod me prius admonendum de temperatura, cæterisque circumstantiis putaueris. Alterum quod Medicos tuos non tantum in sententiâ persistere animaduertes, verum etiam ratione accommodate eandem confirmare obseruaueris. Ad me quod attinet, neque proposui tibi puluerem illum, nec propositum sciui, priusquam per D. Stephanum Cirlerum nostrum me interrogares, an tuto eo aliquis vti posset. Ego cum mihi temperaturam tuam, vt cætera cognitu necessaria ignota esse scirem, generatim respondi vsurum ipsius (exceptis tamen valde calidis & siccis, vt postea patebit magis) tutum esse, simulq; quomodo prodesse posset, declaravi. Visa est mihi tunc, cum hic te viderem, corporis tui ea temperies esse, quæ non impediret eius vsurum. Et ne nunc quidem aliter sentio, quod ad temperamentum attinet. Sed quæstionem nunc longe aliam proponis, de qua mox dicam, vbi prius de Medicorum tuorum opinione ac firmamento, quo eos inniti scribis, aliquid dixerò. Defendunt, inquis, opinionem authoris lib. ad Pisonem, non tam ob Galeni autoritatem. (non esse eum Galeni nostri nuper dixi) quam sententiæ veritatem. Etenim cum proba coctio a iusto proficiscatur temperamento, mala & vitiosa, ab iniusto, & deprauato necesse esse, vt corporis siccitate quæ lima sit caloris, aucta, calor quoque augeatur. Quo facto coctionem fieri deteriolem, humoresque vitiosos attenuari, & fluxiliores reddi, vt ea facile consequantur incommoda, quæ author ille commemorat. Comperisse etiam se vsu & experientia rem ita habere. Cæterum theriacæ ac Mithridatii vsurum, talia minime parere incommoda, quod temperata magis sint medicamenta. Hæc fere sunt, quæ de ipsorum sententiâ scribis.

Cur authoris lib. ad Pisonem testimonium contra ea quæ ipse nuper scripsi producant, non sane video. Tam aduersatur author ille sententiæ nostræ, quam qui numquam vixit. Quinimo probat eam modis omnibus, vt ex sequentibus patebit. Equidem nisi nobiscum pulchre consentiret, id quod nuper etiam scripsi; communi primum, deinde sibi ipsi, postremo probatissimis scriptoribus & plurimorum sæculorum experientiæ aduersaretur. Etenim quæcumq; remedia superuacaneos humores in corpore vel non sinunt colligi, vel collectos per conuenientes vias, citra vllius partis offensionem vacuant, ea damnare nullus potest. Nulla namq; alia est Methodus curandi eos morbos, quos humorum præsentia excitat, quam vt vel euacuentur, vel colligi prohibeantur; si quidem copia sua nocent: vel denique alterentur, si qualitate sola obsint: & ne frustra hic multa dicam, ad propositam quæstionem nõ multum conferentia, humores podagram efficietes sua redundantia & copia morbum gignunt. Tolli ergo præsentis oportet, aut ne colligantur, cauere, si quidem percurare morbum velimus. Etenim si vel non sinantur aceruari & generari, vel antequam ad pedes descendat, per vias conuenientes educantur extra corpus: certum est, eos pedes non esse læsuros. Hæc cum puluis ille vel ipsis testibus præstet, præsertim si, qui eo vtitur, leue aliquod & suaue pharmacum sæpe sumat, quomodo non pugnet cum ratione, qui conuenire neget? Porro quod fecum ipse pugnet author ille, si ita sentiret, ex verbis ipsius perspicue patet. Cum enim dixisset, quam vtilitatem theriacæ potus adferat podagricis, si in statu aut declinatione, ea vtantur, atq; tales plurimum iuuari, si per suauiatatem continentur eam bibant, rationem hanc addidit: *ἐκ δὲ πανάλοι γὰρ τὰ πικρὰ τῶν ὑγρῶν, καὶ πλεονέκων ἀλλοιοῖ σύγκρισιν. Ἰὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῶν φαρμάκων, ὅσα εἰς ἀπαλλαγὴν τῆ νοσήματος οἱ ποδαγρῶντες πίνουσιν, πλεονέκων ἐπι τὸν πόδα, τὰ ρέυματος φορεθὲν καλὴν γίνεσθαι, ἐκ ἐξαναλίσκεσθαι δὲ πλεονέκων τῶν ὑγρῶν οἷον ἄλλοιοσιν ἰνὸς μείζονος νοσήματος γένεσθαι ἐργάζεσθαι.* Et paulo post: *καὶ ἀπὸ τῆ τοῦ σποσμβραλέου μηδὲ πίνειν ταῦτα τὰ φάρμακα.*

καὶ τῆ δὲ θηριακῆ ἐν τοῖς τοῖς τοῖς καὶ πάνυ ὡς ἔχει. καὶ γὰρ ἐπιφέρει τὰ περιττὰ τῆς ὑγρῆς ὡρελῆς, καὶ ἐπεὶ συλλέγει τὸν ἄνθρωπον. In his verbis apertissime docet theriacam vtilem esse ideo, quia redundantes humores dissipet, colligi eos non sinat, corporis habitum mutet, seu alteret. Alia autem medicamenta, quæ hoc præstare nequeunt, sed excrementis non vacuatis, hoc tantum agunt, ne ad pedes delabantur, omnino vetat. Nullus, opinor, tam est rudis & imperitus, qui putet authorem hunc illa remedia hic damnasse, quæ non minus quam theriaca excrementa discutunt & vacuant, eademque similiter colligi non sinunt. Certe ratio ipsius qua theriacam congruere docet, fatua & inepta foret.

Contradiceret etiam, si aliter sensisset, probatissimis Medicis, Oribasio, Æginetæ, Tralliano, Aetio, & aliis recentioribus. Etenim omnes isti antidotos tales præscribunt, & per annum integrum bibere iubent, ac præterea constanter affirmant, plurimos ex usu talium integre percuratos fuisse. Et Paulus Ægin. lib. 7. cap. 11. Antid. tales quinque ordine descripsit. quarum unam quæ ex septem rebus constat, ideoque *Αἰθέρης Ζ.* inscribitur, cum Oribasio communem habet. Differentia tamen est in ponderibus, deinde in eo quod Paulus Trixaginem 15 ponit & Aristolochiam longam, pro quibus Oribasius semen petroselinum, & Aristolochiam rotundam habet. Monet tamen Paulus, aliquos petroselinum admiscere solitos fuisse. Quæ apud Paulum prima est, *Αἰθέρης* nominatur, eadem apud Trallianum quoque prima est. Quamquam hic etiam non nihil sit discriminis in ponderibus, & simplicibus. Etenim Trallianus non habet Anagallidem, quam Paulus ponit. Sed Paulus corallio caret, quod ideo 20 miror, quia compositio nomen ab eo inuenit. Suspicio certe librariorum culpa omissum fuisse. In utendi modo etiam non consentiunt prorsus, licet uterque iubeat potiones 365. (tot nimirum quot dies habet annus) sumere. Tralliani modus requirit fere biennium, atque ab ipsis Ian. Calend. inchoat. Ægineta ab æquinoctio autumnali principium sumere iubet, ac mensibus plus minus. 19. absoluit. Finietur iuxta eum prope anno vno, nisi iuberet a 24. Iunii 25 usque ad finem Augusti intermittere propter æstum. Hoc tempus apud nos, ubi calor non tantus est, nec similiter, ut in calidis regionibus, vrget, breuius constitui posset. Quin & Trallianus in sequenti antidoto quæ ex iisdem constat, nisi quod pro caryophyllis, pæonia, & corallio, gentianam recipit, cum baccis lauri excorticatis, ab autumno incipere iubet, sic scribens: *Ἐλπιὼν δ' ἐστὶ σωσθῆναι ἐπιμύσειν ἅπαντες τῆς ἐχθρῆς ψυχροτέρων τῶν κρῶσιν ἀρχομένης πολλῶν ἔσθης. Ἐπι δὲ τῆς θερμότητων, ἢ δὴ τῶ φθινοπώρου μέλλοιτος λήγειν:* fatius est temperamento præditos frigidiorē statim ineunte vere, calidius autem sortitos temperamentum in fine autumnī auspiciari pharmaci huius potionem.

Ex his verbis Alex. Tralliani illud etiam liquet, aliqua talia medicamenta non omnibus calidiorē temperamento præditis obesse, sed illis tantum nocere, qui valde calidi sunt. Sic interpretatur etiam Galenus verba Hipp. quibus calidis naturis interdicit vini potum; Mihi, inquit, in lib. 5. de sanit. tuenda cap. ultimo Hipp. id videtur, non absolute de calidis sed de naturis summe calidis dixisse. Et profecto sic sunt authorum verba intelligenda, cum calidis noxia esse discunt podagrica ista medicamenta. Ægineta in fine descriptionis primæ suæ antidoti ex corallio nomen adeptæ, ne siccos quidem lætos hinc fuisse asserit, si liberalius edissent: 40 οἱ δὲ Ἐπιμύσειος ὄντες ἔξωτος, καὶ πλατύτερον Αἰθέρης ἐκ βλάβησιν. Sicciore temperamento præditi, inquit, & ratione victus ampliore, seu liberaliore usi, non sunt ex annuo huius medicamenti usu læsi. Quod si non læduntur facile ex eius usu aridi homines, ne quidem calidiores paulo, si præsertim non sint sicci admodum, ex usu ipsius offenduntur. Quoniam hæc medicamenta, quemadmodum & D. Wirfungi pulvis, multo siccant validius, quam calefaciāt. Proinde 45 inde cum temperamento nunc tu sis frigidus, non calidus, uti ex Medicorum tuorum sententiā scribis: cur metuere temperamenti ratione, usum eius possis aut debeas, minime intelligo.

Describit præter commemoratas antidotos Trallianus tertiam, qua permultos etiam sanatos scribit. Aetius quoque ex Philagrīo aliquot recenset compositiones, easque ad miraculum usque laudat. Illam quæ ex centaureis constat, adeo salutarem affirmat, ut quosdam per 50 annos quindecim hoc morbo oppressos sic restituerit, ut suis incedere pedibus potuerint. Meminit etiam cuiusdam quæ Tetræpharmacum vocat, atque Mysterium appellatum describit, quæ tamen non est eadem cum ea, quam Oribasius Diatessaron, quia ex quatuor simplicibus composita fuit, nominat. (Descriptio huius apud Oribasium lib. 9. synopsis. cap. 62. & apud Paulum eodem modo lib. 3. cap. 77. extat.) Licet ergo plures Aetius, quam alii proponant, eam tamen, quæ diacorallium a Paulo & Alex. inscribitur, & ab utroque cæteris omnibus antefertur, non describit. Ex istis omnibus manifeste probatur, authorem libri ad Pisonem nihil tale cogitasse, cum supra dicta verba scripsit, ut qui manifeste cum ratione, cum seipso, cum probatissimis Medicis, & certa multorum sæculorum experientia pugnat. Adde quod verba ipsius apertissime contrarium docent. Quippe illa tantum damnant remedia, quæ humores intra corpus sinunt, eosque nec euacuant, nec dissipant & discutunt, nec etiam

quo minus generentur prohibent, sed tantum ad pedes ferri non permittunt.

Huc pertinent illa quoq; Galeni verba, quæ in lib. 5. de tuenda sanitate cap. 5. leguntur. Non verem etiam necis viuis, * quæ melle condiuntur panes vti, maxime quibus suspicio est calculi in renibus gignendi; aut podagræ alicuius, articularisue morbi impetus futuri. Porro vinum, huiusmodi compositioni, aptissimum est Sabinū, aut simile aliquod. Iniicitur autem in id petroselinum. Atque id solum articularibus satisfaciatur, iis vero qui calculo laborant, etiam aliquid beronicæ, aut costi, qui in Galliis nascitur, est immiscendum. Vocatur autem herbam illam saxifragam. Qui vero curiosius id medicamentum componunt, etiam spicæ nardi aliquid iniiciunt. Sunt vero, & alia quædam, quibus vrinam mouendi vis inest. Verum simplicem potionem pleriq; ex vino melleque conficiunt, adiecto rutæ piperisque exiguo. Quid ad hæc Gal. verba dicent, quibus talia senibus podagricis, qui non sunt, natura & corpore, plane gracili, arido & sicco, (quale tuum profecto non est, nisi per accidens tale nunc sit, propter longos dolores factum. At si vel 4. menses valeres, mox reciperes carnes plus satis) imperat talium medicamentorum potum, nullumque incommodum inde sentire eos affirmat. Graciles autem & macilentos, corpus, & pedes nimirum siccando in grauissimum statum 15 perducere ait.

Si libet recentiores etiam atque Arabes cum Græcis coniungere; apertior res fiet. Saonarola recitat similem ex Hermete quodam descriptionem: In Montagnanæ consiliis simile quiddam reperitur, atque in recentiorum multorum libris. Mesuræ quoque in cura podagræ a causa frigida iubet ægros per sanitatem vrinam prolucientibus vti. Quid in libro secretorum 20 Galeno falso adscripto contineatur, notum esse Medicis puto. Reliqui auctores fere purgantibus malunt vti. Nec potest dubitari, quin modo hæc, modo illa magis profint, prout materia in vna parte magis quam in alia continetur. Ego vtraque iungenda esse existimo, illis rationibus adductis, quas nuper attigi, & nunc quoq; breuiter repetui.

Cum ergo auctoris libri ad Pisonem sententia nulla in re ipsis patrocinetur, nobisq; ad- 25 uerferetur, sed contra ipsos omnino pro nobis stet: videamus nunc an ratio eorum aliquid contra nos concludat. Coctio perficitur a moderato calore. Recte sane. At puluis iste non inducet tuo corpori calorem immoderatum, sed potius amissum restituet. Dicunt enim te frigidiorum factum esse, quam ut concoctio recte perfici possit. Est ergo pellenda primum ista 30 accidentalisis frigiditas, & reuocandus naturalis calor. fiet hoc aptissime per euacuationem frigidæ pituitæ illius, quæ & concoctionem vitiat, & pedes molestia afficit. Audiuius etiam supra succos non lædi ab horum usu, modo non se nimis tabefaciant ieiunis. Nec est necesse, ut quod excrementa corporis consumit exsicceretq; id semper etiam partium substantiam at- 35 faciat. Quoniam ista siccitas a nutrimenti qualitate, & inopia præcipue inducitur: pharmaca priusquam has siccent, corporis excrementa prorsus discutunt. In causa est, quod non facile 35 alimentum fiunt, id quod de puluere nostro certum est.

Frustra ergo aiunt calorem augeri, aucta siccitate. Quod si esset absolute verum, necessario tantum in te incrementum accepisset calor, quantum ex doloribus accessit siccitatis. At frigidiorum te simul, & sicciorem redditum asserunt. Non ergo cum siccitate semper augetur calor. Verum hoc est in eo corpore quod calorem notatu dignum obtinuit vna cum hu- 40 miditate. Hoc enim si aurescat opera & actionis caloris euidentius ostendat, quam dum vis eius ab humore quasi vincata tenebatur. Quod deinde adfuit, calorem ampliore factum, humores attenuare, & fluxiles magis reddere, vere quidem recteq; dicitur ab ipsis, at causæ nostræ minime obstat. Nos enim non hoc agimus, ut excrementa in eo nulla colligantur, collecta 45 dissipentur, corpus roboretur, concoctio promoueat, intemperies frigida profligetur, calor restituatur, & denique ut omnes actiones naturales recte perficiantur. Theriacam dicunt temperatam esse. Quo iudice, aut iudicio? Gustus longe aliter sententiam ferre eos coget; opera seu vires theriacæ reclamabunt huic sententiæ. Author libri ad Pisonem, qui velut ignem eam purgatorium esse dicit, cum eruditis omnibus appellabunt ad alios iudices. Non nescio 50 quid de theriacæ calore censuit Auicenna in tractatu de medic. cordis. Hæc ut vera ponantur, temperatam tantum negat, sed in ordine secundo calidam pronunciat. At ne puluis quidem noster multo calidior est, sicciior paulo videri forte possit. Profecto si de compositorum viribus sic volunt iudicare, sicut nos ratio iubet & Galenus cum alibi passim, tum in toto opere, qui de medicamentorum compos. secundum loc. inscripsit, docet, ne cogitare quidem, ne dum dicere audebunt, theriacam bonam, & adultam minus vel calidam vel siccam esse pul- 55 uere nostro. Si illa ergo conuenit, hic quoque. In eo differunt, quod illa per sudorem atq; cutis meatus, excrementa educit, hic per vrinam potius vacuat.

Equidem Paulus Ægineta manifeste, & clare dicit, eiusdem generis esse has antidotos eam theriacam & Mithridatio, & iisdem etiam conuenire. Quod si ergo theriacam profuturam tibi sperant, puluerem quoq; nunc profuturum sperare debent, aut saltem non metuere, 60

ex eo plus periculi, quam ex theriaca. Cum enim dixisset Paulus libro scilicet tertio cap. 78. theriacam frigidioribus tantum prodesse, hæc addit: *ἐπειδὴ δὲ τῆς ἀρχαίας συνήμας καὶ τῆς εἰρη-
μίας ἀλλοδοῦτος γενέσθαι, τὸ μὲν αὐτὸ τὸ γένος ὑπαρχέσθαι, ἴδι τὸ πρὸς τὸ δαμασκότις, &c.* Re-
ctius certe Paulus, quod autor ad Pisonem indistincte ponit de calidioribus tantum & sicci-
5 oribus asserit, atque talibus, neque antidotos illas calidas, neque theriacam idoneam esse af-
firmat; vult enim calidiores tantum a vino abstinere, si ab usu aquæ non lædantur, theriacam
illis minime concedit. Quibus hanc concedit, iisdem etiam antidotos illas concedit. Atque
ex hoc loco verba authoris libri ad Pisonem sunt interpretanda, cum aliter accepta defendi
recte nequeant, vt supra demonstratum nobis fuit.

10 Hæc respondere nunc volui & potui, antequam multi scirent me meliuscule habere,
non tam vt Medicis illis responderem, quam vt mihi ipsi ista cōsignarem, quo alias, cum me-
ditandi minus conceditur ocii ac temporis, ad manus haberem. Medicos illos neque de fa-
cie, neque aliter noui: ex tuis autem literis conicio eos magno studio teneri salutis tuæ, atque
remedia minus v̄sitata non facile ob eam causam admittere. Ego nuper cum te ex frigida
15 causa laborare intellexissem, puluere te illo tuto vti posse scribebam, de re alia nulla sollicitus.
Cum enim scriberes Medicos tantum autoris libri ad Pisonem testimonio permoueri, quo
minus tibi v̄sum eius concederent; non sine causa putavi impedimentum aliud nullum adesse.
Nunc vero aliter rem habere video. scribis enim te Nephritidi & calculo obnoxium esse.
Longe ergo alia est hæc quaestio, an puluis ille a calculoso, calidosq; renes possidente tuto su-
20 mi possit ab ea, quam nuper mihi per D. Stephanum proposueras. De hac ergo iam dicere
me aliquid oportet.

Temperamentum corporis tui nunquam valde calidum, sed temperatum, siue non
multo temperato, calidius atque humidum in adolescentia fuisse obiter conieci, cum tecum
aliquando cenarem. Hoc iam frigidius factum facile credo, siccius multo factum sit nescio.
25 Non enim corpore macilento propter morbos facto, necesse est substantiam quoq; partium
sicciorem esse redditam, nisi quantum ætas cuiq; adfert mutationis. Probabile tamen est, vi-
gilias, inedia, cruciatus diurnos, curas, tristitiam animi, corpus non nihil arefecisse. Ergo
frigidius iam & siccius, aut saltem non æque humidum, vt prius, ponatur esse. Quod ad hoc
attinet, vt supra non semel tantum monui, pulueris v̄sum tibi interdicerere non possim. At
30 quod addis te Nephritidi & calculo subiectum esse, hoc est, quod me dubium reddit. Quo-
niam diuretica pharmaca talia in calculosis & Nephriticis non prosunt, sed obsunt omnino
plurimum, nisi Medicus summa prudentia in administrandis ipsis vtatur.

Ergo si renum inflammatione, aut dolore ex alia causa orto, quam flatu distendente
laborasti, aut laboras actu, abstinendum tibi ab isto puluere omnino censeo. Quod si vero
35 neque his neque calculo laborasti, sed ea tantum mala metuis, non video quid impediatur te
pergere. Attamen non ante incipias, quam corpus exquisitissime sit præpurgatum. Materia
& causa podagræ proculdubio in te eadem est, cum calculi materia. Quamobrem si renes
nullo notabili vicio naturaliter laborant, dubitari non poterit, quin eadem opera sis a motu
calculi simul liberandus. Ego sane puluerem habeo leuiter diureticum, eumque cum aqua
40 herbæ cuiusdam exhibere soleo illis, qui ex calculo sæpe decumbunt, quater in mense; atque
hoc modo omnes fere, qui crebro ac acerbe dolere soliti sunt, aut nunquam postea, aut certe
rarius multo leuiusq; doluerunt; sed tam strenue vrinam prolectantia suadere nulli possum.
Proinde si actu nō dum laborasti, sicut dictum supra fuit, confidenter vtere; sin actu & reuera
nephriticus aut calculosus aliquando fuisti, ab eo vt abstineas consulo.

45 Quid ergo, dices forte, faciam? semper ne istis inferni cruciatibus ero subiectus? præstat
certe ex pedibus dolore, quam ex renibus: cum præsertim hic dolor non absq; periculo vitæ
accedat, ille periculosus nemini fuerit, aut certe per paucis, quibusdam ex tanta laborantium
turba. In præsentis casu nullū scio remedium aptius & tutius, quā frequēter & prope quotidie
vti pharmacis leuiter purgantib. & siccantib. et, vt ossibus v̄stis, cornu cerui v̄sto, corallis v̄stis,
50 & similibus rebus aliis. Nam sic etiam liberari poteris ab vtraq; affectione. At si siccantibus
solis vti velis, cum ea non sint efficacitate, vt multam materiam discutiant; possis certe tibi
periculum creare, vt author libri ad Pisonem recte refert. Quod si cum siccantibus pariter
& crebris purgationibus, quæ gustui non sint insuaues, ventriculo non sint noxii, eumq; non
subuertant, non moueant fastidium, morbum expugnare longiore tempore coneris; voti cer-
55 te compos fies. Equidem his te, quamquam minus sæpe, vti tunc etiam oportebit. Cum D.
Wirfungi puluerem vsurpabit. Cogitent ergo Medici de forma aliqua vna vel pluribus tali-
um pharmacorum. De victus ratione nuper nihil, & ne nunc quidem aliquid scripsi, quod
neq; petatum hoc a me fuerit, neq; sit necesse. Potest namque hæc ex omnium commenta-
riis a quouis describi. Hoc solum monere volo, ita eam instituendam, vt corpus plus iusto
non sicceat, id quod ex superioribus intelligi facile potuit. satis est, si excrementa consuman-

tur, humidaq; partium intemperies aliqua ex parte corrigatur. Medicos illos tuos, quos propter communia studia amo & veneror, meo nomine plurimum salutes velim, ac moneas etiam oro, ne putent propter se, quos non novi, scripta hæc esse magis, quam propter meipsum, ut antea dixi. Die 20. Martii in lecto.

Hippoc. lib. 2. suarum prædictionum.

De podagricis hæc dico: Quicumque aut senes sunt, aut circa articulos callos tofaceos concretos habent, aut ærumnose vjuunt, aut siccam aluum habent, hi omnes sani fieri non possunt, humana arte, quantum ego novi: sanavi quidem hos optime dyenteria si successerint: sed alia eliquationes valde profunt, quæ ad inferos locos repunt. Qui vero iuuenis est & circa articulos nondum tofaceos callos concretos habet, & accurate viuit, & amans est laboris, & aluum bonam habet ad obediendum pro studiorum ratione: hic sane Medicum nactus intelligentiam habentem, sanus fieri poterit. 2. Hippoc. dictum hoc ad finem adiectum est, ut quantam in hoc morbo tollendo purgationes vim habeant consideres. Dyenterias ait, & reliquas eliquationes eos nonnumquam perfanare, qui tofosiam duros & concretos habent. Multo ergo magis eos sanauerint, quibus hi nondum ad sunt. videtur autem parum interesse, siue arte moueantur istæ purgationes, siue sua sponte eue niant, uti dyenteria inuitis nobis se in per oriuntur.

Pulvis Jouis.

℞. Rad. Aristoloch. rotund. veræ,
Gentianæ,
Raipontici,
Mei, an ʒ. i.
Semin. petroselini Maced. ʒ sem.
Comarum chamædryos,
Centaurei minoris,
Hyperici, an ʒ x.

Fiat pulvis subtilissimus. primo mense 3. quotidie bibenda est ex aqua tepida. Postea 3. tantum ʒ. per totum annum. Singulis mensibus semel iterumq; purgandi sunt. Bibendum vinum generosum decocto Mastiches dilutum, admiscendus interim agaricus puluerizatus, ad aluum magis ciendam, præsertim in plegmaticis.

Alius D. Wirsungii videlicet.

℞. Rad. Aristolochiæ rot. veræ,
Gentianæ,
Raipontici, i. centaurei maioris,
Comarum chamædryos,
Centaurei minoris,
Chamæptiyos, an. p. æquales.

Vsuseius est fere similis. Per anni partem quartam sumenda est ʒ. i. quotidie, (frigidiores & humidiores, corpus excrementis plenum habentes, per dimidium annu sic sument vitilium) per reliquum tempus ʒ. ʒ. tantum sument. sed hæc prudentia Medici relinquuntur.

Thomas Erastus D. Joanni Cnodio Cancellario Ambergensi
Dom. & amico suo honorando S. D.

Consilium 2.

LITERAS tuas, vir clarissime antetriduum accepi, ad easque nunc primum respondendi mihi concessa est facultas & ocium. Pharmacum vidi, legi & diligenter examinaui, auctoritas in eo componendo iudicium & industriam, plurimum amaui. Quæris tu, an usum ipsius tibi tutum & ventriculo tuo innoxium existimem. Ego vero absolute hic respondere non debeo. Hoc tamen valde sum admiratus, Medicum illum, de quo scribis autum fuisse absolute affirmare aloen ventriculo noxiam esse: Non videtur is Galenum legisse, qui vitilem & bonam stomacho siue ori ventris esse asserit, non vno tantum loco ait, *ἡ γὰρ ἐν τῷ στομάχῳ καὶ ἐν τῷ ὄρει*

χόν ἐστὶ τὸ φάρμακον εἰ περὶ πᾶλλον, ait Gal. in lib. sexto de simpl. facult. Accedit etiam ratio idem comprobans. Quippe cum adstringat, purgatione & deterfione sua minus offendere potest. At non omnibus prodest. Hoc sane confiteor, sed ex eo tamen absolute & simpliciter concludere non licet, ventriculo eam nocere, dum solummodo certo alicui ventri incommo-
 5 dat. Galeni sententiam, qui secuti sunt Medici omnes Græci, & Arabes probauerunt. Ægine-
 ta, Oribasius, Aetius, addunt, minime nocere eam posse, etiam si quotidie aliquis ea uti velit. Neq; enim a cæna sumtam cibum corrumpere, nec sitim inducere, ut alia. Additam cæteris
 purgantibus, hoc præstare, ut stomachum minus lædant. Mesues tamen sanguinem pro ice-
 10 re, ad apertis venarum osculis, ventriculo nocere, tormina ciere, hepar lædere, difficili sua
 purgatione asseruit, cum paulo ante eandem, vehementer laudauisset, ac cæteris omnibus
 purgantibus cum Galeno prætulisset. Attamen de adulterina & praua aloë illa præcipue de-
 bent intelligi. Amaritudinis suæ causa ventriculo eam non nihil infestam esse posse, nullus
 dubitat qui amara omnia ex Galeno didicit eidem inimica esse. Sic nihilominus vsum bonæ
 & legitimæ prædicat, ut nullo insanabili morbo tentari illum asserat, qui in frequentissimo
 15 eam vsum habeat, sensus quoq; ab ea plurimum acui existimauit. Qua in re, cum summus sit
 consensus omnium, & experientia contrarium non ostenderit, sed hoc ipsum confirmet et-
 iam hodie, meritissimo miror, quid in mentem illi venerit, qui aloës vsum ventriculo simpli-
 citer nocere dixit. Equidem quæcumque purgantia os ventris siue stomachum roborant
 potiusquam debilitent, ea ventriculo damnum dare nõ possunt. Omnia enim ori magis quam
 20 fundo molesta sunt, cuius rei gratia aromatica & odorata illis admiscuit omnes ætas teste Ga-
 leno pluribus in locis.

At Galenus inquit aliquis ante Mesuen noxiam, imo exitiosam alicubi esse dixit, ut quæ
 ad tabem deducat quosdam. In lib. 5. de tuenda sanitate cap. 9. senibus dari eam minime iu-
 dicat consultum. Ratio est, quia cum strenue exsiccet, (est enim sicca in 3. gradu cum vix
 25 calida sit in 2. ordine) senes autem ventres habeant ex ætate siccos, consulit recte pruden-
 terq; ut aliis potius aluum ducant pharmacis. Altera causa est, quam ex 10. cap. lib. 6. eiusdem
 operis, & ex lib. 8. de med. comp. secundum locos cap. 2. intelligere licet, quod senes ventres
 fere frigidos habent, & pituita frigida crassaque plenos. Pituitam vero talem aloë ex Galeni
 sententia non educit. Præterea propter easdem causas damnat eius vsum in 8. lib. de com-
 30 posit. pharm. χγ' τὸ πρῶτον, cap. 2. non absolute, sed in ventriculo puro, & excrementis vacuo, ma-
 xime vero, si is intemperie calida & sicca, vel sicca tantum, vel sicca & frigida sit affectus. Hos
 enim morbos auget crebra aloës sumtio, propter facultatem seu efficacitatem, quam in ea
 inesse diximus, minime ignauam aut instrenuam, & quod intemperies sola absque humori-
 bus vitiosis purgantibus minime eger.

Cæterum suspicor hoc ipsum voluisse, cum vsum eius noxium affirmavit, nempe tibi
 35 damnosum esse. Causæ enim mouere duæ potuerunt (puto namq; te non nisi mane sumere.
 Etenim si cum cibo aut a cibo sumatur, quod aliqui olim, & hodie quoque consuluerunt, no-
 cere omnibus poterit plurimum, ut ego quidem rationibus nequaquam leuib; & inanibus
 persuasus iudico) prima est, quod temperaturam ventriculi siccam & forsitan etiam frigidam
 40 esse putarit, sane in vltimis tuis literis tali te nunc temperamento esse, ex tuorum Medicorum
 sententia scribebas. Quod etsi de multis partibus habituq; corporis verum sit, de ventriculo
 tamen non est necessario idem statuendum. Altera est, quod Gal. putauit, ac dixit: aloëm pi-
 tuitam crassam non expurgare, sed biliosos tantum humores. Te autem crassam & frigidam
 pituitam aceruare, non dubitauit forte, quemadmodum ego quoque arbitror: sed ad poste-
 45 riorem causam facilis est responsio, ut enim Galenus in biliosis ventris affectibus tantum vsum
 sit aloë, eamque pituitam, vacuare posse non crediderit, docuit tamen experientia tot iam
 seculorum valde, eam commode pituitam etiam ex vëtre & intestinis exturbare. Adde quod
 Oribasius atque alii idẽ iam obseruauerunt, id quod ex 1. lib. Synops. Oribasii, c. 17. & lib. 7. Col-
 lect. eiusdem autoris cap. 7. demonstrari potest. Eadem est Arabum sententia, Auicennæ &
 50 Mesuei. Hic enim de ea scribit, bilem & pituitam ex ventre & ex capite educit, horumq; do-
 loribus opitulatur.

Galenus etiam non negat, hieræ amaræ vsurpationem vtilem esse tunc, cum pituita
 crassa in ventre, vel in tunicis ipsius collecta est. Sed hac ratione cinnamomi, & similibus ei
 adesse opinatus est. Quod si incisa prius crassa pituita exhiberetur, educere eam ex ventricu-
 55 lo pituitam omnino credidisse videtur in lib. 7. Meth. Therap. cap. 11. Veruntamen ut dixi cõ-
 stat nunc omnibus, ut affirmatum recte ab Arabibus quoque fuit, eam in affectibus pituito-
 sis ventriculi, & capitis vtiliter exhiberi. Sed faciamus verum esse, quod Galenus putauisse
 videtur, an ideo non tibi profutura sit? Expertus ipse es ex eius frequentiore vsum magnũ fru-
 ctum, ut ergo pituitam non absterferit, bilem saltem colligi in corpore non fuit, quo factum
 est, aut fieri potuisset, ut pituita ad pedes delabi non potuerit. Vix enim humor crassus co de-

trudatur, nisi ductorem habeat bilem, vias patefacientem. Sed quia ne quidem renum calculo laborasti æque, aut crebro, aut grauius post huius vsu, minus firmamenti retinet hæc ratio. Quamquam a terebinthina perfectum hoc fuisse dici possit.

Ad alteram causam difficilis magis est responsio. Etenim sicco ventriculo inimicissima est aloë, ex omnium sententia. Quod si ergo ventriculus est siccus hæctenus, vt ex hac intemperie minus probe videatur munus suum obire; dubium non est, quin minus conueniat. Et quoniam scribis te hoc anno animaduertisse ventriculum deterius solito concoxisse, suspicio mihi aliqua nascitur, leuis tamen. Quippe ego humidum te potius ventriculum, quam siccum habere arbitror, illis coniecturis inductus, quas de tuo temperamento in prioribus litteris attigi. Forte nimia ipsius abstersione nonnihil læditur ab ea venter. Cum enim amarissima sit, maxime deterget, & quasi abradit ab ipsius tunicis interdum non excrementa modo, sed etiam vitales succos ipsi adhærescentes. Quocirca non cum cibo est sumenda, sed mane, vt dixi, cum cibus est transmutatus, & excrementis vel in ipso genitis, vel ex capite delapsis, vel aliunde attractis in ipsum oblitæ sunt tunicæ. Hanc ipsius in detergendo efficacitatem, vt corrigeret autor pharmaci, seminis psyllii mucaginem adhiberi, opinor, prudentissime percepit. Quod si hac ratione non est infecta, videri posset fortasse frigiditate sua obesse. Etenim aloë teste Galeno, vix attingit 2. gradum caloris. Iam in præparatione recipit mucaginem feminis psyllii, & præterea rosas recentes, quorum ratione magis videtur frigidius factum, quam ratione chamæpityos calidius. Corrige hoc incommodum perfacile posset, vel omissione feminis psyllii, vel adiectione cinnamomi, vel si pro succo boraginis aquæ cinnamomi distillatæ aliquot vnciæ sumerentur. Compositio alias mihi mirifice probatur, & iudicio acri prædicitum fuisse docet ipsius auctorem, quisquis tandem ille fuerit.

Quod si videatur omnino venter esse siccius, quam vt satis tutum iudicari hoc pharmacum possit; suaferim ipse etiam, vt minus siccante aliquo vtereris, sed vt dixi, vix puto te adeo siccum habere ventrem, in hac præsertim florente adhuc ætate tua. Quare abiiciendum nisi aliter instituum, tibi non censeo. Hoc tamen confirmo tibi, te prudenter facturum, si non semper vno hoc vtare, sed alia quoque simili facultate potentiaque prædita vsurpes, & quidem frequentius interdum quam hoc, si modo illa non æque siccant, & venter non sit æquo humidior, quod ego adhuc suspicatus sum. Parari autem tale pharmacum possit ex multiplici sol. rosarum rubrarum infusione, quæ mox cum sirupo ex omphacio, (quod Agrestam aliqui barbære vocant) apparato, coquatur dum iustam crassitiem adepta sit. Postremo quoties libet, infundantur pharmaca, vt Agaricus, sol. fenæ, Rhabarbarum, qua proportione res præfens videtur flagitare, in aquam vel rosaceam, vel aliam (licebit quidem ex his & similibus antea in aqua coquere, quo magis vires suas in eam omnes deponant) vbi ea pharmacorum vires combibit, cum certa prædicti sirupi quantitate miscetur, & in duplici vase ad aquæ illius consummationem coquitur. Potest hoc modo ex aliis sirupis præparari. Ego ex floribus prunorum siluestrium talem hic sirupum iubeo concinnari, qui mirifice conuenit morbis talibus, & gustui non ingratus est, sed non minore voluptate bibitur, quam ætate aqua permixta cum Iulepo sitis calorisque extinguendi causa hauritur.

Sic puto ego, me tuæ petitioni abunde satisfecisse. Iam ad illud venio, quod sub finem literarum, de Medico adiecisti. Ego vos carere Medico nesciui certe. At noui hominem Frisium, qui etiam nunc Bononiæ non sine laude sua artem publice exercet, adeoque in vtraque parte feliciter mihi versatus esse scribitur, chirurgia scilicet atque physica vocata. Is propter religionem abitum parat, & hic esse in Palatinatu cupit. Si ergo videtur, ego eum vocabo. Nuper admodum mihi scripsit de hac ipsa re. Puto sane vos per Germaniam non reperturos talem, qualis is est de quo loquor. Veniet autem mox atque acceperit meas literas, nisi vehementer fallor. Hoc addere ideo libuit, vt videres me bene cupere etiam Reipublicæ, quã nunquam tamen oculis aspexi. Deus opt. max. te clementer respiciat & protegat. Amen. Die 11. Maii, Heidelbergæ.

Libet hic verba Iulii Cæs. Scaligeri, quæ in libro De subtilitate ad Cardanum exercitatione 160. sectione 3. reperies, adscribere, ne quid omissum videri a me possit. Sic autem is scribit: Qui negant aloë iecur offendi, experientia scutica digni sunt. Hoc per annos amplius quadraginta compertum habuimus. Quamobrem Mesuæ me ipsum a scriptorem statui necessario. Nolo commemorare, quod non solum ab empiricis ac pharmacariis, sed etiam a Galenistis, in pericula & morbos aloës vsu coniectos eximius e pernicie manifesta.

Consilium 9.

QVAM labores grauius, & quam sæpe ex pedum dolore, D. Cnodi Cancellarie honorande, partim vidi, partim ex te, atque aliis intellexi. Et si vero statueram, pridem meam ad te de

te de curatione morbi tui sententiam perscribere, semper tamen impeditus adhuc fui. Cogitavi etiam non opus esse festinatione, propterea quod ante hoc tempus viderem te adhibere malis remedium nullum posse. Nunc cum ocii aliquid datum est, conabor perspicue omnia tibi declarare.

- 5 De morbi huius natura minime est necesse ut multa dicam. De causa quoque mali neque tu dubitas, neque alii dubitare possunt. Etenim color, tumor, doloris natura, urinae crassae, crudae, & humorem crudum copiosum continentem, in vasis fundo, sanguis, ex dimidio albus & pituitosus, ratio victus, otium perpetuum, animi perturbationes & cura; denique ipsa viscerum temperies, manifeste demonstrant, pituitosos humores in pedes descendere, doloresque illos excitare. Neque obscurum quoque est, unde & quomodo tantam crudi humoris vim colligeris. Etenim ventriculus cum male concoquat, tu vero non modo liberaliter edas & bibas; sed etiam varios in eadem mensa cibos ingeras, & corpus interim non exerceas: fieri non potest, ut non cruditates generentur. Quae cum naturae incipiunt esse molestae, ad extremas partes detrudunt. Solita namque est pituitosorum excrementorum non nihil ad articulos deponere propter certum usum. Quocirca mirum non est, quod in magna crudorum humorum copia replentur articuli, praesertim autem pedum. Quippe a caloris fonte absunt longius, & loco ad excipienda excrementa positi sunt valde idoneo, & natura quoque sunt debiliores, aerisque iniuriae magis expositi, caeteris partibus. Adde quod motus etiam adiuuat grauiorum humorum usum, tunc praecipue cum ex labore fatigati sunt.
- 10 Sed his hoc loco missis, illud consideremus, quod tu solum petis in praesentia, quomodo ab hoc malo praeservari possis. Praeservatio nil est aliud, quam fuga seu ablatio causarum morbos excitantium. Causae autem duae sunt: membrorum debilitas, & humorum copia. Hoc ergo videndum nobis erit, quomodo humorum inutilium copia tollatur, & deinde pedes corroborentur. Et licet in hoc non sit parum positum, in illo tamen plus nobis est elaborandum. Quippe huiuscemodi morbi, propter solam partium imbecillitatem, non admodum molesti sunt, si non accedat redundans succus aliquis. Praecipuum ergo studium esse debet, ut pituitosi humores, qui iam in magna copia adsunt, expurgentur. Deinde ut nulli alii acceruantur. Hoc si cauere omnino non poterit, proximum est, ut ex corpore educantur, priusquam, vel copia, vel qualitate naturae molestiam exhibeant.
- 15 Ergo ut consumantur, & discutiantur crudi humores, qui in omnibus venis collecti sunt, opus est, ut corpus ante diligenter purgentur. Quibus autem pharmacis hoc peragendum sit, non est difficile cognitu. Vacuato corpore, ligni guaiaci decoctura tibi bibendum video multis de causis. Primum quod vix aliter tantam copiam vacuari posse video. Deinde quod remedium hoc efficax est ad abstergendos, incidendos, & discutiendos humores frigidos. Praeterea roborat idem, simul cum alias corporis partes, tum maxime articulos, ex fluxione debilitatos. Adde quod vix aliud pharmacum felicius habitum corporis purgat, dum ex omnibus partibus sudorem exprimit, & per eum contentos sub cute humores vacuat. Soliti etiam sunt, qui hoc genus remedii usurpant, libenter famem, sitimque tolerare, quibus in pituitosa podagra nihil est utilius; & quod caput est rei, non facile quisquam alio pharmaco tam diu uti posset absque summa molestia. Leue autem pharmacum nihil apud te efficiet. Graue non poterit absque offensione, longiore tempore usurpari. Nec est ullum tam potens, quod ex venis exhaustire cruditatem tantam possit. Et sane vereor plurimum, ut neque radix Chynae, neque altera illa, quam Salsam pariliam vocant, praestare valeat, quod cupimus.
- 20 Proinde praeparatis prius humoribus, & corpore purgato, velim te huius ligni decoctum per dies plus minus 30. bibere. Quo tempore danda erit opera, ut aluus, quotidie excrementa sua reddat, & octavo autem sextoque die eadem leni pharmaco citetur. Vbi iam corpus hoc modo purgatum fuerit; restituendis viribus intenti erimus, & membris coctionis roborandis, praesertim ventriculo, id quod fiet partim sumtis, partim admotis, de quibus postea agemus. Tu vero nihil tam cauere post usum ligni debebis, atque repletionem corporis. Per mensem prope unum, paulo edere te oportebit liberalius, quam inter bibendum ederes, quo tempore tamen vino tibi uti licebit. Quantitatem cibi praescribere certam nunc non possum. Nec est necesse, praesente D. Iohiherio, aut Medico alio. Satis est monuisse, vix, imo ne vix quidem, partem cibi quartam eius, quem per sanitatem in vno soles prandio, pastu ve sumere, tibi concedi posse. Quoniam si cibi satis offeratur, numquam illam, quae in venis cumulata est, pituitam natura conficiet. Caeterum postquam ab huius remedii usu, per dies aliquot, imo septimanas vires recollegeris, de thermis tibi cogitandum erit. Nam nisi hoc agatur ut veluti renouetur corpus totum semel, vix aliquid sperem. Velim autem te non solum in illis lauari, verum etiam in potu sumere: quod si haberi poterunt, quam ad utrumque sit utilis, optimum erit; si minus, potu prius corpus erit purgandum ac roborandum; deinde pedes quoque lauatione confirmandi. Praestantissima ad lauandum erit aqua nitrosa, salsa & alumniosa (ferrea ad utrumque

utilis est) ad potum vero acidulæ. Et foris Geppusensis, & qui in finibus Bohemiæ ad oppidum Agram conspicitur, atq; alii quidam vtrique vsui pulcherrime seruit, quas habent vires foris vrbi Veshæuicinus nescio, si ferrum participaret, quod certe suspicor; ex eo quod fere totus ille tractus ferreum quiddam continere videtur posse esse vtilissimus. Bibes ipso ex præscripto D. Folcherii per dies plus minus 15. Deinde totidem fere lauabis. Quamquam nihil veteret, cum mane biberis, & per vrinam vel aluum reddideris, vesperi ante cænam per dimidiam horam lauati.

Hiscæ peractis, ventriculus erit fouendus & roborandus, siquidem nondum recte videatur habere. Quomodo autem & quibus remediis salus eius procuranda sit, postea dicetur. Nunc illud docebo, qua victus ratione possis consequi, vt hoc morbo vel nunquam, vel raro & leuiter ægrotes. Quippe summa spes est, si post corporis purgationem ab excrementis omnibus, quædam hucusq; præscripsi, seruetur iusta ratio victus; aut nullos aut paucos deinceps colligendos humores, qui morbum renouent. etsi enim pedes ita sunt debilitati, vt vix proprium alimentum recte videantur concoquere; spero tamē, & ex prædicta, & paulo post dicenda curatione commode confirmandos esse. Magno ergo studio agendum hoc erit, vt humores superuacanei nulli aut certe pauci generentur. Deinde vt si qui generati sunt, tempestiue educantur. Prius illud consequemur, si ventriculus officium faciet, atque in cibo & potu nullus error committatur. Cætera enim viscera videntur non male affecta esse, præter cerebrum, quod forte est humidius. Quamquam ipsum quoque per accidens tale videatur esse. Posterius assequemur vsu cæterorum pharmacorum leuium, quæ naturæ non sint gra-
uia nec gustui ingrata.

Ergo ad potum quod attinet, constat in eo te præcipue peccare, dum nimium bibis. Etenim in multo potu natat in ventriculo cibus, & nunquam recte cõficitur. Idem facile priusquam concoctus sit, per venas ad ventriculum pertinentes, ab epate exugitur. Quod caput etiam repleti tunc sit necesse, cum sic in ventriculo fluctuat cibus, nullus non videt; sane bibendum non est, nisi cum bona pars cibi ingressa est, non mox ab initio pastus. Fugiendus etiam potus, postquam cœperit in ventriculo coqui, nec inter pastum vnum atque alterum bibendum erit. Quamquam vero certum est, vinum neruis facilius nocere posse, quam aquam, & vt aliqui affirmant, percuratos esse nonnullos ex solius vini abstinentia; puto tamen ego non tam propter vini qualitatem, quam ipsius potus copiam euenisse. Etenim fieri vix potest, vt non plus bibat, qui vinum bibit, quam is qui aquam. Nocent autem maxime potentia vina ante cibum, vel mox a cibo hausta. Quæ mediocria sunt & temperate bibuntur, non modo non obsunt illis, quibus ventriculus est imbecillior, præsertim capite non existente calido; sed etiam plurimum profunt, omnesq; præter coctionem excretiones promouent. Maxime ergo caueto, ne ieiunus aut post cibum bibas. Deinde vt parum bibas videto. Vinum autem album tenue maturum esto.

In cibus hoc est præcipue obseruandum, vt non permisceantur cibi varii in vna mensa, quo vix aliquid est magis noxium. Res ipsa docet, gentes, quæ solis fere piscibus aut carnibus vtuntur, salubrius agere nobis, qui longe vescimur melioribus cibus, melioreque in aere viuimus. Deinde videndum est, vt ventrem nunquam expleas. Dictum enim ante fuit, nihil in hoc malo fame & siti, seu abstinentia, esse vtilius, nihil repletionem perniciosius. Et valde esset vtile, semel tantum in die edere, siquidem paulatim te possis assuefacere. Nam repente a consuetudine recedere minime consultum est. Ex cibus autem conueniunt faciles concocti, & qui excrementis vacant, quos speciatim commemorare non est necesse hoc loco & tempore, scio enim notos eos tibi esse partim ex lectione, partim ex aliorum recitatione.

Pisces plerique omnes mali, quamuis funduli, trutæ, & similes, si ita præpararentur, vt nostrates solent, hoc est, si in vino elixentur, minus nocere possint: nocet etiam multus aceti vsus. Nocent quæ facile caput feriunt, vt allia, cæpe, nasturtium, sinapi, raphanus. Noctet horarii fructus omnes, a quibus abstinuisse tantum prodest, quantum nullus facile credat. pyra-cocta, concedi possunt videlicet austera in fine mensæ. Conceduntur etiam hoc tempore interdum amygdalæ, pingues caricæ, pistacia, passulæ, nuces auellanæ, si parcus & rarus eorum sit vsus, strobili vocati fructus in hoc ordine locantur quoque. Omnium maxime nocet immoderata Venus, & largior vini potus, comparatione facta ad cibum. Vnde veteres podagram finxerunt, Bacchi & Veneris esse filiam, nocet etiam nimius somnus, & maxime diurnus.

Hæc de ratione victus attingere breuiter volui. De exercitio nihil dico, quod nec vacet tibi, nec possis, nec etiam debeas nunc pedes exercere. Vbi autem corpus nactus fueris purum, & pedes robustiores fuerint redditi; valde vtile erit, ante cibum mane exercitio vti moderato. Esse quoq; habendam alui rationem, vt quotidie sua deponat excrementa, per se est omnibus notum. Hac de causa, & quia de vacuantibus aluum mox plura dicam, hanc rem totam præterii. Si hanc victus rationem seruare studebis, non facile materia pro morbo isto excitando colligetur,

colligetur, præsertim si vetriculi simul habeatur semper diligens ratio, de qua nonnihil postea quoq; dicendum mihi erit.

Si posset aliquis absq; errore in victu viuere, & excrementa, quæ ex quotidiano alimento necessario pronascuntur, apte vacuarètur: nullus haberet talib. pharmacis purgantibus opus. Iam quia propter magnos & frequentes errores, & propter non vacuata excrementa, necesse est viciosos humores colligi; necessarium quoq; est, vt ii paulatim semper expurgentur, priusquam morbum faciant. Et sane in purgationibus summa ferespes posita est; vt & ratio docet, & alias ex Hippocrate monstraui. Quamobrem quoque operam dabis, vt alius semper lubrica sit, atque excrementa non sinantur circa primas venas, intestina & ventriculolum colligi. Neque vtendum vno semper pharmaco censeo, sed pluribus & diuersis; sic enim & felicius humores prauis expurgantur, & minus ea contemnet natura. Vni enim assueta tandem negligit eius actionem, aut ab eo plurimum læditur, a quo plurimum abhorreat. Ergo & aloe poteris interdum vt cum terebinthina. Alioqui semuncia, (aut paulo minus) turpethi pinguis in lacte coquatur, atq; calidum bibatur. Egregie hoc facit, atq; sine omni molestia lentam crassamque detrahit pituitam. Quod nisi fiat in tuo corpore & morbo, haud ita multum sperauerim. Iccirco etiam aloe tua parum proficit, quod crassiore pituitam non detrahat.

A. Item sumere aliquando te velim 3. i. pilularum, quas A. literas signaui seorsum descriptas.

20 B. Item parari poterit iulep, & cum aqua aut vino, de eo per interualla tantum sumi, quantum possit duas aut tres sedes iustas mouere. exemplum describam sub B. littera.

C. Describam exemplum aliud per destillationem sub littera C. de quo sumere duas vncias plus minus licebit.

25 Celebrata quoque sunt olim, & nunc quoq; commendantur pilulæ seu catapotia pro comite podagrico præparata, quæ plurimos egregie iuuasse scribuntur. Horum descriptionem adiungere prædictis placuit. *Pilula Comit.*

30 Quod si quando electuario vt malis, ne hoc etiam careas, describam exemplum quod non sine magno certoque fructu fueris vsus. Licebit autem semel sumere drachmam 1. plus minus, prout mouere experius fueris. Non enim ab eodem pharmaco omnia corpora similiter mouentur imo nec idem quoque corpus; eodem semper modo ab eodem afficitur remedio.

35 Non puto opus esse vt plures descriptiones addam, cum, quia facile est iuxta hos exempla plura facere, tum quia ad D. Folcherium alias quoque de talibus scripsi, inter quæ illud quod ex siluestrium prunorum floribus paratur, præclarissime facit. Ab hermodactylis puto abstinendum cunctis esse, tum quia ignotum nobis est medicamentum, & pro eo venenata radix nobis venditur, tum quia multum ventriculo nocet, teste Ægineta & nonnullis aliis.

40 Habenda quoque ratio erit capitis, quod fricari calido panno quotidie fere debet, mane scilicet, antequam progrediaris in aerem, odorandæ sunt res semper suauis odore præditæ. Abluendū sæpe lixiuio in quo betonica, flores camomillæ, hyssopus, rosæ rubræ siccæ bullierint. In sine lotionis poculo vini calidi perfundatur, in quo aliquid fol. senæ, & agarici concisum bullierit prius: mox calidis pannis diligenter & exacte, blande fricando exsiccatum, vt pannitales sæpe mutantur, nec vlllo pacto frigeat, antequam plane sit exsiccatum. Præstat ergo vesperi ante cænam lauari, cum non est exeundum domo, aut certe iis diebus, quibus non habebis necesse ante prandium exire.

45 Velim etiam, te illis diebus, quibus medicamentum nullum sumes, drachmam 1. vel etiam duas plus minus de puluere hoc deuorare, qui paratus sit ex cornu cerui durissimo vsto, ex ossibus aut bouum aut ceruorum vstis, maxime ex citris & dactylorum nucleis, mandibulis lucii piscis (*Hecht* vocat eum nostri) vt sint singulorum partes æquales, corallorum vstorum, aut eboris vsti, pars dimidia vel tertia. His addantur cinnamomi, macis, caryophyllorum partes æquales. Tanta autem sit horum aromatum ad reliquos pulueres portio, vt & odore & lingua percipi possint. Hunc puluerem vsurpabis quomodo voles. Vel enim cum pane tosto vel cum zuccharo mixtum, vel cum conferua rosarum antiqua, vel cum conferua betonicæ, quemadmodum conuenit, vel cum iure carniū, vel alio quouis modo. Maior est pulueris huius efficacia, quam quisquā credat facile, qui non est expertus. Neque metui vllum ex eo 55 incommodum potest, vt qui nocere nihil omnino possit, ac ventriculo tuo profuturus sit plurimum.

Debet etiam ventriculus sæpe oleo mastichino & absinthii rite præparato mane inungi, præcedente fomento tali. Absinthii, rosarum rubrarum folia, menthæ crisp. folia (cuiusque manipulus esto) infundantur in vinum generosum aut Maluasiaticum, inq; eo macerentur per noctem. Postridie calefiat tegula in igne; & cum bene calet, inuoluatur pars herbarum

dimidia panno lineo, & super regula bene calefiant, calidæq; ori ventriculi admoveantur; ubi refrigerare inceperint, admoveatur pars altera herbarum, eodem modo, & priores interim calefiant iterum. At ne comburatur pannis, vino in quo maceratæ sunt herbæ, pannus leuiter aspergatur. Cum sexies vel octies hoc modo foueris, mox calido oleo inungi, & imposita calida stupa te vesties, &c. Potest hoc singulis septimanis, aut sæpius fieri, & quoties grauitas in eo percipitur, aut minus probe cibū confecisse videbitur. Valde quoque hoc tempore profit de electuario, pro ventriculo sub litera D. descripto sumere quantitatem dimidii oui, aut duarum regiarum nucum. Si libet admisceri aliquid suprædicti pulueris, poterit.

Fouere etiam hepar interdum poterit, & post totum inungi eisdem oleis, & eodem modo, parum enim recte ipsum facit officium, & fotu opus habere videtur, oleis tamen permisceri aliquid camphoræ ad penetrationem oportebit. Dixiſsem aliquid de cauteriis in tibiis, nisi narratum esset, iam te in vtroque pede habere. Sane valde probo, sed facta velim post generalem illam vniuersi corporis purgationem, thermarumque vsum, quamquam non reprehendo consilium, quod citius excitare placuit. Scripsi fere quæ mihi occurrerunt pro tuo morbo curando. Nihil dubito, quin sis ex hac methodo consequuturus, quantum optare recte possis, si modo eam non neglexeris.

Sequuntur remediorum formula. Pil. A.

℞. Agarici electiss. ʒ. i. turpeti pinguis. ʒ. ij. nucis muscatæ, zingiberis an. ʒ. ʒ. infundantur in aqua betonica, & mēthæ crispæ, & super calidos cineres posita, ferueant parum, & mox valide exprimantur. Huic expressæ aquæ adde rhabarb. optimi ʒ. iij. specierum hieræ, diacolocynthidis ʒ. ij. Diagridii recte præparati ʒ. sem. cum sirupo rosarum solut. fiat massa, & formentur pilulæ ex ʒ. i. quot cuiq; libet. Non autem formari debent ante vsum.

Julep. C.

℞. Turpeti pinguis. vnc. iij. Agarici præstantiss. vnc. ij. fol. fenæ vnc. i. Trita infundantur in aqua cichoreæ vel endiuicæ, vel etiam fontana, exponanturque soli calido, vel ad fornacem calidam collocentur, vel super calidos cineres per triduum. Postea colentur, & aqua alia superinfundatur, iterumque sic vt dixi soli exponantur. Hoc toties fiat, vt tandem nihil amplius ad se extrahere possit aqua, id quod gustus demonstrabit.

Omnes has aquas collige, & adiecto zuccharo q. s. fiat Julep. aliquid in sacculo suspensa teneantur, per paucissimum fiet, suaue & odoratum pharmacum, si aqua cinnamomi excipiat, vel saltem rosacea bona; sed illa melior est, nisi cinnamomum optimum, vna cum prædictis in rosacea maceretur. Potest etiam acui cum scamonea. Item pro zuccharo si sirupus rosar. solut. accipiat, fiet efficacius, & minus placebit oculis.

Sirupus seu Julep. aliud.

℞. Myrabolan. chebulatorum, turpeti, agarici an. ʒ. ij. rhabarb. vnc. i. rad. helleb. nigri fol. fenæ an. vnc. sem. pulpæ colocynthidis ʒ. iij. rad. iridis florent. ʒ. ij. zingiberis, piperis longi, cinnamomi, macis an. ʒ. i. Macerentur in q. aquæ per triduum in loco calido, in vase vitreo, diligenter obturato, post hoc tempus distillantur per Alembicum vitreum. Humor collectus cum sirupo ros. solut. misceatur, & iuxta artis legem ad siruporum crassitudinem coquatur. Hic etiã sirupus ex aqua cinnamomi præparatus suauior fiet, acui poterit vt prior.

Catapotia seu Pilule Comitis.

℞. Agarici, absinthii, corticum myrabol. chebulatorū, & citreorum, colocynthidis collectæ, hieræ logadionis an. ʒ. i. sem. cum succo cytoniorum & betonica conficiantur; singulis septimanis sumatur drachma.

Electuarium purgans.

℞. Cinnamomi opt. ʒ. ij. caryophyll. nucis musc. galangæ, macis an. ʒ. i. specierum

rū diamusci dulcis ꝑ.iiij. specierū elect. de succo rosarū ꝑ.ij. cort. myrobal. chebulorum & citrinorū an. ꝑ. i. sem. turpeti pinguis. ꝑ. i. rhabarb. opt. vnc. sem. zaccari albissimi, & aquæ polypodii. an. lb. i. falis Ammon. ꝑ. i. fiat secundum artem electuarium.

Electuarium pro corroboratione ventriculi.

D.

Ꝓ. Conseruæ betonice vnc. i. sem. Nucis muscate condite numero ij. calami aromatici conditi, zingiberis conditi an. ꝑ. ij. myrobal. chebul. condit. num. ij. pistachiorum recentium ꝑ. sem. seminum cucurbitæ & melonum an. ꝑ. i. sem. cinnamomi opt. ꝑ. i. xyloaloes ꝑ. ij. sem. caryoph. macis, an. ꝑ. ij. seminis anisorum ꝑ. sem. cum iure, in quo calamus aromat. conditus est, fiat mixtura consistentiæ iustæ.

Vnum adhuc superest, vt quo pacto pedes roborandi, doceam. Sed de localibus omnibus nihil est vt plura dicam. Sunt enim vbiq; obuia, & cunctis nota. Cum humor omnis absumtus est, imponimus eiusmodi, quæ siccare, & astringere queant. Componantur ex galla, acacia, phu, malicorio, hypocistide, radicibus geraniorum, glâdibus, erica, fructu pinastri, & similibus aliis. Inprimis confert, si in decocto ericæ, & pinastri fractu pedes aliquando abluantur. Cum semel etiam discutere opus est, ceratum ex bryonia ab Aetio positum, commodum sit. Mirum in modum exsiccat ac roborat lapis ille, qui instar ossium in sabulo hic passim reperitur, quo ad fracturas ossium, vulgo nunc vtuntur omnes fere. Huius puluis si cum oleo vel butyro, & radicibus geranii coctis, apte misceatur, & vice cataplasmatum pedibus inducatur, sic eos exsiccat, vt cutem rugosam reddat. vtendum eo non est, nisi constat nullum succum in pedibus contineri, qui resiccatis in tophum indurari queant. Quamquam periculum hoc cauere possit, si discutientia permisceantur in iusta quantitate.

De sedantibus dolorem, cum paroxysmus infestat, ideo nihil dico, quod vix vnumquam idem pharmacum eidem homini bis profuisse animaduertimus. In causa est quod pro varietate temporum, anni, ætatis, constitutionis, calis, exercitii, animi affectuum, cibi, potus, atque aliarum talium rerum succi variè generantur, vt numquam eodem modo temperati, per omnia humores in pedes influere videantur. Quocirca est hæc res præfenti, & omnia oculis inspicienti Medico committenda. Deus optimus maximus pro sua benignitate, ad Sancti sui nominis gloriam, & multorum vtilitatem largiri dignetur, vt & recte vtaris remediis, & efficaciter illa operentur, morbum a te depellant, quo alacrius Reipub. seruire possis, pluribusq; prodesse. Amen. Heidelbergæ die 29. Martii, anno 1567.

*Thomas Erastus tuæ præstantiæ
Studiofus Medicus.*

Consilium 10.

Litteras tuas D. D. Folchere doctis. in quibus mihi casum describis viri ornatissimi, & clarissimi Iuriconf. Domini Christophori Fabii Iugelii; quæq; diem secundum Ianuarii adscriptum habebant, quinto demum Martii a fratre tuo accepi. Quo in loco hæserint, nescio: veruntamen, cal. Febr. a Principe Hennebergense vocatus, abii in Fræconiam: vnde 24. eiusdem mensis primum redii. Nunc ergo ad casum viri illius optimi, & tui, sicut scribis, amantissimi sepositis rebus aliis respondebo.

Temperaturam videre mihi videor calidam & humidam, sic tamen, vt caliditas ab humiditate longe superetur. Hoc enim corpus molle, plenum, glabrum, flaccidum, excrementorum alui humidorum, ac sudoris copia testificantur, quodq; ab aeris humidius permutato fluxiones, catarrhi, & symptomata alia augentur. Equidem tam crebro sanguis ex naribus videtur propter admistionem serosi humoris præcipue fluere. Calorem aliquem indicant corporis constitutio, & virium in caloribus talibus. facilis deiectio seu dissolutio. Non magnum hic esse excessum, illud in primis arguit, quod putridis febribus raro præhensus fuit, quod certe fieri vix potuisset, si cum largo humore calor vberior confociatus fuisset. Hanc intemperiam in iocinore esse dubitare non possum, cum apud me totius corporis constitutionem, & sudores vndiq; emanantes considero. Quo & illud facit, quod post somnum, in quo præter sudores, excretiones naturales omnes cohibentur, excrementa habet compactiora, & naturalibus similia. vacuantur igitur quæ deinceps consequuntur, ex venis: non continebantur in intestinis. Proinde principium aliquod sic affectum colligo; quod epar esse Medicus recte institutus, nescire non potest. Non nego interim ventriculum adiuuare hanc tanti humoris

generationem, atque cerebrum ex sublatis inferne vaporibus eisdem augere. Nam vt de humida terra plures ascendunt in cælum halitus, quam de arida & sicca, ita ex corpore nimis humido plures quoq; ad cerebrum tolluntur flatus. Argumento est, quod augentur catarhi, quotiens alui fluxiones, vel sponte supprimuntur, vel arte cohibentur. Ex ista hepatis intemperie, dum calor esset maior, & victus ratio liberior, secuta est scabies illa diuturna: & quæ alia passus est æger, superioribus annis accidentia.

Quæritur ergo, num possit hæc intemperies principalium membrorum corrigi, & quibus id remediis obtineri posse videatur. Ad prius respondeo, emendationem integram fortasse impossibilem esse, correctionem mediocrem, adeoq; symptomatum alleuationem notabilem, qua æger contentus esse possit, non esse impossibilem. Haud nescio natium temperamentum, ex Galeni sententia, mutari posse in melius: verum lōgo ad id labore, ac summa diligentia opus esse pariter scio. Nec disputo nunc, vtrum præsens temperamentum ægri congenitum sit, an aduentitiū, vtrum sit, perinde habebit curatio. Etenim habitum contraxit, ac naturale iam factum censei debet, etiam si ex praua victus ratione accidisse ponatur. Si porro quærat, quibus remediis alleuatio malorum procuranda sit, exsiccantibus respondebo, quæ neque calefaciant vehementer, neque frigida sint tamen. Ad fontis acidi potum quod attinet, non displicet mihi quidem, sed valde vereor, vt, quod concupiscimus præstare queat. Decoctum certe guaiaci modis omnibus præfero. Causas exponere, vtriusque sententiæ nimis foret longum, & apud te superuacaneum. Tu sæpe prudenter times, ne ex huius vsu decocti hepar inflammetur, vt sudores minus prouocentur: quæ tamen me non terrent. Prius enim malum caueri poterit illis modis, quorum facit mentionem. Sudoris prouocatio molesta quidem est, fateor: at tamē commodi plus, quam incommodi tandem adfert. Probarē etiam tormentillæ radicis admisionem, si ferre posset, (est enim ingrata gustui) propterea quod magna vi prædita est roborandi. De Myrti baccis nihil habeo. De Salsâ parilia certi nihil affirmare possum, quia ea numquam vsus sum. Hoc video, colorem ab ea induci subrubentem, crassum & turbidum. Certum est eam minus ligno calefacere: at ingrata ne sit metuo. Hoc si non sit, omnino admisceri eam velim. Galangam prorsus laudo: cui tamen in casu nostro macim prætulerim propter facultatem roborandi: aut certe cinnamomum propter suauitatem, & recreandi potestatem. Velim autem decocto eum sic vti, vt manetantum sumeret haustum sudorificum, non vesperi. Deinde vt aqua, qua in pastu vteretur, paulo minus efficax sit ea, qua sudores est prouocaturus: aut prorsus eadem. Tertio, vt pane vescatur bis cocto cū anisis, fœniculo & similibus: Ergo cum semicoctus est, ex furno extrahatur, transuersimque dissectetur, & in spersis seminibus ac saccharo rosacea madefacto rursus craticule impositus in furnum inferatur, coquiq; permittatur. Quarto, victus rationem tenuem quidem, at non exactam illam vulgo vsurpatam seruare eam velim. Edat ergo alam pulli, dimidium columbum, par ouorum, aut turdellam, aut duos passeris, aut tres, aut simile quiddam. Sed in vno pastu vnum prædictorum addito pyro cocto cum anisis aut passulis, aut amygdalis aliquot, aut re alia consimili. Sint autem carnes omnes assæ potius quam elixæ. Quinto, nolim eum domi latere, sed ad negotia exire, capite bene tecto corporeque vestibus apte munito. Quin ne conuiuuis quidem interdicerem, modo & parce edere, sicut dictum est, vellet; suoq; potu contentus esset, si carniam loco piscibus mallet vesci, vt lucio, truta, fundulis, perca (modo in aceto cocti bene fuerint) non grauate concederem. At hanc rationem per menses duos plus minus obseruari cuperem. Nihil dubito, quin ex hac viuendi regula, (quæ molestiam ei nullam pariet, cum diebus pauculis ea fuerit vsus) plus sit accepturus commodi, quam si pro more decocto vteretur per 4. aut 5. septimanas absque omni ferme cibo. Pro singulis vnc. ligni limati, non tornati ponerem singulas lb. aquæ; & decoquerem ad dimidium aut paulo minus. Cum haustu matutino miscerem cochlear aquæ stillat. cinnamomi. Post hoc tempus vino ei vtendum puto, quod vrinam leuiter citat, ac victus ratione medicamentisq; corpus exsiccare valentibus: de quibus tum cogitabimus, cum, quomodo hæc successerint, intellexero. In præsentia solum hoc monebo, vt ad siccum declinet cibi omnes, quoad fieri commode poterit: ita tamen, vt non sint concoctu difficiles. Potus sit quam paucissimus quouis tempore: vt appetitui naturali nō plene satisfiat. In principio mensæ numquam si potest fieri, bibat, sed cum prope dimidium cibi, (aut saltem partem tertiam) comedendi ingesserit. Dum hæc scriberem, rediit mihi in mentem historia de vxore Boethii: quam Galenus in cap. 8. lib. de præcognit. ad Posthumum descripsit. Et sane, vt quædam sunt disparia, ita permulta sunt in ea huic nostræ causæ similia. Quinimo anxietatem quoq; quam a sumpto cibo æger noster, noctu præsertim, sensit. (nunc enim an tandem sentiat nescio) similem ei suspicor fuisse, cuius in eodē libro cap. 2. meminit, eodemq; modo curari potuisse. Quippe atteritur multorum ventriculus a cibo comesto vt æstare cogat patientes, dum ex ventre exierit. Minus molestum hoc symptoma fuit interdiu; at non numquam tamen

tamen sudorem ei expressit inter edendum, ut scribis: affectusque in sinistra potissimum faciei parte apparuit. Dum ligni decocto utetur, non debet intermittere usum medicamenti, quod Doctor Crato consuluit: quo partem humoris feliciter duci intelligo. Poterit eo tamen aliquanto rarius uti, si minus eo se opus habere animaduertat. Interim dum guaiaci decoctum bibet, vtiliter admodum excipiet ore, naribus, oculis, auribus, fumum succini albi; mane poterit accendi, vel carbonibus imponi. Nec minus, imo fortasse multo magis iuuabit fumus subscripti pulueris, si instar fabæ, cum aliquot acetii rosacei guttis inspergatur ignito lapidi molarum, & fumus excipiat. Quod ita commode fiat. Frustum veteris molæ ignitum in vase terreo ponatur intra vas ligneum, in qualibet ancillæ hic aquam hauriunt. Hoc inter pedes medium collocetur, ut caput inclinatum supra lapidem situm sit. Debet autem humiliter quam pro more federe: ac pannus circumducendus est, qui supra caput colligatur, ne fumus dispergatur. Inperfo puluere snatur primus impetus diducto panno exhalare: & quod reliquum surgit, excipiat. Cum fumare desinit, inspergatur noua materia: & hoc tantisper fiat dum lapis candet. Si non sufficit vnum, habeantur duo frusta. Si ferre commode possit, per horam eo utatur. Demum caput calidis linteis, quæ fumum eiusdem pulueris carbonibus insperfi exceperint leuiter seu blande fricando exsiccentur. Mirifice resiccabit hoc remedium redundantes in cerebro humores. Si profuerit vsus ligni, poterit deinde uti cum ratione victus exsiccante chalybeato vino, aut chalybe aliter præparato, & quæ alia videbuntur vtilitatem allatura. Quæ restant, in illud vsque tempus reiicio, quo me de successu certiore reddes. Nam pro circumstantiis instituenda deinceps reliqua erunt. Vale, Heidelbergæ 7. Martii.

<p>24. Thuris masculi, ligni aloes veri, succini albi, mastichis puri, 25 sandarachæ, fantali odoratis. rosarum rubrarum,</p>	<p>betonicae an. ʒ. i. cinnamomi, macis, caryophyllorum, styracis calam. an. ʒ. ij. Misce. fiat ex omnibus puluis.</p>
---	--

Thomas Erastus.

30 *Consilium 11.*
S. D.

Postquam præsentem te vidi, vir claris, atque humanis. fateri coactus sum, me tuum affectum non cognouisse. Suspiciatus fui faciem pustulis & ficosis tumoribus fuisse deformatam: quales in illis apparent, qui hepar calidum quidem, sed humidum aut certe non sic cum obtinent, ac intemperantius viuunt. At *αυτεψια* me docuit, hanc in facie rubedinem (cutis. n. in rubro liuescit) non sine tumore aliquo, leui tamē, a sanguine terreo, melancholico, vsto, cuius causa sit hepar, non tā calore quā siccitate nimia peccans, originē trahere. Quare tota curatio in hoc primum consistit, ut hepatis caliditas & siccitas in primis alterentur. Quo facto non erit difficile humores sub cuticula collectos discutere & extergere. Quod hieme grauius est malū, ex eo accidit, quod ab aere frigido cutis tenditur & densatur: ut halitus illius sanguinis non æque, ut per æstatem possint exhalare. Et cum hepar excrementa illa excocta, & falsedine non prorsus carentia, ad superficiem propellat, maxime vero in facie ostendet sicut facere solet, mirum non debet videri, si non inducatur sitis modum excedens. Plus tamen hic prodest victus ratio temperata. Si enim tua excell. vino tecur obrueret, sicut multi solent, & per eum modo salii humoris ac biliosi plus generaretur, non posset non pars maxima retrocedere ad intestina, & ventriculum, eisque in locis sitim excitare non satis tolerabilem. Quod nullas inde actiones partium aliarum offendi animaduertisti, argumentum certum est hepatis robusti, quod viciosum vltimumque sanguinem ad faciem, & cutem protrudit, in venis accumulari, aut in partes principes colligi non sinit. Non tamen non aliquid ad ventriculum quoque ascendit, quod ex eo liquet, quod sputum mane aliquando valde salsum esse intellexi, & amarum quoque nonnumquam apparuisse audiui. Generantur ambo hi saporis eodem ferme modo, & ab eisdem causis magna ex parte. Itaque victus ratio instituenda, quæ humectet citra manifestam calefactionem. Cum non tam caliditatis, quam siccitatis vitio, quicquid hic mali est, pronasci videatur. Nimia quoque refrigeratio parum tuta est. Quantum enim ad curationem huius mali adferret commodis tantum, imo longe amplius, ventriculum, qui primus medicamenta excipit, & ab eis adhuc integris alteratur debilitaret. Satis igitur fuerit, si manifeste calefacientia omnia videntur, præsertim, quæ siccandi simul facultate sunt prædita. Particulatim recensere omnia alimenta tum vtilia, tum noxia, minime necessarium esse arbitror, cum hoc nullus ignoret, tu autem maxime noris quæ calida sint, quæ sicca, aut non talia existant. Vinum tenue præstabilius & vtilius est aqua, modo sit austeritatis & astrictio-

nis expers. Maximè tamen prodesset aqua cum passulis parata, sicut frater tibi scribet. Nam & iecur humectare, & ventriculum non lædere possunt. Maximum ex remediis erit succus portulacæ ex contusa herba expressus, & cum saccharo ad sirupi aut iulepi coctus ut exprimi possit, tusa herba, aqua pura fontana, vel buglossi, vel endiuizæ, vel lactucæ conspergi debet. Sirupus hic aut iulepus misceatur cum potu ordinario. Iuuabit non minus si de eo sumatur coch. ʒ. vel alterum cum haustu aquæ alicuius ex modo dictis, initio prandii, & cum voles te ad somnum componere. Confert etiam iulepus rosaceus, & ex aqua vel endiuizæ, vel lactucæ paratus, quomodo parari ex violarum aqua solet. Hepatis autem regio, mane, interdum & vesperi, debet inungi unguento infra descripto, nõ calido quidè, sed leuiter tepido. Et hæc sunt pharmaca, quibus te velim per hanc æstatem vri. Vesperi sapius succosa vtendum lactuca, cum aceto non acri, sed in quo maduerint passulæ, ipse tum optime intelligis. Generalia quoque ut in morbis aliis quibuslibet præcedere debent venæ sectio (non tamen copiosa, sed nostris hominibus vsitata, ut ad 7. aut 8. vnc. emittantur) & leuis purgatio, quæ amaros & salios humores a tunicis vetriculi, intestinorū, & e venis mēstaraicis detergeat, optima fuerit ex succo rosarum incarnatarum parata. Succo rosarum subrubrarum accipimus vnc. xij. sacchari vnc. v. coquimus ad consistentiã iulepi, & vnc. ij. vel iij. ex aqua borag. vel buglossi vel endiuizæ exhibemus initio prandii.

Ipsi autem faciei hæc admouere oportet. Vesperi infricetur oleum violaceum, eo modo paratū, quo postea notabitur, & postridie frigida, vel ex fabarum floribus destillata abluatur. Vel paratur linimentum ex albuminibus ouorum, & vesperi similiter infricetur leuiter, sed diu tamen cuti rubenti, & postridie eodem modo abluatur. Ad hanc rem conducit aqua ex allinæ, auricula muris, an. M. i. & ouorum albuminibus, triū vel quatuor per balneum Marię, destillata: debent albumina cum cõtusis herbis optime misceri. Admiscere alias soleo absterisionis maioris gratia succum lapathi seu rumicis. Sed post venæ sectionem & corporis ex rosaceo succo vel rhabarb. deterisionem bis terue repetitam valde prodesset, vtrique nasi pinnæ mane admouisse hirudinem (vel iuxta nasum cuti) quæ feculentum illum sanguinem exfugeret. Adhærere debent, dum expletæ decidant.

Cū superiora scripsissem, nec tamè remedia adhuc addidissem; tuæ mihi, literę vir humanissime, redduntur, in quibus me rectè admones de toto valetudinis tuæ statu: Etsi enim omnia nuper præsens exposuisses, atque ego rectè memoriæ mandassem, gratissimum tamen, fuit eas videre & legere. Didici enim me nullius eorum, quæ ex te audieram, oblitum fuisse, quod gratum sane mihi fuit. Particularem victus rationem D. Danieli fratri dictabo, additis subinde rationibus. Dulcis aquæ balneum prorsus iuuat plurimum, sed calidius esse non debet, quam ut in eo insidens non frigeas. D. Iesus excellentiæ tuæ benedicat, & conatus nostros prosperare dignetur. Amen. oro tuam humanitatem, ut summum virum D. Iohan. Sturmium ex me quam officiosissime resalutare dignetur. die 22. Iunii, 78.

Tua excellentiæ amantissimus
Thomas Erastus.

Vnguentum pro hepate.

Olei nymphææ,
vnguenti santalini,
rosacei, an. ʒ. i.
olei cydoniorum, ʒ. ij.
rosacei, ʒ. iij.
camphoræ, ʒ. v.
aceti pauxillum.

Misce. fiat linimentum, adiecta paucula cera.

Linimentum ex albuminibus ouorum.

ʒ. albumin. ouorum ij.
succo plantaginis,
lapathi acuti, an. parum,
sulfuris, ʒ. β.
aluminis, ʒ. i.
aquæ nymphææ,
aceti, an. quantum satis.

Misceantur

Misceantur & diligenter agitentur, post modum simul ad consumptionem dimidii bulliant. Denique colata seruentur vsui.

℞. olei violarum, (vel nymphææ) ex aqua fontana decies, ex rosacea bis abluti q. v. vt ℥. ij. vel iij. Infundatur pulueris Iridis per totam noctē vnc. i. postmodum in hoc oleo bulliant radic. cucumeris siluestris vel asinini minutissime concisi, dum mollescant, & pene dissoluantur, postea refrigerata tum fuerit, exprimatur oleum, & vesperi illinatur.

Confilium 12.

10

FRater tuus me nomine tuo, vir clarissime, orauit, vt qua mihi videreris affectioni faciei ratione medicaturus, indicare tibi non grauer. Ego vero tibi, si modo possim, cum voluptate sim gratificaturus: nec magis quicquam doleo quam quod præstare non possim, quod vterque cupimus. Quantum potui ex fratris ingeniosa & diligenti narratione intelligere, mali species est imperigo quædam ab humore vsto falsoque profecta. Est autem humor, vt conicio inæqualis, hoc est, crassus, cum seroso mistus. Vtrum autem is in facie propter diuturnam & inueteratam cutis intemperiem corrumpatur, an iam ante sic corruptus ad faciem confluat, dubitari fortasse potest. Audio enim nulla de siti, aut alia quapiam actione offensa queri, sed & in reliqua corporis cute, pectoris & hypochondriorum, dextri præsertim pustulas subinde erumpere, quæ humore exsiccato in squamulas aut crustulas abeant, audio. Quod si ita est, fieri vix potest, vt causa mali non consistat in hepatis intemperie; sed nec facies cutis, post malum adeo longum immunis esse potest. Puto igitur calidam & siccam iecoris intemperiem, sanguinem adurere falsumq; reddere. Hic cum ad faciem alimenti causa attrahitur, magis ibidem aduritur, & hanc ob causam hic magis, quam aliis in locis pustulas illas suscitatur. Quam rem & cutis illius quoq; densitas adiuuat, humorum transpirationem impediens. Hæc de affectu eiusq; causa, quæ si vera nobis posita sunt, facile est dicere, quid facto sit opus. Etenim hepatis calor comprimendus erit, ac siccitas temperanda, ne deinceps sanguinem adurat. Faciei quoq; cutis ad pristinam temperiem erit reuocanda, abstergis primum pustulis & furfuribus. Cæterum quibus ista remediis conficienda sint, hoc illud est, quod te maxime quærere puto. Vfus aliquando sum succo solani maioris, quod in siluis vmbrosis nascitur, cum pari pondere succi lactucæ, & cum saccharo in sirupi formam coctæ, atque ante eam cochlearis mensuram exhibui vel quotidie, vel alternis diebus. Ante prandium ad quant. dimidii oui exhibui elect. subscripti, & iij. vnc. aquæ cichoræ, aut endiuæ superbibere iussi. Foris regionem hepatis inunxi unguento ex santralis cum oleo nymphææ, & rosaceo additis granis aliquot camphoræ penetrationis causa: & hisce remediis sæpenumero voti compos factus sum, at non semper res successit. Ausus sum aliquando Episcopo cuidam ex familia Campogiorum, cui similia modo dictis remediis nil profuissent, exhibere vinum stillatitium, in quo pingues & succulæ lactucæ per horas 12. aut plures macerata fuissent mane duab. aut trib. horis ante cibum. Et euentus docuit me recte ratiocinatum fuisse. Idem deinde cum portulaca (quæ leniter tusa immitti debet, vt succum remittat) tentavi, licet non perfecte morbum abstulerit. Erant autem hi ægri carnosissimi admodum & corpulenti. Si madentiores & sicciores fuissent, vix ausus fuisset facere. Licebit autem in his quoq; vti, si succus aliquis minus calido vino isto permisceatur, qui tamen tenuium sit partium. Nam his causis motus sum. Remedio opus est quod in vetriculo non hæreat, sed mox ad hepar se promoueat, ipsumque refrigeret. Frigidum si sit, in ventre alterabitur. Crassa si permisceantur, idem contingeret. Tenuia calida cito penetrantia calefacient magis, quam succus refrigeret admistus. Quare calidum tenuissimum, & quod in ipso itinere aut mox atq; iecur attingit dissoluatur, & frigidum succum quem ex herbis exsuxit relinquat, esse conuenit. Cum aliud nullum occurreret tunc, hoc accepi. Non dubito aut posse aquam ex frigida planta elici, & iterata destillatione in duplici vase sic attenuari, vt idem præstet, tu pro tua prudentia facile temperabis. In solani succo cautio est adhibenda ne nimium refrigeret, tamen nihil inde mali ortum deprehendere poterim.

Ad faciem ad mouere oportet, quæ vim habent strenue extergendi & siccandi citra caliditatem. Vfus sum in tenerioribus carnibus linimento, & partibus æquis butyri recentis loti, terebinthinæ lotæ, amygdal. dul. olei, adipis anserini, styracis liquidæ cum ḡ. i. aut 2. camphoræ ad deductionem intra cutem: post die decocto furfurum, aut ex floribus fabarum aqua, vel decocto lomentorum fabarum ablui iussi. In durioribus corporibus adhibui aliquantulum hydrargyri in succo limonum diu macerati & extrincti, ex frigida iterum ablui. Hæc cum non profuerit, aliquid sem. hyoscyami permiscui. Maioribus vsus non sum; si enim hæc non contulissent, curationem non magnopere speraui, quod ad fortiora sine periculo non

videntur posse transire. Compositionis rationem quia intelligis, nihil addo amplius. Docuit me amicus aliquando contumaces impetigines curare illitione humoris illius, qui in putaminibus ouorum transuerlim (vt coci solent) apertus post oui substantiæ ablationem colligitur: & præclare contulit. Causa est nota. Lenit enim, refrigerat, increasat, & non nihil deficit. Hæc festinanter nunc scripsi. Nuper enim a fratre tuo monitus, obliuioni tradideram (vt sum nulla memoria) quod ne rursus, fieret inter multas occupationes pauca exarui; omnia tamen comprehendere, quæ volui. Dominus Iesus æterni Patris æternus filius, Dominus noster Iesus Christus te seruet incolumem, Amen. Die 17. Octobris, Anni 1577.

℞. conf. florum nymphææ, (vel rosarum albarum recent.)

10

Diapruni simplic. an. vnc. ij.

Rob de Berb. (vel de Ribes) vnc. i. β.

Confect. diarrhod. abbat. ʒ. vi.

Sirup. ex acetositate citri, q. s. fiat mistio.

Tua humanitatis studiosiss.

15

Thomas Erastus.

Consilium 13.

S. D.

PRæclare morbum tuum describis, & ex fluxione capitis originem habere ostendis. Primum enim denuum dolor te frequenter vexat: postmodum humeri cubitiq; ac manus dolent: tandem genua, imosq; pedes malum corripit. Etsi vero capitis dolor nullus præcedit. (hoc modo accidit, quod cerebrum robustum maximam materiæ partem extra caluariam pelhi) negari tamen non potest, quin in eo malum incipiat, & inde sese paulatim ad articulos subiectos extrêdat. Dolor in affectis articulis est vehemēs; quia qui ad eos confluunt succi tenues sunt, & qualitate magis, quam substantia, flatulentiaque potius quam crassitudine seu corpulentia distendunt partes, in quas sese insinuat. Vbi iam propter dolorem plures humores attracti sunt, & flatus magna ex parte discussi, tumor apparet, cruciatuq; mitigantur. Nunquam certe vidi in illis, quibus articuli mox propter influxum crassioris humoris tumēt, acerbos adeo dolores, atque in illis quos flatus magis, quam humor excruciat.

De causa morbi egregie quoque coniiicis. Est enim bilis cum pituita non crassa, sed flatulenta. Si enim crassior (aut mediocris pituita) per totiam annos pedum aliorumque membrorum articulos infestauisset: tumores, tophos, aliqua similia accidentia peperisset: nec ad pristinam magnitudinem figuramq; post paroxysmos adeo crudeles & diurnos semper reddissent. Et bilem adesse demonstrant calor inflammans, & luteus cutis color, serosæque bilis ex pustulis ruptis effluxus. Alui durities in paroxysmo & ex calore lecti seu de cubitus. (nam & hoc recte coniiicis) & ex paucitate cibi præcipue nascitur. Partes aliæ, caput, cor, viscera, alui nihil admodum patiuntur, quia vel humoribus, qui malum adferre poterant, liberantur, vel eorum nihil ad ea defertur. Quippe ad externos artus Natura viscerum firmior, quæ nocitura fuerant, propellit.

His positis (de quibus, vt ego quidem iudico, dubitari non potest) facile fuerit curationis scopos inuenire. Nam procurandum erit, ne tales in capite humores colligantur, & si præcaueri id omni ex parte nequeat, ne in articulos infundantur, prouidendum. Primum efficiet idonea victus ratio, tempestiui sudores, & capitis conuenientes lotiones. Posterius & his, & frequentibus, sed blandis purgationibus consequentur. Adiuuat propositum articulorum roboratio & dolorum, qui in eis interdum oboriuntur, mitigatio. De his ergo breuiter dicendum. Quod ad victus rationem attinet, puto eam te seruare optimam, vt qui sciam te non nisi nescientem peccare. Quare nihil hic habeo, quod addam, si monuero pauca quædam. Primum vt aromata fugias, & non nisi in pauca quantitate cibi permista vsurpes. Deinde vt generosa vina, tamquam rem maxime noxiam vites: & ne facile vinum ieiunus, aut vacuo ventriculo, aut statim a balneo bibas: tertio, vt aniso, sceniculo, cumino pratensi vtaris in cibus, & post cibos (vbi occasio erit) incrustatis saccharo. Vtile quoq; est, coenam semper claudere succo cydoniorum, aut pyris austeris coctis cum aniso, aut ipsis cydoniis conditis, cum haberi possunt. Prodest non minus, vel mane in lecto, vel in laconico mediocriter sudare, ventriculo ieiuno. Non tamen non poteris conseruare rosarum, quantitate dimidii oui sumere, prius quam in laconicum ingrediaris. Idem conducit etiam post balneum aquæ facere. Maxime autem iuuabit lotio capitis singulis septimanis ante prandium, lixiuio ex vitium aut salicū cinere confecto: quod tamē nō valde caleat. Sed opus est, vt cōtinue lixiuium ex alto in caput defluat, caputq; leuiter confricetur. Nec prius cessare oportet infusionem, quam panni calidi adsint, absque intermissione, quibus caput blande contrectetur, & fricetur, dum

probe

probe exsiccatum fuerit. Cauendum interim est accurate, vt non multum calefiat, & ne mox post exsiccationem aeri frigido exponatur. Quare non debet lixiuium supra modum calere. Sin in eodem incoquantur rosa rubra, folia senæ, serpillum, betonica, & agaticus, valentius exsiccabit.

5 Purgatio institui nunc aut appetente vere, aut cum inuasio morbi metuitur seu expectatur, poterit in hunc modum. Duæ vnciæ salsa parilia recentis incisa, inq; mortario medio-
 10 criter contusa, macerentur per horas 20. aut 24. in lb. aquæ 16. Post hoc tempus igne lento bulliant ad absorptionem lb. 4. tum adde epihimūf, ol. senæ, an. vnc. sem. hermodactyl. veri contusi vnc. ij. vel vnc. i. sem. & turpeti ʒ. iij. rhābarb. ʒ. i. (si non displiceant) & per octa-
 15 seu medicamenta prioris (& cum tertium instituetur secundi) bullierint. Vtus huius deco-
 cti est, vt vini loco in mensa bibatur. Sed aduertere oportet si nimium purgat, vt parcius bi-
 batur, & reliqua sitis vino extinguatur, vel in prandio tantum, non autem in cœna vsurpetur. Omnino enim, vt dictum est, quisq; considerare debet, quid ferre possit, quæ sui corporis sit
 proprietas, & quo modo erga rem quamque affectus sit.

20 Per reliquum anni tempus vti poteris subinde vino absinthite. Accipies dolium 7. vel
 6. mensurarum nostrarum continens, & herbas, quas in charta descriptas cernis, * inde vino
 vas replebis, & vbi obturatum exacte per dies 10. aut 12. manserit, vti eo poteris vt dicam. Mo-
 25 nendus es prius; decocto antea dicto ex salsa parilia vtendum spacio 15. aut plurium di-
 erum, pro naturæ tuæ modo, seu facili aut difficili toleratione. Vini absinthitis vsus talis est:
 Qui ientaculum mane solent sumere, iustum eius haustum seu mediocre poculum ebibunt.
 Qui non solent ientare in prandio, cum primum bibere volunt, tantumdem hauriunt. Est hic
 etiam quantitas mensuranda, prout corpus ab eo magis, minusue mouebitur. Sufficit, si eo die
 quo bibitur, ter aluum moueat. Poterit bis, ter, sæpius, quotidie, rarius, semel tantum eo in se-
 30 primana vti: cum depletum est doliolum, nouum ex recenti materia parandum est, vase prius
 diligenter aqua feruente purgato. Mira est huius remedii vis in podagræ præseruatione, vt
 multè rum literis testatum facere possum. Ex Polonia, Pomerania, Borussia, Marchia, &c. vt
 vicinas regiones sileam ad me missis. Vinum passulatum sic paratur: In doliolum segmenta
 corylorum (aqua prius per multos dies macerata, sæpeq; mutata) induntur, vt fundus operi-
 35 atur, hæc passulis integuntur lotis, passulæ iterum segmentis, itaque fit dum vasculum sit ple-
 num. Affusa deinde aqua pura, & vino pari vel impari quantitate repletur vas, & obturatum
 seruat vti. Qui volunt contusi cinnamomi adiciunt quantum liber. Nec enim vel hoc
 vel alia aromata nocent cum aqua mista saporis conciliandi, aut aquæ frigiditatis corrigendæ
 causa. Sirupis nullis opus est ei, qui absinthite vino vti potest. Paratur ex moris rubis (Germa-
 40 ni appellant, *Brambeere* / *Krahbeere*) vinum fragrantissimi odoris, eodem modo quo passu-
 latum, sed absq; aqua. Thermaiū seu aquarum calidarum vsus in hoc morbi genere, quo tu
 laboras, non nocet: sed vehementer prodest. Ego nullum reperi ad mitigandum articulo-
 rum dolores istos certius & melius. Iubeo igitur ægris, si non possunt toto corpore insidere, vt
 dolentes partes in ea habeant. Sed debet tantum salis incoqui, vt gustus clare salsedinem per-
 cipiat. Sic absq; dolore & breui tempore præterit paroxysmus. Succus cydoniorum ex tritis
 45 & mundatis exprimitur, & vel sic, vel cum modico saccharo coctus seruatur, si accurate ob-
 turatum sit vas in quo continetur. Basileæ 11. Nouembris anno 1582.

Domino Wolfgango Hallero Tigurino, S. D.

Consilium 14.

30 **V**IR quidam non maiorum modo, sed etiam propria virtute, pietate, prudentia, eruditio-
 ne, claris. atque amplis. de symptomatis quibusdam vehementer queritur, quæ iam hic
 recensere volo.

55 Patitur, vt ipse quidem affirmat, quandam capitis aut cerebri quasi concussionem aut
 vibrationem, potissimum stans, vt de casu non raro metuerit, vertiginem ipse aliquando esse
 putauit, cum tamen nihil omnino volui appareat, quantumuis intentis oculis aspi-
 ciat. Præterea non transire videtur ei symptoma, vt vertiginosis citius tardius videmus. Mul-
 to minus tenebræ ante oculos apparent, cum præsertim iis fere oculi obtenebrentur, qui-
 bus vertigo vehemens molesta est, & a crassis vaporibus orta. Dum igitur neque ipse sibi vol-

ui videtur, neque alia volui modo vertique videt, neque vlla in re sensus sum lædi cognoscantur, vertiginem esse nō credere potui. Fatetur enim æger symptoma, dum stat, pene perpetuum posteaquam cœpit esse molestum, neque quicquam ei videri, nisi quod cerebrum quasi concutiatur leniter, vnde metuere cogatur, ne cadat. Pedum tamen titubationem non queritur, sed interdum quasi defatigati labore essent, in accessionibus eos sibi sentiri ait. Interrogatus, an illo tempore aut paulo ante in reliquo corpore aliquid incommodi sentiat, nihil se sentire respondet, nisi quādam angustiam circa regionem oris ventriculi, & quasi principium quoddam animi deliqui; statim vero ac recumbit, seu supra lectulum se componit, nihil prorsus mali aut incommodi in toto percipit corpore tantisper, dum rursus surgit. Ita neque nocte neque die, dum iacet, aliquid mali sentit, minus etiam dum sedet, quando vel stat vel ambulat. Dum etiam vel equo vel curru vehitur, nisi cibo & potu ventriculum habeat nimis oneratum & distentum, immunis & liber est ab omni hoc malo. Mane cum surgit, non continuo inuadit eum, sed postquam indutus est, inambulauit, & negotiis, quibus plane propter Spartam quam gerit durissimam, obruitur interdum, ac cingitur in mediis etiam negotiis: cum cogitationes & sensus habet distractos, & rebus aliis intentos, nihil sibi mali adesse aduertit, nisi solus vel scribat, vel legat, vel meditetur, aliquid sedens. A cibo quoque nihil sentit antea quam fere coctio in ventriculo sit perfecta. Malum non est perpetuum, sed interualla habet interdum longissima. Menses aliquando, septimanas non raro integras & plures, nonnumquam dies aliquot prorsus esse sibi liber videtur. Quod inter iacendum, equitandum, &c. a cibo nihil mali percipiat, iam est supradictum. Tristis est supra modum, dum hoc symptomate vrgetur, præsertim vero quando solus est, metuit plurima præter rationem; interrogatus etenim, cur vel tristetur vel metuat, aut quid metuat, nihil habeat quod respondeat, nisi quod apoplexiam se timere, nonnumquam epilepsiam, interdum hydropem dicit: Aluum habet lubricam fatis, & excrementa, quæ ipse vidi, tumida, inflata & plena erant, nigra, & mali odoris. Vidi autem dum diarrhœa laboraret. Ructus patitur crebros, neque alium vel odorem vel saporem animaduertit; patitur etiam symptoma, quod aliqui ventriculi ardorem (aut ipsius oris) ego oxyregmiam quādam esse censeo. Destillat multa ipsi pituita in os, quam per sputum mane reiicit sine incommodo; sapor neque aridus in ea, neque salus (sed fere insipida est) deprehenditur. Vrina colore & substantia talis est, qualis in bene temperato (habita ratione harum regionum victus consuetudinis, &c.) esse possit: contenta sunt æqualia fatis, sed raro cohærent, sed a flatibus in totum vrinæ corpus disperguntur. Sunt præterea semper quasi arenulæ in ea rubræ, & pallidæ, & quasi adustorum humorum quidam cineres. Operationes omnes capitæ habet alias integras, sensus acutissimos, ingenium solertis, & acerrimum iudicium. Cogitationes mire mobiles habet, varia sibi fingit phantasmata, & vt in summa dicam, corpus æquabiliter temperatum videtur, nisi quod hepar, cuius plurima sunt indicia, paulo habet calidius vna cum cerebro. Iam vero est excessus ille mediocris, vt vitium vix appellare auisim. Per cutim, vt in pectore, ventre, interdum oriuntur maculæ quædam satis latæ, flauescentes, quæ aliquanto post rursus enanesunt.

Hæc fere sunt, quæ ego animaduertendo & interrogando cognoscere potui: sed oblitus eram, quod per multos annos plurimis iisq; validissimis medicamentis, vt hoc a se quicquid est mali depelleret, vsus est, maxime vero purgationibus: capiti adhibitū sinapismum intellexi. Confectionem Diatrion pipereon habet, qua pene quotidie mane vtitur, in quo plura, quam in medicamento a Galeno descripto, atomata inesse arbitror; in continuo etiam vsu pilulas mastichinas habuit, &c.

Reliquum iam est, vt essentiam morbi locum, affectum, & morbi causam inquiramus. deinde causas, modo fieri possit, symptomatum omnium adferamus. (hoc enim a nobis petit) postremo, vt quam ratione curari morbus ille queat, indicemus.

Principio morbum esse melancholiæ quādam speciem nemo dubitabit, qui symptomata enumerata considerarit, & imaginationes melancholicas intelligit, vt pluribus non sit opus.

Locum affectum cerebrum esse, id quoque controuersia & dubitatione caret. Cum enim imaginetur, cerebrum aut spiritus in eo inordinate ita moueri, vt ei de casu metuendum sit, imaginatio autē virtus (siue maui actio) sit cerebri; constat cerebrum aut eiusdem spiritus affectos esse; tam enim superstitiose hæc neque distinguenda, neq; explicanda videntur, modo eorum, quæ ad recte curandum pertinent, nihil omittatur. Esse autem hunc in cerebro affectum non per essentiam, sed consensum aut vnius, aut plurium, aut omnium corporis partium, ex eo intelligi potest, quod non semper durat morbus, sed interualla habet interdum longissima.

At causa horum malorum seu huius morbi spiritum aliquem aut vaporem, nō humorem esse hinc aliquis colligat, quod celerrime tum venit, tum abit. Neque enim tam vehementer

menter ab eo vniquam afflictus est. vt si se in lectulum demiserit, non continuo ab omni malo liberatus visus fuerit. Adde quod sæpe, dum seria tractat, repente sollicitatur, cum nimirum spiritus aliis cogitationibus exercet. Caput quoq; non fit grauius, non distenditur, non dolet, neq; in facie doloris aliquam mutationem aduertere potuimus, ex qua humorum affluxum iudicaremus. Ex his ipsis, & quod ne tinnitum quidem aurium sentit, perspicere licet, vapores illos esse valde tenues & paucos, quique facillime vel auertantur a cerebro, vel resoluantur. Coniecturam hoc quoque facit non leuem, quod licet imaginandi potentia, quæ non re & subiecto, sed cogitatione seu ratione tantum a sensu communi differt, affecta sit, sensus tamen exteriores nihil patiantur. Hactenus igitur omnia sunt aperta, & quod morbus melancholicus sit, a quo hæc symptomata manant, & quod phantasia lædatur, & quod vapores quidam pauci atque tenues spiritibus animalibus in prioribus ipsius ventriculis permixti, causa eius morbi fiant. Vnde porro hi vapores in caput ascendant, & vbi generentur, ex dictis quoque cognoscere prudens Medicus potest. Si namque per se & primo siue per essentiam (hic non tam exacte disputo) affectum est, totumq; corpus melancholicum non est; facile sequi videmus, vt vel in mesenterii venis, vel in liene, vel in vtroque eos generari oporteat. Ego sane ex vtroq; tolli arbitror hisce coniecturis persuasus. Ex vrina satis satis constat, humores aliquo modo aduri. Non posse autem alibi, atque in mesenterio, nisi plane calidiss. corpus esse putemus, tam facile aduri, ex eo quis discat, quod & obstructions ibi calorem hepatis augentes facilius fiunt, & materies quæ aduratur ibi copiosior est & aptior. Aduritur enim fere pars chyli incocta, quæ ad progenerationem sanguinis est inepta: in nostro autem ægro credibilis hoc ipsum facit, quod calidiss. vtitur medicamentis, vt Diatrio pipereo, quod multum edit atque auide, interdum etiam nimium bibit. Hinc humorum cruditas oritur, qui in mesenterium attracti quibusdam venis obstructions pariunt, atque vel mora, si nõ ob aliam causam, longiore adurantur. Constat autem ex omnium medicorum politiorum sententia, quam experientia tum docuit tum confirmauit, causam melancholiæ illius, quam ideo hypochondriam vocarunt, in hypochondriis generari ab inflammatione earum partium, aut certe obstructione, ratione cuius calor augeatur. Porro cum nulla hic deprehendatur inflammatio, ita fere, vt exposui, eos generari probabile admodum est. Quod vero lien quoq; tales vapores contineat, generet, & aliquando capiti transmittat, nemo est, qui negare audeat. Ex ventriculo certe vapores plurimos eleuari crediderim, verum non eius naturæ, vt mœsticiam, & timorem, & imaginationes melancholicas efficiant, sed potius alia quædam afferant cerebro incommoda. Per ventriculum tamen plurimum eos in caput ascendere, (probabile sane est multos in ventriculo ipsis alios coniungi) rationi admodum consentaneum videtur. Nulla enim est via amplior & expedita magis, perquam quæ in inferiore ventre continetur, ad caput ascendat, cum præsertim ventriculus ex vicinis illis sibi partibus eiusmodi vapores facile recipiat, aliquando etiam attrahat.

Sed quæ causa est, quod a cibo non statim ascendunt, ventriculum ita claudi, (loquor de loco superiore) vt nihil in caput euaporet ex cibis, dum coquuntur, nemo sanæ mentis dixerit. Nam & somnus plerisque (atque ita a natura ordinatum est) ideo post cibum obrepit, & ructus fiunt, licet etiam bibere edereq; cum volumus, quantumuis clausus sit, & recipere eum cibos ac potus constat. Hinc etiam intelligi potest, cum a cibo non tentetur eo symptomate, vapores sub ventriculo alicubi generari, neque a cibo impeditos caput petere posse. Deliene difficultas maior est, quem in plerisque ramum venæ ad os ventriculi mittere, ex anatome apparet, per quem eiusmodi vapores ascendere tunc deberent; fortasse ex liene nihil eorum vaporum ascendit, sed ex solo mesenterio; fortasse etiam illo tempore nõ potest. Nam dum ventriculus arte cibum complectitur in seq; contrahitur, sine dubio ora venarum, quæ in ipsum pertinent, conuiuent & clausa sunt, vt neque per illum venæ ramum aliquid transire consentaneum videatur. Argumento est, quod cum nimium edit bibitue, ita vtroq; contrahi neque corrugari tantum possit, vt ora venarum claudantur: symptoma etiam post cibum patitur, antequam scilicet ex ventriculo chylus exierit.

Cur autem equitandum, aut dum vehitur curru, nihil sentiat mali, in causa esse potest, quod caput fere eo modo, tum concutitur, quo sibi concuti existimat. Quo fit, vt tum non animaduertat a morbo ne, an ab equitatione seu agitatione id fiat. Fieri etiã potest, vt tum resoluantur tenues illi vapores. Sunt etiam ex clarissimis Medicis, qui inter equitandum os ventriculi mirifice exerceri & confirmari putent, vt nõ debeat admirabile videri, quod illo tempore aut nõ transeant, aut certe absumentur. Quomodo vero & cur os ventriculi inter equitandum confirmetur, huius loci non est pluribus explicare. Hoc satis sit quod equitationis & uestionis fere par est ratio.

Dum iacet etiam quod nihil sentit mali, in causa fortasse est quod os ventriculi magis clauditur, & nerui minus laborant quam quum statur, sedetur aut ambulatur. inter ambulan-

dum vero quia plus huiusmodi vaporum absumuntur, minus molestiarum sentit. Scimus præterea eam esse vaporum, præsertim tenuium & leuium, naturam, ut semper sursum tendant. inter iacendum vero (iacet autem plerumque supinus) non caput, sed pectus atque ventris sursum sunt. Itaque verisimile, eos tum non caput, sed recta superiora petere, si verum est, quod in problematibus quidam affirmant, bruta in capite breuiora ideo quam vel homines in capite vel ipsa in tergo habeant, pilos habere; multo magis quæ hic dico vera esse possunt. Addo etiam quod quisque experitur, eam corporis partem quæ sursum est, dum in lecto iacet, magis sudare quam contrariam, proculdubio non ob aliam causam, quam quod vapores istiusmodi semper sursum, numquam in obliquum, nisi impediuntur, feruntur. Alias etiam causas in problem. Arist. inuenies. Cû vero & quendam quasi cordis morsum siue angustiam quandam interdum sentit; fieri hoc symptoma potest ab iisdem humoribus, maxime vero cum ex liene per os ventriculi ad caput ascendunt, ipsumque mordicant, vel etiam ab aliis in ventriculo contentis. Neque enim semper hoc priora comitatur, sed aliquando ipsis contingitur. Ex his omnibus intelligi et facile possit, cur non statim, ac surrexit mane, symptoma ipsum inuadat, sed paulo post. Quare his omissis ad curandi indicationes veniamus, cum præsertim nemo hominum possit melancholicarum imaginationum causas reddere. quæ ipse attuli, in eum tantum finem attuli ut clarissimo atque amplissimo viro satisfaceret: cum enim præsens omnia hæc pluribus ei explicassem, voluit etiam scriptis comprehendi a me, quo alii, quæ mea esset hac de re sententia, perspicere possent. Satis certe prudentioribus fuisset dixisse imaginationes esse melancholicas, a spiritibus seu vaporibus melancholicis in cerebro exci-
tatos: placuit tamē, ut bene de me merito viro gratificarer, pluribus omnia explicare, prudentibus hæc nimis multa, imprudentioribus ne satis quidem hic videbuntur omnia declarari. Curandi indicationes ex supra dictis nullo negotio erui possunt; si enim per consensum morbus est cerebri, pendet adhuc a sua causa, hoc est, a vaporibus in caput ascendentibus. Si igitur eorum generatio prohibeatur, aut si id fieri propter malos hinc nostratium mores & vitus rationem pessimam nequeant, ascensus eorum in caput impediatur; liberatum se a morbo continuo æger fatebitur; prohibebitur eorumdem generatio, si dabitur opera, ne crudi humores lentique generentur in ventriculo, sed chylus exquisite elaboretur. Fier autem hoc si suo tempore æger edat, bibat, exerceatur, si eo ordine & mensura, si eius qualitatis cibos sumat, quos ei sumendos ante biennium suasi.

Si vero eorum generatio prohiberi nequeat, a capite sunt auertendi. Vsus est ante aliquot annos, ut mihi indicatum est, ligaturis, fricationibus, purgationibus, &c. sed sine successu magno. Quare consului ipse, ut vteretur quotidie, cum res posceret, medicamento aliquo leuiter aperiente, extergente, incidēte, & quod simul, vel per aluum tales humores blandissime, vel per vrinas educeret. Cû præsertim per vtramque viam natura non adiuta, magnā partē educere soleat; abstinere etiam iussi a perpetuo calidissimorum medicamentorum vsu, ne magis ac magis calor illis in locis augeatur. Præcipue vero ne temere forti medicamento purgari se pateretur, suasi; cum illa talia facile malum propter multas occasiones exasperent, sed ut in vere & autumno commode pro rei necessitate blando medicamento aliquoties repetito consului.

Medicamenta vero tria quæ tum incendant, & aperiant mesenterii obstructiones, tum humores illos abstergant, ne tam facile adurantur, ac tandem vel per aluum vel vrinas educant, composui; & in iis componendis spectavi, ut quantum fieri posset gustui non essent ingrata. Quoniam vero omnium descriptiones trium non occurrunt, a pharmacopola tertium peti potest ex rhab. rhaponti. anisis, mastiche, lacca, & nescio quibus aliis compositum, voluissim etiam plura dicere, eaque maximi momenti, sed temporis angustia prohibet. 24. Februarii, 1558. Masfeldiæ festinanter.

Thomas Erastus.

Consilium 15.

S. D.

SEXTA iam agitur hebdomas, vir præclarissime, ac humanissime, ex quo fasciculum literarum cum libro a Doctore Camerario tibi misso Heidelbergam ad te ferendum iuueni cuiusdam Tigurino dedi: at num acceperis ignoro. Nunc vero etiā si nihil erat, cur te quam occupatissimum in secunda disputationum tuarum parte editioni præparanda, interpellare debeam; tamen cum de iuvene illo Tigurino nihil ad hoc vsque tempus intellexi, rescribere volui. Interea præstanti eruditione ac pietate insignis vir D. Fabius Iugelius, alias Christophorus Iulius I.V. Doct. mei studiosissimus atque amantissimus T. E. olim Bononiæ quam familiarissimus, morbis multis toto quasi vitæ curriculo conflictatus, scribendi occasionem auxit, qui etiam

iam cum Henneberga huc transfires, tecum Reipub. Nor. causa de medica prouincia hic suscipienda egit. Fretus enim tum mei, tum tui amicitia, vtriusq; auxilium implorat: meum tum in cōsilio dando, tum in sententia mea tibi communicanda atque perscribenda: tuum in cognoscendorum morborum, medicamentorumque eligendorum accurato nobis com-
 5 municando iudicio, sese splendide ac munificentissime tuam operam (cuius rei sponso-
 rem me constituo) compensaturum pollicetur: fac itaq; per otium vt nobis rē patefacias. Ad mor-
 borum cognitionem atque curationem desiderari imprimis morbi principii, progressus ac
 præsentis status subiecti siue ægri naturæ causarum procatarticarum exquisitam scientiam
 10 satis liquet. Quapropter operæ pretium esse duxi cum in hoc corpore multi, graues atq; in-
 tricati sint morbi, illa omnia in quam breuissimam (vt possum) historiam siue enumeratio-
 nem contrahere: quid hætenus actum sit, recensere, meumque (quod quam tenue sit non
 ignoro) iudicium aperire.

Excelsus hic vir ætate quadragenarius, temperatura sanguineus, corporis habitu ple-
 nus, mollis, glaber, flaccidus, laxis poris, in pueritia a morbis vtpote catarrhis, scabie, tumori-
 15 bus præter naturam, alui solutionibus, & id genus aliis, quibus tenera multoties infestari solet
 ætas, liber ad septennium vixit.

Ab hoc tempore insignis in suo corpore (cuius rei causam violentæ ac frequenti alui
 cohibitioni ascripsit) facta est mutatio; nam scabie cum totius corporis, tum in primis capitis
 fuit prehensus. Scabiei capitis successere vlcera manantia quæ totum septennium illum mo-
 20 lestissime cruciarunt.

Anno vero 14. literarum addiscendarum gratia ablegatus, aerem victumque mutauit:
 prauiori enim victu est vsus, & loco ceruisiæ, quam a teneris biberat, vinum immaturum, ari-
 dum, ac multoties corruptum bibere coactus fuit. deinde etiam frequenter frigora maxima
 tulit: vnde ingēs scabies per totum diffusa corpus, quæ toto tempore, quo in Germaniæ scho-
 25 lis vixit, dispelli nequiuit.

Vigesimo primo ætatis suæ anno in Italiam profectus, vbi propter aerem sicciorem, vi-
 ctum meliorem, libertatem forsân viuendi maiorem, aliasque commoditates, quibus in Ger-
 mania destituebatur, scabie liberatus fuit: atamen frequentem cerebri debilitatem, & catar-
 rhus per sensit, vehemētibus narium hæmorrhagiis nonnumquam prehendebatur, a quibus
 30 & in Germania liber non fuit, a caloribus Italicis soluebatur vires admodum, accessit adhæc
 alui lubricitas præter naturæ consuetum frequentior.

Ex Italia in Germaniam reuersus variis conuiujs ac conuentibus interesse cogebatur,
 vbi ob prauam atq; inordinatam victus rationem, creberrimas isthic plus nimio vsitatas cra-
 pulas corpus cruditatibus magnis impleuit: subsequuntur sunt venarum mesaraicarum obstru-
 35 ctiones, vrine crudæ, absque sedimentis, alui fluxiones, & tandem vniuersi corporis sudor no-
 ctu tempore concoctionis, insignis lassitudo cum inquietudine molestissima, vt præ his gra-
 uissimis symptomatibus singulis noctibus multas horas infomes traduxerit; sudor hic no-
 cturnus non facile cessabat: quod si quiete atq; tegumentis leuiter sudorem prouocasset, in-
 tegrum durasset noctem. Corripiebatur & interdium, nempe in cœna & prandio; in cœna præ-
 40 cipue sudore, qui sigillatim faciei sinistram partem infestabat, hoc modo decem continuis
 annis, afflictus fuit. Ad hunc molestum sudorem depellendum vsus est tempestiuus purgati-
 onibus sanguinis missione, & scarificatione: at quamuis diu in horum vsu perseuerarit, tamen
 nihil profecit; correptus etiã febris fuit tertiana bis terue, quæ illū hoc sudore liberasse videtur.

Ab anno D. 58. alui deiectiones factæ sunt solito crebriores, nimirum quotidie 4. 5. 6. &
 45 septies eum ad requisita naturæ compulere. post somnum naturales, deinde singulis vicibus
 liquidiores, atque crudiores egerebantur sedes.

Quando ob ciuilia aliaque negotia extra domum occupatus, sedes (vt multoties vsue-
 nit) cohibet, rugitus intestinorumq; tensiones percipit, corripiturque tenesmo ac diuturno.

Post secessus violentam repressioem sentit catarrhos excitari, qui tum temporis ad fa-
 50 ciem dilabuntur, atque eam acuum instar pungunt; inde ad pectus decidunt, quod angustia
 atque dolore premunt. Identidem hæc pectoris angustia ac dolor affatim cum virium pro-
 stratione, & leui lipothymia redit.

Quanto hic catarrhus vehementius decidit, tanto sunt crebriores egestiones. si quando
 a pectore ad ventriculum labitur, in intestinis diutius retineri videtur, inde diffunditur per vi-
 55 scera atque membra exteriora, excitat passim variis in locis tensiones, palpitationes similes
 hypochondriacæ melanchol. symptomatibus in orificio vetriculi molestiam, cum æstus sen-
 su, cui superuenit oscitatio. multi generantur in intestinis flatus, qui interim citius, interim
 tardius, atamen sine molestia per sedem erumpunt.

Adstringentibus ad alui nimium fluxum sistendum cum vtitur, sistitur quidem, sed non
 absq; magno incommodo atq; dolore per diem; sequuntur enim omnia ea, quæ spontaneam
 retentionem,

Ab eo tempore quo sudor, cuius mentio habita est, cessauit, satis quiete ac placide dormit: ac simulatq; parum & quam minimum in cibo potuq; deliquerit, vigilæ ac sudores redeunt pro excessu vehementiores & mitiores.

Domi in cibo & potu si delinquit, parum peccat. cibi quantitas edendi appetitum non explet, domi parce bibit, ieiunia solito diuturniora non fert, nam statim in ventriculo mor-
siones sentit, mœrore, ac indignatione simul afficitur.

Insomnia humoribus in corpore peccantibus respondent, nam quanto plures humiditates aquosæ superfluunt, tanto magis, aquas, pisces, cancros, atque aquosa phantasmata nunquam visa somniat; aliquando animalia nigra nonnunquam cholericæ in somno ob-
ueniunt. Temporibus aerisq; alterationes magnam in corpore inducunt mutationem; tem-
pestates, pluias, aeris perturbationes futuras præsentit: tum temporis etiam defluxiones to-
tum inuadunt corpus, & in primis vero caput, & capitis plerumq; dimidia pars tum tempo-
ris exulcerationis sensum percipit: fluxus catarrhusq; commouetur, qui ab eodem latere, ut
plurimum a parte sinistra ad inferiora descendit, ac alui solutiones catarrhusq; reddit mole-
stiores. Vfus est thermis Carolinis, at nullo cum emolumento potus: quidem non obfuit, sed
a lotionibus catarrhi cum sistere coegerunt, opinatur sese non recte expurgatum fuisse ante
thermarum usum.

Consuluit horum membrorum causa D. Cratonem, qui ita illi respondit: Non dubium est, siue intemperies sit in hepate, siue in ventriculo, & intestinis, quin, cum tam diu durarit, ea iam habitum contraxerit: itaque curationem difficultatem habere magnam; Medicus re-
cte in arte institutus dubitare non potest. Hepar fuisse calidum ab ineunte ætate, & multos
vapores misisse ad caput, qui corrupti fluxiones atq; scabiem excitauerunt, nullum est dubium;
illud successu temporis factum ac frigidius, minusq; ad se humiditatis e chylo traxit, itaque &
alius fluidior, quemadmodum hoc declaratur a Gal. 2. Aphorif. 20. & 53. Hepatis autem
caliditatem natium calorem ventriculi & intestinorum corrumpere, notum est Medicis:
itaque non mirum, si flatus & consignata symptomata consequantur, cum chylus in intesti-
nis vel corrumpitur, vel stipticorum usu excretiones retinentur.

Indicatio curatiua prima est, robur membrorum addere, siue temperiem partibus nutritio-
ni seruientibus restituere, & corrupta in coctionibus remouere. Hoc an thermæ, vel usus li-
gni guaiaci, aut salsæ pariliæ præstare possit, sane apud me ingens est dubium. Cum autem
præmissa optima & exactissima victus ratione (quæ si in nullo corpore, in hoc est necessaria)
secundum Auicennæ doctrinam nõ astrictione, sed vacuatione hic fluxus curandus sit, mea
sententia nihil conuenientius vel vtilius fieri potest, quam si quotidie vel alternis saltem die-
bus Rheubarbo isto modo vteretur.

℞. zacchari in aq. cinam. dissol. ℥. iij. 35
extracti rhabarb. ℥. i.
rheubarb. puluer.
succo rosar. an. ℥. i.

Conseruæ rosarum quantum satis. fiat confectio in morsellis
pondo drachmarum duarum. 40

Sumat de his vnum ieiuno stomacho, tribus horis ante cibum: non enim solum vitio-
sos humores & maxime biliosos, qui intempestiue aluum irritant, edueeret; sed ventriculum
ac hepar in primis roboraret. Vt autem robur maius addatur, foris quoque quædam adhiberi
possent, videlicet hoc vel simile vnguentum:

℞. comar. absinthii, 45
rosar. rubrar.
ligni aloes,
santalorum an. ℥. i.
rheubarb. ℥. ℞.
mastich. ℥. ij. 50

Olei cytoniorum, vel olei amygdal. in quo flores prunellorum siluest. sunt macerati ℥. iij. vini optimi ℥. ij. coq. ad vini consumptionem, & detur in vitro. Hoc vnguento mane in-
ungatur totus venter, & pannus duplex lineus applicetur. In hieme potest addi parum olei
nuc. musc. & maxime cum lienteria molesta est.

Caput autem atque pedes contra hyberna frigora probe muniantur, & ne somnus no-
cturnus vilo modo impediatur, caueat. Si quoque roborandi gratia sumeret conseruam e
floribus cichorii hoc modo præparatam, non inuile futurum arbitraret.

℞. Conseruæ flor. cichor. ℥. iij.
conser. melissæ,
conser. rosar. an. ℥. ℞.

spec. arom. ros. fidel. dispensati ʒ. i. b. corall. præpar. ʒ. i. misc. Utatur etiam orbiculis ex zaccharo, mastiche, & corallis factis. Haftenus D. Crato.

Hoc Doct. Cratonis consilium quam diligentissime sequutus est, atque usu morsellorum, si tertio vel quarto quoque die utatur morsellis, se plurimum alleuationis percipere affirmat: & quamuis plurimum euacuent, tamen eandem superfluum, tam paucis diebus, quæ ante fuit, recolligi quantitatem inquit, ita ut si vel semel assumptionem huius medicinali intermiserit, statim omnia mala recrudescere sentiat. Astringentia atque corroborantia aluum quidem sistunt ac indurant, sed non sine molestia, symptomatumque quorundam excitatione. Quæuis omnia tolerabiliora quoquomodo sint, atque D. Crato optime confu-
 10 luerit, nihilominus cū ut seruitus hæc illi valde tædiosa sit, sic eum a muneribus tam hic Norimbergæ in senatu quam foris in rebus publicis obeundis suo ingenti cum damno detineat, atque etiam cum remedia D. Cratonis ad mali scaturiginem extirpandam, vel morborum fauicem commode reprimendam, ut a negotiis suis non impediatur, nimis debilia sint; validiora postulat. Res ipsa etiam hoc exigere videtur; nam insignis illa humiditas in partibus nutritoriis, capite, & toto corpore contenta, quotidieque ob partium nutritiarum, ac capitis debilitatem in naturalem humiditatem antipathiamque, regenerata, ac collecta, tanta est ut ne
 15 validissimis frequentibusque purgationibus expurgari queat, quod ex facili tolerantia colligere licet; nihil enim vel parum a purgationibus affligitur. postea mihi retulit sese tenuissimis purgationibus valde expurgari, a validis debilitari, sed vires cito recolligere: adde quod facultates partium colluue horum humorum obsestarum obtundantur ac opprimantur. Quapropter inter omnia remedia, quæ huc pertinere mihi videntur, iudico, vel acidi fontis, vel ligni guaiaci cum salsa partiglia, radic. tormentillæ, baccis myrti & galanga usum ei conuenire. voluntas ac desiderium ad ligni decoctum magis, quam ad aliud inclinat; inquit enim matrem suam, cuius temperaturæ ipse est, magno cum emolumento similibus fluxionum gratia decocto ligni guaiaci usam fuisse. Secundo laborat & hernia satis magna, partim hydrocele, partim tarocele, ad quam imminuendam ligni decoctum profuturum dixi, tertio thermarum incommodo, tempusque longum, quo a negotiis domo abesse cogeret, ab eandem usu illum deterrent. Verum enimvero duo hic habeo, quæ ligni decoctum in hoc corpore quoquo modo mihi suspectum reddunt, nimirum hepatis innata caliditas, & ad sudorem procliuitas, metuendum enim foret, ne hepar calefactum plures catarrhos excitaret, aliosque induceret affectus, neue sudor ligni decocto prouocatus, postea difficulter auferri quiret. Ad hepatis caliditatem augendam quod attinet, sperarem me eam mistione salis partiglia, & aliarum repressurum: accedit & humiditas magna in corpore, quæ nimiam ligni caliditatem obtundere posset: sudoris causa vellet adiciere tormentillam, baccas myrti, & galangam.

Restat, ut tuum salutare consilium ac accuratum iudicium nobis per otium aperias: maturatione non est opus, nam in fine Martii, vel Aprilis principio vellet sese curæ committere. Hæc illi legenda dedi, quapropter vnum, quod eum forsan offenderet, omisi, nimirum, me ex multis indicis colligere, illum gulæ plus nimio indulgere, multum cibi ingerit, & semper
 40 in otio versatur, continuo studet ac scribit. Hac etiam de causa ligni decoctum potius, atque aliud quippiam, suasi; hac enim in opinione sunt homines ligni guaiaci decoctum, quam exquisitissimam victus rationem postulare, in thermis nimiam licentiam edendi & bibendi sibi sumunt Germani. Obsecro vehementer. . . . . [reliquum deest.]

45 *Consilium 16.*

D Wenceslaus Lavinus Morauus, annos 36. natus, laborat magnis & fere perpetuis alui obstructionibus. hieme præsertim frigidiore, & æstate calidiore. Aliis enim temporibus aluus solito more utcumque fluit; segnior tamen est, si ad ea quæ usitate ingerit, respiciat.
 50 Urinas habet consistentiæ mediocres, subrubras, sæpe citrinas cum hypostasi tenui, modo magis, modo minus vniças. In hac aliquando conspiciuntur arenulæ tenuissimæ, tummitati innatantes pulueris instar, quæ mox subsidunt. Sunt eadem crudæ interdum, & pinguedo eis innatat, sedimentumque habent crassum, filosum & sabulosum. Interdum ob frequentem circa hypochondria & vtrumque latus compressionis sensum mœstus est, ac noctu a ventriculi
 55 & renum dolore plerumque circa medium noctis excitatur, ut inde ad auroram usque vigilet. Quæ licet modo vehementiora sint, modo mitiora, nunquam tamen ex toto sic desinunt, ut non continuis punctonibus, & quasi torminibus vexetur. Huius debilitatis in virtute expultrice causas, quia alii aliter exponunt, meam quoque sententiam audire, consiliumque salutare suppeditari sibi a me cupit.

Symptomata prædicta præcipue ex retentione ista excrementorum prouenire, mini-

me opus est ostendere, cum & ægro idem videatur, & per se manifestum sit. Etenim fluente aluo rectius, omnia fere cessant. Recte igitur de causa huius obstructionis queritur. Eam ego non tam in debilitate virtutis expultricis querendam esse arbitror, quam in retentis robore, seu ut verius dicam, in nimia hepatis attractione, vel suctione. Dum enim immoderate humorem ex ventriculo & intestinis emulget & exsugit, aridiora fiunt excrementa, quam ut propelli apte queant. Accidit hoc & sanis (sua quadam sanitate) multis quibus hepar natura dedit siccius, tum præsertim, cum vel labor vel inedia, vel calcfactio, vel paucitas potus accedit. Quum ægris etiam aliquando propter similes causas idem vsuueniat, a nemine dubitari potest. Quod porro ista alui siccatas & sæcum retentio per constitutiones frigidiores & calidiores ægrum magis vexat, non obscuram habet causam. Etenim frigus densans corpora, calorem viscerum plurimum non auget solum, verum etiam acuit. Non minus certe vera est Hippocratis sententia, ventres hieme, & vere natura calidissimi sunt, &c. de ventriculo, quam de hepate accepta. Et quamuis subiecta magis augeatur, quam qualitas intendatur, non tamen non acrior quoque redditur conclusus in visceribus calor, in illis præsertim, quibus a natura acrior obtigit. Æstas substantiam non sæpe auget, in talibus, at qualitatem mirifice exacuit. Vtroque igitur tempore in hepate calor hæcenus augetur, ut validius humorem ex intestinis ad se per venas pertrahat, itaque ipsa cum excrementis quæ continent, exsiccat, ut sæcum expulsio difficilior reddatur. Si coniectando fallor, ideo fallor, quia ægri temperamentum, corporisq; constitutio, mores quoque cum aliis circumstantiis me prorsus latent. Sane si ob aliam causam fiat, non facile explicatum videtur, quod in mediis constitutionibus anni malum hoc vel non affligit, vel multo leuius vexat.

Quod si causam inuenimus, perspicue curandi ratio cognoscitur. Quippe temperandus est hepatis calor, utendum cibis humidioribus, magisque intestina lubricantibus, potusque plusculum indulgendum. In primis autem cauendum ab astringentibus initio cibi. (Vltimo loco non obfuerit forte aliquid huiusmodi sumpsisse) sed lubricantia aliis præmittenda. Particularia non addo, quia nota sunt omnibus. Clysterum quoque vsus non est intermitendus. Sed ex intervallis longioribus cum necessitas postulat, adhibendi. Præstaret autem instrumentum habere, quale apud me est, & butyrum dulcè concretumque per id iniicere. Potest autem sibi quisq; expeditissime & facillime iniicere, ut nullius ministerio ad id egeat.

Cæterum prodest plurimum aliquamdiu vsurpare aut vinum absinthii aut electuarium, quo alius leuiter proritetur, officiique sui admoneatur. Prodest, inquam, a quacumque tandem causa malum hoc pronatum sit. Hac de causa non grauabor adscribere vinum, misfurus etiam, si res postulabit, electarii ad eundem vsu descriptionem. Ergo paratur vasculum seu lagena, quæ exacte claudi possit, quæque contineat duas fere mensuras Basilienses. Debet autem lagena hæc collum habere crassum, vel latum adeo, ut manus inferi, herbe commode immitti & rursus eximi valeant, simulque a sordibus, quoties liber repurgari apte possit. In hanc indantur herbe infra scriptæ, eisque superfundantur mensura vini mediocris (tale si non inueniatur, aqua diluti vsus erit) mensura, i. Basiliensis. Claudatur post accurate, ne transpiret, ac per horas plus minus 20. quiescant. Cum res postulat, bibatur huius vini haustus mediocris mane cum ientaculo. Qui ante prandium esse non solent iustum eius haustum hauriant in prandio, cum bibendi primum aderit appetitus: quomodo scilicet, Germani absinthite, aut ex aliis herbis præparatis vinis uti consueuerunt. Qui non abhorret ab amaritudine, quam ei conciliat absinthium, is vel vno isto potu contentus esse poterit. Quia vero differt homo ab homine, & alii maiore, alii minore indigent stimulo, tantum quisque haurire vno die, vnoque haustu solum, quantum ad excitandam virtutem expultricem, ut bis deiciat, sufficet. Et potest qui vult quotidie citra omnem vllius periculi metum vsurpare, vel alternis dumtaxat diebus, vel etiam ex longioribus intervallis, ut cuique commodum erit. Cum exhaustum est primum hoc (quod fere quarto die, vel haustu contingit) eluatur vas diligenter, ac noua imponatur materia. Si libet aliquot diebus interquiescere, interimque alio quodam remedio uti, licet hoc quoque facere. Hæc de præsentis casu scribenda in præsentia putauit. Basileæ die 14. Decem. 53.

Thomas Erastus.

℞. absinthii sicci, M. i.

rad. mechoac. genuinæ,

turpeti electi an. ʒ. iij. β.

agarici subtilit. incisi ʒ. ij.

fol. sen. orient. mund. ʒ. v.

Rad. Iridis recentis ꝑ. v.

Anisorum sem. ʒ. iij.

Misce, contusis prius omnibus crasso modo, exceptis absynthi. agar. fena & anisis.

Nolui

Nolui ostendere, quo pacto ex alui illa obstructione reliqua symptomata præcipue prominent, quia nec obsecurum est, nec ad curationem admodum facit. Hoc autem tacere non debeo, præ foribus iam esse initia, adeoque radices iam aliquas iactas esse, (vel semina sparsa) melancholiæ hypochondriacæ. Quare maiore studio cauendum, ne incrementum capiant, & difficilius postmodum extirpentur. Occurreret autem hoc & similibus remediis utriusque malo: nec maioribus nunc opus esse arbitror.

Consilium 17.

10 Nobilis matrona ab Emberg, nata annos circiter 42. temperatura nec calida, nec frigida præter modum, sed sicciori paulo, atque inæquali, (nam hepar siccum, cerebrum frigidum, cor calidum satis, ventriculum frigidum ac humidum nacta videtur) de sequentibus symptomatibus conquesta fuit. Ante menses prope 14. correpta fuit vehemente tussi ex distillatione pituitæ, qua cum laborasset 20. plus minus dies, & pituitosa multa expuisset; febris **15** eam inuasit, cum rigore & dolore dextri lateris sub mamma, ac sinistri inguinis. Duo hi dolores ab eo tempore perdurarunt: (semper enim aliquid percepit) & aliquando sic exasperantur, ut nec incumbere in latus dextrum possit, nec tactu facile ferat, & altero horum dolorum aucto, minuitur alter. Cum vehementius dolet, videtur sentire murmur aut strepitum, ac si ex folle aliquid in ea loca infunderetur: quem strepitum maritus etiam se audisse ait. **20** bus post mensibus suppressi sunt menses, venterque intumescere cœpit paulo minus, quam cum fert vterum, (cū appetitus deuictione ac symptomate qualia prægnanti alias acciderat) ut se grauidatam opinaretur. Post septimanas 15. a mensibus habitis dolor lateris dextri vehementer auctus, ac respiratio adeo difficilis reddita est, ut suffocationem metueret. Expuit primo die cum tussi sanguinem, altero cruenta, & postea pituitosa non multa. **25** Sexto sanguinem misit, ac leuius habuit, ventrisque tumor ex eo tempore decreuit. Post menses quatuor alios menses parce fluxerunt: & inde ad septimanas 9. iterum se ostenderunt. Ante septim. 3. iusta copia prodierunt (sed nigriores & crassiores solito.) denique mense nondum exacto iterum apparuerunt. Circa 12. Cal. Ianuarii, cum sinistri cubiti venam aperuisset, secundo inuasit eam suffocationis metus, de qua supra dixi: & cruenta pauca cum expuisset, rectius **30** habuit. Idem passa est tertio circa 14. Cal. Februarii, & postremo 8. Id. Martii. Sed hac vice nigra, pituitosa, crassa, & lenta, expuit, cruenti nihil reiecit. Durat hæc molestia per quartam horæ partem, atque cum strepitu respirat, qualem spiritus per humorem perumpens efficit. Noctū semper aut post somnum cum horrore accrescit. Secundo visa est percepisse sensum rei alicuius per asperam arteriam ascendentis, quam leuiter tussiens excreuit. Ex capite defluere **35** hanc materiam iudicat, his per suasa coniecturis. Prima est, quod caput frequenter dolet, potissimum in mutationibus aeris, nonnunquam etiam vertigine tentatur. Altera, quod clare percipit sanguinem in fauces descendere, quem solo screatu reiecit absque tussi. Tertia, quod etiam per nares crebro destillat. Denique, quod, cum multa destillauisse animaduertit, thorax totus grauatur: ac nauseam per totam diem sequentem sentit. Extra paroxysmum hunc **40** non tussit, nisi cum aliquis instar aliorum catarrhus molestat.

Post mensium fluxus cœperunt intumescere pedes (pleni sunt varicosis & tumidis venis) tumore œdematoso cum inui pedis rubore aliquo & dolore. Ac sinister quidem multis iam annis vlcus habuit: ex qua ichor multus emanat. Quoties vlcus hoc clauditur (quod tūc fere accidit cum ægrotat vehementius) non quiescit, donec rursus aperiatur. Pinguia, & **45** calida nocent: sicca & temperata iuuant. Ante menses tres fastidire cœpit omnes fere cibos, & sitis intolerabilis fere orta est. Affligit eam grauius a meridie & noctu, cum oris magna siccitate & amaritate. Cum edit aliquid aut bibit, quiescit. Duabus post horis iterum amarescere & exsiccati os incipit. Aluus facilis est, ac quotidie excrementa deponit, interdum naturalia sæpe liquida, flaua, viridia, aliquando etiam mucosa. Vrinæ quas vidi, mediocriter erant tin- **50** ctæ, nullam habentes veram hypostasin. Frequenter solent esse, ut retulit, tenues & aquosæ colore & substantia. Valetudinaria semper fuit, ac parce semper edit. Anhelitus quoque difficultas, & scilicet post ascensum scalarum, aut ambulationem longiorem, (etiam respiratio vetus quoddam & durable malum est) matrem habuit ac sororem, quæ ex phthisi mortuæ sunt. Altera quoque soror sanguinem sæpe eiecit: ac similibus ferme symptomatibus conflictata **55** obiit.

Iam constat nullam esse causam, cur de retentione mēsiū disputemus, cum sua sponte cœperint profluere. De tumore etiam ventris eiusque causa frustra simus solliciti, cum longo iam tempore nullus fuerit. Probabile autem est a flatulento spiritu exsiccatam fuisse propter retentos menses. Is nunc cum serosa pituita pedes inflat. Argumēto est, quod post menses vacuos cœpere intumescere, & quod ad vesperam tumor maior est, mane semper fere

minor existit, ac sæpe ex toto fere abit. Nec mirum est non profus tolli. Nam a multis annis propter vlcus sinistri pedis descendere solitus est illiusmodi humor ac flatus, & nunc propter copiosorem potum plus in corpore gignitur. Dolores quoque dextri lateris & sinistri inguinis a flatu pronasci ex recitatis constat. Nec aliam ob causam vterum ac ventrem intumuisse, ut iam dixi verisimile profus videtur. Reliquum proinde est, ut causam fastidii ac sitis, deinde suffocationis ac sputi sanguinis causas scrutemur. Etenim essentia morborum, qui symptomata hæc pariunt, non explorate cognita, remedium recte præscribi non poterit.

Ergo cum fieri nequeat, ut actio naturalis vlla sit impedita, instrumento eius naturaliter habente: atque instrumentum appetitionis cibi & potus principale sit os ventriculi, minus principale gula & fauces: necessarium est in his affectum consistere præter naturam. Cæterum frigiditas oris ventriculi contra, quam in partibus aliis omnibus fieri solet, appetitionem nec tollit, (nisi profus maxima sit) nec minuit: sed depravat potius, ac supra naturæ modum auget. Quate vel calidius factum oportet os ventris vel humidius. His enim duabus causis læditur hæc actio. At de humiditate cogitare non licet propter insolitam sitim: quæ siccitatis causa est affectus. Quocirca calori tribuere nos oportet. Si porro hæc ferme æqualis esset, at vesperi ac noctu, cum plus in se humoris ac potus continet venter, præcipue affligit sitis. Deinde cum siti ac nausea iuncta est ingrata amaritas, quam certum est a flava bile effici. Monstrant idem biliosæ deiectiones. Quamobrem bilis aceruatio tum cibi fastidium, tum sitim creat. Hæc vero non a ventriculo, sed ab hepate gignitur. At non generaret, si non esset ultra naturæ modum calefactum. Quomodo autem in hoc corpore aliter sic potuerit calefacti, quam propter obstructionem venarum mesenterii, opinabile non est. Ergo harum venarum obstructio calorem hepati conciliat. Hepar calefactum sanguinis partes calidiores in bilem conuertit. Hæc in ventriculum effusa deicit appetentiam orisque amaritudinem inducit; eadem in caput exhalationes mittens dolorum eiusdem sit causa.

Respiratio similiter lædi cum non possit instrumentis eius non læsis, impossibile est nullum in partibus respiratori seruientibus morbum inhærere. Sed præter angustiam nullus est excogitabilis in hac nobili Matrona. Quæ cum in faucibus, ore, aspera arteria non sit, (nisi cum suffocationis periculum illud est præsens, quod iam quarto sentit) in pulmonibus, eam quæri oportet. At nullam esse aliam mihi propter multa persuasi, quam flatum crassum, qui semper fere dolorem aliquem suscitatur. Hic enim a motu commotus per thoracem dispersus angustiam illam efficit. Signum est, quod mox per quietem iterum sedatur. Quod paroxysmi etiam tempore propter angustiam faucium, aut laryngis propemodum intercludatur spiritus, per se clarum est, atque ex eo perspicitur quod strepitus in ea parte sentitur, & leui tussicula materia laryngem obturans reiiicitur. In eo difficultas maior est, unde sanguis ille, qui tertio hanc difficilem respirationem attulit (postremo & quarto cruenti nihil conspectum fuit, ut ante dixi) promanet. Sanguis in venis & arteriis continetur. Is præter naturam ex eis egreditur, vel quia oscula vasorum reserantur, vel quia per vasorum tunicas exsudat, vel quia vasis continuitas soluitur. Fit hoc quoties aut dirumpitur, aut eroditur. In egrora nostra oportet primum modum esse. Nam quæ in exspuitione apparent, diapedesim non esse causam firme probant. Hactenus etiam nec rupturam, nec erosionem esse in pulmonibus, illud euidenter declarat, quod extra paroxysmi tempus non tussit. Si adesset vlcus, necessario sanie continenter gigneret: ac proinde semper tussire cogeretur. Si in capite ruptum aut erosum vas esset, continue sanguinis aliquid destillaret. Ex capite autem potius delabi in fauces & pectus quam ex thorace aut pulmonibus prodire demonstrant ante dicta: & quod cum horrore hic paroxysmus & post somnum inuadit. Interim certum hoc est, magnam esse naturæ inclinationem ad phthisim: vnde cumque venire putetur.

Quid igitur facere oportet? Principio tollenda est mesenterii & hepatis obstructio moderate calidis, & subducenda leuibus pharmacis, iam collecta bilis, quæque interim aceruabitur. Reseratis venis minus generabitur bilis, minus quoque ab eadem infestabitur os ventriculi. Sic & redibit appetitus cibi, & tolletur molesta illa sitis. Illa etiam, quæ in pedes descendunt, excrementa simul educentur. Præseruabitur quoque a phthisi, si materia, quæ ex capite solet in pectus defluere, alio deriuetur. Nam prohibere eius generationem in hac ætate, & ista naturæ propensione, vix ausim sperare. Deriuabitur autem commode (si modo fieri poterit) cauterio in brachio facto. Fieri apte poterit corpore prius ex interuallis repurgato, ut paulo supra faciendum monui. Certe ut caput solum non sit in culpa, sed thoracis quoque natiua imbecillitas & conformatio periculum adiuvet (de quo intelligens nullus dubitauerit) vix tamen, aut ferius saltem vlcetabuntur pulmones, si ex capite nihil accedat. Roborandum denique fuerit caput, cerebrum, thorax, pulmones iis remediis, quæ postea describentur Germanice. Cauterium in sinistro in super pede imprimere, vel vlcus apertum relinquere oportet: ne humor, qui per eum locum exire solet, intra corpus claudatur.

Consilium 18.

S. D.

Posteriores tuas literas, Obrechte doctissime simul & charissime, reddidit mihi popularis tuus Nagerus puto die 7. Septembris. Tardius enim suam supellectilem, eamque madidam recepit. Quæris in his cur fœtida in hysteris naribus admota iuuent, odorata noceant, & e contra, inferne subdita hæc profint, illa offendant. Ego verū tibi dicā, vel non esse absolute vera, quæ de hac re dicuntur vulgo a Medicis, vel causam me euentus huiusce nescire. Quod enim odorata quoque ori ac naribus imposita, adeoque deuoranda prædita, (quæ cumq; scilicet odore acuto prædita sensu hæctenus, vt præ vehementia molesta sint, ac vehementius nos moueant) vt quæ ex aromatibus, musco, zibetto componuntur, non magis conducant graui odore donatis, certo comperi. Quare causam inquitenti hæc visa est maxime verisimilis & consentanea, quod videlicet fœtida illa viroso & inimico nobis odore suo valide spiritus percussat, ac veluti sopitas facultates maleolentia quadam exstimulent, adque augendum excitent. Quo facto si vapor ex vtero ascendens reprimatur & discutiatur, quod fieri oportet vtriusque redintegratis, cū natura hostem adgreditur, facile fieri, vt paroxysmus remittat. Quod autem vim discutiendi fœtida illa habeant, caloreque & partium tenuitate sint dotata, extra controuersiam positum esse reor. Cur non idem, inquires, leuiter odorata præstant? Respondeo, vt iam dixi, ex vehementer odoratis quæ sunt, idem efficere. Non calida solum & tenuia esse oportet, quæ natura a malefico isto vapore oppressam irritent, sed violenter agere, ac turbulentarie, quod ab iis solis potest ac debet expectari, quæ omnino virtute insigni ac celeriter agente ornata sunt. Nam quæ grata nobis sunt, ea nos confirmant quidem, sed ad expellendum noxia non sic incitant, vt quæ confertim, & vi quadam agunt, propterea quod ingrata & inimica nobis sunt. Muscus igitur qui, cum bonus est, odoris suauissimi vehementiā non minus nos permouet, quam quæ odore graui molesta nobis sunt, merito iuuat hystericos, si vel naribus admoueat vel deglutatur, cum aromatibus acetog; mistus. Verum quia fœtidorum experientiam habemus, & magis obuia sunt, natura denique minus talibus assueuerimus, (opulentiores enim feminæ omnia fere musci odore imbuta habent, sicque odoribus talibus assueuerunt, vt eis non commoueantur) libentius & confidentius his vtimur.

Subiicimus autem odorata, quia familiari calore partes eas calefacere & laxare cogitamus, turbare nullo pacto aut vehementius mouere tentamus. Hæc igitur familiaribus demulcendæ, superiores non vtitatis ad depulsionem noxiorum impellendæ sunt. Habes quid de hac re sentiam.

Ad quæstionem, quam de distinctione læsarum actionum in prioribus moueras, breuiter respondi, Lauaterog; nostro ad te perferendas Tigurū misi. Summa est, nō esse dignam, de qua multa dicantur, cum non sit vera diuisio, (hæc enim est generis in species per differentias contrarias tributio) sed per accidentia quædam, clarioris doctrinæ gratia, facta diuisio. Quippe inter ablatam & diminutam est fere maioris & minoris solum differentia. Cum vero intenditur actio supra naturæ modum, aut aliter, quam per debilitatem, læditur, deprauata appellatur. Si restrictè vt nomine velis, nō complecti sub ea intentam nimis actionem fortasse dabo. Sin autem vitiosam quamlibet significet (quo in significato Gal. ac Medici alii vsurparunt, cum hac de re sermonem facerent) quæ nec abolita sit, nec debilitata; non video cur accusari Gal. debeat ac possit. Volunt enim vna voce, tum nimis auctam & intentam, tum aliter vitiatam comprehendere, præsertim cum præclare videret, nō omnem actionem sic posse intendi, vt vitiosa nominari ac censeri posset. Quæ autem hæctenus augeri potest actio, ea cum absq; morbo intendi eousq; non possit, nec tamen debilior reddita videri possit: quo alio eam nomine rectius notauisset? Intensam nimium vocare debebat inquit aliquis. Ego vero duabus de causis eum noluisse ita nuncupare arbitror. Prima iam dicta est, quod cum omnis actio possit auferri, ac debilitari ac depruari, non autem omnis posset nimium intendi, imo pauca sunt, quæ nimium intendantur. Quas enim tum recensens ex Argenterio, atq; aliis, non rectè omnes in hoc ordine ponantur, deprauatas non sine ratione appellauit, quæ citra debilitationem non rectè fierent. Altera est, quod deprauata & diminuta simul esse possunt, licet ratione diuersa id eueniat (hinc rursus liquet non sic opponi distinctas illas actiones, quin aliquando coincidere possint) cū diminuta & nimis intensa simul cogitare non liceat. Potest enim aliquis debilitate videre, & simul, quæ videt, rubra, alba, flaua, nigra, perforata videre. Quæ cum sit clara, patet docēdi causa Gal. actiones læsas sic dispescuisse, & de nominibus frustra rixari, qui hac in parte negotium ei facessint. Vale, Basileæ die 12. Septembris, 82. Mittam has etiam Tigurum, nondum enim, puto, abiit inde Lauaterus.

Thomas Erasmus.

Complicatis literis ad animum accidit diuisio symptomatis, cum tribuitur in actionem læsam, in excreta & retenta præter naturam, & corporis affectus. Quid hic? An non excretio & retentio deprauata, seu excreta & retenta, si accurate loqui oporteat, sub actione læsa contineantur? Equidem deprauate agit Natura, quoties excernit aut retinet, quæ, quomodo, quando excernere, aut retinere nõ debebat. Attramen docendi causa Galeno sic discrimina replacuit. Similis huic distractioni seu partitioni est illa quoque dissectio. Nec meretur illa maiorem reprehensionem, quam ista: cum neutra sit vera diuisio sed quædam dumtaxat per accidentia separatio.

Consilium 19.

10

ET si me omnibus pro viribus consulere debere præclare intelligo, D. Stephane amicorum maxime & fidelissime; huic tamen ægrotto hac etiam de causa libentius consulo, quod me tibi in eo gratificari simul animaduerto.

Si uerbo res tota sit exprimenda, laborat ægrotus hic specie quadam melancholiæ hypochondriacæ. Etenim morbi accessio, & quæ postea ei acciderunt, & hodie etiam apparent, & quod natura alias minime tristis fuit, satis probant, veram melancholiam non esse, cum præsertim temperamentum corporis non consentiat, est ergo melancholia flatulenta. Verum tamen adest, vna cum vaporibus turbidis, obscuris, & plane melancholicis, magna capitis repletio: a pituita copiam flatuum indicat subita inuasio partium, tum refrigeratio earum dem, subita quædam calefactio, capitis perturbatio, leuis vertigo, & quod sæpe aliquid cadere sibi æger in capite opinatur. Etenim flatulenti, seu vaporosi, crassique spiritus repentina impulsio imaginationem talem efficit, dum loco vno relicto subito ad alium transfertur. Pituitæ multitudinem indicant capitis grauitas, frigus oculorum, lachrymæ, & huius generis alia. In primis autem, quod post eiectionem e naribus pituitam, leuamentum aliquod malorum, quamquam breue sentit. Probat idem victus ratio præcedens, præsertim vero quod aliquot ante morbum diebus, imo septimanis, appetitum cibi nullum habuit, & nihilominus edit, atque tum propter sitim, tum propter anni tempus liberaliter satis bibit. Probabile sane est, multum interea pituitæ natum, & in caput collectum fuisse.

Loci affecti sunt duo. Vnus est cerebrum partim a pituita in eo aceruata grauatum, partim a vaporibus melancholicis seu flatibus turbidis oppressum. Alter est hypochondrium sinistrum, lienisque tota regio. Nam circa hæc loca percipit grauitatem, & doloris aliquid, qui ea in parte ad spinam vsque dorsum extenditur. Magna certe hic nascitur melancholicorum spirituum copia, qui oscitationum, nutuumque frequentium causa existunt. Qui hoc modo non vacuantur, ad caput feruntur, ipsumque replent, ac deinde cogitationes melancholicas, metum ac tristitiam insolitam pariunt. Pars ad crura & testes delati, insoliti caloris causæ fuerunt, & prout vel subito in partem aliquam irruerunt, aut celeriter ex aliqua abierunt, calorem aut frigus earum procreant. Exhalationes namque istæ, nonnumquam instar bullientis, aut feruentis aceti mordere, calefecereque certas partes solent, quod in gula frequenter, qui his morbis laborant, percipere consueuerunt. Interdum non tam sua aciditate, quam admissione multæ bilis partes aliquas inflammant, vel instar carbonis vri se ægri conquerantur. Hinc etiam pruritus in extrema virga & seminis profusio irritata virtute expultrice, testium, & vaporum seminalium oritur. Postremo cum iidem in cerebro celeriter de vno loco transmittantur ad alium, præsertim quando in ventriculos ipsius irruunt, symptoma efficiunt, quo æger arbitratur aliquid in cerebro corruere, id quod ante quoque monui. Ex his causæ intelliguntur accidentium non modo enumeratorum, sed & aliorum, quæ adferre hic morbus secum solet multiplicia, & varia, pro varia ægrotorum, & circumstantiarum constitutione. Melancholici isti vapores vix vnumquam generantur in hypochondriis, quin alui duritiem inducant, subitaneos calores & sudores vel totius corporis, vel aliquarum partium. Profluit tunc sudor calidus vel frigidus pro natura excrementorum, quæ in ea parte continentur. Pituitæ causa & generatio breuiter est indicata. Melancholici autem flatus generationis causa est, tum hepatis caliditas, tum venarum in mesenterio atque liene obturatio. Hac permanente non facile cedit morbus. Ego calorem hepatis hic non valde immoderatum esse puto, nihilque intelligo mali in dextro hypochondrio ab ægrotto perceptum fuisse. Quocirca ad lienis & mesaraicarum venarum obstructionem refero causam. Videndum ergo nobis erit, ut & cerebrum a pituita purgemus, & ne sæpe ac multa regenerentur prohibeamus. Deinde ut soluamus obstructiones lienis ac mesenterii. Sic prohibebimus humorum & vaporum collectionem. Quo facto non admodum conqueretur de his malis æger. Proinde restat ut nunc eodem modo exponam, quibus putem remediis obtineri & perfici, quæ dicta sunt, posse.

De generali victus ratione nihil dicam, ut quæ Medicis omnibus sit nota, Arbitror autem

tem

tem ægrotum semper habere apud se medicum, cuius consilio pleraque agat. Cauebit ergo a cibis coctis difficilibus, aromaticis, calidis, siccis, falsis, & flatulentis. Nihil est proba coctione melius & vtilius in hoc morbo. Pinguia, & iuscula exhibita in ea quãtitate, vt fluctuent in ventre, morbum augent. Profunt plurimum poma dulcia vel subacida cum zuccharo cocta ab initio mensæ: verumtamen cauere debet, ne multum calida edat, anisis zuccharo incrustatis conspergat. Vuç passæ dulces omnis generis, pruna dulcia conueniunt, carnesq; deinde gallinarum, vitulorum elixæ potius, quam assæ. Vinum tenue albumque esto, quamquam longissime præstaret ab eo prorsus abstinere. Sed ne ceruisia quidem prodest, nisi admodum tenuis, vt Emberensis. Aquæ descriptionem vnã & alteram in fine adiiciam, quibus vti possit vtiliter, si quidem venter ferret. A pastu, cum non volet amplius bibere, coh. 1. pulueris infra scripti capiat, quo vapor a capite arcebitur.

Et quoniam aliis ægris fere semper adstringitur propter validorum vaporum in ventre collectorum copiam, a quibus excrementa intestinorum strenue exsiccantur, danda opera est, vt ea sit lubrica. Hoc autem medicamentis efficiendum, quæ ventriculum nõ multum calefaciant, exsiccantq; id quod omnibus purgantibus pharmacis adesse solet. Miscenda ergo quæ humectant aut saltem exsiccationem prohibent. Ventriculus autem semper consentit cæteris partibus, in hoc malo. Vnde hic æger modo appetit, modo nihil appetit, ac ructus habet, nunc plures, nunc pauciores. Vidi ego, qui in hoc modo (& Deo adiuuante percurauì aliquot, inter quos Ludouicus Junior a Bemelberg.) attoniti triduum & amplius immotis omnib. membris iaceret quiq; nõ tantũ nihil ederet sed neq; videret neq; audiret quicquam.

De medicamentis ita cenfeo, si videatur virtus ferre & mediocris adesse copia sanguinis, venam anteriorem sinistri cubiti secandam puto. Deinde corpus medicamentis leuibus semel iterumq; purgandum existimo, vt infusione fol. senæ in vino cum ʒ. i. agarici factæ ad vn. iij. In hac anisi & fœniculi semina decoquenda erunt cum cæteris propter flatum.

Ad vncias 4. dictæ infusionis addantur sirupi de buglossa, & pomis dulcibus, vel regis sapor vnciæ singulæ, hoc est duæ. Vtatur hoc, si nihil impedit, tribus aut quatuor diebus, postea insperget capiti pulueres roborantes temperate calid. Vtatur etiam lixiuio, in quo decocta sint folia maluarum, camomillæ, melissæ, betonicæ, an. p. i. rosæ rubræ p. ij. fol. senæ p. eoq; caput abluatur; lixiuium non valde caleat, & pili sint breues. Inter abluendum lixiuium semper in caput defluat sine intermissione. Cum satis videtur ablutum, mox pannis calidis leuissime fricetur, donec exsiccatum sit. Cauendum hic est, ne pãnus calidus vnus auferatur, antequam alius adsit, vt refrigerari caput non contingat. Dum lauatur, non debet manibus caput duriter tractari, sed leniter solum fricari. Lienis quoq; regio post supra dictas purgationes foueatur quinq; aut pluries decocto herbarum pro fomento descriptarum, mane ac vesp. post fotum iustum inungatur vnguento ad eam rem infra descripto, sæpe abluat dorsum leniter fricando. In aqua bulliant folia salicum, vitium, & papaueris capita aliquot. Caueat interim, ne vapor multus ad nares ascendat, & caput magis repleat alias nimis repletum.

Quod si corpus videbitur mediocriter plenum esse viciosis succis, velim loco purgationis prædictæ talem fieri. In vncis iij. dictæ iam infusionis dissolui debent ʒ. ij. confect. Alkermes vocatæ, quæ omnino vires hic habet insignes, & adiectis granis sex scamõ. correctæ cum vncia ʒ. sirupi ros. fol. vel de pomis solutiuis (si ita paratur) fiat potus. Hoc sumpto possit æger per biduum aut triduum sumere supra scriptam potionem dempta vncia i. infusionis senæ, vt essent tres solum vnciæ, quam parari tunc in sero lactis malim. Deinde iterum sumetur potus cum confect. Alkermes. Sic alternatim tertio repetatur hæc confectio, interiecto siruporum vsu.

Caput eo modo quo ictum est aliquoties abluatur, vt bis in septimana vel semel tantum, & foueatur lien vt supra. Victus ratio si post has purgationes seruabitur, & æger hoc studuerit, vt aliis sit lubrica; experietur leuamentum morbi, quale vix ausus fuerit sperare. Debebit ergo medicamentum vnum atque alterum, vel plura habere etiam familiaria, quibus frequenter vtatur ante cibum, modo hoc, modo illo, ne vllũm ei veniat in fastidium, & in hac recõsistit prope tota curatio. Vereor sane vt conualescat, nisi tale quid egerit vlrparitue, & cur verear, scio. Iam multos enim habui ægros tales, vt non prorsus nihil didicerim. Ergo aluum oportet habere lubricam, & in eũ finem habere aliquem sirupum suauem præparatum, de quo sine obseruatione certi diei tantum sumat, quantum ad promouendas duas sedes sufficit, aliquando duobus diebus sumet, totidemq; intermittet, vel vno intermittet, ac quatuor aut tribus sumet, interdum pluribus intermittet. Summa est, frequenter sumere debet, sed ita vt certos dies non obseruet, verum quoties, & quando opus habebit, habebit autem semper fere.

Quoniam vero nauseam parit, tandem vnus vncia suauissimi pharmaci sumpto plura

*Sirupi sol
nentes.*

& diuersa habeat parata, quo vicissitudine illa fastidium vitet. possunt in sirupi forma, in pilularum, in puluere, in electuarii forma. Potest etiam fumere, vt ei libet, & cū quibus libet. Nos hic habemus sirupum ex floribus prunorum siluestrium mirifice accommodatum isti malo. Habemus item ex rosarum infusione alium similiter apparatus. Posset talis ex succo pomorum dulcium parari, qui valde congrueret. Infra scripto puluere sum in quodam nobili a Ro-

Puluis.

seno felicissime vsus, qui per annos plures quam 24. ex hoc morbo frequentissime & grauissime decubuerat. Eo fere per dimidium annū est vsus, atq; in vino, in ossa, in ferulis, & quacumq; cum re, & quocumq; modo potuit, sumpsit.

Præterea proderit ei omnino plurimum, si duabus aut tribus horis mane ante pastum sumat de radicibus Eringii marini conditis zuccharo, aut si quidem non ingrata ei sit amaritudo de radicibus Helenii similiter conditis, aut de conferua radicum, vel potius florum buglossi. Hisce si vtetur vt est dictum; bene habebit, spero, breui. Vale Cirilere charissime atque honorande,

Methodus generalis curandi podagram.

Consilium 20.

PODAGRAM morbum esse, qui a decubitu humorum in pedes eorumue articulos oritur, notum confessumque est cunctis. Quem qui recte, hoc est, Methodo vult curare, ad duo respicere cogitur, ad partem, vnde humor is affluit, & ad naturam humoris confluentis. Pedum seu partium recipientium nulla est hic habenda ratio alia, quam vt post humoris discussionē corroboretur, ne tam facile vndecumq; delabentes succos in se suscipiant. Non enim vel calor, vel dolor eorum humores illos ad eos attrahit, quoties malum hoc redit: licet aliquid horum primo paroxysmo aliquando occasionem attulerit. Deinde certum quoq; est, humores morbi huius effectores sensum in pedibus non nasci, ac colligi, sed ex superioribus in eos partibus defluere. Quare videndum est, quæ nam sit pars mandans, siue colligens. Hæc cognita nil restat, quam vt ne porro coaceruet. Non enim partes vllæ a se succos ad partes alias protrudunt, nisi ii vel qualitate, vel quantitate molestiam partibus creent, quas occupant. Quisquis igitur vel generationem eorum prohibere, vel ne molesti partibus fiant, efficere potest, is podagræ paroxysmos recte curare nouit. Cæterum nulla videtur alia ratio hoc ipsum efficiendi, quam si (quæ quotidie colliguntur excrementa) ex paruis interuallis, priusquam scilicet ea copia colligantur, quam vel qualitate, vel mole nocere possint, ex corpore educantur. Nam perdifficile, & in plurimis impossibile est, generationem talium succorum inhibere, tum quia plerumque incertum est, vbi & propter quam causam generentur; tum quia, vel natium vel acquisitium temperamentum, si radices iam egerit, mutare non licet. Nolo de hac re plura nunc dicere, nec partium singulorum exemptis fufius exponere. Nam res adeo est medicis intelligentibus nota, vt ridiculum sit, hoc eis velle persuadere. Imperitis autem frustra coneris istius euentus causas declarare. Taceo iam, quod plerumque incertum est ex quibus potissimum partibus humores isti tales profluant. Quo fit vt prope vna hæc nobis relicta sit ratio et via, tales a pedibus succos auertendi et arcendi, vt vacatione aliqua eos extra corpus educamus, priusquam naturæ molestiam inferant. Hæc ratio multiplex est. Nam & tenui victus ratione, vini abstinentia, sudoribus multis, vrinarum prouocatione, sanguinis larga missione, cauteriorum impressione, alui denique citatione, aliqui per sanati, aut si maui, præseruati sunt.

Quod proba victus ratio maximum hic momentum habeat, in dubium vocari non potest, si præsertim ab initio morbi adhibeatur, constanterq; ad extremum vitæ vsq; seruetur. Sed quia hoc omnibus difficile est, & de Germanis vix sperandum, de hoc remedio plura non dicam, hoc excepto, quod reliqua omnia sine modiocri victus ratione (nam exacta, vt dixi, optanda magis quam speranda est) parum prodesse poterunt. Profuit nonnullis a vino abstinuisse, sed illis solis profuit, quibus calidi & biliosi humores in pedibus dolores concitauerunt. In Germania, vbi magna ex parte podagra a pituitosis humoribus excitatur, vini moderati vsus non obest, sed potius confert. Non enim alia de causa nocet, quam quod sanguinem humoresq; alios liquat ac fluxiles reddit.

Sudoribus quoq; perpetuis diffluere & tabescere, non semper tutum est, cum grauiorum morborum causa facile fiant. Huic accedit, quod iis qui facile sudant, non licet eisdem vacuare, licet molestiam, quam coniunctam fere habent, facile aliqui contemnant.

Euacuatio etiam per vrinas parum tuta est, nisi fortasse in valde carnosus & pinguis, renesque minime calidos a natura consecutis. Noui qui pulueris diuretici vsu, (cum & alia quædam adhibuissent) per totum anni spatium ab inuasionem præseruati sunt, & horum alii

cauteria

cauteria quoque imprimi sibi passi sunt, alii etiam aluum sæpe citarunt, alii præter temperantiam in victu nihil adhibuerunt. Solo diureticorum vsu qui conualuerit, neminem noui. Eadem propemodum ratio est cauteriorum. Etenim multos eis vsos scio, sed absq; purgantium crebra vsurpatione parum adiutos obseruaui, tamen si contulisse inficari non possim.

5 Leuiter per aluum humores vacuantibus non in Italia solum, verum etiam in Germania, omnium ordinū homines, si mediocris accederet victus ratio, vel omnino a paroxysmis præseruatos, vel maxime adiutos vidi plurimos. Nec aliud docet ratio. Quia enim redundantium humorum procreatio inhiberi vix, imo vel vix quidem potest; & in hac nostra regione plerumque pituita, præ aliis humoribus cum sanguine augetur, quæ alia ratione nulla facilius expurgari potest quam aluum subducentibus, quod nullus non intelligit: nulla quoque
10 melior excogitari potest ratio, quam horum frequens vsurpatione. Quod si vrinas patiter eadem proluciant, & temperantia vitæ coniuncta sit, aliaque nonnulla ex prædictis adhibeantur, quin maxime & necessario profutura sint, si longiore tempore vsurpentur, ne dubitari quidem potest.

15 Departe mandante dum disputo, etiam de humorum natura & qualitate, obiter quidem, sed quantum satis tamen videri possit, disserui. Quippe pituitam fere cum paucosanguine mistam, in articulos & pedes confluere ostendi. Quod ferme semper flatus multi cum his iungatur, vel in affecto loco ex eisdem his inclusis generentur; controuersiam nullam habet.

20 Patet igitur ex omnibus iam dictis, vsum medicamentorum pituitam euacuantium maxime commodare. Generantur hæc in ventriculo venisque mesaraicis, & in hepate plurima continentur. Hinc fit vt a leuioribus pharmacis ex his locis facillime extergatur & partim per aluum, partim per vrinas vacuetur, antequam per venas in corpus distribuatur. Sed sæpe fieri hoc oportet, dum & quæ in venas rapta est, iam dissipetur, & natura quam generat, ad aluum deponere aduectat. Inde alterum quoque perspicitur, quantum scilicet pondus in ista
25 curatione habeat temperantia in cibo & potu.

Qui guaiaci decocto hic vtuntur, idem habent propositum, quod nos diximus spectandum. Sed non cogitant hi (de illis loquor, qui eo solo se curaturos sperant hunc morbum) per eum modum illa solum vacuari quæ in venas penetrant, tenuique illa victus ratio ne soluta, mox iterum eisdem succis corpus repleat. Eadem ratio est illorum, qui thermis confidunt, nisi quod hi non caueant, quin in earum vsu redundantes & excrementitii humores quotidie
30 proueniant. Conducunt quidem hæc remedia, quatenus quod acruatum est aliqua ex parte absumunt, sed ne mox iterum colligantur, non prohibet.

Quæret forte hic aliquis, quibus putem pharmacis ad arcendum paroxysmos huius
35 morbi adeo moleste, adeoq; facile, ac sæpe recurrentis, vtendum. Scio perdifficile esse purgantibus quantumuis leuibus, continenter vti. Sed res eousque me docuerunt, apud nostrates, quibus absinthitis vini sapor suavis, & iucundus videtur, minus hic esse difficultatis. Ita enim sapor, & odor absinthii ingratum purgantium saporem, & odorem tegit, & obscurat, vt sine labore eis vti absq; nausea, quantumuis longo tempore possint. Cum absinthio igne sic
40 co turpatus agaricus, mechoac. radix, folia etiam ienæ, miscenda sunt ea quantitate, quæ cuique conueniat, & vinum absinthites parandum, eo modo (aut simili) quo in 4. parte Antiparacelsi. me parare solitum esse docui pag. 119. & 214. Minime opus est vt hoc in loco vel huius vini, vel aliorum purgantium exempla describam. Hoc insuper docebo, conducibilius vix aliquid esse, quam si de principio curationis æger, postquam ex intervallis medicamentis
45 mediocribus cōmode purgatus fuerit (semel enim ne validissimo quidem pharmaco recte purgaueris horum quemq;) per tres aut quatuor septimanas ex guaiaci decocto. Sed hic medicrem, non exactam illam & tenuem victus rationem requiro: nec vt domi maneāt quum aer calidus est & feruens, postulo. Possunt qui validi sunt bis, qui imbecilliores mane tantum sudare: sed parcius prandere quam cænare debent. Qui grauius & longiore tempore labora
50 runt, vtiliter per dies aliquot decocto purgantia miscēt, vt senam, turpethum, hermodactylos. At his sudare nō est necesse, sed pro potu eo in prædio & cæna vti oportet. Facile hic erit cauere, ne nimix fiant purgationes. Hæc est generalis methodus curandi podagricos, quæ ratione inuenta, vsuque comperta mihi est. Qui artis medicæ non est ignarus facile particularibus accommodare sciet. Nec vni huic vitæ per purgationes leues esse insistendum intelliget:
55 sed enim huc ex recitatis plures, prout circumstantiæ poscent, coniunget. Basileæ. Calendis Septem. 82.

De missione sanguinis oblitus sum dicere. Hæc larga faciēda bis in anno, quando multus cum pituita sanguis descendit. Sæpius paroxysmū incipiente liberaliore sanguinis missione (ad vnc. 18. aut 19.) statim inhibui. Sed habenda est ratio ætatis, victus, temperationis, temporis seu anni, constitutionis, vt magis vel minus mittas.

Consilium 21.

S. D.

Posteriores tuas literas, Obrechte doctissime simul & charissime, reddidit mihi popularis tuus Nagerus puto die 7. Septembris. Tardius enim suam suppellectilem, eamque madidam recepit. Quæris in his cur foetida in hysteris naribus admora iuuent, odorata noceant, & e contra, inferne subdita hæc profint, illa offendant. Ego verū tibi dicā, vel non esse absolute vera, quæ de hac re dicuntur vulgo a Medicis, vel causam me euentus huiusce nescire. Quod enim odorata quoque ori ac naribus imposita, adeoque deroranda prædita, (quæ cumq; scilicet odore acuto prædita sensu hæctenus, vt præ vehementia molesta sint, ac vehemētius nos moueant) vt quæ ex aromatibus, musco, zibetto componuntur, non magis conducant graui odore donatis, certo comperi. Quare causam inquirenti hæc visa est maxime verisimilis & consentanea, quod videlicet foetida illa viroso & inimico nobis odore suo valide spiritus percullat, ac veluti sopitas facultates maleolentia quadam extimulent, adque augendum excitent. Quo factō si vapor ex vtero ascendens reprimatur & discutatur, quod fieri oportet viribus redintegratis, cū natura hostem adgreditur, facile fieri, vt paroxysmus remittat. Quod autem vim discutiendi foetida illa habeant, caloreque & partium tenuitate sint dotata, extra controuersiam positum esse reor. Cur non idem, inquires, leuiter odorata præstant? Respondeo, vt iam dixi, ex vehementer odoratis quæ sunt, idem efficere. Non calida solum & tenuia esse oportet, quæ naturā a malefico isto vapore oppressam irritent, sed violenter agere, ac tumultuarie, quod ab iis solis potest ac debet expectari, quæ omnino virtute insigni ac celeriter agente ornata sunt. Nam quæ grata nobis sunt, ea nos confirmant quidem, sed ad expellendum noxia non sic incitant, vt quæ confertim, & vi quadam agunt, propterea quod ingrata & inimica nobis sunt. Muscus igitur qui, cum bonus est, odoris suauissimi vehementiā non minus nos permouet, quam quæ odore graui molesta nobis sunt, merito iuuat hystericos, si vel naribus admoueat vel deglutiatur, cum aromatibus acetoq; mistus. Verum quia foetidorum experientiam habemus, & magis obuia sunt, natura denique minus talibus assueuerimus, (opulentiores enim feminæ omnia fere musci odore imbuta habent, sicque odoribus talibus assueuerunt, vt eis non commoueantur) libentius & confidentius his vtimur.

Subiicimus autem odorata, quia familiari calore partes eas calefacere & laxare cogitamus, turbare nullo pacto aut vehementius mouere tentamus. Hæ igitur familiaribus demulcendæ, superiores non vsitatis ad depulsionem noxiorum impellendæ sunt. Habes quid de hac re sentiam.

Ad quæstionem, quam de distinctione læsarum actionum in prioribus moueras, breuiter respondi, Lauateroq; nostro ad te perferendas Tigurū misi. Summa est, nō esse dignam, de qua multa dicantur, cum non sit vera diuisio, (hæc enim est generis in species per differentias contrarias tributio) sed per accidentia quædam, clarioris doctrinæ gratia, facta disclusio. Quippe inter ablatam & diminutam est fere maioris & minoris solum differentia. Cum vero intenditur actio supra naturæ modum, aut aliter, quam per debilitatem, læditur, deprauata appellatur. Si restricte vti nomine velis, nō complecti sub ea intentam nimis actionem fortasse dabo. Sin autem vitiosam quamlibet significet (quo in significato Gal. ac Medici alii vsurparunt, cum hac de re sermonem facerent) quæ nec abolita sit, nec debilitata; non video cur accusari Gal. debeat ac possit. Voluit enim vna voce, tum nimis auctam & intentam, tum aliter vitiatam comprehendere, præsertim cum præclare videret, nō omnem actionem sic posse intendi, vt vitiosa nominari ac censeri posset. Quæ autem hæctenus augeri potest actio, ea cum absq; morbo intendi eousq; non possit, nec tamen debilior reddita videri possit; quo alio eam nomine rectius notauisset? Intēsam nimium vocare debebat inquit aliquis. Ego vero duabus de causis eum noluisse ita nuncupare arbitror. Prima iam dicta est, quod cum omnis actio possit auferri, ac debilitari ac deprauari, non autem omnis posset nimium intendi, imo pauca sunt, quæ nimium intendantur. Quas enim tu recenseres ex Argenterio, atq; aliis, non recte omnes in hoc ordine ponantur, deprauatas non sine ratione appellauit, quæ citra debilitationem non recte fierent. Altera est, quod deprauata & diminuta simul esse possunt, licet ratione diuersa id eueniat (hinc rursus liquet non sic opponi distinctas illas actiones, quin aliquando coincidere possint) cū diminuta & nimis intensa simul cogitare non liceat. Potest enim aliquis debiliter videre, & simul, quæ videt, rubra, alba, flaua, nigra, perforata videre. Quæ cū sint clara, patet docēdi causa Gal. actiones læsas sic dispescuisse, & de nominibus frustra rixari, qui hac in parte negotium ei facebant. Vale, Basileæ die 12. Septembris, 82. Mittam has etiam Tigurum; nondum enim, puto, abiit inde Lauaterus.

Thomas Erastus.

Complicatis literis ad animum accidit diuisio symptomatis, cum tribuitur in actionem læsam, in excreta, & retenta præter naturam, & corporis affectus. Quid hic? An non excretio, & reten-

tio deprauata, seu excreta & retenta (si accurate loqui oporteat) sub actione læsa continentur? Equidem deprauate agit natura, quoties excernit, aut retinet, quæ, quomodo, quando excernere, aut retinere non debebat. Attamen docendi causa Galeno sic discriminare placuit. Similis huic distractioni seu partitioni est illa quoque dissectio. Nec meretur illa maiorem reprehensionem, quam ista, cum neutra sit vera diuisio, sed quædam dumtaxat per accidentia separatio.

Consilium 22.

¹⁰ **M**agna symptomatum farrago apparet in viro doctrina, virtute, & prudentia clarissimo D. Christophoro Fabio Iugelio: vt enim præterea fileam, vertigine sæpe, coryza, & grauedine tentatur: dolorẽ in super aliquando in pericranio, et cute faciei, ac musculis pectoris pungentem percipit, grauitatem item pectoris, & anhelitus angustiam sentit tantam, vt vix gradus ascendere queat, maxime post cohibitam diarrhœã, qua sæpe afficitur. Ante somnum
¹⁵ tussis plerumque eum vexat, dum cibum & potum iniiciat vna cum lenta pituita. Accidit ei præterea frequens diarrhœa, quæ si cohibeatur aut sponte sua, aut pharmacis, superuenire solet nonnumquam tenesmus acerrimus cum vehementibus torminibus, & summa virium prostratione. Hæc diarrhœa fere post vnam, alteramue a prandio horam incipit, ac tanto citatior est aluus, quanto capitis fluxiones sunt maiores. A purgãtib; etiam leuibus valde purgatur, & destillationes postea grauiiores & vehementiores sequuntur. Semper autem prius capitis molestias, & defluxiones præsentiscit. Iudicat æger causam esse defluxionem e cerebro,
²⁰ quam pepererit immoderatum frigus, quod in adolescentia ait se esse passum. Vfus est guaiaci decocto, ex quo obseruauit pituitam crassiore, & magis adhæretcentem factam, & proinde excretu difficiliorem. Vfus est thermis Carolinis, & nescio quib; acidulis: at non magno
²⁵ cum fructu. Ex aliorum consilio, guaiaci decocto addidit herbas nuper exsiccantes, & extergentes: sed malum rediit vt prius erat. Cibum in plures partes dispertitus est, & ex hoc visus est rectissime habere. Cum enim materia defluens acris visa fuisset, contemperans ratio victus maxime hebetare acrimoniam, & obrundere mordacitatem visa est. Recte hoc dicitur: at causæ interim non occurritur. Ieiunium difficulter fert propter ventriculi rosiones, mœrorem, indignationemque. Pars sinistra capitis & faciei magis afficitur. Hæc fere sunt symptomata, quæ virum hunc præstantissimum excruciant, quantum ego intelligere ex relatis potui, quæ ante annos aliquot D. Doct. Volckerus, & nũc D. D. Ioachimus Camerarius scripserunt. Volckerus a me nil aliud petiuit, quã vt sententiã meã dicerem, an guaiaci decocto vti posset. Monui in super, & præter id quod a me petebatur, vt æger vteretur fumo caput exsiccante: cuius descriptionem simul misi. Addidi hoc etiam si de successu admonerer, me, quæ ratione corporis illa redundans humiditas consumi posset, libenter consilium meum communicaturum.

Ad rem quod attinet, extra dubium pono omnium malorum causam esse cerebri humiditatem. Adiuuant hanc non parum ventriculi quoque humiditas. Est enim corpus,
⁴⁰ vt audio, molle, & glabrum magis quã hirsutum, & moles carnis magna satis, imo nimia fortasse. Certissima sunt sententiæ meæ argumeta, quod caput sæpe dolet, quod defluere humores ipse sentit, quod postea diarrhœa & reliqua symptomata sentiuntur, quod humidæ constitutiones sunt molestiores multo, quod tanto est diarrhœa copiosior, quanto catarrhi sunt maiores, quod vertigines, & coryzas, seu grauedine tã crebro sentit, quod pericranium
⁴⁵ & faciei cutis, & sæpe etiam muscoli thoracis punguntur, & subsequente alui fluxu omnia mitigãtur, aut tollũtur, quod semper molestias alias animaduertit præcessisse ex capite fluxiones. Quod si & in faucibus titillatio, & frequens deglutitio adsint, nihil ad perfectam certitudinem desideraueris. Si ventriculi, aut iecinoris tantum esset soboles crebra diarrhœa, nec capitis molestiæ, nec sensus defluxionum, nec pectoris angustia adessent. Scribitur etiã post
⁵⁰ somnum excrementa esse compacta & naturalibus similia: quo scilicet tempore capitis fluxiones sunt parciores. Sed non solum cerebrum laborare censemus. Fieri enim nullo pacto potest, quin per tot annorum spacium non sit in consensum pertractus ventriculus, vt de iecore fileam. Itaque facilius destillans materia in ventriculo imbecillo putrescit, ac cibos corrumpit: quanquam punctiones in pectore & facie ostendant, acrimonia omni non carere materiam ex capite primum prodeuntem. Ex his manifeste apparet quæ sint curationis indicationes: Etenim fluxiones alui cum doloribus (quos partim adhæsiõne sua & mordacitate materia intestinis adhærescẽs, partim flatuũ copia excitatur, tolli numquã poterũt, nec alia symptomata cauebuntur, nisi defluxio ex capite vilitata sistatur. Sisti hæc non potuit, frigida & & humida (peccat autem magis humiditas) cerebri intemperie perseverante. Quocirca hæc erit primo corrigenda, habita prius totius corporis ratione. Quia vero confirmata tot annis

intemperies habitum contraxisse videtur, vt radicitus tolli eam non tantum difficile fit, verum etiam impossibile videatur: hoc restat vt curemus, ne tanta copia in cerebro colligantur humores, & qui colliguntur, blandis pharmacis, priusquam malum aliquod grauius suscitare possint, educantur. Consequemur hoc victus ratione conueniente, capitis & ventriculi exsiccatione, & corroboratione, frequentiq; collectorum excrementorum vacuatione, quæ nec 5 ventriculo, nec partibus aliis molestiam pariat. Indicationibus inuentis remedia speciatim sunt aliqua præscribenda, quæ, quod optamus præstare possint. Primum ergo victus ratio instituenda est, quæ nec multum humectet, nec tamen humores destillantes acuat sed acrimoniam eorum obtundant.

Maxime igitur conuenient hordeum, auena, oryza, milium, panicum, præsertim si cum 10 lacte coquantur. Vix alius est cibus vtilior. Pedes quoque suum, vitulorum, veruecum (modo sint perfecte cocti) competunt. Carnes reliquæ, asæ potius quam elixæ edantur. Oua nec sint mollia protus, nec durissima. Iusculis vtatur rarius. A brassica, beta, spinachiis abstineat, nisi hæc olera in duabus aquis cocta sint, vtraque abiecta. Cibi sint mediocriter salsi: at aromatum conditura nimia vix prodest. Vinum proderit vetus, minime generosum, imbellum, 15 at probe maturum. Conferret maxime aqua cum vino mixta, & eo modo parata, qui in scheda inserta literis continetur, aut alio simili. Non improbo, si per initia sæpius, at parce edat, dum humores adhuc stimulant ventriculum & intestina. Cerebrum vix vlla ratione rectius exsiccabitur, & corroborabitur, quam suffumigiis. Nam comesta in ventriculo primum, deinde etiam in hepate alterata, & cum reliquo sanguine mista, vel nullo modo, vel exigua 20 sui parte, & retusa virtute ad cerebrum perueniunt. Foris admota propter os cranii vndique interiectum nihil admodum præstare valent. Sola suffumigia per nares & palatum ad ipsum vique penetrant, & pro viribus suis alterant. Quamobrem his potissimum confidere oportebit, eisq; diligenter longiore tempore vt. Quomodo autem vsurpari debeant talia, & per se notum est, & seorsum declarabitur. Vtilissime adhibentur omni tempore, præsertim autem 25 mane a somno per horam vnam aut longius. Post fumum sumendum aliquid, quod ventriculi calorem augere, fouere, eiusdemque robur conseruare possit: ad quam rem mirifice cõduxerint nuxes myristicæ in India recenter conditæ, item myrobalani chebuli conditi, item cortices citri absque alba illa carne cõditi. Item electuarium, quod sub finem describere consilium est. Item confectio ex similibus rebus parata. Debent autem vniuersa ad ægri palatum 30 & gustum temperari, atque illo frequentius vii debet, quo magis delectabitur. In fine prandii & cænx vehementer profuisse multos iam annos comperio. puluerem, cuius descriptio postea ponetur, si eius post cibum aut potum cochlear vnum plus minus accipiatur. Prohibebit ne tam multi ad caput efferantur vapores, cerebrumque ita celeriter repleant. Si libet etiam admotis confirmare, contulerit maxime emplastrum stomachicum Galeni cum diacydonite, 35 oleo absinthii, & mastiches, & aromatis paucis concinnatum. Quod de crusta panis vocatur, postea prædictis adiiciendum erit.

Ad alia remedia sensim delabentes humores citra molestiam educentia quod attinet, non mihi displicet quod a D. Cratone præscriptum est. Etsi enim quæ sit extractio rhabarbaricus facit mentionem, aut quo pacto paretur, nescio, tamẽ cum profuisse audiam, improbare non debeo. Huic alia addi poterunt hoc modo parata. Quum erumpent violæ Martiæ, decerpit sola foliola tundi debent, in mortario marmoreo aut lapideo, & succus exprimitur. Succus huius vnciæ xij. cum vnciis v. sacchari (plus minus adiciat sacchari pro gustatu ægro- 40 tantis) coquantur ad mediocrem consistentiam. Huius sumuntur quoties libet cochlearia tria vel quatuor initio prandii.

Eodem modo paretur succus ex decerpitis foliolis florum prunorum siluestrium, prunorum domesticorum & Persicorum, qui omnium est iucundissimus. Seruant hi omnes odorem & saporem, primus etiam calorem violarum naturalem.

Præstantissimus omnium fit ex foliis rosarum incarnatarum eo prorsus modo quo est dictum. Vix aliquid hoc succo sub cælo hoc potest excogitari nobilius. Norunt omnes nos 50 rosarum substantia in conseruis, saccharo, modis aliis, succo item, aqua deniq; vt ad corroborandum cor, cerebrum, viscera, nec posse harum vsum, sicut nec prædictarum, continuum etiam, vlli obesse.

Quoniam vero purgatrix horum succorum virtus facile exhalat, nisi diligenter caueas, oportet nos statim a coctione in vitra angusti oris diffundere, & oleo ad altitudinem duorum 55 transuersorum digitorum superinfuso accurate clausum seruare. Cum, qui in vno vitro fuit, exhaustus est, ad alium transire licet: hac ratione per annum integrum fere conseruabitur.

Non alienus sum ab illis, qui his succis aliquid rhabarbari, vel in principio vel postea cum vti eis placet, admiscendum putant: nam præterquam quod vires eorum auget, etiam roborare potest. Hoc affirmare nihil cunctor, hos succos & absq; & cum rhabarbaro citra 60 omnem

omnem noxam vsurpatum iri a quolibet, etiam si quis eos per totam vitam ferme quotidie sumeret.

Hæc habui, quæ de viri ornatissimi ægritudine nunc mihi occurrerunt. Si certiora cognouero, meliora fortasse & conuenientiora respondebo. Quantum ex relatis colligere potui, res ita habet vt præscripsi. Dominus & Deus noster Iesus Christus conatibus & consiliis nostris clementer benedicat. Amen. 12. Dec. 1585.

Thomas Erastus.

Consilium 23.

10

NON est necesse, puto, vt de natura morbi, quo tua dignitas, illustris D. Comes, affligitur, multa in medium adferam: est enim nil aliud quam podagra: vel (quia pedes, genua, coxendicum alterum, manus, cubitos, humeros, eodem ferme nonnumquam tempore infestat) arthritis, aut morbus articularis. Hic porro morbus dolorem habet comitem ab humore in articulos confluente natum, id quod tumor eorum satis probat. Sed nec quis, aut qualis humor iste sit, obscurum est circumstantias considerati. Quippe confluxit iam pridem mistus humor, pituita scilicet aquosa, & flaua bilis, seu tenuis, & calidus sanguis; quod corporis temperamentum, animi affectus, ratio victus, excrementorum vacuatio & qualitas, calor, tumor, doloris species, morbi denique accessio, frequens reditus, & longitudo manifestissime de monstrant. Sane cerebrum æquo calidius est: hoc magis cor: maxime autem hepar calet, vnde necessum est non solum bilem prouenire copiosam, sed destillationes quoque gigni plurimas. Equidem defluxiones pituitæ ex capite numquam ferme cessant (ascendentibus continue multis vaporibus ex subiectis membris propter viscerum caliditatem) quod perpetua ex puitio satis declarat. Adiuuant pituitæ collectionem ventriculi frigiditas, comestio liberalior, & ocium, concoctionem porro non rite peragi, & proinde multos crudos humores coaceruari euidenter mōstrant. Etenim tumores tarde augētur: dolores sunt mitiores, quam qui a solis calidis humoribus suscitantur: sæpius recurrit malum: durat longiore tempore: non sic rubet cutis, vt in calidis tumoribus solet. Admistam esse interim partem aliquam calidorum humorum, calor, & color indicant: & fere solent crassorum & pituitosorum duces esse 30
tenuis, & calidi humores, qui cum illis permisti ad articulos contendunt. Hæc, inquam, cum per se sint adeo clara, vt vix dubitari de iis possit, pars mittens, seu ad articulos propellens, inquirenda fuerit: non enim paulatim in articulis congeritur humor morbi effector, sed ex aliis partibus in eos confluit, sicut ante diximus. In his fluxionibus tria præcipue consideramus, partem mittentem, partem recipientem, & materiam. Natura sic est comparatum, vt corporis nostri partes, cum vel qualitate vel copia humoris alicuius se offendi percipiunt, eum a se repellant. Inde fit vt firmiores semper ad debiliores protrudant, dum ad aliquam ventum sit partem, quæ vel propter debilitatem, vel obstructionem, vel causam aliam nec retropellere, nec ulterius detrudere queant. Hinc adeo est, quod alii podagræ, alii chiragræ, alii coxendicis morbo, alii renum calculis, alii vesicæ vitis, alii aliarum partium, vetriculi, thoracis, dorfi, &c. 40
malis obnoxii magis sunt, prout hanc vel illam partem aut natura, aut propter accidens imbecilliolem nacti fuerunt. Ex hoc fundamento illud etiam affirmatum est, podagricos viuaces plerumque esse. Nam partes reliquas corporis cum membris principalibus ita firmas habēt, vt singulæ a se noxios succos remouere & ad pedes vsque demittere valeant. Quis autem ambigit, quin principum partium robur magnum ad conseruandum vitam momentum 45
habeat? Cæterum pars mittens in tua dignitate videtur caput esse: etenim capitis grauitas, ceruicis, ac spatularum dorso præcedere, cumque aliquo frigoris sensu & horrore defluere materia soleat, vt ex te intelligere mihi visus sum. Præterea non in magnum subito tumorem pars læsa tollitur, nec multæ simul partes confestim afficiuntur, sicut euenire solet, quoties per venas influit. Nec dubito quin amplitudo tua, si modo animum aduertit, (quod si nondum 50
factum est, deinceps fieri debet) in capite mali initium esse senserit. Perpetua quoque pituitæ defluxio in os & fauces ostendit per dorsum & spinā eiusmodi excrementa frequēter descendere. Adde quod vix alia pars vlla præter cerebrum tantum posset humorem colligere, quantum aliquot retractis iam mensibus in membra influxit. Equidem caliditate iocinoris, vt ab igne quodam, vapores ad caput assidue tolluntur, quos propter caliditatē cerebrum prompte 55
recipit, ac coactos a se iterum deturbat. Ergo pars mittens est cerebrum robustum existens, recipientes sunt articuli, materia est pituita, cui in descensu, dum per musculos sub cute fertur, sanguis tenuis ac biliosus (quem natura a se alio libenter mittit) coniungitur. Quod ad articulos potius, quam ad alias partes deponitur hæc materia, duplex est causa. Prior quod imbecilliores sunt articuli cæteris partibus. Altera, quod Natura solita est mucum quendam ad articulos certi vsus causa ablegare. Quocirca mirum non est, quod in magna crudorum humo-

rum copia replentur articuli, præsertim autem pedum: vt qui a caloris fonte longius absint, natura debiliores, & ad recipienda excrementa formati, locoq; ad idoneo positi, adeoque aetis iniuriæ magis expositi sint. His addi potest, quod motum etiam adiuuat grauiorum humorum descensum, tunc præcipue, quum ex labore defatigati fuerunt. Penetrationis modus est talis. Cum cerebrum vel qualitate, vel quantitate humorum irritatur, confurgit virtus expultrix, eosque extra caluariam eiicit ad vicinas capiti partes: hæc rursus ad vicinas propellant, idemq; faciunt alia, dum ad articulos seu debilem, suscipereq; idoneam partem detrusi fuerint. Hanc (quia vltius ab ea propelli nequeunt, nedum retro pelli valeant) replent, in eaque dolorem, & tumorem efficiunt maiorem aut minorem, prout multi sunt, vel pauci. Repletur primum cavitates articularum: si enim hæc non repleatur, sed per carnes tantum, & circumiectas partes materia dispargatur, nõ ex arthritidis genere morbus talis fuerit, sed affectus alius: (habet enim hic morbus ab affectis articulis nomẽ, & proprietatẽ suam) motusque impeditur: deinde implẽtur & membranæ, tendones, ligamenta, præsertim ex periostio enata, partesq; alia. Et quũ aliquandiu hic sæuiit humor (sæuit autẽ tãto amplius, quanto est calidior) sensim exteriora petit pars calidior, & vna secum ducit partem aliquam reliqui excrementi: vnde tumor magis apparet, ac mitior vt plurimum efficitur dolor. Quod si dolor valde acerbus, & corpus plenum, & cacochymum sit, plus vel ad affectum locum, vel ad alios articulos attrahitur. Quæ vna est ex causis, quod, cum sæpenumero malum in digito pedis incipit, mox ad alias partes aliosq; articulos extenditur. Altera est, quod humor ex parte mittente non confertim & subito, sed paulatim extruditur. Quod cum fit, insensibilis fere est defluxus per musculorum patentes meatus: cum autem semel, & cum impetu ex capite eiicitur in partes subcutaneas, non sine magno horrore, aut rigore, præsertim quum calidi multum liquoris admistum est, defluit.

Ex prædictis manifeste perspicit tua præstantia, quæ sit morbi essentia, quæ causæ, quæ occasiones, quis generationis modus, & ratio præseruationis quæ sit. Quippe nil aliud est præseruatio, quam ablatio causarum dolorem hunc excitantium. Quocirca in duobus præcipue consistit, in roboratione articularum, ne facile ad se aduenientes humores superuacaneos suscipiãt: & collecti humoris vacuatione, priusquam in articulos illabatur; hoc est, antequam mittentem partem grauare incipiat. Optandum certe est vt in mittente non colligantur, sed per alias vias a Natura euacuentur; quod si obtineri non possit, proximum est vt eos extra corpus educamus, priusquã vel qualitate, vel copia molestiam corpori, aut capiti exhibeant. Ergo quum generatio illorum ex toto prohiberi nequeat (vix enim, imo ne vix quidem ventriculi, hepatis, & capitis confirmatæ iam & pugnãtes intemperies eradicari poterunt) hoc operam dare oportet, vt in capite non coaceruentur ea quãtitate, qua cerebrum ad expulsionem sollicitent. Illud ante omnia procurandum est, vt corpus ab humoribus crudis & pituitosis pariter ac biliosis qui nunc collecti sunt, repurgetur. Frustra enim his relictis cætera tentaremus. Corpore ab his purificato, alterum hoc agendum est, quod dixi, ne iterum similes regenerentur. Demum, quod subinde colligitur, pharmacis educendum erit, ne ad caput ascendens malo nouam occasionem præbeat.

Quibus porro pharmacis redundantes humores vacuandi sint, notum est, & formulas habet tua præstantia iam ante a clarissimis Italiæ Medicis præscriptas, quas ego velut optimas merito probaui. Corpore exquisite admodum purgato, ligni guaiaci decoctum tibi censerem bibendum (nisi subueniret vt ab eo hepatis & viscerum aliorũ caliditas augeatur) multis de causis motus. Primum quod vix video, qua ratione alia tanta crudorum humorum copia vacuari possit. Deinde quod hoc decoctum mire efficax est ad abstergendos, incidendos, & discutiendos humores frigidos vna cum calidis excrementorum instar permistis. Tertio, quod idem articulos, aliaq; partes corporis ex frigida defluxione debilitatas egregie roborat. Quarto, quod omnium felicissime corporis habitum purgare videtur, dum ex omnibus partibus sudorem elicit. Quinto, quod alia huius generis ventriculo magis nocere videntur. Postremo, quod nullus facile nauseat ex huius remedii vsu longiore. Quare quum leue pharmacum nihil sit effecturum, quantouis tempore vsurpetur: efficax autem & insuaue non facile possit longiore tempore sumi, quod hic fieri oportet, hoc mihi accommodatissimum visum est. Nam & efficacitatem habet, & suaue est, atque ob id continuari eius vsus absque fastidio potest. Metuendum interim nobis est, ne nimium hepar inflammet, atque exsiccet, sicut iam monui. Sed huic occurri duobus modis potest, vt pro aqua simplici decoquatur in aqua seu decocto hordei, atque in sine adiiciantur herbarum refrigerantes alia. Alter, vt non exhibeatur nisi mane ad proliciendum sudorem, & quidem sic exhibeatur, vt sirupus violarum vel endiuia permistus bibatur: aut paulo ante huius potum sorbeat. Poterit etiam post sudorem conferua rosarum sumi, & hepatis regio linimento refrigerante leniri, quæ certe potenter eius calefactioni resistent. Si cui decoctum videretur rad. chynæ, aut salsa parilia magis conuenire,

nire: cum eo non pugnaverim. Certum est, has minus exsiccare & calefacere: sed non minus coctum est (quantum quidē ego adhuc videre potui) strenue humores pituitosos absumere. Quamobrem si viendum his videretur, longiore tempore vtendū eis foret. Ergo si decoctum ligni mallet tuā digitas bibere, posset eo modo quo dixi mane tantum ad prolectandum sudorem bibere per duos menses plus minus. Et victus ratio obseruanda fuerit ea, qua semper vtis, tantum de cibi & potus quantitate aliquid detrahendum. Si decocta proxime dicta magis placent, etiam in pastu eis vti oportebit, tempore non multo breuiore. Et post eorum vsum per mensem integrum eadem victus ratio ferme seruanda erit, quam ipse decoctorum vsus requirit. Requirit autem tenuem admodum, sicut nemo ignorat. Interim siue hoc, siue illud

10 vsurpetur; summo studio elaborandum est, vt alius quotidie excrementa sua reddat, corpusque pharmaco leuiore die octauo, aut septimo purgetur.

Corpore toto sic mundato, alterum illud procurabimus, vt ne tanta inutilium humorum copia generetur. Quod ita consequemur si restituendis viribus intenti erimus, & ventriculo roborando studebimus: quæ partim sumptis, partim admoris perficientur.

15 In rerum sumpta & admota totam comprehendo victus rationem, seu rerum non naturalium obseruationem. In cibis igitur hoc est præcipue obseruandum, vt non permisceantur varii in vna mensa: quo vix aliud est magis noxium. Gentes certe quæ simplici, eoque pessimo vtuntur cibo solo, salubrius degunt nobis, qui longe vescimur melioribus, aereque salubriore fruimur. Deinde videndum est, ne ad satietatem venter repleatur: cum repletionem in morbo ta-

20 lin nihil sit nocentius. Ex cibis conueniunt faciles cōcoctu & excrementis vacantes, quos speciatim enumerare actum esset agere. Iam enim hoc ab aliis egregie præstitum fuit. Quare generatim dumtaxat quædam recensero. Fugiendi cibi aquosi, frigidi, viscosi, concoctu difficiles, putrescere parati. Præterea quæ ex pasta fiunt alimenta, itemque salita, & fumo exsiccata. Plerique pisces nostrates inutiles sunt, exceptis fundulis vocatis, Trutis, Thymalis, Percis,

25 Lucijs, Salmonibus paruis & magnis: si sic præparentur ex vino & aceto, vt nostri solent. Nocet multus aceti vsus. Nocent quæ facile caput replent, allia, cepæ, nasturtium, sinapi, raphani, aromatum multitudo, flatulenta & calida, vina generosa, & sulphurata, sicut condire nostri parum salubriter solent. Nocent fructus horæi omnes, nec alii crudi profunt. Concedunt etiam vua passa, pingues caricæ, amygdalæ non inueteratæ, pistachia, strobili. Nocet maxime

30 omnium vinum generosum liberalius sumptum, maxime cum ventriculus est vacuus, & immoderata Venus. Hinc veteres podagram Veneris & Bacchi filiam dixerunt. In Venere illud tamen obseruatione dignissimum est, non minus officere articulis eius abstinentiam integram, in assuetis & coniugatis, atque immodicum vsum. Qui enim assueti aut coniugati ætate integra vel monachi sunt facti, vel alias abstinerunt, grauius multo ex articulis labora-

35 runt. Qui hoc malo obnoxii non fuerunt, aliis grauissimis morbis correpti fuerunt. Nec est necesse vt Gal. autoritatem hac dere in 6. lib. de loc. aff. adscribam, vel experientiam plurimorum adducam. Cogitet vnusquisque quantum inter castratos & non castratos in omni animalium specie sit discrimen. Semen ergo præter consuetudinem naturæ motum retentum, illud præsertim, quod ex acri & bilioso aut aliter viciato succo natum est mirifice totum

40 alterat corpus & virus quoddam humoribus inserit, atque amaritudinem homini, actionibusque eius cunctis inducit. Ex hoc quoque nocturnæ consequuntur pollutiones, quæ sic articulos, adeoque vniuersi corporis vires debilitant, vt nihil magis. Quemadmodum fluxiones alui spontaneæ plerumque vehementius multo affligunt, quam pharmacis excitatæ mediocres purgationes, ita ferme res in illa vacuatione habet. Sicut autem exercitium moderatum

45 mirifice prodest, intempestiuum, aut modum superans summe lædit: ita moderata & licita cum femina consuetudo in assuetis vtilissima existit, nimia impense nocet. Somnus quoque nimius, præsertim diurnus plus obest, quam credi facile possit.

Quod ad potum attinet, constat in eo tuam Præstantiam præcipue peccare: id est, nimis sepe bibere, comparatione ad cibum ingestum facta. Ex quo illa sequuntur incommoda.

50 Primum quidem cibus in vetriculo debili & frigido veluti inatans in multo potu nunquam recte conficitur. Deinde, quod facilius crudus adhuc existens ab hepate calido per venas ad fundum eius pertinentes exfugitur. Tertio, quod plures ab eo vapores ad caput tolluntur. Bibendum ergo tuæ Dominationi, cum bona pars cibi ingesta iam est, non mox ab initio pastus. Vitandus quoque potus, cum in ventre cibus concoqui cepit: hoc est, interposito inter

55 prandium & cœnam tempore non est bibendū, nisi causa manifesta potum postulet. Quamquam vero ex antiquis aliqui constanter & vere asseruerint, nonnullos vini abstinentia ab hoc morbo liberatos ex toto fuisse: non ausim ego tamē autor tibi huius rei esse, propter ventriculi debilitatem, & flatuum multitudinem, qui nunc etiam subinde generantur in vetriculo pariter & intestinis. Vinum ergo vt bibas consulo album, tenue, vetus, & maturum, & potentia omnia fugias. Quoniam maxime talia offendunt neruos, præsertim quando vel an-

te cibum, vel ab initio pastus, vel mox a cibo bibuntur. Nigra quoque (quia crassiora sunt, & magis terrestria facilius obstruunt, diutius in ventre morantur, plus flatuum generant, excretiones naturales segnius promouent, & ad rem nullam vtilia sunt) a me non laudantur. Si in aliquibus locis rubrum inueniatur, tenue, maturum, suaue, supradictis vitiis carens; concedi poterit.

De victu satis. De exercitio frustra nunc dixero. Cum pedes validiores redditi erunt, exercendi fuerint leni deambulatione ante cibum, vt alius quotidie excrementa sua deponat. Summe quoque studendum est hilaritati, & tanquam hostes nocentissimi fugiendæ sunt animi vehementes perturbationes, ira, tristitia, & similes aliæ. Fugiendæ curæ, sollicitudines, intensiores cogitationes omnes, imprimis frequentes meditationes.

Veteres Græci mirifice laudarunt suas quasdam antidotos, & nostra ætate aliqui felicissime talibus sunt vsi. Ex hoc genere sunt diacorallium antiquorum, Puluis Iouis recentiorum, & hisce consimiles alii. Iubet hos pulueres post prædicta remedia per integrum annum vsurpare, vt anno dimidio quotidie drachma deuoretur, deinde dimidia drachma per reliquam anni partem sumatur, atque vini parum generosi superbibatur. Non interim non volunt eosdem sæpius purgari, vt dictum est. Verum ego tales tuæ præstantiæ non facile proposuerim. Nimia enim caliditas hepatis non patitur diuturnum talium vltum. Tot nobis de eo dicta sint, vt vel non humor colligatur effector huius morbi, vel priusquam nocere articulis possit, educatur. Quod si vel decocto guaiaci, vel rad. Chynæ, vel falsæ pariliæ vt quotannis libeat, non est dubium, quin plurimum profuturum sit. Diuretica quoque etsi egregie diuertere, & ab articulis abducere nocentes eis humores possunt, consulere non audeo. Metuo enim ne plus renibus, qui ex frequentium calculorum generatione plus satis debilitati sunt, noceant, quam articulis commodent. De articulorum roboratione superest, vt dicamus aliquid. Sed hoc non ante tentandum est quam humor, qui influxit in eos, totus absumtus cognoscatur. Quippe si quid relictum sit, facile in tophum siue porum induratur, & immedicabilem reddit affectum. Ergo humoribus dissipatis, pedes in decocto ericæ, fructu pinastri, fol. quercus, geranii, gallarum, verbenæ, betonicæ sunt abluendi, & mox oleo linendi, in quo acacia, hypocyttis, malicorium, gallæ, glandes & similia incocta sint cum sale. Esto autem oleum vel rosaceum omphacinum, vel myrtinum, vel cytoniorum. Possunt ex eisdem aloës cum hypocyttide, acacia, lycio, glaucio, (Arabes atque officinæ Mentham vocant) sanguine draconis, pulueribus aliis abstringentibus, linimenta parari, qualia maxime placebunt. Efficacissime exsiccat lapis sabuli, qui hinc passim reperitur, si cum oleo myrtino, & geranii radicibus coctis puluis eius misceatur, & cataplasmatibus vice imponatur. Sic desiccatur, vt cutem admodum rugosam efficiat. Quocirca vtendum eo non est, priusquam constet succum in articulis excrementitium nullum amplius contineri, qui resiccatus in tophum indurari queat. Quamquam periculum cauere possit, si cum exsiccantibus discutientia permisceatur: in quo casu ceratum ex Bryonia ab Aetio descriptum valde contulerit.

Conferre insuper plurimum solent thermæ, quæcunque salem, nitrum, & alumen habent. Sed quia calor hepatis ab infessione reuocat, ac potus earum non valde vsitatus est, nolo de eis plura scribere.

De dolorem sedantibus, quum paroxysmus infestat, ideo nihil dico, quia vix vnquam idem pharmacum, eidem homini bis profuisse animaduersum est. In causa est, quia pro temporum anni, ætatis, exercitii, cibi, potus, constitutionis cœli, affectionum animi, & dierum, circumstantiarum alii, atque alii succi in nobis generantur. Quamobrem hæc res committenda est præsentis, & oculis omnia inspicienti medico. Faxit Deus opt. max. vt quæ consulimus efficacia sint, vt nomen eius sanctum ex eo collaudetur, & Reipublicæ atque ecclesiæ commodum inde adueniat. Amen. Die 30. Mart. anno 1573.

Tue dignitatis obseruantiss.
Thomas Erastus

Doctori Philippo Scherbio Medico.

Consilium 24.

IGNOSCES mihi spero, si in morbo tuo, re obscura & iudicatu difficili, non tibi satisfacio. Equidem similem si aliquando casum vidissem, aut legissem, maiore confidentia pronuntia-rem. Nunc quid agam aliud, quam vt ex ipsis symptomatis morbum eiusque causam peruestigare coner? De duobus nunc potissimum conquereris, de cordis veluti compressione, qua in motu suo impediatur. Putas enim debilius iusto moueri ac si ligatum foret. Alterum de quo que-

quo quereris, & fere præcipuum est difficilis respiratio. Ad prius quod attinet, exploravi ego nuper (& prius etiam quando asseuerabas cum concussione & veluti tremore cor moueri) arteriarum motum, sed nihil eorum, quæ tu percipere te affirmabas, deprehendere potui. Mirum autem est, motum cordis deprauatum in pulsibus non exprimi, cum pro eius motu moueantur arteriæ hoc vel illo motu, ut quæ per se non pulsant, sed nec manifestam, seu notabilem imbecillitatem animaduertere potui: licet proxime dum tangerem, celerius solito pulsarent. Interim nihil dubito, quin pulsus & minores & debiliores, & maxime inæquales tū in te ipso aliquando sentias, qui tibi semper ades, & subinde explorare eos potes. Hoc tantum volo, cordis illud malum non esse continuum, seu perpetuum, sed incrementa quædam & decreta, adeoque intermissiones habere. Quæ faciunt ut suspicer, causam *πῶς* quod in corde sentis, quocumque nomine appellare velimus, non esse aquam in pericardio contentam; magis enim continuum esset. Taceo quod perdifficile est, ex signis hoc cognoscere, & a flatulento, crassoque spiritu distinguere. Sed quicquid hic sit, certum hoc maneat, cordis tremorem palpitationem, adde etiam debilitatem non habere necessario adiunctam respirandi difficultatem. Frequenter admodum nulla est apud ægros hac de re querimonia. Et quis nescit, tamen si propter cor animalia respirent, ipsum tamen non esse organum quo anima respirationem efficit? Non igitur eo laborante necesse est respirationem lædi, nisi cerebrum simul patiat, quale hic nihil est. Causa ergo in instrumentis huius functionis quæri debet. Sed in nervis & thorace nihil est vitii, sicut nec in faucibus & collo. In pulmonibus igitur est. At non potest te de tuberculo seu tumore, vel comprimendo, vel replendo angustiam inueniente cogitare. Nec catarrhi seu destillationis notæ vel præcesserunt, vel nunc apparent. Quid igitur dicendum? Ramos arteriæ venosæ, aut asperæ plenos esse censeo vel aquæ, vel crassi flatus. At aqua si tanta in eis contineretur, quomodo non tussim, quæ nulla adest, ciceret? Deinde si pericardium maxime, aqua differtum cordis motum tardaret, aut quouis modo præpediret (videtur autem tardior potius quam celerior motum efficere aqua) non tamen respirationi impedimentum illa adferret. Probabile autem est ab vna, eademque causa tum cordis affectum, tum difficilem respirationem effici. Ex quo quid sequatur, aut quid suspicer, præclare vides. De curatione iam ante dictis nihil addo, nisi quod radix mechoaca egregie aquas vacuat. Ea si in vino absinthite vsurpetur, etiam plus proderit quatenus ab eodem remedio etiam obstructions viscerum recludi solent. 20. Decemb. 1582.

Consilium 25.

I Lustris ac generose D. Baro, vidi excretionem illas tuas per vrinas factas, quas alii ob alias causas, quas non est opus per censere, euenire crediderunt: audiui etiam ex tua Dignitate quæ me scire oportuit, si certam sententiam ferre deberem. Omnibus diligenter consideratis, nihil reperi, quod non iam ante in pluribus maribus, ac feminis obseruauerim. Est enim hæc excretio nihil aliud quam humoris pituitosi, & crudi vacuatio, postquam naturæ suæ vel qualitate vel quantitate molestus est redditus. Qui muliebri profluuium, seu fluorem album notauerunt, simile symptoma viderunt, hoc excepto, quod non cum vrinis, sed seorsum in ipsis frequenter promanat mulieribus corruptus iste humor. Sed, sicut dixi, non minus his quam viris, cum vrina aliquid per vesicam expellitur. Contingit aliis nonnullis incaute viuentibus, ocioseque degentibus (præsertim podagra, & chiragra vehementius laborantibus) ut ad artus deferatur hic humor, & in articulis in materiam gypso & calci similem degeneret. Maior eius aut minor copia colligitur, pro diuersitate victus, & generantis causæ robore. Habet autem res hoc modo. Cum hepat vel natiuo, vel acquisitio temperamento redditum est frigidius, & homo interim post labores, & negotia in quiete agit, ac nihilominus liberaliter viuit, non potest tota ingestorum quantitas in sanguinem verti, sed relinquitur pars aliqua imperfecta, quæ cum sanguine per venas in corpus distribuitur. Hæc tantisper in venis, & in ipso etiam corporis habitu (solet enim ex venis in carnes pars aliqua tenuior effundi) permanet, dum incipiat corrumpi, aut naturæ quouis modo grauis ac molesta effici. Tunc enim virtus expultrix incitata per aluum in diarrhœis per sudores, per vterum, per vrinas, per cutis (scabiem, & tumores, per articulos in podagricis, cum sanguine per nares aut hæmorrhoides vacuare tentat, ut a partibus principibus non submoueat, & a maiore periculo hominem præferuet. Cur in vno, per vnâ, in aliis per alias partes Natura inutilem istum humorem extra corpus eiciat, vel a visceribus ad ignobilia membra transferat, notum est medicis omnibus. Quod per sudorem sæpe vacuetur, ex eo poterit tua dignitas intelligere, quod omnis hæc crassa fex in tuis vrinis continetur, facile cum vrina per pannos quoslibet penetrat.

Iam vero quod sæculentus iste humor, quem Natura certis interuallis quibusdam per vrinam expurgare cœpit, non sit aliud, quam crudus humor, quodque nullo modo pus sit,

nulla indiget probatione apud illos, qui inter hunc, & inter pus distinguere didicerunt. Nullam enim veri puris conditionem habet, nullus in eo lentor est, nullus foetor, nulla puris qualitas. Deinde tanta huius copia tempore excretionis redditur, ut si maxima viscera in pus resoluta cogitemus, non ei sufficiant. Taceo quod multis aliquando mensibus nihil eius apparet. Quæ ideo hic attingi, ut omnes intelligant, nullum hic exulcerationis dextri renis adesse signum. Quoniam totus ren sin in pustabefactus dissolueretur, tantum generare non posset, quantum in vna nocte prodit. Qui renem exulceratum vidit, & quantum puris quotidie effluere cum vrina soleat, animaduertit, plus aliquid nõ requirat. Nec argumenti aliquid habet illud, quod initio huius excretionis ren dexter dolet (nunc sinister etiam grauari percipitur, quo argumento intelligimus per hunc quoq; materiam istam nunc transire:) quippe materia confertim in renẽ influens, principio leuem in eo obstructionem efficit, eumque replendo distendit, & grauatur: sed mox via patefacta rursus remittit. Itaque non est, quod tua dignitas, illustris D. Baro, ex hoc defluxu aliquid metuat mali, dum Natura (quod huc vsq; fecit) inutilem, & crudum istum succum ex corpore educit. Millies plus mali expectandum foret, si intra corpus remaneret. Quantisper Natura suis eum temporibus, & interuallis expellet, vnum ferme hoc metuere possumus, ut videlicet acrimoniam nactus vrinæ vias exasperet, doloremq; seu vrinæ ardorem, & demum vesicæ obrasionem excitet. Vtrumque non semel tantum vidi, & Episcopus Wormatiensis ex nobili familia Betendorff superiore anno defunctus, permultos annos citra omnem molestiam, magno suæ valetudinis commodo hanc excretionem perpeffus est: quod in aliis quoque vidi. Alii quoties in victu peccarunt, neque contra ardorem biberunt aliquid, facile senserunt, quantum proba victus ratio in hoc malo iuuat. Sed præstat rem omnem methodo clarius exponere.

Vrina per id temporis, quo tua dignitas ab hac excretionem seu paroxysmo libera est, semper crudiufcula apparet. In ipso autem paroxysmi tempore magna admodum crudi humoris copia reicitur. Certum est igitur concoctionem non fieri perfectam in hepate, in quo eiusmodi humor generatur, & coquitur. Et cū coctio fiat diminuta, non deprauata; necesse efficitur causam huius euētus esse caloris iocinoris aut venarum eius debilitatem. Nec multum refert vtrum affirmatur, si modo meminerimus hanc intemperiem non esse admodum grauam. Nec valde quoque cum eo pugnauro, qui maiorem in oblati siue ingestis culpam hædere, quam in ipso hepatis corpore contendat. Quippe certum est, varietatem & copiam diuersorum ciborum in vna mensa, & potuum non parum augere malum posse. Contrahi porro facile hoc potuit vitium in eo qui tot annos in militia contriuit, vbi victus ratio seruari nulla potest, cum naturalis aliqua adest habitas. Equidem huius aliquid adesse per Naturã ex eo cõiicio, quod in adolefcẽtia quoq; in cute multa hepatis non felicissime concoquẽtis indicia apparuisse audio. Ergo cū huius fecis in corpore iã tantũ est aceruatũ, ut Natura ferre amplius nequeat, cum sero per renes & vesicam vacuare incipit, ad eum modum, quo in aliis per diarrhœas, aliasque fluxiones exonerare se solet. Quod porro hanc viam seruat Natura, & non per alium potius vacuat, in causa esse videtur quod generosus D. Baro olim in rene dextro nephritica symptomata passus est. Ab his facile potuit sic debilitari, ut per hunc, tamquam debiliorem locum cœperit sese ab infestante humore, liberare. Quæ vna cum non sit inconueniens, non videtur ab ea reuocanda. Cur sub initium huius excretionis ren grauetur, ex ante dictis perspicue patet. Nec mirari debet vel etiam potest in artis nostræ operibus versatus, quod, etiam ex illis humoribus, qui extra venas iam in carnes effusi erant, aliqui in venas rursus subeant, & rursus eã regionẽ, per quã expellere Natura redundãtes & inutiles succos cœpit, moueantur: hoc enim tam est frequens, ut pro Medico haberi non possit, quid nescit. His declaratis per facile est visu, quid nobis agendum indicetur. Nam si ab hepatis intemperie frigidiuscula omnis hic humor superuacaneus ortum habet, illa corrigenda fuerit. Verum quia hoc factu in iuuenibus, nedum in senibus, per difficile est, duo restant ad quæ respicere perpetuo cogimur. Alterum ut Natura quantum eius fieri potest, iuuetur; & suo tempore regeneratos istos succos vacuare pergat. Alterum, ut detur opera, ne acrimoniam acquirant, itaq; vias per quas expelluntur, lædant. Totam igitur victus rationem calefacere, & humectare oportet, ita inquam, ut non inflammet, crudosq; succos, acres, saliosque reddat. A siccãtibus ergo cibus cauendum erit. Fugiendus ob id aromatum creber vsus, salis quoq; & salforum seu falfamentorum fere omnium. Nec generosa valde vina conducunt, præterquam quod initio mensæ alicuius vini haustus commodare plurimum poterit. Copia quoque ciborum, præsertim plurium & diuersorum in vna mensa noxia est. Quanto parcior est & simplicior cibus, qui assumitur, tanto rectius & facilius coquitur, minusq; huius crudi excrementi generat. Ut paucis omnia comprehendam, vitanda hæc imprimis sunt; atomata, falfa, allia, cepæ, fumo indurati pisces & carnes, raphanus, caseus, crudi fructus. Utendum cibus probe coctis, & carnibus iuniorum animalium, vinis maturis, austeritateq; carentibus. Nec inter cænam,

cenam & prandium minus septem horis interponere, nec unquam ventriculum adeo replere oportet, ut sine appetentia plus edendi cæna finiatur. Maxime autem proderit, initio prandii sæpe duo, aut tria cochlearia sorbere sirupi infra descripti. Mirifice namque hepatis temperamentum, atq; robur confirmat. Quod si autem contingeret in excretionem dolorem moveri, duabus ante prandium horis, ante cænam una tantum (vel sub ingressum lecti) sumere oportebit haustum decocti similiter itidem infra notati, vel duas, aut tres tabellas confectionis, quæ cum iam dictis describetur. Omnium horum Natura alimentum potius est, quam medicamentum. Vix enim pharmacis indiget affectus, quantisper in humore inutili expellendo Natura officium fecerit. Si hac in re cessaret, aut vino aliquo medicato, aut alio remedio excitanda foret, de quibus nunc agere non est opus. Certum porro est, usum thermarum non posse nisi maxime prodesse, & multorum pharmacorum loco esse. Sed de hac re copiose scribam, cum quales Fabariæ sint expiscatus fuero. Datum Basileæ 16. Martii Anno 1581.

15

Consilium 26.

IN scripto tuo refers, te anno 47. bombardæ globo iam defatigato in latere dextro sub costis inothis versus dorsum contusionem perpeßum, & vesperi sanguinem mixxisse. Post illud tempus sæpe, præsertim vero post motum aut calorem sanguinis mistum cum stranguria reddisse, & subsidentem in vrina sanguinem, nigrum, crassum, fæculentum apparuisse. Hunc dolorem lateris cum stranguria, & vesicæ dolore per intervalla repetiisse, ac tandem anno 66. lapides duos (quorum alter mihi missus est) excreuisse. Vxore deinde ducta dolorem reddisse, atque inter meiendum visum aliquid in vrinæ meatum illabi, quod non sine dolore vrinam supprimeret. Consuluisse te deinde sectorem calculorum, eumq; calculum adesse, negavisse, pulveremque utendum reliquisse. Alium non multo post interrogatum, paruum calculum præsentem indicasse, & pharmacum ex succo limonum concinnato (in quo alterum ex supra dictis calculis dissoluerit extra vesicam) per syringam aliquoties frustra iniicisse. Huic tertium Paracelsi affeclam successisse, & cathetere non magis cæteris calculum deprehendisse, sed medicamentis ex Antimonio, aliisque venenatis pharmacis ita te excarnificasse, ut in membris nunc etiam virulentam sentias, & noxiam eorum potestatem. Tandem vero vxore liberisque relictis, istinc profugisse. In præsentia sic rem habere scribis. Morum alicuius rei in vesica de vno latere ad aliud sentire te ais, ac si lapis, seu calculus esset, præsertim interdiu quum vel sedere vel surgere tentas. Tunc enim ita dolere te, ut citra dolorem progredi nequeas. Et hæc te in collo vesicæ solummodo percipere. Noctu autem quum in dextrum latus recumbas, atq; si vrinam reddas, sic satis te recte habere. At cum te veris, non sine dolore id fieri, & ante vesicæ collum simul in alterum latus aliquid cadere. Vrnam te interdiu nonnunquam reddere guttatim magno cum labore, aliquando eam prorsus supprimi tantisper dum flatus (qui semper fere inter meiendum commouentur) aut excrementa prodierint: tunc enim copiose satis profluere, cum dolore tamen. Vesica ferme exonerata crescere dolores, & in virga & perinæo pruritus suscitari tantum, ut eas partes scabere, seu fricare cogaris. Vrna sub turbida & crassa est, ac rubet, ac si cereuisiæ fæces permixtæ essent; ut dum recens est, apparent in ea ramenta quædam alia, quasi ab intestinis, aut cute abrasa essent, interdum rubra, seu cruenta. Postquam subsederint, in fundo cernitur alba, lenta, & viscosa materia. His isto modo habetibus, quæris, quidnam mali te habere putem? id est, utrum calculus sit. Deinde petis, qua ratione depellendum eum morbum arbitrer. Ad primam responsio expedita est & facilis, minimeq; dubia. Quippe calculum adesse plane videtur dubio carere, cum signa calculi adsint euidentia, ac prope omnia. Primum enim longo tempore (videlicet ab anno 47.) hucusq; effluxit vrina turbida, crassa, in qua humor sanguinolentus, viscosus, crassus subsidere, & vrinæ difficultatem concitare solitus fuit. Quis dubitet ex humore tali in corpore robusto calculum tandem generari? Equidem humor talis in vrina longo tempore apprensus, si præsertim difficulter lotium reddatur, præindicare omnino calculum futurum solet. Galenus certe ex Hippocrate monuit, ex pure calculum aliquando con crescere. Taceo iam peregrinationes, labores, vigilias, pravam victus rationem, quæ dolor colicus, & tandem paralytis membrorum consecuta sunt. Accedit illud etiam, quod duo lapides excreti iam fuerunt, in vesica nati. Etenim hunc, quem ego habeo, in vesica genitum tam est certum, quam quod certissimum. Si ergo eadem postea causæ manserunt, quæ prius fuerunt, quomodo non iterum conereuisse putabimus? At permansisse postea, & nunc etiam permanere scribitur. Iam quod ad signa præsentem calculum indicantia, nullum fere deest. Adest sensus pōderis; percipitur motus eius de latere vno in alterum; animaduertitur illapsus in collum vesicæ: consequuntur obstructio eiusdem, & vrinæ stitlicidium, adeoq; suppressio:

redditur lotium cum dolore, & quum redditur, sæpe flatus, aut alui excrementa simul exeunt. Vesica prope vacuata, augetur dolor propter attritionem lapidis: pruritus in perinæo & virga excitatur, vt scalpere cogatur, exeunt ramenta, seu furfures cum vrina. Quid ergo deest? Non dubito quin præter voluntatem quoq; sæpe, præsertim quum mingere desideras, coles erigatur, & infletur. Quamquam nonnullis contra accidit, vt præter solitum langueat. Subinde 5 quoq; cupiditatem mingendi adesse tibi æque probabile est: licet hoc non ita multum referat. Summa est: vix puto nos vilius morbi tam certa posse habere signa, atque huius habemus. At non effluit per stillas vrina, inquis, vt humectet me inscio pannos. Hoc accidens in quibusdam est non in omnibus. Accidit enim illis, quibus calculus in vesicæ collum illapsus idem illud non exacte claudit, sed rimulam aliquam relinquit, per quam exstillare vrina possit. 10 In plurimis non est præsertim si tunicis vesicæ adhærescat, quod in tuo casu contingit. Dices nullas arenulas, nullasue lapidis particulas abscessisse. Hoc quoque accidens est non generale, sed speciale. Quippe quibus lapis in vesica coalitus rudimentum in renibus accepit, aut quibus ex materia friabili concreuit, arenulæ cum vrina exire solent. At quibus ex lentis humoribus in vesica ab initio coactus fuit, nihil tale vsuuenit. His, quod tibi quoque contingit, euenire illud potius solet, vt vrinas crassas, subturbidas, humore viscoso, crasso, subcinereo colore plenas, mingant. Quare quod tertio loco adducis ad probandum calculum non esse, calculum esse maxime probat. Non est opus puto ostendere tumorem non esse frigidum, & durum, aut non esse carunculam in vesica natam. Quisquis enim rem examinat, præcedentia considerat, quæ symptomata tumorem, aut carunculam consequi possint cogitat, nunquam 20 in animû aliquid horû inducet, si, inquã, modo dicta apud se perpendat. Cur ergo nõ eodem semper modo afficit, (inquis fortasse) si calculus est? Respondeo, quia calculus est: Huius enim proprium est moueri, & proinde non eodem semper modo lædere. Sed grauior manet difficultas, cur cathetere comprehendi non potuerit? Respondeo ideo hoc accidisse, quia qui indagarunt non satis industrii, nimisq; rudes fuerunt. Quamquam excusare eos possit, quod 25 dextro lateri vesicæ omnino veluti adnatus videtur. Intelligitur hoc ex eo clarissime, quia cum in dextro latere iaces, liberius multo, & sine dolore mingis, acquiescis. Si in cavitatis libere volutaretur, eadem esset plerumq; vtriusq; lateris conditio. Ergo non tantum signa adsunt, & certa, & euentia geniti calculi, sed etiam adsunt quæ futurum potuerunt præsignificare, quæ augmentum eius nunc indicant. Credo ad primam petitionem me aperte & vere 30 respondisse. Quare ad alteram transire tempus est. Si lapis est, inquis, scire velim quomodo tolli possit, (tollendum esse etiam idiotæ omnes intelligunt) medicamentis, an chirurgia. Illud optandum magis foret: hoc certius est remedium. Sed vt pharmaca vesicæ calculos cõminuentia absque periculo vsurpantur, ita sectio periculo non caret, nisi ab artifice perito, & exercitato administraretur. Valde autem vereor, vt pharmacis opere pretium simus facturi: 35 quod sic intelligetur. Calculus contrario modo soluendus est, quo est compactus. At coactus est ex materia lenta & crassa, a calore vesicæ partes tenuiores sensim dissipante, & reliquas indurante. Ergo si pharmacis soluendus erit, eiusmodi esse oportet, quæ sine calore exsiccante in profundum lapidis se insinuent, partiumque cohesionem soluant, aut earum cõtinitatem, veluti perforando, conterendo, & diuidendo, aut quæ indurata sunt per hume- 40 ctationem iterû emolliendo. Medicamenta quæ alterutrum præstare debent, tenuium valde partium esse conuenit, absque calore, & euidenti siccandi potestate: Lapidis enim meatus perquam angusti sunt, vt non facile aliquid intro penetret. Exoluitur etiam virtus medicamentorum per os sumtorum antequam ad affectum locum perueniant: & in ipsa quoque vesica propter admisionem, vrinæ & crassæ pituitæ cum vrina confluere sunt solitæ. Plus 45 efficient infusa per syringam, vesica prius exonerata. Inter quæ plurimum laudatur oleum scorpionum a Rase descriptum, cuius ego experientiam nullam habeo. Per os sumta commendantur plurima, vt videre apud Græcos, & Latinos vnusquisque potest. Sirupus a Rondeletio mihi visus est maxime accommodatus, & omnino tutus. Conducit etiam vinum, in quo per noctem raphanus maceratus est, quemadmodum succus raphani expressus cum vi- 50 no mistus a nonnullis verisimili ratione laudatur. Persuadere mihi quidam aliquando tentauit vinum hoc, si lapides in capitibus limaciarum, quæ sine casis humi repunt reperti, in eodem dissoluti prius fuissent. Ingenue fateor me talibus nunquam vsum fuisse, quod omnino persuasum habeam lapidem vesicæ dissolui remediis intra corpus nõ posse, propter indicatas nuper causas. Si quis de principio rem tentat, dum pusillus adhuc est ac mollis, non des- 55 sperem curationem, si præsertim ex compactis arenulis in renibus concretionis initium cœperit. At qui grandior & durior est iam factus, nec ex arenulis, lento humore, velut glutine est coactus, sed ex lenta pituita partibus humidioribus discussis coaluit, remediis non facile vllis superabitur, dum in vesica remanebit. Quippe nec retineri pharmaca longo tempore in vesica possunt, nec finit affluens subinde vrina pro naturæ suæ viribus agere: quomodo extra vesicam

vesicam calculis affusa agere possunt. Si tentare libet vtraq; , prius oportet corpus totum exquisite purgare , ac humoris crassi ac lenti generationem quatum fieri potest, prohibere. Nec cessare oportet leuioribus pharmacis pituitam a ventriculo & intestinis quotidie detergere: ne in venas ingressus per renes ad vesicam permeet. Quibus hæc sint remediis perficienda, non est opus commemorare, cum longe rectius D. Wichius noster præstare valeat. Inter alia valde purificato prius corpore laudarem thermarum, aut fontis alicuius acidi vsum , qui hac vi poller. Nec dubito, quin in vicinia nostra tales habeatis, mihi non satis cognitos. Si nihil aliud his efficeretur, hoc saltem consequemur, vt ad sectionem corpus esset paratius, & lapis a vesica, cui eum adhærescere omnino arbitror, facilius separaretur. Ego enim in sectione per industrium, & exercitatum artificem nullum video maius periculum, quam ne vulnere facto lapis a vesica auelli nequeat. Atq; hoc illud caput est, cuius sæpe ac diligenter admoneri artificem velim, antequam manum admoueret.

Summa est, me nihil profus dubitare, quin calculo vesicæ labores. Puto autem, eum veluti adnatum esse dextro eius lateri. Comminui medicamentis posse vix mihi persuadeo. ¹⁵ Vtendum tamen eis censeo, quæ separare possint, corpore prius toto diligenter vacuato, & pituita ab intestinis & ventriculo subinde absterfa: quæ res imprimis calculi incrementum prohibet, atq; curationem non parum adiuuat. Demum ad sectionem veniendum, si nihil obftet, atque periti artificis detur potestas. Præmonendum autem reor, adhærere calculum vesicæ tunicæ, sicut paulo ante dicebam, ne forte sectio frustra fiat.

20

Consilium 27.

Quidam annos natus plures 40. pauciores vero 50. huius anni mense Iulio in ephemeram incidit noctu: soluta febricula sensit pulsum nonnumquam intermittere integra pulsatione. Verum sanguine misso & corpore leuiter purgato nihil præterea sensit. Post hoc tempus die 27. Septembris idem in Laconico sudauit copiose horis fere duabus ante prandium, & in prandio sensit potu caput impleri, etsi neq; plus more solito, neque auidius biberet, quantumuis solito magis sitiret. Sequenti nocte dormiuit minus quiete, & postridie mane animaduertit pulsus illam intermissionem rediisse. Ergo per dies aliquot magna diligentia attentissime ³⁰ obseruauit omnes in pulsu mutationes, quas nunc commemorare tentabo.

Primum obseruauit pulsus valde esse inæquales magnitudine, paruitate, raritate, frequentia, tarditate, celeritate pariter, & inordinatos. Etenim multas sæpe habet pulsationes æquales, post quas nullo ordine seruato sequuntur modo plures, modo pauciores pulsationes, aliquando celeres, frequentes, paruæ, modo raræ ac tardæ. Et aliquando post raras & tardas ³⁵ aliquot pulsationes intermittit, nonnumquam post æquales, interdum postquam mutatus ad celeritatem & frequentiam, paruitatemque fuit. Eodem modo post intermissionem rediens plerumque æqualis est, aliquando celerior & frequentior, cum raritate non obseruauit eum rediisse.

Videtur interdum non ex toto, sed ex dimidio solum intermittere, quo tempore vndosus apparet, quasi per arteriam vnda quædam decurreret.

⁴⁰ Intermisionis interualla admodum sunt inæqualia: nam sæpe post centum pulsationes, post ducentas & sexcentas demum intermittit, aliquando post sexaginta, aut octoginta, aut triginta, aut viginti, aut duodecim, raro citius intermisit. Accidit etiam, vt horis quadraginta & pluribus nihil senserit qui hoc affectu laborat. Plerumq; a prandio & cæna aliquot horis liber est, & cum a somno expergiscitur, atq; immotus iacet. Cum moueri incipit malum redire sensit, & quod mirabile est, alias numquam minus sensit, quam cum aut loquitur, aut ambulat, aut alias mouetur, tussit, suspirat, aliudue tale quidpiam agit. Contra vero eum attente studet, vel cogitat, sæpius & clarius sensit. Cuius re i causa forte putetur esse hæc, quod tunc non æque obseruet. At, vt hoc aliquando verum sit, verum tamen semper non est: nam quicquid ⁵⁰ horum interdum agat, nihilque de pulsu cogitet, animaduertit nihilominus. Summa est, nec tempus, nec interualla certa esse, nisi quod plerumque a prandio & cæna minus aut nullo modo molestum est malum, & post sumptum prandium sæpe nihil ad cænam vsq; sensit, sæpe horis tribus aut quatuor a prandio malum rediit. Sic a cæna vsque ad ortum fere solis frequenter sibi visus est liber esse, aliquando etiam noctu cum vigilat, sensit, sed fere ex longioribus interuallis. Sumpsit æger cibum mane, aliquoties præter consuetudinem, vt experiretur an eo iuaretur, sed nil profuit exiguus, plenior non sumpsit, nec electuaria, aliaue remedia robur cordi afferentia contulerunt, sed perinde fere habet, siue ieiunet, siue edat aliquid mane. Nec potuit hætenus iudicare, an vllis ciborum generibus iuuetur, aut lædatur. Cum ad saturitatem edit, rectius fere habere videtur. Doluit etiam aliquando ventriculi os noctu ex aquæ potu, alias ex nescio quo cibo sumpto; sed cordis affectus ex hoc neque me-

lior, neque deterior est redditus. Solitus est alias æger multum, sæpe, & facile sudare, cum interdiu, tum etiam mane post peractam coctionem. Hæc vacuatio aliquamdiu cœssauerat; sed ante inuasionem huius mali iam redierat, & durante malo sudor nihil profuit omnino, licet vrina liberius profuente malum remisisse non nihil aliquando videretur. Dum abest malum hoc, suspirare ac oscitare crebrius cogitur patiens, flatuum per aluum minus exit, ac sibilus auris sinistrae, qui vix antea percipiebatur ab eo aliquantum auctus est. Sensit etiam hypochondria aliquando, præsertim sinistrum, inflari aliquantum, & leues dolores ex flatu sub costis sinistris mendosis.

Nullam aliam totius corporis actionem æger læsam, alteratam, aut debilitatam sentit, ea excepta, de qua mox dicam: sed edit, bibit, appetit, concoquit, dormit, mouetur, meditatatur, lætatur, tristatur, vt prius solebat. Vt semel dicam, nihil omnino sentit præter istam pulsus intermissionem: quin ne colorem quidem vllius partis, aut aliud quodpiam accidens mutatum nouit. Vnicum est accidens, quod vel non sensit antea, vel certe non obseruauit, quod hoc iam loco exponere tentabo.

Cum principio pulsus intermittere animaduertit in carpo arteriæ motum obseruauit, dum, vtum a febricula liber esset, explorare voluit. Postea vero cum omnia attentius consideraret, deprehendit eodem temporis puncto fere quo pulsus intermittitur, ictum quendam fieri sub clauicula in profundo ad spinam, quem manifeste sic percipit, vt tangenti arteriam, ipse non tangens dicere momentum possit, quo pulsus intermittit. Ex hoc ictu seu impulsu, quouis loco & tempore, siue quiescat, siue moueatur, scire potest, quando & quoties pulsus intermittat. Porro qualis sit iste ictus etsi difficile est verbis exprimere, conabor nihilominus quam potero clarissime describere. Similis iste ictus videtur impulsioni, seu incurui flatus crassi in partem aliquam mollē cauamq; confertim ac semel incurrenti, ipsamq; extendenti, veluti si in partem aliquam intestini, subito flatus irrueret, ipsamque distenderet, ac mox iterum collabi fineret. In gula simile quidpiam accidit, cum in oscitatione flatus multus crassusq; semel totus exit, nisi quod in oscitatione eruptio diu durat, hic non longius durat, quam arteriæ pulsatio vna. Magis accedit ructus, cum breuis est, ac spiritus ex ventriculo simul in fauces erumpit. Videtur enim aliquid subiro repieri & attolli, ac mox iterum collabi, quemadmodum arteria distenditur, ac iterum in se concidit. Contingit aliquid simile in singultu quoque, attamen non æque vehemens est in hoc symptomate motus, nec in regione oris ventriculi, sed loco altiore percipitur. In externis rebus nihil occurrit, quod propius naturam huius accidentis referat, quã quod in ebullitione crassi alicuius succi, aut pulvis vsu venire cernimus: vt enim hic inter bulliendum ex ruptis bullis cum impetu flatus exilit, sic fere spiritus aut aer ex corde extrudi, & in eam partem, in qua sola sentitur, impelli videtur.

Putauerim ego nil aliud esse, quam maximam, vehementem, violentamq; arteriæ pulsationem, distensionemue, nisi in vnica illa totius corporis parte sentiretur. Verum vt res sit clarior, primum quid actum sit, exponam; simul quot & quales mutationes per integrum mensem, qui sic laborat obseruauerit, referam. Tertio quid de affectu, pariter & loco affecto suspicatus fuerim, commemorabo. Postremo quid de causa huius accidentis cogitarim, breuiter recensebo. Die 28. Septembris, vt supra dixi, cum pulsus intermittere percepisset æger, ac præparato mox corpore venam 29. die secuisset, nihil admodum profecisse visus est. Die postea secundo Octobris post prandium quieuit affectio, vt nihil ante prandium sequentis diei senserit. Die quarto pharmacum mane sumpsit, & ad horam vsq; prandii more solito habuit. A prandio eius diei vsq; ad horam octauam sequentis diei, hoc est, per horas circiter viginti duas iterum nihil sensit. A prandio iterum cessauit malum, sed paulo ante cœnam rediit, ac sumpta cœna iterum quieuit, vsq; ad horam quintam matutinam diei sexti Octobris. Cum e lecto surrexisset, & ouum sorbile hausisset, bis, terue sensit: deinde vsq; ad horam matutinam tertiã septimi diei nihil animaduertit. Cũ obdormiuisset deinde iterum sensit, postea ex longioribus interuallis ad prandium: hoc est, ad horam vsque decimam. Hoc die nihil ei profuit cibum sumere. Vfus enim est hoc & sequentibus etiam diebus electuario cordiali & pane Martio, sed frustra. A prandio iterum cessauit per horas quinq; vel sex. A cœna ad horam vsque sextam matutinam diei octaui, nihil sensit, quantumuis circa mediam noctem ex ore ventriculi plurimum doluisset. Deinde cum circa sextam bis sensisset, abiit, ac hora vna ante prandium demum rediit, & per interualla satis longa affecit. A prandio ad horas viginti cessauit. Die nono post prandium horis quatuor rediit, atque a cœna iterum per horas octo cessauit. Similiter fere die decimo omnia habuerunt, nisi quod mane panem ex iure carniū edit, nullo tamen cum fructu. Eadem prope ratio fuit sequentium dierum vsque ad decimum octauum diem Octobris: hoc excepto, quod die decimo quarto, & decimo quinto cum vesperi cubitum iret, ictum illum sensit, absq; pulsus intermissione integra, qui tamen languidior, vndosusq; reddebatur. Obseruauit hoc idem postea sæpius cum propter motum aliquem pulsus

pulsus esset factus maior ac vehementior. Die prædicto decimo octavo a prandio cessauit malum, & ad horam vsq; sextam matutinam diei vicesimi remansit: hoc est, horis plus minus quadraginta intermisit. Sensit deinceps toto die leuiter & ex longis intervallis, etiã post sumptum cibũ vsque ad horã cænæ. Ab hoc tẽpore vsq; ad finẽ mensis similiter fere abiit ac rediit, vt de superioribus dictum est diebus.

De affectu, l. coque affecto ambigo non parum. Certum hoc est, cor simul cum arteriis quiescere. Nam si manus altera, sinistro peçtoris lateri, altera arteriæ admoueat, manifeste simul quiescere percipiuntur. Proinde dubium non est, quin cor sit affectum, & per hoc arteriæ quoq; afficiantur, vt quæ pulsandi vim omnem a corde accipiunt. Certum non minus
 10 hoc esse videtur, affectum nõ esse primo & per se essentiam in corde. Etenim tam multa, & tam longa intervalla non haberet. Et quod intemperie cor nulla labore tanta, propter quam pulsus intermittat, cum hoc, quod nuper dixi, ostendit, tum illud etiã demonstrat, quod actio nulla alia læsa est, præter pulsus, & nulla percipitur facultatis vitalis imbecillitas. Scio quid Galenus de intermittente pulsu cum alibi, tum in libro primo de differentiis pulsuum
 15 cap. 12. scriptum reliquerit: at vtrum cum nostro vsu ea congruant, nondum satis video. Dixit enim ex inæqualitate raritatis & paruitatis cõstare intermittentẽ, aut certe ex raritatib. ex deficiente ex paruitatibus. Hic autem frequenter, imo plerumque intemittit nulla præcedente raritate, aut paruitate, aut inæqualitate, sicut etiã post intermissam pulsationem plerumq; redit æqualis, & sui similis. Quamquam vero hoc non est perpetuum; sic tamen ple-
 20 rumque accidit, vt quæ intermissionem sequuntur pulsationes, nihil ab iis differant, quæ eandem præcesserunt. Quo fit vt putem illa etiã non omnino conuenire proposito nostro casui, quæ in fine quarti capitis lib. 2. de præfagit. ex pulsibus retulit.

Ergo vt ad institutum redeam, non videtur cordis intemperies aliqua huic accidenti causam præbere. Quinimo ne instrumentalis quidem cordis morbus, præsertim fixus & per-
 25 manens esse videtur, propter easdem causas. Proinde necessarium est, vt vel arteriis consentiat, vel propter infusum humorem, aut spiritum sic afficiatur. Quod si arteriæ cordi vicinæ sic laborarent, vt cordi affectionem suam communicarent, non posset nõ imbecillius agere. Ego sane existimo spiritum flatuosum in cordis cauitatem infundi. . . . Reliqua desunt.

30

Consilium 28.

ADolefcẽs annos natus plus minus viginti duos, corporis habitu mediocri, colore & pilis nigris morbũ talẽ patitur. Annus iam est sextus, ni fallor, cũ in dextra parte capitis, seu frontis dolorem percepit. Is mane vbi surrexisset, accedebat, & per horas tres paulatim augebatur,
 35 vt acerbe admodum eum affligeret. Ab eo tempore imminui rursus incipiebat, vt aliis tribus horis sequentibus omnino euanesceret. Sequenti die eadem hora & modo accedebat, augebatur, affligeret, decrefcebat, vt plane ab omni malo liberatus esse putaretur. Hanc periodum vbi seruasset diebus plus miuus octo prorsus abiit. Occupabat autem dextrum frontis cornu, demittens sese ad dextrum vsq; superciliũ, quo in loco dolor est maximus, cum ad summum
 40 excreuisse videtur. Post anni quadrantẽ rediit, eodemq; modo, ordine, circuitu, quo dictum est. Et ab eo tempore singulis annis quater, interdum quinquies, & proximo anno sexies eodem laborauit. Durauit proximis temporibus aliquando decem, aliquando quatuordecim dies. Locus affectus nõ intumescit, nisi quod nuper superciliũ intumuisse visum est. Neq; color ipsius ita mutatur, vt percipi possit. Si calida manu frontem premat atq; supercilium, plu-
 45 rimũ iuuatur. Calidis leniri, frigidis exacerbari dolorem animaduertit. Si tarde surgit, tardius accedit dolor: Si citius surgat, citius quoq; dolet. Semper. n. quo tempore a grotat, a somno dolere incipit hora vna plus minus. In reliquo corpore nihil omnino sentit mali. Semel puto, aut bis ad summum, pridie vesperi, quam dolere incepisset, leuem in affecto loco dolorem percepit. Sequentibus diebus nihil animaduertit insoliti. Ipse, quia eandem fere perpetuo
 50 victus rationem seruat, in errorem in victu referre non audet. Eadem ratione non potest aeris mutationes pro causa adferre, propterea quod in omni temporis constitutione vno eodẽq; modo se affici putat: nam & sereno & pluuio cælo, calido & frigido accedere eum ait. Videtur etiã ex corporis quadam inæqualitate & tristitia præcedente aliquot ante diebus præfagire posse. Cur potissimum illa pars frontis doleat, causam ipse refert in casum: ait enim puerum se frequenter in eam partem cecidisse. Hæc sunt, quæ de suo morbo commemorat. Cupit autem ab eodem liberari. Quia vero curationẽ cognitio præcedit, inuestiganda erit morbi essentia, eiusdemque causa, vt ab ipsis indicatione sumpta curationem recte instituamus. Dolorem de quo quæritur symptoma esse nemo nescit. Fit porro dolor omnis, aut ab intemperie vehemẽtiore, aut continui solutione. Præsens dolor a posteriore causa oritur: nullam etenim intemperiem tantam percipit æger a qua tam acerbus gigni dolor queat. Et hanc namque

calidis magis gaudet quam frigidis, nullum tamen frigus præcipuum sentit. At vero continui
 solutionem esse quæ fit per tensionem, planum est. Necessarium itaque est, vt causam inqui-
 ramus extendentem, & partes quæ tenduntur. Dolor cum ad summum incrementum per-
 uenit, tam est acerbus, vt crebras ex oculo lacrymas exprimat. Quamobrem magnam esse,
 aut saltem vehementem tensionem oportet. Ergo cum tumor in affecta parte nullus appare- 5
 at, nisi supra supercilium exiguus admodum, & cutis color non varietur, temperies aut nullo
 modo immuretur, aut vix, & sex horarum spacio periodum ille suam conficiat: satis apparere
 arbitror, non humorem aliquem, sed flatum potius vaporosum tensionis huius causam exi-
 stere. Non enim tam cito humor resolui posset, maioremque intemperiem parti adferret.
 Ipsa quoque loci compressio alleuiationem aliquam pariens ostendit spiritum vaporosum, non 10
 humorem esse causam. Quippe si ab humore infarctio tensio illa fieret, pars compressa magis
 doleret, aut certe non minus, vt cum ratio docet, tum experientia probat. Ex compressione, a
 qua iuuari ægrum diximus, illud etiam addiscimus, causam doloris non intra, sed extra calua-
 riam contineri. Flatum vero istum sub membranis contineri oportet, ac in angusto loco:
 non enim in carnosiss partibus tantum facile peperit dolorem. Puto igitur sub musculo fron- 15
 tis præcipue, & fortasse sub ipsa quoque ossa vestiente membrana. Attamen pauciorum huc
 subingredi oportet. Non enim multum tam cito dissolui posse ibidem videatur. Si sub extre-
 ma cuticula tantum cogeretur, in tumorem eam attolleret, vt supercilium attollit, quo in lo-
 co laxior est cutis, & ab ossibus magis deduci potest. Iam igitur & morbi essentiam, & eiusdem
 causam inuenimus. Restat iam vt periodorum causas perquiramus. Est ea duplex: nam & 20
 certis anni temporibus accedit, & cum accessit sex pæne horis singulis diebus cursum suum
 perficit. Ergo quia non est perpetuus dolor, constat flatum in affecto loco non generari, sed
 aliunde ad eum accedere. Etenim aut ex alimento partis, aut huius excremento aut alio quo-
 piam humore præter naturam eo in loco reperto generari eum oportet. At nullum ho-
 rum fieri potest. Pars enim ea vt & cæteræ perpetuo alitur, aut alimentum præsens habet. 25
 Quare non certis tantum diebus, sed semper doleret. Similiter de excremento nutrimenti di-
 cere possumus. Non enim cur certis tantum temporibus ibi colligatur, aut si aceruatum sit,
 cur tanta ipsius pars dumtaxat singulis diebus in flatum vertitur: intelligi facile, exponiq; po-
 terit. Si humorem aliquem alium ibidem cogitemus colligi, qui quotidie in flatum conuertat-
 tur, manet eadē difficultas, vnde scilicet is humor eo perueniat. Melius ergo multo, & veri- 30
 us flatum aliunde accedere dicemus. Est enim hoc & rationi consentaneum, & fieri facilius
 potest, & quotidie ita accedere videmus. Vbi vero generetur, colligaturue difficile admodum
 est videre, præsertim cum de nulla totius sui corporis parte quæri possit. Ego, quia hunc do-
 lorem in æqualitatem quandam corporis præcedere sentit æger, qualis ante febrium accessio-
 nes percipi solet, & præterea tristior fit solito, corporisq; habitus indicat non parum melan- 35
 cholici in eo succi generari, circa hypochondria spiritum istum colligi, existimo. Qui hypo-
 chondriaca melancholia laborant, si perpetuo ægrotant, sed per multos sæpe menses recte
 valent. Vt igitur non semper in talibus aceruantur vapores caput petentes, & melancholicas
 imaginationes inducentes: sed aliis bis, aliis ter, aliis crebrius in anno quolibet hæc eueniunt;
 ita hic quoque rem habere crediderim. Sane quia in æqualitatem istam in corpore inferiore, 40
 non in capite sentit, circa thoracem, ventremq; flatus istos colligi verisimile est. Quo vero a-
 lio in loco eos colligi putemus quam in hypochondriis, aut mesenterii venis, dictu perquam
 difficile est. Gignitur ex cibis crassus, incoctusq; succus, qui cum multus iam est collectus, ob-
 structionem in mesenterio parit. Ab hac, iecinoris & vicinarum partium calor auctus flatuo-
 sum spiritum crassum quotidie ex crassiore humore generat, qui cum neque tam multus, ne- 45
 que tam prauus sit vt deliria melancholica inducere possit: facile fit, vt a cerebro in exterio-
 rem capitis partem protrusus in eam frontis partem quæ maxime imbecilla est, colligatur.
 Hanc autem partem imbecilliorum frequens casus in pueritia reddere potuit: affirmat enim
 æger se quoties fere cecidisset eam capitis partem solo impigisse. Quod huiusmodi vapores
 sursum frequenter contendant, caputq; occupent, probatione nulla eget. Credibile quoque est 50
 in dextro potius hypochondrio, latereue gigni, quam in sinistro, propter admirabilem vnus
 lateris consensum & rectitudinem. Ergo quo tempore in hypochondrio generatur iste spiri-
 tus, & caput petit, tristitiam aliquam parit, sed minime notabilem, quia non multus admodum
 est, neq; vt in melancholicis passionibus, adustus. Verisimile illud etiam est, eundem inter dor-
 miendum potissimum caput petere propter notas Medicis causas. Vbi iam a somno surrexit, 55
 & calor innatus sese rursus ad membra & superficiem extēdit, vaporosi isti spiritus excernun-
 tur. Qui, quia leues sunt aliis cerebri excrementis comparati, per suturas cranii exeunt, & sub
 cute repentes ad partem eam frontis deponuntur. Certum est, eos non intra, sed extra calua-
 riam collectos dolorem parere, & ex supra scripta narratione liquet. Quod si quis aliam viam
 inueniat, per quam aptius huc commigrent, non repugnabo. Eo in loco quum coquuntur,
 extensio:

extensionem, simulq; dolorem tantisper faciunt dum a loci caliditate attenuati, & resoluti euanescent. Hoc tempore a dolore impeditus minus edit, ac bibit ægrotus. Ita fit vt affectio hypochondriorum concoctis atque digestis crudis humoribus soluantur, eaque soluta nulla capiti materia subministratur amplius. Vesperales vapores, noctuque magis ascendere in caput, hoc etiam signum est, quod semel, iterumque cubitum iturus pridie quam eum dolor inuaderet, ea in parte dolorem percepit. Quod postea non doluit, eius causæ multæ possunt adduci. Præcipua est quod calor in profundum sese recipiens secum tales vapores trahit. Fieri hoc sæpe cum in aliis quibusdam, tum in me ipso animaduerti. Ergo cum quaeritur cur a somno dolor iste incipiat, paulatimq; auctus acerbissime excruciet, ac sensim iterum ratione certa decreseat: respondendum censeo ideo fieri, quod innatus calor post somnum in omnes partes extensus extra cerebrum eundem illum spiritum expellat, isque sensim in locum illum imbecilliore colligatur, & tandem a calore loci extenuatus dissipetur. Fieri potest etiam vt is spiritus paucus quidem sit, at valde crassus: Hunc cum a calore partis magis attenuatur plus occupare spacii, magisq; extendendo maiorem efficere dolorem. Vbi iam ad summum sit refactus, ab eodem calore paulatim dissolui. Hoc tam diu fit quam diu ex hypochondrio materia suppeditatur. Hinc etiam fit, vt alias grauior, alias tenuior sit, & modo plures, modo pauciores dies perduret. Colligitur autem in hypochondrio, dum obstructæ sunt ipsius venæ. Obstructione soluta cessat affectio. Si quaeratur amplius cur certis anni temporibus fiat ista obstructio, & vaporosi spiritus generatio, non vero semper adsit; hoc tantum responderim, toties recurrere, quoties materia idonea, & satis copiosa collecta est. Argumento sic, quod non quater solum in anno, vt ab initio cum recens morbus esset, sed quinquies, & sexies infestatur. Neque dubito, quin, si victus rationem deteriore seruatur, frequentius eo sit laboraturus. Colligitur ergo materia pro obstructione generanda, pro victus ratione citius & tardius, certo tamen temporis spacio, vt in aliis cunctis morbis vsuuenire videmus, qui per circuitum aliquem recurrere solent. Quare qui plura hic videre cupit, is quæ de talibus a probatis authoribus scripta sunt, perlegat. Non temere in victus rationem potius quam in aeris mutationes vt causam, refero: expertus enim est in omni aeris constitutione ipsi accidisse, vt ex eo laboraret: neque propter aeris mutationem aut leuiorem, aut grauiorem eum meminisse. Quare dissimilis est eius ratio, ab eo quem author libri de theriaca ad Pisonem narrat, Austri flatum ex capitis dolore præsentisse, domi licet decumberet: neque ad cephalæam recte, aut hemicraniam (quamquam si quis ita vocare velit, non multum aberret) referri posse videtur, si quæ horum morborum propria sit natura accurate æstimetur. Atq; hæc de morbi huius natura & causis sufficiant. Ad curationem transeundum iam erit. Curatio huius doloris erit præseruatio: Vbi enim partem & roborauerimus, & ne ad eam flatus iste deponatur cauerimus, quod cupimus, iam obtinuius. Et de roboratione tum aliquid dicetur, cum, quæ ratione collectionem ipsius prohibendam putem, exposuero. Prohibebitur ipsius in caput collectio, si opera detur ne in corpore generetur. Non generabitur, modo vera sint quæ supra diximus, si nullam fieri obstructionem in mesenterio sinemus. Fiet hoc, si victus rationem conuenientem seruabit æger, cruditatem fugiet, ab illis quæ lentum, crassumque succum generare possunt, ac solent, abstinebit. Quoniam vero tam inculpate victurus non videtur, vt non multum huius humoris in corpore colligatur: proximum erit, vt medicamento eum aliquo per interualla repurget, partim per aluum, partim vero per vrinam educendo. Præterea utilis ad hanc rem erit eorum ciborum, & medicamentorum vsus, quæ factum liberare, incidere abstergereq; humores tales, itemq; vrinas leuiter ciete possunt. Utatur ergo cum cibus capparibus, aceto, succo limonum, arantium, succo berberum, & ipsis etiã fructibus (Germanice appellantur *Saurach/ Saurling/*) item cerasis acidis, quæ *Weichsel* vulgo nominamus, ac malis acidis coctis, itemque prunis acidis: Ab his enim aperietur obstructio facta, & fieri prohibebitur. Prodest etiam vinum interdum bibere absinthite, atque id quod cum carduo benedicto, & quod cum salvia paratur præsertim si non sint noua. Caueat caseum, carnes, & pisces aridos, & duros, legumina, pisces lentos, fructus crudos, & in vniuersum quæ difficulter concoquere potest. Edat suo tempore, & modo, vt non inferciatur cibus venter, sed mediocriter solum satiatur. Vino utatur veteri, tenui, non vinoso. Si tale sit, diluat aqua in qua folia aliquot cichorei herbæ ebullierint. Valde hoc eum iuuabit. Sumat per interualla, singulis scilicet mensibus vel sirupi ros. solut. vncias aliquot, vt leuiter purgetur: vel sirupum ex multiplici florum persicorum infusione sibi fieri curet, vel ex floribus prunellorum siluestrium (Germani vocant *Schleschen*) similiter præparatū, vel cassiæ aliquid ante pastum ex arundine erasæ edat, vel pilularum cōmunium, quas pestilētiales appellant, z. i. vel mastichinarū, vel tertiā, siue dimidiā drachmæ partē pulueris rhabarbari cū ouo sorbili sepius deglutiat, vel terebinthinæ z. β. similiter absorbeat cum Iulepo viol. vel fol. senæ z. β. in haustum vini infundat, per noctem in loco calido vas benetectum seruet, postridie percolatum bibat.

Proderit etiã, vti ſanguinis miſſione ſemel in anno, aut bis, & pridie corpus leuiter purgare. Item iuuant cucurbitulæ appoſitæ. Quæ omnia faciendæ ſunt, non tam propter prædictum dolorem, quam propter metum melancholiæ hypochondriacæ ſeu flatuoſæ.

Post aliquot annos rediit idem ad me, & conqueſtus eſt de dolore quodam ventris, qui ipſi poſt ſumptum cibum horis aliquot oboriatur, & poſt conſectum cibum diſpareat. Apparet vel hinc recte nos de ſuperioris morbi cauſa diſſeruiſſe. Fit enim flatus iſte in meſenterio, & cum per venas hepar attrahere aliquem ſuccum incipit ex ventriculo, in inteſtina motus effunditur, doloremque parit. Neque alia hic eſt opus curatione quam ſupradicta, niſi quod mane poſſet nucis muſcatæ ſaccharo conditæ dimidium edere, vel myrabol. chebulum ſic conditum, vel ſaccharum roſaceum vetus cum puluere cinnamomi, & anis ſis ſaccharo incruſtatis.

Quæritur etiã nunc de ſcabie, quæ circa hiemis initium ſæpe eum inuaſerit, & redeunte æſtate iterum reliquerit. Fit ea propter ſanguinem vſtum & ſallum, propterea quod hieme non facile expirare vapores iſti poſſunt: vnde in ſanguine ſub cute retenti eum vitiant, & corrumpunt. Proderit ergo ſub autumnii finē ſanguinē mittere, & corpus purgare, vt arceatur. Quamquam ſi ſupradictam curationem ſequatur, minime verendum ei putem, vt ſcabies ei moleſta ſit futura. Nunc autem ſic curabitur. Accipiet ꝑ. i. caſſiæ in arundine. Ante cænam fracta arundine, aut per medium ſecundum longum fiſſa eradet caſſiam, & abſq; ſeminibus edet, poſtea mox cænabit. Poſtridie hora dimidia ante prandium vbi prius mediocrem fecerit deambulationem, venam iecorariam in dextro cubito curabit ſecari. Deinde per triduum manē bibet hunc ſirupum, quem in charta deſcripſi. Poſt hoc, medicamentum ibidem annotatum ſumet. Poſtea veſperi cubitum iturus, ad calidam fornacē, vel ad ignem calefacta parte vnguenti ibidem quoq; deſcripti, ſe diligenter inunget, cubitumque ibit. Hoc facto per triduum aut quatrimum in balneo ſudabit paulum, & diligenter ſe exterget. Si quid notabile ſuperſit, per aliud biduum ſe inunget, iterumque ſudabit, & ſic bene habebit.

F I N I S.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM
PRAECIPVE NOTATV
DIGNIORVM, IN VARIA OPVSCVLA
Medica Thomæ Erasti D. locupletiff.

A.

A Benzoar 2,26
Aceti plurimus vsus podagricis obest 208,
 47
Actiones ab anima, vt a causa effectrice profi-
ciscuntur 1,30. *inter Actiōem & factiōem*
discrimen 16,33. *inter Actiōes quæ a tempe-*
ramento, & illas quæ ab instrumento profici-
scuntur, discrimen 38,4
Aegyptii vnius morbi aut partis vnum volue-
runt esse medium 2,28. *præ cunctis aliis genti-*
bis medicina studiosi 3,26. *ante Græcos medi-*
cinam inuenerunt & coluerunt 4,47. *etatem*
hominis constituerunt 100 annorum 132,35
Aesculapius 3,38
Aetatum distinctio secundum Astrologos 28,3,
 10
Aestas omnes morbos breuiore efficit, hiems lō-
giores 131,51
Αἰτιολογία 19,20. *causæ, affectus præter natu-*
ram & symptomata inquirunt *ibid.* 21
Alexander Magnus medicina artis studiosus 5,
 56
Allia podagricis nocent 208,47
Aloe cum succo rosarum, cum pauco agarico ex-
cremētā capitis & reliqui corporis vacuat 199,
 20. *senibus minime prodest* 205,23
Aloe vsus noxius duabus rationibus probatur
 205,37
Aloe non cum cibo sumenda, sed mane cum ci-
bis est transmūtatus 206,12
Aloe qui negant iecur offendi, experientia scu-
tica digni sunt 206,52
Ἄλυτος in agris quid indicet 150,48
Amfīa ad Venerem ciendam accommoda 65,59
Analogismus & Epilogismus differunt 144,
 10,15
Anasarca 163,35
Anatomia librorum Comitum Montani Vincen-
tini 102,7
Aneurysma quid 178,49
Antoninus Pius Metropolitanis urbibus man-
dauit vt decem alerent medicos 10,25
Antonio Musa medico clariss. ab Augusto Casare
statua ærea iuxta Aesculapii statuam collocari
iussa 5,43
Aphion, opium Turcis dicitur 65,56
Aphorismus quid sit 123,17,20
Apis Aegyptiorum rex, medicina laudem sibi ac-
quisiuit 3,21
Aqua nitrosa ad lanandum 207,61
Aqua ex fabarum floribus 214,19

Arabus Apollinis & Babylonis F. herbariam in-
uenisse scribitur 4,52
Aristoteles & Cicero non idem de diuinatione
sentiunt 141,24
Arteria pulsatio quando percipiatur 158,19
Artifices non sunt periti qui artis totius rationem
reddere nequeunt 17,22
Asclepiades ingentes pollicitationes Mithrida-
tis spernit 5,40
Ascites 163,33
Astrologi diuidunt etatem hominis iuxta Plane-
tas 132,53
Augustus toti medicorum ordini immunitates
multas, & ius aureorum annulorum concessit
 10,34
Aures cur frigescat in acutis 144,47. *cur inuertan-*
tur, contorqueatur, & breuiore fiant 144,51

B.

B *Bacchus* 3,13
Bilis flaua aestate abundat 145,5
Boethus pro uxore curata 50 donauit aureos 6,21
Boli descriptio 194,17
Bona omnia vel sunt intra nos, vel extra nos 8,
 21
Βορβορυμὸς 173,4,8
Bruta plurima solo natura instinctu sibi meden-
tur 1,38

C.

C *Calculi curatio* 241,50
Calculus medicamentis minui vix verissi-
mum 243,14
Calendula succu nihil præstantius in principio pe-
stis 87,10,95,18
Calidis temporibus oriuntur morbi calidi a flaua
bile & sanguine 131,56
Caligo oculorum 160,6
Calor innatus multum a temperatura differt 21,
 16
Calor externarum partium quando restitui pos-
sit 149,25
Caltha, vide Calendula.
Carneades non prius ad disputationem prodire so-
litus, quam prius elleboro caput purgauisset 14,
 22
Catapocia, seu pilula Comitum 210,54
Causa quid 40,10
Causa apud medicos dua, efficiens & conser-
uans 41,32
Ceratum ex bryonia 211,19

Index.

<i>Centaurion herba a Chirone Centauro inuenta</i>	3,
55. 5. 59	
<i>Cerebri valde debilitati nota</i>	152, 24
<i>Chamfenuus rex, qui & Senuus, Rheam uxorem habuit</i>	2, 56
<i>Chin. eradix</i>	207, 42
<i>Chiron Centaurus, magister Achillis, Saturni & Philyræ F.</i>	3, 54
<i>Chironi Medicamentaria adscribitur</i>	4, 53
<i>Chirurgi & Physici olim iudem fuerunt</i>	2, 23
<i>Chrysippus</i>	4, 31
<i>Cydoniorum succus</i>	217, 39
<i>Cibus & potus non solum morbos generant, sed & aer, aqua, exercitia, labores, animi affectiones</i>	1, 25
<i>Cibus quomodo exhibendus in accessione particulari</i>	45, 15
<i>Cibus tenuis exquisitus, iusculi carniū cum aliquanto pane</i>	127, 12
<i>absq. Cibo ultra dies septem vitam protrahere nemo potest</i>	46, 39
<i>Clinice Medicina altera pars.</i>	2, 22
<i>Clinici 2, 17. Physici nunc appellantur</i>	ibid.
<i>Cnidia schola</i>	4, 21
<i>Coi Hippocrati sacra plurima instituerunt</i>	5, 34
<i>Colico dolore nullus maior in extremo</i>	39, 13
<i>Color liuidus cur fiat</i>	145, 10
<i>Color niger in facie saepe apparet, & in aliis corporis partibus</i>	145, 17
<i>Concoctionis species tres</i>	139, 20
<i>Cor auctor vite</i>	166, 38
<i>Corporis temperamentum cōsequitur mores</i>	8, 25

D.

D <i>ecubitus laudabilis qui sit</i>	149, 55
<i>Decubitus supinus cur malus</i>	149, 55
<i>Democritus</i>	3, 7. 4, 29, 51
<i>per Διάθεσιν quomodo actio aliqua fiat</i>	36, 27
<i>Diateffaron medicam.</i>	201, 52
<i>Deus medicinae scientia homines donauit</i>	2, 37
<i>Diabetes curatio 186, 27. 187, 1. & deinceps.</i>	
<i>Diaboli solertia & astutia</i>	141, 49
<i>Διάκρισις & Διακρισις distinguuntur sicut iudicium arbitrium</i>	126, 57
<i>Διακρισις medicina pars</i>	19, 26
<i>Diarrhœa cur in hydropè fiat</i>	164, 17
<i>Diocles Carystius</i>	4, 30
<i>Diosculus quidam Aegyptius hominis cor primo pōdus duarum drachmarum dicit habere, & singulis annis duas accedere ad pondus centum drachmarum</i>	28, 25
<i>Dissimilares partes quæ</i>	30, 8
<i>Dissolutio unitatis</i>	39, 9
<i>Dolor omnis fit aut ab intemperie uehementiore, aut continui solutione</i>	245, 58

E.

E <i>laphus Chrysa F. medicus</i>	4, 29
<i>Electuari purgatis describ. in Podagra</i>	210, 61
<i>Electuarium pro roboratione ventriculi</i>	211, 8

<i>Elementum quid</i>	21, 56
<i>ex Elementis quæ ratione quæq. fiant</i>	25, 40
<i>Empedocles</i>	3, 57
<i>Emplastrum ex geranio contuso & suilla pinguedine fractis ossib. plurimum prodest</i>	73, 3
<i>Ephmera febris</i>	176, 48
<i>Epidaurus</i>	4, 9
<i>Ἐπίδορος</i>	131, 57
<i>Epigenema quid</i>	43, 12
<i>Epilepsia pueris proprius morbus</i>	27, 54
<i>ad Epilepsiam remedia accommodata</i>	184, 58.
185, 2	
<i>in Epilepticis spuma cum videatur</i>	171, 8
<i>Errores odi debent, non homines</i>	103, 10
<i>Erasistratus</i>	4, 31
<i>Excrementa aquosa quid significant</i>	170, 48
<i>Excrementa quorundam animalium cur boni sint odoris</i>	170, 5
<i>Experientia periculosa ob subiecti dignitatē</i>	123, 39
<i>Expositor & Ἐξηγητής differunt</i>	140, 35

F.

F <i>acies cur cerebri affectus indicare possit</i>	143, 51
<i>in Facie cur morborum signa facile appareant</i>	143, 35
<i>Facies Hippocratica</i>	144, 7
<i>Facies pustulis & ficosis tumoribus deformata hepatis calidi indicium est</i>	213, 34
<i>Facultates quot sint</i>	29, 40
<i>Febris tertiana a bile accensa</i>	177, 41
<i>Febris quotidiana a dulci pituita accenditur</i>	177, 42
<i>Felle piscis oculi Thobie patri curati</i>	6, 5
<i>Fœtida in hysteris naribus admota cur iuuent, odorata noceant</i>	227, 5
<i>Frigidis temporib. frigidi morbi ab atra bile</i>	131, 56
<i>Fructus horarii podagricis obsunt</i>	208, 48
<i>Fouca in facie quid significant</i>	144, 54

G.

G <i>alega succus epotus materiam putrescentem ad glandulas irudit</i>	95, 15
<i>Galenus medicam artem perfecisse creditur</i>	4, 32
<i>Gangrana</i>	178, 53
<i>Gentius rex Illyriorum</i>	5, 58
<i>Gorgias Leontinus</i>	4, 29
<i>Græci medicinam, sicut omnes alias artes maiori studio expolierunt & illustrarunt</i>	4, 8
<i>Gregorius Nyssenus</i>	10, 56
<i>Guaiaci decoctum utile ad euacuandos frigidos humores per totum corpus collectos</i>	207, 32

H.

H <i>æctica febris triplicem differentiam habet</i>	176, 53
<i>apud Hebræos iidem fuerunt Theologi, politici & iurisprudentes</i>	13, 9
<i>Hepar bifariam affici potest</i>	163, 45
<i>Hepar dolorem sentit quādo distendatur membrana cui inuolutum est</i>	165, 5
<i>Hepar</i>	

Index.

<i>Hepar calidius factum omnē humiditatem ce-</i> <i>leriter ad renes depellit</i>	186, 48
<i>in Hepate si sit hydrops est incurabilis</i>	163, 51
<i>Hepatis calidi curatio quomodo institueda</i>	213, 41, 56, 58. & 214, 3, 15, 20
<i>Heraclides medicus</i>	4, 28
<i>Herba pro lixiuio</i>	194, 37
<i>Hermodactylis non temere utendum in podagra</i>	209, 35
<i>Herodicus Selybrianus Medicus</i>	3, 57, 4, 29
<i>Herophilus</i>	4, 31
<i>Hippocrates primus medicinam a studio sapientiae</i> <i>seiunxit</i>	3, 58. ex quibus scriptis opera sua com-
<i>posuerit</i>	4, 14. ad finem artis medicae se non per-
<i>uenisse testatur</i>	4, 25. quos medicos audierit 4,
<i>28. quando floruerit</i>	4, 30. 123, 10. doctrinā de
<i>pulsib. aut neglexit aut nesciuit</i>	4, 36
<i>Hippocrati honores Herculis tributi</i>	5, 36. eidē
<i>statua aurea posita</i>	37
<i>Hippocrates Persarum regis preces spernit</i>	5, 38
<i>Hippocratis filij Podalirius & Machaon</i>	123, 6
<i>ex Hirundinibus aqua ad quid utilis</i>	185, 53
<i>Homerus medicinae studiosus</i>	3, 56
<i>Humores quatuor</i>	30, 16. quādo absumātur 144, 25
<i>Hydrops</i>	163, 31
<i>Hydrops si sit in hepate est incurabilis</i>	163, 51
<i>Hydropis signa per cōsensum in anium partium</i>	164, 8
<i>Hypochyma quid sit</i>	153, 10
<i>Hypochondriorum consideratio utilis</i>	157, 30
<i>Hypochondria quae contineant</i>	157, 40
<i>Hypostasis in urina nulla apparet si tenuiter urina</i> <i>tur; copiosa vero si largius; exigua vero si me-</i> <i>diocriter</i>	173, 52

I.

I <i>Achenus medicus apud Aegyptios, docuit accen-</i> <i>sis ignibus depellere pestem</i>	2, 53. cur pro Deo
<i>cultus apud Aegyptios</i>	2, 58
<i>Iacob patriarcha mortuus quando</i>	2, 13
<i>Iacobus Carpensis cum ex aliorum morborum cu-</i> <i>ratione, tum praecipue morbi Gallici moriens</i> <i>reliquit supra 40000 coronatorum</i>	6, 32
<i>Ἴντρος, Φιλόσοφος, ἰσὸς θεός</i>	14, 26
<i>Impetigines curatae illitione humoris qui in puta-</i> <i>minibus ouorum colligitur, post substantiae oui</i> <i>ablationem</i>	215, 3
<i>Inediam cur quidam ferre nequeant</i>	145, 36
<i>Infinitorum nulla scientia</i>	35, 50
<i>Ingeniosi cur melancholici</i>	8, 15
<i>Insanabilib. morbis cur adhibeātur remedia</i>	140, 20
<i>Ioannes Mesue</i>	5, 60
<i>Ioseph corpus Iacobi patris Medicis condire praeci-</i> <i>pit</i>	2, 12
<i>Isis multorum remediorum inuentrix</i>	3, 16. eius
<i>epitaphium columna inscriptum</i>	ibid. 18
<i>Iulepi confectio</i>	210, 29
<i>Iura mortalitatis euentus non patiuntur medicis</i> <i>imputari</i>	11, 19

K.

<i>Καυὸς quid</i>	124, 8
<i>Καῦσος</i>	177, 38
<i>Κοιλία</i>	142, 56
<i>Κελσις quid</i>	124, 26

L.

L <i>Abrum suspensum</i>	149, 7
<i>Lapathi succus ad rubedinem faciei tollendam</i>	214, 24
<i>Lapis sabulosus, qui in Palatinatu reperitur, in</i> <i>fracturis & rupturis multum potest</i>	72, 53. ex
<i>vapore sulphurio gigni videtur</i>	73, 10
<i>Legem qui fixit, idem refrigerare quoque potest</i>	13, 17
<i>Λειποθυμία</i>	187, 47
<i>Lepra</i>	180, 15
<i>Λήμν quid</i>	147, 51
<i>Lienis inflammatio circa morbum acutum</i>	159, 3
<i>Linimentum ex albuminibus ouorum pro calido</i> <i>hepate</i>	214, 54
<i>Liquidorum proprie est mistio</i>	17, 10
<i>Lithotomi</i>	2, 27
<i>Liuor in morbis acutis quid significet</i>	166, 26
<i>Ludouicus rex Galliae medicum suum in singulos</i> <i>mensis stipendio 1000 coronatorum conduxit</i>	6, 28
<i>Lysimachus</i>	5, 59

M.

M <i>Achaon Aesculapij F.</i>	3, 51
<i>Manilius Cornutus pro mentagra curatione</i> <i>20000 sestertium, hoc est, 7272 Ioachimicos</i> <i>vuciales</i>	6, 19
<i>Max. Tyrii carmen</i>	8, 7
<i>Mechoacaradix egregie aquas vacuat</i>	239, 28
<i>Meconium</i>	186, 23. pro opio poterit substitui 24
<i>Medicina inter omnes artes liberales de praestantia</i> <i>& dignitate certare potest</i>	1, 4. Physica ger-
<i>mana soror</i>	7, 48. quid praestet 8, 51, 55. versatur
<i>circa materiam viucentem & agentem</i>	11, 24.
<i>utrum scientia sit an ars</i>	16, 8. utrum recte di-
<i>uidatur in Theoreticam & Praeticam</i>	16, 20
<i>Medicinae partes quot sint</i>	18, 9, 10, 19, 18
<i>Medicinae definitioes</i>	15, 23. eius opus est sa-
<i>nitas</i>	16, 42, 21, 36
<i>an Medicinae methodus breui tempore possit</i> <i>addisci</i>	15, 4
<i>Medicinae tres partes</i>	140, 17
<i>Medicae artis origo eadem quae hominum</i>	1, 16
<i>Medicinam & medicos a Deo manasse testa-</i> <i>tur Ecclesiastes</i>	4, 44
<i>Medicinam qui coluerint</i>	5, 18
<i>Medicinam esse arte effectiuam probatur</i>	17, 26
<i>Medicarum praedictionū fundamentū</i>	141, 56
<i>in Medicina nullum praeceptum iam verū, iam</i> <i>falsum, sed sempiterna est omnium eorum ve-</i> <i>ritas</i>	13, 21
<i>Medicus & medicamenta a Deo creata</i>	2, 36
<i>Medicus quae considerare debeat</i>	7, 9
<i>Medicus peritus vere vocari potest Alexicacos</i> <i>10, 49. minister naturae</i>	11, 24. quid proprie sit
	17, 18

Index.

Medici cōducti 9000 thaleris Ioachimicis	6,14
Medici nec immortalitatem præstare possunt, nec omnium morborum curationem pollicentur	11,15
Medici quando præfagiant	141,39
Medici cur non semper agrotos sanent	142,20
Medici Christiani officium	143,2
Medicos in Dei populo existisse probatur	2,10
Melancholia hypochondriaca causa	219,26
Melancholici flatu generationis causa est, tum hepatis caliditas, tum venarum in mesenterio atque liene obtuberatio	228,52
Mercurius inætor medicus a nonnullis scribitur	3,15
Mercurius Trismegistus paulo post Moysen, Iosua scilicet temporibus claruit	3,48
Methodi omnes habent finem scire, agere, facere	16,25
Mistio quid sit 23, 37, 41. quarum rerum sit	24,45
Mistionis modi	25,23
Mithridatis antidotus	5,17
Morbus quid sit	31,6
Morbus acutus qui brevi a sua tempora habet	127,14
Morbus per acutus qui tantum ad septimum diem extenditur	127,18
Morbi quidam immedicabiles, ut facta elephantiasis, confirmata podagra, cancræsa ulcera, cordis vulnera	11,35
Morbi cur aliquando augeantur	142,23
Morbi principium apud medicos	146,3
Morbi curabiles in certis incurabiles sunt	140,26
Morbi omnes breues oriuntur ab humore calido tenui, longi a frigido & crasso	131,54
Morbi omnes in venis & arteriis oriuntur ob vitium corruptorum humorum	173,24
Morbos quæ generent	1,25,26
Morborum non est omnium una conditio	11,33
Morbis extremis extrema conueniunt remedia	90,35
Morbifica causa non semper tota per vniuersalem sudorem vacuatur	156,22

N.

Nasturtium podagricis multum obest	208,48
Nasus cur fiat acutus	144,18
Natura quid sit	20,29,174,29
Natura secundum medicos quid sit	20,57
Natura curat morbos	11,24
Nigredo a contrariis causis fieri potest	147,48
Notitia omnes sunt vel contemplatiua, actiua, effectiua	17,50
Nux moscata condita	185,47
Nucum aqua ex corticis viridibus distillata	95,28

O.

Oculus sex habet musculos a quibus mouetur, & adhuc est septimus, qui facit ut oculum fixum habere possimus	47,30
Oculus alter minor factus quid significet	147,35
Oculi concaui quid significent	144,40
Oculi cur fiant minores	147,35
Oculi obscuri cur fiant	148,17

Oculi semiclausi quid significant	148,50
Oculorum peruersio unde fiat	147,28
Odorata an calida	53,15
Oedema quid	160,27
Olera multum excrementorum in se habent	108,37
Oleum chamæmelinum atrophie muscutorum prodest	199,54
Oleum mastichinum & absinthii	209,57
Oleum scorpionum ad calculi dolores plurimum valet	242,46
Opio vix aliquid Turcis familiaris	65,49
Ore hiarate cur dormiamus sepe	151,2
Orus Osiridis atque Isis filius 3, 20. inuentor medicina a nonnullis putatur	ibid. 21
Osiris, post rex Magnus vocatus	2,57
Osirides duo Aegyptiorum reges quando regnarunt	3,10
Osiris Aegyptiorum lingua antiqua multos oculos habere, perspicacem & oculatum significat	3,8
Osiris Saturni & Cybeles filius, cuius soror Isis	3,12

P.

Paracelsus, eiusque discipuli partim impie, partim impudenter vera medicina inuentionem sibi arrogant	4,54
Paracelsus eiusque discipuli negant quatuor simplicia corpora, ignem, aerem, aquam, terram naturalium mistorum elementa existere, sed calum & terram, quæ, his continentur vniuersa, ex Mercurio (sic argentum viuum vocant) sulphure & sale primo mista concretaque, esse, inque hac iterum dissolui	5,2,3
Pergamum	4,9
Peripneumonici omnes sunt orthopnoici	151,57
Pestis remedia aduersantur quæ venenis resistunt 99, 31 aduersus Pestem acetum destillatum cum semper uiuo, solano, verbenæ, nucibus immaturis, remedium præstantissimum	87,39
Petrus Aponus stipendio in singulos dies quinquaginta coronatorum conductus	6,26
Phantasia munus quid	153,22
φάρμακωντικὴ medicina pars	19,29
Pharmacarij	2,27
Pharmacorum compositiones auaritia commentum	12,5
Pharmaca leuiter purgantia	186,5
Philosophi & Medici ante tempora Hippocratis iidem	5,49
Philothæus optimus aphorismorum interpres	123,17
φυσιολογικὴ 19,18. eius partes	20,13
Pilule Comitæ	209,24
Pilule purgatorie	194,27
Pira cocta, austeræ præsertim in fine mense podagricis concedi possunt	208,50
Plato statuit LXXXI. annum esse hominis ætatem	132,39
Podagra origo 235,14. eius curatio 202,4. 207,5. 235,13	
Podagra Veneris & Bacchifilia 237,31. & cur veteres ita finxerint	208,54
Podagra	

Index.

<i>Podagra tenui victus ratione, vini abstinentia, sudoribus multis, urinarum prouocatione, sanguinis larga missione, &c.</i>	230, 43	<i>Schirrus qui generetur</i>	159, 36
<i>Podagram curandi methodus generalis</i>	230, 19	<i>Scientia habent finem propositum, scire</i>	16, 10
<i>& deinceps.</i>		<i>Schola medica tres; Cnidia, Italica, Coa</i>	4, 21
<i>Podagrici plerumq; viuaces cur</i>	235, 41	<i>σημειωτικὴ pars medicina, quae signa explicat, quae morbum praesentem ostendunt, & futurum indicant</i>	19, 23
<i>Podagricis quae obfint</i>	208, 47. 237, 26.	<i>quae profint</i>	208, 47
<i>Podalirius Aesculapij F.</i>	3, 51	<i>Semiramis annis 800 ante bellum Troianum vixit</i>	3, 41
<i>Praxagoras</i>	4, 31, 51	<i>Sennus rex 2, 54. cum Rhea coniuge quando regna uerit</i>	3, 2
<i>Præuisio futurorum ad curationem utilis</i>	143, 28	<i>Serapis</i>	3, 13
<i>Principia rerum contraria</i>	22, 16	<i>Serpentaria succus</i>	95, 32
<i>Prodicus medicus</i>	4, 29	<i>Septenarius numerus maximam habet vim immutandi corporis iuxta Mathematicos</i>	28, 15
<i>Προγυμνία causa, i. antecedens</i>	41, 35	<i>Signum quid sit</i>	139, 55
<i>Προγυμνία causa, i. praeincipiens</i>	41, 34	<i>Signum duplex</i>	139, 56
<i>Προσωπον νεφροδης</i>	144, 8	<i>Similares partes sunt, quae possunt diuidi in partes similes specie, ut adeps, pinguedo, arteria</i>	30, 8
<i>Ptolomaeus propter seruatum patrem Erasistratiū centum talentis donauit, h. e. 51000 aureorum Vngaricorum</i>	6, 22	<i>Sinapi podagricis multum obest</i>	208, 48
<i>Pudendum binos habet musculos</i>	167, 12	<i>Sirupus ex succo consolidae maioris radice ad diabete[m] prodest</i>	187, 12
<i>Πυελον</i>	13, 16	<i>Sirupus ex omphaceo</i>	206, 30
<i>Πύσμα aquosa & tenuis exspuitio</i>	132, 15	<i>Sirupus ex florib. prunorum siluestrium</i>	76, 11.
<i>Pueritia quasi pura Varroni dicitur</i>	132, 54		206, 36
<i>Pueri circa septimum annum dentire incipiunt</i>	28, 35	<i>Solani succi maioris usus</i>	214, 39
<i>Pulsatio in hypochondriis quid indicet</i>	158, 8	<i>Solon aetatem hominis septuaginta annorum statuit</i>	132, 37
<i>Puluis D. Wirfungi ex chamædry, chamæpity, centaureo minore compositus</i>	189, 27	<i>Somnus quid efficiat</i>	174, 42
<i>Puluis ex cornu cerui vsto, & ex ossib. boum aut ceruorum vstis, & ex citris & dactylorum nucleis, mandibulis lucij piscis, singulorum partes aequales, corallorū vstorum, aut eboris vsti pars dimidia vel tertia, prodest multum podagricis</i>	209, 46	<i>Soranus Hippocr. vitam descripsit</i>	5, 34
<i>Pulueris Iouis descriptio</i>	204, 23	<i>Spherulus</i>	187, 54
<i>Pulueris pro suffumigio & inspersione capitis</i>	194, 55	<i>Spiratio magna & crebra quando fiat</i>	154, 36
<i>in Purgatione quatuor consideranda</i>	46, 20	<i>Spirationis tres praeipue differentia</i>	154, 6
<i>Pus qualis humor</i>	161, 1	<i>Spiritus frigidus in acutis quid significet</i>	154, 55
<i>Puris optimi notae quatuor</i>	162, 11	<i>Stipendia medicis in singulos annos data</i>	6, 14
<i>Putrescentia quadam cur non albescant</i>	162, 49	<i>Stridor dentium quid sit</i>	152, 12
<i>Pyrrhonij soli medica arti pepercunt</i>	6, 38	<i>Strobili podagrici profunt</i>	208, 52
<i>Pythagoras</i>	3, 78	<i>Sudor qui fiat</i>	155, 56
R.		<i>Sudor cur aliquando cruentus</i>	156, 11
R <i>Aphanus multum podagricis obest</i>	208, 48	<i>Sudor frigidus quid significet</i>	156, 45
<i>Remedia hieroglyphicis signis ante inuentas literas notata</i>	4, 12	<i>Sudor circa caput quid indicet</i>	157, 5
<i>Respirationis usus</i>	153, 48	<i>Sudores in crudis morbis nec prodesse, nec boni significationem habere</i>	93, 35
<i>Rhea</i>	2, 56	<i>Sulfuris suffitu quadam albescere solent</i>	70, 57
<i>Rosacea aqua mirifice cor reficit</i>	99, 39	<i>Suppuratio pessima</i>	161, 57
S.		<i>συνεπτικὴ causa, i. continens</i>	41, 35
S <i>Abulosus lapis, vide Lapis sabulosus.</i>		<i>Symptoma duo significat</i>	43, 3
<i>Salsa parilia</i>	207, 44	T.	
<i>Sanguis si mittatur sano, aini visu debilitari</i>	46, 12	T <i>Emperamentum 25, 54. quomodo diuidendum</i>	26, 10
<i>Sanguis solus nutrit</i>	30, 19	<i>Temperamenta totius corporis</i>	27, 12
<i>Sanguinis fluxus per nares qui praevideri possit</i>	160, 2	<i>Τετραπευτικὴ medicina pars</i>	19, 25
<i>Sanitatis opifices & conseruatores tres; natura, medicus, iurisconsultus</i>	13, 54	<i>Τερμὸς ἐμφυτος quid sit</i>	134, 14
<i>de Saporib. disputatio 48, 10. vsq; ad paginam 73</i>		<i>Tetracharmacum</i>	201, 51
		<i>Testes conuelluntur ob musculos cremasteres, qui sunt vasis spermaticis inuoluti</i>	167, 12
		<i>Testium musculi non habent oppositos</i>	167, 15
		<i>Themisor methodica secta primus auctor</i>	141, 4
		<i>Theriaca tutos reddit ab aeris noxa</i>	100, 57
		<i>Theriacæ vis</i>	199, 47

Index.

<i>Theriacam Romani in peste Roma saeuiente</i>		<i>Veronica herba succus</i>	95, 29
<i>usurparunt</i>	99, 50	<i>Vermes omnes e putredine generantur</i>	170, 15
<i>Theriacafrigidioribus tantum prodest</i>	203, 2	<i>Vinum absinthites</i>	217, 20
<i>Thessali Hippocratem summo honore affecerunt</i>		<i>Vini factitij preparatio</i>	186, 8
5, 35		<i>Vini passulati preparatio</i>	217, 32
<i>Tormentilla succus ad quid proffit</i>	95, 32	<i>Vini abstinentia illis podagricis solum profuit,</i>	
<i>Trochisci de scylla</i>	186, 15	<i>quibus calidi & biliosi humores in pedib. dolo-</i>	
<i>Troianum bellum circa etatem Abrahami, an-</i>		<i>res concitarunt</i>	230, 50
<i>nis ferme 400. ante natum Mosen</i>	3, 38	<i>Viola nymphaea vitiumq. flores cur ex substantia</i>	
<i>Tumorum duo genera possunt esse in acutis morbis</i>		<i>humida frigida, crassa, lenta iucundum spirent</i>	
160, 23		<i>odorem</i>	54, 6
<i>Turca in militiam profecturi opio vitur ut ala-</i>		<i>Viperarum pastilli</i>	186, 18
<i>criores fiant</i>	65, 53	<i>Vmbrius aruspex peritiss.</i>	53, 52
<i>Tympanites nothus hydrops</i>	163, 32	<i>Vnguentum pro hepate</i>	214, 40
		<i>Vita non est vita, sed sanitas. siue recte valere vi-</i>	
		<i>ta est</i>	8, 9
		<i>Vita nomen quot significationes contineat</i>	123,
			32
		<i>Virtus quid</i>	8, 34
		<i>Vrina indicium est affectuum qui in vasis conti-</i>	
		<i>nentur</i>	173, 25
		<i>Vrina & sudoris materia</i>	155, 31
		<i>Vrina differt a sudore loco</i>	173, 31
		<i>ex Vrina qui iudicare possimus</i>	173, 39
		<i>Zoroaster Magus apud Bactrianos quo tempore</i>	
		<i>vixerit</i>	3, 29
		<i>Xευσπυχη medicina pars</i>	19, 31
		<i>Υγεινη pars medicinae qua corpus, quatenus sanū</i>	
		<i>considerat</i>	19, 23

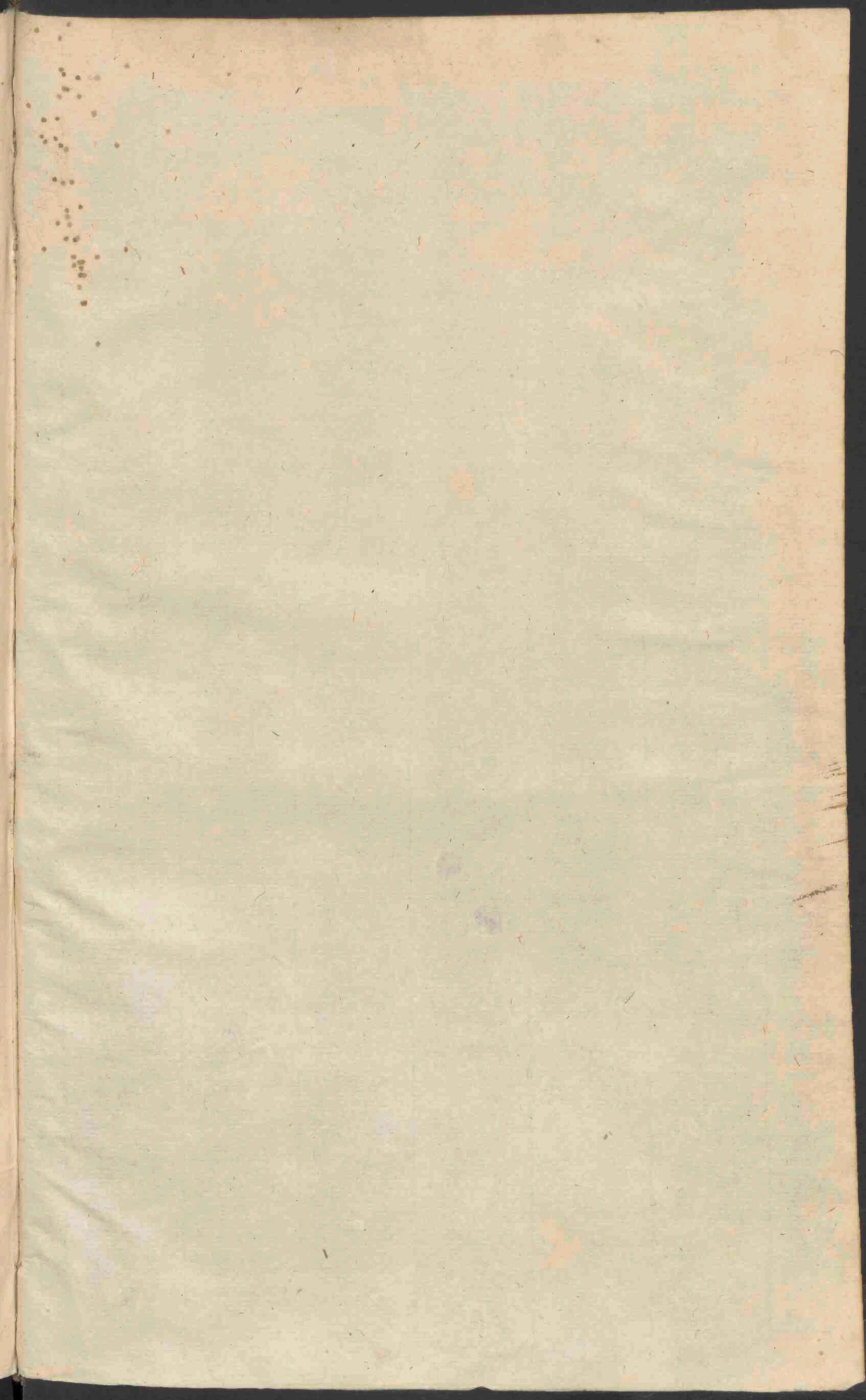
V.

<i>Vapor aqua attenuata a calore</i>	77, 52
<i>Vaporibus omnia fossilium genera, succosque,</i>	
<i>& lapides concreescere docet Aristoteles</i>	71, 29
<i>Vaticinium apud veteres</i>	141, 44
<i>Vena quibus incisa in peste multo plures obisse qua</i>	
<i>quibus non</i>	89, 31
<i>Vena an in peste secanda</i>	88, 39. 89, 10
<i>Veneni hausti & pestis non eadem est ratio</i>	9, 97
<i>Ventriculo amara omnia inimica</i>	205, 12
<i>Ventriculo sicco inimicissima est aloe</i>	206, 4
<i>Venus immoderata, & largior vini potus multum</i>	
<i>podagricis obsunt</i>	208, 58
<i>Vermes no e ligno generari, sed ex humore</i>	139, 20

F I N I S.

quia fiat ut cu factu fuerit etc

1110 sequitur peccati tui in nomine

in nomine patris et filii et spiritus sancti

qua fiat ut cu factū fuerit ere

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

Yk 2 Aigahua 16 att Lorum 33. dno emack chu 33

fingit se medicum quispis idota prophang
Judens, monachy, hystus, Raso, Annib

quis a amicitia. V of amicitia

nonne bona ut omni qui inuicem

in eo hic fert fructū multū. quia
sine me nichil potestis facere. Si fr
in me n̄ manserit. mittet foras
sicut palmes & ardet. & colliget
eū. & in ignem mittent & ardet.

Si manserit in me & uerba mea
in uobis manserint. quodcūq;
uolueritis petere & fiet uobis.
In hoc clarificatus est pater meus
ut fructū plurimū afferatis. et
efficiamini mei discipuli. Sicut
dilexit me pater. & ego dilexi uos.
manete in dilectione mea. Si pr̄-
cepta mea seruaeritis manebi-
tis in dilectione mea. sicut & ego
patris mei precepta seruaui. &
maneo in eius dilectione. Hęc lo-
cutus sum uobis. ut gaudium meū
in uobis sit. & gaudium uŕm
impleatur. Hęc ē preceptū meū
ut diligatis inuicē. sicut dilexi
uos. **M**aiore hac dilectione nemo
habet. quā ut animā suā ponat
aut pro amico suo. **V**os amici mei

Si sermonem meū seruaerunt.
& uŕm seruaerunt. **S**ed hęc om̄ia
facient uobis pp̄t nomen meum.
Quia nesciunt eū qui misit me.
Si n̄ uenistēm & locutus fuistēm
eius. peccatū non haberent. Nunc
aut. excusationem non habent
de peccato suo. **Q**ui me odit. &
patrē meum odit. **S**i opera n̄
fecistēm in eis quę nemo alius
fecit. peccatū non haberent. Nunc
aut. & uiderunt. & oderunt & me
& patrē meū. Sed ut impleatur
sermo qui in lege eorū scriptus ē.
quia odio habuerunt me gratis.
Cum aut. uenerit paradysus
quē ego mittam uobis a patre
sp̄m ueritatis q̄ a patre pcedit.
ille testimonium phibebit de me.
Et uos testimonium phibebitis. quā
ab initio mecum estis. Hęc locut
sum uobis. ut n̄ scandalizemini.
Abiq; synagogis facient uos. **S**ed
uenit hora. ut om̄is qui inficit

